Universidad de Deusto
Biblioteca

Biblioteca Nacional de Maestros

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS,

ORDINIS MINORVM REGVLARIS obſeruantiæ, de Poteſtate Legis pœnalis, libri duo.

Opus hoc nunc denuo ab autore ipſo recognitum eſt, & multis locis ab eo emendatum, & locupletatum.

Inſuper excuſa eſt noua tabula ex autoritatibus Sacræ Scripturæ.

AD REVERENDISSIMVM ATQVE ADMOdum illuſtrem Epiſcopum Conchenſem, & Regii ſenatus apud Vallem Oleti conſtituti præſidentem ac moderatorem.

Habes inſuper Lector chariſſime in principio operis Indicem totius operis copioſum.

LOVANII,
Ex officina Antonii Maria Bergagne Bibliop. Iurat. Anno 1557.

Cum Gratia & Priuilegio Regis ad quatuor annos.

31777

179027

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuilegium.

CAutam Priuilegio Regio, ne quis præter Antonium Maria Bergagne Librarium à Cæſ. Maieſt. admiſſum, in vniuerſo Reg. Maieſt. dominio Alfonſum De poteſtate Legis pœnalis imprimat, vel alibi impreſſum diſtrahat, ſub pœnis in priuilegio Regio contentis & ſubſignatis.

P. de Lens.

ADMODVM ILLVSTRI AC REVERENDISSIMO

Præſuli Domino Michaeli Muñocio Epiſcopo Conchenſi, & regij Senatus apud Pintiam conſtituti primo præſidenti ac moderatori. Frater Alfonſus à Caſtro ordinis Minorum omnem optat felicitatem.

ETSI multa ſint, Reuerendiſſime Præſul, ad vitam hanc ærumnoſam, ſiue politicam, ſiue œconomicam, feliciter agendam neceſſaria, leges tamen primum locum inter tam multa iure ſibi vendicant, propterea quòd nec vita ipſa, nec reliqua omnia, quæ ad vitam illam tuendam ſummè exiguntur, ſine legibus tuta et firma conſiſtere poſſunt. Niſi enim eſſent leges, quæ flagrantiſsimas hominũ libidines atq; cupiditates cohiberent, & turpiſsimos atq; nocẽtiſsimos hominũ mores corrigerẽt, neq; pecunias, neq; domos, neq; agros, neq; vxores, nec deniq; vitã tutã homines haberẽt, ſed furũ, latronũ, adulterorũ, parricidarũ, plena eſſent omnia: bonis viris aut null° eſſet in ciuitate locus, aut turpiſsimis ſemper afficerẽtur iniuriis. Eſſent quidem homines (vt diuinus quidam propheta eleganter dixit) velut piſces maris, quorũ qui maiores ſunt et potẽtiores, graſſantur in minores, & illos deuorãt. Niſi leges eſſent, quæ homines ad malum pronos reuocarent à vitiis, tanto quiſq; illorum magis aliis nocere curaret, quanto id liberiùs ſe facere poſſe intelligeret. Virgines è parentum amplexibus eriperentur, vxores à ſuorum coniugum cubiculis raperentur, homines per vias & per publicas plateas expoliarẽtur, percuterentur, crudeliſsimè deniq; interficerẽtur. Leges ſunt quæ homines à tãtis periculis, tãtiſq; iniuriis, tãtáq; atrocitate defendũt, & quę illos in ſummo ocio, atq; in ſumma trãquillitate cuſtodiunt, fortunas hominibus vnicuique ſuas reddentes, vitam corporis pariter atq; animæ ſeruantes. Verùm etſi leges omnes ad genus humanũ regendum defendendumq; excogitatę ſint, omnes ad vitam feliciter agendã adinuẽtę: leges tamẽ, quæ pœnales dicũtur, propterea quòd pœnas contra tranſgreſſores ſtatuũt, tanto reliquas omnes antecellũt, quãtò maiorẽ oſtendẽtes potẽtiam pluribus prodeſſe noſcuntur. Sũt enim multò plures qui pœnarũ metu, quã qui virtutis amore à vitiis abſtinent. Aliæ leges oſtendũt virtutis viam, & hortãtur ad illã: leges autẽ pœnales nõ ſolùm hortantur, ſed pœnis quas minantur, veluti quibuſdam calcaribus, vrgent ad illam. Aliæ leges vitia prohibẽt, & ab illis fugere præcipiunt: pœnales verò leges nõ ſunt ſolo præcepto cõtentę, ſed pœnarũ formidine à quibuſlibet vitiis potentiſsimè deterrent, & ab illis citiſsimè fugere compellunt. Si quid igitur vtile ac iucundum hominibus in hac vita contingit, id totum legibus potiſsimùm pœnalibus acceptum ferre debemus. Vtiliſsima quidem res eſt maris nauigatio, per quam ſæpe ea, quæ ciuitati aut regno deſunt, facili comeatu

Abac. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliunde transferuntur, vnde frequenter euenit, vt tam vili precio illa habeantur, ac si ibidem nata fuissent. Hoc legibus pœnalibus debetur, quæ piratas durissimis vndique suppliciis prosequuntur. Necessarium sæpe est & commodissimum à propria domo & patria discedere, & per alienas terras exteráſque nationes longè latéque vagari. Vt autem huiusmodi profectiones & itinera tutò quisque conficere valeat, leges pœnales efficiunt, quæ latrones acerbissimè puniunt, & grassatores aliáque insidiarum pericula longè repellunt. Iucundissimum est liberè in ciuitate versari, & fortunas quemq; suas securè possidere, & illis pro libito vti. Id leges pœnales præstant, quæ omnem iniuriam debito vlciscuntur supplicio, & nullam iniuriam impunitam abire permittunt. Quisquis enim pœnas, quæ legibus decretæ sunt, vehementer horruerit, ne aliis quouis modo noceat, diligentissimè curabit. Non desunt tamen viri docti & valde celebres, qui his tot ac tantis beneficiis à lege pœnali receptis se ingratos ostendant, omnem ab illa potestatem auferre conantes. Quod si, vt conantur, efficere possent, perinde patriæ nocerent, ac si globos omnes, quos ad bellicorum tormentorum vsum illa haberet, surripuissent aut protinus confregissent. Nam si à bombardis aut culebrinis aut aliis id genus machinis bellicis globos illos ferreos siue lapideos, quorum iactu illa homines occidere, muros impetere & deiicere, turres altas prosternere, hostes denique à muris propellere solent, subtraxeris, nil horum efficere, sed solùm vacuum & inane tonitruum illa reddere valebunt. Similes per omnia essent leges pœnales, si illæ solę, prout aliqui docent, nunquam pœnam infligere, sed solùm minari possent. Nam sola pœnæ comminatio velut inane tonitruum nequaquam lædere, sed solùm incautos terrere valet. Fiet ergo hac ratione, vt quemadmodum hostes, postquã se à tormentis bellicis sine causã territos fuisse intellexerint, tantò audaciùs ad mœnia ciuitatis accedũt, & muros scandere tentant, quantò id securiùs se facere posse confidunt: ita etiam scelerati homines & ad quoduis malũ proni, qui velut pessimi ciuitatis hostes meritò cẽsendi sunt, cũ intellexerint minimã esse legũ pœnalium potestatẽ, eò audaciores ad vitia perpetranda reddãtur, quò magìs illas nõ lædere, sed solùm tonare posse crediderint. Vt igitur vanam esse hãc sceleratorũ hominum fiduciã ostenderẽ, & sic stultam illorum audaciã, qua possem, parte cõpescerẽ, decreui legis pœnalis potestatem, quam alii obscurare aut penitus eneruare nituntur, tam notã omnibus facere, vt sua potẽtia omnibus declarata, sceleratos quosq; homines à scelerum perpetratione meritò illa deterrere possit. Scio tamẽ nõ defuturos, qui me ob hoc velut arrogãtem & plus æquo presumentẽ incusabunt, quòd in messem, vt illi putant, alienã mittere manum nõ erubuerim, tanquam si de legũ potestate differere, res sit à viris Theologis longissimè aliena, et non potiùs ad illos, quàm ad iuris humani

humani peritos pertineat. Quis dubitat diuinarum legum germanam interpretationem, & rectã illarũ intelligentiã ad virum Theologũ spectare? Aut quis etiam dubitat legum humanarũ potestatẽ à diuina lege adeò pendẽre, vt si ille cum diuina lege pugnẽt, nullã potestatem, nullumq; prorsus robur habere possint? Theologis igitur, quibus solùm diuinarũ legum interpretatio permissa est, potissimũ incumbit de legum humanarum potestate, tanquam de re, quæ tota ex lege diuina oritur differere. Ego hãc rẽ cum iuris humani peritis libenter & amicè iuxta hunc modum partiri vellem, vt legum humanarum interpretationem illis Theologi relinquant, illi verò Theologis concedant de illarum potestate atq; iustitia disputare, quia illa sine legis diuinę cognitione nequaquam rectè intelligi potest. Sunt tamen aliqui tam apertè tyrãni, vt quę aliorum sunt propria, aut saltèm omnibus communia, legem (vt vetus adagium ait) in manibus habentes, sine vlla ratione sibi vendicare non erubescant. Qui me propter hoc opus à me intentatum incusabunt, similes erunt cãnibus, qui non solùm à domo aut agro sui domini, sed ab omni etiã confinio quàmlibet remoto viatores arcere volunt, & ideo contra illos etiam, qui per publicam & communem omnibus viam gradiuntur, importunissimè latrant. Videns igitur me propter hãc causam improbis quorundam latratibus, ne dicam morsibus obiectum, necessarium mihi esse censui patronum, cui opus hoc dicarem, quærere, qui illud in suum clientulum recipiẽs, pro sua clementia potenter tueretur. Quẽ cùm diligenter vestigassem, nullus vnquam alius præter te, Reuerẽdissime præsul, mihi occurrere potuit, qui fideliùs, & doctiùs, & integriùs id prestare posset. Nam propter egregiam tuam in vtroque iure doctrinam Carolus quintus huius nominis Cæsar, idemq; Hispaniarũ rex eiusdem nominis primus, te inter consiliarios sui regii senatus apud Granatam illustrem Hispaniarum ciuitatem constituti connumerauit. Quo loco tã multa tuæ prudentiæ ac bonitatis testimonia præstitisti, vt idem Cęsar te dignum censuerit, cui episcopatum Tudensem meritò commẽdaret. Nec Cæsarem fefellit opinio. Quoniã postquam cõsecratus es episcopus, non in Cæsaris curia, aut in proprio natali solo (vt multis aliis episcopis est solenne) stationẽ tuam fixisti: sed optimè intelligens te animarum pastorem esse institutum, confestim ad visitandas oues tibi commissas conuolasti. Quanta verò diligẽtia oues illas custodieris, & spirituali pabulo refeceris, res est apertior, quàm vt verbis meis illustrari possit. Nam Christum saluatorem nostrum verum & optimum pastorum exemplar imitatus, circuisti omnia tuæ diœcesis oppida & castella, docens in templis eorum, & prædicans euangelium regni. Quosdam (prout ex Pauli doctrina optimè intellexeras esse faciendum) obsecrabas, alios leniter arguebas, alios acriter increpabas in omni patientia & doctrina. Arundinem quassatam (quod Deus vetat) nũquam confregisti, 2. Timo. 4. Math. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fregisti,sed potiùs, quod infirmum esse noueras, consolidasti: quod cõfractum erat,alligasti:& quod abiectum erat,reduxisti.Nihil deniq; fuit ad verum episcopum spectans,quod in te fuerit meritò desideratum.Quæ omnia Cæsari persuaserunt(vel vt rectiùs dicam) Cæsarem coëgerunt,vt te indè auocaret,& sui regii senatus apud Pintiam,quam vulgò vallem Oleti dicunt,constituti moderatorem primumq; præsidentem instituereț,& paulò postea Conchẽsem episcopatum,qui Tudensi est multò opulentior atque nobilior,tibi traderet. Quæ duo ministeria,etsi suapte natura secum velut ex diametro pugnent,tu tamen pro tua incredibili prudentia,& indefessa cura,ita illa duo concilias, vt nullum inter illa bellum esse videatur.Nam ita senatui regẽdo incumbis,vt ferè nihil episcopatui detrahas:ita vni respondes, vt nihil alteri negatum esse credatur:ita denique vtrique adsistis, vt neutri deesse videaris.Nolo in latissimo tuarum laudum campo ampliùs spaciari, ne aliis,qui tua plurima merita ignorant,adulationis aut blandiloquentię vel minimam præbeam suspicionem, ne etiam tibi fastidiũ ingeram, quem certò scio nihil minus pati solere,quam laudes etiam modestissimas.Placuit tamen aliquam vel paruulam tuorum meritorum portionẽ hîc perfunctoriè recensere, vt pro multis mihi à te exhibitis beneficiis,aliquod grati animi testimonium ostenderem. Verùm quia vnum solius testimonium parum efficax omnium sapientium iudicio censetur,nisi alterum addatur quod illi consentiat, ideo hoc opus de potestate legis pœnalis nunc recens à me editum tibi offerre statui,vt hoc multò pleniori testimonio adiũcto,me tibi deditissimũ esse apertissimè comprobarem.Tu igitur,Reuerendissime ac doctissime Præsul,pro tua benignitate & clementia opus hoc in tuam clientelam suscipies, & pro tua prudentia de illo iudicium facies. Nam si tu illud probaueris,mihi vehementer persuasi ita vel maximè candido cuique lectori probatum iri.Vale Reuerendissime ac doctissime Pręsul.Ex nostro Salmanticensi cœnobio 14.die mensis Septembris. Anno 1550.

Grego-

GREGORIVS GALLVS ADMODVM ILLVSTRI Præsuli Petro de Castro Salmanticensi episcopo, Philippi Hispaniarum principis à sacris ministro primario. S.

EX TVA in me pietate ac non vulgaribus officijs, intelligunt multi,Præsul & genere,& literis,et religione ornatissime: aliquantulum habere momenti, nostrum in re literaria iudicium: idq; apud te,virum alioqui naris emunctissimæ.Quo fit,vt cùm tu peregrè abes cũ principe Hispaniarum Philippo verè maximo:ij.quibus tui gregis est à te cura demandata,non se penitus aberrasse putent, si id tuo erga me iudicio vel (vt ego interpretor) amori tribuant: vt de libris prælo mandandis,quandoq; meum elogium adijciam.Præstiti id, pro mea tenuitate,non semel viris sanè doctis,atq; adeò doctissimis. Sed nunc ausim planè dicere,quod est in paræmia,Herculem quis vituperat?vt opus sit,me censorem adhiberi præclaro huic operi de lege pœnali: authore laudato viro fratre Alfonso de Castro, Minorum familiæ religiosissimæ præfecto.Qui sine controuersia(neq; me fallit amor)inter nostræ ætatis primarios viros meritò refertur.Cùm ob ingenium felix, multiplicem eruditionem,præclaram in docendo perspicuitatem,stili ornatum non apud Hispanos modò clarus sit,sed inter Gallos,Morinos,Germanos,& Italos voce & calamo,iam olim celebris.Quare viri tum literis, tum etiam religione præstantis laudes, exigua complecti charta,non est animus: sed id dicam quod paucis mutatis,de Scęuola,apud Ciceronẽ,aiebat Crassus.In hoc libro agnosces,virum inter Theologos iuris consultissimum: inter iuris peritos,in sacris literis eruditissimum: tantum abest,vt in eo quicquam sit,quod vel à fide exorbitet, vel pias aures offendat. Quam ob rem virum mei studiosissimum,multis nominibus tibi commendarem,amplissime Præsul, nisi intelligerem omnes probos & eruditos viros,huius deniq; similes benignè à te excipi solere. Quòd si esses ingenio non admodũ perspicaci, vel parũ grato, ac tuo isti prorsus dissimili,non posses non magnificare,huius notæ hominẽ:qui tam multis retro actis annis, gregi tuo nusquam non prospicit:nunquam non attendit.Cuius vocem vsque adeò perhorrescunt rapaces lupi,vt ne noctu quidem,idq; eminus, circum tui gregis caulas obambulent.Nec minus Salmãticenses tui,hac præclara euangelij tuba accensi,in destinatum brauium supernæ vocationis, promptiori animo feruntur. Quod vt præstent, tu ipse solicitudine,& cura,re & nomine veri pastoris, diligenter curato. Vale.

Magister Gregorius Gallus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LICENTIA IMPRESSIONIS HVIVS OPERIS

à ministro generali ordinis Minorum concessa authori.

REVERENDO *in Christo patri fratri Alfonso de Castro Zamorẽsi viro doctissimo prouinciæ diui Iacobi ordinis Minorum regularis obseruantiæ, Frater Andreas Insulanus totius eiusdem ordinis generalis minister & seruus S.D. Quum absolueris opus quoddã de potestate legis pœnalis (sic enim inscripsisti) idq; quemadmodum ais, approbauerit episcopus tuæ diœcesis, quod examinatum à viro doctissimo Magistro Gallo visum sit dignissimum, quod in communem omnium vsum atq; profectum foras mittatur, quumq;, vt hoc rectè & è præscripto concilij Tridẽtini fiat, nostra quoq; sit tibi opus authoritate atq; permissione: idcirco cupientes nos vel in hac parte iuuare literatorum hominum studia, eoq; magis, quòd ex alijs tuis libris, qui vulgò circunferuntur, vnde plurimum acceptum est commodi ad pietatem christianam, coniecturam faciamus, quàm cõmodus & saluber hic nouissimus esse possit, damus tibi potestatem excudendi idem opus de potestate legis pœnalis, huiusque rei gratia eundi, quocunque locorum accessum fuerit, reliquaq; omnia conficiendi quæ huc pertinere videbuntur. Quare præcipimus per S. obedientiam, vt nemo nobis subditorum tibi hac in re negotium exhibeat, quin vt suas etiam cuncti præsent operas, quum ea sis & erga religionem Christianam pietate, & sacrarum humanarúmq; literarũ cognitione, idque de tua integritate testimonium tributũ sit à clarissimo quoq; magnóq; homine, res vt nemini dubia esse possit, nihil à te proficisci, quod animos piorum offendat, quæ prosint autem quàm plurima. Precor Christum, vt tam sanctos conatus tuos benè secundet, & quo plura maioraq; moliaris, in medium q; aliquando producas, te diu rectè valere velit,*

Bononiæ mẽse Maio. 1550.

FRATER ANDREAS.
qui suprà manu propria.

Index

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVAE IN HOC OPERE CONTINENTUR, pro cuius faciliori intelligentia hoc solum annotare oportet, quodlibet folium in quatuor partes esse partitum, quæ quatuor primis Alphabeti literis designantur.

A

Adulter & adultera pares. fol.86.D.
Adulterium spirituale etiam separat & differt à corporali. fol.eod.
Adulterium solũ separat quo ad thorum. fol.87.A.
Adulterium solũ in substantia non facit diuortiũ innocenti. fol.87.D.
Adulterium ex leui metu non excusat à pœna. fol.87.B.
Adulter si accusat adulteram, peccat mortaliter. fol.eod.C.
Adulter correctus potest dimittere incorrigibilem adulteram & econtrà. fol.eod.D.
Adulterium in genere etiam si non sit in specie, parificat: secus si adulterium sit spirituale vel distinctum genere. fol.eod.D.
Adultera ex consensu mariti, dimitti non potest. fol.eod.D.
Adultera non solùm potest dimitti, sed vir tenetur dimittere nisi prospiciat saluti animæ, & si alĩ scandalizentur si non dimittat, si ille admonuit se retinere propter salutem animq; & non vt patronus non curet de tali scandalo. fol.88.A.B.
Adultera potest detineri quãdo credit vir quod non poterit ipse continere. fol.eod.B.
Adultera dimitti potest per suspicionem intellige vehementem. fol.eod.C.D.
Adulter non potest petere debitum per vim, sectis blandè & humiliter. fol.eod.D.
Adultera est dimittenda ante iudicis sententiam. fol.eod.D.
Adulter secretus peccat mortaliter petens debitum per vim, & vxor in tali casu negans similiter. fol.89.B.
Adultera quomodo non tenetur reuelare marito crimen suum. fol.137.B.
Adultery remedium de filio spurio. fo.139.A.B.
Adrian' de lege pœnali quid sentiat. fo.110.B.C.
Andreas Tiraquellus errauit in Grammatica credens verba imperatiui modi præsentis temporis, esse futuri. fol.71.C.
Adrian' nõ bene sensit de adultera. fo.137.C.D.
Apostoli aliqua statuerunt sub obligatione peccati mortalis, quæ non sunt ex lege diuina. fol.19.B.
Aragoniæ regni lex de filijs. fol.139.A.B.
Argumentum à simili quare non valeat in lege pœnali fol.39.C.

B

Bacalaurius Salmanticensis quomodo examinandus. fol.99.D
Bigami sunt multi ignorãtes bigamiã. fo.168.A.

C

Caietanus sibiipsi videtur contrarius. fol.80.B.C.& fo.110.D.& fol.111.A.B.
Caietani sententia de pœnis & alijs censuris redarguitur. fol.91.D.
Caietanus malè exponit statutum generalè prædicatorum. fol.115.A.B.
Carceri iniustè mancipatus potest carceres frangere vt exeat, si aliter exire non potest. fol.24.A.
Clericus non persoluens officium diuinum, tenetur restituere fructus beneficij. fol.94.B.
Cap. Cum secundum leges de hæreticis, quomodo intelligatur. fol.118.A.B.
Concupiscentia quomodo dicatur peccatum. fol.9.B.
Conscientiæ erroneæ varietas circa obligationem. fol.26.A.
Consuetudo non immutat speciem peccati. fol.28.A.
Consuetudo contraria an tollat legem pœnalem. fol.145.D.146.A. & postea declaratur. fol.148.B.
Consuetudo non potest tollere legẽ. fol.146.C.
Contemptus quid sit, vide. fol.28.29.A.
Contemnere prælatum quatenus prælatus est: semper est peccatum. fol.29.B.
Contemnere prælatum quatenus singularis est persona, quomodo possit iustè fieri. fol.eod.B.C.
Contemnere præceptum prælati aliquando potest iustè fieri. fol.eod.C.D.
Credẽtes hæreticorum qui dicantur. fol.175.D.
Crimen per accidens occultum committens, incidit in excõmunicationem propter illud ipso iure impositam. fol.eod.A.B.
Crimen occultum non est dignum pœna suspensionis, aut depositionis, aut irregularitatis, sed illud committens est liber ab omni tali pœna à iure imposita. fol.178.B.
Crimen occultum liberat rebellionem, ne teneatur renunciare quandiu crimen est occultum. fol.
Crimen pro quo non est pœna per legem taxata, quo possit puniri. fol.34.B.
Crimẽ manifestum notorium quid sit. fo.173.C
Crimen penè occultum quid sit. fol.eod.C.
Crimen manifestum quid sit. fol.81.C.D.

D

Damnatus vt fame moriatur, peccat si cibum ab aliquo sibi oblatum non sumat. fol.81.C.
Damnatus ad mortem vnde prouenit quòd non possit ad agendum obligari, sed solùm ad pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad patiendum & ad soluendam pecuniam potest obligari ad agendum. fol.82.C.
Dauid incidit in multa peccata propter adulterij taciturnitatem. fol.86.B.
Deus benefacit etiam de malo, quomodo intelligatur. fol.140.D.141.A.
Deus quomodo orandus sit pro peccatore. fol.91.A.B.
Debitum liquidum aliquando potest homo propria authoritate capere ab alio. fol.22.C.
Decipiens alium in emptione aut venditione etiam infra dimidium iusti precij, tenetur ad restitutionem. fol.eod.C.
Defendens se si alium occidat, dummodo potuisset se aliter defendere, peccat, sed mitiori pœna est puniendus. fol.155.C.
Diffinitio quidditatiua & descriptiua per quid distinguantur. fol.2.C.D.
Diffinitio non debet esse multum breuis. fol.9.C.
Dialectica multum confert ad meliorem cuiuslibet alterius disciplinæ cognitionem. fol.104.A.
Difficultas operis circa quod versatur virtus, attendenda est ex natura ipsius rei, & non ex conditione particularis personæ. fol.11.D.
Dispensare secum aliquis potest, vt contra legem faciat. fol.27.B.
Dispensatio contra legem diuinam aliquando est iusta. fol.eod.C.
Doctores quantæ sint authoritatis. fol.119.C.
Dominium nõ habet respublica in bonis particularibus, quæ ad singulos ciues pertinent. fol.56.B.
Dominium naturale nullus potest à se repellere, nec iudex potest hominẽ tali dominio priuare. fol.81.D.
Dominiũ à possessione distinguitur. fol.118.A.

E

Ebriorum pœna. folio.166.D.& 167.A.B.
Ecclesia non violatur per effusionem sanguinis humani ad salutem corporis ex præcepto medici factam. fol.3.6.A.
Ecclesia non violatur per seminis humani effusionem in somnio factam, nec per illam quæ sine peccato & sine vlla sacri loci irreuerentia fuerit facta in vigilia. fol.36.D.
Ecclesia occultè violata, non indiget reconciliatione. fol.179.D.
Ecclesia quare consecratur & reconciliatur. fol.180.A.B.
Ecclesia non est reconcilianda, si in ea fuit dicta missa post crimen occultum quanuis postea fiat notorium. fol.eod.B.
Excommunicatus in quibus casibus sit euitandus. fol.177.A.
Excommunicatus tenetur vitare alios, quanuis alij non teneantur vitare illum. Ibidem.
Excommunicati occulti actus omnes sunt validi, qui essent inualidi, si esset publicè excommunicatus. folio 177.C.D.& folio 178.A.B.
Ecclesia violatur per quamlibet iniuriosam humani sanguinis effusionẽ etiam si sanguis sit modicus. fol.38.A.
Ecclesię nomine prælatus intelligitur. fol.89.D.
Ecclesia potest concedere legem obligantem ante iudicis condemnationem. fol.eod.D.
Effusionis nomẽ non semper significat abundantiam. fol.38.C.
Erubescimus sine lege loquẽtes, quomodo intelligatur. fol.117.C.D.
Excommunicationes multæ sunt impositæ à iure propter illa quæ sunt solo iure humano prohibita. fol 17.B.
Excommunicatio non nisi pro graui delicto est inferenda. fol.33.C.D.

F

Facienti quod in se est, quid det Deus. fol.161.C.D.
Facienti quod in se est, Deus dat gratiam, & oppositum est hæreticum. fol. eodem.D.
Famuli à dominis quo tempore possint petere stipendium. fol.129.A.
Fideiussor nullus esse potest pro altero in causis criminalibus quibus pœna corporis debetur, bene tamen potest in ciuilibus. fol.128.C.D.
Fides bona & mala. fol.142.D.& 143.A.
Filij hæreticorum qui antequam parentes eorum laberentur in hęresim, nati sunt, eodem modo puniuntur ac si post parentum hæresim nati fuissent. fol.37.B.
Filij emancipatio à patre hæretico est irrita & inanis. fol.93.C.
Filij Israël potuerunt ab Ægyptijs capere spolia etiam si Deus non præcepisset. fol.133.A.B.
Filius adulteræ non tenetur credere matri. fol.138.A.
Filijs clericorum imposita pœna seruitutis quomodo non obligat. fol.146.D.& per duo folia.
Filij apud Garamantos solum cognoscũt matres & non patres. fol.161.A.
Filius presbyteri ex matre coniugata genitus, poterit sine dispensatione promoueri ad ordines sacros & beneficium recipere cum cura animarum, si sciat in secreto suum defectum natalium. fol.18.A.B.
Fiscus ante sententiam Iudicis bona hæreticorum occupans, iustè detinet sine obligatione ad restitutionem. fol.132.A.B.
Fornicator notorius tripliciter dignoscitur. fol.93.D.
Fratrum minorum statutum. fol.114.A.
Fratrum prędicatorum statutum non bene exponit Caietanus. fol.115.B.
Furtum simplex an possit morte puniri. fol. 32.C.& 33.D.
Fur diurnus non occidebatur ex lege Mosayca, sed bene fur nocturnus, & quare. fol.32.D
Furta apud Lacedæmones erant impunita. fol.54.D.
Furtum apud Lacedæmones licitum contra ius naturale. fol.160.D.
Furtum cõmittit qui ex aliena sylua ligna recipit, & ideo peccat & obligatur restitutioni quanuis pœnam legis sustineat. fol.54.D.
Fur qui furto subtraxit aliquid ab eo apud quem ludus alearum exercetur, si eo tempore quo lusores incumbebant ludo, surripuit, tenetur restituere, quanuis non possit agi contra illum in iudicio, nec subtrahi. fol.

G

Glossa c. fraternitas. 12. q. 2. fol.119.D

H

Hæres non tenetur ad pœnam corporis ad quam defunctus cui successit erat damnatus, quamuis teneatur ad pœnam aliorum bonorum, ad quam fuerat condemnatus defunctus. fol.81.A.& fol.83.A.B
Hæreticus obtinens beneficium, nihil habet in illo. fol.93.B.C
Hæreticus ante sententiam est priuatus suis bonis omnibus, quamuis non sit priuatus possessione illorum. fol.95.C.& fol.125.B
Hæreticus & quicunque alius ipso iure priuatus suis bonis, tenetur in conscientia sine alia iudicis sententia reddere bona sua illi, cui ab ipso iure sunt adiudicata. fol.124.D. vsque ad folium 136.C.D.
Hæreticus nesciens an tam malè gesserit rem, vt sit meritò inter alia crimina connumeranda, quid facturus sit. fol.131.C.D
Hugo de Celso deceptus est. fol.129.B.C

I

Ieiunium obligat etiam quando aliquis est sine culpa, & contrarium est hæreticum. fol.91.B.C
Ieiunium potest præcipi paruulis. fol.eod.A
Ignorantia legis inculpata, excusat à transgressione eiusdem legis. fol.6.D.& 7.A
Ignorantia legis naturalis nunquam excusare potest aliquem à peccato. fol.7.C
Ignorantia est multiplex. fol.159.B.& explicantur per tria folia.
Ignorantia an possit haberi de his quæ sunt de iure diuino. fol.161.A.B.C.D
Ignorantia facti. 162.D
Ignorantia quare dicitur peccatum. fol.163.A
Ignorãtia vincibilis & inuincibilis & quomodo vincenda. fol.163.B.C.D. & fol.164.A.B.C
Ignorantia causalis & concomitans. fol.164.& ignorantia antecedens. fol.165.A
Ignorantia iuris aut facti excusat hominem habentem vsum rationis à pœna quæ incurritur sine peccato. fol.165.B
Ignorantia excusans à peccato, excusat & à pœna propter peccatum posita: & quæ non excusat à peccato, non excusat à pœna. folio 68.B.& fol.69.
Ignorantia inuincibilis iuris excusat à peccato. fol.168.D
Ignorantia facti non iuris excusat, quomodo intelligitur. fol.169.D
Ignorantia quomodo probetur. fol.170.A
Ignorantia inuincibilis facti quomodo excuset à peccato. fol.170.B. & declarantur casus in quibus non incurritur irregularitas. fol. 171.&172.
Imperium paternum & regale quomodo distinguantur, & cui sit potius obediendum. fol.16.C.
Impossibilia præcipi non possunt. fol.3.B
Impossibilia dicuntur aliquando, quæ sunt nimium difficilia. fol.eod.C
Immediatè indilatæ dictiones barbaræ. folio 105.C.D.
Incestuosus qui cognouit cõsanguineam suam, non priuatur iure exigendi debitum, sed bene qui cognouit consanguineam vxoris suæ. fol.40.D
Incestuosus contrahens sine dispensatione, aut petens debitum ab vxore, peccat mortaliter. fol.91.B
Infamans innocentem, tenetur seipsum infamare. fol.138.B
Infamia nulla incurritur, quando crimen est occultum. fol.181.D
Interpretatio legum secundum quam verborum significationem sit sumenda. folio.35.A.B.& C.D.& fol.36.A.B.
Interpretatio legis pœnalis non semper est facienda in benignorem partem, sed solum quando res est dubia. fol.35.A.B.& 36.B
Interrogatio aliquando valet pro affirmatione. fol.15.B
Iohannes Medina sibiipsi contradicit. fol.133.C
Ionathas non peccauit, quum fauum mellis contra patris edictum gustauit. fol.18.D
Irregularitas quæ sine peccato contrahitur, non est propriè dicenda pœna. fol.12.D
Irregularitas non incurritur per reiterationem confirmationis, sicut per reiterationem baptismi. fol.40.B
Irregularitas homicidij. fol.165.C.&.166.A.B.& fol.167.A.
Irregularis est, qui ignorãter contraxit cum corrupta ab alio, putans esse virginem post consummatum matrimonium. fol.167.C
Irregularis est qui cognoscit vxorem propriam post adulterium ipsius vxoris, siue sciat adulterium siue non. fol.eod.D
Irregularis est filius clerici & si nesciat. folio 168.A.B.
Irregularis ignoranter non peccat suscipiens ordines. fol.eod.B
Iudex an dispensare possit in pœna per legem statuta. fol.145.B.& per aliquot fol. sequentia.
Iudex inferior quomodo differt à superiori in pœnæ inflictione. fol 150.B.C
Iudex quomodo possit rogari in pœnæ remissione. fol.152.D.& per totam quæstionem.
Ius ciuile quid sit. fol.8.B
Ius est multiplex, naturale, diuinum, humanum. fol.160.C.D
Ius non requirit processum, & testium relationem, quemadmodum Iudex. fol.175.D

L

Legislator quanuis semper intendat, vt fiat id quod per legem statuit, non tamen semper intẽdit obligare ad illud. fo.50.B
Legislator quum legem pœnalem statuit, non semper intendit vt fiat vel omittatur id, propter quod pœnam statuit. fol.51.A
Legis virtus etiam est, præmio afficere bonũ sicut punire malum. fol.46.A
Leges semper sunt interpretandæ iuxta illam verborum significationem, quæ est in communi vsu. fol.35.A.B

Legis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legis nomine, aliquando Paulus Apostolus intelligit legem pœnalem. fol.30.B.
Legem iustam contemnere non licet. fol.25.A
Legis humanæ obligatio quanta sit, ex verbis ipsius legis cognosci debet. f.25.D.& 26.A.B
Legis diffinitio datur. fol.3.A
Legis affectus describuntur. Ibid.C.& fol.45.C
Legis nomen vnde deriuetur. Ibidem.
Legem oportet esse talem vt obseruari possit. fol.3.B
Leges non sunt faciliter mutandæ. fol.4.B
Legem condere potest solus ille qui curam populi habet. fol.5.A
Legis condendæ potestas est in populo, aut in illo cui populus commisit. fol.50.B.C.D
Legem seruare obligantur illi, qui post legem conditam nati sunt. fol.6.A.B
Legem humanam oportet voce aut scripto publicari, vt illa obligare valeat. fol.eod.C
Leges multæ sine culpa ignorantur. fol.7.C
Leges omnes quodammodo dici possunt naturales. fol.8.B
Leges eædem non possunt omni nationi seruire. fol.9.A
Legis laudes enarrantur. fol.9.C.D
Legem humanam condens, oportet vt legem diuinam optimè intelligat. fol.10.A
Leges pœnales variæ sunt. fol.13.D
Legem humanã non posse obligare ad culpam mortalẽ docet Iohannes Gerson. fo.14.A.B
Legem naturalem obligare ad culpam mortalem probatur contra Iohannem Gerson. fol.14.C.D.& 15.A.B.C
Leges diuinæ non omnes obligãt ad peccatum mortale. fol.21.C.D
Legis obligatio cessat, causa obligationis cessante. fol.25.A
Legis iustę conditiones recensentur. fol.3.4.5.
Legi iniustę aliquando obedire oportet propter vitandum scandalum. fol.23.D
Legẽ errasse nulli permittitur vt dicat. fo.108.D
Leges humanæ non semper obligant ad mortale,& sæpe nec ad veniale. fol.95.C
Leges variæ & quomodo oporteat scire. folio 162.B.C.
Legum grauitas. fol.162.C.D
Lex iniusta non est dicenda lex, folio 2. D.nec potest aliquem obligare fol.22.A
Lex non est opus intellectus, sed voluntatis. fol.2.D
Lex non est actus prudentiæ. fol.3.B
Lex positiua indiget publicatione. folio 6.C.& fol.48.C.
Lex Mosaica fuit derogata propter nimiam eius difficultatem. fol.eod.
Lex non potest esse semper sic vniuersalis, vt omnes ex æquo obliget. fol.48.D
Lex debet seruire loco & tempori. fol.3.D
Lex non debet institui pro priuato commodo. fol.4.B.
Lex à principe populo contradicente condita, an sit valida, vide fol.5.D.
Lex pœnalis diffinitur. fol.13.C
Lex naturalis vocatur à Paulo lex diuina. fol.14.D.
Lex humana ex quibus causis possit esse iniusta, fol.22.B.& deinde.
Lex obligans ad mortalem culpam non potest statui, nisi sit circa rem valdè grauem, fol.24.B
Lex nunquam de omnibus disponit, sed solùm de his, quę frequenter & vt in plurimum accidunt. fol.37.B
Lex diuina nunquam contradicit legi naturali. fol.43.D.& 44.A
Lex non est restringenda ad specialem aliquem intellectum pro benigniori legis interpretatione facienda, si illa generaliter & indistinctè loquitur. fol.39.
Lex pœnalis est extendenda vltra casum in ea expressum. fol.39 C.&40.A.B
Lex pœnalis potest obligare ad culpam nõ obstãte pœna per legẽ imposita. fol.41. C.D.& deinceps sequentibus aliquot foliis.
Lex pœnalis est duplex, vna est purè pœnalis, altera mixta. fol.45.C.D.& fol.seq.
Lex purè pœnalis nunquam ex se obligat ad culpam, licèt aliquando ostendat talem obligationem esse impositam per aliam legem. fol.45.C.D.& fol.48.C.& 51.C.
Lex purè pœnalis nunquam ex se tollit obligationem ad culpam, quę per aliam priorem legem moralem fuisset imposita. fol.53.A
Lex pœnalis mixta valet tantum quantũ duæ leges simul iunctæ. fol.60.C
Lex regni Castellæ quæ prohibet equos extra regnum transferre, obligat ad peccatum mortale. fol.65.B
Lex pœnalis duplex, altera quæ sententiam Iudicis ferendam, altera quæ sententiam ab ipsa lege latam continet. fol.69.A
Lex pœnalis continens ferendam sententiam. fol.eod.B
Lex pœnalis continens latam sententiam fol.70.B.
Lex pœnalis quæ circa infli&tionem pœnæ vtitur verbo imperatiui modi, quamuis sit temporis præsentis, sententiam continet à iudice ferendam. fol.71.C
Lex pœnalis continens dictionem dubiam, ita vt meritò dubitetur an sententiam exprimat ferendam an latam, semper interpretandum est sententiam non latam, sed ferendam continere. fol.73.A
Lex pœnalis quæ sententiam ferendam continet, iudici liberam potestatem tribuit, vt postquam illi legitimè de crimine constiterit, possit statim reum ad pœnam in lege expressam damnare. fol.78.B
Lex diuina per Moysen data, in multis citra omnium controuersiam obligat etiam ante vllam iudicis sententiam. fol.83.D
Lex de muliere menstrua & de coëunte cum illa, quomodo sit intelligenda. fol.84.A
Lex quę habetur Numerorum 5. de confessione & restitutione quomodo fiet cum lege Exod. fol.84.C.D.& fol.85.& 86.
Lex pœnalis euangelica aliquando obligat in conscientia ante iudicis sententiam. fol.86.C.89.A
Lex diuina nunquam contrariatur legi naturæ, licèt aliquando secundum aliquos dispensetur in lege naturæ. fol.90.A
Lex pœnalis quæ sententiam continet à iure latam, obligat in conscientia ad pœnam in illa statutam absque alia iudicis sententia. fol.108.C.
Lex diuina nulla est, quæ doceat non posse legem statui, quæ obligaret reum ad pœnam subeundam absque aliqua iudicis sententia. fol.117.B
Lex humana nulla est, quę doceat reum nõ obligari ante iudicis sententiam. folio.117.& per aliquot seq. folia.
Lex pœnalis quæ sententiam continet latam, Duo sunt consideranda primum id quod lege percipitur, alterum ipsa pœna. fol.147.D.& 148.A.
Libri imprimendi debent priùs examinari, & approbari, alioqui in varias pœnas incidunt. fol.45.A
Lya non excusatur, Gene.19. fol.87.45.A
Libri canonici & non canonici quanti habendi. fol.119.C
Lycurgus voluit leges suas esse perpetuò constantes & immutabiles. fol.7.D
Loth ebrietas. fol.166.D.& 167.A.B
Lucrans aliquid ludo alearum, non tenetur virtute communis legis ad restitutionem, nisi fortè ob aliquam circunstantiam. fol.75.B
Lucrans à monacho aliquid, tenetur restituere. fol.Ibidem.
Ludo perdens non potest retinere in se id quod perdidit, nec negare solutionem cõtra Adrianum. fol.77.B
Ludo perdens cum confidentia soluendi, si non apponatur ibidem quod luditur, non tenetur ad restitutionem. fol.eod.C.D
Lucretia Romana non potest inuri nota adulterij. fol.87.B

M

Matrimoniũ contrahere in multis gradibus consanguinitatis & affinitatis, qui in Leuitico fuerunt prohibiti, sola lege humana nunc prohibetur. fo.61.B
Matrimonium non dissoluitur nisi quo ad thorum per adulterium, & si sit innocenter cum dissoluitur etiam quo ad thorum. fol.87.A.B
Medina quid sentiat de lege pœnali. fol.111.B
Menstruata mulier potest sine peccato reddere & exigere debitum coniugale. fol.62.C.D.& duobus foliis sequentibus.
Meretrix quomodo iustè possidet mercedẽ prostibuli. fol.142.A
Micol vxor Dauid non excusatur. fol.87.C
Missam audire à publico fornicario sacerdote est peccatum, sed non est peccatum audire illam à sacerdote quouis alio crimine polluto. fol.41.C
Monasteria sororum instituti sanctæ Claræ aut sancti Dominici intrantes sine vlla papæ dispensatione, sunt excommunicati. fol.14.B.& nisi excuset ignorantia. Ibidem.
Moniales sanctæ Claræ non obligantur sub pœna peccati dicere officium diuinum. fol.42.D.
Mortis pœna pro quibus criminibus possit infligi. fol.31.B
Mortis pœnam nunquam potest Iudex infligere nisi pro illis criminibus quæ per legem sunt expressa. fol.32.A
Mortis pœna potest aliquis iustè damnari sola iuris præsumptione. fol.33.B
Mortis nomine culpa simul & pœna designatur, Gene.2. fol.44.A
Mox quid importet ex Tiraquello, Calepino, Erasmo. fol.105.D.106.A.B
Munsterus licet in multis pessimè errauit, benè tamen sensit de confessione facienda, nume. 5. cùm dicat illam confessionem debere fieri sacerdoti. fol.84.D

N

Negatio quomodo neget. fol.103.D
Nocere alicui dupliciter cõtingit. fo.11.B

O

Obedientiam esse superioribus præstandã, multis testimoniis probatur. fo18.A
Obedientiam esse superioribus necessariò præstandam, exprimitur in quarto præcepto decalogi. fol.20.A
Obedientia in malis rebus non est præstãda superioribus. fol.22.B
Obligari ad mortem vel aliam pœnam, quomodo quis possit. fol 81.& fol.seq.
Occultum crimen est varium. fol.173.B
Occulta crimina qualiter incidat in pœnas iuris tractatur, folio 180. vsquè ad finem totius operis.
Offensa manifesta. fol.130.D
Officium diuinum dicere omittens clericus beneficiatus, non facit fructus suos. fol.45.B.
Onesimi conuersio. fol.158.A.B
Ordinatus ab excommunicato occulto, an recipiat ordines & executionem ordinum. fol.177.D.

P

PApa circa res spirituales aut merè ecclesiasticas potest leges statuere, quæ omnes christianos obligent: non tamen circa alias res merè laicas & seculares, quæ nullum ad rem ecclesiasticam respectum habent. 116.B
Parentes possunt obligare filios ad aliquid faciendum sub pœna peccati mortalis. fol.14.B
Parentibus an sit magis obediendum quàm regi. fol.16.C
Parentum obedientia præcipitur in quarto præcepto decalogi. fol.20.B.C
Parentes in regno Aragoniæ, quomodo se habent erga filios. fol.139.A.B
Passionis nomen diuersimodè sumitur. fol.11.A
Passiones non omnes inferunt pœnam, sed aliquæ causant delectationem. fol.eod.B
Paulus & Silas cùm essent in Philippis coniecti in carcerem, noluerunt fugere, ne alij putarẽt eos inconstantes esse in fide. fol.81.C
Pauperum subuentio quæ nunc inuenta est in multis populis censetur iniusta. fol.23.B
Peccator triplicem ordinem peruertit. fol.11.D
Peccatum veniale nunquam fit mortale propter solam consuetudinem. fol.28.B
Peccata aliqua censentur venialia propter imperfectionem materiæ, quæ aliàs dicerentur mortalia. fol.38.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccata quid efficiant in peccatore. fol.163.D. & 164.A.B.C.
Pœna imposita à lege ex facto negatiuo,quomodo incurratur. fol.91.C
Pœna alicui adiudicata,an possit ab eodem remitti. fol.150.A.B
Pœnæ an incurrantur quando crimen est occultum. fol.172.D.173.A
Pœna non incurritur propter crimen occultum ex se & ex natura rei. fol.173.D
Pœna Baccalaureorum,Licentiatorum,Doctorum, Rectorum, Officialium ,Salmanticensis Vniuersitatis. fol.99.D.& 100.A.B
Pœna nunquam incurritur si non sit consummatum crimen. fol.108.A
Permissionis significatio varia est.fol. 140.A.B. C.D.& toto folio sequenti.
Pœnę diffinitio ponitur. fol.10.C.D
Pœna consistit in passione & in actione. fol.Ibidem.
Pœna est vni , quod alteri non est pœna. fol.11.C.
Pœna aliquando habet rationem medicinæ. fol.31.D.
Pœna quæ in satisfactionem delicti datur,quomodo sit consideranda. fol.12.B
Pœna est duplex, altera contracta , altera inflicta. fol.eodem.C
Pœna propriè dicta semper est inuoluntaria. fol.Ibidem.
Pœna est quæ ordinat culpam. fol eod.D
Pœna potest dupliciter considerari. fol.13.B
Pœna mortis in lege Mosayca nũquam nisi pro peccato mortali fuit decreta. fol.15.C.D
Pœna per legem statuta sæpe non potest infligi ab ipsomet legislatore. fol.21.A
Pœnam statuere contra legum transgressores est vtile & sæpe necessarium. fol.30.A
Pœna non statuitur in legẽ propter bonos,sed propter malos. fol.eod.C
Pœna per legem statuenda qualis esse debeat. fol.31.A.B.&.33.D.
Pœna mortis pro quibus criminibus possit infligi. 31.B
Pœnam legis potest aliquando Iudex propter causas minuere vel augere. fol.eodem.C
Pœna iuxta quod tempus debeat inferri, an iuxta tempus quo commissum est crimen, an iuxta tempus sententiæ. fol.34.A.B
Pœna,vt de illa loquuntur iurisperiti, non semper præsupponit culpam. fol.49.B
Pœna per legem imposita aliquando declarat, quanta sit ipsius legis obligatio. folio. 27.A.&.52.B.
Pœna mortis,aut membri abscisionis nunquam infligenda est alicui propter peccatum alterius. fol.52.C
Pœna & culpa non sunt contrariæ. fol.54.A
Populus non variatur , sed idem semper censetur quamuis quotidie noui homines nascantur in eo. fol.6.B
Potestas regalis scilicet & põtificalis , quomodo diuisæ. fol.126.B
Potestatis ecclesiasticæ & secularis discrimen. fol.2.A.B.
Præcepta omnia humana iusta,quodãmmodo possunt dici diuina. fol.17.C.D
Præceptis diuinis nihil esse addendũ,quomodo sit intelligendum. fol.20.C
Præcepti obligatio quibus verbis explicetur. fol.26.D
Precia rerum possunt per publicam potestatem taxari. fol.66.C
Prædicator tenetur dicere veritatem , etiam si sciat non profuturam de mente Paludani. fol.138.B
Precij iusti medietatem excedens in emptione,quomodo obligetur ad restitutionem. fol.127.D
Prælationem aliquam esse necessariam in omni republica , multis similitudinibus probatur. fol.19.D.
Prælatus damnatus à iudice non potest percipere fructus:& si percipiat,tenetur ad restitutionem. fol.83.B
Prælatus damnatus si appellet iustè.1. credens quòd posset appellare,potest excommunicare subditum? fol.eod.C
Præscriptio mala fide facta nunquam est valida. fol. 2.B.C
Prælatus non solum ecclesiasticus,sed laicus, potest obligare sub pœna peccati mortalis ante iudicis sententiam. fol.96.B
Præscriptio quæ requirat. fol.91.C
Præscribi quæ res non possiunt. fol.eod.D
Præscriptio quid. fol.93.A
Præscriptionis tempore transacto , peccat qui rapit rem quam aliquando possedit. fol.33.A.B.
Præscriptio quomodo obliget. fol.
Præscribere hæretici non possiunt, licèt possint hæredes. fol.142.C
Præuaricator quis dicatur. fol.21.D
Puer corrigendus. fol.158.A
Puniri vnus pro alio pœna corporis non potest. fol.81.B

R

REgum & aliorum principum prælatio ex populi consensu est orta. fol.5.C.
Reges & principes ministri populorum sunt, illis in multis laboribus seruientes. fol.57.C
Reges vocantur pastores. fol.eodem.D
Regiæ dignitatis non interest episcopos instituere, sicut nec esse papam in suo regno conuenit regibus contra Henricum octauum regem Angliæ. fol.74.B
Regula hæc,generi per speciẽ derogatur quàm sit necessaria. fol.114.B
Respublica non habet dominium in bonis particularibus cuiuscunque ciuis. fol. 56.A.B.
Reus non obligatur in conscientia ad subeundam pœnam à lege statutam,antequam Iudex proferat sententiam iuxta legis dispositionem. fol.73.D.
Reus qui commisit crimen, propter quod non est ipso iure priuatus bonis suis , sed lex statuit illum forè à iudice priuandum , potest anteq̃ sit suis bonis priuatus,omnia illa circa bona sua agere absq; peccato, quæ ante criminis commissionem ratione damni agere potuisset. fol.74.C

Reus

Reus damnatus à iudice ad pœnam in lege statutam, tenetur in conscientia pœnam illam soluere.
Reus damnatus à iudice voce dumtaxat iudicis,tenetur pœnam subire. fol.80.B.
Reus priuatus bonis suis,ipso iure tenetur in conscientia sine alia iudicis sententia reddere bona sua illi,cui ab ipso iure sunt adiudicata,fol. 124. D. & per multa sequentia folia.
Reus & Iudex idem potest esse.
Reus an excusetur per ignorantiam à pœna legem statuta. fol.159.B.
Renuntiare iuri suo in causis pœnalibus præsertim in quibus pœna corporis tractatur, nullus potest,licèt in alijs posset. fol.8.B.
Rogans iudicem ne imponat reo pœnam debitam,an peccet & teneatur ad restitutionem, vide folio.152.D.& per aliquot folia.

S

SAcramẽti si nullus purus homo potest propria authoritate instituere. fol.20.D.
Sampsonis vxor Iudicum , 15.non excusatur. fol.87.B.C.
Scãdalum vtilis nasci permittitur quàm quòd veritas relinquatur, quomodo debeat intelligi. fol.138. D.
Scoti sententia de obligatione ad pœnã.fo.115.C.D
Sententia quæ ex sola præsumptione,& non ex plena veritatis cognitione censetur iusta,non obligat condemnatum in conscientia ad parendum illi. fol.24.B.
Sententia declaratiua secundum omnes obligat sine sententia condemnatiua. fol.94.D.
Sententia declinatoria propter quid requiratur. fol.95.D.
Sentrentia lata quot modis cognoscatur.fol.96. C.D.vsque ad fol.108.
Sententia vltimo definita in quo casu reuocatur. fol.128.C.
Sententia data ex defectu probationis quomodo obliget. fol.eodem.D.
Sententia à iudice ferẽda nõ obligat reum ante iudicis sententiam. fol.73.D.
Statuta fratrum minorum, aut prædicatorum, non obligant ad culpam. fol. 42.D.
Statutũ monachorũ de non loquẽdo post completorium, quomodo intelligatur secundum Henricum de Gandauo. fol.49.D.
Subditi qui suo superiori prælato obedientiam præstare nolsit,ob hoc soldm quod ille commisit crimen contra quod est lex statuta sit dignitate priuandus peccant. fol.
Subditi non tenentur obedire prælato, qui per iudicem damnatus est. fol.83.B.

T

TEmpora duo,alterũ ante sentẽtiã à iudice latam,alterũ post sentẽtiã latã. fol.73.D.
Testamentum est quasi defuncti testimonium. fol..90.C.
Theologia vera non est ad solas Aristotelis regulas tradenda. fol.43.B.
Tiraquelli regula generalis reiicitur. fol.107.D.
Tyrannus quis dicatur & quo pacto distinguatur à rege. fol.4.D.
Tributum siue Alcauala, siue Portazgo,nõ soluens,peccat & tenetur restituere, non tamen tenetur ad pœnam legis ante iudicis sententiam. fol.78.A
Tributũ quod in lingua Hispana dicitur Sisa,iniustè in multis oppidis diuiditur. fol.23.C.D.
Tributa multa olim iustè exhibebãtur,quæ nũc iniustè exiguntur. fol.25.C.
Tributa per legem iustam soluere nolentes peccant,& tenentur ad restitutionem.fol.56.C.et tribus sequentibus foljs.
Tributa principibus ex lege diuina deberi,probatur multis rationibus.fo.57. A.& deinceps.
Tributa quæ dicuntur iusta , & quæ iniusta, vide fol.& deinceps.58.B.

V

VEndentes frumẽtum aut aliam rem vltra precium à lege taxatum,peccant mortaliter ,& obligantur restitutioni. fol.5.A.B.
Vendere rem suam homo potest aliquando cogi. fol.67.A.
Verba præceptũ explicantia quę sint.fol.26.D.
Verba importantia sententiam latam ante iudicis sententiam.fol.67.A,vsq; ad folium.108.
Vizcaia quam habeat consuetudinem in testamentis condendis. fol.139.B.
Voluntatis nomen sæpe ponitur ad significandas operationes ipsius voluntatis. fol.2.D.
Voluntatem principis esse pro lege habendam, quomodo debeat intelligi. fol.23.B.
Votum potest esse de re aliàs debita.fol.54.A.B.
Vrbanus Papa quintus de quo gloriabatur.fol. 162.D.
Vxores vendebãtur olim apud græcos.fol.7.D.
Vxor Loth propter peccatum inobedientiæ, conuersa fuit in statuam. fol.18.C.
Vxor tenetur reddere debitũ marito, quãuis ille ad solam explendã libidinẽ exigat.fol .23.A.
Vxor quæ post mortem mariti non castè viuit, tenetur restituere bona quæ consumpsit , si maritus hac cõditione suorum bonorũ vsus fructuariam reliquit. fol.144.D.
Vxores communes apud Lacedęmones contra legem naturalem. fol.161.A.
Vxores Angilarum nocte qua nubunt , patent stupro omnium. Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GENESIS.

Ca.2. EX omni ligno paradisi comede,de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. fol.44.lit.A
4. Chain occidit fratrem suum. fol.140.D
9. Quicunq; fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. fol.39.A
19. Ne respicias retrò. fol.18.C
25. Maior seruiat minori. fol.140.D
29. Iacob dormiuit cum Lya. fol.171.A
32. Pro Rachel Lya supposita est à patre Iacob fol.162.D
38. Iudas dormiuit cum Thamar. fo.172.B

Exodi.

10. Visitabo iniquitates patrum in filios vsq; in tertiam & quartã generationẽ.fol.13.B
16 Nec contra nos est murmur vestrum,sed contra dominum. fol.17.D
21 Si percusserit quispiã oculũ serui, aut ancillę & luscos fecerit,etc.fo.84.A.fo.83.D
21 Qui furatus fuerit hominem & vendiderit eum,etc. morte morietur. fol.32.C
21 Si emeris seruum Hebręum,sex annis seruiet tibi,septimo exeat liber gratis.f.46.C
22 Si quis furatus fuerit bouẽ vel pecudem, & hæc mactauerit, aut vendiderit, addet quinq; boues pro boue illo. fol.33.B
22 Viduę & pupillo nõ nocebitis. etc.f.47.C
Ibi. Si pignus à proximo tuo acceperis,vestimẽtũ ante solis occasum reddes ei. f.46.C

Leuitici.

5 Offerat arietẽ pro peccato sacerdoti.f.85.A
11 Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit domino. fol.114.B.
15 Si coierit cum muliere vir tempore sanguinis menstrualis,immũdus erit septem diebus. fol.64.A
Ibi. Mulier quæ redeũte mẽse patitur fluxum sanguinis, septẽ dieb'separabitur.fol.84.A
18 Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies. fol.51.D.& 53.D
18 Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis. fol.61.C
Ibi. Qui duxerit vxorem fratris sui, rem facit illicitam. fol.51.D
Ibi. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. fol.44.B
Ibi. Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes. fol.61.C
19 Non mentiemini neq; decipiet vnusquisq; proximum suum. fol.21.D.& 22.D
Ibi. Si immolaueritis hostias pacificorum domino vt sit placabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam etc. fol.47.D
20 Qui coierit cum muliere in fluxu mẽstruo, & reuelauerit turpitudinẽ eius, ipsãq; aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.f.62.C.et.84.A
Ibi. Qui dormierit cum nouerca sua,& reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo. fol.44.B.& 51.D. & 53.D
Ibi. Quod si negligens populus terræ & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch etc. fol.149.B
22 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam,addet quintam partem cum eo quod comedit. fol.84.B.
26. Si non audieritis me,neq; feceritis mãdata mea,sed sprueneritis leges meas.f.28.C

Numerorum.

5 Vir siue mulier cũm fecerit ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere confitebuntur peccatum suum,& reddẽt ipsum caput, quintamq; partem desuper ei in quem peccauerint. fol.84.C
Ibi. Anima illa annunciabit peccatum quod peccauit, & restituet delictum caput, & quintas eius. fol.36.A
16. Dathan & Abyron viui absorpti sunt à terra. fol.21.D
30 Si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum votum suum. fol.27.D

Deuteronomium.

4 Non addetis ad verbum quod vobis loquor etc. fol.20.C
13. Vt omnis Israel audiẽs timeat,& nequaq; vltrà faciat huius rei similẽ. fol.149.B
17 Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,qui eo tempore ministrat domino Deo tuo,ex decreto iudicis morietur homo ille. fol.15.C.& 53.C
21 Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui nõ audierit patris ac matris imperium etc. lapidibus eum obruet populus ciuitatis ac morietur. fol.16.A
23 Cùm votum voueris Deo tuo,non tardabis reddere fol.17.D
24 Non occidentur patres pro filijs,neq; filij pro patribus.fo.52.C(dus.fol.31.D.34.C)
25 Pro mensura peccati erit & plagarũ modus.
32 Ego occidã.& ego viuere faciã. fol.23.A
Ibid. Mihi vindictam & ego retribuã.fo.149.A

Iosuæ.

Ca.6. Sit ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt domino.etc. fol.32.C
Ibid. Domino consecretur repositum in thesauris suis. Ibidem.

Iudicum.

19 Vxor Sampsonis ab adulterio non excusabitur. fol.87.B

Primo Regum.

14. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum, extẽditq; summitatem virgæ quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis. fol.18.D
16 Homines vident ea quæ foris patẽt,Deus autem intuetur cor. fol.95.B.173.B
26 Michol adulterium commisit, quia Dauid viuente nupsit alteri. fol.87.C

Tertio Regum.

22 Solus Michæas Achab verum prædixit,etc. fol.163.D.164.A

Quarto Regum.

5 Verè scio quòd non sit Deus in vniuersa terra nisi tantùm in Israel. fol.131.B.

Paralipomenon secundo.

22 Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti,non poteris ædificare domũ nomini meo. fol.38.D

Esdræ primo.

4. Populus Iudæorum ad seditionem & schisma semper fuit procliuis. fol.31.D

Iudith.

13. Non permisit me dominus ancillã suam coinquinari. fol.141.A

Iob.

2. Pellem pro pelle,& cuncta quæ homo habet,dabit pro anima sua. fol.80.D
9. Verebar omnia opera mea sciens quòd non parceres delinquenti. fol.157.D
21. Recede à nobis,viam sciẽtiarum tuarum nolumus. fol.169.D
25. Nemo mundus à sorde,neque infans cuius est vnius diei vita super terrã.fo.114.C

Psalmi.

Psal.1. Et folium eius non defluet. fol.102.D
8. Omnia subiecisti sub pedib'eius.fo.114.D
31. Quoniã tacui,ſueterauerũt ossa mea.86.A
39. Qui videbant me, foris fugerunt à me. fol.125.A
35. Noluit intelligere vt bene ageret. 159.D
50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. fol.102.D
54. Si inimicus me' maledixisset mihi.141.C
68. Deus tu scis insipientiam meam,et delicta mea à te nõ sunt abscondita.fol.102.D
Eod. Quæ non rapui, tunc exoluebã. fol.13.B
Eod. Obscurentur oculi eorum ne videant,& dorsum eorum semper incurua.fo.164.B
80 Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibũt in adinuẽtionibus suis.f.141.A
108 Cùm iudicatur,exeat cõdẽnatus, & oratio eius fiat in peccatum. fol.43.D
118 Bonũ mihi quia humiliasti me.fol.124.C
128 Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. fol.21.D
144 Prope est dominus omnibus inuocantibus eum. fol.461.B.164.C

Prouerbiorum.

Cap.1 Vocaui & renuistis,extendi manũ meam & non fuit qui aspiceret. fol.28.D
6 Conserua fili mi mandata patris tui,& ne dimittas legem matris tuæ. fol.15.C
6 Deprehensus de furto reddet septuplũ,& omnẽ substãtiã domus suę tradet.fo.33.A
12 Qui quod nouit loquitur,iudex iustitiæ est. fol.173.A (pius est.fol.88.C)
18 Qui adulteram tenet, stultus est & impius.
Ibid. Impius cùm in profundum peccatorum venerit, contemnit. fol.28.B
19 Pestilente flagellato, sapientior fit stultus. fol.31.D.& 124.C
19 Virga & correctio tribuit sapiẽtiã. f.124.C
22 Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. fol.84.D.& 136.D.137.B
24. Septies in die cadit iustus. fol.28.B
29 Puer qui dimittitur voluntati suæ,confundit matrem suam. fol.30.B
30 Omnis sermo Dei ignit', clypeus est sperantibus in se, ne addas quicquam verbis illius. fol.20.C (nem.fol.28.A)
Ibid. Qui vehementer emungit,elicit sanguinem.

Ecclesiastes.

Ca.4 Vę soli,quia si ceciderit,nõ habet.fo.113.D.
8 Noli esse nimium iustus. fol.28.A
10 Qui diffipat sepẽ,mordebit eũ coluber.19.C

Sapientiæ.

Ca.5 Ambulauimus vias difficiles,viã autem domini ignorauimus. fol.159.C
Dissimulas peccata hominum, quia omnia potes. fol.150.B

Ecclesiastici.

Ca.11. Qui sibi nequam, cui bonus. fol.163.C
26 A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit. fol.138.B
34 Panis egẽtium vita pauperum, & qui defraudat illum,homo sanguinis est.fo.81.C
37 Alia sancti enũciat aliquando vera.163.D

Esaiæ.

Ca.2 Principes tui infideles socij furũ.fol 24.A
3 Væ,qui dicitis malum bonum,& bonum malum. fol.29.D
6. Væ mihi quia tacui, fol.55.D
Ibid. Excæca cor populi huius,& aures eius aggrauа. fol.164.B.
28 Vexatio sæpe dat intellectum. fol.124.C
29 Et erit vobis visio omniũ sicut verba libri signati, fol.164.B
58 Me etenim de die in diem quærunt,& scire vias meas volunt. fol.163.D

Ieremiæ.

Ca.1. Constitui te super gẽtes & regna. fo.91.B
2 Me dereliquerũt fontẽ aquę viuę. fo.71.A
5 Ecce adducã super vos gẽtẽ de lõginquo, cuius ignorabis linguam. fol.159.C
7 Tu ergo noli orare pro populo hoc,neq; assumes pro ijs laudem. fol.157.B
10 Iuxta vias gentiũ nolite discere. fol.123.B
17 Duplici contritione contere eos. fo.43.C

Threnorum.

Ca.3 Misericordia domini quia non sumus consumpti. fol.150.B

Ezechiel.

14 Qui posuerit immunditias in corde suo, & scandalũ iniquitatis suæ statuerit cõtra faciem suã etc.ego dominus decepi prophetam illum. fol.164.A
18 Nolo mortem peccatoris. fol.150.B
22 Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundẽdum sanguinem. fol.24.A
34 Nonne greges pascũtur à pastoribus.54.C
Ibid. Cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. fol.25.A.57.D

Ioelis.

2 Conuertimini ad me & ego cõuertar ad vos. fol.55.B.

Amos.

9 Si descenderint in infernum,mãdabo serpenti,& mordebit eos. fol.19.C

Ionæ.

3 Rex Niniuitarum omnibus ieiuniũ indicit,homines & iumenta & boues & pecora non gustent quicquam. fol.91.A

Micheæ.

3 Audite principes Iacob & duces domus Israel etc.qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis. fol.38.D

Naum.

1 Non cõsurget duplex tribulatio. fo.43.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Malachiæ.

6. Probate me super hoc dicit dominus si nō aperuero cataractas cæli.etc. fo.39.B.

Matthæus.

Ca.5. Vt videant vestra opera bona, & glorificent patrē vestrū qui in cælis est. fo.151.C.
Ibid. Omnis qui dimiserit vxorem excepta fornicationis causa.etc. fol.86.D.
Ibid. Qui dimissam duxerit,adulterat. fol.87.A
Ibid. Qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, da ei & pallium. fo.24.A.59.A.
Ibid. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio:qui autē dixerit fratri suo, racha, reus erit consilio:qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. fo.29.C.
Ibid. Diligite inimicos vestros.fo.151.B.& 157.A
7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. fol.175.C.
10. Exeuntes foras de ciuitate,excutite puluerem de pedibus vestris. fol 53.B.
Ibi. Nō est discipulus super magistrū.fo.22.B.
11. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. fo.3.lit.A.& C.27.A.32.D.
12. De omni verbo ocioso quod loquuti fuerint homines,reddent rationem.fol.21.D.
13. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. fol.175.C.
15. Quare & vos transgredimini mandatum Dei? fol.54.C.
15. Sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum. fol.88.B.
17. Vade ad marē & mitte hamum, & eum piscē qui primus adscēderit,tolle,& aperto ore eius,inuenies staterē, illum sumēs, da eis pro me & pro te. fol 57.B.
18. Dic ecclesiæ. fol.89.D.
Ibi. Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum et in cælis. fol.98.B.
19. Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.fol.140.B.
Ibi. Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. fol.86.B.
22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. etc. fol.57.A.
23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharizæi. fol.49.B.& 53.B.
Ibid. Alligant onera grauia & importabilia. fol.3.C.& 25.A.
26. Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. fol.32.A.44.A.51.A.

Marci.

Ca.8. Præcepit turbæ discumbere super terram. fol.26.D.

Lucæ.

8. Rogabant eum vt permitteret eis in porcos ingredi. fol.141.B.
10. Dignus est operari' mercede sua.fo.57.C.
10. Qui vos audit, me audit.f.18.A.19.B.91.C
11. Omne regnū in seipsum diuisum, desolabitur. fol.120.D.
17. Memores estote vxoris Loth. fol.18.C.

Ioannes.

18. Tu de teipso testimoniū phibes.fo.144.A
16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. fol.144.D
Ibid. Venit hora in qua omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. fol.26.B.
20. Quorū remiseritis peccata,remissa sunt:& quorū retinueritis,retēta sunt.f.99.B.145.C
21. Pasce oues meas. fol.3.D.

Actuum apostolorum.

5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. fol.10.A.22.B.34.C.
10. Cornelio Centurioni misit Deus Petrum apostolum. fol.161.B.C
15. Quod nec nos nec patres nostri portare potuimus. fol.3.C.32.D
Ibid. Visum est spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris. fol.19.B.
16. Quare Paulus & Sylas noluerunt exire ex carcere. fol.24.A.81.C
25 Ad tribunal Cæsaris sto. fol.81.D

Ad Romanos.

1. Habentes legem Dei scriptam in cordibus suis. fol.7.C.
1. Qui cùm Deum cognouissent,non sicut Deum glorificauerunt. fol.161.A
Ibid. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. fol.141.A
Ibid. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent non intellexerunt, quoniām qui talia agunt, digni sunt morte. fol.14.D.15.A.B.D
Ibid. Non solùm qui talia agunt,sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. fol.63.C.87.D.149.B.D.
2. Gentes quæ legem non habent,naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt. fol.169.D
3. Non sunt facienda mala vt eueniant bona. fol.140.C.158.D
Ibid. Arbitramur hominem iustificari per fidem. fol.86.B
5. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines, mors pertransit. fol.44.A
7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mētis meæ.etc. fol.9.B
8. Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. fol.9.B
11. Voluntas cordis mei & obsecratio ad Deum,fit pro illis in salutem. fol.2.D
12. Non vosmetipsos defendentes charissimi,sed date locum iræ. fol.149.A
13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. fol.19.B.54.C.57.C
Ibid. Qui potestati resistit,Dei ordinationi resistit. fol.29.B.99.B.
Ibid. Quę autē sunt,à Deo ordinata sunt.f.17.D
Ibid. Vindex est in iram Dei qui gladium portat. fol.58.A.144.A
Ibid. Nemini quicquam debeatis nisi vt inuicem diligatis. fol.129.B.534.A.
Ibid. Vis non timere potestatem, bonum fac. fol.151.A
14. Qui discernit si manducauerit, damnatus est,quia non ex fide: omne autem quod non est ex fide, peccatum est. fol.143.A.

1.ad Corinthios.

2. Nemo nouit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est. fol.173.B
3. Lac vobis potum dedi,non escā.fol.120.C
Nolite
4 Nolite ante tempus iudicare. fol.175.C
6 Qui adhæret meretrici, vnum corpus fit cum meretrice. fol.41.B
7 Puto autem quòd ego spiritum Dei habeam. fol.111.D
Ibid. Iis autē qui matrimonio iuncti sunt,præcipio non ego,sed dominus. fol.87.A
9 Nemo suis stipendijs vnquā militat.58.A
Ibid. Quis pascit gregem,& de fructu eius non comedit. fol.57.D
10 Hęc autē in figura facta sunt nostri. f.64.A
11 Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. fol.144.B
14 Si quis videtur propheta esse aut spiritualis,cognoscat quæ scribo vobis,quoniam domini sunt mandata. fol.17.D

2.Corinthiorum.

11 Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. fol.6.B

Ad Galatas.

1 Abundantiùs æmulator existens paternarum mearum traditionum. fol.159.C
2 Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. fol.38.B
3 Lex propter transgressionē posita est.30.B
Ibid. Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea, viuet in eis. fol.86.B

Ad Ephesios.

2 Facientes voluntatem carnis.etc. fol.2.D
5 Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam absq; macula & ruga. fo.167.D
6 Filij obedite parentibus vestris in domino. fol.20.B

Ad Philippenses.

4 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. fol.151.D

Ad Thessalonicenses 1.

4 Ne quis supergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem suum etc. folio 22.D. 66.A.128.A.
Ibid. Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. fol.29.D

Ad Thessalonicenses 2.

2 Pro eo quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. fol.164.A

Ad Timotheum 1.

1 Lex iusto non est posita. fol.30.C
2 Obsecro primò omnium fieri obbsecrationes pro regibus. fol.57.D
3 Peccātem corā omnibus argue. fo.124.D

Ad Titum.

3 Saluos fecit per lauacrum regenerationis. fol.38.D.

Ad Philemonem.

Gaudiū enim magnū habui & cōsolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te frater. fol.158.B

Ad Hebræos.

13 Obedite præpositis vestris. fol.19.D

Iacobi.

2 Iudicium sine misericordia fiet illi,qui non fecerit misericordiā cū proximo suo. 152.B
5 Qui conuerti fecerit peccatorē ab errore viæ suæ, saluabit animam suam.fol.152.B

Prima Petri.

2 Qui peccatum non fecit,nec dolus inuentus est in ore eius. fol.3.B.14.C

Prima Ioannis.

Vnctio docebit vos. fol.161.B

Fratris

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

FRATRIS HADRIANI HECQVETII CARMELITAE ATREBATINI THEOLOGI BACCALAVREI in huius præclari operis laudem Epigramma.

HIC tibi pœnalis legis reserata potestas
Promitur, est prorsus nobile, lector opus
Scripserunt alij quàm plurima, iure fatemur
Estque patens scriptis terra repleta suis
Sunt qui sacra pio calamo argumenta per auras
Spargunt, & sunt qui multa prophana canunt
At liber hic verè aureus est, verè vtilis, vt qui
Nil præter iustæ dogmata legis habet
Materias aperit varias, oculisque patentes
Exerit & nodos explicat innumeros
Id tu comperies lector, si volueris emptas
Paginulas, precio est res bene digna suo.

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM REGVLARIS OBSERVANTIAE, IN DVOS LIBROS, QVOS DE LEGIS pœnalis potestate edidit, Præfatio.

A

DVAS, & non parum noxias, à diuersis contra legem pœnalem video dici sententias, à multis tanto cum applausu receptas, & vsque eò celebratas, vt quisquis contrà visus fuerit sentire, ab illis exhibiletur, & ridiculus habeatur, perinde ac si contra diuinum oraculum aliquid pronunciasset. Sunt enim qui sentiunt nullam legẽ obligare subditorum conscientias ad pœnam, ab eadem lege contra illius transgressores decretam, nisi adsit iudicis sententia, quæ aliquas legi suppetias ferat. Qui ita sentiunt, hac sola ratione ostendunt se minorem facere legis potestatem quã iudicis, cùm sæpe iudex, illis etiã fatentibus, sine vllo legis subsidio sed solo suo mandato, subditos suos possit obligatos ad pœnam reddere. Nec pauci aut indocti, sed multi & doctissimi viri sunt, theologi pariter atque vtriusque iuris humani interpretes, qui hoc docent. Sunt iterum alij hanc virorum doctorum sententiam sequuti, qui illam perperam interpretãtes, ad omnem culpæ obligationem extenderunt, dicentes legem pœnalem neque ad pœnam, neque ad id propter quod statuitur pœna, obnoxias facere subditorum conscientias. Tanquam si pœna, quæ ad meliorem legis obseruationem statuitur, liberiores faceret homines ad eiusdem legis transgressionem Expediret igitur, nunquam pœnam legibus addere, si illa addita eo ipso omnis prorsus obligatio ad culpã tolleretur.

B Quoniam minor est comminatio pœnę temporalis quamlibet acerbę, quæ per legem humanã statui potest, quàm obligatio culpę: quæ, si mortalis est, pœnam minatur æternam. Nam ob hãc causam, vt sæpe re ipsa comprobatum est, quotquot aliquam animæ suæ rationem habent, periculo pœnæ quamuis durissimæ se libentius obijciunt, quàm vt se reatu culpæ mortalis inectant. Fiet itaque necessariò iuxta istorum sententiam, vt pœnarum terroribus non coerceantur homines à legum transgressione, sed potius licẽtiosi fiant ad illam. Sed benẽ se res habet, quòd qui ita sentiunt, licèt multi sint, multo tamẽ sunt minus docti quam superiores, & prorsus indigni qui cum illis vel è longinquo conferantur. Vtriq; tamen contra legem pœnalem coniurasse mihi videntur, vt omnem ab illa tollant potestatem, & sic mancam, omnibusq; prorsus viribus carentem, illam relinquant. Quanta quæso erit legum pœnalium potestas, si illæ neque ad culpam, neque ad pœnam subditos suos obligare possint? Hanc tantam legum pœnalium deiectionẽ, & tyrãnicam (vt ita dicam) depressionẽ ego diligenter consyderans, & æquo animo ferre non valens, ad propulsandam hanc, quæ illis infertur iniuria, contra hostes illius in arenam descendere statui. Nam pro patrijs legibus & illarum robore atque potentia, veluti pro patria ipsa virum fortem pugnare oportet. Quoniam sublata legum potestate, multo vilior atq; debilior patria erit, quàm si omnes illius muri ad terram prosternerentur, & omnia tormenta bellica, quibus omnes suos hostes à se propellere posset, protinus confringerentur. Quoniam nisi leges vires habeant, quibus homines ad bonũ impellere, et à malo deterrere valeant, tanto patria erit peioribus hostibus peruia, quanto peiores hostes sunt vitia, quę animum iugulant, quàm alii, qui etsi corpus occidere possint, animæ autem nec tantillum incommodare valent. Sunt enim leges, præsertim pœnales, quæ potissimùm patriam custodiunt. Sunt muri ciuitatum, in quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

totum illarum præsidium constitutum est, & quibus bonos quàm tutissimè detinent, malos arcent, & sibi appropinquare non sinunt. Sunt tormenta bellica, quorum terrifico tonitruo vitia, quæ (vt dixi) plusquam mille alij hostes ciuitatibus nocere possũt, longissimè ab eis repelluntur. Tolle igitur vtramque legum potestatem, & nullus illas reuerebitur, nullus illas debito prosequetur honore, nullus denique illas metuet, sed vitia quæque sine vllo timore in ciuitatem irrumpent, & tanto peiùs illam deprędabuntur, & tanto ditiora ab illa auferent spolia, quanto meliora sunt animæ quàm corporis bona. Ne igitur hęc omnia eueniant, decreui tam improbæ & tam noxiæ factioni in hoc opere occurrere, & pro legum pœnalium potestate sic pro viribus pugnare, vt hos duos errores, qui illam obstinato animo oppugnant, ab studiorum palestra valeã profligare. Hanc autem totam disputationem duobus libris partiendam esse censui, vt suus cuique errori liber respondeat, & vterque illorum suo libro refellatur, & conuincatur. Primo libro (vt à facilioribus ad magis ardua progrediar) illum errorem apertè conuincam, qui docet nullam legem pœnalem obligare subditorum conscientias ad culpam, præsertim mortalem. Altero libro contra illos pugnabo, qui dicunt legem pœnalem nunquam sine iudicis adminiculo obligare ad pœnam, aut illam infligere posse. Verùm si tam multi, & tam fortes viri sunt, qui stãt ex aduerso, qua frõte aut quo animo ego solus eos õnes ad certamen prouocare audeo. Si negant vel Herculem aduersus duos fuisse parem, quinam fiet, vt ego imbecillis homo tot Hercules vincere possim? Sed vincit omnia veritas, nec est qui prędalere possit cõtra illam. Vincet ergo quisquis pro veritate pugnauerit, præsertim quũ Deus ipse semper veritati faueat, & eos, qui pro illa tanquam pro re, quæ potissimùm ad ipsum spectat, certant, potentissimè adiuuet. Vt autem apertè, Deo adiutore, possim de illis omnibus triumphare, nihil præter diuini numinis fauorem desidero, nisi æquos iudices, qui non personas, sed merita respiciant, neque personis sed meritis victorię coronam tribuãt, Neque est, quod miretur aliquis me hoc desiderare, cùm solenne sit multis, nõ quid, sed à quo dicatur consyderare. Pro qua re satis mihi esse arbitror producere in testem sapientem Ecclesiasticum, qui hanc præposteram hominum sententiam subinde contingere refert. Diuiti decepto, inquit sapiens, multi recuperatores, locutus est superba, & iustificauerunt illum. Humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus. Diues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent. Pauper locutus est, & dicũt. Quis est hic? Quicunque ad illustres illos viros, qui multis parasangis me antecellunt, referre me voluerint, meritò illos diuites, & me pauperculum & abiectum pronunciabunt: ac proinde metuo, vt si me, quanuis sensatè loquẽtẽ, illorũ sẽtẽtiæ cõtradicẽtẽ audierint, cũ indignatiõe aut dedignatiõe dicant. Quis est hic? Ob hanc causãm huius operis lectores, quos solos video futuros esse huius pugnæ iudices, per viscera Charitatis, quę est in Christo Iesu adiuro, vt quũ disputationem hanc legerint, omnem procul à se reijciant humanũ affectum, quatenus possit vtriusque partis merita rectè cognoscere, & sic liberè de victoria censere. Oro illos vt nullum personæ respectum habeant, sed considerent Deum, quæ sua est potentia, subinde linguas infantium fecisse disertas, & gregum pastores fecisse prophetas, & asinæ elingui vsum linguæ dedisse, rudes denique piscatores eatenus eruditisse, vt sua postmodum doctrina totum illustrauerint orbem. Oro insuper eos, ne illos moueat ad censendum de victoria pugnæ, quòd multi sũt qui mihi aduersantur: quoniã facile est (vt sapienter fortissimus ille Iudas dixit, concludi multos in manu paucorum, & non est in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Non oportet numerare, sed ponderare sententias: quoniam etsi quadringenti circiter prophe

Eccles. 13.

Nume. 11.

1. Macha. 3.

3. Reg. 22.

tæreg

tę regi Achab prædixerunt bona, Micheas tamen, qui solus contra illos omnes sententiam dixit, verior illis inuentus est, & contra illos omnes prævaluit. Nec tamen hæc ideo dixerim, quòd me verum prophetam, & reliquos omnes falsos esse dicam. Absit. Non sum enim adeò demens aut φυλαυτος, vt me solum pluris faciam quàm reliquos omnes: sed huc tendit illa historica allusio, vt ex fide historię quisque intelligat Deum in hac disputatione id mihi prestare, quòd alijs longè ãte promiserat. Vnus ex vobis persequetur hostiũ mille viros. Dei omnipotẽtis auxiliũ expecto, qui semper prope esse solet omnibus rectè inuocantibus eum. At nullus rectiùs illum inuocat, quàm qui pro tuẽda veritate illum orat. Hac igitur firmissima fiducia munitus, in disputationis campum descendo, pro legis pœnalis vtraque potestate pugnaturus, vt illam, Deo fauente, ab hostium iniuria defendam, & sic munitam relinquam, vt quisquis pro illa deinceps pugnare voluerit, minimo negotio illam tueri valeat.

Iosue. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM REGVLARIS OBSERVANTIAE,

De potestate Legis pœnalis,
Liber primus.

Quid sit Lex. CAPVT. I.

QVONIAM non de omni lege, sed de sola lege humana, quæ pœnam transgressori infligendam esse decernit, in hoc opere differere statui: ideo necessarium esse censui, primùm hæc duo singulatim pertractare, quid sit lex humana, quid etiam pœna, vt inde omnibus apertè constare possit, quid sit lex pœnalis, de cuius solius potestate impræsentiarum disputare decreui. Legem humanam alij aliter definiũt, & inter tam multos illius definitores rarus certè est (absit verbo inuidia) qui integram & exactam legis definitionem reddat. Ac proinde, quid cuique definitioni desit, ea qua potui diligentia circunspiciens, vnam ex omnibus legis definitionibus nunc colligam, quæ omnes illius partes integrè complectatur, & apertè declaret: & deinde in proximè sequenti capite aliarum definitionum defectus prodam, & illas mancas & diminutas esse conuincam. Lex est recta voluntas eius, qui vicem populi gerit, voce aut scripto promulgata, cum intentione obligandi subditos ad parendum illi. Quæ definitio cùm multas & varias in se contineat partes, omnes eas singulatim explicare oportet, vt inde constet nullam illarũ superfluere, sed omnes meritò fuisse in definitione collocatas. Ante omnia tamen admonere decreui lectorem, vt intelligat me hîc solam legem iustam definire. Quoniam, quę iusta non est, legem nullatenus dicendam esse, censet Aug. qui lib. 1. de libero arbitrio, sic ait. Mihi lex esse non videtur, quæ iusta non fuerit. Et idem libro. 19. de ciuitate Dei, capite. 21. iterum ait. Nõ enim iura (inquit ille) dicenda sunt vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiam ipsius esse dicant, quod de iustitię fonte manauerit. Hæc Augustinus. Probatur adhuc idem per id, quod dicitur in cap. Ius generale. dist. 1. Ibi enim dicitur legem esse iuris speciem. Lex autem, quæ iusta non est, ius non est: ergo lex dici non potest. Quia, cui genus non conuenit, nec vlla generis species illi conuenire poterit. Quibus prænotatis, ad singulas nostræ definitionis partes interpretandas accedo.

Legis definitio.

Augustinus.

Cùm igitur primò dixi legem esse voluntatem rectam, non sum vsus nomine voluntatis, vt ipsam animæ liberam potentiam significat, sed vt ipsos eiusdem potentię actus denotat: quemadmodum Paulus eadem vsus est voce, quum dixit: voluntas cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Et rursum alibi. Facientes voluntatem carnis. In quibus omnibus locis nomen voluntatis capitur, non pro ipsa animæ potentia: sed pro quouis illius potentiæ opere, quod volitio aut nolitio dicitur. Et quia vtrunque horum, videlicet volitio aut nolitio, potest vim legis habere, ideo ego vt vtrumque vna voce complecterer, nomine voluntatis sum vsus. Non est enim lex opus solius intellectus, sed necessarium est vt ipsi intellectui accedat voluntas, iubendo aut prohibendo id, quod ab intellectu prægnitum est. Qua voluntate secluſa, etiam si is, qui legẽ statuere posset, multa scripto aut voce proferat, quæ honesta & reipublicæ vtilia esse dicat, nullum tamen illorum pro lege tenendum erit. Non enim id, quod princeps nouit aut benè intellexit, sed quod principi placuit legis habet vigorẽ, vt dicitur

Rom. 10.

Ephes.

vt dicitur in. l. 1. ff. de constitutionibus principũ. Et beatus Augustinus libro. 4. de Ciuitate Dei, loquẽs de tempore illo vetustissimo, quo primùm regna inter homines ceperunt, ait. Populi nullis legibus tenebantur, arbitria principum pro legibus erant. Hæc Augustinus. Præterea hoc apertissimè constare potest ex ipsis legis effectibus, qui (vt habetur in. l. legis virtus. ff. de legibus) sunt imperare, vetare, permittere, punire. Nullus enim horum effectuum conuenit intellectui, sed omnes (vt notum est) sunt proprij voluntatis effectus. Deinde ipsum legis nomen, si vera illius origo rectè consideretur, apertè indicat, legem ad voluntatem & nó ad solum intellectum pertinere. Nam lex, ab electione dicta est, prout Cicero libro primo de legibus docet, sic inquiens. Arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea vis sit, vt rectè facere iubeat, vetet delinquere: eamque rem illi Græco putant nomine, suum cuique tribuendo, appellatam, ego verò à deligendo. Nam vt illi æquitatis, sic nos delectus vim in lege ponimus, & propriũ tamen vtrumque legis est. Hæc Cicero. Pro quorum verborum apertiori intelligentia animaduertere oportet, legem à Gręcis dici νομος quod nomen ab hoc verbo Νεμω vel ab hoc verbo Νεμω deductum est. Vtrumque enim rectè dicitur & vtrumque latinè redditum, significat distribuere, aut diuidere. Et ob hãc causam dixit Cicero, legem Græco nomine appellatam, quòd lex iusta suum cuique tribuat. Et meritò sic eam appellarunt, quia lex (vt ego censeo) sub iustitia distributiua continetur. Ipse tamen Cicero dicit, latinè legem dici à deligendo, quia Latini vim delectus in lege ponunt. Quo autem pacto sit vis delectus in lege, exprimit Augustinus (si modò titulus libri non fallit) in libro quæstionũ veteris & noui testamenti, in secunda parte additionum, quæ additæ sunt in impressione Parisiensi, per Claudium Cheuallonium, quæstione. 15. Vbi sic ait. Lex à lectione dicta est, vt de multis quid eligas, scias. Inter errores ergo positi acceperunt vt intelligant verum. Hæc Augusti. Constat autem electionem ad voluntatem pertinere, non ad intellectum: quoniam electio sine libertate esse non potest, quæ intellectui minimè conuenit, qui secundum naturam operatur. Ex his omnibus apertè conuincitur errare eos, qui dicunt legem esse actum prudentiæ. Fateor quidem, prudentiam esse summè necessariam in legislatore, vt sciat quid lege statuendum sit: non tamen inde sequitur, legem esse prudentiam aut actum illius. Nam hac ratione oporteret etiam omnes illas virtutes, quas vsitato vocabulo morales dicimus, esse prudentiam dicendas: quia nulla illarum, nisi comite & præuia prudentia, potest propriam suam operationem efficere. Et ob hanc causam, ego legem definiens, dixi: illam esse rectam voluntatem. Quam voluntatis rectitudinem ex hoc solo pensandam esse censeo, si sit rectæ rationi, aut veræ prudentiæ conformis. Et sub his verbis comprehendi volo aliquas ex multis legis iustæ conditionibus, quæ enumerantur in cap. Erit autem lex. distinctione. 4. Multa illic Isidorus refert esse ad iustam legem necessaria. Quorum omnium, si alterum legi subtraxeris, non erit illa rectæ rationi conformis. Primum illorum est, quòd lex sit possibilis, hoc est, possit obseruari ab illis quibus datur. Nulla enim ratio recta permittit, vt lex possit aliquem obligare ad id quod ille pręstare non potest. Vulgatissima, & ab omnibus celebrata est illa Augustini sententia, quę ait, neminem peccare in eo, quod vitare non potest. Et idem Augustinus in quodam sermone, ait. Dominus seruum pigrum non damnaret, si ea quę fieri nullo modo poterãt, imperaret. Et beatus Hieronymus in quadam Epistola ad Damasũ, ait. Execramur etiam eorũ blasphemiã, qui dicunt impossibile alquid homini præceptũ esse, & mandata nó à singulis posse seruari. Hęc Hieronymus. Si lex diuina non obligat, nec obligare potest ad impossibile: quî fit, vt lex humana, quę multo minoris potẽtię est, possit ad impossibile aliquod homines obligare? Igitur rationi rectæ conforme est, vt lex quæ iusta

Augustinus.

Augustinus.

Augustinus.

Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse debet, posibilis sit: hoc est, vt eam solũ pręcipiat, quæ seruari possunt. Nec satis esse puto ad verã legẽ, vt posibilia sint, quæ illa præcipit, sed oportet quòd nõ sint nimium difficilia. Et hoc ipsum intelligi oportet sub nomine posibilis. Aristoteles. Actuum. 15. Nam, quę nimium difficilia sunt (vt Aristoteles libro. 5. Metaphisicę, ait) impossibilia solent appellari. Ob hãc enim caussã Petrus Apostolus de ceremonijs & iudicijs Mosaicæ legis loquens, dixit. Quid tentatis imponere iugũ super ceruices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Quę Petri verba non sic accipienda sũt, vt ille dicere velit, legem Mosaicam fuisse prorsus imposibilẽ, & minimè obseruabilem. Absit. Quoniam si talis illa fuisset (vt ex his quę nunc proximè diximus cõstat) nunquam Deus illam ludęis dedisset. Solã igitur legis difficultatẽ & nõ imposibilitatẽ, per illa verba Petrus exprimere voluit. Et ob hanc caussam inter multas alias, legem illam veterem, quæ & si tunc populo illi duro, & ad idololatriam prono, iustè data est, Deus reuocauit, & pro illa legem euangelicã, quæ multo facilior & suauior est, substituit: ne homines legis difficultate, à seruitio Dei & illius obedientia se excusare possent. De lege & præceptis suis Saluator noster loquens, dixit. Iugum meum suaue est, Matth. 11. & onus meũ leue. Contra verò Pharisæorum & Scribarum leges & pręcepta redarguẽs, dixit. Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros Matth. 23. hominũ. Quibus verbis iniusta esse illorum pręcepta declarauit, per hoc, quòd erant onera grauia & importabilia, hoc est, nimium difficilia. Quòd autẽ non prorsus imposibilia, sed nimiũ difficilia hoc loco appellauerit importabilia, verba quæ subiunxit apertè ostendunt. Nam post hæc verba, de eisdem pharisęis & scribis loquens, statim addidit. Ipsi verò digito suo nolunt ea mouere. Quæ verba interpretans Chrysostomus homilia. 73. super Matthæũ, ait. Non dixit, non Chrysostо. possũt: sed nolunt, nec portare aut ferre, sed digito mouere, hoc est, nec propè accedere, nec tangere volũt, sed diligentes atque robusti in prohibitis sunt. Hæc Chrysostomus. Ex qua Chrysostomi annotatione apertè conuincitur, onera illa quę pharisæi & scribæ imponebant super humeros hominũ, hoc est, illorũ præcepta, non ideo dicta esse à Christo saluatore nostro importabilia, quia imposibile esset ea portare, sed quia difficillimum hoc esset. Ex hac legis iustæ conditione oritur, vt in multis rebus non possint vniuersales pro omnibus dari leges. Quia cùm non sit omnibus æqua facultas & potentia, contingit sępe, vt quod facilimum est vni, sit alteri difficillimũ, & quod vni est posibile, alteri sit imposibile. Et in huiusmodi rebus iusta debet cẽseri lex, quę sine vllo discrimine omnes eadem mensura metiri vellet. Iniusta certè esset lex, quę senes obligaret ad portandas sarcinas, quę viribus iuuenũ essent ferè pares. Iniustam etiam eadẽ ratione censerem legem, quę illud tributum à paupere exigeret, quod non nisi diues reddere posset. Alia ad legem iustam exacta, quæ referuntur in illo prædicto cap. Erit autem lex. facilè cognoscuntur esse rectę rationi consona. Nam rectæ rationi congruit, vt si consuetudo patrię est honesta & reipublicę vtilis, obseruetur & pro lege habeatur. De tali enim consuetudine ego intelligendum puto, id quod ab Isidoro sumptũ refert Gratianus. in cap. consuetudo. distinctio. 1. Et lex, quæ hanc abrogaret consuetudinem, iniusta censenda esset, nec digna, quę obseruari debeat. Si verò cõsuetudo nec honesta nec inhonesta est, nec reipublicę vtilis aut inutilis, expedit eam tolerare, ne fortè illam abrogare tentantes, alicuius mali occasionem præbeant. Si autem consuetudo mala esset, vt puta, quia inhonesta, aut reipublicę incommoda, iuxta hanc, lex instituì nõ debet, sed potius est per legẽ omnino tollenda. Quoniã sicut cõsuetudo illa mala est, ita & lex, quę secũdũ illam statueretur, erit iniusta dicenda. Alię duę legis iustæ cõditiões, quę in illo sępe dicto capitulo proximè sequũtur, videlicet, quòd lex sit loco & tẽpori cõueniẽs, circunstãtię sũt, quę ferè in quolibet opere virtutis considerari

derari solent, & tunc necessariè ad virtutis opus censẽtur, quando de illis speciale pręceptũ est datũ. Legem autẽ statuere est opus virtutis, & inde cõuincitur, vt in illa statuẽda oporteat cõsiderare locũ & tempus. Locum, in quo lex A statuitur, cõsiderare oportet multiplici ratione. Primò quidem, ne (vt nũc proximè admonuimus) aliquid statuatur, quod patrię cõsuetudini aduersetur. Deinde, quia iuxta locorum varietatẽ sępè multarũ rerũ cõditiones variãtur: & inde consequitur necessariò, vt si de rebus illis aliquid sit lege statuendũ, iuxta locorũ varietatẽ leges etiam varias statuere oporteat. Cõstat siquidẽ alia in alijs locis esse rerũ precia, propterea, quòd aliqua in aliquo loco abundãt, & pauci illa perquirunt, quę in alio loco sũt nimis rara, & à multis desiderata. Si istarũ rerũ precia essẽt lege statuẽda, necessariò oporteret aliã alij loco cõdere legẽ: quum nõ possit vnũ in oĩ loco eiusdẽ rei iustũ statui preciũ. Et ob easdẽ caussas conuincitur etiam, vt in lege statuẽda temporis cõditio cõsideretur. Quoniam apertissimũ est, ex tẽporũ decursu mores hominũ variari, & ideo necessariũ erit, vt diuersis succedẽtibus moribus, diuersa etiã antidota per leges parentur. Mutãtur etiã succesſu tẽporis, multarũ aliarũ rerum cõditiones, ob quã caussam euenire necesse est, vt quod vno tẽpore vtile ẽ, alio tẽpore sit nociuũ: quod hodie vile est, propter nimiã illius abundãtiã, post mensẽ sit magnæ æstimationis, quia rarũ est, & à multis optatũ. Si de his omnibus essent leges statuẽdę, oporteret necessariò id eo tempore, quo nociuũ est, prohibere: quod alio tempore, quo prodest se potest, esset permittẽdũ, & maius decernere rei preciũ eo tẽpore, quo rara est quàm eo tẽpore quo abũdat. Has & alias caussas considerãs Cõciliũ generale Lateranen. sub Innocẽtio tertio celebratũ, ait. Nõ debet reprehẽsibile iudicari, si secũdũ varietatẽ tẽporũ statuta quandoque variẽtur humana, præsertim cũ vrgẽs necessitas, vel euidẽs vtilitas id exposcit. Hęc Cõciliũ. Et habẽtur in cap. nõ debet, extrà de cõsanguinitate & affini. Verũ & si leges humanæ pro tẽporũ varie- B tate mutari possint, id tamẽ nõ facilè, nec pro gubernatoris arbitrio, sed pro necessitate faciẽdũ esse, docet Aristoteles. 2. Polit. cap. 6. sic inquiẽs. Assuescere Aristoteles. verò facilè leges mutare, improbandũ. Cõstat verò, errata quędã esse tolerãda & legumlatorũ & magistratuũ. Nõ eni tantũ proderit, qui corrigere perget, quãtum nocebit assuefactio superioribus nõ parendi. Et aliquibus interpositis subdit. Quare facilè mutare leges ex præsentibus in alias nouas, infirmam facere est vim legis. Hæc Aristoteles. Additur deinde ab Isidòro inter conditiones legis iustæ, quòd sit illa necessãria & vtilis. Quo loco illud nomen, necessãria (vt S. Tho. 2. 2. optimè Beatus Thomas interpretatur) non dicit necessitatem absolutam, qualis 97. arti. 3. est in eo, quod aliter euenire non potest: sed dicit necessitatẽ conditionalẽ, siue moralem, quæ ex fine sumenda est. Ita vt illud dicatur necessariũ, sine quo finis, ad quem illud dirigitur, haberi nõ potest. Et quia hoc vtilis nomine censeri solet, vt aliquod inter necessãrium & vtile poneret beatus Thomas discrimen, & sic Isidorum à vitio superfluitatis, quo laborare videbatur, liberaret: dicit necessitatem referendam esse ad remotionem malorum, quę lege prohibentur: vtilitatem verò ad consequutionem bonorum. Manifestam etiam oportere esse legem docet ibidem Isidorus, cuius caussam reddit apertissimam, & rectæ rationi consonã, sic inquiens. Ne aliquid per obscuritatem incautum captione contineat. Vltima legis iustę conditio ab Isidoro posita est, vt pro nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate, statuatur. Quam legis proprietatẽ siue conditionem glossator Decretorum sic interpretatur, vt dicat illã ad hoc solũ positã esse, vt per illam distinguatur lex à priuilegio. Nã eam legẽ, quæ pro priuato commodo statueretur, ille censet dicendam esse priuilegium. Quo fit, vt si princeps, lege ab eo data, omnes suos subditos ad tributum aliquod iniustum illi perpetuò persoluendũ cogeret, lex illa, iuxta glossatoris sententiam, sit dicen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit dicenda priuilegium, quia pro solo priuato ipsius principis commodo, esset statuta. Hoc autem quàm longè à veritate distet, quilibet vel mediocriter doctus intelliget. Nam priuilegiũ à lege communi per hoc distinguitur, quòd lex communis omnibus datur, & omnes obligat: priuilegium verò non omnes, sed priuatam personam respicit. Ideo illam particulam ab Isidoro vltimo loco positam, aliter intelligendam esse arbitror, ita vt per illam ostendatur discrimen inter legem iustam & iniustam atque tyrannicam. Quæ pro communi ciuium vtilitate statuitur, iusta est lex. Quę verò pro priuato cõmodo lex daretur communis, iniusta esset dicenda & mera tyrannis. Quam iniustitiam, ipsa natura docente, facilè poterimus demonstrare. Nam in corpore humano, ad cuius imitationem (vt Paulus ait) vera respublica componenda est, quodlibet particulare membrum, natura ad hoc inclinante, libentissimè patitur sibi aliquid detrahi, & se totum interire, vt totum corpus seruetur incolume. Huius autem contrarium fieri, vt videlicet toti corpori detrimentum inferatur pro alicuius mẽbri, etiam si caput illud sit, pari vtilitate assequenda, natura repugnat. Nam etsi quodlibet particulare membrum figillatim se pro capitis tutela cuilibet exponat periculo, vt omnia tamen simul periculum subeant, natura nõ patitur. Quoniam pereuntibus reliquis omnibus membris, caput solum saluum consistere non posset. Ita in recta republica, quæ ad imitationem corporis humani formanda est, fieri oportet. Quilibet particularis homo, etiam si rex ille sit, quia tanquã particulare totius reipublicæ membrum censetur, potiùs toti reipublicæ, quàm sibi soli consulere debet: & potiùs reipublicæ vtilitatem, quàm suã debet optare. Et inde apertissimè conuincitur, vt lex, quæ spreta communi vtilitate pro solo particulari aliquo commodo aliquid statueret, iniusta sit censenda, & rationi naturali apertè contraria. Ideo Aristoteles. 4. Politicorum. cap. 1. dixit. Sunt enim leges omnes ad rempublicam accommodandæ, non autem respublicæ ad leges. Et eodem libro cap. 10. de speciebus tyrannidis loquens, ait. Tertia autem species tyrannidis, quæ maximè propriè videtur id nomen habere, opposita est regiæ potestati absolutè. Hanc necesse est tyrannidem vnius principatum esse, qui nullis subiaceat legibus, & dominetur æqualium & meliorum omnium ad propriam vtilitatem, non ad vtilitatem subditorum. Hæc Aristoteles. Et beatus Basilius in quadam homilia super principium Prouerbiorum ait: Hoc enim tyrannus à rege differt, quòd ille sua ipsius quomodocunque & vndecunque respicit ac tuetur: hic tantùm subditis consulere quærit, Hæc Basilius. Cæterum si alicuius hominis particulare commodum, in bonum totius reipũblicæ cedat, de illo iustè poterit lex statui, non quatenus particulari bono, sed quatenus totius reipublicæ commodo per illam prouidetur. Et ob hanc causam multæ leges iustę de vectigalibus & de tributis regis reddendis statutæ sunt. Multæ etiã leges de Prætoribus, de AEdilibus, aliisque id genus magistratibus. Quoniam hi omnes, etsi in se considerati, personæ sint particulares: quatenus tamen officia publica gerunt, communes censentur personæ. Et hinc euenit, vt leges, quæ pro commodo illorum, quatenus personę communes sũt, aliquid statuunt, iustę meritò dici possint, si reliqua, quę ad iustam legem exiguntur, simul adsint. Nam, quod sic pro illorum commodo statutum fuerit, non tam illorum, quàm totius reipublicæ commodum censendum erit. Ob eandem causam leges, quæ pupillis & orphanis, & minoribus vigintiquinque annis, & seruis meritò fauẽt, iustę cẽsẽtur. Quoniã & si pro priuato illorũ cõmodo statutæ videãtur, in bonũ tamẽ totius reipublicę cedũt. Nã expedit reipublicæ, ne quis re sua malè vtatur, vt dicitur isti. de his q̃ sũt sui vel alieni iuris. §. sed hoc tẽpore. Expedit etiã reipub. ciues suos esse locupletes, & quòd nullus alteri iferat iniuriã aut dãnũ. Si ãt p alicuĩ istorũ cõmodo qdquã lex statuat, ex quo nullã possit respub. extorq̃re vti-

C

D

Rom. 12.

Aristoteles.

Basilius.

re vtilitatẽ, sed potius detrimẽtũ, lex illa ex Isidori sentẽtia cẽsebitur iniusta: quia pro particulari cõmodo, & nõ pro ciuiũ vtilitate, fuit statuta. Hę sũt iustæ legis cõditiões ab Isidoro enumeratę in illo sępe citato ca. Erit autẽ lex, quas oẽs ego breuitati studens, duabus vocibus comprehendi, quum à principio huius capitis legem definiens, dixi illam esse rectam voluntatem, hoc est, volitionẽ aut nolitionem rectæ rationi conformem. Nam omnes illæ legis iustæ conditiones (vt planè ostendimus) sunt rectæ rationi conformes. His igitur sic declaratis, opus est vt ad reliquas nostræ definitionis partes interpretandas accedamus.

A

Postquàm in definitione legis per me data dicitur illam esse rectam voluntatem, statim subduntur hæc vreba, Eius qui curam populi gerit. Quæ verba ad hoc ibidem collocata sunt, vt per illa legislatoris potestas explicetur. Non enim quiuis homo potest legẽ conderé, & inde sequitur, vt non cuiuscunque voluntas quamlibet recta, sed illius solùm, qui ad hoc curam populi tenet, sit pro lege tenenda. Nam lex (vt Aristoteles docet decimo Ethicorum) necessariò habet vim cogentem, & est caciter inducentem ad opus. Is autem, qui populi curam non habet, licet possit alios ad bonum adhortari, non tamen illos cogere, & ideo nec leges illis dare. Hæc autem populi cura, & potestas super illum, licet omnis (vt Paulus ad Romanos ait) sit à Deo: attamen diuerso modo illam homines à Deo habet, iuxta diuersitatem potestatis & curæ, quæ super populum habenda est. Est enim quædam potestas ecclesiastica, quæ húc præcipuũ habet sui regiminis finẽ, vt videlicet populũ sibi cõmissũ ad æternam perducat beatitudinem. Et qui hanc curam & potestatem habet, licet ad hoc sit ab homine electus, à Deo tamen potestatem illam suscipit: & per illam suscipit potestatem leges condendi. Est alia potestas laica, cuius hic solus est finis, vt populum in pace custodiat: & hæc potestas licet sit semper à Deo, non tamen immediatè, sed sæpe per populi consensum, à quo primùm Deo annuente aut permittente illam accepit, nec maiorem quàm illi populus ab initio concesit. Et qui talem populi regendi curam dedit, eo ipso dedit potestatem eas condendi leges sine quibus populus benè regi non posset. Constat enim potestatem legem statuendi, iure naturæ populo concessum esse, præsertim ad eas leges sibi condendas, quę superioris sui vero & legitimo dominio nequaquam repugnant. Nam quilibet particularis homo potest sibiipsi statuere regulam, qua vitam suam regat & moderetur, etiam cum obligatione faciendi id, quod lege decreuerit, si id quod apud se statuit, nulli superioris sui legitimo decreto, obuiat. Quilibet enim est rei suæ moderator, rector, & arbiter, vt dicitur in l. in re mandata. C. mandati. Idem prorsus de toto populo, aut tota republica dicere oportet. Quoniam nulla recta ratio patitur, vt totus populus in legibus ferendis circa se ipsũ non habeat eam potestatem, quam quiuis particularis homo habet in seipso. An autem ea rationis regula, quam homo ad vitæ suæ regimẽ sibi ipsi statuit, sit lex dicenda, an non: parum refert ad id, quod intendimus. Scio enim esse aliquos, qui censent illam non esse dicendam legem, propterea quòd ea, quæ homo sibi ipsi statuit, nõ respiciunt bonum cõmune, sed solum bonum illius particulare. De qua re nolo nunc disputare, quoniam & si constaret illam nõ respicere bonum commune, ac proinde regulam illam non esse dicendam legem, negari tamen non posset quemlibet hominem habere potestatem statuendi sibi talem regulam, quæ superioris voluntati non repugnet: & inde sequitur, vt multo melius populus habeat talem potestatem. Præterea, sicut se habet totum hominis corpus ad quodlibet eius particulare membrum: ita se habet totus populus ad quemlibet hominem totius populi. At corpus hominis singulis quibusque membris imperat, & illis ad suam vtilitatem vtitur. Oportet igitur vt populus totus singulis quibusque illius hoĩbus iperare possit, & illis ad commo-

B

Rom. 13.

Aristoteles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

commodum suum vti: & inde apertè consequitur, vt illis omnibus iustè possit leges dare. Tam aperta & manifesta est hæc populi potestas, vt antiqui Philoso phi nihil aliud dixerint esse legem, quàm populi consensum, qui quid faciendũ quidue fugiendum sit, declarat. Nam Xenophon libro primo de factis & dictis Socratis, refert Periclem his verbis legem definisse. Omnes, quas in vnum conueniẽs & cõsentiens vulgus conscripsit, explanans quę sunt faciunda quæue fugienda, sunt leges. Et libro. 4. refert Hippiam cum Socrate disputantem, & eisdem ferè verbis leges definientem. Denique Iulianus Iurisconsultus in .l. de quibus. ff. de legibus, censet leges nulla alia ex caussã obligare, quàm quòd iudicio populi receptæ sunt. Sed quia sæpe euenit, vt vbi est multitudo, ibi sit confusio, ideo decuit vt populus hanc potestatem, quæ sibi iure naturæ concessa erat, in aliqué aut aliquos transferret, qui re benè (vt oportet) circũspecta, leges toti populo daret, quibus ille vitam pacificam agere posset, vt habetur. ff. de origine iuris. l. 2. §. deinde quia difficile. & in l. 1. ff. de constitutionibus principum. Iure naturę etiam postquam illa deprauata fuit, nullus est populi rex aut dominus, sed hi principatus, aut dominia, quæ iustè tenentur, ex populi cõsensu euenerunt. Primus rex, qui est à Deo hominibus datus (vt Regum narrat historia) non nisi populo primum petente fuit illi concessus. Deinde populi varij, varios sibi reges elegerũt, eos videlicet (vt Iustinus in pricipio suæ historiæ refert) qui prudentia & rectis moribus reliquos excedebãt, & qui rectiùs rẽpublicã gubernare possent. Postea verò, quia apud multos regnum in tyrannidem versũ est, regni nomen multi populi delere curarunt, & gubernandi potestatem non vni soli homini, sed multis commiserunt. Qui gubernandi modus non vnus vbique seruatus est, quoniã vna respublica pauculis aliquot hanc rem delegauit. Alia multis, sed qui omnes essent ex optimatibus, pars ex mediocribus, pars ex infima plebe. Quocunque autem modo hæc plebs agatur, constat illam gubernandi potestatem, quæ iusta dicenda est, ex populi consensu esse ortam: & inde sequitur vt potestas, quæ nullam habuit ex populi consensu originem, non iusta, sed tyrannica sit dicenda. Nisi fortè talis potestas fuerit ab ipso Deo alicui ad populum regendum tradita, quoniam is qui ex tali potestate sibi concessa populum regeret, nõ tyrannicè sed iustissimè ageret, etiam ii tali potestate, non ex populi consensu, sed cum illius contradictione vteretur. Nam Dauid etsi non à populo regni gubernacula susceperit, non tyrannus sed verus Israelitici populi rex censetur: quoniam Deus per Samuelem hanc gubernandi potestatem illi concesit. Et ideo iustissimè populo illi leges dare potuit. Ob eandem caussam Petrus Apostolus iustè totius Ecclesiæ regimen habuit, quia licèt nullus ad hoc ipsius Ecclesię consensus fuerit requisitus, ipse tamen Saluator hanc illi dedit potestatem, ter dicens. Pasce oues meas. Qua potestate vtens, iustè potuit toti Ecclesiæ dare leges, quæ ad bonum illius regimen viderentur necessariæ. Idẽ aliis Petri successoribus contingit, qui licèt ab Ecclesia ad illius regi nẽ eligãtur, nõ tñ ab ipsa Ecclesia, sed à Christo hãc habet supremã potestatẽ, qui eã oibus illis in Petro cõcesit. Ille igitur principatus aut magistratus, siue in vno siue in pluribus cõsistat, q à populo accepit potestatẽ gubernatiõis, ab illo etiã accepit potestatẽ leges cõdẽdi, quæ ad bonã reipublicæ moderationẽ vtiles videbũtur. Cui hęc potestas nõ ẽ à populo delegata, sicut nec gubernare, ita nec leges cõdere potest. Leges, quæ ab ipsis pricipibus aut magistratibus cõditæ sũt, ideo validæ dicẽdæ sũt, quia ex ipsius populi cõsẽsu ꝓdijsse cẽsetur. Et hinc ego deduco eã legẽ, quæ de re, iure diuino minimè necessaria existens, à principe aut quouis magistratu, toto populo cõtradicẽte, cõdita foret, nullius ꝓrsus esse roboris, nisi fortè populus oẽm suã potestatẽ in principẽ aut in senatũ trãstulisset nihil sibi reseruãs. Hãc tamẽ tã prodigã suę potestatis & libertatis effusionẽ vix credi

Xenophõ. Periclet.

2. Regũ 8.

Iustinus.

1. Regũ. 16.

Iohan. 21.

credi potest populum aliquem fecisse. An autem populus tam prodigus suæ potestatis fuerit, an non, ex consuetudine ipsa & vsu coniectari poterit. Nam si princeps aut magistratus, cui hæc potestas est à populo tradita, solet ab antiquis temporibus sine populi consensu, imò illo inuito aliquid statuere, quod populus seruare cogatur, apertè conuincitur populum omnem suam potestatem in principem aut magistratum transtulisse. Eo tamen dato non per hoc tollitur, quin populus possit à legibus illi nouiter datis appellare, aut supplicare. Et tunc erit necessariò audiendus, si caussam iustam reddat, propter quam non sit ad tales leges obligandus: quam si nõ reddiderit, inuitus poterit iustè ad illarum obseruationem cogi. Si verò in alijs rebus princeps aut magistratus, cui hæc potestas leges condendi est à populo commissa, nihil cõtra populi consensum statuere solet, inde conuincitur populum non omnino renunciasse iuri suo, nec õnem suam potestatem in alium transtulisse. Et inde, mea sententia, deducitur, vt si princeps aut magistratus talem potestatem à populo habens, vellet lege ab eo condita populum contradicentem cogere ad aliquid, lege diuina aut naturali minimè necessarium, sit tyrannus dicendus: quia maiorem potestatem erga populum sibi commissũm exercet, quàm verè habeat. Hoc autem de sola laica potestate intelligi volo, quoniam hęc sola à populo accipit suę potestatis robur. Ecclesiastica autem potestas, quia (vt diximus) non à populo, sed ab ipso Deo vim suæ potestatis habet: ideo etiam sine populi consensu posset leges condere de his rebus, quæ ad finem vltimum assequendũ essent necessariæ, aut valde cõducibiles. Sed hîc fortè dubitabit aliquis, an hi, qui post legem à potestate laica conditam nati sunt, teneantur ad eiusdem legis obseruationem, cùm illi nõ consenserint legi, nec illorum consensus sit requisitus. Respondeo, illos omnes, qui post datam legem succedunt, etiam si longissimè ab illa legis creatione distent, obligari ad eiusdem legis obseruationem, quousque lex sit per contrariam consuetudinem aut per aliam legem abrogata. Quoniam illi etsi non proprio & expresso consensu, sint ligati: ligantur tamen per consensum præsumptum, & quẽ necessariò præstare tenentur. Nam aliàs oportet à quolibet homine nato petere consensum, aut nouis hominibus nascentibus, nouas semper condere leges. Hoc autem quàm sit absurdum, & à ratione alienum, nemo est qui non videat. Quia quocunque homine particulari nato non variatur populus, vt propter illius natiuitatem alius populus censeatur, sed idem semper dicitur, & eodem vocatur nomine. Nam ob hanc caussam Ecclesia Catholica, quæ à primo iusto incipiens vsque ad finem mundi protenditur, vna tantùm Christi sponsa esse censetur. Ipse enim sponsus vnicam illam esse dicit, sic inquiens. Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Et Paulus Apostolus apertiùs declarat vnicam esse Christi sponsam, sic dicens. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. In quibus verbis id annotandum est, quòd dixit virginem, & non dixit virgines: vt vnicam illam esse ostenderet. At, si alijs atque alijs succedentibus hominibus, aliam semper oporteret dicere rempublicam, aliumque populum, necesse esset fateri, tot Ecclesias Catholicas successu temporum fluxisse, quot secula præterierunt. Deinde. si princeps priuilegia aliqua concedat alicui ciuitati, etsi omnes, qui tunc viuebant, moriantur, non eo ipso priuilegia perire dicentur: sed ad posteros deriuata esse iudicabuntur, propterea, quòd posteriores cum prioribus censentur esse idem populus. Et inde apertè deducitur, vt idem sit etiam dicendum in legum obligatione, ita vt qui post legem æditam nati sunt, teneãtur ad illius obseruationẽ, cui priores consenserunt. Quia quamdiu totus populus tacet, & legi antiquę nõ cõtradicit, cõsentire videtur. Cui populi cõsẽsui quilibꝫ particularis homo se cõformare tenetur, & ꝓ cõsequẽs legi obedire.

Cantico. 6.

1. Corint. 11.

Additur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Additur deinde in definitione legis per me data, quòd lex sit voce aut scripto promulgata. Quæ promulgatio ad hoc necessaria est in lege, vt per illam legislatoris voluntas innotescere possit his, quibus lex datur. Non est enim æquũ, aut rationi consentaneum, vt quis possit obligari ad faciendum id, quod nullo modo implere potest. Constat autem neminem posse velle id quod prorsus ignorat. At necesse est, legislatoris voluntatem, quæ nec voce nec scripto manifesta est, esse prorsus ignotam. Et indè apertissimè sequitur, vt legislatoris ignotæ voluntati, nemo possit obedire. Ex quo vlteriùs deducitur, vt legislator neminem sua volũtate obligare possit ad aliquid faciendũ, nisi priùs suã volũtatẽ illi notã fecerit. Hęc autẽ nisi voce aut scripto manifestetur, vix poterit alicui (vt oportet) esse nota. Tãta est in statuẽda lege publicatioĩs necessitas, vt Deus ipse cui rerũ ẽ sũma potestas, nõ possit lege positiua ab eo data, citra eiusde legis publicationẽ, aliquẽ ad illius obseruationẽ obligare. Execramur (inquit Hieronymus ad Damasũ) eorũ blasphemiã, qui dicũt impossibile aliquid homini præceptũ esse, & mandata non à singulis posse seruari. Hæc Hieronym⁹. Hieronym⁹.
Et Ambrosius libro primo de Iacob & vita beata: cap. 3. ait. Nemo tenetur ad culpã nisi volũtate propria deflexerit. Hæc ille. At nõ potest propria volũtate ab aliquo deflecti ere, qui ignorat id, à quo deflectit. Quoniã (vt Augustinus ait) voluntas non fertur in incognitum. Denique, ipsa veritas hoc idem apertissimè docet, sic inquiens. Si non venissem, & loquutus eis nõ fuissem, peccatum non haberent. Quibus verbis, nõ de omni ludæorũ peccato Christus loquens, sed de solo infidelitatis peccato, quo noluerunt credere, illũm esse verũ Deum, dixit illos fuisse ab illo peccato excusandos, si de illa re nõ fuissent ab eo plenè edocti. Quia poterant legitimam prætexere excusationem, dicentes se nihil tale audiuisse, nunquam hanc veritatem fuisse illis legitimè publicatã. Hoc tamen hac conditione intelligendum est, si ipse non impediuit, vt lex non publicaretur: quia tunc si ipse impediuit publicationem, nõ excusaretur per ignorãtiam. Vnde Augustinus ait. Ille ignorãs potest excusari à pœna, qui, quod disceret, non inuenit. Illis autem hoc ignosci non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt. Hæc Augustinus. Et citatur à Gratiano in cap. fina. distinct. 37. Et indè sequitur. vt multõ minus excusari possint, qui habẽtes, à quo discerẽt, non solùm operam non dederunt, sed obstiterunt his, qui docere volebant. Tanta est ad legis rigorẽ necessitas publicationis, vt Gratianus censeat tunc leges institui, quũ promulgantur. cap. In istis. distinct. 4. Tunc quidem instituti dicuntur, quia tunc ex ipsa promulgatione incipiunt obligare subditos, ad quorum notitiam per talem solẽnem promulgationem peruenerunt, nam etsi lex aliquando duorum mensium spacium statuat, vt lex obliget post publicationẽ, prout habetur in Autẽ. vt fac. no. constit. colla. 6. hoc tamen spacium ad forum exterius referendum est, & non ad forum conscientiæ. Quoniam si his duobus mensibus post publicationem trãsactis, quis talem legem esse soleniter promulgatam, sine culpa sua ignorauerit, is nondum in conscientia obligatur ad illius obseruationem. Quia non est æquum, nec rationi consentaneum, vt quis obligatur ad id, quod sine culpa sua ignorat: quoniam obligaretur ad impossibile, quod nullatenus est admittendum. Præterea is, qui post tempus publicationis à lege præfixum, legem transgressus est, & vult probare ignorantiam suam, admittitur ad probationem: vt docet Panor. in cap. Cognoscentes. de consti. & colligitur ex cap. finali. qui matri accus. possũt. & cap. 1. de post. prę. vbi dicitur: quòd illis, qui ignorantiam allegant, non facilè credendi facultas tribuitur. Ex quo sequitur, quòd admitti potest ad probationem, quamuis eam difficulter præstare possit. Frustra autem admitteretur ad probationem ignorantiæ, si illa probata non excusaretur à culpa. Et indè apertissimè cõuincitur, vt nullus, qui sine culpa

Hieronym⁹.
Ambrosius.
Augustinus. Ioan. 15.
Augustinus
Panormitan

culpa sua legem ignorat, sit obligatus in conscientia ad eiusdem legis obseruationem, quanuis sit illa solenniter promulgata, & promulgationis spacium à lege præfixum iam fuerit elapsum. Ob hanc causãm grauiter olim puniebantur, qui delebant librum prætorum, in quo tales leges scribebantur. l. si quis id. ff. de iurisdictio. omni. iudi. & instit. de iure naturali gentiũ & ciuili. §. Prætorum quoque edicta, & glossa ibi in verbo, edicta. Sic enim scripturam delentes, impediebant ne legum notitia ad posteros transiret, & sic obligatio obseruationis præteriret. Oportet autẽ leges, quę constringunt hominum vitas, ab hominibus sciri & intelligi, vt vniuersi, præscripto earum manifestiùs cognito, vel inhibitã declinent, vel permissã sectentur. C. de legibus. l. leges sacratissimæ. Hæc tamẽ omnia, quæ de necessitate publicationis diximus, non sunt de lege naturali intelligenda; quoniam hęc, cùm sit in cordibus hominum scripta, non indiget aliqua alia publicatione.

Vltimò additum est in definitione legis superius data, quòd sit cum intentione obligandi subditos ad parendum illi. Non enim quælibet legislatoris voluntas, etiam si voce aut scripto fuerit sufficienter promulgata, est pro lege tenẽda: nisi talis sit, quæ subditos constringat ad id, quod lege decretum est. Nam si legislator aliquid subditis suis consuleret, tali consilio apertè suam voluntatem illis patefaceret: illa tamen voluntas non esset pro lege tenenda: quia per illam nequaquam subditi congerentur ad aliquid faciendum, aut ab illo fugiendum. Lex autem (vt Aristo. 10. Ethico. cap. 9. docet) vim habet cogentem & necessitantem. At necessitare & ad opus impellere non potest legislator, nisi præcipiendo aut prohibendo: ergo sola illa legislatoris voluntas, quæ per præceptum aut prohibitionem manifestatur, est pro lege tenenda. Sed fortè contra hoc quis argumentabitur, quòd voluntas legislatoris, quæ permissione manifestatur, est pro lege tenenda, vt patet per legem, legis virtus. ff. de legibus. Vbi inter legis virtutes recensetur permissio, perinde ac præceptum & prohibitio: ergo tale decretum, quo aliquid legislator permittit, erit pro lege tenendum, veluti quando militi permittit, vt post sententiam vti possit exceptionibus suis. C. de iuris & facti ignoran. l. 1. Respondeo, huiusmodi legislatoris permissiones esse pro legibus tenendas: quia in omnibus talibus sunt quędam præcepta latenter permixta. Nam eo ipso, quòd militi permittit, vt post sententiam vti possit exceptione, iu dici præcipit, ne illum à tali suffragio repellat.

Aristoteles.

Quomodo sint intelligẽdæ quædam legis definitiones à Cicerone datæ, & quædam aliæ à varijs Iurisconsultis redditæ in titulo de legibus, libro primo Digestorum. CAP. 11.

QUOSTENSA iam & sufficienter declarata vera legis definitione, superest, vt iuxta id, quod promisimus, definitiones legis, ab alijs viris sapientibus datas, perscrutemur, & illarum defectus prodamus, aut benignè illas interpretemur: vt illarum authoribus honorem aliquem deferamus. Cicero libro primo de legibus legem definiẽs, ait. Lex est ratio summa insita in natura, quę iubet ea, quæ faciẽda sunt, prohibetque cõtraria. Quę definitio etsi adeò Ciceroi placuerit, vt sępe illã in eodẽ libro iterauerit, bifariam tamẽ meo iudicio peccat. Primò quia falsum est quod dicit, & secum pugnantia continet. Lex quidem non est opus intellectus, sed voluntatis. Non enim per hoc lex statuitur, quòd legislator aliquid iustè faciendum essẽ intelligit, sed per hoc, quòd ille id, quod iustum est, ab his, qui illi subduntur, ita

Cicerõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieri vult. Nam(vt dicitur,institu.de iure naturali.§.sed & quod principi)quod principi placuit,legis habet vigorem.Præterea,in definitione illa dicitur legem iubere ea,quę facienda sunt, prohiberéque contraria. Si lex iubet aut prohibet, ergo non est ratio:quia iubere & prohibere, opera sunt voluntatis & non intellectus.Secundò peccat illa definitio,quia etsi daremus voluntatem quodammodo ad rationem pertinere, & partem aliquam illius esse, adhuc definitio illa non esset bona,quia non omni legi, sed soli legi naturali conuenit. Ea enim sola est, quæ in nostra natura insita est: aliæ autem non sunt insitę in natura. Quod ex eo apertissimè constat,quòd non sunt, immo nec esse possunt, omnibus notæ,sed multę ex illis à doctissimis viris absque vllo peccato ignorantur. Hoc autem contingere non posset, si omnes illæ leges essent insitę in natura. Nam ob hanc solam caussam Theologi omnes concorditer docent, ignorantiam legis naturę neminem excusare à transgressione illius legis,quia cùm sit homini insita à natura,nullus,nisi qui per peccatum excæcatus fuerit, illam ignorare potest. Hæc est enim illa lex,quam Paulus in ea,quę est ad Romanos epistola,dicit esse scriptam in cordibus hominum, ac proinde homines naturaliter ea,quæ legis sunt, facere censet: quia naturali ratione suadente, sine aliquo alio præceptore intelligere valent ea,quę lex in Decalogo præcipit.Si multę sint leges,quæ citra omnem culpam ignorantur,conuincitur inde,illas omnes non esse in ipsa natu... nsitas: & per consequens definitionem legis à Cicerone datam,illis minimè conuenire. Deinde, si omnes leges essent in ipsa natura insitæ, omnes etiam essent eędem apud omnes.Nam Aristoteles in quinto Ethicorum dicit,ius naturale esse illud, quod vbique habet eandem potentiam. Non sunt autem eędem leges apud omnes, sed variantur iuxta varias locorum consuetudines,& iuxta id,quod temporum varietati conuenit, prout declaratum est in capite præcedenti: ergo non omnis lex est in ipsa natura insita. Et inde manifestè colligitur,definitionem legis à Cicerone scriptam,non omni legi, sed soli naturali conuenire. Rursum, si omnis lex esset insita in ipsa natura, nulla lex mutari posset.& iustè abrogari: quoniam ea, quæ naturę insita sunt perpetuo fœdere,sunt ipsi naturę coniuncta,nec ab ea vnquam diuelli possunt. At multę sunt leges,quas temporum successu mutandas esse,ipsa natura & rerum experientia docet. Vnde Aristoteles eximius naturę indagator, quęrens an expediat vnquam patrias leges mutare, in secundo Politicorum, capitulo sexto, per hæc verba respondet. Melius videri potest, vt mutationem recipiant. Nam in alijs quidem scientijs hoc prodest, ceu si Medicina ab institutis patrijs mutetur.& gymnastica & alię artes atque facultates: quarum cùm vna sit ponenda ciuilis disciplina, patet in ea quoque eandem rationem esse tenendam. Probari autem hoc dicet aliquis, & in ipsis legibus. Antiquę enim leges nimium rudes erant & barbaræ. Armati siquidem ferro incedebant Gręci, & vxores emebant inuicem:& quotcunque vetusta iura alicubi exstant,penitus rudia sunt. Hactenus Aristoteles. Ex quibus verbis apertè constat errasse Lycurgum Lacedęmonum legislatorem,qui censuit leges prorsus non immutādas.Nam postquā leges Lacedęmonis dederat, optans eas perpetuò constātes fore,dixit se Delphos adire velle,vt illic Apollinis oraculū cōsuleret, rogatque Lacedęmonios,vt constitutis ab eo legibus insisterent, neque ex illis quicquā immutarent,quousque ex Delphis ipse reuerteretur, & Apollinis responsum rediens,illis nuntiaret. Cui petitioni cùm omnes consentirent, vt firmam & indubitatam illorum promissionem faceret,iuramentū ab optimatibus & populo vt promissa seruarent,accepit. Abiens autem Lycurgus nunquam redijt,sed Cretę obiēs(vt Plutarchus Aristocratis testimonio in vita illius refert) hospites suos precatus est vt corpus exurerent,& cineres in mare dispergerent,

Roma 2. Aristoteles. Aristoteles. Plutarchus.

nequando

nequando fortè reliquijs eius delatis Lacedemonem,illi ob hanc caussam se à iuramēto liberos esse putarent,& sic leges ab eo conditas mutare tentarent. Quę res etsi à rudi illa antiquitate nimium celebrata fuerit, indigna tamen est, quę laude decoretur. Quoniam etsi bonum sit(vt in præcedēti capitulo Aristotelis testimonio diximus)leges non facilè mutare:non tamen necessarium est illas esse prorsus immutabiles,sed iuxta temporū varietatem sæpe illas mutare oportet. Et inde cōuincitur eas,quę mutabiles sunt, non esse in ipsa natura insitas, & per consequens iuxta Ciceronis definitionem nō esse leges dicendas. Sed in excusationem Ciceronis dici posset,omnem legem esse insitam in natura:propterea quòd in ipsa natura sunt insita principia legis naturalis,à quibus reliquę omnes leges deriuantur, quāuis non omnes eodem modo ab illis principijs deducuntur. Aliquę enim sunt,quę à principijs legis naturalis deducuntur, tanquam effectus necessariò à caussa naturali producti sicut conclusiones producuntur à principijs per medium bonę cōsequentię. Talis est lex prohibens vsuram, quæ ex prohibitione furti proximè deriuatur:& vltimò deducitur ex illo primo principio legis naturę.Quod tibi non vis,alteri ne feceris. Talis etiā est lex,quę fraudem alteri fieri prohibet,& fraudem nemini opitulari præcipit. Quæ lex ex illo primo legis naturæ principio nūc proximè citato,manifestè deducitur. Tales leges etsi ab hominibus latę dicātur,quia ingenio humano à principijs naturę deriuatę & explicatæ sunt:leges tamen naturales verè dici possent,potius quàm humanæ,quia nihil à voluntate humana,sed totum suum robur ab ipsa natura accipiūt.Nam omni legislatoris humana volūtate secluſa,ita vt nullus vnquā homo de illis aliquid statuisset,nihilominus illæ plenā suā vim ad obligandū haberēt. Aliæ sunt leges humanæ,quæ à lege naturali deriuantur per modum specificationis aut determinationis:sicut species in rebus artificialibus quodāmodo deriuantur à genere.In qua deductione,licet sit necessitas, qua aliquā certā speciem statuat artifex in operando: quòd tamen hanc aut illā statuat, ex mera artificis pendet voluntate. Tales sunt omnes leges,quę præmiū aliquod virtuti, aut pœnam vitio statuunt:quarū nullę ex primis legis naturę principijs necessaria consequentia deduci possunt.Nam licet necessariū sit ex lege naturæ,vt virtuti præmium,& vitio pœna reddatur, non tamē ex eadem lege est necessarium, vt hoc aut illud præmium virtuti,& hæc aut illa pœna vitio reddatur. Tales ergo leges, licet verè humanæ dicantur,quia ab hominum voluntate pendent, vt subditos obligare possint:nō tamē est sola in illis humana voluntas,ita vt sine illa similitudine aut specificatione legis naturalis,illa sola subditis necessitatē & obligationē imponere posset.Possunt ergo huiusmodi leges quodāmodo extensa vocis significatione naturales dici:quia per illas id in specie decernitur,quod in genere absque vlla specificatione lex naturalis faciendum esse decernit. Si enim lex humana omnino à lege naturali discederet,illa iusta non esset, etsi nihil extra legē naturalē præciperet,iam non humana,sed lex naturalis diceretur. Nam Vlpianus Iurisconsultus in l.ius ciuile.ff.de iusti.& iure.ita ait.Ius ciuile est,quod neque in totū à naturali iure vel gentiū recedit, neque per omnia ei seruit. Itaque cū aliquid addimus vel detrahimus iuri cōmuni,ius propriū, id est,ciuile efficimus.Hæc ille.In quibus verbis ius cōmune,ad ostendendā vocū idem significātium varietatē,posuit pro iure naturali,& merito,quoniā(vt ex testimonio Aristotelis suprà citato constat) ius naturale est idē apud omnes.Si quis igitur illā legis definitionem de omni lege intelligendā esse contenderit, tunc dicet omnē legem insitam esse in natura,quia radix prima,hoc est,lex naturæ,à qua(vt diximus)omnis lex deriuatur, est insita in natura. Et hanc fuisse Ciceronis mentem illo loco,cōijci potest ex alia definitione legis,quam ille tertio libro de legibus, reddit his verbis.Lex est iustorum iniustorumque distinctio, ad illam antiquis-

Vlpianus. Cicero.

 simam &

Universidad de Deusto
Biblioteca

simam & rerum omnium principem expressa naturam, ad quam leges hominum diriguntur, quæ supplicio improbos afficiunt: & defendunt, & tuentur bonos. Quam definitionem de sola lege naturæ datam esse constat, & ad hanc leges hominum dirigendas esse dicit. Sed hæc definitio etiam si de sola lege naturæ intelligatur, nulli eam benè consideranti placere vndique potest. Nó enim exprimit ipsius legis essentiam, sed solùm indicat quendam legis effectum, qui est distinguere iustos ab iniustis: ita vt iustus dicatur, qui legibus paret: iniustus verò, qui cótra legum præcepta operatur. His igitur Ciceronis definitionibus relictis, ad alias legis definitiones inuestigandas, accedamus.

Papinianus.

Aliæ legis definitiones dantur à varijs iurisconsultis in libro primo digestorum siue Pandectarum, titulo de legibus: quas omnes singulatim suo ordine examinare decreui, & experiri, an aliquam illarum probare possim, & pro vera legis definitione illam amplecti. Papinianus iurisconsultus legem his verbis definit. Lex est commune præceptum virorum prudentum consultum: delictorum, quæ sponte vl ignorantia contrahuntur, cohertio: communis reipublicæ sponsio. Quam definitionem (vt ingenuè fatear) ego nequaquam probare possum. Quia multa illi desunt, quæ ad bonam definitionem exiguntur. Primò quidem non conuenit omni legi, quod erat summè necessarium, vt bona esset legis definitio. Nam si hac voce, præceptum, vtitur ille vt significat aliquid distinctum à prohibitione, constat definitionem illam non conuenire illis legibus quibus nihil fieri præcipitur, sed sola vitia interdicuntur. Si verò præcepti nomine intelligit Papinianus (vt illic Accursius annotauit) omnes legis effectus,

Accursius.

qui infra l. legis virtus, eodem titulo explicantur, adhuc sunt alia, quæ definitionem illam vitiatam esse apertè ostendunt. Primò quidem constat aliquas esse leges, vt puta illæ, quę particularibus personis dantur, quas constat non esse cómune præceptum, id est (vt Accursius illic exponit & declarat) toti vniuersitati factum. Et certè hoc argumento victus Accursius, fatetur illam non esse legis definitionem, propterea, quòd non omni legi conuenit, sed censet appellandam esse descriptionem. Qua in re apertè hallucinatus est Accursius, putans non esse necessarium, vt descriptio conueniat omnibus, quę cõtinentur sub eo, quod describitur, sicut definitio omnibus, quę cõtinentur sub definito. Definitio enĩ & descriptio (vel vt recentiorum dialecticorum more loquar) definitio quiditatiua & definitio descriptiua non differunt per hoc, quòd vna conuenit omnibus contentis sub definito, alia verò non omnibus, sed aliquibus. Nam vtranque illarum oportet esse æqualem ei, quod definitur, aut describitur: ita vt nec excedat illud, nec excedatur ab illo. Per hoc autem solùm separatur vna ab altera, quòd definitio explicat rei substantiam vel quiditatem descriptio verò sola rei accidentia manifestat. Talis est illa legis descriptio data ab Isidoro, quæ citatur à Gratiano in cap. Erit autem lex. distinct. 4. Nam ea, quæ illic referuntur, ferè omnia sunt legis accidentia, & ob hãc caussam verius illa dicetur legis descriptio, quàm definitio. Cùm igitur illa legis explicatio, quam reddit Papinianus, non conuenit omni legi, conuincitur inde, illam nec definitionẽ, nec descriptionem dicendam esse. Sed est adhuc aliud, quod multo apertiùs vitiat illã definitonẽ vel descriptionem. Nã postea additur in illa, quòd fit delictorũ, quę spẽte vel per ignorantiã cõtrahũtur coertio. Quę verba soli prohibitioni, & non ói, sed illi, qui pœnã transgressori minatur, cõueniũt. Quoniã nuda delicti prohibitio, nisi adiungatur pœna, quę malè cupientes deterreat, nunquam illos à perpetratione delicti coercebit. Fit itaque necessariò, vt his verbis in definitione aut descriptione legis adunctis: definitio illa non possit alicui alteri præter legem, quę pœnam minatur, conuenire. Et inde apertissimè conuincitur, illam neque esse bonam legis definitionem, neque bonam descriptionem.

Gratianus.

Pergamus

Pergamus igitur vltrà, & alias duas legis definitiones, quæ sub Martiani nomine in eodem Digestorum titulo collocantur, discutiamus, an fortè illæ meliores sint. Martianus siquidem authoritati Demosthenis illustrissimi oratoris, & Crysippi Stoicæ sectæ philosophi innixus, duas reddit legis definitiones. Prima, quæ ex Demosthene in oratione prima in Aristogitonem sumpta est, sic ait. Lex est, cui omnes homines decet obedire. Quæ legis explicatio adeò in multis deficit, vt nec definitio nec descriptio dici mereatur. In primis siquidẽ illa nõ explicat ipsius legis substãtiam, sed id solùm, quod conuenit illis, quibus lex datur. Nam obedire legi, illis conuenit, ad quos lex data est. Deinde definitio illa non omni, sed soli legi diuinæ & naturali conuenit. Nam alijs legibus quæ purè humanæ sunt, & iuxta variam cuiusque patriæ conditionem variantur, non omnes obedire decet. Non enim omnes eaſdem habent inclinationes, neque omnes ad eadem vitia sunt proni. & ideo non decet eaſdem leges omnibus dari. Variæ etiam sunt diuersarum nationũ consuetudines, varijque mores: in vestimentorum materia, in ciborum delectu, in domorum & aliorum ædificiorum constructione, in domorum ornatu, in nuptiarum ritibus & ceremonijs, in accusationibus inferendis, in defensionibus accusatorum, in litibus terminandis & definiendis. De quibus omnibus, licet variæ nimiumque diuersæ sint in diuersis nationibus consuetudines, fieri potest, vt cuiusque illarum nationum consuetudo, considerata nationis inclinatione, in multis huiusmodi rebus laudabilis sit. Et inde apertè consequitur, vt nõ sit decens, quamlibet illarum nationum legibus alterius obedire: præsertim quum multæ consuetudines tales sint, vt sine scandalo & quidem graui tolli non possint, vnde euenit vt sint necessariò seruandæ. Tales igitur leges, iuxta Demosthenis definitionem, non essent leges dicendæ, propterea quòd illis non omnes, vt modò diximus, obedire decet. Præterea, illa Demosthenis definitio, quam Martianus laudat, excedit psam legem: quoniam alicui præter legem conuenit. Nam si quis esset orbis monarcha, illi omnes obedire deceret: sicut modò summo Ecclesiæ præsidi omnes Christianos obedire decet. Ineptè tamen supremum Ecclesiæ antistitem aut totius orbis monarcham quis appellaret legem, nisi eo locutionis tropo, quo caussam nomine effectus appellare solemus. Sicut enim Paulus concupiscentiam carnis appellauit peccatum, non quòd illa verè sit peccatum: sed quia est caussa vnde peccatum oritur, aut quia est peccati originalis effectus. Et sicut idem Paulus alibi dicit. Spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus, non quòd ipse Spiritus sanctus postulare aliquid, aut gemere possit, sed quia eos, quos inhabitat, postulare & gemere facit: ita etiã ipse orbis monarcha, imò & quilibet legislator posset, iuxta hunc loquendi modum dici lex: quia est legis caussa & conditor eius. Si autem hunc locutionis tropum excludamus, & sine vlla figura loqui velimus: ipse legislator lex dici non poterit. Nam caussæ æquiuocæ, hoc est, quæ effectus à se specie distinctos producunt, non possunt eodem nomine censeri, quo censentur effectus earum. Nam ædificator domus & ipsa domus non eodem nomine specifico dicuntur. Ad eundem modum legislator non potest dici lex, sicut ea, quæ est ædita ab illo. Si tamen iuxta Demosthenis definitionem de legislatore iudicandum est, etiam dicetur ille lex perinde ac illa. Rursum, etsi illa Demosthenis definitio omni & soli legi conueniret, nimia tamen illius breuitas, iuxta Aristotelis doctrinam sexto Topicorum libro. cap. 1. illam vitiare potest. Nã etsi oporteat definitionẽ esse breuem, vt excludat omnem verborum superfluitatem, non tamen adeò breuem in sentẽtia, vt nõ valeat explicare substãtiã aut proprietates rei, quę per illã definitur. Oportet enĩ definitionẽ esse declaratiuã & manifestatiuã ipsius, quę per illã definitur, alioqui si rẽ nullo modo declarat, sed illã ęquè obscurã & ignotã reliquit,

Martianus.

Demosthe.

Rom. 7.

Rom. 8.

Aristoteles.

 defini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

definitio illius dici non poterit. Quæ tamen nimium breuis est sententia, vix potest esse clara, vt optimè quidam dixit. Dum breuis esse volo, obscurus fio. Ob hanc causſam Aristoteles in .7. Metaphisicæ textu commenti. 54. docet, definitionem dari debere per multa nomina : quoniam alias si per vnam vocem daretur, maneret (vt ille existimat) obscurum & ignotum, quod definitur. Et hæc nimia in definitionibus breuitas magis vitiosa est in Rhetoribus quàm in Philosophis aut Dialecticis. Nam etsi Rhetoribus aliqui alij definitionis defectus sint aliquando condonandi, vitium tamen breuitatis nunquam est illis indulgendum. Nam Aristoteles in primo libro Rhetoricorum ad Theodectem cap. 3. in fine de Rhetorum definitionibus differens, hæc ait. Oportet autem definitiones has sufficientes putare, si ita se habent, vt de vnoquoque neque obscuræ sint neque exactæ. Hæc ille. Ex quibus conuincitur, vt licet alios definitionis defectus Demosthenis condonare velimus, nimiæ tamen breuitatis & obscuritatis vitium illi veluti Rhetori eminentissimo non sit dimittendum. In gratiam tamen Demosthenis ego illum tueri cupiens, illius verba aliter quàm Martianus Iurisconsultus interpretanda esse censeo. Non enim credo Demosthenem illis verbis legem definire, vt Martianus de illo putauit: sed solùm legis encomium, id est, illius laudem expressisse. Neque enim fieri necesse est, vt quoties aliquid per hoc verbum, est, de alio enuntiatur: statim illa oratio sit putanda illius rei definitio, etiam si multa de illo in illa oratione dicantur, quoniam multæ tales orationes ad solam illius rei, de qua fit sermo, laudem referuntur, & non ad illius definitionem. Nam huiusmodi laudibus Oratores & Rhetores sæpissimè vtuntur, cùm aliquid persuadere conantur. Quoniam laus cuiusque rei hoc habet proprium, vt audientis animum ad amorem eiusdem rei excitare valeat. De qua re non est opus, vt aliunde exemplum petamus, quod in hac re, de qua loquimur, facilè præstare possimus. Cicero enim in ea oratione, quâ pro Aulo Cluetio habuit, volés ꝓbare indignũ esse in ea ciuitate, quæ legibus contineatur, discedi à legibus, multas præclaras legis laudes concinnat, sic inquiens. Hoc enim vinculum est huius dignitatis, qua fruimur in republica, hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis, mens, & animus, & consilium, & sententia ciuitatis posita est in legibus. Vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege: suis partibus vt neruis ac sanguine & membris vti non potest. Hęc Cicero. Quæ verba nullus nisi rudis & parum intelligens dicet esse legis definitionem, sed solùm illius encomium, quo multa legum merita explicantur. Nam dicens Cicero legem esse vinculum ciuitatis, aut fundamentum libertatis, aut fontem æquitatis, non definiuit legem, sed eam laudauit, vt vel sic iudicibus persuaderet, dignum & iustum esse leges ab omnibus seruari. Idem ego puto Demosthenis contigisse, cùm in illa oratione prima, quæ est in Aristogitonem, dixit. Lex est, cui omnes homines decet obedire, & cætera, quę ibidem subnectuntur.

Aristoteles.

Aristoteles

Cicero.

Aliam definitionem citat eodem loco Martianus Iurisconsultus ex Chrysippo Stoicæ sectæ philosopho, his verbis. Lex est omnium diuinarum humanarumque rerum notitia. Quam definitionem Accursius sic intelligendam putat, quòd in scientia iuris ciuilis tractatur tam de rebus diuinis quàm humanis. Nam illic (vt ait) tractatur de mysterio trinitatis, & de sacrosanctis Ecclesijs, & de episcopis, & de monachis, & de rebus alijs humanis. Atque ideo putat Chrysippum dixisse, legem esse omnium diuinarum & humanarum rerum notitiam. Tanquam si Chrysippus, qui per multos annos Romanorum imperium præcesſit, de Codice aut libris Digestorum à Iustiniano imperatore æditis, loqueretur. Nam si de illis loquebatur, vera non essent, quæ ille dicit. Quoniam etsi in libris Iuris ciuilis aliqua de diuinis tradantur, non tamen omnia diuina illic tra-

Chrysippus.

illic traduntur, sed pauciſsima. At Chrysippus dicit legem esse non solùm aliquarum, sed omnium diuinarum & humanarum rerum notitiam. Deinde, falsum est illam rerum notitiam esse legem. Non enim tunc ipsa lex condita esse putatur, quando legislator agnoscit aliquid expedire reipublicæ, sed quando (vt supra diximus) id faciendum esse præcipit. Et inde apertissimè consequitur, vt ipsa rerum notitia lex dici non possit, cùm lex consistat in imperio voluntatis illius, qui imperare potest. Præsupponit tamen lex ipsam rerum notitiam, sicut actus voluntatis, actum intellectus. Rursum, si illa legis definitio à Chrysippo data, vt Accursius censet, esset intelligenda, nulli prorsus particulari legi, sed omnibus legum voluminibus simul iunctis, conueniret. Nulla siquidem est particularis aliqua lex, quæ in se contineat omnium diuinarum humanarumque rerum notitiam, sed vnaquęque illarum, aut de diuinis, aut de humanis tantùm rebus disponit: & ita oporteret illum fateri, vt (iuxta definitionem legis à Chrysippio datam) nullum particulare cuiuscunque imperatoris decretum, sit lex dicendum. Quapropter, ego illa Chrysippi verba longè aliter quàm Accursius puto esse intelligenda. Ego enim censeo, (& credo me in hac parte non falli) per illa verba non dari legis definitionem, sed exprimi id, quod est necessarium in legislatore, vt iustam legem condere possit. Oportet enim, vt omnes leges diuinas optimè intelligat, ne legem condens aliquid statuat, quod alicui legi diuinæ aliqua ex parte repugnet. Nam si aliquid contra legem diuinam lex humana præciperet aut prohiberet, lex illa nullius esset roboris, nec homines ad illius obseruationem essent astricti. Quia (vt beatus Petrus dixit) obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Oportet etiam, vt omnium legum humanarum, quæ vim & robur retinent, habeat notitiam, ne leges sibipsis aduersentur: & contra seipsas pugnent. Oportet denique, vt res omnes humanas, de quibus aliquid statuere debet, optimè intelligat, ne aliquid præcipiat, quod sit homini impossibile, aut illi nimis difficile, aut moribus patriæ minimè conueniens. Quum igitur Chrysippus ait, legem esse omnium diuinarum humanarumque rerum notitiam, ego illa verba non per identitatem, sed per causalitatem intelligẽda esse puto, ita vt illorum verborum talis sit sensus. Lex oritur siue procedit ex notitia omnium diuinarum humanarumque rerum, quę scilicet sunt homini necessariæ. Cætera autem, quæ in verbis Chrysippi adduntur, varios legis effectus explicant, vt puta, quòd præstat bonis & malis, quòd sit princeps & dux, quòd sit regula iustorum & iniustorum. Omnũ ergo illorũ verborum Chrysippi, prima pars causſam legis potissimam, quocunque nomine illa censeatur, explicat: quę est perfecta rerum notitia, sine qua nulla lex iusta statui potest: reliquę verò omnes partes, solos legis effectus exprimunt. Nam quòd rerum diuinarũ notitia sit legislatori summè necessaria, vt iustã legem cõdere possit, vel ex hoc apertè cõuincitur, quòd aliquæ sunt leges iniustæ & pessimæ, à Romanis imperatoribus æditæ, ob solam ignorantiam legis diuinæ, quã si benè (vt oportebat) intellexissent, nunquam tales leges condidissent. Omitto eas leges, quas imperatores idololatræ, & Deũ verum prorsus ignorantes, cõdiderunt. De illis, quæ à Christiano & verè Catholico imperatore conditæ sunt, vnam & alteram in testimonium proferam, vt ex illis verũ esse quod dicimus, apertissimè constare possit. Imperator Iustinianus, quem omnes Catholicum fuisse referunt, in Auten. de nuptijs. § distrahuntur. Coll. 4. statuit, matrimonia per copulam carnalem consummata, posse dissolui ad alterius partis arbitrium per ingressum religionis. Hęc autẽ lex quàm iniqua sit, apertè docet beatus Gregorius in quadam epistola ad Theotistam Patritiam, cuius verba citatur à Gratiano in cap. Sũt qui. 27. q. 2. & idẽ docet Alexãder tertius in cap ex publico extra, de cõuersione coniugatorũ. Idẽ Iustinianus imperator, in Autẽ. vt spõsalitia largitas

A

B

C

D

Actuum 9

Iustinianus imperator

Universidad de Deusto
Biblioteca

largitas.5.rursus.coll.9. statuit, malę fidei possessorem contra verum alicuius rei dominum præscribere posse, posi spaciu m decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes,si dominus rei, sciens rem sibi competere, noluerit rei possessorem infra illud tempus contestari. Hanc tamen legem, quia iniusta erat & legi diuinę cõtraria,ius canonicũ sæpe irritam fecit:vt patet in cap. Vigilanti.& in cap. Quoniam,extra de præscriptio.& in regula Possessor. de regulis iuris in sexto. Si Iustinianus imperator, aut quos ille ad has leges condendas consuluit, perfectam habuissent legis diuinæ notitiam, nunquam ille tales leges statuisset,quæ apertè sunt legi diuinæ repugnantes. Et huic nostræ sententiæ fauet glossa in cap. Lege imperatorũ. distinct.10. quærens quomodo Iustinianus imperator, qui verè Catholicus fuit, talem legem de dissolutione matrimonij caussa religionis, fuit ausus condere, cùm tam apertè repugnet legi diuinæ: respondet illum per ignorantiam legis diuinæ talem legem statuisse. Ob hanc igitur caussam rectè Chrysippus dixit,legem esse diuinarum humanarumque rerum scientiam: quia illarum omnium rerum notitiam habere, & illas omnes respicere oportet, qui iustam legem condere debet, prout ipsa sapientia, teste Salomone, clamat, dicens. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Proueb.8.

Quid sit pœna, & quid sit etiam lex pœnalis. CAP. III.

VT OMNIA, quæ ad legis pœnalis perfectam definitionem habendam, à principio diximus esse necessaria, compleamus: superest declarandum quid sit pœna, & inde apertè constare poterit, quid sit lex pœnalis. Pœna est passio inferens nocumentum illam sustinenti,aut saltem apta ad inferendum, nisi aliunde impediatur, inflicta aut contracta propter proprium peccatum præteritum. Dixi pœnam esse passionem & non actionem: quia licet multi in actionibus aut operationibus suis pœnam sentiant, vt puta scribendo, aut pingendo, aut terram fodiendo, aut ligna scindendo, aut aliud quoduis simile faciendo: non tamen ea ratione, qua agunt, pœnam sentiunt, sed qua patiuntur. Omne enim agens (vt Aristoteles ait) in agendo repatitur. Et ex hac repassione, quam sustinet agens ab illo in quod agit, euenit, vt ex longa & continua actione vires illi decrescant ac paulatim minuantur. Sustinet igitur homo pœnam in multis suis actionibus, non quia agit: sed quia in operatione sua lassatur & fatigatur. Calamus enim & penniculus,& quoduis aliud paruum instrumentum aliquantulum resistit manui motoris: & ex hac qualibet parua resistentia oritur, vt manus tandem lassetur in continuo & longo motu talis instrumenti, & sic pœnam sentiat in motu. Et si nihil aliud quàm seipsam moueret manus, nihilominus fatigaretur in motu: tum propter grauitatem manus resistentem potentiæ motiuæ: tum etiam quia ex longo motu spiritus animales minuuntur, quibus diminutis, necesse est motoris vires debiliores effici,& sic tandem lassari & pœnam sentire. Cùm igitur homo aliquid agens, non ob eam rationem pœnam sentiat, quia agit, sed quia agẽdo repatitur: meritò diximus pœnam esse passionem. Aliquando autem actio aut ipsum agens dici solet pœna: vt puta, quum dicimus ignem inferni, aut vermes, aut fœtorem esse pœnam damnatorum. Hoc tamẽ ea loquutionis figura dicimus, qua caussam pro effectu nominare solemus, hoc est per synecdochen. Hęc enim omnia, quæ nunc proximè recensuimus, pœnæ dicuntur: non quia sint, sed quia pœnas causant in ipsis damnatis. De hoc tamen admonere decreui lectorem, vt non putet pœnam semper esse passionẽ, prout de Aristoteles.

prout de passione tractant Physici aut Logici. Hi enim illam solam dicunt passionem, quæ opponitur actioni, & illam respicit tanquam suum correlatiuum: prout est caleberi aut calere, cuius oppositum correlatiuum est calefacere: & frigescere, cuius oppositum est frigefacere, & multa alia similia. Est adhuc aliud passionis genus, iuxta Grammaticorum regulam, qui passionem dicunt omne, quod verbo passiuo nominatur. Et iuxta hoc passionis genus, dicimus videri, & audiri, & tangi, esse passiones: quanuis nec res visa, nec audita, nec tacta, aliquid recipiat à videte, aut audiẽte, aut tangente. Iuxta hunc etiam modum dicimus, rerum priuationes esse quasdam passiones, quanuis talis priuatio per nullam actionem sit inducta, imò potiùs per defectum actionis. Nam aliquem priuari re aliqua, vt puta diuitijs, sanitate, parentibus, filijs, honore, dignitate, officio beneficio, passiuo verbo designatur. Cùm ergo dicimus pœnam esse passionem (vt optimè beatus Thomas docet) non est sumendum passionis nomen prout soli Physici au Logici illo vtuntur, sed etiam iuxta Grammaticorum consuetudinem. Quoniam (vt ex sequentibus clarè patebit) sola rei alicuius priuatio, absque aliqua actione esse potest pœna. De qua re (vt alia multa exempla omittam) perpetua beatitudinis priuatio, quæ maxima est damnatorum pœna, apertissimum reddit testimonium. Hæc enim pœna nihil reale est in ipso damnato, neque per aliquam actionem diuinam, sed per solam carentiam voluntatis diuinæ potest interri: quia Deo non volente reddere damnato beatitudinem, necesse est illum perpetuò beatitudine carere. Illam ergo perpetuam beatitudinis priuationẽ, sicut dicimus esse pœnam, ita etiã dicimus esse passionem: quia verbo passiuo expressam. Nam qui illam sustinet, priuatus esse dicitur beatitudine, quam vehementer desiderat. Et idem dicendum est de mulcta pecuniarum, de infamia, de priuatione officij aut beneficij: quia hæ omnes, sicut pœnæ meritò dicuntur, ita etiam passiones dicendæ sunt, prout nunc de passionibus loquimur. S.Tho.in 4. sent. distinct. 33.q.1.ad.4.

Additum est deinde in definitione pœnę, quòd inferat nocumentum illam sustinenti, aut saltem sit ex se apta ad inferendum. Non enim omnes passiones (etiam si Physicorum aut Dialecticorũ more eas appellemus) nocent illas toleranti, neque etiam omnes ex se aptæ sunt ad nocendum: sed multæ ex illis potius prosunt sustinenti, & delectationẽ quandã atque voluptatem inferunt illi. Variãt siquidẽ passiones per cõcordiã aut discordiã agẽtis cũ patiẽte. Nã si agẽs conuenit patienti, causat coniunctione aut actione sua, delectationẽ in illo, vt si cibus dulcis & suauis cõtingat linguã, aut aliquid leue & blandum attingat carnem. Hinc Auicenna.8.Metaphysi.cap.vltimo, dicit delectationem esse coniũctionem conuenientis cum conuenienti. Quę definitio (vt Dialecticorum more loquar) causalis est, & nõ idetica. Nõ enim explicat quid sit delectatio, sed vnde causetur. Nam causatur illa ex coniunctione duorum inter se conuenientium. Si agens nõ conuenit patienti, tunc non solum non proderit illi, sed potius nocebit: nec delectationem conferet, sed doloré & afflictionẽ: veluti si ferrũ aut lapis cõtingat pupillã oculi: aut si tribuli, aut vrticę tãgãt reliquas corporis partes nudas. Tales enim passiones, quę ab huiusmodi agẽtibus causãtur, pœnę dicẽdæ sunt, quia nocent patiẽti. Nocumẽtũ autẽ, quod ab huiusmodi passionibus prouenire potest, duplex esse cõtingit, sicut duplex etiã esse potest cõmodum, quod per tale nocumẽtũ tollitur. Nocere siquidẽ, priuationẽ actiuã dicit, potiùs quã positionẽ. Nocere itaque ẽ, aliquo cõmodo priuare: & nocere dici verè nõ potest, qui nullũ cõmodũ tollit. Quò ergo maius est cõmodũ, quod ab aliquo tollitur: eò maius est nocumentum, quod illi infertur: & per consequens, maior est pœna, quam ille sustinet. Commodum autem duplex esse potest: alterum, quod est in persona illa, cui infertur, & non extra illam, vt sunt bona Auicenna.

spiritualia

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpiritualia, videlicet, ſcientia, rerum præteritarum memoria, gratia diuina, & virtutes omnes morales. Bona etiam, quæ corpori ſunt inſita, vt eſt vita, ſalus, bona complexio, membrorum integritas, corporis agilitas, robur, quies, ſomnus, & reliqua his ſimilia ſunt commoda, perſonæ inhærentia. Nocumentum, per quod homo aliquo iſtorum commodorum priuaretur, diceretur nocumentum perſonæ: quia per illud priuatur homo ijs rebus, quæ ſunt ſibi coniunctę. Alterum eſt commodum extrinſecum, & eſt omnis res, quę extra ipſum hominem exiſtens, illum quodammodo iuuare poteſt, & aliquam illi conferre vtilitatem. Talia ſunt, diuitiæ corporales, honores, dignitates, officia, beneficia, parentes, vxores, filij, conſanguinei, affines, amici, & ſi quæ ſunt alia his ſimilia. Nam quodlibet horum poteſt homini (vt conſtat) aliquo modo prodeſſe. Quicquid igitur hominem aliquo iſtorum, ſiue in toto, ſiue in parte priuaret, illi nocere diceretur, & pœnam inferre. Illa igitur paſsio, quæ altero iſtorum modorum nocuerit illam ſuſtinenti, videlicet in perſona propria, aut in rebus externis illam concernentibus, pœna dicetur illi, cui nocet. Ex his omnibus ſequitur, aliquid eſſe pœnam, adhibitum vni, quod non eſt pœna alteri: quia quod vni nocet altero iſtorum modorum, alteri eodem modo non nocet. Et primò quidem, de nocumento perſonæ, præſertim de illo, quod corpori infertur, facilè conſtare poterit, ſi aduertamus aliquid eſſe vni valdè conueniens, quod alteri minimè conuenit, propter diuerſam huius & illius complexionem, aut variam corporis diſpoſitionem. Nam calida nocent colericis, quæ tamen valdè conferunt flegmaticis: frigida è contrario & nimium humida, nocent flegmaticis, & ſæpe proſunt colericis. Sanus corpore & eſuriens, comedẽdo cibum bonum natura ſuauem, delectatur æger tamen corpore, & faſtidiens eundem, ſi illũ comederet, pœnã ſentiret. Poteſt etiã talis varietas prouenire ex vario habitu, & ex diuerſa vtriuſque cõſuetudine: quia videlicet circa cõtraria ſunt aſſuefacti. Nam aſſuefactus ad ieiunandum, nullam ſentit pœnam ieiunans: aſſuetus vigilijs & orationi, ſæpe ex ipſa vigilia & oratione delectationem capit, tantum abeſt vt pœnam ſentiat. Non tamen ob hoc, aut ieiunium, aut vigilia, aut oratio, deſinet dici opus pœnale. Quia licet huiuſmodi rebus aſſueti, ex illis non fatigentur, neque alio quouis modo ab illis lædantur hoc non prouenit ex natura illarum rerum: quia videlicet illæ non ſint ex ſua natura potentes inferre laborem, aut aliquod aliud nocumentum: ſed eſt ex conſuetudine illorum, qui talibus rebus ſunt aſſueti. Conſuetudo enim ſæpe mutat res in alteram naturã. Conſtat autem, quòd ieiunium ieiunãti, & vigilia vigilanti, & oratio oranti, apta ſunt ex ſuis naturis præbere aliquam offenſionem, aut aliquod corporis nocumentum: & inde ſequitur, vt quodlibet eorum ſit pœna dicendum abſolutè. Nam cùm rerum eſſentias explicamus, & cùm proprias illarum definitiones reddimus nõ cõſideramus ea, quę extra res illas ſũt, & quę ſũt illis aduẽtitia, ſed quæ ſunt illis intrinſeca: nec conſideramus quid circa vnum aut alterum efficere valeant, ſed quid ex ſuis naturis præſtare conentur. Ad iſtum modum etiam cenſet doctor ſubtilis Scotus intelligendum eſſe nomen difficultatis, quæ poni ſolet tanquam commune omnium virtutum obiectum, cùm dicitur virtutem eſſe circa difficile. Vt enim opus aliquod dici mereatur opus virtutis, non eſt neceſſarium, vt huic aut illi operãti ſit difficile. Quia licet ipſe operans nullam prorſus, quum illud agit, ſentiat difficultatem: ſatis tamen eſt, quòd opus ipſum ex ſua natura habeat aliquam difficultatem. Licet enim aſſueto ieiunijs non ſit difficile ieiunare, ipſum tamen ieiunium ex ſua natura aliquam habet difficultatẽ. Inter alias habitus proprietates hæc vna eſt, quòd præbet operãti facilitatẽ & delectationẽ: nec tamẽ per hoc ipedire valet quin opus ipſũ, ex habitu & conſuetudine factum, dici valeat difficile aut pœnale abſolutè.

Sco. in 3 ſen ten. queſt. o. vltima ad 2.

Sunt

Sunt adhuc alię duę cauſſę, videlicet, amor, & odium aut contemptus, quę impedire valent vt res, quę ex natura ſua affligere aut lędere poſſunt, nõ affligant neque lędant. Nam amor illius, propter quem triſtabilia tolerantur, facit illa ſuauia & facilia. Amanti ſiquidem nihil eſt difficile. Et de ſuauitate teſtatur Iob, qui ait. Animę eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur. Similiter, qui aliquid prorſus contemnit, ex illius amiſsione nequaquam affligitur, nec vllam pœnam ſentit. Iob. 6. Quocunque igitur modo, ſiue hoc aut illo impediatur res, quæ ex ſua natura erat apta offendere aut nocere, ne offendat aut noceat: res tamen illa ſemper dicetur pœnalis, & illius paſsio dicetur pœna. Quia (vt diximus) non eſt conſiderandum, quid circa vnum aut alterum res efficiat, ſed quid ex ſe, ſi non impediretur, præſtare valeret. Quo fit, vt res, quæ ex ſe non eſt apta offendere aut nocere, ſi aliquem fortè offendat aut alicui noceat, non ſit abſolutè dicenda pœna, dicetur tamen pœna cum reſtrictione, videlicet pœna huic aut illi. Talis eſt cibus ſuauis & ſanus, qui ægrum faſtidientem offendit: quia hic licet poſsit dici pœnalis illi ægro, non tamen eſt dignus vt abſolutè dicatur pœnalis, aut illius manducatio dicatur pœna. Duobus itaque modis aliquid poteſt dici pœna, & opus aliquod dici pœnale: videlicet abſolutè & cum reſtrictione, hoc eſt, aut quia res ipſa ex ſua natura apta eſt ad offendendum & nocendum: aut quia, licet illa ex ſe non poſsit, is tamen, qui illam ſuſtinet propter ſuam proprietatem, ab illa offenditur & læditur. Et propter hanc cauſſam, in definitione pœnę vtrumque iſtorum modorum poſui ſub diſtinctione, dicens pœnam eſſe paſsionem, quæ noceat ſuſtinenti illam, aut ſaltem ex ſua natura ſit apta nocere. Et inde ſequitur, vt quocunque iſtorum modorum res ſit pœnalis, poſsit iuſtè in ſacramentali pœnitentia dari pro ſatiſfactione peccatorum, & a iudice dari in punitonẽ delicti. Nam quanuis aliquis ex nimia conſuetudine ieiunandi nullam prorſus fatigationem patiatur ex ieiunio, poteſt tamen ſacerdos illi ieiunium in ſacramentali pœnitentia iniungere, pro ſatiſfactiõe ſuorum delictorum: et ſi pœnitens ille poſt talem impoſitionem ieiunet, ſatiſfaciet per illud iuxta illius valorẽ, Deo pro ſuis peccatis. Ieiunium ſiquidem ex ſua natura res eſt laborioſa & pœnalis, per quam peccatores pro ſuis delictis Deo ſatiſfacere ſolent. Non eſt autem rationi conſentaneum, vt diuturno & longo ieiunio aſſuetus, priuetur hac indulgentia, vt videlicet deinceps ieiunans, iam non poſsit pro ſuis peccatis Deo ſatiſfacere: quia iam nullum ieiunando ſentit laborem. Idem etiam dicendum cenſeo in pœnis, quæ à iure aut iudice pro diuerſis criminibus infliguntur. Si quis enim crimen aliquod, cui à iure eſt aliqua certa pœna decreta, commiſiſſet, quanuis ille criminis patrator nullam ex tolerantia illius pœnæ ſentiret afflictionem, non propter hoc eſſet alia infligenda pœna, niſi illa, quę eſſet à iure inſtituta. Si etiam nulla eſſet à iure tali crimine pœna aſsignata, ſed ex arbitrio iudicis penderet pœna, qua tale crimen deberet puniri, poſſet iudex quacunque re, quę ex natura eſſet offenſiua & nociua, delinquentem iuſtè punire, quanuis ille nullam prorſus afflictionem ex illa ſentiret. Et hoc idem dicendum puto de re illa, quæ ex natura ſua non eſt offenſiua aut nociua, ſed propter propriam alicuius corporis diſpoſitionem, aut propter proprium alicuius animi ingenium, nocet alicui particulari, quæ alteri non eſſet apta nocere. Nam huiuſmodi res poſſet iuſtè in pœnitẽtia ſacramẽtali pro peccatorum ſatiſfactione infligi illi, qui ab ea offenditur, & per illam affligitur. Si quis ob aliquam quamlibet cauſſam cibum alioqui ſanum & natura ſuauem faſtidiret, & vehementer horreret, non dubito quin poſsit huic tali ſacerdos in ſacramentali pœnitentia iuſtè pręcipere, vt talem cibũ comederet pro ſuorum ſatiſfactione peccatorũ. Et ipſemet pœnitẽs abſque vllo ſacerdotis prę-

cepto poſſet talem cibũ ſanũ & ſuauẽ, quẽ acriter abominatur, velle comedere,

vt per

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt per illum laborẽ, quem comedẽdo sustinet, Deo pro suis peccatis satisfaciat.

Vltimò, additum est in definitione pœnę per me superius data, quòd sit contracta vel inflicta propter peccatum præteritum. In quibus verbis multa sunt, quæ admonitione indigent. Primò quidem admonere oportet duplicem esse pœnam, alteram contractam, & alteram inflictam. Pœna contracta est illa, quæ sine noua aliqua alterius actione statim oritur ex peccato, prout est fomes concupiscentiæ, & priuatio gratiæ, remorsus conscientiæ. Et talem esse meritò dicẽ-
S. Bonauentura. dam pœnam, docet beatus Banauentura in primo sent. distinct. 40. ar. 3. q. 1. quo
S. Thomas. loco ipse hanc pœnam appellat pœnam contractam. Sanctus autem Thomas in .2. sententi. distinct. 27. q. 1. quanuis dicat remorsum conscientiæ esse meritò dicendum pœnam, non tamen illum appellat pœnam contractam, sed pœnam
Augustinus. concomitantem, propterea quòd semper concomitatur ipsam culpam, prout Augustinus libro primo confessionum testatur, sic inquiens. Iussisti domine, & ita est, vt omnis inordinatus animus sit sibi pœna. Pœna inflicta est, quæ non séper oritur necessariò ex peccato, neque illud concomitatur, sed postea infligitur aut à Deo, aut ab homine iudice. Illa verò, quam homo sibiipsi ex arbitrio
Tho 1.2.q. 46. artt. 6. suo infligit, etiam si illam pro peccatis suis sumat, non est propriè dicenda pœna. Quia (vt sanctus Thomas ait) de ratione pœnę est, quòd sit contraria voluntati. Deinde aduertendum est, quòd non omnis passio quamlibet offensiua siue concomitans, siue inflicta, est dicenda pœna, nisi illa habeat aliquem ordinem
Gerson. ad peccatum, vt puta, quòd per illam quodammodo puniatur peccatum. Ideo Iohannes Gerson lectione prima de vita spirituali animæ, dicit pœnam & culpam dici correlatiuè: & idem dicit de punitione & culpa. Propter quod afflic-
Augustinus. tiones, quas iusti in hac vita sæpe sine culpa præcedente tolerant, non esse dicendas pœnas docet August. lib. 4. de ciuitate Dei. cap. 3. sic inquiens. Nam iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed virtutis examen. Hæc ille. Pœnę enim propriè conuenit ordinare culpam, vt videlicet corrigat ordinem, quem peruerterat culpa. Nam omne peccatum est actus inordinatus, & omnis peccans contra aliquem ordinem agit, & ideo opor-
Tho 1.2.q. 87. artt. 1. tet, vt ad eundem ordinem per pœnam redigatur, quem peccando deseruerat. Et hinc est, quòd à tribus (vt beatus Thomas ait) homo iustè puniri potest, quia à triplici subiectione peccans recessit. Subditur quidem homo ordini propriæ rationis, deinde subditur ordini exterioris hominis gubernantis vel spiritualiter, vel corporaliter, politicè, aut œconomicè: vltimò subditur ordini diuinæ & supremæ gubernationis. Contingit autem vt peccans hos tres ordines peruertat, agens contra rationem naturalem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. Oportet igitur, vt qui talis est, triplicem pœnam suscipiat, per quam ad ordinem, quem peruerterat, redigatur. Punitur quidem homo à seipso per remorsum conscientiæ, deinde ab homine per varia nocumenta: & postremò à Deo. Et sic punitus redigitur in ordinem, quia illi, à quo pœnam patitur, vel inuitus subditur, cui subijci noluit peccando. Ex istis sequitur aliqua esse, quæ etsi vulgariter & ex communi vsu pœnæ dicantur, tamen iuxta veram & propriam vocis significationem, pœnæ verè dici non possunt: quia propter nullam præteritam culpam inflictæ. Nam irregularitas, quam iudex patitur ex iusta sanguinis sententia contra alium per eum lata, aut quam incurrit is, qui secundam, post mortem prioris, duxit vxorem, aut quam sustinet is, qui contraxit cum ea, quam putauit esse virginem, quæ tamen non erat, pœna ab omnibus nominatur, ab hoc solùm, quia irregularitas est. Sed licet aliæ irregularitates, quæ ob culpas aliquas præcedentes infliguntur, pœnæ meritò dici possint: hæ tamen, quas nunc proximè expressimus, iuxta legitimam vocis significationem pœnæ dicendæ non sunt: quia propter nullam præcedentem culpam sustinẽtur.

Alioqui

Alioqui etiam oporteret dicere, pœnam esse omnem inhabilitatẽ aut indignitatem ad officium aliquod suscipiendum & administrandum. Et ita diceremus, pœnam esse pueritiam, literarum ignorantiam, cæcitatem, digitorum priuationem, quoniam per hæc omnia quis efficitur indignus sacerdotio, & inhabilis ad multa alia ministeria exercenda. Licet enim hęc omnia pœnæ dicãtur, quia nocent eis, qui illa patiuntur, non sunt tamen pœnæ dicendæ, vt nunc loquimur de pœna: quia non sunt propter culpam inflictæ: quod tamen iuxta doctrinam beati Thomæ & beati Bonauenturæ est summè necessarium, vt pœnæ meritò dici possint. Hoc enim apertè docet Augustinus libro primo re- Augusti.
tractationum, capitulo nono, sic inquiens. Omnis pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur. Hæc ille. Ex his sequitur apertè, aliquid esse pœnam dicendum ad vnam personam relatum: quod si ad personam, cui etiam nocet, referatur, non erit pœna dicendum. Nam interdictum, per quod personæ laicæ ab Ecclesia excluduntur, ne intersint celebrationi missarum aut alijs diuinis officijs, si ad personam illam referas, propter cuius culpam locus est interdictus, pœna dicetur, & erit. Si verò illud referas ad reliquas personas, quæ nullam prorsus causam interdicto dederunt, afflictio fortè dicetur, aut alio quouis nomine censebitur: pœna tamen verè dici non poterit, prout nunc loquimur de pœna, quæ videlicet habet ordinem & respectum ad culpam. Idem prorsus dicendum est de pœnis, quas filijs Catholicis propter hæresim patris iura decernunt, quæ si ad patris crimen referantur, meritò pœnæ dicentur: si verò ad ipsos filios comparentur, pœnæ minimè dici merentur. Sed de hac re oportet adhuc admonere lectorem, vt non putet satis esse, vt pœna meritò dicatur, quòd sit inflicta propter peccatum, sed opus est vt peccatum illud sit proprium, & sit iam præteritum. Non est enim iustum, vt quis pro peccato alterius puniatur. Nam etsi Deus aliquando visitet (vt ipsemet ait) iniquitatem patrum in filios in tertiam & quar- Exod. 20.
tam generationem, ipsa tamen visitatio aut afflictio, quam filijs impendit, respectu filiorum non est pœna neque punitio dicenda: quia non pro illorum proprio peccato est illis inflicta, sed in illis huiusmodi afflictio est veluti quędam animæ medicina, quoniam prodest illis ad bonum animæ spirituale, si illam patienter tolerent. Respectu autem patrum pœna & punitio censetur, quia pro illorum peccatis filij torquentur, & ita patres per filiorum supplicia puniuntur. De qua re nolo quicquam nunc differere, quia satis me dixisse memini in illo opere, quod de iusta hæreticorum punitione scripsi libro secundo capite .10. Est tamen hîc aduertendum, quòd afflictio aliqua pœnalis potest bifariam considerari, aut ratione satisfactionis, aut in vera ratione pœnæ. Pœna, si ea sola ratione consideretur, qua est satisfactoria, nõ obstat quin vnus innocens possit illã pro alio peccatore sustinere, prout Christ⁹ redẽptor noster fecit, qui (vt beatus Petrus ait) peccatũ nõ fecit, nec 1 Petri. 2.
dolus inuẽtus est in ore eius, & tamẽ peccata omniũ nostrũ pertulit in corpore suo super lignũ. Nã in rebus forẽsibus videmus sæpe aliquẽ trasferre in se debitũ alterius, & se obligari ad soluẽdum debitum quod alter contraxerat. Simile quid fecit Christus, quum passionem crucis tolerans, pro nobis omnibus Deo satisfacere voluit. Iuxta quod ipse per regium Prophetam ait. Quæ nõ Psal. 68.
rapui tũc exoluebã. Si verò pœna consideretur in sola ratione pœnæ, hoc est, in quãtũ est vindicta & punitio, nũquã infligitur nisi propter culpã propriã, siue actualẽ, siue originalẽ. Nã propter peccatũ cuiusq; propriũ originale, punitur ois homo, & aĩa, et corpore. Punitur quidẽ homo in anima, quia sibi reliquitur, destitutus auxilio iustitiæ originalis: & ab hac pœna liberatur per collationẽ gratię diuinę, quę illi cõfertur in baptismo. Punitur etiã in corpore p multas calamitates

C & misę-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& miserias, quæ post peccatum originale hominem consequũtur. Et ita fit, vt dolores & cruciatus, quos infantes etiam post baptismum tolerant, pœnæ meritò dici possint, quia pro peccato suo quisque illorum eas patitur. Nam ab huiusmodi pœnis nequaquam liberatur homo per baptismum, sed Deus sapiens & misericors eas in nobis persistere voluit, vt nobis loco medicinarum seruirent, ad satisfaciendum pro peccatis præteritis, & resecandum futura. Quod autem vltimò additum est, vt peccatum, pro quo talis pœna infligitur, sit præteritum, ideo dictum est, quia semper culpa debet precedere pœnam, & non sequi. Augustinus. Nam (vt Augustinus ait) non prius Deus est vlter quàm aliquis sit peccator. Non tamen oportet vt semper culpa præcedat tempore pœnam, sed satis est vt præcedat natura. Quod dico propter eas pœnas, quas sanctus Thomas vocat concomitantes, & sanctus Bonauentura (vt dixi) vocat contractas, vt sunt fomes concupiscentiæ, quę simul tempore est cum peccato originali: & remorsus conscientiæ, qui aliquando simul est cum ipso peccato.

Ex his, quæ in hoc capite & duobus alijs præcedentibus diximus, facilè cuique constare poterit quid sit lex pœnalis. Lex pœnalis est lex, quę statuit pœnam alicui infligi propter culpam commissam. Neque, vt ego opinor, est necessarium, quòd statuat pœnam infligi propter culpam propriam, prout nunc proximè diximus de pœna. Satis enim mihi esse videtur, quòd pœna, quæ per legem decernitur, respiciat culpam propriam illius, qui talem pœnam sustinet, vt pœna dici mereatur. Lex quæ filijs hęreticorum notam infamiæ inurit, & illos indignos officijs & beneficijs efficit, meritò pœnalis dicetur. Quia licet illas, non propter suam, sed propter parentum culpam, lex filijs hæreticorum imponat: afflictiones tamen illæ (vt diximus) ad parentes eorum relatæ, meritò pœnæ dicuntur, & sunt. Et hoc satis esse censeo, vt lex illa verè dici possit pœnalis. Si cui verò hæc sententia non placet, nolo aduersus illum pro re tam modica, quæ nullius prorsus est momenti, contendere. Parum enim refert an idẽ de lege dicamus, quod suprà de pœna, iuxta communem Theologorum sententiam, docuimus: an contrà. Is ergo, qui idem dicendum esse putauerit, consequenter dicere cogetur, leges illas, quæ contra Catholicos filios hæreticorum pœnas aliquas statuunt, si ad parentes illorum referãtur, esse dicendas pœnales: si verò ad ipsos filios comparentur, minimè sic esse appellandas. Siue hoc siue illud quis dicat, hoc semper sine vlla controuersia erit certum, leges illas esse verè pœnales. Est tamen hic aduertendum, leges pœnales non semper esse eiusdem formæ & conditionis, sed nimium eas varie ex vario modo, quem tenent in pœnis statuendis. Aliquando lex statuit pœnam, non tamen speciẽ pœnæ exprimit, & tunc eo ipso lex reliquisse videtur arbitrio iudicis pœnam, qua ille, quem lex punire voluit, sit puniendus. Aliquando lex præcipit pœnam aliquam expressam & taxatam, sed à iudice infligendam. Sicut si lex hoc modo dicat. Qui hoc aut illud fecerit, relegetur, aut mulctetur pœna decem ducatorum, aut excommunicetur, aut priuetur officio aut beneficio. Lex quæ talibus vtitur verbis, non imponit pœnam, sed statuit vt à iudice, cui competit, imponatur. Et ideo Iurisperiti dicunt, tales leges continere sententiam ferendam aut comminatoriam, & non sententiam latam. Aliquando lex statuit pœnam expressam & taxatam, quam non committit iudici, vt ad eo imponatur: sed ipsamet lex committit reo, vt ille in seipso pœnam exequatur. Tales sunt multæ in iure Canonico & ciuili, vt sunt illæ, quę condemnant reum ad exilium, aut ad alicuius pecuniæ solutionem. Hæc enim, postquã ab illa damnatus est (vt libro secundo dicemus) tenetur reus in seipso exequi: nec debet expectare, vt ab alio sibi infligãtur, sed satis est illi, vt sit dãnatus ad illa. Tales sunt etiam aliquæ leges in varijs monachorum religionibus, si tamen eorum constitu-

constitutiones, leges appellare licet. In statutis fratrum Minorum habetur, quòd qui non surrexerit media nocte, & iuerit ad cantandum matutinale officium cum alijs fratribus in choro, comedat in prandio sequenti, iacens in terra coram fratribus in communi refectionis loco, panem & aquam tantùm. Statuta fratrum Prædicatorum præcipiunt, vt qui ab vna capitulari congregatione, vsque ad proximè sequentem ruperit septies silentium, sedeat in vrio prandio in terra. Certum est, has omnes leges committere ipsis delinquentibus, vt ipsimet pœnas illas sibiipsis infligant, nec expectent, vt à suis prælatis ad illas suscipiendas cogantur. Nam qui hoc expectant, ob hoc solùm grauiter à suis superioribus reprehenduntur. Est adhuc alius quartus modus legis pœnalis, quando scilicet lex statuit & exprimit pœnam taxatam, nec committit iudici aut reo, vt ille eã exequatur, sed ipsamet lex talẽ pœnam exequitur in reo. Tales sunt multæ leges in vtroque iure, quæ videlicet non sententiam ferendã aut comminatoriam, sed sententiam latam continent, his aut alijs similibus verbis vtentes. Qui hoc aut illud fecerit, sit ipso iure excõmunicatus, aut irregularis, aut sit priuatus beneficio, aut possessione bonorum suorum. Quanta sit huiusmodi legum potestas, & quantum possint reum in conscientia obligare, & quomodo possint agnosci, & vna ab altera discerni, infrà, Deo duce, satis abundè pertractabimus. Nam hæc lex, est præcipuus nostri laboris finis, ad quem tota huius operis intentio potissimùm dirigitur.

Quòd lex humana potest obligare ad culpam mortalem.
CAP. IIII.

DVO SVNT, quę legum pœnalium potestas respicere potest, culpa videlicet & pœna: de quibus singulatim differere oportet. Sed ante omnia video esse necessarium inquirere, an superior ecclesiasticus siue secularis, per potestatem illi à Deo concessam, possit per legem ab eo æditam, sic obligare subditos suos ad aliquid faciendum vel omittendum, vt si illam legem transgrediantur, fiant illi æterna damnatione digni. De qua re, omissa Lutheri & aliorum hęreticorum sententia, qui dicunt, nec particularem aliquem præpositum, imò nec totam Ecclesiam, posse homines ad aliquid, vltra legem diuinã obligare, varia est adhuc inter viros Catholicos sententia, nec inter omnes de hac re conuenit. Nam Iohannes Gerson Cancellarius Parisiensis, vir quidem pius, perinde ac doctus, lectione quarta de vita spirituali animæ, censet, solum Deum posse dare leges & præcepta, quorum transgressio sit tam noxia, vt hominem ad pœnam constringat æternam. Quia (vt ait) solus Deus est, qui potest homini pœnam infligere ęternam. Et ex hac sua sententia deducit, nullam legem purè naturalem, aut purè humanam, quatenus talis est, posse hominem ad aliquid sub pœna mortis æternæ obligare. Potest quidem (vt ille ait) lex humana aut naturalis, obligare illius transgressorem ad peccatum mortale, sed hoc non faciet quatenus talis est, sed quatenus cum lege diuina miscetur. Vt gratia exempli, si præpositus aliquis præcipiat lege sua, non furandum, aut non adulterandum esse, peccabit mortaliter, qui aliquã istarum legum fuerit transgressus: non quidem quatenus humana est, sed quatenus cum lege diuina miscetur, idem, quod illa, prȩcipiens. Ac proinde dicit istam consequentiam non valere, & nullius prorsus esse momenti. Transgrediens legem humanam, peccat mortaliter: ergo transgressio illius legis, quatenus est humana, est mortale peccatum. Et dat exemplum in medico, qui docens ægrotum, cibum aliquẽ esse mortiferũ, & admonens, vt ab illo, tanquã à

Ioannes Gerson.

Universidad de Deusto
Biblioteca

veneno, abstineat, non obligat ęgrotum, si comederit, ad pœnam ęternam, quamuis ille contra medici præceptum comedẽs, mortaliter peccet. Aeger itaque trãsgrediens medici præceptum, peccat mortaliter, hæc tamẽ transgressio, quatenus talis (vt Gerson ait) non est mortalis, sed quatenus est transgressio diuini præcepti, quo præcipit, vt neminem occidamus. Denique sententiam suam concludẽs corollario tertio decimo prædictę lectionis, dicit pręlatos Ecclesiæ nõ posse obligare subditos ad aliqua nõ cõtẽta in euangelica regula, quã in baptismo professi sunt: sicut monachorũ prælati, non possunt obligare monachos sibi subditos, vltra ea, quæ in sua regulari professione continentur. Hæc tamen Gersonis sententia, tam falsa ferè omnibus doctoribus Theologis videtur, vt multi sint, qui censeant illã esse hæreticam, aut hæresi nimiũ vicinã. Nã ex hac occasionẽ sui erroris sumpsit Lutherus, & quotquot illius partes tutur, negantes Eccleſiam posse quouis modo homines ad aliquid obligare, cuius transgressio sit mortalis. Et certè, nisi me fallit memoria, hanc Gersonis sententiam, Lutherus in sui erroris confirmationem adducit, & illius testimonio suam hæresim tueri conatur. Et sic omnia humana pręcepta, veluti, quæ ad nihilum possunt homines obligare, reijcit & contemnit. Quod quàm perniciosum sit, nemo Catholicus & prudens est, qui non videat. Hanc igitur Gersonis sententiam, quę remissis & pigris multorum malorum occasionem præbere potest, oportet multis clarisque argumentis conuincere, vt illius fallitas clarissimè pateat, & sic magna socordiæ & desidiæ occasio ab omnibus tollatur. Sed ante omnia oportet impugnare aliam illius sententiam, quam velut basim & fundamentum sui ædificij ponit. Is enim, lectione secunda operis proximè citati, corollario quinto, dicit: legem naturalem non posse verè & propriè dici, legem diuinam. Quia (vt ille ait) lex diuina est illa, quæ per solam Dei reuelationem habetur, & quę ad præmium æternum illius obseruatores, aut ad pœnam æternam illius transgressores ordinat. Neutrum autem horum (vt ait) legi naturali competit. Quoniam lex naturalis, non per Dei reuelationem, sed natura docente habetur: & illa, neque ad præmium æternum, nec ad pœnam ęternam ordinat. Hęc autem sententia, meo quidem iudicio, falsissima est: quoniam non possum intelligere, quomodo lex naturalis possit à lege diuina protinus separari. Nam cùm constet naturalem legem dari à Deo, qui est conditor naturę, parum referre mihi videtur, quòd hoc aut illo modo detur ab eo, videlicet per reuelationem, aut per naturæ donationem. Deinde, Paulus ipsam legem naturalem appellat legem Dei. Nam in epistola ad Romanos, postquam gentilium peccata expresserat, eos acerbius reprehendens, quòd non ob ignorantiam, sed scientes illa commisissent, hoc modo ait. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Quem locum interpretans Ambrosius, ait. Vsque adeò iustitiam Dei cognouerunt, vt non negent hæc omnia, quæ faciunt, pœna digna & morte, Hęc Ambrosius. Idem sentit Chrysostomus, qui Homilia quinta super epistolam ad Romanos, hęc Pauli verba interpretans, ait. Obiectionibus duabus hic positis, vtrasque præcipuè sustulit. Quidnã enim (ait) allegare possis, quòd nescias, quæ agẽda sint? Tu verò, vt id maximè ignores, in caussa sanè est, vtpote qui Deũ id tibi indicantẽ, deseruieris. Nunc autem & quidẽ multis rationibus ostendimus, te id nec negare, & vltrò tñ peccare. At ab ipso traheris affectu? Quid igitur adiuuas & laudas? Non enim solùm ea faciunt (inquit) sed & assentimur ijs, qui faciunt. Difficiliori igitur obiectione, & ea, quę nullam planè veniam meretur, prius posita, vt aduersarium euincat. Est enim peccante multò deterior, qui peccatum commendatione prosequitur. Hęc Chrysostomus. Eidẽ sententiæ concinit

Roma.1.

Ambrosius.

Chrysosto.

concinit Theophilactus, sic inquiens. Ostendit superiùs, quemadmodum, qui Dei habere notionem noluissent, omni sint iniquitate oppleti. Nunc verò arguit, neque esse hos venia dignos, cùm dicere nequeant, boni ignorantia tenebamur. Norunt enim Dei iustitiam, ergo id vltrà factitant, & sponte committunt. Hæc Theophilactus. In istorum doctorum verbis, multa sunt annotatione digna, quæ nostro proposito seruiũt. Sed ante omnia obiter ãnotare oportuit, in illo Pauli loco proximè citato, non haberi in Græcis exemplaribus, quæ videre licuit, hæc verba, non intellexerunt. Nam in æditione Veneta, quæ fuit apud Aldum, non habentur verba illa: neque in Biblia Trilingui Compluti impressa, neque in aliqua Germaniæ impressione, neque etiam in aliqua ex multis impressionibus Galliæ, & (quod pluris ęstimandum est) Chrysostomus in homilia quinta super epistolam ad Romanos, illa verba neque legit, neque interpretatur. Et ob hanc caussam nec Erasmus Roterodamus, nec Pagninus Lucensis, in suis translationibus illa posuerunt. Et certè, si ponãtur illa duo verba, & legãtur eo modo, quo legi solent, nullo pacto (vt apertissimè cõstat) potuerunt illis conuenire interpretationes illę, quas ex Ambrosio, & Chrysostomo, & Theophilacto, citauimus. Nam omnes illi dicũt, optimè Gentiles nosse, peccata illa digna esse morte. Quę sententia nequaquã cum verbis Pauli (vt vulgo leguntur) conuenit. Quapropter, vt verbis illis, quæ in exẽplaribus Græcorũ desunt, adhuc seruatis & minimè abrasis, expositio istorũ doctorũ sanctorum conueniat: admoneo, vt verba illa legãtur cũ interrogatione, cui solet respõdere affirmatio quando id quæritur per negationem, quod certissimum est aliter esse. Ita vt sic legas. Non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte? Et huic interrogationi respondent, quę sequuntur, per affirmationem. Non solùm qui ea faciũt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Eodem locutionis modo vsus est Paulus in eadem epistola ad Romanos, dicens. Nunquid non audierunt? Quæ interrogatio per negationem valet pro contraria affirmatione certissima, ac si dixisset. Audierunt. Nam hoc, responsio sequens apertissimè indicat, sic dicens. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Ex oppositio etiã, interrogatio per affirmationem solet in sacris literis valere pro negatione, quales in libro Iob plurimæ reperiuntur. Secũdò, in illis Pauli verbis annotare oportet, quòd legem naturalem appellauit legem Dei. Nam Paulus dicens Gentiles cognouisse iustitiam Dei, non dicit illos sciuisse Deum esse iustum, prout quidam malè interpretatur: sed (vt ex interpretatione Ambrosij, Chrysostomi, & Theophilacti constat) dicit illos cognouisse ea, quæ agenda erant, & habuisse veram boni notitiam. Cùm igitur Paulus dixit, Gentiles cognouisse Dei iustitiam, his verbis apertè docuit, legem naturalem, quam Gentiles nouerant, esse Dei iustitiam: quia per nihil aliud nouerant bonum, quod agendum erat, quàm per legem naturalem. Et inde deducitur, legem naturalem esse legem Dei: quia illa Dei iustitia, quam Gentiles cognouerunt, non est illa iustitia, qua Deus iustus est: sed illa, quam nobis Deus ostendit, vt iusti fiamus, & simus. Hæc autem iustitia, quam Deus nobis ostendit, non est aliud, quàm lex eius: ergo lex naturalis est lex Dei, quia est illius iustitia. Tertiò, in illis Pauli verbis est annotãndum, quòd ait Gentiles cognouisse ea, quæ agebant, digna esse morte. Nam hunc esse Pauli sensum apertè indicat expositio Ambrosij, quam suprà citauimus. Et ipsa Pauli verba apertissimè suũ sensum aperiunt, si illa iuxta veritatem Græcã, nullo alio verbo addito, referantur. Verba enim Pauli ex veritate linguæ Græcę in linguã Latinam versa, sic habent. Qui cùm Dei iustitiam nouerint, nempe quòd ij, qui talia faciunt, digni sunt morte, non solùm ea faciunt, verumetiam assentiuntur ijs, qui faciunt. Sic enim transtulit Erasmus Roterodamus vir linguę Græcę peritissimus. Eidẽ consonat Pagninus Lucensis. Et eodẽ modo, & subeisdem

Roma.1.

Iob.38.et.39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis habentur hæc verba Pauli in Chrysostomo, Homilia quinta super epistolam ad Romanos. Hæc igitur Pauli verba iuxta Græcam veritatem apertè docent Gentiles cognouisse ea, quæ faciebant, digna esse morte. Et inde sequitur, legem naturalem obligare illius transgressorem ad pœnam æternam. Nam alioqui Gentiles, qui nullam aliam legem quàm naturalem à Deo acceperant, intelligere non poterant ea, quæ faciebant, digna esse morte. Constat igitur falsum esse, quod Iohannes Gerson ait, legem naturalem, quatenus talis est, non obligare illius transgressorem ad pœnam æternam. Hoc igitur ostenso, ad primum huius nostræ disputationis caput accedamus, vt probemus falsum esse, quod Iohannes Gerson ait, nullam legem nisi diuinam, posse obligare hominem illius transgressorem ad pœnam æternam. Primò quidem ex eo apertissimè conuincitur illius sententiæ falsitas, quod Salomon in Prouerbijs ait. Conserua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. In quibus verbis non solà Dei, qui verus est pater noster, præcepta conseruanda esse docet, sed etiam Ecclesiæ, quæ vera est mater nostra, legem dicit non esse dimittendam. Nam glossa, quam vocant interlinialem, nomine patris illo loco intelligit Deum, & nomine matris Ecclesiam. Præterea, veteris legis sacerdos poterat sibi subditos obligare ad aliquid sub pœna culpæ mortalis, ergo idem etiam poterit euangelicæ legis sacerdos. Assumptum est manifestum ex illo, quod habetur in Deuterono. Qui superbierit nolès obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Constat autem ex omnium Theologorum sententia, pro nullo peccato mortem tunc fuisse ex lege illa Mosaica inflictam, nisi pro peccato mortali. Consequentia huius nostræ principalis argumentationis inde est manifesta, quòd non licet opinari sacerdotium legis euangelicæ minoris esse potestatis inius, quæ ad Ecclesiæ gubernationem spectant, quàm fuit olim sacerdotium legis Mosaicæ ad regimen synagogæ. Nam Paulus apostolus in ea, quæ est ad Hebræos epistola, docet multò præstantius esse euangelicum sacerdotium, quàm illud veteris legis sacerdotium. Rursum, præceptum patris potest obligare filium ad aliquid faciendum sub pœna mortis æternę, ergo transgressio legis humanæ est culpa mortalis. Assumptū est manifestū ex eo, quod Paulus inter multa & grauia Gentilium peccata, quæ in Epistola ad Romanos, enumerat, parentum inobedientiam inserit, & tandem omnibus enumeratis dicit. Qui talia agūt, digni sunt morte. Quibus verbis apertè docuit Paulus, omnia illa peccata per eum illic nominata esse mortalia, & per consequens etiam parentum inobedientiam esse mortalem. Ideo Ambrosius illa Pauli verba interpretans, ait. Quanta autem insolentia arrepti sunt, vt neque parentes suos, quos authores in natiuitate habent, agnoscerent, quique se natos gauderēt, illos, per quos esse cœperant, cōtemnebant, hoc est esse sine intellectu, sine charitate, scilicet Dei. Hæc Ambrosius. In quibus verbis id annotandum est, quod ait, filium inobedientem esse sine charitate Dei: & inde deducitur, peccatum mortale esse parentum inobedientiam, per quam Dei charitas excluditur. Constat autem gentes, de quibus solis tunc Paulus loquebatur, nulla alia lege quàm naturali, tunc ad parentum obedientiam obligari. Quoniam lex aliqua diuina positiua non fuerat illis data, immo nec ipsa lex naturalis fuerat illis voce aut scripto manifestata, sed per solam naturæ collationem simul cum ipsa natura fuerat data. Ex quo apertissimè conuincitur, legem purè naturalem aut purè humanam, quatenus talis est, posse hominem sic obligare, vt illam transgrediens, fiat mortis æternę reus. Et hanc argumētationē cōfirmat, quòd lege diuina olim morte plectebatur filius rebellis & contumax. Si genuerit homo (inquit lex) filium contumacem & proterum, qui non audi-

Prouerbi .6.

Deutero .17.

Hebræ .7.

Romano .1.

Ambrosius

Deutero .21.

C

D

qui nō audierit patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendēt eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad eos. Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire cōtēnit, commessationibus vacat, & luxurię atque cōuicijs. Lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur: vt auferatis malū de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat. Pœna autem mortis (vt in præcedenti argumento annotauimus) nunquam nisi pro peccato mortali, eóque graui, imponebatur. Fortè huic argumento aliquis Gersonis defensor respondebit, fatendo parentum inobedientiam esse peccatum mortale, quando parentes idem, quod Deus, præcipiūt: veluti si pater præcipiat filio, nō fornicari, aut nō furari, & tunc duplex esse peccatum talem inobedientiam: alterum quia Deo non obtemperat: alterum quia patri nō obedit. Quando verò pater non idem præcipit, quod Deus, tunc fortè dicet patris inobedientiam non esse peccatum. Sed hæc respōsio duplici via conuinci potest esse falsa. Primò quidem, quia hoc dicens, suam priorem sententiā oppugnat. Nam si illo casu filius inobediens duplex peccatum committit, hoc est, quia duplex præceptum transgreditur. Et inde apertissimè consequitur, præceptum humanum, quatenus tale est, obligare illius transgressorem ad peccatum mortale. Quoniam præceptum diuinum ex se non obligat illius transgressorem, nisi ad vnicum peccatum mortale ratione vnius transgressionis: ergo propter coniunctionem præcepti humani non obligabit ipsum præceptum ad aliud peccatum. Quo fit, vt præceptum patris, quod obligat illius transgressorem ad secundum peccatum, non sit dicendum ratione diuini præcepti, cui cōiungitur, sed ratiōe sua obligare ad illud. Quia si ratione diuini præcepti obligaret ad secundum peccatum, multò fortius ipsummet diuinum præceptum obligaret ad illud secundum. Vulgata est enim & iam ab omnibus recepta illa Aristotelis sententia, Propter vnumquodque tale, & illud magis. Diuinum præceptum, cui humanum coniungitur, nō obligat ad secūdū peccatum: ergo præceptū humanū, quod diuino cōiungitur, non ratione illius, sed ratione sua obligat ad illud. Deinde, illa responsio est contra sacrorū Doctorum sententiam, qui illum Pauli locum exponentes, dicunt filiorum inobedientiam, non solùm in rebus quę sunt à Deo præceptæ, sed etiam in alijs, quę ad rem domesticam pertinēt, esse peccatum mortale. Theophilactus siquidem, illa Pauli verba, parentibus non obedientes, exponens, ait. Quin etiam vel naturam ipsam impugnant, quippe vel genitoribus repugnāt. Hęc ille. Quibus verbis filios inobedientes nō ideo dixit peccare, quia sic agentes, præceptum Dei idem precipientis transgrediuntur, sed apertè docet illos ea ratione peccare, quia parentibus non obediendo contra naturam agunt, quæ docet parentibus cedere. Quomodo autem filij inobedientes naturam impugnent, beatus Anselmus illa Pauli verba interpretās, explicuit sic dicēs. Qui verò sūt parentibus inobediētes, feris sunt indomabiliores: quoniam ferę suis parentibus sunt subditę, & acquiescunt. Hæc Anselmus. Naturam ergo impugnare dicuntur filij inobedientes, quia contra legem naturæ agunt, quam ferę bestię sequuntur, & illam obseruando homines docent, vt illam obseruare conentur. Et inde deducitur, vt lex naturalis, quatenus talis est, possit illius transgressorem peccati mortalis reum efficere. Quia Gentiles, quibus Paulus loquebatur (vt dixi) nullam aliam legem præter naturalem à Deo acceperant. Et expressiùs probatur per Augustinum, qui in expositione prima super Psal. 70. ait. Ionadab homo fuit quidem, commēdatur nobis ex prophetia Hieremię, qui filijs suis præceperat, vt vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed habitarent in tabernaculis. Præceptum autem patris filij tenuerunt, & seruauerunt, & ex hoc benedicti à Domino meruerunt. Domus autem hoc non præceperat, sed pater ipsorum. Sic autem hoc acceperunt, tanquam

A

B

Theophila.

Anselmus

Augustinus

Hiere. 35

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam præceptum à domino Deo suo: quia etsi dominus non præceperat, vt non biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat autem dominus vt filij patri obedirẽt. Et paucis iterpositis subdit. Vbi eni hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus: quia obedire patri iussit Deus. Hæc Augustinus. Ex quibus verbis constat, filij inobedientiam esse peccatum mortale, etiam quando præcipit quod non est præceptũ à Deo, quia tunc dicit esse obediendum patri sicut Deo.

Tertiò, contra eandem opinionem argumentari possumus ex his, quæ nunc in proximè præcedenti argumentatione probauimus. Maius & potentius est imperium principis supra subditos suos, quàm patris supra filios. Pater potest obligare filium ad aliquid faciendum vel omittendum sub pœna mortis ęternę: ergo multò melius id poterit princeps circa subditos suos. Consequentia ista est manifesta per locum à minori ad maius. Minor in antecedente collocata etiã est manifesta ex his, quæ in proximè præcedenti argumentatione adduximus. Solùm igitur superest probare maiorem. Pro cuius clariori probatione & intelligentia, oportet prius admonere, hęc duo imperia, videlicet principis & patris, esse inter se valdè diuersa, etiam si ad eandem personam subditam ambo comparentur. Distinguũtur enim non ratione personæ, cui pręsunt, cùm ambo eidem personæ dominari possint: sed distinguũtur ratione finis, ad quem vtrumque imperium tendit, & ratione rerum, quas præcipere possunt, ordinando eas ad proprij finis consequutionem. Imperium principis pacificam regni aut ciuitatis conseruationem, tanquam pręcipuum sui regiminis finem respicit, & ideo ea, quæ ad hunc finem propè tendunt, velut sunt res ciuiles, præcipere potest: reliqua verò, quæ ab hoc fine longè distant, eius imperio minimè subduntur. Et ob hanc caussam, circa res domesticas nihil præcipere potest, nisi quatenus illę ad bonum commune regni aut ciuitatis diriguntur, velut pars ad totum, aut tanquam membra hominis particularia ad totius corporis bonum ordinantur. Imperiũ itaque regis aut cuiuslibet magistratus, dicitur imperium politicum aut ciuile, quia bonum regni aut ciuitatis respicit. Imperium paternum est œconomicum, quia ad solam rem domesticam & pacificam illius conseruationem dirigitur. Et inde est, quòd ea sola præcipere potest filio, quæ ad rem domesticam cõducunt, & sunt illi propinqua. Conducit autem valdè ad rem domesticam, filios & seruos esse benè morigeratos. et ideo vtrisque ea, quę ad bonos mores spectant, potissimum mandare valet. Cæterum ea, quæ extra rem domesticam sunt, etiam si cõmuni ciuitatis aut regni bono cõueniat, pater pręcipere nõ potest, sed princeps debet in hac re filio præcipere: quia ad patrem hęc res non spectat, nec tam latè patet eius imperium. Si autem casus occurreret, quo ciuitas aut regnum aliqua ope filij valdè egeret, tunc filius ipse absque patris imperio tenetur opem ferre, veluti membrum ex inclinatione naturę subuenit corporis necessitati. Hæc duo imperia sic diuersa se inuicem excedunt. & quodlibet est altero fortius atque potentius in ea re, circa quam potissimum versatur, & quæ ad suum proprium finem propius accedit. Et hinc sequitur, vt licet principi magis quàm patri sit in re ciuili obediendum, in re tamen domestica magis patri quàm principi parere oportet, nisi fortè res domestica esset necessaria ad bonum commune. Vt gratia exempli, res domesticæ sunt, agros arare, messem colligere, vindemiã facere, arbores plantare. Si aliquid horum rex facere iubeat aut prohibeat filio alterius, non tenetur obedire, nisi fortè inde aliquod commune & honestum proueniret commodum. Si tamen horum aliquod filio præcipiat pater, erit illi necessariò parendum. Isto modo, consideratis his duobus imperijs, non comparauimus illa, cùm in illa priore huius nostrę argumẽtationis diximus, maius & fortius esse imperium principis erga subditum suum, quàm

patris

patris circa filium suum. Sed comparamus ea ad inuicem, cùm vterque imperans eidem personæ præcipit id, quod suo imperio subest, & tunc si mandata amborum contra se pugnent, fortius & potentius esset principis quàm patris imperium. Si pater, gratia exempli, iubeat filium agrum colere, princeps verò pro regni tutela iubeat eidem ad bellum ire, potentius erit principis quàm patris mandatum, & principi potius quàm patri tenebitur filius obedire. Quia bonum ciuile melius est & communius bono domestico: & bonum domesticum ordinatur (vt ait Aristoteles lib. 1. Politicorum. cap. 1.) ad bonum totius ciuitatis, tanquam pars ad totius compositionem & subsistentiam. At bonum commune (vt omnibus constat) præferendum est semper bono particulari. Præterea, quando sunt potestates diuersæ & subordinatæ, potius superiori quàm inferiori obediendum est. Potestates istę, videlicet patris & principis, subordinatæ sunt, quia pater in rebus ciuilibus subditur principi: ergo filius, qui vtrique subditur, potius principi in re ciuili, quàm patri in re domestica obedire debet. Et confirmatur hoc testimonio Augustini, qui sermone sexto de verbis Domini secundum Matthæum, hæc ait. Discute nunc maiores tuos. Primi tibi sunt pater & mater: si rectè educantes, si in Christum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni iussione, contra maiorem si nihil iubeant, & seruiatur illis. Quis est, inquis, maior eo, qui me genuit? An ille, qui te ipsum creauit? Generat enim homo: creauit Deus. Vnde generat homo nescit, quid generatus sit nescit: ille qui te vidit vt faceret antequam esset, quem fecit, certè maior est patre tuo. Maior sit patria ipsis parentibus tuis, vt quidquid iusserint parentes contra patriam, non audiantur: & quidquid iusserit patria contra Deum, non audiatur. Hæc Augustinus. Si parentes nõ sunt audiendi, quum aliquid cõtra patriam præcipiunt, ergo nec etiam sunt audiendi, cùm præcipiũt aliquid cõtra præceptum principis, qui patriam gubernat, & illius vtilitatem in cunctis suis præceptis & legibus exquirere debet. Ex his omnibus apertè colligitur id, quod in hac nostra argumentatione primò intendebamus, præceptum videlicet superioris posse obligare illius transgressorem ad mortem æternam. Quoniam præceptum patris (vt in proximè precedenti argumento probauimus) id facere potest: & præceptum prelati aut principis (vt nunc clarè ostendimus) est præcepto patris, multò fortius atque potentius.

Aristoteles.

Augustinus.

Quartò, contra eandem opinionem sic argumentor. Prælatus ecclesiasticus potest statuere canonem, obligantem illius transgressorem ad excommunicationem ipso facto incurrendam: ergo potest statuere canonem obligantẽ ad peccatum mortale. Assumptum probatione non indiget, cùm tam multi canones sint in iure Canonico, latam excommunicationem continentes, præsertim cùm multi ex illis sint, non à Papa solo, sed à concilijs generalibus legitimè congregatis conditi. Nam si à solo Papa conditi fuissent, fortè non vereretur Iohannes Gerso aut illius patronus dicere, Papam tales canones condentem erraſſe: quia alias sępe docet Papam etiam in definitionibus fidei, posse errare. At, de concilio generali legitimè congregato, nunquam est ausus quidquam simile fateri. Consequentia huius nostræ argumentationis inde apertè cõuincitur esse bona, quòd nulla maior excommunicatio potest alicui, nisi pro peccato mortali inferri. Sed fortè huic argumentationi respondebit aliquis, fatendo neminẽ posse excommunicari nisi pro peccato mortali, eóque graui, & cui est adiuncta contumacia: illud tamen peccatum mortale, propter quod quis excommunicatur, nunquam committitur propter solam pręcepti humani transgressionem. Hanc tamen responsionem facilè conuincunt multæ excommunicationes à iure impositæ, propter ea, quæ solo iure humano sunt prohibita, ex quibus apertissimè probatur, ius humanum obligasse illius transgressores ad peccatum mortale:

quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoniam alias non potuisset propter solam illam transgressionem illos excommunicare. In cap. super specula. ex. ne clerici vel monachi. prohibetur clericis sęcularibus alicuius certi ordinis & status, leges, aut Medicinam in scholis audire, & si vltra duos menses auditionem protraxerint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Clericos autem vltra duos menses Ius ciuile aut Medicinam audire, non est ex ratione sua contra aliquam legem diuinam, quæ illius transgressorem efficiat reum culpę mortalis. In concilio Vienensi sub Clemẽte Quinto decretum est, excommunicatos ipso iure esse eos, qui tempore interdicti sepeliunt in Ecclesia aliquem extra casus à iure concessos, vt patet in Clementina prima de sepulturis. Cõstat autem, quòd si præceptum humanũ hoc loco secludas, nullo modo peccaret mortaliter, qui tempore interdicti corpus humanum ecclesiasticæ traderet sepulturæ. In concilio Lateranensi sub Leone Decimo, sessione decima, præceptum est, vt nullus librorum impressor aliquem librum imprimere audeat, antequam per iudices ibidem nominatos, sit examinatus & approbatus. Et qui contra hoc fecerit, decernit concilium, vt sit ipso facto excommunicatus. Nullus autem sanæ mentis dicet, impressorem librorum, qui sine vlla præuia examinatione librum aliquem ante hoc humanum præceptũ typis excusisset, peccasset mortaliter. At, cùm nũc (nisi aliud obstet) excommunicationem incurrat, qui contra illud decretum impresserit, conuincitur illum sic facientem peccare mortaliter, & non nisi propter transgressionem legis humanę: ergo lex humana, quatenus talis est, potest obligare illius transgressorem ad peccatum mortale.

Quintò, contra eãdem opinionem sic argumentor. Præcepta humana iusta censentur esse diuina, & sic appellantur ab ea, ergo illis, perinde ac diuinis præceptis erit obediendum, quoniam quæ illi rectè præcipiunt, à Deo præcepta esse dicuntur. Nam sicut Deus ea, quæ credere nos voluit, loquutus est nobis per os sanctorum, qui à sęculo sunt prophetarum eius: ita etiam piè credere oportet, illum sæpe ea, quæ nos facere oportet, præcipere nobis per os pastorum suorum, quibus nos oues eius commisit. Et ob hanc causam præcepta præpositorum, qui curam pøpuli habent, meritò præcepta diuina censentur, quia à Deo potestatem illam receperunt, vt populo sibi commisso ea, quæ ad legis Dei obseruationem maximè conducunt, præcipere possent. Vnde Ambrosius, exponens illud Pauli ad Roma. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt, ait. Vt nemo putet quasi humana cõmẽta cõtenenda. Videt enim ius diuinũ humanis authoritatibus deputatũ. Hic ergo subiectus est potestati, qui se terrore Dei ab his abstinet, quę prohibet. Hæc Ambro. Sed apertius hoc ipsum probari potest ex sacris literis. Quum populus Israel murmurasset contra Moysen & Aaron fratrem eius, dixit illis Moyses. Dabit vobis Dominus vesperè carnes edere, & manè panes in saturitate, eò quòd audiuit murmurationes vestras, quibus murmurati estis contra eũ. Nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Hoc ideo dixit Moyses, quia illi à Deo missi erant, & potestatem à Deo, ad populi regimen acceperant: & ob hanc causam, iniuriam illis illatam, Deo inferri censebat. Sed apertius est, quod Paulus in prima ad Thessalonicenses epistola, ait. Scitis, inquit ille, quę præcepta dederim vobis per dominum Iesum. Et paucis interpositis, subdit. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. Multò etiam manifestius est, quod idem Paulus, postquam nonnulla statuerat, quæ in scripturis antè non erant expressa, statim subiunxit. Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis: quia Domini sunt mandata. Ex quibus tribus scripturæ locis nunc proximè citatis, palam omnibus fit, iusta prælatorum præcepta, non esse duntaxat humana dicenda, cùm vim suam & robur habeant à Deo,

Rom 13. Ambrosius
Exodi. 16.
1. Thessa. 4.
1. Cor. 14.

à Deo, qui præcepit vt superioribus nostris obedientiam præstaremus. Et inde sequitur, vt præpositis nostris, perinde ac Deo, sub obligatione peccati mortalis, in multis rebus obedire teneamur. Si ducibus à rege missis (vt ait beatus Petrus) obedire oportet, multo magis oportebit obedire præpositis, quos Deus nobis dedit. 1. Petri. 2.

Sextò, contra eandem opinionem argumentari possumus multis testimonijs sacræ scripturæ, quæ dicunt, superioribus nostris esse obedientiã necessariò præstandam sub pœna mortis æternæ. Christus saluator noster, Apostolos ad prædicandum mittens, ait illis. Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum vel Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud Lucam iterum ait. Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit: Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. Et iterum apud Matthæum ait. Super cathedram Moysi sederunt scribę & Pharisæi, quęcunque dixerint vobis facite. Vides hîc obedientiam nobis iniunctam, & non solùm aliquorum, sed omnium præceptorum. Sed hoc testimonium, quanquam ab aliquibus pro hac re adducitur, mihi tamen (vt ingenuè loquar) parum ad rem facere videtur. Nõ enim ibi de prelatis loquebatur Christus, sed de doctoribus & populorum magistris: quoniam non dixit, sedisse super cathedram sacerdotes aut reges, qui soli præcepta populo dare poterant: sed dixit sedisse scribas & Pharisæos, qui erant populi doctores, velut nunc sunt prędicatores, & hi ea quæ dicunt, non imperando, sed docendo, & Dei voluntatem manifestando dicunt. Et quæcunque sic ab his dicta sunt, Deus fieri præcipit, non autem alia, quæ ab his sunt aliena. Hanc nostram sententiam confirmat Theophilactus, qui prædicta Christi verba interpretans, ait. Ostendit quòd legi non sit aduersarius, sed malit seruare ea, quæ legis sunt, quamuis eam docentes indigni sint. Quæcunque enim dicunt doctores, illa Moysen putate dicere, immo Deum. Facienda ne igitur omnia quæ dicunt, etiam si mala fuerit? Dicimus igitur primum, quòd doces, nullum vnquam audet adhortari in malũ. Deinde, vt demus hoc, vt quis in malam vitam inhortetur, non tunc à Moysi cathedra, neque de lege loquitur. Dominus autem dicit de his, qui in cathedra Moysi sedent, hoc est, de his, qui ea, quæ in lege habẽtur, docent. Eos igitur, qui docent diuinam legem, etiam si ipsi non faciant, audire oportet. Hęc Theophilactus. Ex quibus verbis clarissimè constat, illa Christi verba, non de prælatis, sed de doctoribus esse intelligenda. Ideo alia apertiora volo proferre testimonia. Paulus ad Titum scribens, ait. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Et in epistola ad Hebræos ait. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationẽ pro animabus vestris reddituri. Sed his omnibus multò apertius est testimonium, quod Paulus ad Romanos scribens, ait. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi retem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Quid autem sit potestati resistere, Theophilactus declarat, qui illa Pauli verba interpretãs, ait. Ne forte illud fideles obijcerent, nos ipse reddis abiectiores, qui cùm simus regnicælorum potituri, principibus subdas, ostendit Deo esse subiectos qui magistratibus parent. Quin etiam quod est horribilius adijcit, eum videlicet, qui his minus paruerit, Deo obsistere, qui illos instituit. Qui verò obsisterit, cùm Deo, tũ hominibus pœnas daturum. Quod sanè per illud significatur, quod inquit, damnationem sibi acquirunt. Hæc Theophilactus. Eadem Pauli verba post Theophilactum apertius interpretatur Anselmus, sic inquiens. Hoc enim contra illos dicitur

Matth. 10. Lucæ. 10. Matth. 23. Tit. 3. Heb. 13. Roma. 13. Theophila. Theophila. Anselmus

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur, qui se putabāt ita debere vti libertate Christiana, vt nulli vel honorem deferrent, vel tributa redderent, vnde magnum poterat aduersus Christianam religionem scandalum nasci à principibus seculi. De bona potestate patet, quòd eam persecit Deus rationabiliter. De mala quoque videri potest, dum & boni per eam purgantur, & mali damnantur, & ipsa deteriùs precipitatur. Qui potestati resistit, cùm Deus eam ordinauerit, Dei ordinationi resistit. Sed hoc tam graue peccatum est, quòd qui resistunt ipsi, pro contumacia & peruersitate sibi damnationē æternæ mortis acquirunt. Et ideo non debet quis resistere, sed subijci. Hæc Anselmus Ex cuius verbis apertè cōstat, illū, qui superioribus obedire recusat, mortaliter peccare. Quod si quis fortè interpretari conetur de solo illo superioris præcepto, quo id precipit superior, quod Deus ante præceperat, ita vt illi resistens mortaliter peccet: non autem si resistat superiori precipienti id, quod Deus nunquam iusserat. Hæc responsio iam superiùs sufficienter coniuncta est, per ea quæ in secundo & quarto argumentis probauimus, & multò apertiùs conuincetur ex his, quæ nunc in proximè sequenti argumento dicemus.

Septimò, contra eandem opinionem argumentor per multa exempla in sacra scriptura contēta, in quibus constat, legum humanarum transgressores mortaliter peccasse, & eorum aliquos velut culpę mortalis reos fuisse à Deo punitos, cùm tamen ea, quę lege humana præcipiebantur, nō fuerant lege diuina præcepta. Primo igitur loco vxorem Loth in exemplum propono, cui ab incendio Sodomæ & Gomorrhę fugienti præcepit angelus, vt non aspiceret retrorsum. Quæ quoniam contra præceptum angeli, quem hominem putabat, retrorsum aspexit, in statuam salis conuersa est. Hoc autem angeli præceptum constat non esse de ea re, quæ lege diuina fuisset olim interdicta, nec illi fuit ab angelo nomine Dei datum. Quòd autem illa contra præceptum agens mortaliter peccauerit, ipsa peccati punitio apertè conuincit. Et ob hanc causam, post quā Christus Saluator noster admonuerat eos, qui in temporibus Antechristi futuri sunt, vt ad malam vitam, quam olim reliquerant, non reuertantur, vxorem Loth illis ad memoriam reuocauit, dicens. Memores estote vxoris Loth. Nam quod propter peccati illius & eiusdem punitionem, ad memoriam illam reuocauerit, & illis in exemplum proposuerit, docet Theophilactus, qui illa Christi verba in Commentarijs super Lucam exponens, hæc ait. Affert item exemplum mulieris Loth, quæ cùm conuersa est retrò, in statuam salis riguit, hoc est, non exijt à malitia, sed mansit in sallugine sua tota facta mala ac celebrè faciens, & quasi colūnæ inscribens malum, quod passa est: obstinata enim manfit in malitia sua. Hæc Theophilactus. Aliud exemplum ex veteris testamenti historia contra Iohannis Cersonis opinionem, affert quidam vir doctus in suo Codice de pœnitentia, in quæstione de necessitate ieunij, ex facto illo, quod Ionathæ Saulis filio contigit, qui (vt Regum historia narrat) gustauit parum mellis, contra præceptum patris, qui districtè præceperat, vt nullus ante vesperā quidquam comederet. In qua præcepti transgressione (vt ille argumentando ait) Ionathas peccauit quia Deus ob hoc iratus est contra populum, & illi responsa (vt solebat) dare noluit. Sed re vera in hoc exemplo vir ille, quamuis doctissimus, valdè deceptus est, putās in eo casu Ionathan peccasse cùm fauū mellis gustauit. Nam etsi contra præceptum patris & regis hoc fecit, duplici tamen ratione à peccato excusatur. Prima, quia Ionathas ignorabat præceptum patris, vt ex textu constat, & inde conuincitur illum nō obligari ad obseruationem illius præcepti, quod inuincibiliter ignorabat. Secunda, quia licet Ionathas optimè præceptum patris nouisset, ad illud tamen, in graui necessitate positus, non tenebatur. Nam ipse Saul tale præceptum proferens, si rectè sapuisset, casū necessitatis

Genes. 19.

Luc. 17.

Theophila.

Iohannes Bicthina.

1. Regum. 14.

aut verbo

aut verbo, aut mente excipere debuisset. Et ob hanc causam Nicolaus de Lyra censet Saulem sic præcipientem errasse, & quia præceptum stultum & temerarium iuramento firmauerat, peccasse. Et illius sententiæ consentire videtur Paulus Burgensis, quia illum non reprehendit, quod tamen, si Nicolai sententia non sibi placeret, nequaquam omisisset, homo qui ex industria quæsisse videtur, quid in illo posset arguere. Quòd verò dicitur Deum, propter factum Ionathæ noluisse (vt solebat) populo petenti dare responsa, nihil mouet: quoniam sicut Deus responsa illa, non propter populi merita, sed gratis & ex mera sua voluntate dabat: ita è contrario non semper ob aliquod peccatum, sed mera voluntate, ob aliquod illius secretum consilium subtraxit. Quòd autem Ionathas fuit sorte deprehensus, hoc magis ad Ionathæ innocentiam, quàm ad illius condemnationem ostendendam, Deus efficere voluit. Multi quidem ex populo nouerant Ionatham comedisse, qui tamen nesciebant illum ignorasse patris præceptum, & necessitate compulsum, hoc fecisse: ideo Deus voluit illum publicè deprehendi, vt coram omnibus se excusans, suam omnibus palam faceret innocentiam: quæ ab omni populo cognita, populus, qui fortè de illius manducatione scandalum sumpserat, non solùm iam non scandalizaretur, sed illum velut innocentem, sicut fecit, liberare conaretur. Hoc ergo exemplo dimisso, aliud ego ex nouo testamento proferam, quod apertissimè nostram probat sententiam. Cùm olim exorta esset contentio, an post manifestationem legis euangelicæ, tenerentur homines ad obseruationem earum cęremoniarum, & sacrificiorum, & iudiciorū, quę in lege Moysi fuerant præcepta, deuoluta est causa ad apostolos & seniores, qui erant in Hierusalem, qui facta priùs magna inquisitione, & re (vt oportebat) diligentissimè examinata, talem per epistolam, quam ad gentes miserunt, dedere sententiam. Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos bene agetis. Hæc quatuor, quæ apostoli decreuerunt tanquam necessaria gentibus præcipere, certum est non esse illis, sicuti nec nobis, in lege euangelica à Deo præcepta: & ob hanc causam, temporis successu, & necessitate cessante, tria ex illis quatuor desierunt esse necessaria. Sit hoc ipsum annotauit Chrysostomus Homilia. 23. super actus apostolorum, sic dicens. Hæc noua lex non præcipit. Nunquā enim de his differit Christus, sed à lege hæc sumūt. Hęc Chrysostomus: verū etsi hæc à Deo non fuissent præcepta, apostoli tamen non erubuerunt hęc tanquam necessaria gentibus iniungere, & meritò. Timuerunt enim, si omnes legis Mosaicæ cęremonias simul gentes reijcerent, ne hac occasione, Iudæorum, & Gentilium commixtio aut comunio impediretur, aut etiā eadem occasione aliqui ex Iudæis à susceptione legis euangelicæ deterrerentur. Ob hanc igitur tam iustam causam, Apostoli & seniores, qui Hierosolymæ conuenerant, inhibuerunt illa quatuor Gentilibus, vt faciliùs Ecclesia ex Iudæis & Gentilibus congregaretur. Non est autem dubium, Gentiles, qui illo tempore aliquod horum quatuor prætermissent, peccasse mortaliter. Nam hoc ex duabus vocibus, quæ in illo præcepto apostolico continentur, apertissimè constat. Primò enim dicunt Apostoli, esse onus tale præceptum gentibus datum. Nisi autem obligationem per illud præceptum Gentibus exposuissent, non rectè illud appellassent onus, quia non premeret sustinentem. Deinde, dicunt illa quatuor esse necessaria. Sed constat illa non esse necessaria absoluta necessitate: quia potuissent, si nollent præcepto obedire, cōtra omnia illa agere: ergo erant tunc necessaria necessitate finis cōsequēdi: ita vt ad gloriam assequendam essent necessaria, sine quorū obseruatione gloriam æternam assequi nō potuissent. Tertiū adhuc profero manifestissimum

Nicolaus Lyranus.

Actuum 15.

Chrysostomus.

exemplum

Universidad de Deusto
Biblioteca

exemplum, vt in testimonio trium exemplorum veritas nostræ sententiæ fortiùs & apertiùs comprobetur. Paulus Apostolus præcepit virum fidelem manere cum vxore infideli, aut fidelem vxorem cum viro infideli, si alter coniunx infidelis nullum incommodum inferat fidei alterius, & velit cum altero fideli permanere: et si discesserit infidelis, nolens cum fideli habitare, dicit: fidelem manere liberum ad susceptionem alterius coniugis. Quod Pauli præceptum, si quis fidelis nunc transgrediatur, discedés ab vxore infideli, quæ citra fidei periculum cum illo manere vult, & aliam duxerit, tota ecclesia iudicabit illum peccare mortaliter, & essè semper in statu damnationis, quousque ad priorem redeat vxorem. Hoc tamen præceptum non fuit à Deo datum, vt constat ex eo, quod Paulus hoc præcipiens, dixit. Dico ego, non dominus. Et hinc manifestissimè conuincitur, aliquam legem humanam, quatenus talis est, posse hominem illius transgressorem obligare ad pœnam æternam.

1.Cor.7.

Octauò adhuc & vltimò, contra eandem Gersonis opinionem argumentari possumus testimonijs plurimorum sacrorum doctorum, qui contrariam in suis scriptis docent sententiam. Hieronymus in commentarijs super Ecclesiasten interpretans illud eiusdem Ecclesiastes. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Hæc ait. Sepis autem macerieæque euulsio, Ecclesiastica dogmata sunt, & institutio ab apostolis prophetisque fundata, quæ qui dissoluerit & voluerit præterire, in eo ipso, quo negligit, à serpente percutitur. De quo serpente & in Amos scriptum est, si descenderint in infernum, mandabo serpenti & mordebit eos. Hæc Hieronymus. Et in epistola ad Bonifacium Comitem, beatus Augustinus ait. Qui legibus imperatorum, quæ pro Dei voluntate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Hęc Augustinus. Et beatus Damasus summus Ecclesiæ pontifex ait. Violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu, instinctu cuius ac dono dicati sunt, damnantur: quia blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter (vt præmissum est) aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Hæc Damasus, & citantur à Gratiano in cap. Violatores. .25.q. prima. Chrysostomus homi.34. super epistolam ad Hebræos ait. Malum quidem est vbi nullus est principatus, & multarum cladium hæc res existit occasio, & confusionis est turbationisque principium. Sicut enim si ex choro ipsum principem auferas, nequaquam modulatur chorus, vel ordinatus existit: & phalanx militum si ducem non habeat, nullo modo numerosè acies illa, vel ordinatè procedit: & nauis si gubernatore priuetur, pessùm eat necesse est: & gregi si pastorem abstuleris, cunctus dispergetur & perbit. Malum igitur est vbi nullus est principatus, subuersionis quippe hoc est argumentum. Malum autem est non minus & inobedientia eorum, qui reguntur à principe: idem malum quippe contingit. Populus enim si non obsequitur principi, similis est populo principem non habenti, imò etiam deteror. Illi quidé saltè veniā habét, pro quo indispositè atque inordinatè versantur, si quidé ordinatore priuati sunt: hi auté veniā nó merentur, quin etiā puniuntur. Hęc Chryso. In quibus verbis id annotandú est, quod vltimò dixit, inobedientes veniā nó mereri, quod de venia apud Deú, et nó de venia apud hoies habēda, ē intelligēdú. Quoniā de illis, q principe caret, dixit eos esse venia dignos: quę venia ab homine dari nó posset, cú illi nulli homini subdūtur, qui posset illis veniā cōdonare. Idé etiā apertissimè docent Theophilactus & Anselmus, vt constat ex illorum Commentarijs super Paulum, quorum fragmenta suprà citauimus.

Ecclesi.10. Hierony.

Amos 9.

Augusti.

Damasus

Gratianus. Chrysosto.

Gersonis argumentum primum.

Hoc solùm mihi iam superesse video, vt videlicet respōdeā illis, quę Iohānes Gerson

Gerson pro suæ opinionis probatione adducit, Primò quidem sit arguit. Adimpletio diuinorum præceptorum sufficit semper ad assequutionem vitæ æternæ: ergo sola transgressio præcepti humani nunquam valebit hominem impedire ad eiusdem vitæ consequutionem. Consequentia est manifesta, & assumptum probat per illud, quòd saluator noster à quodam interrogatus, quid faciendo vitam æternam haberet, respondit. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Exponens autem, quæ essent mandata, solùm enumerat præcepta Decalogi, & præceptū de dilectione proximi, quod est quasi compendium quoddā & summa septem præceptorum Decalogi. Hæc autē enumerans, nullam prorsus mentionem fecit de obedientia superioribus exhibenda: ergo sine obedientia, imò cū inobedientia superiorū, poterit homo vitā consequi sempiternam. Ad hoc argumentum respondeo, fatendo solam diuinorum præceptorum impletionem, satis esse ad vitam æternam assequendam: nego tamen superiorum obedientiam non esse in aliquo præcepto Decalogi præceptam. Nam quartum illud præceptū Decalogi, quo Deus præcipit honorem parentibus esse deferendum, non solùm de patribus carnalibus, sed etiam de spiritualibus intelligendum est. Prælati enim etiam patres vocantur: quia etsi carnem non generant, ad spiritualem tamen generationem aliquid velut Dei ministri operantur. Nam Paulus Corinthijs scribens, ait. In Christo Iesu per euangelium ipse vos genui. Et Galatis scribens, filios eos vocat, sic inquiēs. Filioli mei quos iterū parturio. Et Iohannes apostolus eos, quibus suam primā canonicā epistolam scribit, sæpissime filiolos vocat. Et Salomō in Prouer. veteres illos sapiētes, qui verā doctrinā, qua posteri docerētur, reliquerunt, patres posteriorū appellat, sic inquiens. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Nam verba hæc interpretans Hieronymus, nomine patrum doctores Catholicos interpretatur, sic inquiens. Ne transgrediaris terminos fidei, quos Catholici ab initio statuerūt doctores. Hæc ille. Nomine autem honoris in illo quarto Dei præcepto, nō solùm intelligitur cultus ille, qui signis quibusdam exterioribus exhibetur, sed etiam intelligitur subuentio, quam filij parentibus egentibus præbere tenentur. Hoc enim optimè annotabit Hieronymus in Commentarijs super .15. Matthæi caput. Intelligitur etiam nomine honoris obedientia, & meritò: quoniam qui patri non obedit, minimè illum honorat. Ideo Paulus admonens filios vt parentibus suis obediant in Domino, ad hoc persuadendum, nihil aliud quàm præceptum de honore parentum adducit, & per illud videtur cogere filios ad obedientiam parentibus exhibendam. Sic enim in epistola ad Ephesios ait. Filij obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim est iustum. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Ecce vides Paulum, argumento ex honore parentum sumpto, præcipere filijs, vt parentibus suis in Domino obediant. Quæ Pauli verba non solùm de parentibus carnalibus, sed etiam de spiritualibus intelligenda esse docet Hieromymus, qui in commentarijs super eādem Pauli epistolam, hæc ait. Ambiguè dictum, vtrum in Domino parentibus suis filij debeāt obedire: an certè parētibus suis filij obediāt in Domino. Quod vtrunque faciendum: vt & his parentibus, qui nos in Domino genuere, qualis fuit Paulus & apostoli, obediamus, & ea faciamus, quecunque præceperint: & parentibus nostris, de quibus secundum carnem nati sumus, obtemperemus in Domino, implentes ea, quæ non sunt Domini contraria voluntati. Hæc Hieronymus. Ex quibus omnibus manifestum relinquitur, diuinam legem transgredi filium, qui parenti obedire recusat: quia Deus præcepit filijs, vt parētibus obedirēt. Et inde etiam patet, quomodo filiorum inobedientia sit peccatū, iuxta definitionē peccati, quam reddit Augustinus, sic inquiens. Peccatum est dictū, vel factū vel concupitum contra legem Dei. Nam filius inobediens non solùm peccat contra

Matthæi.

1.Cor.4.

Galat.4.

1.Ioā.2.& 3.

Prouer.22.

Hierony.

Ephe.6

Hieronym

Augustinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

præceptum patris, sed etiam contra legem Dei, quę præcipit parentibus obedire.

Argumentū secundum. Deut. 4.

Secūdò, argumētātur alij, qui Gersonis opinioni patrocinari conantur, testimonijs sacræ scripturæ, & primò proferūt illud, quòd Deus legē donās, ait. Nō addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Qui hoc afferunt argumentum, hęretici sunt moderni, qui plus probare nituntur quàm id quod Iohannes Gerson sensit. Hoc enim testimonio Lutherani putant se conuincere, nullas leges, nullosque canones esse condendos, sed soli legi diuinæ standum esse. Ab istorum errore longissimè distat Iohannes Gerson, qui leges humanas iustas laudat, & illis obediendum esse admonet, & in illarum obseruatione meritum aliquod esse dicit, si propter Deum illis obediatur, quanuis dicat eas non posse illarum transgressores ad pœnam æternam obligare. Vt igitur hæreticis respondeam, dico illum esse intelligendum addere aliquid mandatis diuinis, aut alteri scripturæ sacræ, qui dicit aliquid esse mandatum diuinum, quod verè non est, aut aliquam scripturam esse diuinam, quę verè non est. At, qui ad meliorem præceptorum diuinorum obseruationem, aliqua præcipit, nec tamen illa dicit esse diuina prędepta, sed humana, & ideo præcipi ab eo, non quia Deus ea præceperit, sed vt melius ea, quæ Deus præcipit, obseruentur, is nihil verè addit in diuinis: Et ideo nec agit contra præceptum Dei præcipientis nihil suis mandatis esse addendum. Et hoc est quod Salomō in prouerbijs ait. Omnis sermo Dei

Prouerb. 30.

ignitus, clipeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisque mendax. Ecce quā additionem prohibet, eam scilicet, per quā aliquod falsum mendacium additur. Et huiusmodi sic addentibus ad diuina mādata, aut ad sacras scripturas, eas deprauando, corrumpendo, detorquendo, prout hæretici facere solēt, Deus minatur plagas diuersas. Si quis, inquit ipse, appo-

Appo. vit.

suerit, ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. His autem, qui addunt scripturis sacris expositiones, aut interpretationes, per quas melius illæ intelligi possint, aut diuinis mandatis addunt leges aut constitutiones, ad illorum meliorem obseruationem promittitur vitæ æternę prędmium.

Argumentū tertium.

Tertiò, suam opinionem probare conatur Iohannes Gerson per hoc, quòd nulla humana potestas valet illi, qui eius legē fuerit transgressus, pœnā infligere æternā, & inde putat ille necessariò sequi, nullā etiā humanā potestatē posse cōdere legē, quę illius transgressorē obliget ad pœnā æternā. Quoniā (vt ille ait) nullus potest legē sub aliqua pœna obligātē cōdere, nisi qui pœnam illā potuerit transgressoribus infligere. Et quia hoc est, illius iudicio, fortissimū argumentū, cui ille innititur ad suæ opinionis probationem, ideo illius infirmitatē & impotentiā apertè ostendere volo, vt inde cōstet, super quā debile fundamētū suā stabilierit opinionem. Nam apertè falsum est id, quod generaliter assūmit, neminem videlicet posse cōdere legem obligantem ad aliquam pœnā, nisi qui pœnam illam potuerit transgressoribus infligere. Hoc enim dictum in illis tantūmodo veritatem sortitur, qui propria & nō aliena auctoritate leges condunt. Et iuxta hunc modum ego etiam fateor, nullum hominem posse propria auctoritate legem condere, obligantem illius transgressorē ad pœnam æternam. Et ob eandem caussam, etiam nullus potest propria auctoritate sacramentum aliquod instituere, quia nullus homo potest gratiam per sacramentum designatam efficaciter alicui conferre. Illi verò, qui nō propria, sed aliena & sibi ab alio delegata auctoritate leges cōdūt, sæpe ad pœnā obligant, quā ipsi minimè possunt suę legis transgressori infligere. De qua re exempla aliqua, cùm in rebus sacris, tum etiam in prophanis præstare valemus. Aperta & ab omnibus Catholicis cōfessa est potestas, quā prælati ecclesiastici à Deo habent, cōcessam ad inferendum excommunicationem contra peccatorem rebellē atque proteruum.

Potest

Potest igitur prælatus aliquid lege præcipere, tali conditione, vt qui legem fuerit transgressus, sit eo ipso excommunicatus. Multi enim similes canones sunt in iure canonico, cùm tamen constet, effectum illius excommunicationis, qui

A inter alios est, hominem excommunicatum, priuari multis & non contemnendis bonis spiritualibus, nullum hominem posse efficere, sed solum Deum. Præterea sacerdos rectè ordinatus, potest peccatorem sibi subditum, postquam illius audierit peccata, ab illis absoluere. Per quam absolutionē (vt verior Theologorum sententia docet, quam & ipse Gerson tuetur) sacerdos pœnitentē à pœna æterna absoluit, & eam in pœnam temporalem tanquam iudex præcipiendo commutat. Huius tamen absolutionis effectum, sacerdos ipse præbere non potest: quia non potest illum virtute & potentia sua à pœna inferni eripere, nec pœnam temporalem, in quam commutauit æternam, illi infligere. Deinde, summus pontifex sæpe ob aliquam iustam causam concedit lege perpetua, vt quicunque hoc aut illud fecerit, veniam pœnarū, quæ suis peccatis debentur, consequatur. Ab hac tamen pœna, non papa, sed solus Deus efficaciter eripere potest. Sicut igitur homo potest legem condere liberantem à pœna, quam ipse legislator virtute propria tollere non potest: quid obstat, vt è contrario legem condere possit obligantem transgressorem illius ad pœnam, quam ipse legislator infligere non potest, sed ille solus, à quo potestatem talem legem condendi habuit? Accedit ad hæc, quòd simile aliquid in politia humana fieri experimur, Vbi aliqui habent potestatem condendi leges, quæ trahsgressoribus illarū, varias pœnas minantur, cū tamē ipsi legislatores illas pœnas infligere nō valeant. Intellexi enim ego ipse Brugis in Flandria, quum illic per aliquot annos morā traherem, eum magistratū, qui Burgi magistri & Scabinorum nominibus cōprehensus, ad regimen illius insignis oppidi à principe deputatus est,

B habere hāc à principe potestatē, vt quas viderint populo suo cōducere leges, statuere possint. Pœnas tamē corporales, quæ per leges illas sunt contra illarū transgressores decretę, ille magistratus non potest eiusdē trāsgressoribus infligere, neque hoc alicui illorū ministro mandare: sed est quidā alius principis minister, vulgo dictus Scotetus, cuius officiū est, eas corporales pœnas executioni mā dare, quæ fuerint per magistratū decretę. Magistratus itaque leges cōstituit, prīceps tamē aut eius minister, pœnā mortis per legē decretā, transgressoribus infligit: quia hoc ciuitatis magistratui cōcedere noluit, sed sibi soli seruari decreuit. Simillimum est huic, quod de legibus humanis ād pœnam æternam obligātibus, hactenus diximus. Dedit Deus prælatis ecclesiasticis & principibus secularibus potestatē condēdi leges obligātes ad pœnā æternā, quātis illis nō cōcessit potestatē infligendi talē pœnam æternā, sed eā sibi soli seruauerit.

Quod tandem argumentatur per similitudinem medici dicentis ęgroto cibū aliquem esse mortiferum vt abstineat ab eo, nihil certè ad id, quod intendit, valet. Fateor quidem ęgrotum peccare mortaliter, comedendo cibum mortiferum, de quo fuerat à medico admonitus, & medicum suo præcepto non obligare sub pœna peccati mortalis ægrotum, vt abstineat à cibo mortifero. Et hoc euenit inde, quòd medicus non habet vim præceptiuam erga ægrotum, sed solùm virtutem & potestatem consiliandi, & docendi illū quid agere debeat. Et si æger aliquid noxium cōtra medici consilium fecerit, peccabit: non quia agit cōtra præceptum medici, qui illi præcipere non potest, sed quia agit cōtra præceptū Dei, prędipientis vt non occidamus nos ipsos, sicut nec alios. Hoc tamē habet ægrotus à medico, quòd didicit ab illo, huius aut illius cibi esum esse mortiferum, ac proinde lege diuina prohibitum: quod nisi medicus docuisset, ipse prorsus ignorabat. Si aliqua est igitur similitudo inter morbos corporis & animæ, medicum corporalē comparare poterimus viro docto, nullam pe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitus iurisdictionem aut potestatem super virum idiotam habēti. Hic enim vir doctus admonens talem virum idiotam, vt abstineat ab aliquo peccato mortali, quod ille ignorabat esse peccatum, non obligat illum ad mortalem culpam, quia iam ille erat à Deo obligatus ad illam si feciſſet, quanuis hoc ignorabat. Lōgè tamen aliter est in prelato, aut in principe seculari: quia hic non solùm habet potestatem ad consiliandum, & docendum & admonendum: sed etiā habet potestatem coactiuam & præceptiuam. Nam aliàs oporteret fateri, nullū superiorē habere maiorē potestatē super subditos suos, quàm habet vir doct' illos docēs, aut admonens. Hoc autem quàm falsum sit, nemo est sanę mentis, qui hoc non videat. Et inde apertissimè constat, malam esse similitudinem inter medicum corporalem & prælatum, circa ea, quæ ad salutem corporis ab vno dicuntur, & quæ ad salutem animæ ab altero præcipiuntur.

C

Quomodo possit cognosci legem aliquam humanam obligare ad culpam mortalem. CAP: V

EX HIS, quę in proximè precedēti capitulo diximus, fortè aliquis rem malè intelligens, colliget omnem legem humanam obligare illius transgressorem ad culpam mortalem. Quisquis autem sic sentit, non minus erroneam tuebitur sententiam, quàm illa Iohannis Gersonis à nobis suprà enarrata. Nam ex hac sententia apertè sequitur, legem humanam maioris esse potestatis & fortioris vinculi, quàm sit lex naturalis, aut lex diuina, quod nullus, nisi desipere velit, dicere audebit.

Quòd autem hoc inde sequatur, ex eo apertissimè conuincitur, quòd multa sunt peccata, quæ omnium iudicio censentur venialia, & illa necesse est dicere esse contra legem diuinam. Quoniam cùm illa non sint lege aliqua humana prohibita, consequens est, vt si peccata dicenda sunt, contra legem diuinam esse dicantur. Præuaricantes (inquit propheta) reputati omnes peccatores terræ. At, præuaricatorem esse legis transgressorē, testatur Ambrosius sermone. 15. super Psalmum. 118. sic inquiens. Præuaricator Latinè & trāsgressor vocatur eò quòd à lege Domini transeat ad errorem, & transgrediatur mandata cælestia, cui dictum est, vt adhæreat Domino Deo suo. Hæc ille. Præterea, Augustinus peccatum definiens, dixit illud esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei: ergo peccatum veniale, aut non erit dicendum esse peccatum, aut necessariò oportebit fateri illud esse contra legem Dei. Rursum, aliquę sunt leges diuinę, quarū transgressio non efficit hominem culpę mortāli obnoxium: ergo non omnis humanę legis transgressio obligat illius transgressorem ad culpam mortalem. Assumptum probatur: quia præter legem naturalem prohibentem mendacium, Deus lege ab eo data, & per ministrum eius promulgata, mendacium prohibuit, dicens. Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Constat autem non omne mendacium esse mortale. Constat etiam verbum purè otiosum esse solùm peccatum veniale, quanuis lege sua Deus decreuerit de omni tali verbo otioso petere ab hominib⁹ rationem. Cùm igitur ex his omnibus manifestū sit, nō oēs humanas leges obligare illarū trāsgressores ad culpā mortalē, sicut nec oēs diuinæ leges, obligant ad eandem culpam, operępreciū me facturum existimaui, si ostenderem quo pacto dignosci possit, legē aliquā obligare ad culpā mortalē aut venialē. Quę res cùm nimiū varia sit, nō potest vnica & infallibili regula declarari, propter varias humanorū actuū circonstantias, quę sępe obligationē īducere, aut tollere possūt. Nā medici etiā propter eandē caussā nō possunt vnico & indubitato documēto ostendere oēs cibos, qui possunt

D

Psal. 118.

Ambrosius.

Augustinus.

Leuit. 19.

Matt. 12.

possunt homini mortē inferre corporalē. Aliquibus igitur documētis, sed quātū potuero breuibus & apertis, rem hanc, iuxta ingenij mei tenuitatem, explicabo.

A Primum documentum. Nulla lex humana iniusta potest aliquem in conscientia obligare. Hæc regula vel ex eo solo constat esse vera, quòd longissimè à ratione naturali distat, vt quis ad iniustū aliquid in cōscientia obligetur. Ad huius tamē regulæ clariorem intelligentiam, oportet inquirere, quæ lex iniusta dicatur, quo sufficienter intellecto, inde apertè colligetur, neminem ad illam posse obligari. Et certè si benè ea, quæ suprà capite primo legem definientes diximus, ad memoriam reuocentur: facilè cognoscetur, quid sit lex iniusta: quoniam ex defectu cuiuscunque illorum, quæ diximus esse ad iustam legem necessariò requisita, lex eo ipso dicetur iniusta. Nam (vt diuus Dionysius ait) bonum est ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus. Omnes autem defectus, qui possunt legem reddere iniustam, tribus nominibus comprehendit beatus Thomas. Primus est defectus potestatis, alter est defectus boni finis, tertius est defectus formæ debitæ. Et videtur mihi quòd possit addi quartus defectus, qui sit defectus materiæ debitæ, qui defectus contingit, quādo res, quę lege præcipitur, est mala. Nam legis obiectum & debita materia oportet quòd sit bonū aliquod. Sed hunc quartum defectum possumus propter reuerentiam beati Thomæ, ad tertium defectum reducere, ita vt ibi sit defectus potestatis, propterea quòd ad malum nulla est vera potestas: vt ipsemet sanctus doctor dicit in. 1. 2. q. 96. arti. 4. ad. 3. Ipse etiam sanctus doctor dicit legem humanam præter illos tres defectus posse dici iniustam per contrarietatem ad bonum diuinum. De his omnibus defectibus sigillatim aliquid dicere oportebit. Primus ergo defectus, qui legem potest facere iniustam, est, si deest potestas in ipso legislatore ad id statuēdum, quod lege decretū est. Et ratione huius defectus, prout ego censeo, iniustæ censentur omnes leges humanæ, quæ aliquid cōtra legē diuinā statuunt. Quoniā

Documentū primum.

Dionysius.

S. Tho. 1. 2. q. 95. ar. 4.

B si par in parem non habet imperium, vt dicitur in Clemen. Exiui de paradiso. de verbo. signifi. necessariò sequitur, vt inferior in superiorem habeat multò minus imperium. Si inferior in superiorem nullum habet imperium, consequens est, vt inferior non possit superioris legem irritam facere, aut aliquid contra illam statuere. Cui sententiæ consonat id quod saluator noster apud Matthæum ait. Non est discipulus super magistrum, nec seruus supra dominum suum. Et ideo rectè beatus Petrus dixit, obediendum esse magis Deo, quàm hominibus. Eidem sententiæ fauet, quod Paulus dicit, datam esse à Deo ministris eius potestatem in ædificationem, non in destructionem. Cōstat autē eū, qui aliquid contra legem Dei statuit, lege sua destruere velle id, quod Deus antè per legem suā ædificare volebat. Omnis igitur lex humana, quæ aliquid contra legem diuinam statuit, ob defectum potestatis censebitur iniusta: & per consequens, nullius hominis conscientiam obligare poterit. Vnde Bernardus epistola septima, quæ est ad Adam monachum, ait. Mala imperantibus non est parendum, præsertim, dum prauis obtemporans imperijs, in quo homini videris obediens, Deo planè, qui omne, quod perperam agitur, interdixit, inobedientem te exhibes. Valde autē peruersum est profiteri te obedientem, in quo noscēris superiorem propter inferiorem, id est, diuinam propter humanam soluere obedientiam. Et aliquibus interpositis subdit. Facere malum, quolibet etiam iubente, constat nō esse obedientiam, sed potius inobedientiam. Sanè hoc aduertendū, quòd quædā sunt pura bona, quædam pura mala: & in his deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cùm prohibentur, nec ista, vel cùm iubentur, committenda. Hactenus Bernardus. Et inde deduco, vt is, contra quem aliquis mala fide præscripsit, non amittat dominium rei præscripturæ, quamuis autē. vt sponsalitia largitas. §. rursus. Collatione. 9. cōcedat dominium eiusdem rei ip.

Matth. 28

Actuum. 5. 1. Cor. 10.

Bernardus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rei ipsi præscribenti, quoniam talis auten. vt capite secundo superius admonuimus, est contra legem diuinam, quæ prohibet omnimodum furtum. Et inde vlterius infero, vt is, contra quem alius mala fide præscripsit, si illi post talem præscriptionem plenè constiterit de mala fide possidentis, poterit rem suam, vbicunque inuenerit, sine culpa aliqua capere: & si illam non inuenit, poterit se ad æquialens vendicare, si vtrunque sine scandalo facere potest, & malam alterius fidem apud iudicem nequit probare. Hoc corollariũ probatur, quia rem suam apud alium detentam, quilibet potest ab iniusto possessore cum prædictis conditionibus accipere. Ita enim docet Alexander de Ales. in. 4. parte q. .86. membro primo, & Guillermus Altisiodorensis in materia de restitutione, quæstione quinta. Et idem sentit glossa in capit. Ius gentium. distinctio. 2. in verbo, sedium: & citat pro huius sententiæ confirmatione capit. primum & secundum. 23. quæstione. 2. & legem, Ait prætor, in .§. si debitorem ff. de his quæ in fraud creditorum. Et iuxta hunc sensum dicit esse intelligenda, quæ dicunt, nemini licere propria auctoritate rem suam capere: vt dicitur in capit. Placuit .16. quæstione. 6. & in. l. extat. ff. quod metus caussã. & in. l. si quis in tantam. C. vnde vi. Et certè (vt ego sentio) hæc iura ita decreuerũt, ad euitãdum scandalũ, quod passim euenire poterat, si quisque rem suam propria auctoritate recuperaret. ergo cùm id sine scandalo fieri poterit, optimè fiet. Ex eadem principali regula infero, eum, qui in emptione aut venditione alium decepit, etiam citra dimidium iusti precij, teneri in cõscientia ad restituendum quidquid vltra iustum precium accepit, quanuis leges ciuiles talem deceptionem licitam esse dicant. l. in caussæ .§. idem Pomponius .ff. de minoribus. &. l. item si precio. §. quẽadmodum. ff. locati & conducti. Probatur corollarium, quia talis legum licentia est contra ius diuinum & naturale, quod præcipit seruare æquitatem, & prohibet omnem in quocunque deceptionem. Non mentiemini, inquit Deus noster, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Et Paulus admonet, ne quis supergrediatur neque circumueniat in negotio fratrem suum quoniam (vt ait) vindex est de his omnibus Dominus. Et Aristoteles quinto Ethicorum docet, seruandam esse æqualitatem in comercijs emptionis & venditionis, nisi fortè tã modicus sit excessus, vt, quemadmodum dicit Scotus, præsumatur contrahentes sibi mutuo condonare. Et ad capit. Cùm dilecti. de emptio. & venditio. dico, quòd tollit actionem in foro exteriori parti deceptæ, nihil tamen in conscientia concedit decipienti. Potest etiam lex humana iniusta censeri propter solum potestatis defectum, etiam si nihil contra legem diuinam statueret. Et hoc semper continget, quoties legislator maiore vtitur potestate, legem condens, quàm fuerit sibi à superiore commissa. Propter hanc caussam, prelatus ordinarius subditum suum extra limites suæ iurisdictionis degentem excommunicans, iniustè agit, & eius excommunicatio nulla censetur, vt habetur in capitulo, Vt animarum §. statuto, de cõstitutionibus, libro sexto. Eidem caussę & rationi innititur illa regula iuris, quę habetur in capitulo, At si clerici. in principio, de Iudi. Sententia non à suo iudice lata, nulla est. Huiusmodi enim legislatori aut iudici aptissimè conuenire mihi videtur id, quod ait Paulus. Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Propter hunc potestatis defectum, multi Theologi censent iniustam fore legem humanam, quæ de actibus hominis interioribus, qui soli Deo patent, aliquid præciperet. Quoniam (vt aiunt) tales actus non subsunt iudicio humano, & inde consequens esse arbitrantur, vt nullam supra illos habeat homo potestatem. Alter defectus, qui potest reddere legem iniustam, est defectus finis. Hic tamen admonere oportet lectorem, vt intelligat, non omnem malum finem à legislatore intentum sufficere ad reddendam legem iniustam. Si enim finis intentus non nocet reipublicæ, sed est illi indifferens, & res quæ per legem præcipitur

Alexander de Ales. Altisiodorẽsis.

Sequit. 19. 2. Thessa. 4.

Aristoteles.

Scotus in. 4. dist. 15. q. 2. arti. 2.

Rom. 14.

præcipitur, apertè cognoscitur esse reipublicæ vtilis, quamuis legislator legem condens, malè agat, & peccet: lex tamen ab eo condita, nihilominus iusta dicetur, si cætera adsint, quæ ad legem iustam necessariò exiguntur. Vt, gratia exempli, si princeps ad reprimendum effrenatum vestimentorum luxum, legem statueret, quæ pro varietate cuiusque status & conditionis vestimenta moderaretur, pœnam etiam moderatam legis huius transgressori, hac sola intentione adijciens, vt lucrum sibi ex talibus pœnis pararet, vel vt vnum aut alterum ciuem, quem odio habet, hac posset occasione punire, certum est principem, cùm legẽ hoc fine statuat, peccare. Si tamen id, quod per legem illam decretum est, in vtilitatem reipublicæ vergere cognoscatur, erit proculdubio lex illa iusta censenda. Idem etiam contingeret, si pro vana gloria legem illam conderet, vel vt populus huius legis medio pluribus pecunijs abundans, facilius posset eidem principi ad bellum alquod iniustum subuenire. Et in his omnibus, nõ obstante malo principis fine, populus teneretur legi sic ab eo statutæ, propterea quòd iusta est, obedire: quamuis ille talem legem condens, peccaret. Sicut vxor tenetur reddere debitum marito, qui ad solam libidinem suam explendam illud exigeret, quamuis ille sic petens peccaret. Solus igitur ille malus finis obstat, vt lex iusta esse possit, per quem non communi reipublicæ, sed priuatę vtilitati consulit legislator. Tertius defectus, propter quem lex fieri potest iniusta, est defectus formæ debitæ, quæ quidem forma consistit in hoc, vt seruetur æqualitas proportionis Geometricæ inter eos, quibus imponuntur onera propter bonum commune. Iniustum enim est, vt debiles & pauperes plus, aut tantum oneris pro bono communi sustineant, quantum fortes & diuites subire possunt. Sed pensãdę sũt prius cuiusque vires, & iuxta cuiusque potẽtiã onera illis erũt postea imponenda. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons, iuxta hanc rationem cuique necessitatem operum imponit, qui ab illo, qui multa potest, multa exigit: & ab eo, qui non nisi pauca præstare valet, pauca etiam petit. Nam (vt beatus Gregorius ait) cùm augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Est adhuc in ipsa forma aliud considerandum, vt videlicet sit æqualitas inter onus ipsum, quod nouiter imponitur & causam, propter quam onus imponitur. Alioqui si onus multũ excederet causam, ob id solùm lex dicetur iniusta ex defectu formæ. Vt, gratia exempli, si ob aliquam nouam & veram regni necessitatem principi occurrentẽ, nouũ aliquod subditis princeps ipse imponeret tributũ, iustè faceret: si tñ tributũ impositũ sit maius quã vera regni necessitas exigat, iniusta esset lex, per quã tale tributũ imponitur, quia deficit forma, per quã nõ solũ sũt onera inter subditos proportionaliter distribuenda, sed onera ipsa sunt etiam cum cautela commensuranda, ne maiora, quàm causa petit, imponantur. Et hoc probatur apertè per cap. Quia plerique, extra, de immunitate Ecclesiarum, vbi taliter extorta vltra causæ necessitatem, restitui mandantur, & tantundem vltrà pauperibus dari. Propter hunc legis iustæ defectum, constat iniustam esse legem, quæ circa pauperum subuentionem in diuersis Christiani orbis prouincijs à paucis annis condita est. Lege siquidem statuta decretum est ab illis, vt quæque ciuitas suos tantùm ciues pauperes alat, & nullus pauper per varias ciuitates, aut diuersa oppida vagari permittatur, sed quenque ad suam ciuitatem redire, & intra illam se continere cogatur. Huius legis iniustitia inde apertissimè conuincitur, quòd necesse est, vt istius legis ordine seruato, onus subuentionis pauperũ inæqualiter per ciuitates & oppida distribuatur. Constat enim aliquas esse ciuitates paruas, quæ plures intra se continent pauperes, quàm aliæ ciuitates magnæ. Fiet ergo necessariò, iuxta illam legem, vt centum diuites, qui in ciuitate aliqua parua degunt, cogantur alere quingentos pauperes, qui in illa morantur: cùm tamen quingentis diuitibus, qui in alia ciuitate habitant, non incũbat fortè nisi cen-

Gregorius

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi centum pauperibus subuenire. Quo eueniẽte, prout sæpissimè euenit, aperta committetur iniustitia propter inæqualitatẽ oneris per varias ciuitates distributi. Si tamen contingeret tantam pauperum multitudinem ad ciuitatem aliquam propter diuitiarum famam confluere, vt illa ciues suos pauperes, simul cum forensibus alere non posset, tunc iustè posset aditum forensibus pauperibus interdicere, aut certũ aliquem numerum præfigere, quẽ ciuitas posset simul cum suis ciuibus pauperibus alere. Nulla enim ratio patitur, vt propter alendos pauperes forenses, negentur necessaria alimenta pauperibus ciuibus. Si verò vtrosque ciuitas alere posset, iniustum esset aditum forensibus præcludere & interdicere. Ex eadem ratione conuincitur, iniustum esse modũ, qui in aliquibus ciuitatibus & oppidis Hispanię, præsertim regni Castellę, nuper inuentus est, ad soluendum Regi ordinarium tributum illi debitum, quod in ligua Hispana dicitur, Pecho. Tale enim tributũ diuidi solet per capita domorũ omnium cuiusque oppidi, nobilibus & clericis tantùm exceptis: & iuxta proportionẽ diuitiarũ, quas quisque possidet, diuiditur tributũ, quod ab ipso oppido exigitur. Sed quia in tali tributi diuisiõe nõ semper debita seruabatur proportio, plus exigendo ab eo, qui parũ poterat, et minus ab eo qui multũ: ideo in aliquibus oppidis excogitatus est alius mod⁹ ad prædictũ soluẽdũ tributũ, in quo eadẽ iniustitia occultatur. Satuitur nãque in prædictis oppidis quoddã extraordinarium tributum, quod in lingua Hispana dicitur, Sisa. Et est aliquid certum additum vltra precium taxatum pro libra carnis aut piscis: ita vt quilibet emẽs res illas, aut alias similes, teneatur dare aliquid certum vltra precium pro rebus illis à populo constitutum. Precium taxatum accipit venditor, qui est dominus rei, illud autem superadditum seruatur ab eodem venditore ad soluendum tributum, quod Regi debetur. Hic modus distributionis ad soluendum tributum, conuincitur esse iniustus ex his, quæ suprà diximus: quoniam iuxta illum non seruatur æqualitas proportionis, quæ debet esse inter tributum, quod redditur, & facultatem reddentis. Nã artifices mechanici, vt sutores, sartores, & alij similes, quanuis paucas aut mediocres habeant diuitias, sæpe habent multò maiorem familiam, quàm alij ciues multò ditiores. Quia pro arte mechanica, quam exercent, oportet illos habere multos operarios, quos domi alere tenentur. Et inde sequitur, vt multò plures carnes & pisces emere cogantur, quàm alij ciues, qui sunt multò ditiores. Ex quo apertè conuincitur, vt iuxta prædictum modum distributionis, necessarium sit illos, quanuis pauperes sint, multò maius tributũ reddere, quàm alij, qui sunt valde diuites. His igitur omnibus sic declaratis, dico, omnem legem, quæ aliquem horum defectuũ patitur, esse iniustam, ac proinde nullius hominis conscientiam ad illius obseruationem obligari. Et idem prorsus dicendum erit de particulari quocunque superioris mandato, ita vt nullus inferior teneatur illi obedire, si illius mãdatũ propter aliquem defectum cõstiterit esse iniustum. Hoc tamen hac conditione intelligendum esse volo, nisi fortè ex eo, quòd legi aut particulari præcepto non obeditur, graue aliquod orietur scandalum. Nam in multis casibus expedit legi iniustæ, aut præcepto iniusto obedire, propter scandalum euitandum. Vt, gratia exempli, si princeps tributum aliquod apertè iniustum subditis imponeret, posset subditus, si absque scandalo hoc facere valet, principi tributum negare, vt notant doctores post Bartholum in capit. primo de constitutionibus. Si tamen id citra scandalum negare non potest, expedit magis tributũ quanuis iniustũ soluere, quàm scandalũ suscitare. Et in hoc casu intelligendum est, quod ait Ambrosius in capit. Si tributum. 11. quæstione prima. Quia etiã si nullũ esset tributum à principe impositum, teneretur quilibet ciuis diuitiarum suarum partem, & fortè aliquando eas omnes expendere ad tollendum graue regni aut ciuitatis scandalum, præsertim

si illud

si illud aliter tolli non possit, nisi per talium diuitiarum oblationem. Nam hanc aut alia simili tam arcta necessitate vrgente, præcipit saluator noster vnicuique vt iure suo cedat, sic inquiens. Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicã Matth. 5.
A tuam tollere, dimitte ei & pallium & quicunque te angariauerit mille passus, vade cum eo alia duo. Ad eundem modum etiam dico eum, qui iniustè incarceratus est, posse absque culpa mortali carceres frangere vt exeat, si aliter exire non potest. Quoniam præcepto iniusto aut legi iniustæ (vt diximus) nullus parére tenetur, ergo poterit cõtra illius iniustũ præceptũ à carcere exire. Nec ipsa carceris effractio illi poterit ad culpam imputari, si aliter exire non potest. Quoniã vim vi repellere, omnia iura concedunt: vt dicitur in capit. Significasti, extrà, de homicidio. Et in capit. Si verò, de sententia excommunicationis. Iniusta autẽ carceris detentio, est manifesta violentia: ergo licebit illam per aliam violentiã repellere. Et confirmatur, quia quilibet posset domum latronis, vbi violenter ab illo detineretur, effringere, si aliter exire non potest: ergo etiam poterit carcerẽ, in quo iniustè detinetur, frangere, si aliter exire non valet. Consequentia ista inde constat esse bona, quòd principes aut iudices iniustè & per violentiam populũ opprimẽtes, velut latrones apud Deum existimantur. Principes tui (inquit Esayæ 1. Deus ad ciuitatem Hierusalem) infideles, socij furum. Et per alium Prophetam Ezechi. 22.
iterum ait. Principes eius in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem. Ergo sicut domum latronis, in qua quis per violentiam detinetur, potest effringere, quando aliter exire non valet, ita etiam poterit carcerem, in quo iniustè detinetur, frangere, si alius illi non patet exitus. Sed hoc (vt iam diximus) tunc solùm facere licebit, quando graue ex hac re non immineret scandalum, aut magna turbatio. Quoniam tunc etiam si carcerem inueniret apertum, non liceret exire. Nam propter hãc causam (vt ego existimo) Paulus & Sylas, cùm carcerem, in quo iniustè tenebantur inclusi, Deo operante se- Actum. 16.
B mel inuenirent apertum, & secundò iterum ex magistratus præcepto custos occultè aperiret, noluerunt exire, ne inde occasionem alijs præberent, putandi eos iustè fuisse in carcerem coniectos, & timore fugisse à carcere, propterea quòd falsa prædicassent. Ideo libentius carcerem elegerunt, vt sic suam innocẽtiã probarent, & suæ doctrinæ veritatem confirmarent. Eodem modo dicendum esse censeo de illo, qui per falsa testimonia damnatus est ad alicuius rei possessionem relinquendam, qui nequaquam iudici in conscientia obedire tenetur. Quoniã talis sentẽtia licet sit iusta ex præsumptione, quia præsumitur testes vera dixisse, aut instrumenta fuisse vera: tamẽ sententia in rei veritate non fuit iusta, quia cũ testimonium verum sit quædam iustitiæ pars, constat ex falsitate testimonij illam fuisse iniustam. Sententia autem, quæ ex sola præsumptione censetur iusta, non inducit naturalem obligationem, nisi veritas præsumptioni conueniat: vt docet Abbas in capit. primo, de cõstitutio. Et inde sequitur vt is, cui talis iniu- Panormita.
stitia est manifesta, non teneatur illi citra scandalum in conscientia obedire. Et inde vlterius sequitur, vt qui per talem sentẽtiam iniustam fuit re sua priuatus, si aliter non potest damnum sibi illatum resarcire, poterit ab illo, qui per iniustam sentẽtiam rem suam abstulit, tantundem clãculò surripere, quantum fuerat ab eo iniustè sublatum. Multa alia corollaria possent ex hac regula deduci, quæ propter prolixitatem vitandam prudenti lectori dimitto.

Documẽtũ secundum. Secundum documentum. Nulla lex humana quantumlibet iusta sit, obligare potest illius transgressorem ad culpam mortalem, nisi sit circa materiam talem, quæ possit sufficientem causam præbere ad iniungendam talem obligationem. Hæc regula euidenter probatur, quia legislator nihil sine legitima causa & ratione præcipere potest: alioqui (vt Aristoteles docet. 5. & 8. Ethicorum) Aristoteles.
censetur tyrannus. Nam (vt dicitur in Clementina, Pastoralis, de re iudicata)

princeps

Universidad de Deusto
Biblioteca

princeps non potest sine caussa legitima rerum dominia ab vno tollere, & alteri dare. Et inde sequitur etiam, vt aliud simile sine iusta caussa præcipere nō possit. Quod autem dicitur in.l.1.ff.de constitutionibus principum, Quod principi placuit legis habet vigorem, intelligendum est, si iusta adsit voluntatis caussa, aliàs sola voluntas principis sine caussa legitima non poterit aliquem in conscientia obligare. Quod verò dicit glossa in.l.relegati.ff.de pœnis, magnam esse rationem in principe solam eius voluntatē si aliquid veritatis habet, in foro exteriori tantùm illud veritatem habere censeo. Ita vt à principe non sit ratio legis ab eo statutæ petēda, sed sola eius voluntas pro ratione sufficere debeat. Quia semper præsumendum est pro principe, nihil illum sine caussa & sine ratione facere. Aliud tamen in foro conscientiæ est necessariò dicendum: quia ibi non præsumptioni, sed veritati standum est, quando illa cognosci potest. Potest adhuc illa secunda regula nunc proximè à nobis data probari ex ratione naturali, quia longissimè à ratione naturali distat, vt de quacunque re leuissima possit ab homine statui lex, aut dari præceptum obligans illius transgressorem ad mortalem culpam. Quoniam si ita res haberet, multo maior & crudelior esset politiæ spiritualis seueritas, quàm politiæ corporalis: & peior atque miserior esset animæ in hac vita subiectio, quàm corporis. Nam lex humana in corporali & mundana politia non potest pro aliqua leui culpa hominem ad mortem corporalem obligare: ergo in politia ecclesiastica & spirituali non poterit lex pro qualibet etia leui culpa hominē ad morte spirituale ordinare. Consequentia ista probatur auctoritate Augustini, qui libro.21.de ciuitate Dei. capit.13. mortem spiritualem in politia spirituali comparat ad mortem corporalem in politia mūdana, sic inquiens. Quod est de ista ciuitate mortali homines supplicio primæ mortis, hoc est, de illa ciuitate immortali homines supplicio secundæ mortis auferre. Hæc Augustinus. Sicut ergo in politia mundana nulla lex morte punit aliquem nisi pro graui principis aut reipublicæ offensa, vt est crimen læsæ maiestatis, aut crimen hæresis, aut graue furtum, aut homicidium, aut aliquod aliud simile peccatum: ita etiam nulla lex poterit aliquem obligare ad mortem spiritualem, nisi pro re magni momenti, quæ scilicet valde Deum aut proximum offenderet. Et huic sententię fauet Richardus de sancto Victore in tract. de differentia peccati mortalis & venialis: qui peccatum mortale per distinctionem definiens, hæc ait. Mortale peccatum, quantum mihi videtur, triplici ratione distinguitur. Mortale est, quod à quouis non potest committi sine graui corruptione sui. Item mortale est, quod non potest committi sine graui læsione proximi. Mortale nihilominus, quod non potest committi sine magno contemptu Dei. Cætera verò omnia videntur mihi venialia. Hæc Richardus. In quibus verbis id potissimum aduertendum est, iuxta illius sententiam, graué semper oportere esse rem, & vehementer aut noxiam, aut offensiuam, circa quam peccatum possit mortale committi. Modicam & leuem proximi offensionem, prout est leuissima iniuria, aut leuissimū furtum, aut leuis percussio à leuissima ira procedens, dicit non esse peccatum mortale, sed veniale. Ex hac regula infero, multas esse leges in iure ciuili, quæ obligare non possunt illarum transgressores ad peccatum mortale: quia res, circa quas versantur, & de quibus disponunt, non sunt tanti momenti, nec sunt reipublicæ tam necessariæ, vt propter illarum omissionem iustè debeant homines mortem incurrere æternam.

Augustinus.

Richardus de sancto Victore.

Ex hac regula conuincitur pessima ignorantia & crassa aliquorum prælatorum, præsertim religiosorum, qui putant se posse subditis suis quidquid voluerint cum obligatione ad culpam mortalē præcipere. Et ex hac crassa ignorantia euenit, vt sæpe præcepta præceptis addant innumera, & pro leuissima caussa, quę parum aut nihil ad religionis obseruationem faciat, obedientiæ necessitatem iniungant

iniungant. Summa enim fatuitas est, si prælatus putet se posse subditos obligare ad culpā mortalem, propter solam silentij violationē, aut propter tardū ad missam accessum, aut propter solam vnius lactucæ sine licentia manducationē, aut propter aliam similem leuē caussam. Hæc enim omnia & his similia, ex se & ex natura sua non sunt tanti valoris, nec illarū simplex omissio potest tam grauiter religioni nocere, vt propter illa sit meritò religiosus ad mortem æternā obligādus. Posset tamen his paruis rebus talis circonstantia, & tam grauis cōiungi, vt puta graue scandalū religionis, aut magna occasio transgressionis votorum regulæ suæ professionis, quòd meritò posset prælatus res illas sub interminatione gehennæ prohibere. Non quidem propter res ipsas, quæ re vera tanti meriti non sunt, sed propter grauem circunstantiam illis ex accidenti coniunctam. Illis autem prælatis, qui passim & de rebus leuibus præcepta cum necessitate obedientiæ imponunt, conuenit apertissimè id, quod Deus per Ezechielē prophetam olim Iudæę pastoribus & prælatis dixit. Cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et illud saluatoris nostri. Imponunt onera grauia & importabilia. Nōnne onus est graue & importabile, pro modica & leuissima re passim iniungere præcepti necessitatem sub interminatione gehennæ.

Ezechi.34.

Matth.23.

Documentū tertium.

Tertium documentum. Si lex aliqua iusta obligat illius transgressorem ad culpam mortalem, propter iustam caussam, quæ tunc aderat, cessante tali caussa cessabit talis obligatio ad culpam mortalem. Vt, gratia exempli, si propter graue scandalū, quod inde verisimiliter timetur, præciperet prælatus sub obligatiōe ade ulpā mortalē, ne aliquis religiosus accedat ad ortū cōmunē conuentus, aut ne accedat ad talem aut talem secularis hominis domum, etiam si cum licentia sua exierit extra conuentum, aut ne cum tali aut tali persona loquatur, quoties scandali occasio manet, ipsa etiam obligatio ad culpam mortalem manet. Si verò scandali occasio est prorsus ablata, tūc obligatio præcepti ad culpam mortalem erit penitus nulla, etiam si ipse prælatus non reuocauerit præceptum suum, sed velit adhuc manere cum eadem obligatione, qua prius. Probatur hoc documentum, quia si à principio, quando tale dedit præceptum, nulla scandali occasio, aut alia similis iusta caussa fuisset, non potuisset (vt in secundo documento diximus) per præceptum suum obligare ad culpam mortalem: ergo nec etiam modò potest obligare, quando ea, quæ fuit iusta caussa, cessauit. Consequentia patet per id, quod dicitur in regula iuris. Omnis res per quascunque caussas nascitur, per easdem dissoluitur. Sed obligatio ad culpam mortalem orta est, propter solam occasionem scandali vitandam, ergo illa occasione prorsus ablata, talis obligatio ad culpam mortalem protinus dissoluetur. Et expressius probatur per id, quod dicitur in cap. Cum cessante, extra de appellationibus. Cessante caussa, cessat effectus. Sed potissima & principalis caussa inducendi obligationem ad culpam mortalē, fuit occasio scandali, ergo illa causa cessante, etiā cessabit obligatio ad culpam. Nec refert an lex exprimat ipsam causam motiuā, an illā subticuerit, quia si causa ipsa potuerit taliter cognosci quod indubitata ratione cognoscitur esse illa & nō alia, idem erit dicendū, ac si illa apertè exprimeretur. Ita docet Panormi. in cap. Quia plerique. de immunitate ecclesiarum, & citat pro se Cinum in.l.nō dubiū. C. de legibus. & Baldum in.l. Maximū vitiū. C. de liberis præteritis. Et videtur mihi ad huius sententię probationē posse adduci argumentum ex capitulo, Post translationem, extra de renunciatione. Nam in illo capitulo citatur quoddam decretum concilij Constantinopolitani, in quo decreto cùm nulla referatur illius caussa, tamen Innocentius tertius caussam decreti ex verisimilibus rationibus in illo cap. conijciens, declarat illam in casu illius capituli cessare, ac proinde illius concilij decretū in illo casu non obligare. Sed in hac parte necessarium censui admonere lectorē, ne facilè iudicet causam

Panormitā.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legis aut præcepti motiuam ceſſaſſe, vt inde putet ſe non teneri ad legis aut præcepti obligationem. Quoniam ſæpe contingit partem cauſæ ceſſare, & non totã cauſã: vt autẽ legis obligatio ceſſet, nõ ſatis eſt partialẽ cauſã ceſſare, ſed opus eſt vt tota cauſa ceſſet, niſi fortè partialis cauſa talis eſſet, quòd ſolũ ab illa, legis aut præcepti obligatio pendebat: ita vt omni alia ſeclusa, illa per ſe ſufficeret inducere obligationẽ, & ſine illa nulla alia hoc facere poſſet. Et hinc oritur, vt licet aliquis per virtutũ exercitia carnẽ ſuã plenè ſubieciſſet ſpiritui, nihilominus ad eccleſiaſtica, ieiunia obſeruanda teneretur. Quia repreſsio carnis non eſt ſola cauſa, propter quã indictum eſt ab eccleſia ieiuniũ, ſed ſunt aliæ, vt puta eleuatio mẽtis in Deum, augmentum meriti & præmij, quæ ſatis ſunt ad obligationem ieunij imponendam. C

Ex hac tertia principali regula infero multa tributa, quæ olim in conſcientia debebantur, nunc in conſcientia non deberi, quamuis lege adhuc manente talia tributa exigantur. Hoc corollarium probatur manifeſtè per hoc, quòd circa multa tributa, quæ in varijs prouincijs & regnis à diuerſis pricipibus exiguntur, non extant illæ iuſtæ cauſſæ, propter quas conſtat talia tributa fuiſſe olim impoſita: aut ſi illæ iuſtæ cauſæ extant, ipſi tamen, qui tributa exigunt, non preſtant id propter quod conſtat talia tributa fuiſſe à principio conceſſa. Vnum ex multis, quæ communi doctorum ſententia requiruntur ad tributum iuſtum imponendum, eſt iuſta cauſſa, quę ſit communis & nõ priuata, Alioqui ſi pro vtilitate priuata imponeretur, pura tyrannis diceretur. Si aliqua iſtarum cauſarum adſit, iuſtè poteſt ab imperatore aut à rege tributum moderatum imponi, cauſa tamẽ ceſſante, tributum iniuſtè exigetur. Vt gratia exempli, ſi ad conſtructionẽ pontis, aut murorum ciuitatis, aut alicuius arcis ad tutelam regni neceſſariæ, tributũ imponatur, conſummatis huiuſmodi ædificijs, non poterit iam illud tributũ exigi. Si pro maris tutela & defenſione imponatur à principe tributum pro expenſis faciendis, vt ſecuri ſint à piratis nauigantes, non poterit poſtea tributum illud exigere, ſi piratis exiſtentibus, ipſe nullam præbet nauigantibus contra piratas defenſionem. Quia ceſſante iuſta cauſſa, propter quam conſtat impoſitum fuiſſe tributum, oportebit ceſſare tributum. Si verò piratæ non eſſent, quamuis princeps nullum laborem nullaſque expenſas maris tutelæ tribuat, poterit nihilominus rex tributum conſuetum & huic rei deſtinatum exigere, ſi ille paratus eſt quoties opus fuerit, nauigantes à piratis tueri. Et iuxta hunc modum dicendum eſt in reliquis omnibus tributis, quorum impoſitionis cauſſa cognoſcitur eſſe iuſta, ita vt illa protinus ceſſante, ceſſet etiam iuſti tributi obligatio. Et tunc poterit ſubditus ſine vllo peccati ſcrupulo principem de tali tributo fraudare, non obſtante lege per eum lata de tali tributo ſoluendo. Hoc expreſſe docet Abbas in capite. 1. de cõſtitutionib⁹, & citat Bartholũ idẽ dicẽtem in l. vectigalia ff. de Publicanis. Et ratio eſt manifeſta, quia ceſſãte iuſta cauſſa tributi, ceſſat etiã obligatio ad parendum in conſcientia legi præcipienti illud ſoluerẽ: niſi fortè propter ſcandalum euitandum (vt in declaratione primæ regulæ dixi) ad illud ſoluendum teneretur. D

Quia in duabus regulis proximè præcedentibus, diſſeruimus de lege humana iuſta et de re minus graui ſtatuente, nũc ſupereſt vt de lege humana et de re graui aliquid decernente diſſeramus, de qua quartum aſſigno documentum, quod tale eſt.

Documẽtũ quartum.

Lex humana iuſta & de re graui aliquid ſtatuens, obligat illius tranſgreſſorẽ ad culpã mortalem aut venialem, iuxta variã legiſlatoris voluntatẽ, quæ ex varijs ipſius legis verbis conijci poteſt, & non aliunde: niſi fortè ipſemet legiſlator poſſet de hac re conſuli, & ſuam voce exprimere voluntatem. Prima huiꝰ regulę pars cõſtat ex ipſa legis definitione, quã in primo huiꝰ operis capite dedimus.

dedimus. Nam (vt loco illo diximus) ex ipſa legiſlatoris voluntate pendet legis obligatio, ſi cætera adſunt, quę in regulis præcedentibus diximus eſſe neceſſaria ad obligationem inducendam. Si ipſe legiſlator non intendit obligare ad culpã, etiam ſi verba ipſius legis videantur inducere obligationem, nunquam lex illa virtute ſua tranſgreſſorem illius obligabit ad culpam, ſed ſi ſubditus obligatur erit ratione conſcientię ſuę, quę iudicat illic eſſe culpæ obligationem, quanuis re vera non ſit. Sed in tali caſu, vbi legiſlator non intendit ad culpam obligare, oportet vt hanc verbis apertiſsimis exprimeret intentionem, ne fortè aliqui ob verborum ambiguitatem malè legem interpretentur, & putent culpam eſſe vbi culpa non eſt. Ideo ad hos ſcrupulos euitandos, cautè & prudenter prouiſum eſt in ſtatutis fratrum Minorum, & fratrum Prædicatorum, nullam per illa ſtatuta induci obligationem ad culpam, præter illam, quæ ex iure diuino aut iure naturali fuerit aliàs inducta. Ad eũdẽ modũ dicẽdũ eſt in excõmunicationibus, quæ inferuntur, ita vt ſi ſuperior aliquis prælatus præciperet aliquid ſub pœna excommunicationis eo ipſo incurrendę, intentionẽ tamen excommunicandi non habes, quanuis ſubditus præceptum huiuſmodi tranſgrederetur, & exiſtimaret prælatum habuiſſe intentionem excommunicandi, nullam tamen propter hoc incurreret excommunicationem. Et fortè circa excommunicationes inferẽdas ſæpe ita facere oporteret, vt ſolum ad ſubditorum animos timore excommunicationis coercendos, excommunicatio ſolis verbis ſine intẽtione ligandi inferretur. Quoniam talis (vt dixi) etiam ſi putaret cum plena intentione ligandi fuiſſe illatã excõmunicationẽ, nunquã tamen ob hoc erit excõmunicatus. Et indẽ colligitur latum eſſe diſcrimen inter conſcientiam errantẽ circa obligationem ad culpam, & conſcientiam errantẽm circa excommunicationem. Quia ex errore conſcientię de obligatione ad culpam, oritur culpa, quę errore ſecluſo nõ eſſet, ex errore autem de ſola impoſitione excommunicationis non oritur excommunicatio. Cauſſam huius diſcriminis facilè quiſque intelliget, ſi prius rectè cognouerit vnde prouenit, quòd agens contra conſcientiam erroneam peccet. Non enim oritur hæc obligatio ab ipſa conſcientia tanquam à prima & totali huius obligationis cauſſa: quia tunc, ſicut faciendo bonum, quod credit eſſe malum, peccat: ita è contrario faciendo malum, quod credit eſſe bonum, rectè ageret. Hoc autem eſſe manifeſtè falſum, apertè conuincitur per id, quod Dominus prope mortem ſuam apoſtolis prędixit. Venit hora, inquit Saluator noſter, vt omnis qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo. Conſtat autem illos ſic arbitrantes peccaſſe, tantum abeſt, vt opus illorum fuiſſet cenſendum bonum. Satis ſuperque tribuimus ignorantiæ, ſi concedimus illã excuſare à culpa. Non eſt tamen illi tantum tribuendum, vt quod aliàs malum fuiſſet, ſola ignorantia valeat reddere bonũ. Potiſsima igitur ratio, vnde illa obligatio ad culpam oritur in eo, qui agit contra conſcientiam erroneam, eſt contemptus Dei. Nam qui facit id, quod errore deceptus putat eſſe contra legem Dei, eo ipſo Deum quodammodo contemnere videtur: & ideo peccat propter ſolum contemptum Dei, ſaltem interpretatiuum, quem ſic operans habet. Ita docet beatus Thomas in. 1. 2. q. 19. arti. 5: in reſponſione ad tertũ principale argumẽtũ. Eidẽ in hac parte cõſentit ſanctus Bonauẽtura in ſecũdo ſẽtẽti. diſtinct. 39. ar. 1. q. 3. Hoc iacto fundamẽto, facilè eſt videre diſcrimẽ: quia cõtẽptus Dei ſufficit obligare cõtẽnentẽ ad culpã mortalẽ, & non ſufficit de ſolo reddere excommunicatũ. Nõ enim omnis qui Deũ cõtẽnit, eſt eo ipſo excõmunicatus, ſicut eſt eo ipſo culpę mortalis reus. Verũ etſi nõ ſit excõmunicatus, ꝓpterea quod facit op⁹, cui falſò putat eſſe ãnexã excõmunicationẽ, tñ erit obligatus per ſuã cõſcientiã erroneã, vt abſtineat ab his, à quibus excõmunicatus abſtinere tenetur. His igitur ſic cõcluſis, ad noſtrę diſputationis caput orationẽ reducẽs dico, ex ſola legiſlato-

A

B

Iohan. 16.

S. Thomas

S. Bonauẽtu

Universidad de Deusto
Biblioteca

legislatoris intentione pendere legis iustæ obligationem ad culpam. Hæc autem intentio vix alio modo quàm per verba legis potest agnosci, nisi fortè ipsemet legislator posset consuli, vt suam voce exprimeret voluntatem. Consequens igitur est, vt verba legis diligenter scrutemur, si scire volumus plenam legis virtutem & potestatem, an scilicet illa obliget illius transgressorem ad culpam mortalem, an ad solam venialem. Sed certè (vt verum fateor) ex sola verborum legis consideratione, nullus poterit hanc legis virtutem exactè agnoscere: quia non omnes legislatores, cùm leges condunt, vtuntur eadem verborum proprietate, & stricta illorum significatione. Nam eo verbo, quo frequenter omnes vti solent, ad designandam obligationem ad culpam mortalem, aliqui vsi sunt ad solam culpam venialem manifestandam, alij verò è contrario, culpæ mortalis obligationem eo verbo significare voluerunt, quo in cõmuni vsu nulla, aut saltem sola venialis, solet culpa designari. De qua re (vt alia multa omittam) est apertum exemplum in capitu. Rogo. 11, quæstione 3. vbi illud verbum, Rogo, (vt glossa illic annotat) ponitur ad præcepti necessitatem designandam. Et è contrario hoc verbum, Mando, in capit. Guilisarius. 24. quæstione. 3. non præcepti necessitatem: sed, iuxta illius glossę sententiam, solam exhortationem significat. Cùm igitur non sint per legem præfixa & declarata omnia verba, quę obligationem ad solam culpã mortalem significare possunt, aliqua, quæ ex iure colligi possunt, explicare decreui.

Verba denotantia obligationem ad culpam

Quidquid in iure canonico statuitur per verbũ præcepti, aut æquipollentis præcepto, denotat illius canonicis transgressionem esse culpam mortalem. Hæc apertè colligitur ex Clementina, Exiui de paradyso §. cum autem. Nam pontifex in illo loco non dicit hoc esse peculiare in regula fratrum minorum quã tunc interprætatur: sed ad illius interprætationem præsupponit tanquam ex iure manifestum, quòd verba significantia præceptum, & verba illis æquipollentia, habent vim exprimendi obligationem ad culpam mortalẽ. Nec tamen ex hoc, quod ita sit semper in iure Canonico, inde inferendũ est, vt in omnibus alijs statutis ita sit semper necessariò intelligendum. Nam in lege diuina multa sunt sub verbo præcepti posita, quæ tamen non obligant ad mortale, sed solùm ad veniale. Vt, gratia exempli, quando Marci. 8. Christus saluator noster præcepit discumbere (vt Marcus ait) eos, qui septem panibus ab eo erant reficiendi. Et discipulis iussit, vt paucos, quos habebant, piscículos apponerent. Et multis infirmis ab eo curatis, præcepit vt nemini dicerent. Nullus autem sanæ mentis dicet, Cristum saluatorem nostrum in illis omnibus præceptis obligasse illos, quibus præcipiebat, ad culpam mortalem. Lex enim diuina non est cogenda & declarãda iuxta illas regulas, quas ius humanum circa intelligentiam suarum legũ dedit. Nec etiam hęc regula circa intelligentiam aliarum legum humanarũ semper necessariò seruanda est, sed solùm in illis, quæ sunt de iure canonico, Quia fortè apud alios statuentes non est tãta vis illorum verborum, vt semper capienda sunt verba in illa significatione, qua cummuniter vtuntur hi, apud quos est data lex, aut conditum statutum. Verba præcepti (prout nunc capimus præceptum) sunt, præcipio, mando, iubeo prohibeo, inhibeo, veto, interdico. Verba æquipollentia præcepto sunt, debeant, teneantur necessariò, necesse est, non licet, non potest. Et si huiusmodi alicui verbo ex omnibus suprà dictis adderentur, sicut sæpe addi solent, sequentia verba, videlicet in virtute sanctę obedientiæ, aut sub interminatione gehennæ, apertissimè declararetur obligatio ad culpam mortalem. Abbas in cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierũ dicit, omne iliud, quod po-

Panormita

quod põnitur per verbum imperatiuum, æquipollere præcepto. Quæ sententia si vera esset, valde magnum nobis faceret numerum præceptorum, & tam duram nobis faceret legem Dei, vt penè esset intolerabilis, cùm tamen dominus dicat esse iugum suaue, & onus leue. Sed apertè conuincitur illam esse falsam, per hoc, quod iuxta illius sententiam omnia, quæ sub consilio dantur, essent dicenda præcepta. Quia omnia consilia euangelica data sunt à Christo per verbum imperatiuum. Hoc verbum, oportet, non semper eandem ostendit obligationem, quia aliquando dicit necessitatẽ præcepti, vt in cap. 1. de præscriptio. lib. 6. Aliquando dicit solam rationis congruentiam & honestatem, vt in cap. 1. 25. q. 1. Et ideo non est recensendum inter verba æquipollẽtia verbis præcepti: sicut quidam Modernus doctor illud inter illa enumerauit, in Codice de pœnitentia, in materia de ieiunio. Si verba talia sunt, quæ non indicent apertè præceptum, nec æquipolleant verbis præceptiuis, qualia sunt ista, decernimus, statuimus, ordinamus, volumus, sancimus, tunc diligenter aduertendum est, an pœna aliqua ibidem statuatur contra transgressores, quæ si talis est, qualis non nisi pro peccato mortali infligi potest, ex illa pœna adiuncta conuincitur intentionem legislatoris fuisse obligare transgressorem ad culpam mortalem. Quoniam si talem intentionem non habuisset, iniustè talem pœnam aduersus legis transgressororem statuisset. Pœnæ huiusmodi sunt, excommunicatio, degradatio priuatio, ecclesiasticæ sepulturæ, mors, carcer perpetuus, cõfiscatio omnũ bonorũ, infamia. Certũ est nullã istarum pœnarum pro alio peccato quàm mortali posse iustè infligi. De irregularitate verò & suspensione, ego valde dubito, an sint inter similes pœnas recensendæ, propterea quòd illæ aliquando pro sola veniali culpa, aliquando sine vlla culpa imponuntur. Si posit has omnes regulas à nobis datas, & benè à lectore circunspectas, illi non plenè contiterit de lege, an obliget ad culpam mortalem an non, tunc moneo illum, vt licet vir doctus sit, non dedignetur alios viros doctos de hac re cõsulere, & aduertat, quòd non omnia possumus omnes. Quòd si alios quos consuluit, videt etiam de illa rẽ dubitare vt ipse, consulo vt tutiorem procuret eligere partem: vt videlicet ita se habeat circa ipsius legis obseruationem, ac si illa obligaret ad peccatum mortale.

Matth. 11.

Johannes Methinã

Quintum documentum. Si de lege humana iusta, semel constiterit illam obligare ad culpam mortalem, non inde colligendum est illam semper & vbique eandem vim & potestatem obligandi habere. Probatur hæc regula multipliciter, & primò per id, quod in tertia regula dictum est, cessare videlicet obligationem legis, cùm tota causã, vnde lex vim suæ obligationis sumpsit, cessauerit. Præterea, sæpe circa leges humanas fit iusta dispensatio, vt puta quoties casus occurrerit, in quo ratio docet, credendum esse legislatorem noluisse legẽ suam tunc obligare. Nam Aristoteles in quinto Ethicorum, cap. decimo. docet leges debere disponere de his, quæ frequenter, & vt plurimum fiunt, & non de his, quæ rarò cõtingunt: & si aliquid præter id, quod legislator intenderat, acciderit, tunc contra legem agendum esse censet, hæc inquiens. Lex in vniuersum omnis statuitur, nec fieri potest, vt rectè de quibusdam in vniuersum definiatur. In quibus enim necesse est, vt in vniuersum dicatur, rectè autem finiatur. In quibus enim necesse est, vt in vniuersum dicatur, rectè autem id non potest, lex id sumit, quod vt plurimum fit. Et paucis interpositis subdit. Quando igitur lex in vniuersum dixerit, & præter vniuersale posteà quippiam contigerit: tunc rectè se habet, si qua legislator omisit, absolutèque ac simpliciter loquendo peccauit, corrigatur defectus: id quod legislator, etiam ipse si adesset, dixisset: & si scuisset, ita præscribentem legem instituisset. Hæc Aristoteles. Et huic Aristotelis sententiæ consonat, quod ait iurisconsultus Iulianus in .l. Neque leges, & in .l. nõ possunt. ff. de legibus:

Documentũ quintum.

Aristoteles

Universidad de Deusto
Biblioteca

S. Thomas. Quando particulare aliquid præter legem acciderit, quid vnumquéque agere oporteat, docet beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæstione. 147. Si causſa (inquit ille) ſit euidens ſua auctoritate, poteſt quiſq; licitè contra legem agere, præſertim conſuetudine interueniente, vel ſi non poſſet facilis recurſus ad ſuperiorē haberi. Si verò cauſſa ſit dubia, debet aliquis ad ſuperiorem recurrere, qui habet poteſtatem in talibus diſpenſandi. Et hoc dicit eſſe obſeruandū in ieiunijs ab eccleſia inſtitutis, vt ſi cauſſa nō ieiunādi ſit manifeſta, quiſque circa ſeipſum diſpēſare poſsit: ſi ſit dubia, recurrere debeat ad ſuperiorē. Et idem prorſus dicendum erit de quacūque alia lege humana. Et inde apertiſsimè probatur, quod quinta regula dicit, nullam videlicet legem humanam, quatenus talis eſt, ſemper & vbique habere eandem vim & poteſtatem obligandi, quia caſu manifeſtæ neceſsitatis occurrēte, poterit quiſque ſecum diſpenſare, niſi fortè propter ſcādalum vitandum, oporteat recurrere ad ſuperiorem. Si quis verò obijciat, nemini niſi principi licere legis interpretationem dare, vt dicitur in. l. 1. C. de legibus & conſtitutionibus principum: huic obiectioni reſpondet beatus Thomas in
S. Thomas. Secunda Secundæ, quæſtione. 120. arti. 1. intelligendum eſſe id, quod lex illa dicit, in rebus dubijs, in quibus nō licet abſque determinatione principis à verbis legis recedere. Sed in manifeſtis dicit non eſſe opus interpretatione, ſed executione. Poteſt etiam dici verum eſſe in ſolo foro exteriori id, quod imperator Conſtantinus in illa lege ait, ita vt in illo foro nemini niſi principi liceat ſentētiam contra legem dicere: ſecus autem in foro conſcientiæ, vbi quiſque ſecum poteſt in re manifeſta diſpenſare. Rurſum, poteſt eſſe diſpenſatio aut interpretatio in lege diuina & naturali, ergo multò iuſtius poterit diſpenſatio fieri in lege humana. Conſequentia eſt manifeſta, & aſſumptum probatur multis exemplis. Maritus lege diuina & naturali tenetur reddere debitum coniugale vxori petenti, ſi tamen maritus infirmatur, non tenetur, vt omnes Theologi docent, quia magis tenetur ad conſeruationem propriæ perſonę, quàm ad reddendum debitum. Et ita conuincitur, legem diuinam & naturalem in caſu illo particulari non obligare. Qui votum de ſuſcipiendo monachatu emiſit, lege diuina &
Deut. 23. naturali adeò tenetur ad reddendum, vt propter ſolam moram redditionis peccare dicatur. Cùm votum voueris domino Deo tuo, inquit ipſe Deus, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si tamen poſt votum emiſſum eueniat grauis patris indigentia ad victus ſuſtentationem, cui filius poteſt ſuccurrere, non ſolum licebit illi, imò tenebitur (vt omnes Theologi fatentur) non intrare in religionē, quouſque ſatisfecerit patris indigentiæ, & ſi aliter religionem intraret, peccaret: vt notatur in cap. ſi qui filij. diſtinct. 30. Iuramentum promiſſorium ex lege diuina & naturali tenetur quiſque ſeruare, propter id, quod dominus in libro
Nume. 30. Numerorum ait. Si quis virorum votum domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum ſuum, ſed omne, quod promiſit, implebit. Tamen ſi talis caſus eueniret, qui apertè oſtenderit impletionem iuramenti eſſe maioris boni impedimentum, non ſolùm liceret ei, qui iurauit, imò teneretur non implere iuramentum: vt colligitur ex cap. anteceſſor. 11. q. 3. Lex naturæ docet fidelitatem in depoſito reddendo eſſe ſeruandam: ſi tamen furioſus repetat gladium, vel qui ſanæ mentis eſt, repetat ad patriā inuadendam, non eſt reddendus gladius. Quia magis teneor conſulere patriæ, & domini furioſi incolumitati, quàm gladium illi reddere. Ergo cùm ſimiles caſus circa leges humanas occurrerint, poterit quiſque, ſi res eſt manifeſta, aut legē per ſe interpretari, aut propria auctoritate in illa ſecum diſpenſare. Si res fuerit dubia, hoc auctoritate ſuperioris (vt Thomas docet) faciet. Quocunque autem iſtorum modorum fiat, probabit verum eſſe, quod in hac regula dicitur, legem humanam

non

non ſemper & vbique eandem poteſtatem obligandi habere, & cognoſcet in multis neceſſariam eſſe legis diſpenſationem, aut interpretationem. Alioqui
A dicet illi ſapiens. Noli eſſe nimium iuſtus. Et iterum. Qui vehementer emungit, elicit ſanguinem. Et poeta Comicus dicit: Summum ius, ſumma iniuria. Et certè, qui ita faciendum eſſe noluerit credere, in multa abſurda & animæ ſuæ noxia incidet, & ſæpe adeò perplexus erit, vt quocunque ſe vertat, neceſſariò in culpam aliquam incidat, cogente illum ad hoc conſcientia illius erronea.

Ecclē. 7. Prouer. 30. Terentius in Andria.

Documentū ſextum.

Sextum documentum. Lex humana iuſta, etſi non ſemper obliget ſub interminatione gehennæ ad faciendum id, quod per illam decernitur, ſemper tamen ſub hac interminatione obligat, ne lex illa contemnatur. Vt autem hęc regula apertior fiat, & ſic eius veritas clarius pateat, oportet prius declarare quid ſit contemptus. De qua re aliter iuris humani periti, aliter Theologi ſentiunt.

Iohannes Andreas.

Iohannes Andreas in cap. ſacris, de his, quæ vi metuſuę cauſſa fiunt, videtur dicere, frequentiam actuum eſſe quendam contemptum. Nam dicit eum, qui frequenter cōmunicat cum ex communicato, peccare mortaliter, propter ſolam frequentiam: quod non dixiſſet, niſi putaret talem frequentiam eſſe contemptū dicendam. Collectarius in cap. 1. de conſtitutionibus, dicit omnem illum peccare ex contemptu, qui ex frequentia legem tranſgreditur. Quæ ſententia nimis ſcrupuloſa mihi videtur, & conſtat illam procedere ex ignorantia ſignificationis huius vocis, contemnere. Et vt falſitas huius ſententiæ clarius conſtet, peto quot actus ſufficiūt facere frequentiam. Si fortè dicas ſex, aut octo, aut decem, & non minus: clarum eſt, quòd quintus actus eſt eiuſdem ſpeciei in genere moris cum actu ſexto, & ſeptimus cum octauo, & nonus cum decimo: quia ſola iteratio actus non variat ſpeciem, ſi nihil aliud ex parte operantis addatur, quod faciat ex veniali mortale. Et inde apertè ſequitur, vt ſi primus actus non erat
B peccatum mortale, nec decimus actus ſit dicendus peccatum mortale, niſi aliud vltra reiterationem addatur. Deinde, multa ſunt venialia ex genere ſuo, ſine quibus vita hęc miſera agi nō poteſt, propter nimiam hoīs fragilitatem, de quibus ſapiens ait. Septies in die cadit iuſtus. Si frequentia faceret mortale quod aliàs erat veniale, ſequeretur etiam, non poſſe hominem in hac vita diu eſſe ſine peccato mortali, etiam cum communi gratiæ baptiſmalis auxilio. Quia etiam cum illius adiutorio ſepties homo cadit in die. Fateor quidem ipſam frequentiam diſponere ad contemptum, prout beatus Thomas docet in Secunda Secundæ, quæſtione. 186. arti. 9. in reſponſione ad tertium. Et ſic intelligendum dicit illud Salomonis. Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Et iuxta hunc modum ego etiam intelligendū puto, quod Auguſtinus ait. Ebrietas ſi aſsidua fuerit, inter mortalia deputatur. Et eodem modo intelligo illud eiuſdem Auguſtini, quod citatur à Gratiano in capit. Vnum orarium. §. criminis appellatio. diſtinctione vigeſima quinta. Nullum peccatum eſt adeò veniale, quod non fiat mortale, dum placet. Hæc omnia ideo Auguſtinū dixiſſe cenſeo, quia ipſa peccati venialis frequentia, viam aperit latiſsimam, per quam peccatum mortale intret in animam. Non enim hoc ideo dixit Auguſtinus, quia putauerit ſolam frequentiam actus ſufficere, vt quod aliàs erat veniale, fiat mortale. Sed quia fieri non poteſt, quin is, qui frequenter inebriatur, aliquando ſciens & volens inebrietur: quod cùm euenerit, ſine dubio erit peccatum mortale. Quia cùm ſæpe expertus fuerit virtutem vini & ſuam fragilitatem, noluit à vino abſtinere. Ideo fortè potuit eſſe, vt hi iuriſperiti, quos proximè citauimus, dixerint frequentiam tranſgreſsionis legis eſſe contemptū interpretatiuum tantū. Sed ſi ita ſenſerunt, conuincitur adhuc falſam eſſe illorum ſententiam, qua docent, talem frequentiam eſſe dicendam peccatum mortale. Quoniam etſi in foro exteriori multa ex ſola præſumptione agātur, in foro tamē conſcientię nihil

Prouer. 16?

S. Thomas.

Prouer. 18.

ex ſola

Universidad de Deusto
Biblioteca

Archidiaco. ex sola prę sũptione agẽdũ est, sed sęper iuxta veritatẽ, quę meritò prę sumptioni. Archidiaconus in capit. excellentissimus. 11. quęstione tertia, dicit eũ, qui sine causa communicat excommunicato, communicare ex contemptu. Quę sententia multò durior & falsior mihi videtur, nisi fortè nomine causæ intelligat ignorantiam, & infirmitatem siue carnis concupiscentiam: ita vt omne peccatũ, quod committitur ex certa scięntia, & sine carnis concupiscentia, dicatur peccatum ex contemptu. Sed si hoc tale dicatur semper esse mortale, falsa erit sententia: quia aliquod mendacium iocosum aut officiosum potest dici ex deliberatione, & sine vlla carnis solicitatione, quod tamen nullus vnquam sapiens fatebitur esse mortale. Theologi rem hanc, & veram vocabuli significationẽ diligentius scrutantes, longè aliter sentiunt. Guillermus Altisiodorensis libro secũdo suæ summæ Theologicæ, tract. 19. & 20. & libro. 3. tract. 9. distinguit varios modos, quibus aliquis dici potest contemnere. Primo modo dicitur rem contẽnere, qui illam non iuxta illius valorem & meritum æstimat. & iuxta hunc modum (vt ille ait) sumitur, cùm dicitur. quòd humilis se ipsũ contemnit, & quòd superbus contemnit alios. Et sic dicit aliorum contemptum, iuxta hanc significationem, esse speciem superbię, & contemptum sui esse speciem humilitatis. Secundo modo, contemnere idem est, quod alteri indignari, & illum conuitijs afficere: & iuxta hunc modum contemptus dicitur, quòd contemnere alium, sit vitium pertinens ad impatientiam. Hos duos modos assignat prædictus doctor libro secundo, tract. 19. vbi dixerit de superbia in se. Tertio modo, contemnere idem est, quod nolle alteri subijci. Quarto modo, idem est, quod transgredi prę ceptum, & non obedire, quo modo sæpissimè vtitur Scriptura sacra, cùm Deus Leuit. 26. dicit, se à peccatoribus contemni propter hoc solum, quòd præceptis illius non obediunt. Nam in Leuitico volens Dominus ostẽdere populo afflictiones, quæ venturæ erant super illum, si mandata eius non seruasset, ait. Si nõ audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea sed spreueritis leges meas, & iudicia mea cõtempseritis, vt non faciatis ea, quæ à me constituta sunt & cætera. In quibus verbis apertissimè dicit Deus, omnes peccatores contemnere leges suas, quia non obediũt illis. Et apud Salomonem sapientia diuina omnibus peccatoribus dicit. Prouerbi. 1. Vocaui & renuistis, extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Hos duos vltimos modos contemptus reddit idem doctor eodem libro. 2. tract. 20. vbi dixerit de filiabus superbiæ, & dicit contemptum, iuxta has duas significationes, esse filiam superbiæ, propterea quòd à superbia oritur, vt quis nolit subijci suo superiori, aut nolit leges illius aut præcepta seruare. Iohannes Gerson lectione. 5. de vita animæ spirituali, citat sententiam huius Guillermi Altisiodorensis circa significationes contemptus: & post illum Adrianus papa in quodlibeto sexto, arti. 2. & (vt ingenuè vera loquar) nullus illorum verè Altisiodorensis sententiam citat: & vnus alteri in citatione non consentit. Iohannes Gerson refert tres modos contemptus. Adrianus refert quatuor: & ambo referunt vnum modũ, qui nec nominatur ab Altisiodorensi, & est rem negligere, & eam non curare. Ideo ego loca, in quibus Altisiodorensis de hac re differit, citare decreui, vt quicunque illum legere voluerit, clarè agnoscat verum esse quod dico. Idem Altisiodorensis libro tertio, tract. 9. differens de mũdi contemptu, ponit quatuor modos, quibus mundus potest contemni. qui aliquo modo differunt ab his quatuor suprà nominatis, sed nostro proposito nõ conueniunt. Huiusmodi varijs contẽptus significationibus ostensis, Iohannes Gerson, quem in hac parte sequitur Adrianus loco proximè citato, dicit, quòd solus cõtẽptus, qui est nolle subijci, est peccatum mortale, siue sit contemptus legis humanæ, siue præcepti humani. S. Tho. 2. Et hæc istorum sententia videtur sumpta ex beato Thoma, qui in illo loco supra citato

prà citato hęc ait. Tũc cõmittit aliquis vel transgreditur ex cõtẽptu, quando vo luntas eius renuit subijci ordinationi legis vel regulæ: & ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem è conuerso propter aliquam particularem causam, puta cõcupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulę, non peccat ex contemptu, sed ex alia alia causã, etiam si frequenter ex eadem causa vel alia simili peccatum itẽret. Hæc sanctus Thomas. In quibus verbis id annotandum est, quòd, vt quis dicatur legem transgredi ex contemptu, requiritur contemptum esse causam illius transgressionis, à quo tanquam à causa illa procedat, & non satis est si contemptus simul adsit cum ipsa transgressione, taliter quòd contemptu seclu so, nihilominus legem aut pręceptum transgrederetur: quemadmodum Aristo- Aristoteles. teles. 3. Ethicorum dicit de eo, qui peccat ignorantia concomitante, sed non ex ignotantia tanquam ex causa. Hæc omnia etsi optimè dicta esse censeam, non tamen plenè satisfaciunt proposito regulæ sextæ per me nunc datæ. Quoniam sicut possibile est transgressionem legis aut præcepti esse sine contemptu, ita è contrario possibile est, vt contemptus sit sine transgressione. Possibile enim est, vt legem aut præceptum quis seruet, & contemnat legem aut legislatorem, aut præceptum aut precipientem. Ideo de ipso contemptu, prout haberi potest, secluśa omni transgressione, differere volo, quoniam de illo solo loquitur regula nunc per me data. Talis autem contemptus potest haberi, aut de sola lege vel præcepto, aut de ipso legislatore vel præceptore, & vterque contemptus potest ab altero separari, vt constat. Et de vtroque istorum potest haberi contemptus, iuxta illos duos primos modos, quos suprà ex Altisiodorensi citauimus. Nam alij duo posteriores non seruiunt nostro proposito, quia illi duo (vt notum est) non possunt haberi sine legis aut præcepti transgressione. His prælibatis, aliquas ponam conclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem spectat, facilè colligi potest.

Prima conclusio. Prælatus, quatenus prælatus est, non potest sine peccato mortali contemni, siue sit minus illum quàm oporteat appreciãdo, si illi indignando, aut illi conuitia inferendo. Dixi, quatenus prælatus est, vt per hoc ostenderem, talem contemptum dirigi ad ipsam prælationis dignitatem, & non ad personam prælati. Hæc conclusio probatur per id, quod Saluator ait. Qui vos spernit, me spernit. Quæ verba non de personis prælatorum, (vt mox dicemus) Lucæ 10. sed de ipsa prælatione intelligenda sunt. Quoniam cùm illa prælatio (vt Paulus ad Romanos ait) sit à Deo instituta, quisquis illam contemneret, Deum illius Rom. 13. institutorem contemnere videretur. Ideo Christus Saluator noster Cayphæ, quanuis pessimo pontifici, & Pilato malo & idolatræ præsidi, reuerenter loquutus est, propter solam prælationis, quam tenebat, dignitatem. Qua in re exemplo suo nos docuit, vt præpositis nostris iustam exhiberemus reuerentiam. Si quis prælationem ipsam minus quam oportet, appreciaret, aut illã irreuerenter tractaret, talis contemptus erit dicendus peccatum veniale aut mortale, iuxta qualitatem appreciationis aut irreuerentię. Si quis papam cõtemneret, est limando illum esse prorsus æqualem cæteris episcopis, aut episcopum contẽneret, credens illum penitus ęqualem ceteris presbyteris, peccaret mortaliter nec leuiter, cùm ob hoc solùm esset censendus hęreticus. Si tamẽ fortè minus quàm illa sit, æstimaret prælationem alicuius, propterea quòd nondum est sibi plenè manifestata potestas illius, tunc nullũ aut fortè leuissimum peccatum committet. Et eodem modo distinguendum est de irreuerentia leui aut graui, vt vt iuxta leuitatem aut grauitatem ipsius, dicatur contemptus talis peccatum veniale aut mortale.

Secunda conclusio. Prælatum, quatenus talis persona est, vt puta Iohannes aut Petrus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut Petrus, potest subditus sine peccato mortali contemnere, parum estimando illum, & malè de illo sentiendo: sed non illi indignando, aut illum conuitijs afficiendo. Prima pars probatur, quia multi sunt prælati, quorum ignorantia & malitia est omnibus manifesta, ita quòd de illa licitè possum iudicare, & propter illam prælatum malè æstimare, credendo illum adulterum, aut simoniacũ, aut vsurarium, si ego talia crimina vidi illum exercere. Nam si hoc non liceret, teneremur necessariò sæpe falsa pro veris sentire, quod nefas est dicere. Secundã partem probo per id, quod saluator noster ait. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Si non licet irasci fratri, nec proximum conuitijs afficere, consequens est, vt id non liceat aduersus prælatum facere, etiam quatenus est talis persona, vt puta Iohannes aut Petrus. Quia quatenus talis est, etiam frater & proximus est.

Math 5.

Tertia conclusio. Potest subditus sine vllo peccato legem aut præceptum superioris contemnere, iudicando illud malum & contra rationem. Hanc conclusionem ponit doctor subtilis in. 4. sent. dist. 3. q. 4. arti. 1. & probat illam eo modo, quo nos probauimus secundam conclusionem. Quia nullus tenetur credere rem aliter esse quàm est, & constat multorum prælatorum præcepta sæpe esse iniusta, ergo nullus tenetur credere illa esse iusta, & inde apertè sequitur, subditum posse tunc sine peccato præceptum prælati contemnere, iudicando illud esse irrationabile. Scotus tamen post prædictam conclusionem, statim subdit, quòd licet præceptum prælati sit irrationabile, & pro tali meritò haberi possit, tenetur tamẽ subditus illud obseruare. Quod dictum est sanè intelligendum, ita, vt per præceptum irrationale intelligatur non illud, quod est contra rectam rationem: quia illud, etiam si prælatus præcipiat (vt suprà in primo documento diximus) non est faciendum. Sed per præceptum irrationale intelligatur præceptum inutile, quod nulli vtilitati seruit: vt si præcipiat subdito amphoram aliquã decies implere aqua, & iterum aquam in terram sine vlla necessitate effundere. Et tale præceptum, etiam si irrationabile, hoc est, inutile meritò censeatur, dicit esse necessariò obseruandum. Non tamen puto sic necessarium illud esse, vt si ex industria dimittat, nisi fortè cum scandalo, sit culpæ mortalis reus.

Doctor subtilis.

Quarta conclusio. Non potest subditus sine culpa mortali legem iustam, aut præceptum superioris iustum contemnere, iudicando illud iniustum, aut grauiter indignando illi. Probatur hæc conclusio per id, quod dicit Esaias propheta. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Vbicunque autem ponitur, væ, (vt beatus Hieronymus annotat in prouerbijs, si modo illius & non potius Bedæ sunt illa commentaria) denotatur culpam esse mortalem in eo, quod sequitur. At, qui legem iustam dicit iniustam, bonum dicit malum, & lucem tenebras. Et qui legi iustæ indignatur, dulce ponit in amarum, ergo sic faciens mortaliter peccat. Et in eodem Esaia post prædicta verba statim subditur. Væ, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Qui legem iustam reprehẽdit, dicens illam esse malam, sapiens est in oculis suis, cũ plus sibi quã legislatori tribuit, de quo meritò præsumẽdũ erat, etiã si res fuisset dubia, nihil sine iudicio fecisse: multò ergo magis, cũ res est manifestè bõa, vtpote ab omnib⁹ probata, suã sẽtẽtiã multorũ iudicio postponere debuisset. Præterea, Paulus apostolus de huiusmodi iustis legibus loquens, dixit. Qui hæc spernit, nõ hoiẽ spernit, sed Deũ. Benè ergo & iustè in hoc sexto documẽto, dixim⁹, legem humanam iustam, etsi non semper obliget sub interminatiõe gehennę ad faciendum id quod lege decernitur: semper tamẽ sub eadem interminatione obligare vt non contemnatur.

Esaiæ. 5.

Thessa. 4.

Quòd

Quòd bonum & iustum sit pœnam legibus statuere contra eos, qui legibus non obtemperant, & quales oporteat esse pœnas.

CAP. VI.

QVANQVAM humanę leges iustę obligent sępe illarum transgressiores ad culpam mortalem, multi tamẽ sunt, qui illas transgredi nõ formidant, propterea quòd minimã habent animæ suæ rationẽ: aut quia solis præsentibus intẽdẽtes futura minimè prospiciunt, aut si prospiciũt, ea tamẽ nõ pro suis meritis pẽsat, quonia aut nullas, aut multò minores quã verè sint, existimãt esse futuras gehennæ pœnas. Ne igitur ex humanarũ legum trãsgressione ipsa respublica, pro cuius rectã gubernatione illę conditæ sunt, pereat, aut quouis modo decrescat, siue turbetur: iustũ & valde expediens erit, huiusmodi legibus pœnam statuere contra eos, qui illas non obseruant, vt quos virtutis amor ad illarum obseruationem non allicit, aut futuræ pœnæ metus non impellit, præsentis saltem pœnæ formido ab illarum trangressione deterreat. Nam etsi aliqui sint, qui oderunt peccare virtutis amore, hi tamen, quia boni, rari sunt. At mali, quorum multò maior est numerus, non oderunt peccare, nisi (vt Horatius ait) formidine pœnæ. Legislator autem (vt suprà diximus) quum legem statuit, non respicit ea, quæ rarò, sed quæ frequenter, & vt plurimum contingunt: nec paucorum vtilitati, sed multorum commodis prospicit. Cùm igitur multò plures sint, qui metu pœnæ, quàm qui virtutis amore abstinent à malo, inde apertissimè cõstat sæpe necessarium esse pœnales leges statuere contra eos, qui legibus non obediũt, vt saltem pœnarum timore ad legum obseruationem cogantur. Hanc sententiam ex aliorum philosophorum iudicio & opinione confirmat & docet Aristoteles libro decimo Ethicorum, capite nono, sic inquiens. Multitudo necessitati potius quàm rationi, & pœnæ quàm honestati paret. Idcirco sunt, qui legumlatores oportere censent ad virutem inuitare, ac prouocare honestatis gratia propterea quod ij, qui probi sũt, ob cõsuetudinẽ præcipuè obtẽperabũt aduersus ante iobedientes et hebetiores ingenio, castigationes, pœnasque instituere: at eos, qui curari, atque emendari nequeunt, extrudere, atque exterminare. Probum enim hominem & ad honestatem viuentem, rationi obtemperaturum esse inquiunt: improbum verò voluptatem affectantem, dolore afficiendum esse perinde atque iumentum. Hactenus Aristoteles. Eandem sententiam plenissimè confirmat vetus testamentum, in quo multæ fuere leges pœnales, & quidem acerbæ & durę populo illi à Deo datæ, vt quia rudis erat & crassioris ingenij, vexatione illi intellectum dante, metu penæ legibus optemperare disceret, iuxta id, quod Salomon in prouerbijs ait. Virga atque correctio tribuit sapientiam, puer autem, qui dimittitur voluntati suę, confundit matrem suam. Quibus verbis apertè docet Salomõ eos, qui sensibus pueri sunt, quales sunt illi, qui affectu & non ratione reguntur, non esse suo arbitrio relinquendos: quoniam sic relicti, vix vnquam bonum aliquod facient, nec legibus publicis obtemperabunt: & sic rempublicam, quę tanquam quędam illorum est mater, confundent. Ideo Deus populum illum rudem legibus suis erudire volens, multas illi leges pœnales dedit, vt virga & correctione tribueret illis sapientiam. De hac enim sola lege, quæ pœnalis est, ego intelligendum esse censeo id, quod Paulus Galatis scribens ait. Lex propter transgressionẽ posita est. Quæ verba interpretans Theophilactus in commentarijs super Paulum, ait. Cùm fidem laudibus extulisset, offendisset quę hanc vetustate præcedere: oboritur tamen ex ea re obiectio quædam huiusmodi. Cur igitur lex est, si fides erat antiquior, & benedictionem donabat? Respondet itaque, nõ frustra id, sed

A

B

C

D

Aristoteles.

Prouer. 29.

Gal. 3.

Theophil.

Universidad de Deusto
Biblioteca

id,sed præuaricationum gratia fuisse effectum,vt pro frenis esset lex illa Iudeis, quæ hos vel à mandatorum quorundam transgressu,etsi non omnium prohiberet.Hæc Theophylactus.Eandem interpretationem,sed clarioribus verbis,reddit Anselmus ill ıPauli loco,sic inquiẽs.Nũc ostẽdit quare data sit lex.Posita est inquit,inter ꝓmissionẽ & promissam hereditatẽ,propter illos,qui naturalẽ legẽ trãsgrediebatur, vt vel timore cessarẽt trãsgredi,& paulatí erudirẽtur ad hoc,vt bona ex amore facerent .Hæc Anselmus.De sola etiam lege pœnali intelligendum esse existimo id,quod in priore ad Thimotheum epistola iterum Paulus ait.Lex iusto non est posita.Nam hæc verba,si de lege illa,quæ secluſa omni pœna aliquid de moribus præcipit,intelligantur,vera esse non possunt: quoniã lex illa non minus iusto quam iniusto datur,nec minus ille quam iste,ad illius legis obseruationem tenetur,nec iustus iam esset, si legem non seruaret. Inter octo errores Beguardorum,& Beguinarum,qui damnati sunt in cõcilio Vienensi sub Clemente quinto,& recensentur in Clementina,Ad nostram,de hæreticis, tertius illorum est,quo dicebant hominem,qui gradum perfectionis esset assecutus,non esse legibus aut præceptis humanis subiectum.Multò ergo peius erraret qui diceret hominẽ quamlibet iustũ non esse subiectum legi diuinæ, nec legem diuinam esse iusto positam,si de lege morali,quę aliquid de moribus statuit, id dictum esse contenderet.Si verò de sola lege pœnali,quæ contra legis transgressorem pœnam aliquam minatur,illa Pauli verba interpretari velis,tunc apertissimè illorum veritas patebit.Iusto siquidem non datur lex pœnalis,vt timore pœnę cogatur ad legis obseruationem:quia iustus naturalem legem seruans,sibi ipsi est lex,qui virtutis amore et nõ timore pœnę mouetur ad bonũ. Et quòd de sola pœnali lege sint illa Pauli verba itelligẽda,apertè docet Chrysostom', qui Homilia secũda super priorem ad Thimotheũ epistolã,hæc ait.Lex enĩ malis suppliciorum denunciatrix est.Cæterum ei,qui coronis digna peregerit,ad quid erit vtilis lex?Ad nihil profectò,quemadmodum & medicus confecto vulneribus, nõ sano,neque bona valetudine prædito.Et aliquibus interpositis subdit.Cur iusto lex imposita non est?Quia ille cruciatu superior est:neque à lege, quæ sint gerenda,discere expectat,cũm habeat intrinsecus distantem spiritus gratiam:lex enim data est,vt metu atque comminatione terreantur,ac peccare desistant.Nihil igitur freno opus est mansueto & optemperãti equo,nihil instructione opus est ei,qui pedagogo non indiget.Hæc Chrysostomus.Ex cuius interpretatione constat,illa Pauli verba omnino conuenire cum illis,quæ ex Aristotele citauimus, quibus ait,probo homini & studioso solam exhortationem aut inuitationẽ ad virtutem esse satis:improbo verò,veluti cuidam iumento opus esse flagellis & alijs cruciatibus.Ob hanc causã saluator noster perfectus veritatis magister, qui viam Dei in veritate docuit,etsi aliquando per blandimenta & promissiones ad virtutem hortabatur,quia tamen maiorem esse stultorum numerum agnoscebat,sepius pœnę metum auditorum mentibus incutiebat, vt vel sic eos à vitijs abstinere & virtutem capessere cogeret .Ex quibus omnibus continuitur,bonum & aliquando necessariuũ esse,pœnam in ipsis legibus contra illarum transgressores statuere,vt vel pœnarum metu homines ad legum obseruationem cogantur.Denique hæc sententia confirmatur per cap.Exigit,de censibus,lib.6.quod in concilio Lugdunensi statutum est, sic inquiens. Exigit pertersorũ audacia,vt non simus sola delictorum prohibitione contenti,sed etiam pœnam delinquentibus imponamus.Hæc ille.Nec satis est ad legum obseruationem pœnam per legem minari ,& illam iudicis arbitrio committere,vt quam ille voluerit transgressori pœnam infligat,sed necessarium est sæpe pœnam ipsã esse expressam & limitatam:quia quæ sic particulariter concipiuntur,magis mouent & terrent improborum hominuũ mentes,quã si vniuersali conceptu percipiantur

Anselmus

1. Timo.1.

Chrysosto.

cipiantur. Et ob hanc causãm Aristoteles dixit, sermones vniuersales de virtutibus esse minus vtiles. Deinde, firmior & constantior est ipsa lex, & minus potest à rectitudine deflecti, quàm iudex: & inde euenire necesse est, vt sæpe magis illa timeatur, quàm ille. Quæ omnia eleganter & doctissimè docet Aristoteles libro primo Rhetoricorum capite .1. sic inquiens. Maximè igitur conuenit,vt quę rectæ positæ sunt leges, cuncta ipsę explicent, quæ explicari queant,& quam minima iudicibus relinquant. Primum, quia vnum aut paucos prudẽtes,qui leges ferre aut iudicare possint,facilius est inuenire,quàm multos. Deinde, quoniam longi temporis consideratione leges feruntur,iudicia breuissimè conficiuntur, difficile est vt benè à iudicibus iustum & conducibile distribuatur. Illud autem omnium maximum est, quòd legislatoris iudicium non de singulis nec de præsentibus, sed de vniuersalibus & de futuris est. Senator verò & iudex de præsentibus iam determinatisque iudicant. Vnde fit, vt cùm ament & oderint, sua quoque vtilitas connexa sit, non satis queant veritatem perspicere,sed propria vel voluptas vel dolor, iudicia sua obumbret. Quare minimam cęterarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus: factum verò esse, aut non factum,& fore aut non fore, esse quoque vel non esse: hæc omnia cùm non possit lator legis prouidere,iudicibus relinquenda necessariò sunt. Hactenus Aristoteles,qui subtilissimis atque euidentissimis rationibus motus, docet minimum esse iudicis arbitrio relinquendum, sed quoad fieri potuerit,omnia esse legibus determinanda. A

Aristoteles.

Quum igitur legislator pœnalem aliquam legem condere voluerit, summo studio cauere debet, ne pœna per legem imponenda sit nimium atrox & crudelis,& quæ culpæ grauitatem transcendat: sed pœna sit semper minor culpa,prout Deus nostra peccata puniens facit,qui(vt communi Theologorum prouerbio dicitur) semper punit citra condignum. Pro qua re iustè exequenda,oportebit præ oculis semper habere sententiam Marcelli Iurisconsulti,quæ sub horum verborum contextu habetur in .l. Respiciendum ff. de pœnis. Respiciendum est iudicanti,ne quid aut durius,aut remissius constituatur,quàm causa deposcit. Nec enim aut seueritatis aut clemẽtiæ gloria affectanda est:sed perpenso iudicio,prout quæque res expostulat,statuendum est. Planè in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent: in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Hæc ille. B

Pœna mortis non nisi pro valde graui delicto,& quod vehemẽter reipublicę nocere possit, statuẽda est. Alię etiã pœnę semper iuxta delicti mesurã,quæ potissimum ex proximi nocumẽto aut publicæ pacis turbatione capietur,sunt infligendæ.Qualiter autem pœnarum diuersitas statuenda sit,congrua & aptissima similitudine à corpore humano sumpta,optimè doceri potest. Cũ alicui corpori humano læso & malè habẽti vult subuenire Chyrurgus & mederi,nõ statim mẽbrum illud læsum, quod corpori quouis modo nocet, à corpore abscindit, nisi tam putridum sit, aut tam malè habens,vt iustè timeatur ex coniunctione sua, facilè alijs membris posse nocere. Nam si pars illa corporis infecta, non est adeò corrupta, vt in corpore manens possit alijs membris valde nocere, illam seruare nititur, & leuioribus,quibus potest,remedijs, iuxta vulneris qualitatem illi mederi procurat.Nunc oleo, nunc vino,nunc mordaciori & corrosiuo vnguẽto,núc adustione curat.Qua in re,ars hęc(vt cõstat)ipsã imitatur naturã,quę nisi aliunde,propter aliud maius damnũ euitandũ,coacta sit, semper omnia seruare conatur. Ad eundem prorsus modum,in quauis humana & mũdana republica, quæ corporis humani similitudinem gerit, faciendum est: ita vt legislator, qui in hac parte Chyrurgum imitatur,nullũ hominẽ,quanuis reipublicæ noxiũ, à toto cõmuni corpore per mortẽ naturalẽ aut ciuilẽ auferat,vel auferri iubeat, nisi

F

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi illius culpam tam grauem esse censeat, vt si viuere permitteretur, in graue totius reipublicę damnũ cederet. Alios autem sceleratos homines, qui suis delictis leue aut non multũ graue damnũ inferunt reipublicæ, citra pœnam capitis leuiter aut grauiter, iuxta delicti mensuram, punire oportebit. Ad rectã verò delicti mensuram capiendã, nõ solũ inspicienda est nuda delicti qualitas, sed omnes delicti & delinquentis præcipuas circunstantias considerare oportet: quoniam illæ sæpe solent culpã augere, aut minuere, aut prorsus tollere, prout dicitur in.l. Respiciendum.§. delinquunt.ff.de pœnis. Qua consideratione facta, intelliget iudex æquum esse & necessarium pœnã legis minuere, propter particulares aliquas delicti aut delinquentis circunstantias occurrentes. Nam (vt notat glossa in.l.Quid ergo.§.Pœna grauior. ff.de his qui notantur infamia) potest iudex pœnã legis minuere ratione ætatis ipsius delinquentis, vt puta quia senex aut puer est, vt dicitur in.l.Auxilium.§.in delictis.ff. de minoribus.& in.c.fin.de sentent. excommuni. Ex circunstantia delicti etiã potest minuere pœnã, cùm videlicet cognoscit delictum esse sine dolo perpetratum.l.Absentem.§.finali.&.l.Respiciendum.§. delinquit.ff.de pœnis. Potest etiam iudex ex causa adeò augere, vt merita delicti transcendat, vt quando ex vnius delicto multi alij occasionem sumpserunt ad simile delictum committendum. Tunc enim necessarium est, vt illius delicti pœna exacerbetur, quia nimium multis personis grassantibus exemplo opus est: vt dicitur in.l.Aut facta.§.finali.ff.eodem titulo. Quod dictũ ego ita intelligendum puto, vt in vno solo, aut fortè duobus aut tribus delinquentibus sit pœna exacerbanda, nõ in tota multitudine, nisi fortè illa rebellis esset, & peccatum suum agnoscere recusaret, sed potius velut rem benè gestam defendere conaretur: quia tunc etiam contra totam multitudinem pœnam augere oporteret, præsertim si ipsa multitudo in viribus suis confidens, inde maiorem ad peccandum audaciam sumat. Si verò multitudo, quæ deliquit, peccatum suum agnoscens sit congruam pœnam subire parata, non solùm non erit pœna augenda, sed potius è contrario erit minuenda. Quia multitudini parcẽdum est, vt dicitur in capit. Latores, de clerico excommunicato vel deposito ministrante. & in capit. finali, de transactionibus. & in cap. Confessationes .44. distinct. & in cap. Vt constitueretur .50. distinct. & in cap. Quotiens. 1.q.7. Quando autem pœnã (vt diximus) vltra mensuram delicti augetur, tunc pœna non habet solam punitionis rationem, nec ad solam delicti punitionem infligitur, sed etiam ad medicinam ipsi delinquenti, & alijs qui illius exemplo peccare possent, vt videlicet ipse delinquens, cautius in posterum viuat, et alij illius periculo sapiant, & à simili scelere abstinere procurent. Nam (vt ait Salomon) pestilente flagellato stultus sapientior fit. Ob hanc causam Deus, qui vltimã pœnã post mortem peccatori dandam (vt in Deuteronomio statuit) semper iuxta delicti mensuram infligit, in præsenti tamen vita sæpe minus & leuius peccatum, quia frequenter iteratum, aut quia ad illud maior est pronitas grauius punit, vt tantæ pœnę timore ipse delinquens terreatur, & diligentius deinceps viuat, & alij à similium scelerum perpetratione abstineant. De hac re apertissimum præbet testimonium illa tam seuera punitio Dathan & Abiron, qui propter schisma, quod aduersus Dei sacerdotes suscitarunt, viui à terra absorpti sunt. Quòd autem illa pœna non solùm ad delicti punitionem, sed etiam ad medicinam aliorum inflicta sit, apertè conuincitur per hoc, quod thuribula eorum qui absorpti sunt à terra, iussit produci in laminas, & affigi altari, vt cernerent illa pro signo & monimento filij Israel. Et meritò ad aliorũ exemplum in memoria seruari iubentur, quia populus Iudęorũ (vt dicitur in primo Esdrę) ad seditionẽ & schismata fuit sęper ꝓcliuis. Ad eundẽ modũ propter similes causas possunt iudices nunc pœnas vltra delicti mensuram augere, non tamen possunt eas lege perpetua statuere: quia de his, quæ rarò

Prouer.19.
Deute.25.
Nume.16.
1.Esdræ.4.

quæ rarò accidunt, leges non statuuntur, vt dicitur in.l. Ex his, & in.l.Nam.ff de legibus. Verùm hic lectorem admonere decreui, vt non putet iudicem posse pœnam vltra meritum culpæ adeò augere, vt morte, quæ alias iure non debebatur culpæ, possit quacunque etiam causa interueniente, aliquem iustè punire. Quoniam non licet iudici mortis supplicio aliquem punire, nisi in solis illis casibus, in quibus ex sacris literis colligi potest, esse illi à Deo concessum. Nam cũ solus Deus sit dominus vitæ & mortis, solus qui occidere potest, & viuificare, solus qui verè dicere potest, Ego occidam, & ego viuere faciam, ideo solus ille est, qui potest pro arbitrio suo, quem voluerit, iustè occidere. Cæteri autem omnes nunquam hoc licitè possunt, nisi quando à Deo, qui supremus est dominus, est illis permissum. Lege siquidem diuina prohibitum est occidere hominem. & inde sequitur, vt nullus iudex possit aliquem hominẽ occidere, nisi pro illis peccatis, pro quibus est illi à Deo concessum. Quia inferior non potest aliquid cõtra legem superioris statuere, vel illam quomodolibet violare. Et hinc apertissimè deducitur, tyrãnos esse eos principes, qui pro leuissima causa, vt puta, quia ceruum in sylua sua inclusum quis occidit, statim illum morte punire iubent, pluris ceruum quàm hominem existimantes. Ex eadem etiam radice conuincitur, quosdam iudices tyrannicè agere, qui cùm sceleſtum aliquẽ hominem, alicuius grauis flagitij patratorem, capere non possunt ad mortem, alios qui minimam delicto occasionem dederunt, morte, quam non merebantur, punire non verentur, vt vel hac via se alijs terribiles faciant. In lege veteri per Moysen data, multæ fuerunt causæ expressæ, propter quas tunc homines morte puniebantur. In lege Euangelica, quę est lex gratiæ & multò mitior, sola vna causa exprimitur, quæ est homicidium, propter quod Christus saluator noster, iustitiæ ministris occidendi potestatem dedit, per Matthæum Apostolum sic dicens. Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Nec tamen ob hoc prohibuit, vt pro nullo alio casu quis possit occidi. Quia licet omnia præcepta iudicialia fuerint per Christi mortem reuocata, non tamen sic reuocata sunt, vt cẽseantur fuisse iniusta: sed quia noluit Deus homines deinceps ad illa obligare, quanuis olim fuissent iustè mandata. Absurdum enim & hęreticum esset dicere, aliquam legem earum, quæ olim per Moysen datæ sunt, fuisse contra legem naturalem aut quouis modo iniustam. Et hinc apertè infertur, principes nũc posse leges statuere, quibus præciperent eos sceleratos homines morte punire, quos olim lex Mosaica morte puniebat. Nec de his solis, sed de omnibus illis legem mortis statuere possunt, in quibus, iuxta legem naturalem, causam mortis iustam inuenire valent. Quoniam ea, quæ conformia sunt legi naturæ, etiam diuinæ voluntati placere noscuntur. Et ideo, vt legem de homine occidendo iustam esse cognoscere valeamus, prius iustam mortis causam cognoscere oportebit. Causa iustæ occisionis duo in se complecti debet. Alterum est res ipsa, pro qua reus occidendus est, quæ talem esse oportet, vt vergat in Dei iniuriam aut damnum proximi. Quòd si nec Deo sit iniuriosa, nec proximo quouis modo noceat, res erit prorsus idigna, vt pro illa quis possit occidi. Alterũ quod exigitur, est ex parte ipsius delinquẽtis, vt videlicet sit incorrigibilis. Nã qui aliter corrigi potest, iniustè occidetur, quoniã pœnæ semper mitigandæ sunt. Si autẽ in eo delicto, per quod grauis iniuria Deo, aut dãnũ graue infertur proximo, incorrigibilis est, iustè occidetur, prout suprà diximus de mẽbro putrido et insanabili; quod meritò abscinditur à corpore, ne reliquas corporis partes ex sua cõiunctione inficiat. Incorrigibilem autem aliquem esse duplici præsumptione dognosci posse dicit Henricus de Gandauo, videlicet, aut magnitudine delicti, aut ex frequenti illius iteratione. Et ex hoc ostenditur apertè, iustas esse leges, quę in diuersis Christiani orbis prouincijs de fure occidendo statutæ sunt. Quia etsi in lege

Matthæi.

Henricus de Gãdauo quo libe. 11. q. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mosaica fur diurnus non præcipiebatur occidi, ex lege tamen naturæ constat, hoc in aliquibus furtis licitè fieri posse. Nam ipsa lex Mosaica, quę (vt diximus) legi naturæ minimè repugnabat, licet in furtis minoribus solam instituerit talionis pœnam, vt puta dupli aut quadrupli restitutionem, pro grauioribus tamen furtis pœnam mortis statuit. Furti verò grauitas æstimabatur dupliciter, aut ex ratione rei furtiuæ, aut ex consideratione personæ, in cuius possessione erat, quando furto sublata est. Propter primum, videlicet propter rationem rei furtiuæ, qui furatus fuisset hominé, & vendidisset eũ, conuictus, lege Mosaica iubebatur occidi. Propter secundã causam, quæ est consideratio personæ, à qua res furto sublata est, Achan lapidatus est: quoniam quæ ille in destructione ciuitatis Iericho ex spolijs illius spoliatus fuerat, Domino iam dicata erãt ex præcepto Iosuę ducis eorum, qui antequam ciuitas caperetur, hoc edictũ voce publica promulgauit, dicẽs. Sit ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt, Domino. Et paucis interpositis subdit. Vos autem cauete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiã cõtingatis, & sitis prævaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorũ æneorum ac ferri, Domino cõsecretur repositũ in thesauris suis. Hoc dato edicto & satis diuulgato, Achan (vt ipse proprio ore postea cõfessus est) clam suscepit pallium coccineum, & ducentos siclos argẽti, regulamque aureã quinquaginta siclorum. Quod furtũ cũ Iosuę cognouisset, dixit illi. Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta, quę illius erant, igne consumpta sunt. Quanuis itaque lex Mosaica pro minoribus furtis solam talionis pœnam statuit, aliquibus tamen maioribus furtis (vt ex dictis constat) pœnam mortis inferri iussit. Et inde deducitur, vt in alijs grauibus furtis similis pœna posset à lege statui, & ex iudicis mandato inferri. Nam crimina, quibus nulla in lege Mosaica fuit pœna decreta, constat illa non esse ideo tunc impunita relinquenda, sed erant ex iudicio naturalis rationis plectenda. Sicut nunc in lege euãgelica nulla est talionis pœna pro aliquo crimine, nec aliqua alia pœna alicui crimini, nisi fortè homicidio aut adulterio, est in euangelio decreta. Non tamen ideo consequens est, vt nullum sit crimen præter homicidium, morte puniendum. Quoniam omnia illa sunt iudicio naturalis rationis commissa. Nec opus est vt quis iustè possit occidi, habere bullã descendentem de cælo (vt quidam ait) aut specialem dispensationem Dei, qua dispensauerit cõtra illud præceptum, Non occides: sed satis est, quòd talis dispensatio innotescat nobis ex lege naturæ, quæ à Deo in cordibus nostris impressa est: & ideo (vt suprà diximus) vlteriore publicatione non indiget. Ex his omnibus conuincitur, posse iustè leges humanas statui de pœna mortis pro aliquibus criminibus inferenda, si ex iudicio naturalis rationis illam inferendam esse constiterit: quãuis in lege Mosaica similis pœna non fuerit pro tali crimine expressã. Et inde vlterius in particulari infero, iustam esse legem humanam, quæ furem diurnum pro graui furto, iubet occidi: quanuis lex Mosaica solum furẽ nocturnũ statuit morte puniri. Grauitas autẽ furti, vt iustæ legis iusta executio fiat, nõ leuiter iudicanda est, sed ex magnitudine rei furtiuæ (vt diximus) aut ex dignitate personæ, à qua res furto sublata est, aut ex ipsius furti frequẽtia, æstimanda erit. Fortè contra hoc quis arguet, dicens oportere nos, iuxta ea, quæ diximus, fateri legẽ nouam esse crudeliorem lege veteri, quod nequaquam dicendum est, cùm Christus saluator noster de lege sua euangelica loquens, dixerit. Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Petrus autẽ de lege Mosaica cõtrariũ docuit, cũ illos, qui legẽ Mosaicã simul cũ euãgelio obseruãdã esse dicebãt, reprehẽdit sic inquiens. Quid tentatis Deũ, imponere iugũ super ceruices discipulorũ, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Cõsequentiã inde fortè putabit arguens esse ma-

Exodi.22.
Iosuæ.6.
Ibidem.
Scotus in 4. senten. dist. 35.q.3.
Matth.11.
Actuum.15.

esse manifestã, quia in lege Euangelica fur diurnꝰ iubetur occidi, qui in lege Mosaica nequaquã morte puniebatur. Hęc autẽ obiectio facillimè reijcitur, & conuincitur nullius roboris esse per hoc, quòd lex Euangelica neminẽ iubet occidi, imò, quod maioris mãsuetudinis est argumẽtũ, nec talionẽ reddi iussit. Quia licet humanę leges possit datũ euãgelũ furẽ occidi iubeant, hoc tñ nõ ex præcepto euãgelij, nec cõtra illius ꝓhibitionẽ, sed ex sola illius cõmissione faciũt. Nã circa pœnã mortis infligendam, lex euangelica solã legẽ naturalẽ nobis reliquit, vt is, qui potestatẽ habet, morte pro eo crimine inferri iuberet, quod ex lege naturæ cõstaret eẽ morte plectendũ. Crudelitas igitur, si talis dici meretur, nõ legi euangelicę, sed potius legi naturę ascribi debet, quę in furis diurni punitione maiorẽ rigorẽ exercet, qũã olim lex Mosaica. Nec sine causã lex illa vetus, quæ tantum rigorẽ in aliorũ criminũ punitione exercuit, in furis diurni punitione rigorẽ suũ tẽperauit. Nã cũ lex illa soli populo Israel data sit, iuxta illiꝰ populi mores & inclinationes, fuit à legislatore ordinata, & ideo illa crimina, ad quæ populus ille fuerat pronus, vt sunt idolatria, blasphemia, rebellio, schisma, acerbo rigore punire decreuit, vt pœnarũ metu à talibꝰ crimnibus deterreret. Furtũ verò, quia ad illud nõ sic erat populus ille ꝓclivis, nõ tãto rigore punire decreuit. Postea verò, quia successu tẽporis furta in populo illo frequentiora erãt, sapientissimꝰ Salomõ pœnã legis augere decreuit. Nã lege ab eo statuta (vt ex ꝓuerbiorum libro cõstat) qui aliquid furatus fuisset, si deprehensus fuisset, septuplũ reddere, & omnẽ substãtiã domus suæ tradere iubebatur: cũ tñ lege Mosaica pro boue furtiuo solũ quinq; boues, & pro vna oue, solùm quatuor oues reddere iubebatur. Nũc igitur cũ tãta sit furũ copia, & multi ad furtũ tã ꝓclives, vt nullo pœnarum metu à furtis abstineant, oportuit pœnã mortis cõtra incorrigibiles statuere. Incorrigibilis autẽ nõ ex sola furti frequẽtia censetur, sed etiã ex magnitudine rei furtiuę per iuris ꝓsũptionẽ (vt diximus) iudicatur. Nã etsi ex sola hois præsũptione nemo possit ad mortẽ dãnari, ex iuris tñ præsũptione hoc in multis casibus fieri iubetur. In lege Mosaica fur nocturnus occidebatur impunè, nõ ob aliã causam, quã quod ꝓsumebatur inuasor, & paratus ad occidendũ eũ, qui res suas defendere vellet. Quæ præsũptio, quiã nõ iustè habebatur cõtra furẽ diurnũ, ideo ille ꝓhibebatur occidi. Ex iure canonico cõstat dupliciter hęreticũ posse ex sola iuris præsumptione censeri relapsum, vt patet in cap. Accusatus, de hæreticis, lib. 6. Qui autẽ hic relapsus iudicatus est, potestati seculari traditur ad arbitriũ illius puniendus, quẽ semper illã, si verè catholica est, & zelo Dei feruet, ad mortẽ dãnare solet. Iuxta ea quæ diximus, intelligẽdus est (vt ego existimo) Alexãder de Ales, & qui illũ in hac parte secutus est doctor subtilis Scotus, qui dicũt neminẽ pro simplici aut solo furto posse licitè occidi. Simplex aut solũ furtũ (vt ego cẽseo) illud ab eis dicitur, quod nullã habet circũstantiã notabiliter aggrauãtẽ: & pro tali dicũt neminẽ esse morte plectendũ. Si autẽ quis cõtẽdat illos nõ ita sensisse, ego pro hac re cũ nemine cõtendã: sed potius dicã me illis nõ cõsentire, si illi senserint nõ esse licitũ occidere aliquẽ pro simplici furto, nisi ille sit inuasor. Ego eni sentio, iuxta cõmuniorẽ theologorũ opinionẽ posse hominẽ occidi ꝓ simplici furto, quod grauẽ aliquã habet circũstantiã. Si verò nullã habet grauẽ circũstãtiã furto, quod grauẽ puto et nimis crudele, si pro illo quis occidatur. Et de tali furto intiã, durissimũ puto et nimis crudele, si pro illo quis occidatur. Et de tali furto intelligendũ est edictũ Iustiniani imperatoris, qui in Autẽtica, Vt nulli iudicũ. §. Quia verò. Collatione nona, sic ait. Pro furto autẽ nolumus õnino quodlibet mẽ abscidi, aut mori, sed aliter eũ castigari. Hæc ille. Cæterũ si furtũ habeat circũstãtiã notabiliter aggrauãtẽ, iam nõ dicetur simplex aut solũ furtũ. Magnitudo rei furtiuæ etsi nõ mutet speciẽ furti, illud tñ eò magis aggrauat, quò maioris valoris et æstimationis est res furtiua. Idẽ faciũt furti frequẽtia, dignitas etiã loci, in quo cõmissum est furtũ, & magna rei furtiuæ necessitas, et si quæ aliæ similes

Alexand. de Ales parte 3. q. 47. membr. 4. artic. 3
Scotus in 4. senẽ. distinc. 15. q. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

circũſtantiæ furto contingere poſſunt. Furtũ, quod aliqua ex his circũſtãtijs veſtitur, nõ ſimplex nec ſolũ furtũ dicetur, ſed furtũ cũ homicidio, aut cũ incorrigibilitate, aut cũ cõtumacia, aut cũ cõtẽptu & irreuerentia loci ſiue perſonæ. Et ꝓpter has circũſtãtias adiunctas, poterũt pœnę augeri vſq; ad mẽbri abſciſionẽ, imò etiã vſque ad mortẽ, iuxta circũſtantiæ grauitatẽ. Et ideo imperator Iuſtinianus diuerſã à ꝓcedenti, de huiuſmodi latronib⁹ legẽ ſtatuit. Nã in illa ꝓximè citata Autentica, poſt illã legẽ de furto ſimplici latã, ſtatim de alijs furibus hanc, quæ ſequitur, ſtatuit legẽ. Eos verò, qui violenter aggrediũtur, aut cũ armis, aut ſine armis in domos, aut itineribus, aut in mari, pœnis eos legalibus ſubdi iubemus. Hæc ille. Et de omnibus talibus intelligẽdũ eſt, quod dicitur in. l. Capitaliũ. § Famoſus. ff. de pœnis. Nã famoſi latrones (vt ego cẽſeo) nõ ſolũ dicẽdi ſunt illi qui frequẽter furtũ iterauerũt, aut magnũ aliquod furtũ cõmiſerunt, ſed oẽs illi, qui furtum notabili aliqua & multum aggrauante circunſtantia veſtierunt.

Quod hactẽ⁹ de pœnis corporalibus diximꝰ, eas iuxta mẽſurã delicti eẽ lege ſtatuendas, aut à iudice infligẽdas, de pœnis etiã ſpiritualibus intelligẽdũ eſſe volo, ita vt minori & leuiori culpæ, nũq̃ grauior aut acerbior imponatur pœna ſpiritualis. Niſi fortè ratione medicinæ illa infligeretur, (vt de pœna corporali ſupra diximus) ad terrorẽ multitudini incutiẽdũ, vt q̃ ex vnius exẽplo ad peccãdũ ꝓuocata fuit, vnius etiã acerba punitione à peccato reuocetur. Et tãto magis neceſſariũ eſt hãc delicti menſurã in pœnis ſpiritualibus iſtigẽdis diligenter cõſiderare, quãto grauiores ſunt pœnæ ſpirituales, quã corporales. Ex qua ſentẽtia aptiſsimè cõuincitur peſsimũ eſſe abuſũ qui iã paſsim apud multos eccleſiæ ꝓlatos inoleuit in excõmunicationib⁹ quas paſsim ꝓ leuib⁹ furtis inferũt. Nã cũ Eccleſia nõ habeat acerbiorẽ & acutiorẽ gladiũ quo rebelles & idomitos ferire poſsit quã excõmunicationẽ: æquũ eſſet et ratiõi cõſẽtaneũ nõ paſsim & ꝓ quouis crimine illũ euaginare, & quẽcunq; peccatorẽ illo ferire. Quoniã hac ſola occaſione excõmunicatio, licet grauiſsima ſit pœna, iã cõtemnitur, & ferè pro nihilo ab oib⁹ habetur: q̃ ſi nimiũ rara eſſet, & nõ niſi pro grauiſsimo crimine infligeretur multò magis æſtimaretur, & timeretur. Nec valet excuſatio quã aliqui epiſcopi ad velamẽ tã peſsimi abuſus mihi dũ eſſem in Cõcilio Triden. obtulerunt dicentes, tales excõmunicationes nõ propter leue furtũ aut propter aliã ſimilẽ cauſsã inferri ab eis, ſed propter cõtumaciã & rebelle inobedientiã. Multũ ſiquidẽ intereſt (vt rectè docet Iohã. Gerſon lectione. 4. de vita ſpirituali. corollario. 7.) inter vnã & alterã cõtumaciã. Oportet enim cõſiderare qualis ſit cõtumacia, & quãtũ illa poſsit Eccleſiæ nocere, & qualis eſt etiã res circa quã habetur cõtumacia. Nã multo peior & nocẽtior eſt in reb⁹ fidei & religionis, & pacis, & vnionis Eccleſiaſticæ, quã in parua queſtione ſuper modica re tẽporali orta: vbi nunq̃ tantum poterit ꝓdeſſe obedientia, quantũ oberit excõmunicatio, ſeparans animã à ſpiritualib⁹ ſuffragijs, & ſocietate ſanctorũ. Si cõtumacia eſt magna, & pro re magni momenti habita, erit iuxta doctrinã ſaluatoris noſtri meritò excõmunicandꝰ. Si verò cõtumacia eſt leuis, aut pro re leui habetur, ĩdignũ putaré, vt pro illa ſit aliquis excõmunicãdus. Nã qui pro modica re euitanda aut ꝓpulſanda ſtatí vellet excõmunicationem infligere, perinde faceret ac ſi à frõte alicuius hominis volens muſcã abigere eã ſecuri percuteret, maius ſic inferens homini damnũ, quã illi inferret muſca ſi illã in fronte permitteret. Stultũ certè eſt, maioris damni periculo ſe obijcere ad euitandũ minus. Et ob hanc cauſsã Iohannes Gerſon in illa lect. 4. de vita ſpirituali. corollario. 14. dicit expediens ſibi videri vt nulla ſentẽtia excõmunicationis inferretur niſi propter cõtumaciã habitã in rebus ſpiritualibus. Nam cùm excommunicatio ſit gladius purè ſpiritualis, videtur ei non eſſe illam aſſumendam ad protectionem rerum temporalium. Quoniam (vt ait) res temporales non debent conſeruari vel repeti cum grauiori incommodo eorum à quibus

Iohannes Gerſon.

A quibus repetuntur, quàm ſit vtilitas prouenies ipſis repetẽtibus. Deinde, quia Eccleſia nõ debet acerbius punire delinquentes ciuiliter et in rebus tẽporalibus, quàm ſecularis poteſtas ſimiliter delinquentes punit. Contrarium tamẽ euenit, dum propter contumaciam habitã in cauſſa rerũ temporaliũ, iudex Eccleſiaſticus incarcerat & ligat animas grauiſsimis excõmunicationis vinculis: iudex verò ſecularis, ſola corporũ animaduerſione punit, et illa ſola cõtentus eſt. Et hanc meã ſententiã confirmo teſtimonio Leonis papæ, huius nominis primi, qui epiſtola. 87. ſcribens epiſcopis per prouinciam Vienẽſem cõſtitutis, hæc ait. Nulli Chriſtianorũ facilè cõmunio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitriũ ſacerdotis, quod in magni reatus vltionẽ inuitus & dolens quodãmodo debet inferre animus vindicãtis. Coguouimus enim pro cõmiſsis et leuibus verbis quoſdã à gratia cõmunionis excluſos, & animã pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt, irrogatione tam ſæui ſupplicij ſauciatã, & inermẽ quodãmodo, exutãq; omni munimine, diabolicis incurſib⁹, vt facilè caperetur, obiectã. Certè ſi quãdo cauſſa talis emerſerit, vt pro cõmiſsi criminis qualitate aliquẽ faciat iuſtè cõmuniõe priuari, is tãtũ pœnæ ſubdẽdus eſt, quẽ reatus inuoluit, nec particeps eſſe ſupplicij, q cõſors nõ docetur cõmiſsi. Hæc Leo papa, vir ſanctitate perinde ac doctrina clarus. In cuius verbis, quid ad hanc rem pertinet, breuiter & apertè continetur. Leo Papa.

Hactenus de ipſis legibus pœnalibus diſſeruimus, nunc de illarum executione parum aliquid dicere ſtatui. De qua re duo mihi parua dubia occurrerunt, quibus reſpondere oportet. Primum oritur ex varietate legum pœnalium, quæ ſucceſſu temporis ſæpe mutari ſolent per augmentum aut diminutionem pœnæ. Si igitur poſt crimen aliquod commiſſum lex, quæ pœnam certam contra illud crimen ſtatuerat, mutaretur ante illius criminis punitionem, dubium eſt qua pœna tale crimen debeat puniri: an pœna, quæ erat ſtatuta tempore quo tale crimen commiſſum eſt, an pœna, quæ per poſteriorem legem ſancita eſt, quæ

B ſcilicet viget eo tempore quo crimen puniendum eſt. Huic dubio Bartholum ſequutus Abbas reſpondet in cap. fi. de conſtitutio. diſtinguendo de pœna ordinaria & extraordinaria. Si pœna eſt ordinaria, dicit in illa imponenda habendum eſſe reſpectum ad tempus, quo crimen commiſſum eſt: & de hac ſola pœna intelligendum eſſe cenſet cap. fi. de ſenten. excommu. & l. 1 ff. de pœnis. Si verò eſt pœna extraordinaria, quæ (vt ſuprà diximus) poteſt ex cauſſa iuſta minui vel augeri, tunc dicit conſiderandum eſſe tempus ſententiæ, & non delicti. Alterum dubium eſt de crimine, cui non eſt à iure ſpecialis aliqua pœna decreta, ſed ſolùm in genere præcipitur, vt à iudice puniatur, quæritur de hoc crimine, qua pœna puniendum erit. Hanc dubitationem ſoluit Abbas in cap. Ex literis, de conſti. dicens tale crimen eſſe puniendum pœna illa, quæ iuxta conſuetudinem patrię ſolet tali crimini imponi, et ſi conſuetudinem illam excellerit iudex, dicit illum iniuſtè agere. Pro qua ſententia adducit l. Hodie ff. de pœnis, prout lex illa ab Accurſio ibi exponitur. Sed re vera textus illius nullo pacto huic ſententiæ ſeruit, nec Accurſius rectè illic interpretatur. Nam cùm Vlpianus in illa lege dicat iudicem in punitione delicti nunquam debere excedere rationem: Accurſius hanc vocem, rationem interpretatur per vocem, conſuetudinem: & ita videtur Accurſio idem eſſe non excedere rationem, & non excedere conſuetudinem. Quàm diſtorta & à litera aliena ſit hæc expoſitio, qui philoſophiam moralem & propria illius vocabula vel mediocriter intellexerit, facilè agnoſcet. Rationem illo loco Vlpianus accepit pro recto iudicio intellectus. Rationem igitur in punitione delicti non excedere, eſt non punire illud crimen maiori pœna, quàm rectum iudicium rationis iudicaret eſſe puniendum. Rationem excedere, eſt vltra menſuram delicti punire. Nam recta ratio in punitione delicti eſt illa, quæ à Deo declaratur, dicente. Pro menſura delicti erit & plagarum

Abbas.

Deutero.

Universidad de Deusto
Biblioteca

garum modus. Fateor quidem rationem esse, vt consuetudo bona seruetur: non tamen ideo consequens erat, vt generale nomen rationis, quod in illa lege ab Vlpiano positũ erat, ad solã cõsuetudinis rationẽ restrigeretur. Malè certè interp̃tatur, qui genus aliquod per vnã & fortè minimã illi⁹ speciẽ exponit. Si nulla habetur de punitione criminis cõsuetudo, nec per legẽ est pœna aliqua pro tali crimine expressa, tũc dicit Abb. illi⁹ criminis pœnã esse iudicis arbitrio cõmissam. Et in hoc casu (vt ego censeo) disponit illa l. Hodie, ꝓximè citata, ita vt tunc iudex ex arbitrio suo puniẽs, nõ excedat rationẽ, hoc est, nõ grauiorẽ pœnã iferat, quã delictũ. Et certè si bene verba legis aduertantur, cõstabit clarè illã disponere in casu, vbi nulla est cõsuetudo pœnę, sed tota illa ex iudicio pendet. Nã dicit licere iudici quã voluerit sentẽtiã ferre, vel grauiorẽ vel leuiorẽ. At, si cõsuetudo esset de certa aliqua pœna infligẽda, iã nõ liceret iudici ex arbitrio suo pœnã infligere, sed teneretur cõsuetudinẽ seruare. Tũc igitur quãdo ex arbitrio iudicis pendet punitio, nõ debet ille rationẽ excedere, pensatis tñ benè oĩbus delicti circũstantijs, præsertĩ loci, tẽporis, & personæ. An autẽ iudex, cũ ex illius arbitrio pendet punitio, possit delinquentẽ pœna capitali punire, Abb. in dicto cap. Ex literis, tenet partẽ affirmatiuã & reprehendit Albericũ de Rosato, qui oppositam tuetur sententiã. Sed mihi multo magis arridet sententia Alberici. Quoniã (vt ex verbis Aristotelis supra in hoc capitulo citatis cõstat) minima sunt, quæ iudicis arbitrio reliquere oportet. At mortis suppliciũ nõ est iter minima, sed inter maxima cõputandũ. Illud ergo nõ est iudicis arbitrio reliquendũ. Et inde sequitur, iudicem, q̃ sine lege id prẽcipiente, aliquẽ occiderit, peccare: quia faceret cõtra prẽceptũ diuinũ, dicẽs. Nõ occides. A qua generali ꝓhibitione Theologi ad quos potissimũ diuinorũ præceptorũ interp̃tatio spectat, solũ excipiũt eos, q̃ auctoritate legis iustę aliquem occiderit. Nã Augustin⁹ lib. 1. de Ciuitate Dei, posit̃q̃ capite vigesimo dixerat ꝓ hoc præceptũ, Nõ occides, ꝓhibitũ esse ne quis se aut alterũ occidat, tãdem capite vigesimo primo, hęc ait. Quasdã verò exceptiones eadem ipsa diuina fecit auctoritas, vt liceat hominẽ occidi. Sed his exceptis, quos Deus occidi iubet, siue data lege, siue ad personã pro tempore expressa iussione, nõ autẽ ipse occidit q̃ ministeriũ debet iubenti, sicut adminiculũ gladi⁹ est vtenti. Et ideo nequaq̃ cõtra hoc præceptũ fecerunt quo dictũ est, Nõ occides, qui Deo auctore bella gessẽrũt, aut personã gerentes publicæ potestatis, secũdũ eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperiũ, sceleratos morte punierũt. Et Abrahã nõ solũ nõ est culpatus crudelitatis crimine, verũ etiã laudatus est noĩe pietatis, quòd voluit filiũ nequaq̃ sceleratè, sed obedienter occidere. Hæc Augustin⁹. In quib⁹ verbis id potissimũ annotãdũ est, quòd Dei iussionẽ ab hoĩs iussione hac ratione distinguit, quòd Deus potest iubere aliquem occidi, aut per legem ab eo datã, aut per particularem eius iussionem ad personã pro tẽpore expressam. Homo autem etsi personã publicæ potestatis gerat, hoc nõ potest iubere nisi secũdũ leges iustas, quæ secundum iustissimę rationis imperiũ institutæ sunt. Et inde cõuincitur, iudicem, vbi id lex nõ statuit, nõ posse aliquem morte punire, quia faceret cõtra Dei præceptũ, quo præcipit nõ occidere. Si tamẽ casus occurreret talibus circunstãtijs vestitus, vt ratio naturalis, iuxta ea quæ supra in hoc capite dixim⁹ de similitudine corporis humani, meritò cẽseret sceleratum aliquem hominem esse morte puniendũ, tunc iudex iuste posset illum ad mortem damnare quanuis nulla lex scripta esset, quæ illum morte plectendum esse cenſeret. Sed in eo casu illa sceleratí hominis occisio, non ex solo iudicis arbitrio penderet: quoniam id ex solo iudicis arbitrio pendere dicimus, quod nulla lege scripta, neque ratione naturali cogente aut vehementer vrgente cõuinci potest esse faciendũ. Nã si ratio naturalis apertè cogeret aut vehementer vrgeret aliquid facere, iudex iniquè ageret, illud omittens aut contrarium faciens.

Abbas.

Albericus.

Augustinus.

Qualiter

Qualiter leges pœnales sunt interpretandæ. CAP. VII.

OSTENSA legum pœnalium necessitate & qualitate, simulq̃ declarato qualiter illas exequi oporteat, nunc supereſt disserere, qualiter illæ sint interpretandæ. Parum enim prodesset leges iustissimas & sanctissimas statuere, si illæ in prauum & à litera valde alienum sensum detorquerentur. De hac re aliquæ sunt datæ regulæ in titulo de regulis iuris, libro sexto, quarum præcipua est illa, quæ est in ordine illius tituli quadragesima nona, sic dicens. In pœnis benignior est interpretatio facienda. Pro cuius regulæ veritate tuenda & declaranda, necessariũ censui aliqua addere documenta, quæ omnem possint dubitationem aut scrupulum tollere.

Documẽtũ primum.

Primum documentum est, vt aduertat lector hanc regulam in sola illa lege esse intelligendam, quæ ex vi & proprietate suorum verborum tam variam habere possit interpretationẽ, vt inde iusta possit oriri dubitatio, quo pacto sit interpretanda. Nam si verbis legis plenè circunspectis, constat illã vnã tantum habere significationem, non est vis vlla talibus verbis facienda, vt illa cogantur mitiorem aut benigniorem sensum reddere quàm verè habeant. Alioqui nulla esset legis pœnalis certitudo, si eam quisque posset, etiam vim faciendo verbis, pro libito interpretari. Sed si cõmunis vsus diuersam seruaret vocis significationem ab illa, quam vocis proprietas retinet, dubium esset, iuxta quam significationem esset interpretanda. Bartholus in l. Omnes populi, quæstione sexta principali. ff. de iustitia & iure, dicit leges esse iuxta illam verborum significationem interpretandas, qua communis vtitur populus, vt colligitur ex l. Librorum. §. Quod tamen Cassius. ff de legatis 3. Et tantum valere dicit communem loquutionis vsum in examinandis sermonibus, vt illum præferendum esse censeat omni regulæ & omni constitutioni contrarium disponenti. Et in l. Non dubium. C. de legibus, dicit iuxta talem loquutionis vsum esse verba legis semper interpretanda, quanuis vsus ille repugnet propriæ verborum significationi. Tunc enim dicit mentem legis esse, quòd intellgamus eam iuxta communem vsum loquendi, licet sit improprius, & pro hac sententia illo loco post prædictam l. Librorũ. ff. de legatis. ʒ. citat legem, In vulgari, & l. Vt Alfenus. ff. de verbo. signi. Abbas in procemio Decretalium consentit Bartholo in hac parte, & citat Antonium de Butrio limitantem hanc sententiam ad sola municipalia statuta, in quibus vsum verborum communem tanti faciendum esse dicit, vt quanuis statutum dicat verba debere intelligi vt iacent, semper illum sequendum esse censeat. In legibus autem conditis à iurisperitis, dicit Abbas Antonium de Butrio sentire, verba esse interpretanda, non iuxta vsualem, sed iuxta propriam verborum significationem. Quod Antonij dictum Abbas pro sua modestia non reprehendit, sed interpretatur, dicens verum illud esse, si vsus differens à proprietate vocabuli esset in aliquo loco particularis, & lex esset generalis, tam pro illo loco, quàm pro alio, in quo propria seruatur vocabuli significatio. Tunc enim dicit Abbas verum esse, quod ait Anto. de But. interpretationem legis esse faciendam iuxta propriam verborum significationem, & non iuxta vsum loquendi, quia vsus ille non est communis. Si verò lex esset pro aliquo particulari loco statuta, tunc videtur Abbati legem esse interpretandam, iuxta vsum significationis verborum, qui in illo loco seruatur. Et hanc suam sententiam, qua Bartholo consentit, iterum repetit Abbas in cap. Per tuas, de probationibus, quo loco vltra suprà dicta addit, cõmunem vsum verborum seruandum esse in legum interpretatione, non solùm in lege fauorabili, sed etiam

Bartholus

Abbas.

Antonius de Butrio.

Universidad de Deusto
Biblioteca
Iohannes Andreas

sed etiam in lege odiosa, qualis est lex pœnalis. Ex qua sententia infert Abbas post Iohannem Andream in capitu. Fundamenta, de Electione, libro sexto, nepotis nomine in lege pœnali debere intelligi, non solùm filium filij vel filiæ, sed etiam filium fratris vel sororis. Quia etsi propria nepotis appellatio solùm filium filij vel filiæ comprehendat, vt dicitur in.l. Iurisconsultus.§. Nepos ff. de gradibus: communis tamen loquendi vsus iam prævaluit, vt filius fratris vel sororis nepos dicatur. Sic enim, vt Abbas ait, dicitur nepos cuiusdam subdiaconi is, de quo agitur in cap. Accedens, de accusationibus. Sed re vera ex litera illius textus nō potest conuinci, quòd ille, de quo agitur in illo capitulo, dicatur nepos, iuxta impropriam illius vocis significationem. Quia nihil de illo ibidem refertur, vnde possit apertè probari, illum fuisse filium fratris aut sororis, sed potius filium filij aut filiæ. Potest adhuc circa legis pœnalis interpretationem oriri dubitatio, ex varia vocum significatione, præsertim si quælibet illarum est illi voci propria, & vsu seruata. Nam si vna tantum esset in vsu, iam diximus, iuxta illam esse leges interpretandas. Deinde, si vtraque significatione communis populus vtatur, & altera esset propria vocis significatio, altera verò impropria, tunc leges interpretandæ erunt iuxta illam significationem, in qua legislatoris mentem fuisse verba illa accipere, ex verisimili ratione constare poterit, quanuis talis significatio sit impropria, & quæ verborum proprietati repugnet. Nam in simili casu Pedius de testamentis loquens, dixit, non propriam verborum significationem seruari debere, sed in primis quid testator demonstrare voluerit, vt habetur in .l. Cùm de lanionis instrumento .§. Asinam .ff. de fundo instructo, vel instrumento legato. Et Marcellus iurisconsultus in .l. Non aliter .ff. de legatis.3. dicit, non aliter à significatione verborum recedi oportere, quàm quum manifestum est aliud sensisse testatorem, quàm verba sonare videtur. Toties autem mens legislatoris manifesta esse poterit de significatione suorū verborum, quoties ratio iniquitatis aut absurditatis vitandæ, cogit verba in vna tantum significatione sumi: ita vt si secundum aliam significationem verba illa sumerentur, lex illa apertam contineret iniquitatem. Et tunc ea semper significatio, quanuis sit impropria, sumenda est in legis interpretatione, per quam iniquitas omnis & absurditas legis vitatur, et sine qua talis iniquitas aut absurditas vitari non posset prout dicitur in.l. In ambigua voce. ff. de legibus. Nec mirum videri debet alicui, quòd pro absurditate vitāda, à propria vocum significatione sit recedendū, circa legum humanarum interpretationem. Quia in scripturæ sacræ interpretatione idem necessariò faciendum esse, sancti doctores censent. Nam beatus Gregorius in prologo libri Moraliū, quæ edidit in Iob, dicit, quòd quando id, quod iuxta historiam narratur, verum non esse deprehenditur, tunc ratio cogit, vt iuxta mysticam vocum significationem sensus verus literæ accipiatur. Et idem docet beatus Hieronymus sæpissime, præsertim super caput .19. Esaiæ in principio: & super psal.147. in versu. Et adipe frumenti satiat te. Non est ergo mirum, si in interpretatione legum humanarum dicamus, quòd pro absurditate vitanda sit recedendum à propria vocum significatione. Pro cuius rei intelligentia ponam exemplum, quod ponit Bartholus in.l. Non dubium. C. de legibus. Ponamus legem conditam esse sub hoc verborum contextu, ita dicentem. Quicunque humanum sanguinem in principis palatio fuderit, capitali sententia puniatur. Si hac lege data Chyrurgus aliquis, medendi causa, alicuius venam secuerit, & sanguinem illius in principis palatio fuderit, erit ob hoc mercede donandus: tantum abest, vt legis illius transgressor dicendus sit. Quoniam illius legis verba non de quacunque humani sanguinis effusione, sed de illa sola, quæ fit per iniuriam homini illatam, interpretanda sunt, nisi velimus talē legem facere iniquam: quod nunquam tentare debemus, imò potius è contrario conari oportet, vt

Gregorius.

quoties

quoties ipse verborum contextus hoc patitur, omnem iniquitatem & absurditatem à lege excludamus. Ex eadem ratione infero, ecclesiam minimè violari per illam sanguinis humani effusionem, quæ ad salutis conseruationem ex medici præcepto facta fuerit per alicuius venæ incisionem. Quoniam etsi in cap. Si ecclesia, extra de cōsecratione ecclesiæ vel alt. dicatur ecclesiam per sanguinis effusionem pollui, id tamen non de omni sanguinis effusione intelligendum est, sed de illa sola, per quam homini infertur iniuria, aut per quam aliqua contra locum sacrum committitur irreuerentia. Alioqui oportet fateri ecclesiam violatam esse, si in illa brutum aliquod animal hominem percuteret, & illius sanguinem funderet. Hoc autem nullus sanæ mentis concedet. Nam iniquum valde & absurdum esset, pœnam inferre, non ad præteritæ culpæ punitionem, nec ad futuræ cautelam aut coertionem, nec denique ad alicuius boni executionē. Si de mente legislatoris ex verisimilibus argumentis constare non potest, in qua significatione ille verba legis acceperit, tunc ex duabus alicuius verbi significationibus, quarum vna est propria, & altera impropria, semper propria significatio sumenda erit altera relicta, prout dicitur in.l.1.§. Si is qui nauem. in versu, In re igitur dubia. ff. de exercitoria actione: & in prædicta.l. Non aliter. ff. de legatis .3. Si autem verbum in lege aliqua positum, plures habet significationes proprias, dicit Bartholus in illa.l. Omnes populi. ff. de iustitia & iure, illam verbi significationem esse pro legis interpretatione capiendam, quæ magis possit subiectæ materiæ conuenire. Pro qua re ille citat legem, Si vno anno .ff. locati & conducti. & legem, Si seruus plurium. §. finali. ff. de legatis primo, & apertius suæ sententiæ fauere dicit legem, Quoties. ff. de regul. iuris. Sed si vtraque vocis significatio posset subiectę materiæ conuenire, & vtraque esset propria, & æque in vsu seruata, & nō possit ex verisimilibus rationibus conijci, qua illarum legislator fuerit vsus, quid tunc faciendum esset? Mihi videtur tunc principem esse consulendum, quia sicut ille solus potest legem condere, ita ille solus potest interpretationem dare, quæ pro lege tenenda sit. Nam de huiusmodi legum interpretatione ego intelligendum puto, quod dicitur in lege, Leges sacratissimæ, & lege vltima. C. de legibus. Si verò lex esset Ecclesiastica, illius interpretatio à papa petenda esset, vt ab illo semper procedat interpretatio, à quo lex ipsa prodierat, prout dicitur in cap. Inter alia, de sententia excommunicationis. Cæterum si lex esset pœnalis, & aliqua ambiguæ vocis significatio posset mitiorem aut benigniorem facere legem quàm altera, existimo illam esse in legis interpretatione capiendam, nec opus esse pro illa causa consulere principem. Quoniam in tali euētu & alijs similibus, in quibus iusta potest de vera legis intelligentia quouis modo oriri dubitatio, puto intelligendam esse illam regulam ex libro sexto Decretalium, quę præcipit, In pœnis benigniorem esse interpretationem faciendam. Nam vbi nulla potest iusta dubitatio de legis intelligentia haberi, non est (vt à principio dixi) vis vlla verbis legis facienda, vt illa cogantur benigniorem sensum habere, quàm verè habeant. Quòd autem regula illa in solis rebus dubijs sit intelligenda, apertè conuincitur ex alia iuris ciuilis regula, vnde ista sumpta est, quæ habetur .ff. de regulis iuris, sub hoc verborum contextu. Semper in dubijs benigniora præferenda sunt. Pro cuius regulæ expositione adducit illic glossa exemplum ex.l. Merito. ff. pro socio, in qua Vlpianus iurisconsultus censet credendum esse eū, qui societatem cum alio habens, ex re vtrique communi aliquid abstulit, iure potius suo vti, quàm furti consilium inire.

Secundum documentum est, vt ea, quæ generaliter & indistinctè dicta sunt, non restringantur ad specialem aliquem intellectum pro benigniore legis interpretatione facienda, nisi fortè per aliam legem reperiatur ad specialem aliquem & distinctum intellectum restringi id, quod in eadem lege generaliter &

Documentū secundum.

indistin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

indistinctè dictum habetur, aut nisi ex illa indistincta generalitate iniquitas aliqua aut absurditas sequeretur. Hoc documentum adeò certum & infallibile à iurisperitis censetur, vt iam loco prouerbij ut ab illis sub hoc verborum tenore celebratum. Vbi lex nō distinguit, nec nos distinguere debemus. Pro cuius prouerbialis sententiæ probatione, multi hinc inde ex vtroque iure textus adducuntur, qui illam sententiam apertissimè docent: videlicet l. 3. ff. de officio præsidis. l. Imperator. ff. de postulando. l. De precio. ff. de publiciana in rem actione. & cap. Quod si dormierit, 33. q. 1. cap. Solitæ §. Nobis autem de maiorit. & obedientia. Verùm etsi hoc documentum apertissimis ex vtroque iure testimonijs comprobetur, non tamen est vsquequaque adeò verum, vt non sit opus aliquas illi addere limitationes ad illius fulcimentum & sustentationem, ne veritas illius aliqua ex parte corruat. Primò quidem, illud documentum limitandum est ad ad eas solas leges, quæ per aliquam aliam specialem legem non sunt restrictæ. Nam si alia specialis sit lex, quæ distinctè de aliquo particulari loquatur, tunc lex quæ generaliter & indistinctè loquitur, necessariò erit restringenda, iuxta alterius specialis legis dispositionem. Quia (vt dicit regula iuris in texto) generi per speciem derogatur. De qua re potest dari apertum exemplum ex iure in l. Sanctio legum. ff. de pœnis, Vbi Papinianus iurisconsultus docet, generalem principis legem, præcipientem eum, qui legibus non obedierit, iudicis arbitrio puniri, non esse intelligendam in illis criminibus, quibus specialis pœna per legem addita est. Quia (vt idem Papinianus ait) non ambigitur in omni iure speciem generi derogare. Secundò, ad veritatem nostri præfati documenti exigitur, vt nulla iniquitas aut absurditas ex illa indistincta generalitate sequatur: quoniam si talis absurditas inde apertè sequeretur, necessarium esset, vt ad talem absurditatem vitandam, generalis illa & indistincta eloquutio, ad specialem aliquem & distinctum intellectum restringeretur. eo enim casu, quanuis lex non distinguat, nos distinguere debemus. ne vllo quouis modo absurditatē aut iniquitatem in lege contineri patiamur. Hanc sententiam docet Bartholus in l. Furti §. Pactus. ff. de his, qui notantur infamia. Et in suæ sententiæ confirmationem profert prædictam l. Furti. in §. Pactus. & citat. l. Aliud. § Absurdum ff. de regulis iuris. & l. Quæritum. ff. de testibus. Mihi etiam videtur pro eiusdem sententiæ confirmatione posse adduci Clementinam, Auditor, & Clementina, Literas, de rescriptis. Ex qua sententia infero Ecclesiam non pollui per semen ab homine somniante emissum: quanuis in cap. Si ecclesia, extra de consecra. eccle. vel altaris. & in cap. Ecclesijs de consecratione, distinctione. 1. dicatur, ecclesiam per quodcunque semen emissum pollui, & indigere reconciliatione. Quia licet tales textus generaliter & indistinctè loquantur, tamen ad vitandam absurditatem & imprudentiam, necessarium est illos ad solam illam humani seminis emissionem restringere, quæ fit cum peccato, aut cum aliqua sacri loci irreuerentia. Hoc vltimum de sacri loci irreuerentia ideo addidi, propter Iohannē Andream, & Archidiaconum, & summam Pisanam, & summam Angelicam, qui tenent ecclesiam violari per coitum coniugalem. Quia (vt aiunt) licet talis coitus fiat sine peccato, non tamen sine sacri loci irreuerentia. Quando igitur talis irreuerentia tolleretur, vt puta si coniuges longo tempore in ecclesia essent obsessi, & de illicita seminis emissione ibi ipsis timentes simul coniungerentur, dicunt ecclesiam tunc non fore violatam, nec egere reconciliatione. Et illorum sententiam extensis (vt aiunt) vlnis, ego amplector. Quia sicut ecclesia non polluitur per effusionem sanguinis ad conseruationem vitæ corporalis, vt proximè suprà diximus: multò iustius est, vt illa non polluatur per effusionem seminis ad conseruationem vitæ spiritualis. Vbi igitur nullum prorsus est peccatum, nullaque interuenit irreuerentia, non est verisimile ecclesiā violari, aut sic pollui, vt egeat reconciliatione.

Et inde

Limitatio prima documen. 1.

Limitatio secundi documenti.

Bartholus

C

D

Et inde consequens est, vt per emissionem seminis ab homine somniante factam, ecclesia non polluatur: quum illa effusio seminis careat omni peccatō & omni irreuerentia. Absurdū enim esset dicere, per opus, quod omni caret arbitrij libertate, ecclesiam posse violari. Vt igitur omnem absurditatem à iure canonico propellamus, necessarium est, vt textus illos suprà citatos, qui de omni seminis effusione generaliter & indistinctè loquuntur, ad solam illam humani seminis emissionem restringamus, in qua aliquod interuenit peccatum, aut aliqua irreuerentia. Alioqui oporteret dicere, per coitum brutorum animalium ecclesiam etiam violari. Nam textus illi suprà citati, non de solo humano semine, sed de quouis semine generaliter & indistinctè loquuntur. Absurdum autem & ineptum esset dicere, ecclesiam ex coitu brutorum animalium sic pollui, vt egeat reconciliatione. Et idem dicendum est de effusione sanguinis cuiusuis animalis bruti, ecclesiam minimè per illam pollui, quanuis textus illi indistinctè loquantur de omni sanguinis effusione. Et hoc annotauit glossa in cap. vnico, de consecra. eccle. vel alta. libro sexto. Quæ glossa etiam dicit ecclesiam minimè violari per effusionem sanguinis in ecclesia factam, quando vulnus, vnde illa sanguinis effusio processit, fuit extra ecclesiam illatum. Absurdum enim esset dicere ecclesiam esse violatam propter eam rem, per quam nulla prorsus est iniuria illata. Si quis autem extra ecclesiam vulneratus, & ad illam confugiens intra illam sanguinem fundat, nullam per hoc iniuriam infert ecclesiæ absurdum igitur esset dicere illam inde violatam fuisse. Ne igitur has aut similes absurditates in iure admittamus, necessarium erit aliquando generales & indistinctas loquutiones ad specialem aliquem & rationi consonum intellectum restringere. Hæ sunt duæ limitationes, quas mea sententia prædicto secundo documento addere oportet, quibus additis, firma & stabilis semper illius sententia permanebit, vt quod lex generaliter & indistinctè disponit, nunquam nos ad specialem aliquem intellectum restringamus, pro benigniore legis interpretatione facienda. Et quo secundo documento aliqua infero corollaria, contra quorundam canonistarum sententiam.

A

B

Et primò infero falsum esse, quod Iohannes Calderinus in consilijs suis, titulo de hæreticis, consilio tertio, ait. Catholicos filios hæreticorum, qui antequam pater laberetur in hęresim nati sunt, non esse notandos infamia, aut aliqua alia pœna, ex his, quæ iura contra filios hæreticorum statuunt, puniendos. Quia in cap. Statutum. §. Hoc sanè, & in cap. Filij, de hæreticis libro sexto, papa loquens de filijs hæreticorum, generaliter & indistinctè loquitur nec vllum ponit inter illos discrimen, per hoc, quòd ante patris hæresim, aut post nati sunt: sed per solam parentum pertinaciam eos distinguit, per hoc videlicet, quòd illorum parentes vsque ad mortem in sua hæresi obstinati permanserunt, aut de suo errore ante mortem resipiscentes, ad Ecclesiæ catholicæ vnitatem redierunt. Nam in illis prædictis capitulis, etsi aliquę irrogētur pœnę catholicis filijs hæreticorum, qui vsque ad mortem in hæresi perstiterunt, ab huiusmodi tamen pœnis filios eorum hæreticorum excludit, qui ante mortem ab hæresi recesserunt. Cùm ergo nec ius canonicum nec ius ciuile ponat vllum discrimen inter catholicos filios hæreticorum, qui ante parentum hæresim aut post nati sunt, conuincitur inde apertissimè, eos omnes pari lege puniendos esse. Quia (vt iam diximus) vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, etiam si sit pro benigniore legis interpretatione facienda. Hoc tamen argumentum Iohannes Calderinus soluere conatur, sic dicens. Quanuis iura indistinctè de filijs hæreticorum loquantur: quia tamen non est eadem ratio in omnibus hæreticorum filijs, ideo necessariò distinguere oportet, filios hæreticorū, qui āte patris hęresim nati sunt, ab illis, qui postea sunt orti. Diuersitas autem rationis (vt ille ait) in hoc consistit, quòd filij,

Corollarij primum.

Calderinus.

G qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui postea nascuntur, procedunt à sanguine patris infecto, & ideò meritò suspicandum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filij verò, qui ante patris hæreum nati sunt, quia nondum paternus sanguis erat tali morbo infectus, immeritò creduntur eodé errore paterno esse maculati. Sed inanem prorsus esse C hanc diuersitatis rationem, inde apertissimè constat, quòd non omnia peccata oriri possunt à mala carnis inclinatione, sed sola illa, quæ aliquam habent cum ipsa carne vicinitatem. Sunt enim aliqua peccata purè spiritualia à carne prorsus adeò aliena, vt illa omnia caro prorsus abominetur, tantum abest, vt illa quouis modo parere, aut nos ad illa propensos reddere valeat. Nam (vt alia multa peccata omittam) ambitio hypocritarum, qui ieiunijs & alijs afflictionibus carnem suam extenuant, vt aliquos inde honores venari possint, peccatum est longè à carne alienum, & quod ipsa caro acriter abominatur. Si quis igitur in hanc incideret hæresim, vt diceret bonũ et sanctum esse pro honore mundano adipiscédo carnem suam affligere, nullus sanç mentis diceret talem hæresim à carne aut sanguine humano ortum habuisse, nec per illam hæresim carné aut sanguinem eiusdé hæretici infectum fuisse. Malè ergo suspicari licebit, huius hçretici filiũ, etiã si post crimen patris natus sit, paterna hæresi esse maculatum, propterea quòd à sanguine patris infecto descenderit. Si peccatũ illud à carne haberet ortũ, aut hæreticis illa circa ea, quç sunt carni amica, versaretur, meritò credi posset, filium à sanguine patris infecto descendentem eodé vitio, quo pater, esse inuolutũ. Hoc tamen in multis hæresibus, quæ de rebus purè spiritualibus & à carne prorsus ignotis tractant, minimè fieri licebit. Quanuis enim aliquis vnam tantũ in diuinis diceret personam, vt Sabellius: aut filium minorem patre assereret, vt Arrius: aut duas in Christo doceret esse personas, prout docuit Nestorius, nõ esset iustũ, vt paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuantur in filijs, qui post patris hæresim nati sunt, ob hoc solũ, quòd à sanguine patris infecto processerunt. Nã huiusmodi hæreses non habent ortum à mala carnis inclinatione, sed solum oriuntur ab animæ superbia, qua qui illas pertinaciter tenet, plus suo ingenio quã toti Ecclesiæ tribuens, non vult se Ecclesiæ definitioni subijcere, sed suam sententiam obstinatè defendere. Constat autem filios solam carnem à parentibus suscipere, & non animam, quæ à solo Deo corpori infunditur. Et inde necessariò consequens est, vt licet iusta possit esse suspicio, filios esse pronos ad eadem peccata carnalia, quibus parentes eorum fuerunt infecti, non tamen eadem ratione iustum erit idem suspicari dè peccatis spiritualibus, cuiusmodi est illa hęresis, quæ nullam à carne traxit originem. Hac igitur ratione ego motus in opere illo, quod de iusta hæreticorum punitione edidi, quum de infamia hereticorum, quæ ad filios vsque protenditur, differerem, non dixi hanc esse vnicam causam, quòd illa vsque ad filios deriuetur: quia illi corporis complexionem & proinde inclinationes ad vitia, à parentibus suscipiunt: sed alias addidi rationes, quæ multò magis vrgere mihi videbantur. Amor siquidem, quo filij erga patres suos afficiuntur, hoc efficere solet, vt illi ferè semper procurent mores paternos imitari. Hic autem amor, cùm non varietur aut distinguatur in filijs per hoc, quòd ante aut post nati sunt, apertissimè conuincitur inde, vt in crimine hæresis, quod non semper à carne oritur, nullum prorsus sit inter filios hæreticorum ponendum discrimen, per hoc, quòd ante aut post crimen à patre commissum nati sunt: præsertim cùm iura, quæ de filijs hæreticorum loquuntur, nullum tale inter illos ponant discrimen. Est adhuc alia vrgentissima ratio, propter quam catholicis filijs hæreticorum tot pœnæ sunt à iure inflictæ, vt videlicet hac via criminis grauitas declaretur, & alijs timor incutiatur. Nam propter hanc solam causam sæpe vltio parãtũ ad filios extẽditur, prout in filijs illegitimis apertè cõstare potest, qui sine culpa sua, non tamé sine causa ad paterni criminis detestationé, D à ministe-

à ministerio altaris prohibentur. Quæ ratio cùm pares vires habeat in omnibus hæreticorum filijs, conuincitur etiam inde, nullum esse ponendum inter illos discrimen: quia (vt sæpe iam diximus) vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Sunt tamen quædam argumenta, quæ Iohannes Calderinus affert A pro suæ sententiæ confirmatione, quibus ego facillimè respondebo in tertio documento, quod postea subiungam, & ibi apertius ostendam, illum debilissimo fuisse innixum fundamento.

Secundò infero, quòd propter quamlibet sanguinis humani effusionem cum iniuria & violentia in ecclesia factam, ecclesia manet polluta, & indiget reconciliatione. Nec opus est distinguere an sanguis sit modicus aut multus, nisi fortè tã modicus esset, vt meritò posset pro nihilo reputari. Nam si vna tantum, aut fortè altera sanguinis gutta effunderetur, non putarem ecclesiam esse violatam, & egere reconciliatione: quia illa tam modici sanguinis effusio pro nulla est reputanda, iuxta commune prouerbium, quod sic ait. Quod parum distat à re, nihil distare videtur. Per hanc autem interpretationem nullam facimus legi iniuriam, neque illam à vero illius sensu detorquemus. Non est enim iustũ, vt leges humanas strictius & rigidius interpretemur, quã leges diuinas. At leges diuinas sic interpretãdas esse oẽs Theologi docẽt, vt minima quęq; ppter materię (vt dicũt) imperfectionem à rigorosa legis obligatione sectudantur. Si quis enim furto surriperet vnum tantũ papyri folũ, aut vnã mulieris aciculã, hoc animo & hac intentione, vt quanuis plura inueniret, non caperet: nullus sanæ mẽtis diceret illũ peccasse mortaliter. Quia licet contra prçceptum diuinum fecerit, propter rei tamen imperfectionem & paruitatem, excusatur à rigorosa prçcepti obligatione. Eodem modo in legibus humanis interpretandis agere oportet. Nam ob hanc causam, qui dre dominico post dictum à sacerdote missæ introitum accedit ad missam, & reliqua vsque ad finem audit, præcepto ecclesiæ satisfacit: B quia modicum illud, quod deest integritati missæ, pro nihilo reputatur. Idem etiam dicendum est in sanguinis effusione, qui si tam modicus sit, vt meritò sit pro nullo reputandus non violabit ecclesiam. Si verò maior sit effusio, quanuis sit modica, semper violasse dicetur. Et hoc est contra Abbatem in cap. Proposuisti, de consecra. eccle. vel alta. vbi dicit, per modici sanguinis effusionem ec- Abbas
clesiam minimè violari, nec vlla egere reconciliatione. Quia verbum effusionis (vt ille ait) denotat abundantiam. Et idem tenet glossa in cap. vnico, de consecra. eccle. vel alta. libro sexto. Sed hęc Abbatis sentẽtia apertè conuincitur esse falsa, ex his, quæ secundo documento supra tractata sunt. Nam in capitulo. Si ecclesia, de consecra. eccle. vel alta. Gregorius papa nonus docet Ecclesiam pollutam esse per sanguinis humani effusionem, nec distinguit, an sanguis sit modicus, an copiosus. Et in cap. Ecclesijs, de consecra. distin. Idem decernitur absque vlla prius modici aut multi sanguinis distinctione. At vbi lex nõ distinguit (vt iam sæpe diximus) nec nos distinguere debemus, etiã si sit ad benignioré legis interpretationem faciendam. Sed Abbas ad suæ sententiæ probationem dicit, textus illos suprà citatos non generaliter loqui, sed distinctè, de sola abundanti & copiosa sanguinis effusione: quia verbum effusionis (vt ille ait) denotat abundantiam. Pro qua sententia citat glossam, quam dicit esse notandam, in cap. Cũ illorum. §. Quod si clausirales, de senten. excõmu. Si ad probãdã verã & legitimam illius vocis significationem, citasset mihi Ciceronẽ, aut Quintiliã, aut legitimam illius vocis significationem, citasset mihi Ciceronẽ, aut Quintiliã, nũ aut Plinium, at Titum Liuium, aut quemlibet aliũ ex primoribus linguæ latinæ, facilè crederem. Deinde, si pro ea re, quæ ad solam iuris canonici peritiam spectaret, mihi glossam citaret, fortè lubens succumberem, aut si me ratio aliqua cogeret vt ab illa discederẽ, cũ reuerentia illam reijcerẽ. Sed cũ cõstet glossatorem Decretalium, etiam si in iure canonico doctissimus fuerit, barbarum

Corollariũ secundum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vix latinè loquētē fuisse,quales sunt ferè omnes iuris canonici tractatores antiqui,nō possùm non ridere,cū ad probandā propriam vocis significationē,illū mihi in testem adducat. Certè si viros in lingua latina peritissimos consulere volumus,inuenienius non solū in abundantia,sed etiam in rerum parcitate,illos effusionis nomine esse vsos. Fateor quidem hanc vocem,cùm vitium liberalitati oppositum designat,significare abundantiam & quandā rei consumptionē.Cicero in Philippicis.Cæsar patrimonium suum effudit,quanquam non sumus vsi eo verbo,quo decuit: non enim effudit,sed in salutem reipublicæ collocauit.Quibus verbis apertè docet,non omnem largitatem,aut omnem abundantis rei consumptionem, dici rectè effusionem: sed eam solam,quę vitiosè fit. Non tamen in hac sola significatione est huius vocis vsus: quia aliquando sumitur effundere pro extendere,aliquando pro spargere,aliquando pro emittere. Cicero in libro de natura deorum. Mare medium terræ locum expetens, conglobatur vndique æqualiter,neque redundat vnquā,neq; effunditur. Quo loco posuit, effundere,pro extendere. Idem in oratione pro Lucio Flacco. Vox in coronā turbāque effunditur.Idem in libro de Oratore posuit,effundere, pro emittere aut producere,sic inquiens. Segetes fœcūdæ effundunt herbas inimicas frugibus. Et iuxta hanc significationem capimus hoc verbū,effundere,cùm de sanguinis effusione loquimur.Sed tunc non magis abundantiam aut largitatem significat quàm reliqua verba,pro quibus ponitur, aut quibus in significatione cōsentit.Hoc autem vel ex eo conuincitur,quòd aliquando viri eloquentissimi post verbū effusionis addunt nomen aliquod abundantiam designans,quod non fecissent,si solum verbum effusionis ipsam denotaret abundantiam. Esset enim inanis verborum repetitio,quæ pro vitio notari solet,& à Græcis vocatur περισσολογια.Cicero in oratione pro Cneio Plancio,prope finem ad ipsum Plancium verba referens, ait. Timeo ne nihil tibi præter lachrymas queam reddere,quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti. Quid quæso opus erat addere plurimas, si solum effusionis verbum copiam & abundantiā significaret? Sed omissis prophanis scriptoribus,qui sæpe plura, quàm oporteat,verba expendunt,à sacris literis testimonia petamus,in quibus nec vllum est verbum superflue positum. Deus ad regem Dauid loquens, ait.Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Si verbum effusionis,abundantiam ex se solo significaret, non fuisset opus dicere, multum sanguinem effudisti,sed satis fuisset dicere,sanguinem effudisti Et Paulus ad Titum scribens,ait. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti,quem effudit in nos abundē.Ecce vides post verbum,effusionis,additum esse aduerbium denotans abundantiam, quod esset superfluè additum, si ipsum verbum, effusionis,ex sua propria significatione semper denotaret abundantiam. Sed quia verbum hoc, vt significat spargere, aut emittere,non solam abundantiam, sed etiam modicitatem aut paucitatem designat, ideo post verbum, effusionis,additur sæpe nomen aut aduerbium abundantiam significans. Deinde,si ipsa verbi compositio rectè inspiciatur,apertè quod dico intelligetur. Effundo siquidem verbum cōpositum est,ex hoc verbo, fundo,& præpositione, ex, cuius vltima litera,x, in compositione transit in,f,ob quam caussam hoc verbum,effundo,scribitur per duplex, f.Sicut igitur fundere non denotat semper abundantiam,ita nec effundere,quod ex illo componitur. Nam effundere idē est,quod extra fundere, aut ex aliquo loco fundere. Et certè si Petrus è narib⁹ modicum sanguinem,vt puta tres aut quatuor illius guttas demitteret in terrā, null⁹ nisi linguę latinę ignarus, diceret malè latinè dici Petrum effudisse sanguinē. Nam sicut fudit,ita etiam effudit.Non enim differt vnum ab altero,propter paucitatē aut abūdātiā:& ideo sæpe

Cicero.
Cicero.
Idem.
Idem.
Idem.
2.Paral.12.
Tit 3.

sæpe vnum pro altero ponitur. Pro qua re apertum est testimonium id,quod in Genesi Deus ait. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Quibus verbis(vt constat) legem talionis Deus statuens,pro sanguine effuso,iubet alterius sanguinem fundi. At si magis esset effundere, quàm fundere, non integrè retaliaret. Quia pro maiori damno minor daretur compensatio. Cū igitur ex his omnibus apertissimè constet,verbum,effusionis,ex sua propria & legitima significatione,aut ex iuris regula non significare semper abundantiam; conuincitur inde apertissimè per omnem humani sanguinis iniuriosam aut irreuerentem effusionem in ecclesia factam,ecclesiam esse pollutam,& egere reconciliatione,quanuis sanguis effusus sit modicus, nisi (vt dixi) tam modicus esset, vt meritò esset pro nullo censendus. Quia cap. illud,Si ecclesia,& cap.Ecclesijs, de omni sanguinis effusione loquuntur, nec distinguūt an sanguis effusus sit modicus aut multus. Ex quo etiam infero contra glossam in cap. Cum illorum §. Quod si clausirales, extra de sent.excom.quòd si monachus aliquis alium eiusdem clausiri monachum percusserit vsque ad sanguinis effusionem,non poterit ex iuris canonici ordinatione per suum prælatum absolui, sed requirenda erit necessariò sedes apostolica, quanuis sanguis effusus sit modicus, nisi fortè tam modicus sit, vt meritò sit pro nullo æstimandus: quoniam tunc propter imperfectionem materiæ(vt suprà de violatione ecclesiæ diximus)à legis obligatione excludetur. Nam illud prædictum capitulum, in quo absolutio à sanguinis effusione reseruatur sedi apostolicæ, generaliter loquitur, nullam prorsus inter modicum aut multum sanguinē, distinctionem faciens. Vbi autem lex non distinguit(vt iam sæpe dictum est) nec nos distinguere debemus, quanuis sit pro benigniore legis interpretatione facienda. Et certè si iuxta opinionem Abbatis & glossæ textus illi essent interpretandi,sæpe illorum canonum sententia esset incerta:quia non ex solo iure penderet,sed necessarium esset iudicis sententiam expectare. Nam cùm non sit lege definitum,quantus sanguis sit censendus modicus,& quantus sit dicendus multus, in multis casibus oporteret expectare sententiam iudicis, vt decernat an sanguis effusus sit modicus aut multus. Et quia iudicum æstimationes variæ sunt, fiet vt sanguis,qui ab vno iudice æstimatur modicus, ab alio iudicetur esse multus: & inde necessariò euenit,vt propter eandem sanguinis mensuram effusam in diuersis ecclesijs, vna sit violata & alia non: quia vnus iudex in vna ciuitate iudicabit sanguinem effusum esse modicum, & eiusdem quantitatis sanguinem iudicabit esse multum iudex alterius ciuitatis. Ne igitur in has perplexas absurditates incidamus, necessarium est, vt quæ generaliter dicta sunt, generaliter interpretemur. Sed glossa in illo capit. Cum illorum, volens probare verbum,effusionis,significare semper abundantiam, citat capitulum, Reuertimini,quod ponitur.16.q.1. Nā illic Hieronymus, cuius est textus ille,hæc ait. Verbum, effusionis,nomen largitatis ostendit Hæc ille. Sed re vera dictum illud Hieronymi,si rectè illius verba circunspiciantur, apertè fauet meæ sententiæ,tantā abest,vt mihi vllo pacto cōtradicat. Nam illa verba dicit Hieronym⁹ in cōmentarijs super Malachiā prophetā,interpretās illud eiusdē ꝓphetæ.Probate me super hoc,dicit dñs,si nō aperuero vobis cataractas cœli,& effudero vobis benedictionē vsque ad abundātiā.Et hęc verba exponēs dicit: verbum,effusionis,nomē largitatis ostēdere Fateor quidē in illo Malachię loco,quē Hieronymus interpretatur, verbum,effusionis,significare aut ostendere largitatē,hoc tamen nō facit ex se solo & ex sua propria & primęua significatione,sed ratione nominis illi postea additi quod significat abundantiā. Nā alias si ex solo verbo,effusiōis,talis oriretur significatio,nō op⁹ erat post verbū effusiōis,addere vsq; ad abūdātiā:ſ; satis erat dicere.et effudero vobis bñdictiōem Hieronym⁹ igitur nō generaliter loquitur,quòd verbū effusiōis ostēdat largitatē,

Hieronym.
Malach.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed solùm in illo Prophetæ loco, quem interpretabatur, vbi post verbum, effusionis, additur nomen abundantiæ ad denotandam Dei largitatem. Sed inde nullo pacto licet inferre, vt verbum, effusionis, vbicunque absolutè ponatur sine nomine denotante abundantiam, significet copiam & largitatem.

C

Documentũ tertium.

Tertium documentum est. Lex pœnalis nunquam extendenda est vltra crimen aut personam, aut denique vltra casum in lege expressum: quauis in alijs criminibus, aut in alijs casibus eadem ratio inueniatur, quæ inuenitur in casu per legem expressò. Et hinc est, quòd in legis pœnalis interpretatione non licet arguere per argumentum à simili, quod alias non paruam vim apud iurisperitos habere solet. Hoc documentum de sola lege pœnali intelligendum esse volo, & illi soli est peculiare: in alijs autem legibus aliquando contrarium agere licet. Nã gloss. in. l. Si constante. ff. soluto matrimonio, dicit legem extendi posse vltra casum in lege prolatum, si in alio casu eadem inueniatur ratio, quæ inuenitur in casu per legem expressò. Dinus in regula, In argumentum, de regulis iuris, libro sexto, contentit prædictę glossæ, dicens eam veram esse, quando lex absolutè loquitur, & non cum dictione exclusiua, quæ reliquos omnes casus excluderet. Alioqui si lex cum restrictione aliqua aut exclusione loqueretur, iniustum esse dicit, vt ad casum per legem non expressum extendatur. Bartholus in prædicta. l. si constante, quæstione nona, Dini sententiam reijcit, & vtrunque illius dictum impugnat. Abbas in cap. Translato, de constitutionibus, dicit legem posse extendi ad alium casum similem in lege non expressum, propter similitudinem rationis, nisi casus ille similis habeat aliam specialem legem contrariam. Quia extensio legis (vt ille ait) nunquam debet fieri ad legis correctionem. De hac re ego nihil differere volo, propterea quòd longè est ab instituto meo, quo de sola lege pœnali dicere statui. De hac igitur sola ego differens dico, illam non esse extendendam vltra casum in lege expressum, etiam si in alio casu eadem inueniatur ratio, quæ inuenitur in casu per legem definito. Pro huius documenti probatione est capit. Pœnę. de pœniten. distinctione prima, cuius hęc sunt verba. Pœnę legum interpretatione molliendæ sunt, potius quàm nimis exasperandæ, atque ideo propriũ casum non excedunt. Hæc ibi. Ex hoc dicto infert glossa in cap. In pœnis, de regulis iuris, lib. 6 argumentum à simili non valere in pœnis. Causam autem quare argumentum à simili aut ab identitate rationis non valet in lege pœnali, cùm tamen in alijs legibus valeat, glossa illa non exprimit, ego tamen apertam & efficacem reddam, quæ est hęc proximè sequens. Aliæ leges adeò pendent ex ratione, vt ratio legis dicatur esse mens illius. Nã Panormitanus in cap. finali, de rescriptis, dicit legem non esse aliud quàm rationem eius. Et idem docet Baldus in. l. Non dubium. C. de legibus. Et hinc euenire necesse est, vt vbicũque illa eadem inueniatur ratio, ibi etiam eadem habeatur lex: quia nisi ita fieret, necessariò consequens esset, vt aliud esset lex, quàm ratio eius. Lex autem pœnalis non omnino pendet ex ratione, sed etiam pendet ex sola legislatoris voluntate, quatenus certam aliquam pœnam decernit. Nam licet ex recta & cogente ratione procedat, quòd crimina puniantur, nulla tamen recta ratio cogit, vt tale aut tale crimen, hac aut illa pœna puniatur: sed hoc ex sola legislatoris voluntate pendet, quæ etsi aliquam habuerit congruentem rationem, non tamen necessariò cogẽtem, vt talis pœna potius quàm alia statuatur. Et hæc, meo iudicio, sunt, in quibus legislator rectè dicere potest: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Quia in his non est ab illo exigenda ratio, cur potius hanc quàm illam pœnam elegerit: sed illius voluntas pro ratione sufficit. Et idem dicendum est de iudice in illis pœnis, quas lex illius arbitrio committit: in quibus non est iustum exigere ab eo rationem, quare magis vnam, quàm alteram elegerit pœnam: sed satis erit pro ratione voluntas. In alijs verò, quæ omnino à

Dinus.

Bartholus.

Abbas.

Abbas. Baldus.

ratione

A fatione pendẽt, vt sunt ea, quæ ad mores spectant, non sufficit pro ratione legis iustæ sola legislatoris voluntas. Et quia sæpe pœna ex arbitrio potius quàm ex ratione pendet, euenit vt idem crimẽ in diuersis orbis Christiani prouincijs, diuersa pœna puniatur. Quia licet ratio naturalis, quæ eadem est apud omnes, ostendat crimina esse punienda, qua tamen pœna punienda sint, non perinde declarat ratio naturalis, & ideo volũtatis arbitrium accedere oportet, quo vna potius quàm altera pœna eligatur. Et hinc euenire necesse est, vt, quia humanum arbitrium non est idem apud omnes, pœna etiam per legem decreta, non sit eadem apud omnes. Et inde vlterius sequitur, vt argumentum à similibus, aut ab identitate rationis, sit in lege pœnali prorsus inualidum. Quia lex pœnalis (vt dixi) non pendet tota à ratione, vt aliæ leges: sed etiam pendet ex arbitrio voluntatis. Non enim est necessariò consequens, vt furta omnia pœna quadrupli puniantur, propterea quòd furtum aliquod pœna quadrupli lex punire iubet. Potest enim esse, vt legislator voluerit furtum aliquod punire pœna quadrupli, non autem reliqua, sed maiori aut minori pœna. De qua re apertum potest proferri testimonium, ex lege à Deo per Moysen data, in qua, qui furatus fuisset bouem, iubebatur quinque pro vno restituere. Ex qua lege minimè inferre licet, vt pro quocunque alio furto oporteat, iuxta legem Mosaicam, quinque pro vno reddere. Nam eadem lex Mosaica iubebat, vt pro vna oue furto sublata, quatuor tantum oues reddere, & pro auro, aut argento, aut vestimentis furto sublatis, duplum solummodo restitueretur. Quę pœnarum diuersitas, etsi ex aliqua cõgruenti ratione processerit (vt Lyra leges illas interpretans ostendit) non tamen ex ratione naturali & necessaria orta fuit. Nam alias non fuisset vnquam mutata, sed permansisset vsque hodie lex illa: quoniam lex naturalis perpetuò constat, & nunquam variatur. Ad primam igitur huius documenti intentionem reuertens, dico legem pœnalem nunquã esse extendendam vltra casum per legem expressum, etiam si sit per argumentum à simili, aut à contrario sensu, nisi fortè talis extensio posset per alias iuris regulas apertè & euidenter probari. Abbas tamen in capit. Translato, de constitutionibus, gratis & absque vlla ratione dicit legem pœnalem posse extendi ad similem casum propter similitudinem rationis, & cõnexitatem negocij. Sed hæc illius opinio, ex his, quæ diximus, apertè constat esse falsa, cùm illius contrarium apertissimè doceatur in illo cap. Pœnæ, de pœniten. distinct. prima.

B

Abbas.

Ex ratione huius tertij documenti, infert doctor subtilis Scotus, falsam esse quorundam Canonistarum opinionem, qui docent per reiterationem sacramenti Confirmationis cõmitti irregularitatem, sicut per reiterationẽ baptismi. Hanc opinionem tenet Archidiaconus in cap. primo, distinct. 68. Et hanc Canonistarum opinionem tuetur Richardus de media villa in. 4. sententia. distinctione septima, quæstione penultima. Sed hanc opinionem falsam esse apertè conuincit Scotus per hoc, quòd vniuersaliter (vt ille ait) nulla pœna canonica, quæ non est inflicta à papa condente ius, incurritur ipso iure. Nec propter argumenta exponentium canones, siue à simili, siue à contrario sensu, est aliquis tali pœna adstrictus: quia possunt exponere ius conditum, non autem condere nouum per suas expositiones. Cùm ergo nunquam inueniatur in iure Canonico pœna irregularitatis expressè inflicta pro iteratione confirmationis sicut pro iteratione baptismi, inde euidenter colligitur, nullam talem pœnam incurri per confirmationis iterationem: quia pœnales leges potius sunt restringendæ quàm ampliandæ. Et certè si legislatoris voluntas fuisset irregularitatis pœnam infligere, pro reiteratione Confirmationis, sicut pro reiteratione Baptismi, expressisset in vno perinde ac in altero. Hi tamen, qui Richardi & Archidiaconi opinionem tuentur, afferunt pro se cap. Dictum, de consecratio. distinctione quinta.

Scotus in. 4. sent d. 7. q. 5.

Archidiacon. Richardus.

Sed si

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed si benè illius capituli verba circunspiciantur, plus illis refragantur quàm suffragentur. Nam in illo capitulo nulla prorsus pœna infligitur, aut ministro confirmanti, aut ipsi confirmationem suscipienti, sed solùm dicitur decretum esse, vt qui bis, aut ter, aut eò amplius cõfirmatus fuerit, non seculo sed soli Deo sub habitu regulari vel clericali religiosissimè famuletur. In his autem verbis (vt constat) præcipitur clericalis officij exercitium, tantum abest, vt pœna irregularitatis infligatur. Nam optimus & perfectissimus famulatus, qui in habitu regulari vel clericali Deo exhiberi potest, est in ministerio altaris, vt puta in cõsecratione Eucharistiæ, aut in alio quouis ordinis sacri exercitio ad Eucharistiæ consecrationem tendente. Hæc autem ministeria (vt omnibus apertum est) nullus, qui irregularis est, rectè exhibere potest. Fortè aliquis causam quæret, cur potius pro iteratione baptismi, quàm pro iteratione confirmationis, aut pro iteratione ordinis, sit pœna irregularitatis inflicta: cùm hæc duo vltima sacramenta iterari non possint, sicut nec baptismus. Huic quæstioni licet per ea, quæ proximè diximus, faciliter responderi possit, dicendo satis esse pro causa & ratione solam legislatoris voluntatem: nihilominus aliam reddo congruentissimam rationem, quæ talis est. Pœnæ (vt suprà capitulo tertio dixi) non solùm sunt ad punitionem, sed frequenter imponuntur ad medicinam. Et ob hanc causam, sæpe minoribus peccatis grauiores infliguntur pœnæ, propter maiorem hominum pronitatem ad illa: maioribus autem peccatis, aut leues, aut nullæ infliguntur à iure pœnæ: quia experientia docente, cognitum est, homines non esse ad illa peccata procliues. Certum est autem, fuisse olim pessimas quorundam hominum hæreses, qui homines semel baptizatos, ob diuersas causas rebaptizare docebant. Et hoc nostro miserabili seculo, Anabaptistarum hæresis, duce quodam Balthazare, suscitata est, atque in diuersis huius orbis partibus diuulgata, quæ docet, homines pro libito quoties voluerint, rebaptizari posse. At, de confirmationis aut ordinis sacramento iterando, nulla vnquam talis hæresis in publicum prodijt. Et hæc est ratio potissima, propter quam ad reprimendam rebaptizatorum aut rebaptizantium audaciã, pœna irregularitatis est à iure inflicta, & non contra eos, qui bis confirmati aut ordinati fuissent: quia non erat opus ibi apponere medicinam, vbi nullus vnquam patuerat morbus.

Angelica Summa.

Ex hoc tertio documento infero etiam falsam esse opinionem Summæ Angelicæ, quæ in titulo, Incestus. §. vltimo, dicit, omnem incestuosum, siue ille cum consanguinea sua, siue cum consanguinea vxoris suæ incestum commiserit, priuatum esse potestate exigendi debitum ab vxore, & peccare mortaliter, si cõtra iuris prohibitionem petierit. Quòd enim hæc opinio falsa sit, inde apertissimè cõuincitur, quòd omnia iura, quę prohibent incestuosũ posse debitum ab vxore exigere, de solo illo incestuoso loquuntur, qui vxoris suæ consanguineam cognouit, & non de illo, qui cognouit consanguineam suam, vt apertè constare poterit cuiq; legẽti et benè cõsiderãti oĩa capitula illius tituli, qui inscribitur de eo, qui cognouit cõsanguineã vxoris suæ. Cũ igitur lex, quæ coniugẽ incestuosum priuat iure exigendi debitum, pœnalis sit, oportet vt (iuxta ea quæ diximus) non extendatur ad eos casus, qui non sunt per legem expressi. Sed Summa Angelica apertè cognoscens, nullum capitulum illius tituli posse vllo modo suæ opinioni fauere, alios ex decreto citat textus, qui nec tantillũ illi patrocinantur. Primò quidẽ citat cap. Si quis viduã, quod habetur. 32. q. 7. in quo, enumeratis casibus, in quibus vir & mulier incestuosè commiscentur, quorum aliqui committuntur cum consanguinea vxoris, aliqui cum consanguinea propria ipsius viri, tandem de omnibus illis dicitur eos disiungi, & vlterius nunquam in coniugio copulari præcipimus. Sed re vera illa verba nullo pacto nostræ sententię contradicunt: quia per illa verba, quatenus de incestuosis, qui suas consanguineas polluerunt, loquuntur

loquuntur, solum prohibetur, ne hi tales matrimonium contrahere possint: & hoc ipsum ego libentissimè fateor, quanquam verba illius capituli non de omni coniugio loqui videntur, sed de solo coniugio inter ipsos consanguineos, qui se inuicem polluerant, quod taliter dirimendum esse dicit, ita vt nunquam amplius ad talem coitum fornicarium redeant. Cæterum, si illorum aliquis cum quauis alia persona legitimum contraxerit matrimonium, verba illa non prohibent vt debitum ab vxore exigere possit. Si autem concilium Maguntiense, cuius illa sunt verba, voluisset ab huiusmodi incestuosis prohibere, ne debitũ ab vxoribus peterent, sicut prohibuit contractum matrimonij, apertè illud expressisset, sicut apertè expressit Celestinus papa, huius nominis tertius, in capitu. Transmissæ, de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ, vbi decernit illum, qui priuignam suam polluerat, non posse debitum ab vxore petere, & post illam defunctam non posse aliam in matrimonium ducere. Si quis fortè contendat per verba illius cap. Si quis viduam, non solùm prohiberi coniugium inter ipsos consanguineos temerariè attentatum, sed etiam prohiberi omne aliud matrimonium, ita vt nullus eorum possit cum quacunque alia persona matrimonium contrahere, nec post matrimoniũ contractum ab vxore debitum exigere: sequitur inde, vt per verba illius capituli etiam sit illi interdictũ, vxori petenti debitũ reddere: quod est nimis absurdũ, & nullus vnquã concesserit. Quia nõ est iustũ, vt propter delictum alterius cõiugis, innocens suo iure priuetur. Quòd autẽ hoc inde necessariò sequatur, euidenter probatur per ipsa verba, quibus generaliter et absolutè præcipitur, vt nunquã coniugio copulẽtur, nec vllam facit distinctionem per hoc, quod est reddere aut exigere, sed generaliter & indistinctè præcipitur, vt nũquã cõiugio copulẽtur. Si per illa verba prohiberetur, non solũ cõtractus matrimonij & copula carnalis inter ipsos consanguineos, qui se inuicem polluerunt, sed etiam omnis alius matrimonij contractus, & copula inde sequẽs etiam interdiceretur illis, euidentissimè inde sequeretur, vt per illa verba etiam prohibeatur debiti redditio sicut exactio. Ne igitur tantam absurditatem & iniustitiam illi textui tribuamus, necessarium est dicere per illa verba non prohiberi, nisi solum matrimonij contractum, & non copulam, quæ post legitimum matrimonium succedere solet. Et eodem modo respondeo ad cap. De incestis, et ad cap. Nec eam 31. q. 2. & 3. & ad cap. Si duo viri 35. q. 6. Nam in omnibus illis capitulis (vt facilè constare potest illa omnia legenti et benè circunspicienti) solùm prohibetur incestuosis contractus matrimonij: non autem vt post matrimonium verè contractum à se inuicem debitum exigere possint. Illis autem incestuosis, qui suarum vxorum consanguineas cognouerunt, vtrunque iure prohibetur, vt patet in illo iam citato cap. Transmissæ, & in cap. Si quis, eodem tit. Si quis autem quærat, quare potius priuatur iure exigendi debitum ab vxore is, qui cognouit consanguineam vxoris suæ, quàm is, qui cognouit consanguineam propriam: huic quæstioni facilè quisque (vt suprà diximus) respondere poterit, dicens satis esse pro ratione legislatoris voluntatem. Verũ, ne vbi vrgentissima adest, rationem prorsus deesse innuamus, eam nunc reddere volo. Qui cognouit consanguineam vxoris suæ per talem, quanuis illicitum & nefarium coitum, acquirit affinitatem, quam ante non habebat, cum propria vxore: vt apertè innuitur in cap. Discretionem, & in cap. Tuæ, de eo, qui cogno. consangui. vxoris suæ: & probatur apertius per Apostolum dicentem. Qui adhæret meretrici, vnicum corpus efficitur cum meretrice. Iustum igitur fuit & æquum, vt ab vxore sua, quam incestuosus suo peccato fecit sibi affinem, debitum exigere non posset, ne cũ affine sua se misceat propria voluntate, nisi solùm quando fuerit ab vxore sua exactus. Qui verò suam tantùm cognouit consanguineã, nullam per hoc acquirit cum vxore affinitatem quam ante non habuisset, ac proinde non est illa

1. Cor. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca
Antonius de Burrio.

est illa affinitatis ratio quæ vrgeat prohibere illũ ne ab vxore sua debitum exigat: sed satis est vt si liber ab vxore fuerit, priuatus sit potestate rectè in posterum contrahendi.

Tertiò ex eodem tertio documento infero falsum esse, quod Antonius de Burrio asserit, videlicet omnem illum peccare mortaliter qui audit missam à quouis sacerdote existente in quocunque crimine notorio. Quia licet in cap. Vestra, de cohabi. cleri. & mulierum, & in cap. Nullus. 32. distinct. præcipiatur vt nullus audiat missam presbyteri quem scit concubinam indubitanter habere, de alijs tamen presbyteris qui alijs criminibus quamlibet notorijs sunt maculati, nihil tale præcipitur: & inde sequitur vt qui ab alijs missas audiunt, non peccent. Quia ex hoc quod vnum præcipitur, non licet inferre aliud etiam esse præceptum quantacunque sit inter illa duo similitudo. Nam præceptum illud vt ad sacerdotem fornicarium comparatur, pœnale est: quia in pœnam sui criminis præcipitur alijs vt missam ab illo non audiant. Et propter hãc causam nõ est extendendum vltra casum in lege expressum. Nec fauet opinioni Antonij cap. fi. de tempo. ordi. quod ille pro se citat: quia textus ille loquitur de ipsis presbyteris criminosis, & non de his qui missas ab illis audiunt. Alia multa possem ex hoc tertio documento inferre corollaria, sed prolixitatem vitare cupiés prudẽti lectori committo, satis me fecisse putans quòd viam qua rectè incedere possit, illi indicauerim.

Quòd legislator humanus potest statuere legem pœnalem obligantem ad culpam, non obstante pœna quæ per legem imponitur.
CAP. VIII.

HACTENVS de lege pœnali, quæ sit, & qualiter statuenda, qualiter etiam interpretanda, per aliquot capitula disseruimus: nunc iam opus est vt ad nostri operis scopum propius accedamus, et de potestate ipsius legis pœnalis tractare incipiamus. Hæc autem potestas quoniã ad duo potissimum (vt suprà me dixisse memini) referri potest, videlicet ad culpã & ad pœnã, ideo de potestate quã circa vnumquodque horũ habet, hoc ordine dicere statui, vt primo de potestate in ordine ad culpã, deinde de potestate circa pœnam disseram. Et circa potestatem quam lex pœnalis in ordine ad culpam habet, scio à tam multis erratum esse, vt iam prouerbij loco illorum error sub hoc verborum tenore à multis celebretur. Nulla lex pœnalis obligat illius trãsgressorem ad culpam aliquam: quia satis est (vt sic sentientes dicunt) quòd trangrediens legem exponat se periculo pœnæ per legem impositæ. Qui error cùm multorum animas læserit, illis (vt certa experientia didici) ad diuersa peccata committenda audaciam tribuens, coactus sum talem errorem apertissimis rationibus conuincere, vt illius falsitate manifestè demonstrata, quotquot illi ante fauebant, statim ab illo deficiant, & sic à peccatis quæ illo occasionem præbente commiserant, libenter abstineant. Vt autem hoc facilius & apertius efficere valeam fortissimum & firmissimum quoddam fundamentum primo iacere statui, cui nostra disputationis structura innitens nequaquam corruere poterit. Fundamentum hoc huiusmodi verbis describitur.

Potestas humana siue ecclesiastica sit siue laica, potest statuere legẽ obligantẽ illius transgressorem ad culpam etiam mortalem, quanuis lex pœnam contra transgressorem statuat, & ille se periculo pœnæ exponat. Hoc fundamentum probatur multiplici ratione, quarum prima sit hæc. Humana potestas siue eccle-

siastica

siastica sit siue laica potest statuere legem obligantem ad culpam etiam mortalem sine impositione pœnæ, ergo potest etiam obligare ad eandem culpam cum impositione pœnæ. Assumptum est manifestum ex his quæ suprà capite. 4. diximus, vbi multis euidentissimisque rationibus probauimus legem humanam posse obligare illius transgressores ad culpam mortalem. Consequentia verò probatur, quia impositio pœnę nõ tollit ex se & ex sua natura obligationem ad culpam: quod facilè probatur per hoc quòd culpa & pœna nõ sunt sic inuicẽ contraria, vt positio vnius inferat remotionem alterius. Alioqui fieri non posset vt quis simul esset in culpa, & in pœna quæ pro culpa infligitur. Hoc autem vel ex eo conuincitur esse falsum, quod damnatis in inferno euenit, qui perpetuò sunt in culpa, & pœnam pro culpa perpetuò patiuntur. Neque hoc solis perpetuò damnatis, sed multis etiam in hac vita existentibus contingit, qui cùm pro peccatis suis in hac vita ad tempus à Deo puniãtur, nihilominus obstinati in suo peccato perseuerant, quales fuerunt olim Pharao, & Antiochus, & Herodes, & vtinam hodie multi tales non essent. Ex quibus apertè constat pœnam non sic esse culpæ contrariam, vt non possit simul cum pœna in aliquo esse. Et inde vlterius sequitur posse aliquem simul obligari ad culpam & ad pœnam. Et confirmatur eadem ratio, quia lex humana potest obligare ad culpam solam, & potest obligare ad pœnam solam: ergo etiam poterit obligare ad vtrunq; simul. Assumptum pro vtraque sui parte ex his quæ suprà diximus est manifestum. Cõsequentia autem vel ex eo est manifesta, quòd pœna & culpa non pugnant inter se, nec sibi inuicem contrariantur, ex quo necessario sequitur, vt qui ad vtrunq; illorũ seorsũ potest aliquẽ obligare, possit etiã obligare ad vtrunque simul. Preterea, humana potestas potest hominem sibi subditum ad duas & tres prorsus diuersas & omnino disparatas pœnas obligare, ergo poterit etiam obligare ad culpam & ad pœnam simul. Assumptum patet manifestè in hæretico quem iura obligant ad pœnas valde diuersas, vt puta ad amissionem omnium bonorum, & infamiam, & mortem si resipiscere nolit: et idem contingit in criminibus cõtra legem maiestatis commissis, quæ multis & valde diuersis pœnis à iure puniuntur: prout habetur in cap. Si quis cum militibus. 6. q. 1. Consequẽtia probatur, quia obligatio ad pœnam sequitur ex culpa. & respondet illi: obligatio autem ad vnã pœnã nõ sequitur ex alia pœna prorsus disparata, nec respõdet illi: & inde sequitur vt maior sit inter pœnam & pœnam diuersitas, quàm inter culpam & pœnã: et inde vlterius sequitur, vt sicut legislator potest obligare ad diuersas pœnas, ita etiam ad culpam & pœnam simul.

Secundò, principaliter arguo, & (vt mihi videtur) tam efficaciter vt rẽ ipsam euidenter demonstrare credam: Si legislator humanus non potest condere legem obligantem simul ad culpam & ad pœnam, aut hoc esset virtute alicuius legis humanæ hoc generaliter statuentis vt nulla lex pœnalis obliget ad culpam, aut propter legem diuinam positiuam hoc prohibentem, aut quia legi diuinæ & naturali contrariatur talem legem statuere: nec est aliqua alia ratio propter quã humana potestas non possit talem legem statuere. Cùm igitur probauero neutrã harum rationum subsistere, euidenter probatum erit, potestatem humanam posse talem legem statuere. Primò quidem nulla est lex canonica aut ciuilis generaliter, & apertè statuens nullam legem pœnalem obligare ad culpam propter transgressionem illius, quod lex ante impositionem pœnæ statuit. Et si quis cõtenderit aliquam legem talem esse quæ hoc apertè, & expressè, & sine vlla dubitatione decernat, proferat illam, & statim libentissimè absque vlla contradictione cedam. Scio tamen in toto iure siue ciuili siue canonico nullam talem reperiri, quoniam multos viros in vtroque iure doctissimos de hac re consului, qui omnes apertè mihi confessi sunt nullam talem legem in toto iure haberi.

Si quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis fortè in contrarium mihi obiecerit aliquem, aut aliquos doctores asserẽtes nullam legem pœnalem obligare ad culpam, ego illos quanuis alioqui in iure aut theologia doctissimos, in hac tamen parte non recipiam. Benè tamen se res habet, quòd nullum hactenus legi theologum aut iurisperitum qui hanc sententiam tueretur: sed solùm per multorum ora illam volare video. Scio quidem multos iurisperitos & theologos scripsisse legem pœnalem non obligare ad culpam propter omissionem pœnæ à lege statutę: de qua sententia nunc non disputamus, quoniam de illa libro secundo huius operis disputabimus. Sed omnes illi qui negant obligationem ad culpam propter omissionem pœnæ, fatẽtur obligationem ad culpam propter transgressionẽ illius, propter quod lex ipsa pœnam statuit. Sed vulgus indoctum nesciens discernere inter id quod primo & potissimum à lege statuitur, & pœnam quam pro meliore illius obseruationẽ lex statuit, putauit idem esse de vtroque dicendum. Videns igitur doctores dicentes legem pœnalem non obligare in conscientia ad pœnam, inde deceptus est, vt putaret legem illam minimè etiam obligare in conscientia ad aliud propter quod pœnam statuit. Nec solùm indoctum vulgus video esse hoc errore deceptum, sed multos alios qui se pro doctis haberi volunt audio esse in hunc errorem lapsos, vt putent nullam legem pœnalem obligare in conscientia, ad id pro cuius meliori obseruatione lex ipsa pœnam adiecit: quasi lex ipsa per additionem pœnæ tollat obligationem ad culpam: quod quisquis fateri non erubescit, protinus se à ratione alienum ostendit. Est ergo certum nullam esse legem, quæ admoneat legem pœnalem nunquam obligare ad culpam. Hoc autem de solis legibus vniuersalibus, & quæ omnes obligant, quales sunt quæ in iure canonico aut ciuili continentur, dictũ esse volo. Nã scio in aliquibus religionibus, & in aliquibus collegijs similes leges haberi quæ ad culpam non obligant, propterea quòd ipsemet lator illarum apertè declarauit, se nolle per tales leges subditos suos obligare ad culpam, sed solùm ad pœnam. Inter statuta enim fratrum Minorum, hoc primo loco in illorum prologo collocatur. Nolumus per hæc quæcunque nostra statuta fratres ad peccati vinculum adstringere, nisi alias per ius diuinum vel humanum fuerint adstricti. Hæc ibi. Simile etiam statutum legi in statutis fratrum Prædicatorum, quod sequentibus verbis ab illis expressum est. Vt vnitati & paci totius ordinis prouideamus, volumus & declaramus, vt constitutiones nostræ non obligent nos ad culpam, sed ad pœnam, nisi propter præceptum vel contemptum. Hæc ibi. Et in aliquibus collegijs quæ in diuersis Hispaniæ vniuersitatibus in fauorem pauperum studentium condita sunt, inter varias constitutiones quæ pro illorum bono regimine auctoritate Apostolica sunt conditæ, hæc primo loco constituitur, qua declaratur nullam illarum cõstitutionum obligare ad culpam eos, qui in talibus collegijs vitam agunt, nisi illi aliunde fuerint ad culpam obligati. Eugenius quartus in quadam bulla quæ incipit, Ordinis tui, declarauit nihil eorum quæ in prima regula sanctę Clarę continentur, obligare ad culpam, præterquam quinque illius regulæ vota, quæ sunt de obedientia, paupertate, & castitate, et clausura, et abbatissę electionem, aut depositionem. Et idem protinus declarauit sentiendum esse de secunda regula per Vrbanum textum eisdem sororibus sanctæ Clarę data. Ex qua declaratione apertè sequitur sororem sanctæ Clarę non peccare mortaliter, quanuis diuinum officium dietim dicere omittat, si id non ex contemptu, sed ex negligentia dicere omiserit. Quia cùm ex regula sua ad id dicendum non obligetur sub pœna peccati mortalis, nullo alio iure ad peccatum mortale illas obligante illud dicere tenentur. Aliter tamen de fratribus Minoribus dicere oportet, quia hi quanuis non sint ad sacros ordines promoti, ex particulari & speciali ipsorum regulæ præcepto, tenentur dicere diuinum officium, iuxta ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ

Statuta Minorum.

Statuta Prædicatorum.

Ecclesiæ. Fratres autem Prędicatores nullum tale habent suæ regulæ præceptũ, sed solo ordinis statuto illud dicunt, quod ad peccatum non obligat: quia speciali eorum statuto (vt diximus) cauetur nullum suorum statutorum obligare ad peccatum. Si tamen illi de eleemosynis aut de decimis illis à Pontifice summo cõcessis aluntur, tenebuntur sub obligatione peccati mortalis dicere officium diuinum integrum, quemadmodum clerici seculares qui beneficia possident. Ita enim declarat hoc Vincentius Bandellus in expositione suarum constitutionum capite primo. Sed istæ leges quæ obligationem ad culpam ab alijs similibus legibus tollunt, non de sola lege pœnali, sed de omni lege loquuntur, apertè declarantes nullam talem obligare ad culpam. Deinde, et si aliqua esset lex in iure canonico, aut ciuili decernens nullam legem pœnalẽ obligare ad culpam, hæc nõ obligaret posteros legislatores qui in eadem potestate succedunt, vt non possent statuere legem pœnalẽ obligantẽ ad culpã. Quia par in parem non habet imperium, vt dicitur in cap. Exijt qui seminat. §. Cæterum sanctæ Romanæ, de verborum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tribulationis nomine hoc loco significatur punitio aut vindicta peccati, de qua re sufficiès reddit testimonium translatio septuaginta interpretum quem beatus Hieronymus hoc loco probat, quæ sic ait. Non vindicabit Deus bis in idipsum. Ex qua translatione apertè constat eam in Hieronymi translatione dictam esse tribulationem, quam septuaginta dixerunt peccati vindictam. Et hæc certè non erit duplex: quia si primo digna & sufficiès fuerit capta de peccato vindicta, nũquam alia postea de illo sumetur, ne Deus bis vindicare videatur. Omitto quid hoc loco Hieronymus doceat, quoniam periculosa est illius sententia, nisi illum nimium benignè interpreteris. Si hoc modo intelligenda est duplex tribulatio, nescio quo pacto ostendet consurgere duplicem tribulationem, per hoc quòd lex pœnalis obliget simul ad culpam & ad pœnam. Nam obligatio ad culpam non est tribulatio, hoc est, peccati punitio siue vindicta. Quia etiam si nulla in homine præcessisset culpa, potest illi dari lex obligans ad culpam. Deinde, illa prophetæ sententia non est generaliter & absolutè ad omnes referenda, sed iuxta verum literæ sensum duabus tribubus, quæ ex captiuitate Iudaica sunt ereptæ, dicuntur, vt non timeant se etiam in captiuitatem redigi sicut aliæ decem tribus: quia Deus non vult bis talem vindictam de populo Iudaico sumere. Et hoc est quod dicit non consurgere duplicem tribulationem. Si verò illa prophetæ verba non ad solas duas tribus, sed ad omnes in vniuersum homines dicta esse quis velit, oportet vt illa non de omni peccati punitione & vindicta intelligat, sed de sola illa quæ est culpæ æqualis, & per quam dignè & pro sua mensura culpa punitur. Nam de alijs punitionibus quæ culpæ mensuram non implent non est dubium quin duas & tres & multò plures sæpe Deus inferat pro vnica culpa. Hieremias siquidem de populo Iudæorum in idolatriam conuerso loquens ad Deum ait. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione cõtere eos. Duplicem contritionem dixit pro duplici punitione quam illi imprecatur. Et propheta regius in Psalmo centesimo octauo de Iuda proditore prophetans, multas variasque illi pro peccato proditionis prædicit pœnas. Ex his omnibus apertè constat illa Naum prophetæ verba quibus ait, non consurget duplex tribulatio, nihil prorsus agere ad probandum legem pœnalem non posse obligare ad culpam. Cùm igitur constet nulla lege diuina positiua prohibitum esse legem humanam pœnalem posse obligare ad culpam, hoc solum iam mihi superest probandum, non esse contrarium legi naturali, legem pœnalem obligare simul ad culpam & ad pœnam. Hoc autem vel ex eo apertissimè probatur quòd multa fuerũt olim, & sunt nũc leges diuinę simul ad culpã, & ad pœnã obligãtes quas Deus nũquã dedisset, si legi naturali cõtrariarentur. Absurdũ enim esset dicere, Deũ legẽ aliquã condidisse, quæ legi naturali repugnaret. De qua re apertissimũ reddit testimonũ beatus Cyprianꝰ, qui in sermõe de baptismo Christi Deũ alloquens ait. Lex tua docet vitare peccatũ, & corripit transgressores: & vt lotis mũdisque pedibus in uia immaculata incedãt, oĩa prẽmõstrat offendicula, & insinuat diuerticula quibus periculosi transitus euitentur, nihil impossibile, nihil iubet austerum. In quibusdam per legem tuam promissã præmia nos inuitant, in multis pœnæ propositæ & supplicia vel damna territos animos à scelerum retrahunt appetitu. Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat. Hæc Cyprianus. Et beatus Augustinus super illum versum, Prẽuaricãtes reputaui omnes peccatores terrę, ex Psalmo.118. ait. Lege diuina instaurata esse legẽ naturalẽ, siue auctã, siue firmatam, tantum abest, vt putet legem diuinam repugnare vnquam legi naturali. Et libro.22. contra Faustum Manichęum. capit.27. multò apertius hoc docet, sic inquiens. Lex æterna est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. Hęc Augustinus. Neque soli sancti viri aut veri Christiani, sed etiã gẽtiles qui nõ tam

Hieremias.

Psal 108.

Cyprianus.

Augustinus.

plenam

plenam de Deo habuerunt notitiam, intellexerunt Deum in suis operationibus nunquam à lege naturali discedere. Nam Aristoteles in libro de mundo ait. Deus (vt vetere sermone traditur) cùm omniũ rerum principium, & finem, medium que teneat, rectè semper secundũ naturam incedit, quem iustitia semper assectatur vlciscens legis diuinæ violatores. Hæc ille. In quibus verbis id potissimum annotandum est quod ait, Deum rectè semper secundum naturam incedere: quod ideo dictum esse constat, vt ostenderet Deum nihil contra legem naturalem agere. Est itaque euidens, & omnibus manifestum, deum nullam vnquam legem condidisse quæ legi naturali repugnaret. Si igitur ostẽdero multas esse aut fuisse diuinas leges simul ad culpam & ad pœnã obligantes, inde manifestè probatum erit non esse contra legem naturalẽ, si lex aliqua statuatur quæ simul obliget ad culpam & ad pœnam. Prima quam Deus homini dedit lex, habetur in libro Geneseos per hæc verba, quibus Deus primo homini loquens, ait. Ex omni ligno paradysi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Ecce legem pœnalem, de qua nullus fidelis negare poterit eam obligasse simul ad culpam & ad pœnam. Nam quòd lex fuerit pœnalis, ex pœna mortis, quam illa minatur, & quam Deus homini (vt Paulus docet) propter illius legis transgressionem infligit, apertissimè constat. Quòd autem lex illa obligauerit ad culpam, adeò est omnibus, præsertim Christianis, manifestum, vt nullus sit homo qui in se non portet culpæ, quæ ex transgressione illius legis contracta est, testimonium. Quia non in solo Adam culpa illa, aut pœna permansit, sed per Adam in omnes homines (vt Paulus ait) sicut peccatum, ita & mors pertransijt, in quo omnes peccauerũt. Dicens itaque Deus: In quocunque die comederis ex eo, morte morieris, simul denunciauit culpam quam legem transgrediendo committeret: & pœnam quam pro legis transgressione sustineret, vtrunque enim horum, culpam videlicet & pœnam nomine mortis significauit. In cuius rei testimonium profero beatum Eucherium qui libro .1. super Genesim cap.17. prædicta verba interpretãs ait. Hanc quam Deus homini minatus est mortem, non eam tantùm debemus accipere: qua caro separatur ab anima, sed hanc qua hæc alienatur à Deo, qui est vita sua. Sicut enim corpus viuit ex anima, ita anima vt beatè viuat, viuit ex Deo. Ergo deserta à Deo anima iure dicitur mortua, ex qua tres postea secutæ sunt mortes, prima in anima, secunda in carne, tertia in damnatione. Sed vt istæ sequerentur, prima præcessit desertio Dei. Hactenus Eucherius. Post hanc legem, quam solam Deus homini in statu integræ naturæ dedit, alias multas pro statu naturę lapsæ & diminutę condidit leges, in quibus multæ sunt quæ simul obligabant ad culpam & ad pœnam. Nam omnes illæ leges quæ prohibebant matrimonia contrahi inter illos qui erant aliquo consanguinitatis aut affinitatis gradu coniuncti, obligabant ad culpam & pœnam eos qui contra tales leges matrimonia contraxissent. Obligationem ad culpam apertissimè Deus expressit, quum post datas omnes illas leges, statim subiecit. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Obligationem ad culpam & pœnam simul ostendit, quum postea iterum easdem leges repetens, in multis illarum pœnam mortis statuit contra eos qui leges illas transgrederentur. Qui dormierit cum nouerca sua, (inquit lex) & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, vterque moriatur, quia scelus operati sunt, sanguis eorum sit super eos. Qui supra vxorem filiam, duxerit matrem eius, scelus operatus est, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. Et aliæ multæ similes leges illic continentur, quæ pœnã mortis transgressoribus minantur. Hæc autem mortis comminatio (vt doctor subtilis Scotus rectè

Aristoteles.

Genesis.

Rom.5.

Ibidem.

Eucherius.

Leuit.18.

Leuit.20.

Scot.in.4. sen.d.1.q.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

annotauit) nunquam in lege Mosaica ponitur nisi propter transgressionem quę esset culpa mortalis. Præterea in lege euangelica quæ multò mitior & suauior est quàm lex Mosaica, aliquas, quanuis pauciſsimas, leges pœnales instituit Christus, per quas aliquibus criminibus certas pœnas inflixit: nec tamen per talium pœnarum inflictionem eos à culpæ obligatione absoluit, immo potius ad ostendendam culpæ grauitatem, & ad auertendum homines ab illius culpæ perpetratione talem minatus est pœnam. Nam homicidas statuit iustè illos posse in pœnam criminis à iudice ad mortem damnari, sic inquiens. Omnis
Matth 26. qui occiderit gladio, gladio peribit. Per hæc enim verba (vt omnes theologi concorditer docent) Christus dedit iudicibus potestatem occidendi homicidas.
Matth.19. Adulteros etiam (vt longè latius libro secundo Deo duce ostendemus) puniuit, priuando eos iure exigendi debitum ab vxoribus suis, quando hanc solam dixit esse causſam propter quam marito licet dimittere vxorem suam. Nullum credo tam dementem esse, vt dicat homicidam liberum esse à culpa, propterea quòd hominem occidens se exposuit periculo pœnæ quam illi lex diuina minatur. Et idem prorsus dicendum est de adultero, quum adulterium committens amittit ius exigendi debitum ab vxore. Ex quibus omnibus constat aliquas esse à Deo conditas leges obligantes ad culpam, non obstante quòd per easdem aut per alias leges sint ab eo decretæ pœnæ contra transgressores illarum legum. Et quia diuinæ leges (vt iam probauimus) nunquam à lege naturali discedunt, inde apertè conuincitur non esse contra legem naturalem, potestatem humanam statuere legem quæ simul obliget ad culpam & ad pœnam. Et quia suprà probauimus hoc nulla lege diuina positiua, aut humana esse prohibitum, inde euidentissimè probatur potestatem humanam habere ius condendi legem quæ obliget ad culpam non obstante pœna per eandem legem imposita.

Tertiò, principaliter ad probandum eandem conclusionem argumentor ex multitudine exemplorum quæ apertissimum testimonium reddunt, iam sæpe ab humana potestate factum esse id, quod nos ab humana potestate fieri posse contendimus. Plurimæ (vt notum est) sunt leges canonicæ, quæ aliquid extra ius diuinum præcipiunt, aut prohibent sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ. Omnes huiusmodi leges ab humana potestate conditæ sunt per auctoritatem illi à Deo collatam, & tamen omnes illæ obligant illarum transgressores simul ad culpam & ad pœnam. De obligatione ad pœnam vel ex eo cóstat, quòd cùm in illis lata exprimatur sententia, quotquot tales leges transgrediuntur, incurrunt sententiam excommunicationis. Obligatio verò ad culpam apertissimè conuincitur ex ipsa sententia excommunicationis, quæ per talem legem contra transgressores profertur. Quia excommunicatio non nisi pro peccato mortali, eoque grani, & cui est annexa contumacia, po-
Cap.4. test inferri, vt dicitur in capitulo. Nemo. & capit. Certum .11. quæst.3. Et ob hanc causſam nos suprà diximus excommunicationem quæ per legem aliquam imposita est, efficacissimum esse argumentum ad probandum legem illam obligare ad culpam mortalem. Sunt adhuc aliæ leges pœnales quæ præter excommunicationem alias pœnas transgressoribus earum imponunt, & illas obligare ad culpam est adeò manifestum, vt nullus meritò dubitare valeat. Nam in capitulo. Perpetuæ, de electione, libro sexto, declarat Papa eum qui scienter elegerit indignum simul committere culpam, & incurrere in pœnam.
Dominicus de s. Geminiano. Super quem textum Dominicus de sancto Geminiano notabi. tertio hæc ait. Nota hic optimum textum, qui facit in argumentum, quòd veniens contra legis præceptum peccat mortaliter, etiam si in lege præceptiua sit alia pœna imposita. Probat textus: quia dicit hic quòd quoad Deũ punitur iste, & etiã ab Aposto-

Apostolica sede, ex quo tunc fecit à iure prohibita, licet non perfecerit: tamen quoad Deum fecit. Hęc Dominicus, qui eandem sententiam iterum docet & colligit ex capitul. Commissa §. illum eodem titulo. Sed fortè aliquis dicet in illis capitulis citatis assignari pœnas contra transgressiones præceptorum diuinorum, & ideo non benè probari ex illis humanam potestatem lege ab ea statuta obligare aliquem simul ad culpam & ad pœnam. Ideo alia exempla ego profero multò manifestiora, quibus apertè probatur aliquam legem humanam simul obligare ad culpam & pœnam. Est enim quædam lex circa librorum impressores condita in sessione nona Concilij Lateranensis sub Iulio secundo, et Leone decimo celebrati, qua eisdem impressoribus præcipitur vt nullus eorum librum aliquem imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe Romana per vicarium Papæ, & sacri Palatij magistrum, in alijs verò ciuitatibus & diœcesibus per episcopum vel alium habentem peritiam scientiæ libri seu scripturæ huiusmodi imprimendæ ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis siue diœcesis in qua libri illius impressio fieret, diligenter examinetur, & per eorum manu propria subscriptionem, quam sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione dabunt, approbetur. Qui autem impressor contra hanc datam legem aliquid ausus fuerit imprimere, vltra excõmunicationis sententiam quam ipso facto lex illi infert, punitur etiam per eandem legem amissione omnium librorum impressorum, & publica illorum combustione, ac centum ducatorum fabricæ basilicæ principis Apostolorum de vrbe sine spe remissionis solutione, ac per continuum annum ab exercitio impressionis suspensione. Quæ lex iterum in tertia sessione Concilij Tridentini sub Paulo tertio celebrati me ibidem presente confirmata est. Ecce vides quàm multas pœnas hæc canonica lex contra illius transgressores statuit, nec tamen omnes illæ obstant, quin lex illa eosdem trãsgressores simul obligauerit ad culpam mortalem. Hoc autem vel ex eo facilè conuincitur, quòd vltra omnes illas pœnas contra illius legis transgressores sentẽtiam protulit excommunicationis, quæ (vt iam diximus) non nisi pro peccato mortali inferri potest. In eodem Concilio Lateranensi sessione nona cõdita est alia lex contra eos clericos beneficia habentes qui diuinum officium, prout tenentur, Deo persoluere omittunt: quæ etsi pœnalis sit, ad culpam tamen obligat vt ex verbis illius apertè constare potest, quæ talia sunt. Statuimus quoque & ordinamus, quòd quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo cessante impedimento, beneficiorum suorum fructus non faciat pro rata omissionis recitationis officij & temporis: sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter perseuerauerit, legitima monitione præcedente, beneficio priuetur: cùm propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quoad hoc, vt benè probari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit. Deo tamen vltra præmissa de dicta omissione reddituri rationem. Hactenus concilium Lateranense. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quod vltimo dicitur. Deo tamen vltra præmissa de dicta omissiõe reddituri rationẽ. Ex quibus verbis apertè constat statutum illud etsi pœnale sit, obligare ad culpam, aut saltem non tollere obligationem ad culpam, quæ ante tale statutum habebatur. Quia nisi talis officij diuini omissio culpabilis esset, non oporteret de illa rationem Deo reddere. Multas alias possem ex vtroque iure leges in medium proferre, quæ simul ad culpam & pœnam obligant: sed quia istæ ad probandum id, quod in principio huius capituli posui-

Concilij Lateranen. statutum contra clericos nõ dicentes officium diuinum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

posuimus fundamentum, sufficiunt, & istæ apertiores etiam sunt quàm vt de illis quis meritò dubitare posset: ideo alias omnes de quibus aliqua fortè poterat intempestiua oriri contentio, nunc prudens omitto, vt suo loco commodius de illis disputare valeam.

C

Quòd lex purè pœnalis quatenus talis est nunquam ex se obligat ad culpam.
CAP. IX.

QVANVIS apertissimis rationibus ostendimus hominem legislatorem posse condere legem pœnalem quę simul obliget ad culpã: non tamen ideo credendum est illum quotiescunque legem pœnalem statuit, hac vsum fuisse potestate: sed aliquas leges pœnales cõdidisse quæ ad nullam prorsus obligant culpam, alias rursus quæ illarum transgressores faciunt culpæ, simul & pœnæ obnoxios. Operæprecium igitur me facturum existimaui, si ostenderem quę & quales sint leges pœnales ad nullam culpam obligantes, & quæ sint quæ ad culpam simul & pœnam obligant. Quæres, cùm numium varia sit, sicut non potest vnica & certa regula definiri, ita etiam nec vno capitulo absolui, nisi adeò prolixum foret, vt lectori quamlibet tenaci atque constanti facilè fastidium commouere posset. Vt igitur lector liberius in lectione persistat, & quæ legerit memoriæ facilius commẽdare valeat, decreui huius quęstionis definitionem per varias regulas distinguere, & per diuersa capitula partiri. Sit igitur hæc prima regula.

Lex purè pœnalis quatenus talis est nunquã obligat ad culpam aliquam quæ contrahi possit, propterea quòd fit aut omittitur id, propter quod est impolita pœna, quanuis aliquando ratione grauitatis pœnæ innuat illum, cui pœna imponitur esse aliunde ad culpam obligatum. Hæc regula iuxta singulas illius partes prius declaranda est, & ex illius declaratione facilè illius veritas patebit. Primo igitur pro huius regulę declaratiõe annotare oportet, duplicem esse legem pœnalem. Quædã est lex purè pœnalis, et alia est lex pœnalis mixta. Hanc legis pœnalis distinctionem annotat solennis doctor Henricus à Gandauo: quodlibeto. 3. quæst. 22. quanuis eas leges non appellet his nominibus quibus nunc ego eas appello, sed tantùm ponit exempla earũ. Sed quia hanc legis pœnalis distinctionem aliqui rem nõ benè considerantes irrident, præsertim Syluester in sua summa in titulo inobedientia, circa finem, vbi dicit esse verbalem tantùm & puerilem distinctionem: ideo volo singulas huius distinctionis partes apertè explicare, & ostendere ex vtroque iure, diuino scilicet, & humano non tantùm verbalem & puerilem (vt Syluester sine vrbanitate & ciuilitate dixit) sed veram & realem esse inter illas distinctionem. Et tandem ostendam id, quod potissimum in hoc capite intendo, legem purè pœnalem quatenus talis est non obligare ad culpam. Lex purè pœnalis est illa, quæ nihil facere præcipit, aut prohibet: sed tantũ imponit pœnam illi qui aut aliquid fecerit, aut facere omiserit. Lex pœnalis mixta est, quæ aliquid fieri præcipit, aut prohibet, & insuper verbis expressis statuit pœnam contra eiusdem legis transgressorem quocunque modo illa statuatur. Parum enim refert, quòd sit pœna aliqua certa decreta, aut quòd sit iudicis arbitrio commissa, quocunque modo exprimatur pœna in ipsa lege contra præcepti aut prohibitionis transgressorem, semper lex illa dicetur lex poenalis mixta. Si verò nullum sit verbum in ipsa lege, quod aliquo modo exprimat aut innuat poenam contra eiusdem legis transgressorem, quãuis iudex possit propter aliquod aliud decretum illius legis transgressorem punire, nunquam tamen lex illa

Henricus Gandauẽsis.

D

illa dicetur lex poenalis mixta: quia lex poenalis dici nõ meretur quæ nullum in se continet verbum aliquo modo exprimens poenam. Sed lex illa dicetur solũ moralis, videlicet præceptum aut prohibitio: quia de solis moribus disserit, & nihil prorsus de poena tractat. Nam ideo lex aliqua dicitur poenalis mixta quia sub eodẽ verborũ cõtextu, simul in ea miscẽtur mores et poena. Ea parte qua aliquid præcipit aut prohibet, lex moralis cẽseri debet: ea verò parte qua poenã contra transgressorem statuit, pœnalis dicenda est. Et inde euenit vt tota integra lex quæ ex illis duabus partibus cõponitur, meritò lex pœnalis mixta dicatur. Istarum duarum legum pœnalium, videlicet legis purè pœnalis, & legis pœnalis mixtę distinctio & diuersitas manifestè probatur ex diuersis legis potestatib⁹, quas Modestinus iurisconsultus explicat in l. Legis virtus. ff. de legibus, sic inquiens. Legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere, punire. Hæc ille. In quibus verbis diuersas legis potestates enumerans, eas distinguit per diuersa obiecta, hoc est, per diuersas materias circa quas leges ipsæ versari possunt. Si res est bona, lex illam præcipere potest: si mala, potest illã prohibere: si neutra est aut indifferens hoc est, si nec ex se bona aut mala, illam potest permittere. Si malum quis fecerit lex illum punire potest, & pœnam contra illum statuere. Si bonum quis fecerit, lex etiam potest illi mercedem donare, & præmium illi decernere. Et hãc quintam legis potestatem videtur iurisconsultus præterisse, in suis illis verbis modo citatis. Nec Accursius huius potestatis legis meminit, quum ipsius Modestini verba interpretatur & illis aliquid opponere nititur. Dicit tamen nullam esse legem in qua aliquod ex illis quatuor a Modestino expressis, aut aliquod æquipolles nõ inueniatur. Sed certè ego nõ video quo pacto possit Accursi⁹ ad aliquod illorum quatuor reducere legem quæ nihil aliud præcipiens aut prohibens fieri, statuit præmium reddi illi qui primus hostium muros ascenderit, vt per solam spem præmij multos ad opus illud alliceat. Sicut enim mala punire virtus est legis, & potestas principis, ita etiam potestas est principis & legis virtus, bonum præmio afficere. Sed in Modestini fauorem dici potest illam, & si hanc legis potestatem verbis apertis non expresserit, eam tamen aperte innuisse, quum dixit legis virtutem esse punire. Quia sicut malis pœna, ita iustis debetur præmium. Quisquis has omnes legis potestates plenè considerauerit, facilè agnoscet eas nõ esse sic inter se connexas, vt vna non possit sine altera actum suum exercere. Nõ est enim necessarium, vt quælibet lex simul præcipiat, & prohibeat, et permittat, & puniat, & præmio donet: sed satis est illam aliquod horũ præstare, vt lex dici mereatur. ex quo necessariò consequitur, vt sicut potest esse lex aliqua quæ solùm præcipit absque hoc quod puniat, & alia quæ sine aliqua pœnæ impositione aliquid prohibet, ita è contrario poterit esse aliqua lex quæ absque hoc quod aliquid præcipiat aut prohibeat, per metum pœnæ vrgeat ad faciendum id quod fieri oporteat: & aliqua rursus poterit esse lex quę aliquid præcipiat aut prohibeat, & simul pœnam imponat contra eos qui fuerint legem transgressi. Lex igitur quæ sine alicuius pœnæ designatione aliquid præcipit aut prohibet, dicetur purè moralis. Legem moralem hic voco, non vt theologi eam distinguere solẽt contra legem iudicialem aut ceremonialem, prout est illa quę differit de actu virtutis necessario, sed illam omnem quę quouis modo ad aliquã virtutem possit reduci, siue illa ordinetur ad lites tollendas siue ad bonos populi mores instituendos. Quæ autem absque hoc quod aliquid præcipiat, aut prohibeat, pœnam decernit contra eos qui aliquid fecerint aut omiserint, lex est purè pœnalis. Lex verò quæ aliquid fieri præcipit, aut vetat, & pœnam insuper contra legis transgressores statuit, dicitur lex pœnalis mixta. De lege purè morali non est opus exempla proferre, quia de illa in hoc opere non differo, sed solùm de lege pœnali. Verùm ne exempla deesse videãtur, vbi tam multa & tam aperta occurrũt,

A

B

paucas

Universidad de Deusto
Biblioteca

paucas aliquot ex omni genere decreui leges citare, vt ex illarum plena consi-
deratione facilé quisque censere valeat, an sit purè moralis, an purè pœnalis, an
mixta. Sed vt apertius & facilius lector hoc quod promitto efficere valeat, non
sola legum capita (vt mos est à iurisperitis receptus) sed aliquando ipsas integras C
leges citabo, vt illarum verba coram oculis habens statim sine alterius libri ad-
miniculo, de qualibet illarum iudicare possit, quo nomine sit censendà. Leges
purè morales sunt quæ sequuntur, tam ex iure diuino, quàm ex iure humano. Ex
iure diuino & naturali leges purè morales sunt omnes illæ decem ex quibus con
stituitur ille solennis decalogus ad vitæ æternæ consecutionem, necessarius. Ná
Exodi.20. omnes illæ leges, prout in Exodo continentur, quanuis bona præcipiunt, & mà
la prohibent, nullam tamen contra ipsarum legum transgressores pœnàm adjeci-
unt. Erant adhuc præter hæc decalogi præcepta plures aliæ leges purè morales
inter eas quas Dominus Deus olim dedit per Moysen, ex quibus pauculas ali-
Exodi.21. quot proferam. Si emeris seruum Hebræum, inquit Deus per Moysen, sex annis
seruiet tibi, septimo exiet liber gratis. Aduenam non contristabis, neque affliges
Exodi.22. eũ, aduenę enim et ipsi fuistis in terra AEgypti. Si pignus à proximo tuo acce-
peris vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ex iure humano plurimas pos-
sem leges purè morales in exemplũ proferre, sed ne absque necessitate cartas le-
gibus impleam, solas tres aut quatuor citabo, & sunt quæ sequuntur. Non opor-
tet in Quadragesima quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & to-
tam Quadragesimam inhonorari, sed per totos dies ieiunare, & escis abstinentiæ
conuenientibus, id est, aridioribus vti. Hæc lex condita est in concilio Laodice-
no, & habetur in capitul. Non oportet, de consecrat. distinctione tertia. Similis
lex de eadem re data est à Martino Papa in Concilio Romano, in qua dies domi-
nici excipiuntur, qui non erant excepti in lege præcedenti. Et citatur hic ca-
non à Gratiano in capit. Nõ liceat. eadem distinctione. Circa missarum auditio-
nem variæ datæ sunt purè morales leges. Vna lata est in Concilio primo Aureli- D
anensi capitul. 28. sub hoc verborum tenore. Cùm ad celebrandas missas in Dei
nomine conuenitur, populus non ante discedat, quàm missę solennitas comple-
atur. Alteram dedit legem Anastasius Papa de modo audiẽdi euangelium, quum
legitur in missà, hæc continentem verba. Apostolica auctoritate mandamus,
dum sancta euangelia in Ecclesia leguntur, vt sacerdotes & cæteri omnes non
sedentes, sed venerabiliter curui, & in conspectu euangelij stãtes, dominica ver-
ba intehtè audiant, & fideliter adorent. Has duas leges citat Gratianus de con-
secra. distinctione prima, in capitulo, Cùm ad celebrandas, & capitulo, Apostо-
lica. De obseruatione diei dominici lata est lex alia in concilio apud Compendi-
um in Gallia, per quam prohibetur, ne mercatum in die dominico fiat, neque ali-
quis ad mortem damnetur. Et citatur hæc lex in capitulo, Omnes, de ferijs. Om-
nes istæ leges, tam diuinę quàm humanæ, dicuntur purè morales, quia solum
præceptum aut solam prohibitionem absque alicuius pœnæ impositione conti-
nent. De his legibus, quę solùm morales censentur, non est opus amplius disse-
rere, quia intra huius nostræ disputationis aleam non sunt constitutæ. His igitur
prorsus relictis, ad legum pœnalium exempla recensenda procedamus, et primò
leges purè pœnales, deinde mixtas proferamus.

Exodi.21. Leges purè pœnales à Deo datæ sunt, quæ sequuntur. Si quis (inquit Deus, per
Moysen) furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit, vel vendiderit: quinque
boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringẽs fur do-
mum siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percus-
Exodi.22. sor non erit reus sanguinis. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & ad-
ulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus
& adultera. Qui dormierit cũ nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui;
morte

morte moriantur ambo, sanguis eorum super eos. Si quis dormierit cum nuru
sua, vterque moriatur: quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos. Qui
A dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte mo-
riantur: sit sanguis eorum super eos. Qui supra vxorem filiam, duxerit matrem
eius, scelus operatus est: viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in
medio vestri. Et multæ aliæ similes leges in eodem loco recensentur, quæ pœnas
imponunt illis, qui incestas celebrauerint nuptias. Quòd autem hæ omnes sint
solùm pœnales dicendæ, inferius apertè probabo. Ex iure canonico leges merè
pœnales, ex multis aliquas citabo multùm conducibiles. In capitulo Plerunque,
de donationibus inter virum & vxorem, hæc lex habetur. Si mulier ob causàm
fornicationis iudicio ecclesiæ aut propria voluntate à viro recesserit, nec recon-
ciliata postea sit eidem, doté vel dotalitium repetere nõ valebit. In capitulo, De
cætero, extra, de homicidio voluntario vel casuali, hanc, quæ sequitur, statuit le-
gem Alexander Papa, huius nominis tertius. De cætero noueris, quòd diaconus
qui homicidio causam dedisse videtur, non videtur ad sacerdotium promouen-
dus. In concilio Carthaginensi quarto, duæ de auditione verbi Dei, & de audi-
tione missæ, conditæ sunt leges, quas merè pœnales esse, ex verbis illarum aper-
tissimè conuincitur. Sacerdote (inquit lex) verbum in ecclesia faciente, qui egres
sus de auditorio fuerit, excommunicetur. Qui de solenni, prætermisso ecclesiæ
cõuẽtu, ad spectacula vadit, excõmunicetur. Et citãtur hæ leges siue canones (ná
canones meritò leges appellare possumus) à Gratiano, in capit. Sacerdote, & cap.
Qui die, de conse. distinct. 1. Ex iure ciuili leges purè pœnales sunt innumeræ, ex
quibus tres aut quatuor solùm exempli caussà integras citabo. l. Capitalium. ff.
de pœnis, diuersæ pœnæ pro varijs & diuersis criminibus statuuntur his verbis.
Venenarij capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectu agi oportuerit, depor-
tandi. Grassatores, qui prędæ caussà id faciunt, proximi latronibus habentur: &
B si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, vtique si sæpius
atque in itineribus hoc admiserunt: cæteri in metallum dantur, vel in insulam
relegantur. Igni cremantur, plerunque serui, qui saluti dominorum suorum in-
sidiauerint: nonnunquam etiam liberi plebei & humiles personę. Incendiarij ca-
pite puniuntur. Qui ob inimicitias vel prędæ caussà incenderunt intra oppidum,
plerũq; viui exurũtur. Deinde, in. l. Si quis aliquid. 2. eodẽ titulo, multæ aliæ pœ-
næ alijs diuersis criminibus decernuntur sub hoc verborum contextu. Si quis
aliquid ex metallo principis, vel ex moneta sacra furatus sit, pœna metalli vel
exilij punitur. Transfugę ad hostes, vel consiliorum nostrorum renunciatores,
aut viui exurantur, aut furca suspendantur. Auctores seditionis & tumultus, po-
pulo concitato pro qualitate dignitatis, aut in furcam tolluntur, aut bestijs sub-
jciuntur, aut in insulam deportantur. Sunt aliæ plurimæ in iure ciuili similes le-
ges, sed hę pro exemplo sufficiunt. Si quis tamen plura adhuc exempla ex iure
ciuili desiderat, libenter illi aliarum legum capita offeram vt ipse per se in fonte
eas integras inspicere valeat. l. Nunquam. ff. de priuatis delictis. l. Falsus. §. Qui
alienum. &. l. Qui ea mente. ff. de furtis. l. Diuus. ff. de extraordinarijs criminibus
. l. Qui ędes, &. l. Si quis ex naufragio, &. l. Pedius. ff de incendio, ruina, & naufra-
gio. l. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. l. Si le-
gio. l. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. l. Si le-
gio. l. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. l. Si le-
gio. l. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. l. Si le-
gio. l. Prætor ait, prima & secunda in principio. ff. vi bonorum raptorum. l. Si le-
nones. C. de episcopali audientia l. Hi qui, &. l. Eum qui. C. de apostatis. l. Quis-
quis. C. ad legem Iuliam maiestatis. l. Quanuis, &. l. Cum vir. C. de adulterijs. l.
Vnica. C. de raptu virginum. Multas alias possem ex iure ciuili leges in exem-
plum citare, sed hę mihi sufficere videntur.

Ex iure etiã Hispano, pręsertim regni Castellę, aliquas volo in medium pro-
ferre leges merè pœnales, vt ex omni parte lector habeat exempla, quibus pos-
sit reliquas omnes leges conferre, & ex illarum collatione discere, an sint merè
pœnales

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnales dicédæ. In libro octauo regalium ordinationũ regni Castellæ, titulo. 6. qui est de periuris atque falsarijs, sequentes leges habentur. Præcipimus, vt quęcunque persona, cuiuscunque status, præeminentiæ, aut dignitatis, violauerit, aut non seruauerit iuramentum, quod fecerit super quocunque contractu, ipso facto amittat omnia bona sua, quæ exnunc nostræ cameræ applicamus. Ordinamus, vt quicunque falsificauerit nostra sigilla, aut sigillum alicuius Archiepiscopi, aut cuiuscunque alterius prælati, amittat suorum bonorum medietatem nostrę cameræ applicandam. In eodem libro titulo. 7. qui est de proditionibus aut traditionibus, hæc lex secundo loco habetur. Proditor est iniquus homo, & ab omni bonitate alienus, & ideo est ipso facto omnibus bonis suis priuatus, & sunt nostræ cameræ applicata. In eodem etiam libro titulo nono, qui est de iniurijs, hæc lex secundo ordine locatur. Quicunque verbis inhonestis & grauiter infamantibus aliquem iniuriauerit, cantet coram iudice palinodiam, & soluat insuper trecentos solidos, quorum medietas nostræ cameræ applicabitur, reliqua verò medietas dabitur iniuriam passo. Plurimas alias ex iure regni similes leges citare potuissem, sed hæ mihi satis esse videntur, vt pro exemplis lectori seruire possit. Hæ omnes leges, quas ex iure diuino & humano pro merè pœnalibus citauim⁹, ex eo cõstat esse purè pœnales, quòd nulla illarũ præcipit aliquid aut ꝓhibet aut permittit, sed quęlibet illarum pœnam duntaxat statuit, quæ debeat pro crimine infligi.

Legis pœnalis mixtæ exempla reddere etiam oportet, vt de omni lege exempla habeantur, à quibus lector discat, quid de alijs sentire debeat. Leges mixtę ex iure diuino sunt, quæ sequuntur. Viduæ & pupillo non nocebitis (inquit Deus per Moysen) Si læseritis eos, vociferabũtur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestrę viduæ, & filij vestri pupilli. Rursum in Leuit. ait Deus. Si immolaueritis hostias pacificorum domino, vt sit placabilis, eo die, quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quicquid autem residuum fuerit, in diem tertium igne cõburetis. Si quis post biduum comederit ex ea, prophanus erit & impietatis reus: portabitque iniquitatem suam, quia sanctum domini polluit, & peribit anima illa de populo suo. Leges mixtæ ex iure canonico sunt plurimæ, ex quibus paucas aliquot in exemplum proponam. In concilio Agathensi de auditione missarum quædam lex condita est, quę à Gratiano citatur de consecra. d. 1. sub hoc verborum tenore. Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus: ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat: quod si fecerint, ab episcopo publicè confundantur. In cap. Fœlicis, de torneamentis, postquam apertis & expressis verbis prohibentur torneamenta fieri, statim cõtra huius prohibitiõis trãsgressores, pœna decernitur his verbis. Quòd si quis eorum ibi mortuus fuerit, quanuis ei morienti pœnitentia non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura. Quę pœna non ad omnes in torneamento pugnantes, sed ad illos solos, qui illic mortui sunt, extendenda est, cùm illi soli sint per legem expressi. In cap. vnico, de sagittarijs, hęc habetur lex ab Innocentio tertio condita. Artem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus Christianos catholicos exerceri de cætero, sub anathemate prohibemus. In illa nimium vulgata decretali, omnis vtriusque sexus, quę habetur in titulo de pœnitentijs & remissionibus, primum præcipitur omnibus, vt semel in anno peccata sua proprio sacerdoti confiteantur, & saltẽ in die Paschæ Eucharistię sacramentum recipiant. Quo dato præcepto, statim cõtra transgressores pœnam huiusmodi verbis statuit. Alioquin & viuens ab ingressu ecclesię arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Eiusdem conditionis est lex siue canon, qui habetur in cap. Cùm infirmitas corporalis, eodem titulo. Similes his

Exodi. 22.

Leuit. 19.

les his sunt canones, qui habẽtur in cap. Romana. & in cap. Exigit, de censibus libro sexto. Ex iure ciuili aliquot oportet leges mixtas in exemplum adducere. In. l. Nequid. ff. de incendio, ruina, naufragio, postquam prohibetur, vt nullus res naufragorum caussa surripiendi colligat, quum ad littus iectæ fuerint, aut in mari fluctuauerint, statim pœnam transgressoribus imponit per hæc sequentia verba. De his autem, quos diripuisse probatum sit, præsidẽ vt de latronibus grauem sententiam dicere. Item Vlpianus iurisconsultus ad coercendam malorum tutorum auaritiam, quandam legem dedit, quæ habetur. ff. de furtis, sub hoc verborum contextu. Tutor administrationem quidem rerum pupillarium habet, intercipiendi autem potestas ei non datur, & ideo si quid fraudandi animo amouerit, furtum facit: nec vsu capi res potest, sed & furti actione tenetur. Imperator Constantinus ad reprimendam & omnino sepeliendam pessimam aruspicũ artem, quandam contra eos dedit legem, quæ habetur in. C. de maleficis & mathematicis, sub hac verborum serie. Nullus aruspex, nullus sacerdos, nullus eorũ, qui huic ritui assolent ministrare, ad limen alterius accedat: nec ob alteram caussam, sed huiusmodi hominum amicitia, quanuis vetus, repellatur: concremando illo aruspice, qui ad domũ alienã accesserit, & illo in insulam deportando post ademptionẽ bonorũ, qui eũ aduocauerit suasionibus & præmijs. Nolo plures leges pro hac re citare: quia hę satis esse mihi videtur ad sumendum ex illis exemplum. Si quis verò plures desiderat, quanuis ad hominem Theologum non spectet tot leges citare, aliarum plurium legum sola capita citabo, vt lectori plurimarum legum cupido, prout potuero satisfaciam. Lex Iudices. & l. Addictos. C. de episcopali audientia. l. 1. C. Nemini licere signum saluatoris &c. l. fin. C. de Iudæis. l. Pergit. C. de sepulchro violato. l. 1. C. ad legem Iuliam de ambitu. l. Omnes cognitores, &. l. Sancimus. C. ad legem Iuliam repetundarum. l. fi. C. de seditiosis. l. 1. C. de famosis libellis. l. fi. C. de his, qui latrones occultant. l. Si quis intrà prouinciam. C. de bonis proscriptorum. Denique, vt legis mixtæ exempla lectori vndique præbeam, aliquas ex iure Hispano, præsertim regni Castellię, leges in medium producere decreui. In libro secundo regalium ordinationum titulo .15. lex. 7. præcipit cunctis iudicibus, vt nulla munera recipiant. Quicunque autem per se aut per alium receperit aliquod quamlibet paruum munus, ipso facto amittat iudicis officium, & nunquam illud possit iterum habere: & reddat insuper munus illud, quod acceperat, cum duplo pro camera regia. In eodem libro & titulo, lex vltima pręcipit omnibus iudicibus & notarijs, vt pro sui laboris salario non exigant aut recipiat aliquid vltra id, quod per alias eiusdem regni leges illis decretũ est. Si quis verò contra fecerit, pro prima vice reddet id, quod vltra accepit, & insuper quadruplum: pro secunda reddat decuplum: pro tertia verò priuetur officio, & amplius non vtatur illo. Nec opus est plures in exemplum citare leges, quia hę sufficiunt lectorem, quamlibet rudem, erudire. Omnes hę leges tam diuinæ quàm humanæ, quas in hoc paragrapho citauimus, leges mixtæ dicũtur: quia in qualibet illarum sub eadem verborum serie miscentur aliqua quæ ad mores hominum publicos spectant, & aliqua, quę pœnam transgressoribus imponunt. Est igitur quælibet istarum legum simul moralis, & pœnalis. Nam quatenus de moribus disserit, moralis censetur: quatenus verò pœnam statuit, dicitur pœnalis. Et hinc manifestè conuincitur, non solum verbalem (vt Syluester ait) sed verè realem esse distinctionem inter legem purè pœnalem, & legem mixtam de eadem re disponentem. Nam lex purè pœnalis (vt ex dictis constat) nihil præcipit aut prohibet, sed solùm decernit pœnam illi, qui aliquid fecerit, aut facere omiserit. Lex verò mixta vtrũque exequitur, quia pręcipit aut prohibet. & pœnam insuper cõtra transgressorem statuit. His igitur omnibus sic prænotatis, opus est iam, vt primam & præcipuam huius capitis conclusionẽ repetamus

Universidad de Deusto
Biblioteca

petamus,& illam euidentibus argumentis comprobemus, quę talis est.

Lex purè pœnalis, quatenus talis est, nunquam ex se obligat ad culpam mortalem, quanuis aliquando ratione grauitatis pœnæ inuat illum, cui pœna imponitur esse aliunde ad culpam obligatum. Primam huius conclusionis partè pro- C
bo: quia lex purè pœnalis nullum in se continet verbum, per quod possit constare illam obligare ad culpam; ergo talis lex nullo modo obligat ad culpam. Consequentia ista est notissima: quia nulla lex potest aliquem ad culpam obligare, nisi illi adeò apertè ostendat se velle illum obligare, vt ille clarè possit cognoscere, se esse per illam obligatum ad culpam. Nam ob hanc causam suprà capite primo, diximus esse necessariam cuiuslibet legis, quæ naturalis non est, publicationem nec legem aliquam, præter naturalem, posse homines obligare ad culpam ante illius publicationem. Quoniam alias homo (vt illic diximus) obligaretur ad impossibile: quod nefas est dicere. Parum autem refert legem publicare, si talibus verbis publicaretur, quibus ipsa non posset intelligi, aut illius obligatio à nemine posset agnosci. Nam si huiusmodi verbis publicaretur lex, quàtũ ad illius obligationem attinet, idem esset ac si non publicaretur. Quia publicatio ad hoc solùm est necessaria, vt homo sciat id, quod facere tenetur, & sub qua obligatione id facere tenetur. Est ergo summè necessarium, vt lex, quæ hominẽ ad culpã obligare debet, aliquibus verbis suam manifestet obligationem. Quòd autem lex purè pœnalis nullum tale verbum in se contineat, apertissimè probatur per ea, quæ superius capite quinto, documento quarto diximus, vbi recensuimus omnia verba, quibus lex aliqua potest ostendere, se obligare subditos ad culpam. Verba enim, quæ obligationem ad culpam inducunt, diximus esse ista. Præcipio, mando, iubeo, prohibeo, inhibeo, interdico, veto, aut quæ istis æquipollent, prout sunt hæc verba, teneantur, debeant, necessariò, necesse est, non potest, non licet: & si quæ sunt fortè alia his similia. Et si post verbum, statuimus, aut ordinamus, aut aliud simile, adderetur aliquod horum verborum, in virtute D
sanctæ obedientiæ, sub interminatione gehennæ, apertè (vt diximus) ostenderetur esse obligationem ad culpam mortalem. Constat autem in lege purè pœnali, nullum istorum verborum, quæ obligationem ad culpam ostendunt, haberi nisi fortè in ordine ad pœnam, quæ per legem statuitur. Si enim in ordine ad pœnam talia verba ponerentur, denotarent obligationem ad pœnam per iudicem imponendam, aut per reum (vt alias dicetur) suscipiendam, non tamen obligationem ad id faciendum vel omittendum, propter quod imponitur pœna. Vt, gratia exempli. Si lex sub hoc verborum ordine condita sit. Eum, qui noctu armis accinctus fuerit, illis spoliari præcipimus. Hæc lex (vt ex illius verbis apertè cõstat) iudicem solum, ad quem pœnam illam infligere spectat, obligat, vt pœnam per legem expressam infligat, & non obligat reliquos, vt à portandis armis abstineant. Quia illud verbum, præcipimus, non respicit armorum delationem, nec ad illam refertur: sed ad solam pœnæ impositionem. Et de illa obligatione, quæ respicit pœnam, ego in mea principali conclusione non sum loquutus: sed de obligatione, quæ respicit id, propter quod pœna imposita est. Et ad talẽ obligationem ostendendam oporteret, vt verbum præcepti aut prohibitionis apponeretur circa id, propter quod imponitur pœna, prout fit in lege mixta, sic dicente. Præcipimus, vt nullus noctu armis accinctus incedat, & si quis hoc modo incedens inuentus fuerit, armis spolietur. In tali enim verborum forma verbum, præcepti, refertur ad armorum delationem, quod (vt diximus) non fit in lege purè pœnali. Et propter hanc causam ego in mea principali conclusione dicens, legem purè pœnalem nõ obligare ad culpam, addidi: quatenus talis est. Nã lex pœnalis, quæ imponit pœnam à iudice imponendam, dupliciter considerari potest, iuxta duas diuersas personas, quas lex illa respicit, quæ sunt, iudex, & reus. Si

us. Si ad reum talis lex referatur, dicetur purè pœnalis: quia reo pœnã infligendam esse statuit, nihil prorsus illi præcipiens aut prohibens, & ita dicimus reum ex vi illius legis, quæ (vt diximus) dicitur purè pœnalis, nunquam esse
A obligatum ad culpam. Si verò ad iudicem, à quo est illa pœna infligenda, lex illa referatur, tunc lex illa erit moralis & præceptiua censenda. Quia iudici non imponit lex illam pœnam, quam aduersus reum statuit, sed solummodo præcipit iudici, vt talem pœnam imponat reo. Poterit igitur talis lex purè pœnalis (vt alio capite infrà dicemus) obligare iudicem ad culpam, si non affixerit reo illam pœnam, quam lex infligere præcipit. Posset etiam lex talis statui, quæ præciperet hanc aut illam esse reo infligendam pœnam, quam si iudex infligere neglexerit, eadem aut alia similis imponatur iudici. Vt igitur totam hanc nostram disputationem ad breue compendium reducam, dico per hoc apertè conuinci legẽ purè pœnalẽ, quatenus talis est, nõ obligare ad culpam, quòd in tali lege purè pœnali nullum est verbum talem obligationẽ ostendens. Sed fortè aliquis dicet satis apertè ostendi talem obligationem ad culpam, per hoc, quòd pœnam imponit: quia si culpa non esset, nunquam imponeretur pœna. Sed hanc responsionem esse falsissimam, & falsissimo illam innixi fundamento, apertissimè, Deo fauente, conuincam. Nunquam enim per vnum è duobus datur intelligi alterum, nisi illa duo sint correlatiua, aut vnum eorum necessariò dependeat ab altero, et sine illo consistere nequeat. Relatiua, quia se mutuò respiciunt, semper se inuicem manifestant, & cognitio vnius continet cognitionem alterius. Id etiam, quod ab altero dependet, & non potest sine illo subsistere, si factum esse dicatur, eo ipso datur intelligi, esse etiam illud, à quo dependet & sine quo existere non posset. Vt, gratia exempli, si quis dicat Petrum existere alicubi, eo ipso innuit illius corpus & animam illic esse, quia homo verus sine corpore aut anima nullibi existere potest. Si quis etiam (vt rebus
B naturalibus omissis de ciuilibus rebus exempla sumamus) dicat Petrũ aut Iohannem condidisse testamentum, eo ipso dicit illum instituisse aliquem hæredem: quia sine hæredis institutione testamentum perfectum esse non potest, vt dicitur, Instit. de legatis. §. Ante hæredis institutionem. Qui diceret etiam Petrum rem alioqui non suam legitimè præscripsisse, eo ipso innuit illum toto tempore, quo rem illam vsque ad præscriptionem possedit, bona fide possedisse. Quoniam legitima præscriptio sine bona fide haberi non potest, vt decernitur in cap. vltimo, de præscriptionibus, & in regula, Possessor, de regulis iuris, libro sexto. Quando autem vnũ ab altero nõ dependet, sed absque illo optimè consistere valet, nunquam per positionem illius datur intelligi reliquum. At, pœna (vt iurisperiti de illa loquuntur, & nos etiam impræsentiarum loquimur) non necessariò depẽdet à culpa. Quoniã etsi pœna nunquam alicui imponatur sine caussa, frequenter tamen alicui imponitur sine culpa sua, & aliquando sine aliena: vt clarissimè constat de irregularitate, quam incurrit bigamus propter secundas nuptias, & quam incurrit iudex propter mortis sententiam, quam iustè contra aliquem protulit. Cùm igitur pœna non dependeat à culpa, neque illam necessariò exigat ad sui consistentiam, conuincitur inde apertè ex impositione pœnæ, minimè ostendi obligationem culpę & inde vltra sequitur, legem purè pœnalẽ, quatenus talis est, nunquam obligare ad culpam. Præterea, nũquã lex aliqua potest obligare ad aliquid, præterquam ad illud, quod per verba illius explicatur: sed lex purè pœnalis non exprimit apertè aliquid esse necessariò faciendum vel omittendum, sed solùm exprimit pœnam contra eum, qui hoc aut illud fecerit vel omiserit: ergo lex pœnalis non obligat ad aliquid faciendum vel omittendũ: ex quo manifestè sequitur illam, quatenus talis est, non obligare ad culpam. Alia sunt adhuc ad probandum hanc conclusionem efficacissima argumenta,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sylueſter.

ſed illorum virtus & potentia clariùs patebit ex ſolutione cuiuſdam argumenti, quod Sylueſter ad ſuæ opinionis probationem facit. Nam Sylueſter in titulo, Inobedientia, irridens (vt dixi) hanc diſtinctionem legis pœnalis, quam ex mente Henrici eſſe docui, dicit vniuerſaliter omnem legem pœnalem quacunq; verborum forma ſtatuatur, hoc eſt, ſiue illa ſit purè pœnalis, ſiue mixta, ſemper obligare ad culpam. Ad quod probandum hoc vtitur argumento. Nullus apponit pœnam ſtatuto, niſi quia vult aliquid fieri vel omitti: ergo ſic volendo obligat ad aliquid faciendum vel omittendum: & inde ſequitur, vt is, qui contra talem obligationem facit vel omittit, peccet. Et certè (vt ingenuè loquar) ego vehementer admiror, quòd vir alioqui doctus, qualem cenſeo fuiſſe Sylueſtrum, propter tam debile argumẽtum motus ſit ad talem opinionem, & tam apertè falſam tenendam. Valde etiam miror, quòd Henricum à Gandauo per illud argumentum expugnare ſe dicat: cùm ipſe Henricus eodem argumento motus, idem ſentiat & doceat, quod Sylueſter. Nam etſi Henricus fatetur legem purè pœnalem ex forma verborum non obligare ad culpam, ex intentione tamẽ ipſius ſtatuentis dicit illam aliquando obligare ad culpam, aliquãdo non. Quæ differentia (vt ille ait) oritur ex diuerſitate rerum, de quibus leges ipſæ diſponunt, et ex diuerſa intentione ipſius ſtatuentis, vt puta quia lex pœnalis ſtatuit pœnã propter rem ſimpliciter malam, aut propter rem indifferentem. Si lex ſtatuit pœnam propter rem ſimpliciter malã, quales ſunt leges, quæ pœnã decernunt contra adulteros aut latrones, dicit illam, quanuis ſit purè pœnalis, ex intentione legiſlatoris obligare ad culpam. Quia propter hoc dicit pœnam eſſe à legiſlatore ſtatutam, vt illud ſimpliciter & abſolutè malũ nunquam fiat: & per ſolam paſsionem talis pœnæ dicit culpam illam non deleri. Si verò lex purè pœnalis decernit de re indifferenti, quæ nec eſt ex ſe mala nec bona, prout eſt lex, quæ in aliquibus religionibus habetur, ſic dicẽs. Quicũq; poſt dictũ cõpletoriũ loquutus fuerit cũ quouis, dicet ſeptẽ pſalmos. In tali lege dicit aliã eſſe habẽdã conſiderationẽ. Et vt clariùs illius mẽs & ſententia intelligatur, verbisq; meis pletior præſtetur fides, volo illius verba citare, quibus ſuã exprimit mẽtẽ, ſic inquiens. In tali ſtatuto pœnali, eò quòd eſt ſuper indifferenti, intentio ſtatuentis ſi rationabilis ſit, debet eſſe, nõ vt nõ loquatur aliquis omnino poſt cõpletoriũ: quia hoc in caſu aliquo poſſet vergere in magnũ damnũ aut incõmodũ. Et etiã debet eſſe intentio eius, nõ ſolũ vt nõ loquatur in caſu magnæ neceſsitatis, de quo iam dictũ eſt: ſed quòd nõ loquatur in multis caſibus inferioribꝰ: ſcilicet ne paſsim & temerariè, aut ex leui cauſſa loquatur tũc. Sed ſi rationabilis cauſſa loquẽdi occurrat etiã citra dictã magnã neceſsitatẽ, quòd tũc, ſi loquatur, hoc ſit ſub pœna appoſita: quæ apponitur in tali caſu, vt cogat eũ põderare, an cauſſa, propter quam ei videtur loquẽdũ, ſit rationabilis. Hoc enim cõuincitur ex qualitate et quãtitate pœnæ, per hoc quòd iuxta regulam rationis rectã põderãtis, mauult huiuſmodi pœnam ſubire, quã loqui ex tali cauſſa poſtponere. Dico ergo, quòd ſi loquamur de huiuſmodi ſtatuto poenali, referendo ipſum ad intentionem ſtatuentis, quod obligat tranſgreſſorem ex rationabili & probabili cauſſa ſolummodo ad poenam, & nullo modo ad culpam: imò cùm talis cauſſa occurrit, potius meretur quàm demeretur, ſi loquatur, & pœnã legitimè perſoluat, quam etſi in hoc caſu ſuſtinet ſine culpa, non tamen ſine cauſſa. Tranſgreſſorem verò paſsim & temerariè ſine cauſſa rationabili, æſtimo quòd non ſolum obligat ad poenã, ſed ad culpã. Quia ſtatutũ ex intentione ſtatuentis rationabiliter implicat, ne temerariè quis loquatur omnino, et ſub hac poena: ſed tunc ſolũmodo cũ rationabilis cauſſa occurrit, vt dictũ eſt. Et ſic tranſgreſſor temerariꝰ talis ſtatuti poenalis nõ poteſt ipſum tranſgredi abſque omni culpa, ſoluendo poenam. Et ſimile eſt de ſtatutis principũ et prælatorum in conſimili materia. Hactenus Henricus, cuius verba,

Henricus Gandauẽſis.

verba, nec vno mutato, tam prolixè citaui, vt ex illis clariſsimè omnibus cõſtet, opinionem Henrici eſſe, omnem legem pœnalem, quacunque verborum forma ſtatuatur, ſemper ex intentione ſtatuentis obligare ad culpam, niſi quãdo eſt de re indifferenti, & rationabilis cauſſa tranſgreſsionis occurrit. Quo caſu non dubito etiam Sylueſtrum idem dicturum. Quia iuxta doctrinã ſancti Thomæ, quẽ ille imitatur ac tuetur, vbi rationabilis cauſſa, quę eſt moralis neceſsitas, occurrit ſi ſuperior, penes quem eſt diſpenſandi poteſtas, conueniri non poteſt, tunc ipſe ſubditus poteſt ſecum diſpenſare, vt contra legem agat. Quibus omnibus plenè circunſpectis, conſtat nullum eſſe inter Sylueſtrum & Henricum diſcrimen, ſed de hac re prorſus inter illos conuenire. Deinde, argumentum, quod pro ſe adducit Sylueſter, illud etiam facit Henricus, vt probet omnem legem pœnalem obligare ad culpam, ſic inquiens. In omni ſtatuto pœnali, principalis intentio ſtatuentis non attendit ad pœnam: hoc enim tyrannidis eſſet & crudelitatis, ſed attendit ad alicuius operis, virtutis, & legalis conſuetudinis obſeruantiam, ad quam, vt legi ſubiectos fortiùs adſtringat, ne per inobedientiam tranſgrediantur, pœnam adiungit. Quare tranſgredi opus virtutis vel legis obſeruantiam, quam in ſtatuto quocunque pœnali legiſlator principaliter intendit, cui pœnam ipſam ſecundaria intentione annectit, non poteſt eſſe quin ſit culpabile, ſi contra legiſlatoris intentionem tranſgrediatur. Dicendum eſt igitur abſolutè, quòd non eſt aliquod ſtatutum pœnale, quin etiam trãſgreſſores obliget aliquo modo ad culpam. Hæc omnia Henricus. Quæ verba ſi lector diligẽter aduertat, facilè intelliget Henricum & Sylueſtrum eſſe in eadem ſententia concordes, & Henricum eodem argumento motum eſſe, ad opinandum omnem legem pœnalem ex intentione ſtatuentis, obligare ad culpã, quod pro ſe adducit Sylueſter contra Hericum, putans illum longè aliter ſenſiſſe, quàm ſenſit. Propter quod ego vehementer ſuſpicor, Sylueſtrum non legiſſe ipſum Henricum, ſed ſolùm quoſdam illius centones, quos in Summa Angelica citatos inuenit. Vt tamen rem hanc legitimè ille tractaſſet, debuiſſet prius Henrici literam legere, & benè illius ſenſum perſcrutari, qui ſi illi ob aliquam iuſtam cauſſam diſplicuiſſet, meritò ab illo diſcedere potuiſſet, ſed cum modeſtia & Chriſtiana vrbanitate, qualẽ decet virum Theologum, præſertim monachum, & tam ſancti ac tam modeſti patris, qualis fuit ſanctus Dominicus, imitatorem. Sed hæc miſſa faciamus, & ad ſolutionem argumenti, quod pro ſua opinione Henricus & Sylueſter adducunt, noſtram orationem reuocemus, oſtendentes quàm debili fundamento illi innitantur. Fateor quidem, quod illi obijciunt, quãuis illud (vt mox dicemus) non ſemper ſit verum, in omni lege pœnali primam & præcipuam legiſlatoris intentionem eſſe, vt fiat vel omittatur id, propter quod imponitur pœna, nõ tamẽ inde neceſſariò ſequitur eos, qui tali legi ſubdũtur, eſſe obligatos ad culpam, ſi faciant vel deſerant id, propter quod imponitur pœna. Quoniam qui intendit aliquid, ab alijs fieri vel omitti, non ſemper eo ipſo vult illos ad id faciendum vel omittendum obligare, etiã ſi ille talis ſit, qui illos obligare poſſet. Frequenter enim contingit, vt is, qui poteſtatẽ obligãdi habet, velit aliquid ab alijs fieri, & ſuam illis manifeſtet voluntatem, nec tamen per hoc illos obligare intendat. Et hoc non ſolùm in hominibus, ſed etiam in ipſo Deo frequenter experimur. Manifeſtat ſiquidem nobis Deus voluntatem ſuam per conſilia, quibus apertè declarat ſe velle, vt faciamus id, quod nobis conſulit, non tamen ſic volendo, intendit nos obligare ad id, quod conſulit. Conſulendo igitur quantis intendat vt faciamus id, quod conſulit, non tamen hac intentione ad id nos obligat. Et idem prorſus dicendum eſt de alijs hominum prælatorum conſilijs. Præterea, ſicut legiſlator per legem obligãtem ad culpam oſtendit ſe velle vt fiat vel deſeratur id, quod lex præcipit aut prohibet: ita ſine obligatione culpæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed per solum pœnę timorē potest sibi subiectos inducere ad faciendū vel omittendū id, propter quod imponitur poena. Tales leges diximus esse omnes, quæ cōtinetur in statutis fratrū minorū, et in statutis fratrū prędicatorū, quę non obligant ad culpā, quanuis per illas intēdatur, vt fiat vel omittatur id, quod per illas statuitur. Non est ergo necessariò cōsequens, vt legislator, qui legem ferens intendit, vt aliquid fiat vel omittatur, eo ipso intēdat obligare ad illud. Fortè aliquis respōdebit et dicet, ideo hoc in illis fratrum statutis contigisse, quia ipsi statuto suo hoc expresserunt, se nolle per statuta illa fratrum conscientias ad aliquā culpam obligare: & si hoc non præmonuissent, non fuisset dubium, quin talia statuta obligassent ad culpā. Sed hęc responsio facilè conuincitur per hoc quod in prima regula sororum sanctæ Clarę à beato Francisco edita, & per Innocentium quartum huius nominis pontificem confirmata, multæ leges continentur, quæ etsi per eas intenderit summus pontifex, vt ea fierent vel omitterentur, quæ ipse in illis statuit, non tamen obligant sorores ad culpam, prout Eugenius quartus postea declarauit, quanuis beatus Franciscus regulā illam statuens, aut Innocentius Papa illam confirmās, nihil tale expresit, quale fratres minores aut prędicatores in suis statutis fecerunt. Ex quo apertè conuincitur, vt legislator, qui legem statuens intendit aliquid à suis subditis fieri vel omitti, non eo ipso intendat eos ad id faciendum vel omittendum obligare. Fortè quis dicet Eugenium, eò quòd parem habuerit potestatem, reuocasse tantam præceptorū multitudinē, quāta in illa prima regula cōtinebatur, alioqui si id nō feciset, illa oīa obligassēt. Hoc tamen apertè conuincitur esse falsum, ex eo quòd Eugenius non dixit se reuocare regulam illam per Innocentium confirmatā, aut se dispensare in illa: sed solum dicit se declarare regulam illam, sic inquiens. Auctoritate & tenore præsentium declaramus, & volumus quòd in nullius prædictorum transgressione, præterquam eorū quatuor, quæ concernunt principalia vota, obedientiæ scilicet, paupertatis, castitatis, & clausuræ, & super electione abbatissæ, & dispositiōe, peccatū mortale incurrāt. Hęc Eugenij papa. Deinde, licet fratres minores aut prędicatores in suis statutis prępmonuerint se nolle per illa statuta fratres ad aliquam culpam obligare, ex illa tamen monitione hoc apertè colligitur, legislatorem posse, quum voluerit, legem statuere, per quam sine aliqua culpæ obligatione intendat aliquid à suis subditis fieri vel omitti. Et inde apertissimè deducitur non esse necessariò consequens, vt quoties legislator intendit aliquid à suis fieri, toties intendat eos ad illud obligare. Mala est igitur consequentia illius argumētationis, quæ Henricus & Syluester nituntur probare, omnem legem pœnalem obligare ad culpam, sic arguentes. Legislator talem legem statuens intendit vt fiat vel omittatur id, propter quod pœnam imponit: ergo obligat ad illud. Quàm mala sit hæc consequentia, prudens lector ex his, quæ diximus, facilè agnoscet. Sed neque illius consequentiæ antecedens est vsquequaquè verum: quia (vt statim ostendam) non semper in omni lege pœnali legislator intendit, vt fiat vel omittatur id, propter quod imponitur pœna: sed propter alium iustum finē. Hoc enim constat esse verum in omni lege pœnali, quæ statuit pœnam alicui sine sua culpa, non tamen sine iusta causā infligi. Nam leges pœnales, quę filijs hæreticorum pœnas imponunt, non intendunt, vt fiat aut omittatur omne illud, propter quod tales pœnæ imponuntur. Quia tales pœnæ ideo illis imponuntur, quia filij hæreticorum sunt, lex autem non intendit, vt illi faciant se non esse hæreticorum filios, quia hoc est illis impossibile. Fortè aliquis dicet, legislatorem per tales leges intendere, vt homines ab hæresibus caueant, ne suos filios tam grauibus pœnis puniri videant. Ab hæresi autem cauere quilibet potest cum Dei adiutorio, quod ipse cuilibet benè credere volenti, semper paratus est dare. Fateor legislatorem hoc ipsum intendere, sed propter hærsim vnius

Eugenius quartus.

nunquam

nunquam alteri catholico pœnam irrogaret, nisi ille catholicus res esset quæ quodammodo ad hæreticum pertineret. Propter hoc igitur solum punitur catholicus, quia est hæretici filius: quoniam et si quiuis alius homo hæreticus fiat, iste catholicus non ideo puniretur, si illius filius non esset. Et licet ob hoc solum filio catholico lex irroget pœnam, quia filius hæretici est: non tamen intendit, vt ille filius id omittat, propter quod poena sibi imposita est: quia in sua potestate situm non est, vt desinat esse hæretici filius. Et eodem modo potest arguī de filio illegitimo, qui sine culpa sua, non tamen sine causa, hanc sustinet pœnam, vt non possit sacrum altaris ministerium exercere. Constat autem pœnam, quòd lex hanc pœnam illi imponens, non intendit per illam auocare illum, aut remouere ab illegitimatione, quam à se expellere non potest. Quòd si ista exempla, quanuis manifestissima, alicui non placent, profero alia multò apertiora, quæ nostram sententiam tam manifestè probant, vt nullam hosti, qua elabi possit, rimulam relinquant. Lex, quæ imponit irregularitatis pœnam illi, qui secundas celebrauit nuptias, non intendit quòd fiat aut omittatur id, propter quod talem imponit pœnam. Nam si id intenderet, eo ipso, iuxta Henrici & Syluestri sententiam, obligare videretur homines, vt secundas nuptias non contraherent. Et inde vltrà sequeretur eos omnes peccare, qui secundas fecerint nuptias: quod est apertè erroneum, & est hæresis Cathphrygarum, & Nouatianorum. Lex etiam, quæ pœnam irregularitatis infligit iudici, danti contra aliquē iustam mortis sententiam, non intendit per talem poenam reuocare illum à talis sententiæ prolatione: quanuis illa sit, propter quam lex talem illi irrogat poenā. Nam sic intendens videretur tollere à iudicibus eam occidendi potestatem, quā Christus saluator noster illis tribuit, dicens. Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Falsum est igitur, legislatorem semper in omni lege poenali intendere, vt fiat vel omittatur id, propter quod est imposita poena. Nec propterea sequitur (vt Henricus ait) talem legem purè poenalem esse tyrannidē dicendam. Quia etsi non præcesit culpa, satis est præcedere causām, vt propter illam iustè possit poena imponi. Nam sæpe cōtingit, vt aliquis sine culpa sua careat aliquibus, quæ sunt necessaria ad aliquod officiū benè exercēdū: & ob hanc causam, iustè, quānuis sine culpa sua, hæc illi infligitur poena, vt tale officiū assumere, aut assumptū exercere non valeat. De qua re nolo quidquam impræsentiarum disserere: quia de illa satis abundè me dixisse memini libro secundo de iusta hæreticorum punitione capite vndecimo. Sed adhuc contra hanc nostram sententiam posset aliquis argumentari, sic dicens. Si lex purè poenalis, quatenus talis est, non obligat ad culpam: ergo non est dicenda lex. Nam (vt capite primo huius operis diximus) non est lex dicenda, sed consilium, aut aliquid aliud simile, quæ subditos non constringit aut obligat ad id, quod per legem decretum est. Sed huic argumento facilis patet responsio ex his, quæ superiùs in hoc capite diximus. Si lex poenalis statuit poenam à iudice inferendam; iudici præcipit, vt illam poenam reo infligat, & sic illum (vt postea alio capite dicemus) ipsum iudicem obligat ad talem poenam inferendam. Si verò lex poenalis statuit poenam ipso iure latam, tunc (vt infrà, Deo duce, apertè ostendam) obligat ipsum reum ad illam poenam sustinendam. Et propter hanc causam ego in conclusione, quā in principio huius capituli posui, non dixi absolutè legem poenalem ad nullam culpam obligare, sed contractius loquutus sum, sententiam meam restringens ad solam illam culpam, quæ incurri posset, propterea quòd id fuisset factum vel omissum, propter quod est imposita poena. Potest igitur lex purè poenalis obligare iudicem ad poenam inferendam vel reum ad sustinendam: neutrum tamen obligare potest ad faciendū vel omittendum id, propter quod imponitur poena. Et certè ex defectu huius cōsiderationis fuit deceptus Syluester, citās pro

Lib. 2. cap. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se beatum Thomam, dicentem omnes leges humanas iustas obligare subditorũ conscientias. Fateor quidem cum beato Thoma, leges humanas obligare ad culpam, non tamen vltra id, quod leges decernunt. At, lex purè pœnalis de nulla re disponit, nisi de pœna: ergo licet obliget ad culpam, talis obligatio non erit C nisi ad pœnam inferendam. Et certè Caietanus, qui multò melius (vt ego censeo) nouit mentem beati Thomæ quàm Syluester, huic meę sententiæ fauet, prout ex verbis illius infra per me citandis clarè constare poterit.

Pars secunda conclusionis Principalis.

Restat vt secundam nostræ primæ & præcipuæ conclusionis partem declaremus, & probemus: & illa declarata & sufficienter probata, inde adhuc prioris partis veritas clariùs innotescet. Secunda pars nostræ primæ conclusionis, dicit homines aliquando esse obligatos ad culpam & peccare, propterea quòd faciũt vel omittunt id, propter quod est imposita pœna: sed hæc obligatio non inducitur virtute legis purè pœnalis, sed virtute alterius legis moralis seorsum datæ, quæ id præcipit aut prohibet. Contingit enim sæpe, vt legislator primò per particularem aliquam legem præcipiat aut prohibeat aliquid fieri: postea videns legem suam sæpe & passim præteriri, statuit legem purè pœnalem, per quam decernit pœnã cõtra legis trãsgressores, vt pœnæ timore illos cogat ad legis obseruationem. Eo casu, hi qui legi subduntur, obligantur ad culpam, non tamen habent hanc obligationem à lege merè pœnali, sed à lege morali. Si quis igitur tunc post pœnalem legem datam contra legem ageret, peccaret: non tamẽ ideo quòd transgressus est legem purè pœnalem: sed quia fecit contra legem moralem. De qua re volo ex omni iure aliqua exempla proferre, vt res ipsa exemplorum multitudine fiat notior. In Leuitici capite decimo octauo multæ habentur leges, quas Deus olim per Moysen dedit, quibus multa prohibuit, nullã prorsus transgressoribus illarum legum apponens pœnam. Postea eiusdem libri capite vigesimo, præuidens Deus futuros esse multos, qui prædictas leges non obseruarẽt, vt timore pœnæ homines ad illarum obseruationem vrgeret, statuit leges purè D pœnales contra eos, qui leges illas morales prius datas transgrederentur. In capite. 18. dicit lex diuina. Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies. Turpitudinem sororis tuæ ex patre siue ex matre, quæ domi vel foris genita est, non reuelabis. Et aliç multæ consimiles leges in eodem capite continentur: quibus tot aliæ leges purè pœnales correspondent, capite .20. eiusdem libri: ita vt singulæ cuique legi morali, quæ habetur in capite decimo octauo, correspondeat alia lex purè pœnalis, quæ specialiter pro transgressione illius tantum legis pœnam imponit. Nam lex purè pœnalis, quæ correspondet illi primæ nunc proximè citatę, habetur capite vigesimo, sic dicens. Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriatur. Et ad hunc modum sunt plures aliæ leges in illo capitulo, quæ pœnam imponunt his, qui transgressi fuerint illas leges morales, quæ datæ fuerant in capite decimo octauo. Si quis igitur contra aliquam illarum legum feciſſet, peccaret quidem, & esset obligatus ad culpam: hanc tamen obligationem non habebat à lege purè pœnali: sed à sola lege morali, quam fuisset transgressus. Et certè ex hoc legis diuinæ exemplo sumitur argumentum meo iudicio efficacissimum, ad probandum legem purè pœnalem non obligare ad culpam. Nam si illa ad culpam obligaret, sufficiebãt illę leges pœnales, quæ dantur in capite vigesimo, & ita superfluebãt omnes aliç, quæ datæ fuerant capite decimo octauo. Non est autem rationi consonum, vt tantam dicamus esse in lege diuina verborum superfluitatem, vt quæ semel dicta sunt, iterum subitò, modica litera interiecta, repetantur. Ne igitur inanem illam verborum repetitionem in lege diuina admittamus, cogimur dicere priores illas leges, quæ habentur in capite decimo octauo, esse purè morales, obligantes solùm ad culpam, & posteriores illas, quę de eisdẽ rebus in capite .20. decernũt, esse purè

Leuit. 18.

Leuit. 20.

esse purè pœnales, obligantes ad solam pœnam, & non ad culpam. Hoc idem contingit in omni lege humana purè pœnali, quæ imponit pœnã pro transgressione alicuius præcepti diuini, vt est in cap. primo de clericis pugnantibus in duello. & in cap. De cætero, de homicidio voluntario. Nam si quis clericus in duello pugnauerit, peccabit, quia agit contra præceptum diuinum, & non quia agit contra illud cap. 1. de clericis pugnantibus in duello. Quia textus ille, cùm nullum contineat præcepti aut prohibitionis verbum, sed solam pœnam imponat, non obligat ad culpam. Et idem dicendum est de diacono, qui causlam homicidio dedit: quia ille eo ipso manst ligatus in culpa, non tamen virtute illius cap. De cætero, quod constat esse purè pœnale, sed virtute præcepti diuini, quod ait. Non occides. Idem dicendum est per omnia de latronibus, venenarijs, incendiarijs, & alijs qui puniri iubentur in .l. Capitaliũ. ff. de pœnis. Si quis aliquod istorum criminum commiserit, non est dubium, illum esse ligatum in culpa, sed hoc erit virtute legis diuinæ, quæ omnia talia crimina fieri prohibet, non tamen virtute illius legis, Capitalium: quia cùm illa (vt constat) sit merè pœnalis, non obligat ad culpam ex transgressione illius propter quod pœnam imponit. Et ne aliquis putet me esse singularem in hac sententia, & nullum habere doctorem qui huic meæ sententię faueat, profero Caietanum, qui in commentarijs super secun- Caietanus dam secundæ sancti Thomæ .q. 87. articu. 5. tractans de peccato illorum qui ex sola cupiditate mendicant, & sciens legem purè pœnalem esse contra illos latam quæ habetur lib. 11 Codicis, titulo de mendicantibus validis, tandè per hæc verba respondet. Dico quòd mendicans ex cupiditate ocioſi victus ex quo in veritate est pauper, nullam fraudem committit in proximum, sed solùm peccat in se ipsum, ocioſam vitam & abiectam, absque vlla rationabili causſa eligẽs: & propterea nulla est hic ratio peccati mortalis. Neque etiam propter pœnam legis ciuilis: quia huiusmodi pœna non facit, sed suppositam punit culpam, quæ de se B non est mortalis. Hęc Caietanus. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quòd dixit legem illam ciuilem non facere culpam, hoc est, non obligare ad illam, sed suppositam culpam punire. Quæ licet de se non sit mortalis, quia tamẽ talis ocioſitas sepe multorum mortalium peccatorum est causſa, ideo tam grauiter per legem illam punitur, ac si ipsa esset peccatum mortale. Nam lex illa pœnam seruitutis imponit valido mendicanti, decernens vt is qui talem mendicãtem validũ prodiderit, dominium illius consequatur. Hanc tamen legem dicit Caietanus non obligare ad culpam. Quod non ob aliam causſam ille dixit, nisi quia lex illa merè pœnalis est, nihil præcipiens aut prohibens, sed solam imponens poenam. Ex his omnibus iam apertè constat verum esse id, quod in secunda parte nostrę primę conclusionis diximus, hominem esse obligatum aliquando ad culpam, quia facit vel omittit id propter quod lex purè poenalis imponit poenam, quanuis talis obligatio non oriatur à lege purè poenali, sed à lege alia morali. Hanc autem obligationem ad culpam quæ ex alia lege morali oritur, aliquando ipsa lex merè poenalis ex grauitate poenę quam imponit, apertè dat intelligere. Nam (vt capite. 5. superius diximus) aliquę sunt poenę tam graues, vt non nisi pro peccato mortali iustè possint infligi, vt sunt, mors, membri alicuius abscisio, seruitus, perpetuus carcer, aut perpetuum exilium, excommunicatio. Quando igitur lex purè poenalis aliquam istarum poenarum imponit, eo ipso innuit, per aliam legem aut diuinam aut humanam esse præceptum aut prohibitum id propter quod est imposita poena tam grauis. Quoniam cùm illa non nisi pro culpa graui possit imponi, & ad illam lex purè poenalis (vt hactenus diximus) non possit obligare, consequens est, vt alia sit lex moralis obligans illius transgressorem ad culpam, propter quam lex illa merè poenalis tam grauem poenam imponit. Et propter hanc causſam et si aliquando contingat, vt propter aliquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquam iustam causſam alicui ſine culpa ſua imponatur poena, nunquam tamen hoc lex permittit, vt poena aliqua grauis, quales ſunt illæ nunc proximè numeratæ quantumlibet magna cauſſa accedat, imponatur alicui ſine culpa ſua. Nam Deus iuſtiſsimus qui parentum peccata in tertiam et quartam generationem viſitat, præcipit vt patres non occidantur pro filijs, neque filij pro patribus, ſed vt vnuſquiſque pro peccato ſuo moriatur. Quę lex (vt beatus Thomas & Alexander de Hales docent) non de ſola morte, ſed etiam de flagellis, & vulneribus, & alijs corporis cruciatibus eſt intelligenda, ita vt etiam intelligant iudices non licere ſibi vnum pro peccato alterius flagellare, aut vulnerare, aut alio quouis corporis cruciatu torquere. Et meritò quidem hi theologi illuſtres ſenſerunt talem diuinam legem ſic eſſe interpretandam: quoniam ſicut per præceptum illud: Nõ occides, non ſolùm prohibetur mors, ſed quęlibet alia corporis percuſsio: ita etiam oportet, vt per præceptum illud: Non occidentur patres pro filijs; aut filij pro patribus, intelligant iudices flagellationes aut quemlibet alium corporis cruciatum eſſe illis interdictum. Huiuſmodi enim pœnæ, quæ non niſi pro culpa poſſunt infligi, nunquam ſunt alicui pro aliena culpa infligendæ. Quod perpendens & optimè conſiderans beatus Auguſtinus epiſtola. 75. dicit neminem poſſe pro peccato alterius excommunicari, et reprehendit Aprigium quendam epiſcopum, qui propter cuiuſdam patris familias peccatum totam illius domum excommunicauerat. Et idem dicit de omnibus ſpiritualibus pœnis, quòd nulla illarum ſit propter alterius peccatum alicui infligenda. Et ob hanc cauſſam dico legem purè pœnalem quæ talem pœnam ſtatuit, eo ipſo innuere, id propter quod talem pœnam imponit eſſe per aliam legem diuinam aut humanã ſic præceptum vel prohibitum, vt eius tranſgreſsio culpam inducat mortalem. Si lex pœnalis quæ talem pœnam imponit eſt mixta, ita vt primo ſtatuat aliquid fieri vel omitti, & poſtea pœnam adijciat, per talis pœnæ impoſitionem (vt capite. 5. ſuperius diximus) indicat id quod per talem legem ſtatutum eſt, obligare ad culpam mortalem. Si verò lex illa eſt purè pœnalis, indicat aliam fuiſſe priorem legem moralem diuinam vel humanam obligantem ad culpam mortalẽ, ſi id propter quod pœnam imponit, fiat vel omittatur. Et huic ſententiæ conſonat id, quod Caietanus in verbis ſuprà citatis dixit, legem illam pœnalem ſuppoſitam punire culpam. Supponere culpam dixit, pro innuere, aut indicare culpam præceſsiſſe propter quam lex talem imponit pœnam. Et certè in lege diuina olim per Moyſen data hoc facilè cognoſcetur: quia nunquam in ea reperietur aliqua lex purè pœnalis imponens pœnam quæ ſoli peccato mortali debetur, niſi propter id; quod fuerat per aliam legem moralem diuinam præceptum vel prohibitum. Et credo firmiter hoc etiam contingere in iure canonico & ciuili, ita vt in nullo eorum reperiatur aliqua lex purè pœnalis quæ imponat pœnam grauem indicantem culpam mortalem, niſi prius præceſſerit aliqua lex diuina vel humana præcipiens aut prohibens id propter quod talis imponitur pœna. Quæ res, ſi benè conſideretur, apertè meo iudicio declarat legem purè pœnalem, quatenus talis eſt, nunquam obligare ad id, propter quod pœnam imponit. Nam ſi illa ex ſe ſola ad hoc obligaret, aliquando contigiſſet legem purè poenalem dare abſque hoc quod præceſſerit lex moralis diuina aut humana quæ præcipiat aut prohibeat id, propter quod imponitur poena. Cùm autem hoc nunquam contigerit, manifeſtum eſt argumentum legem purè poenalem, quatenus talis eſt, nunquam ſe ſola poſſe obligare ad culpam. Et ſi fortè aliqua talis oſtendatur pure poenalis lex quæ poenam mortis imponat propter id, quod nulla alia lege fuerat ante prohibitum, dicam illum legiſlatorem non benè ſuam manifeſtaſſe intentionem, talem legem ſtatuendo.

Deut. 14.

Thom. 1. 2. q. 108. ar. 3. Alexand. de Hales p. 3. q. 41. memb. 4. artic. 1.

Quòd

Quòd lex purè pœnalis non tollit obligationem ad culpam, quæ per priorem legem moralem fuerat im poſita. CAP. X.

MVLTIS & apertis (vt ego exiſtimo) rationibus in præcedenti capitulo probaui nullam legem purè pœnalem, quatenus talis eſt, obligare ad culpam ſi fiat, vel omittatur id, propter quod pœnam imponit. Et ne ex hac ſententia aliquis rem parum aduertens colligeret, nunquam poſſe eſſe culpam vbi eſſet lex purè pœnalis, addidi in ſecunda parte illius capituli legem purè pœnalem, quanuis ipſa ad culpam non obliget, indicare tamen aliquando culpæ obligationem, quæ per aliam priorem legem ſiue diuinam ſiue humanam impoſita fuerat. Sed quia per hęc omnia tam perplexæ & ſcrupuloſæ quæſtioni non plenè me ſatiſfeciſſe intelligo, ideo vt omnem, qui de legis purè pœnalis obligatione ad culpam oriri poſſet, ſcrupulum tollam, plura adhuc addere decreui, per quæ clarius innoteſcet quàm modica ſit, vel (vt verius dicam) nulla legis purè pœnalis ad culpę obligationem poteſtas. Pro cuius rei plana declaratione hanc pono concluſionem.

Lex purè pœnalis, quatenus talis eſt, ſicut non imponit culpæ obligationem, ita nec tollit obligationem priorem, quæ per aliam legem moralem diuinam aut humanam impoſita fuerat, niſi fortè ipſe legiſlator plenam ad hoc poteſtatem habens per legem ſuam pœnalem declaret ſe tollere priorem. Ad huius autem concluſionis pleniorem declarationem & probationem oportet prius annotare duplicẽm eſſe legem moralem, & duplicem etiam eſſe legem purè pœnalem, & oportet etiam leges purè pœnales cum legibus moralibus conferre. Omnis lex moralis aut diuina eſt, aut humana. Lex etiam purè pœnalis quædam eſt diuina, & quædam humana. Nec opus eſt pro hac re exempla citare, quia illa ſunt omnibus notiſsima. Legem diuinam purè pœnalem non eſt opus in hac parte conferre cum lege morali humana: quia nunquam hactenus Deus condidit legem aliquam purè pœnalem, quæ particularem aliquam pœnam temporalem exprimeret, contra eos qui ſpecialem aliquam legem moralem humanam tranſgrederentur. Scio enim Deum præcepiſſe omnibus inferioribus, vt ſuperioribus ſuis obedirent, quum dixit illis, vt facerent omnia quæ dixiſſent hi qui in cathedra ſedent: non tamen minatus eſt pœnam his qui illorum mandata præterijſſent. Præterea, dicens Apoſtolis: Qui vos audit, me audit: et qui vos ſpernit, me ſpernit, ſolùm indicauit quà obligatione tenerentur homines obedire illis: non tamen expreſsit vllam pœnam temporale. n contra illos qui Apoſtolorum aut illorum ſucceſſorum præcepta non ſeruaſſent. Fortè quis mihi obijciet id, quod alibi eiſdem Apoſtolis Saluator dixit. Quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrę Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Fateor quidem per hæc verba ſalutatorem noſtrum oſtendiſſe gehennæ poenam & quidem acerbam eſſe infligẽdam illis qui Apoſtolorum ſermones non audiſſent: vt peccatum illorum hac via declararet eſſe mortale & graue: non tamen expreſsit vllam pœnam temporalem, quæ eſſet in hac vita illis imponenda. Deinde, & ſi concedamus ſatis eſſe pœnam inferni per legem minari, vt lex illa ſit cenſenda pœnalis, nihil tamen illud Saluatoris dictum obſtaret noſtræ ſententiæ. Quoniam illa Saluatoris verba de omni Apoſtolorum præcepto, & non de aliquo ſpeciali illorum mandato loquuntur. Non enim propter vnum aut alterum ſpeciale Apoſtolorum mandatum, ſed propter omnia in vniuerſum illorum mandata, quæ de fide aut neceſſarijs

Matth. 23.

Luc. 10.

Matth. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deut.17.

sarijs moribus dediſſent,talem minatus eſt pœnam.Et idem prorſus accidit in ea lege pœnali,quã Deus olim per Moyſen dedit cõtra eos qui ſacerdotis imperio obtemperare noluiſſent, quæ in hunc modum loquitur. Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio,qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille,& auferes malum de Iſrael: cunctuſque populus audiẽs timebit,vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.Hęc diuina lex ad hũc finem(vt ex illius verbis apertiſsimè cõſtat)data eſt, vt metu pœnæ homines cogeret,non ad alicuius tantum ſpecialis mãdati, ſed ad omniũ mandatorum, quæ de rebus difficilibus & ambiguis à ſacerdote data fuiſſent, obſeruationem. Ego tamẽ hoc in ſententia mea non negaui,ſed ſolum dixi nullam hactenus à Deo datam fuiſſe legem purè pœnalem,quę particularem aliquam pœnam temporalem exprimat contra eos qui ſpecialem aliquam legem moralem humanam tranſgrederẽtur ita vt data prius lege aliqua humana morali,Deus propter illius meliorẽ obſeruationẽ poſtea legẽ pœnalẽ ſtatuerit.Et ideo nõ eſt op' has duas leges inter ſe cõferre,vt inquiram' an lex diuina purè pœnalis tollat obligationẽ ad culpã, quę per legẽ moralẽ humanã prius impoſita fuerat.Si tamẽ aliqua talis fuiſſet vnquã lex condita à Deo(quod tamẽ puto nunquã contigiſſe)illa nullo modo tolleret obligationẽ ad culpã,quæ per legẽ moralem humanam ante fuiſſet impoſita, niſi hoc per legem ſuam ipſe Deus declaraſſet. Huius autem ſententiæ veritas ex his quæ mox dicemus apertiſsimè conſtabit. Leges purè poenales multæ ſunt olim à Deo per Moyſen datæ, vt metu pœnarum quæ in illis ſtatuuntur, homines ad ſuarum legum moralium aut ceremonialium obſeruationẽ cogeret. De quibus, quia in proximè præcedẽti capitulo plurima propoſui exẽpla,nõ eſt opus nunc ea repetere,aut plura addere. Si ergo ſingulas leges diuinas purè pœnales cum moralibus diuinis quæ illis reſpondent,cõferre volumus, dicendum erit ſemper,nullã legem diuinam purè pœnalem tollere illam obligationem ad culpã,quæ per priorẽ legẽ moralẽ diuinã impoſita fuerat.Et,vt rem hãc apertiorem & clariorem faciamus,operæprecium erit vnum aut alterũ exemplũ proponere. In Leuitico ſtatuit dominus legẽ qua præcepit vt nullus cum nouerca ſua

Iarult.18. coiret,ſic dicens. Turpitudinem vxoris patris tui nõ diſcooperies. Vt autem hęc lex melius ab omnibus obſeruaretur,legem purè pœnalem poſtea in alio capitu-

Leuit.20. lo ſtatuit, ſic dicens.Qui dormierit cũ nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo. In eodem libro legem ſtatuit Deus,qua prohibuit omni viro ne ad mulierem menſtruatam accederet, quæ in hunc modũ

Leuit.18. ait. Ad mulierem quæ patitur menſtrua non accedes, nec reuelabis fœditatem eius. Ad huius autem legis meliorem obſeruationem poſtea legem purè pœna-

Leuit.6. lem adiecit, ſic dicentem. Qui coierit cum muliere cum fluxu menſtruo,& reuelauerit turpitudinẽ eius, ipſaque aperuerit fontem ſanguinis ſui, interficientur ambo de medio populi ſui. Ad hunc modũ ſunt multę aliæ leges morales,prout nunc de legibus moralibus loquimur,in capite.18. Leuitici: quibus totidem aliæ leges purè pœnales reſpondent in eiuſdem libri capite vigeſimo. Dico igitur per has aut alias leges purè pœnales ibidem aut alibi à Deo datas non tolli eam poteſtatem obligandi ad culpam, quæ erat in legibus prioribus moralibus, antequam tales leges pœnales pro meliori illarum obſeruatione inſtituerentur. Hæc concluſio apertiſsimè probatur per ea quæ capite ab hinc tertio ſupra diſſeruimus. Nunquam enim poſitio alicuius rei infert neceſſariò oblationem alterius,niſi quando illa duo ſibi inuicem contrariantur, aut quouis alio modo ſic inter ſe mutuo pugnant, vt ſimul eidem hærere non poſsint. Frigiditas tollit calorem, & è contrario, quia frigus & calor contrariantur. Poſitio lucis infert ablationem tenebrarum: quia diuiſit Deus lucem à tenebris, & irreconciliabili bello illa duo inter ſe pugnant. At dulcedinis poſitio non tollit albedinem: nec

ex frigo-

ex frigoris poſitione ſequitur neceſſariò depoſitio nigredinis: quia nec dulcedo pugnat cum albedine,nec frigiditas cum nigredine,ſed amicabili ſocietate bina & bina illa iunguntur. Nam albedo cum dulcedine iungitur in lacte: frigus ſimul cum nigredine exiſtit in Opio. Poena autem & culpa(vt capite.8. ſuperius oſtendimus)non ſunt inter ſe contraria, nec ſibi inuicem aduerſantur,ergo poſita obligatione ad poenam per legem poenalem, non neceſſariò ſequitur indo temotio obligationis ad culpam, quæ prius impoſita fuerat per legem moralem. Præterea, ratio naturalis non patitur, vt id quod ex ſua naturali inſtitutione ordinatur ad meliorem & firmiorem illius conſiſtẽtiam, ſit illius abolitio & totalis deſtructio.Veſtimentum quod ex natura ſua cuſtodit corporis humani calorem, non eſt veriſimile quod ipſum calorem deſtruat. Frigiditas & ſiccitas quæ ex natura ſua carnes ne putreſcant,cuſtodiunt: nunquam eaſdem carnes putreſcere faciunt. Accidentia omnia quæ ſubſtantiam conſeruant & firmã faciunt,nunquam illam deſtruunt. Lex pœnalis ex natura ſua ad hoc ordinatur, vt homines magis obligatos faciat ad legis moralis obſeruationem, nunquam ergo illa ex ſe tollet illam obligationem, quæ per priorem legem moralem impoſita fuerat. Rurſum,ſæpe cõtingit aliquem duobus valde diſtinctis præceptis obligari ad aliquod vnum opus particulare,vt ſi quis voueret omni die dominico audire miſſam, aut totam quadrageſimam ieiunare: quæ duo, etiam ſecluſo voto facere obligatur. Falſam enim & nimium erroneam ego communi theologorum ſententiæ ſubſcribens cenſeo eſſe illorum opinionem, qui dicunt votum nũquam eſſe niſi de re alias indebita. Poteſt enim quiſq; (vt verior theologorum ſententia docet)ſe iterũ nouo vinculo obligare ad id,quod alias ex præcepto diuino,aut ex præcepto humano facere debeat: prout contingit in voto caſtitatis ab omnibus monachis emiſſo, quo ſe iterum fortiori vinculo cõſtringunt non ſolum ad non ducendam vxorem, prout aliqui male ſentientes docent, ſed ad omnem aliam caſtitatem ſeruandam, quam ex iure diuino ſeruare tenebantur. Quum iſtarum duarum obligationum vna alteri ſuccedit,nunquam poſterior tollit priorem, ſed ſimul ſe iuuant vt hominem fortius ligent & conſtringant ad faciendum id,quod priori vinculo quis facere tenebatur. Ergo eodem modo obligatio quæ per legem pœnalem inducitur,non tollet illam obligationem quæ ante fuerat per legem moralem impoſita,ſed mutuo ſe iuuabunt, cùm eundem habeant finem, qui eſt, vt fiat id vel omittatur, quod fuerat per priorem legem moralem mandatum. Non enim ad hoc lex pœnalis ſtatuitur,vt moralem legem deſtruat,& illius poteſtatem minuat,ſed potius vt illam confirmet, & illius poteſtatem firmiorem faciat. Et hanc ſententiam fortius confirmat id,quod præcedenti capitulo dixi,ſæpe legẽ purè pœnalem declarare quanta ſit legis moralis obligatio, quæ prorſus ignoraretur, ſi nulla lex pœnalis fuiſſet ex qua cõuinci aut ſaltẽ conijci poſſet. At,ſi lex purè pœnalis ſæpe tolleret obligationem ad culpam,quæ per legem moralem prius impoſita erat,fieri non poſſet vt lex purè pœnalis oſtenderet obligationem legis moralis. Non eſt enim poſsibile vt aliqua res verè oſtendat id eſſe,quod ipſa adueniẽte ſtatim ſublatum eſt. Illa enim quę inuicem velut ex diametro pugnant, & ſimul in eodem ſubſiſtere non poſſunt, hoc à natura habent, quod altero illorum adueniente ſtatim docent alterum non adeſſe, vt lux & tenebræ, cæcitas & viſus, forma ligni & forma ignis. Nam quoties iſtorum alterum adeſt alicui, toties alterum deeſſe cognoſcimus. Si lex purè pœnalis tolleret obligationem ad culpam, quemadmodum lux tenebras, aut forma ignis formam ligni, nunquam indicaret illam obligationem, immo potius ex oppoſito doceret nullam obligationẽ adeſſe. Sæpe autem(vt diximus) lex purè pœnalis indicat quanta ſit legis moralis obligatio,quę lege pœnali ſublata nullatenus poſſet cognoſci: ergo lex purè

pœnalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

poenalis non tollit obligationem ad culpā, quę ante fuerat per legem impoſita. Et hæc ſatis mihi eſſe videntur ad oſtendendum eam poteſtatem quam lex diuina purè poenalis habet circa legem moralem etiam diuinam. Nunc ſupereſt vt de lege purè poenali humana diſſeramus.

Lex purè poenalis humana poteſt etiam cum duabus legibus moralibus, diuina videlicet, et humana comparari: quemadmodum comparauimus legē diuinam purè pœnalem cum eiſdem legibus moralibus. Si lex purè pœnalis humana conferatur cum lege morali diuina, apertiſsimum eſt nullam legem pœnalem humanam tollere illam obligationem ad culpam, quam impoſuerat lex moralis
Rom.13. diuina. Nam inferior non poteſt tollere, & prorſus abrogare legem ſuperioris. Homo autē adeò eſt inferior Deo, vt nulla niſi quā ab illo accepit, prout beatus Paulus docet, habeat poteſtatem. Igitur homo per nullam ab eo conditam legem poteſt legis diuinæ poteſtatem quouis modo minuere, ne dum prorſus tol-
Act.5. lere. Obedire oportet (inquit Petrus) Deo magis quàm hominibus. Qui autem contrarium facere non verentur, à Chriſto Saluatore noſtro reprehenduntur, ſic dicente. Quare & vos tranſgredimini præceptum Dei propter traditiones
Mat.15. veſtras? Quibus verbis apertè docuit Saluator noſter propter nullas humanas traditiones licere alicui tranſgredi vllum Dei præceptum. At, ſi lex purè pœnalis humana poſſet tollere obligationem legis moralis diuinæ, tunc iam liceret præceptum Dei tranſgredi propter traditiones humanas. Cùm igitur hoc nunquam agere liceat, conuincitur inde apertiſsimè nunquam legem purè pœnalem humanam tollere, aut quouis pacto minuere obligationem legis moralis diuinæ. Præterea, ſi lex pœnalis humana tolleret obligationem legis moralis diuinæ, ſequeretur quod nulla eſſet iam totius diuini decalogi obligatio, quia ferè nullum eſt ex toto decalogo præceptum propter cuius tranſgreſsionem nō fit aliqua lex pœnalis à principibus, præſertim Chriſtianis, ſtatuta. Oporteret igi tur fateri neminem in tranſgreſsione decalogi peccare, propterea quòd ſe expo- D
nit periculo pœnæ per legem humanam ſtatutæ. Hoc autem quàm ſit erroneū & hæreticū nemo ſanę mētis qui nō videat. Rursū, ſi obligatio legis moralis diuinæ tolleretur per ſequentem legem poenalem humanam, ſequeretur inde legem moralem diuinam non habere parem vbique locorum poteſtatem & obligationem. Sunt enim aliquæ leges diuinæ morales, quarum tranſgreſsio in aliquibus regnis aut prouincijs nullam prorſus habet pœnam ab humana lege ſtatutam. Nam Lacedęmones ex præcepto Lycurgi (vt Plutarchus in vita eiuſdē Ly-
Lycurgus. Plutarchus. Herodotus. curgi refert) furta impunita relinquebant, vt furti occaſione & cupiditate ingenia illorum acuerentur, & animo eſſent ſolerti & curioſo. Herodotus de Tauroſcythis refert illos furandi licētia ſibi victum quæritare. Diuina igitur lex quæ furtum prohibet apud ſolos Lacedæmones, & Tauroſcythas, & alios qui furta non puniunt, habebit poteſtatem obligandi ad culpam, apud alios autem qui varias contra fures leges pœnales ſtatuerunt, nullam prorſus habebit obligationem, propterea quòd per leges pœnales ab hominibus ſtatutas illius obligatio ſit penitus ablata. Non puto virū Chriſtianū, niſi demens ille ſit, in tantum poſſe incidere errorem, vt hæc fateri non reformidet, atque vereatur. Ob quam cauſſam viſum eſt mihi non eſſe opus plura afferre argumenta pro huius tam apertæ ſententiæ confirmatione. Ex hac igitur tam manifeſta ſententia conabor aliqua non minus manifeſta corollaria deducere, per quæ multi errores qui in populo verſantur, tollentur.

Primò, ex hac probata cōcluſione ſequitur leges pœnales humanas, quæ pœnas ſtatuunt cōtra eos qui ex aliena ſylua ſcindunt & capiunt ligna, aut in alieno prato oues ſuas aut alia pecora paſcunt, non liberare ipſos tranſgreſſores à culpa, etiam ſi illis earundem legum poenæ inferantur. Prima huis corollarij pars

probatur

probatur, quia ſic facientes furtum committunt, & per conſequens diuinam legem tranſgrediuntur, quæ prohibet furtum fieri. Et inde clariſsimè conuincitur illos peccare, quanuis lex humana contra eos qui huiuſmodi furta committunt, pœnam ſtatuerit. Quoniam (vt in noſtra concluſione probatum eſt) obligatio legis diuinæ non potuit tolli per legem pœnalem ſequentem. Nam aliàs oporteret etiā fateri in nullo alio furto peccatum committi, propterea quòd lex humana contra omne furtum pœnam aliquam ſtatuit. Res enim apertiſsima eſt, & minimè controuerſa, furtum committere illum qui ligna è ſylua aliena inuito domino ſcindit, aut in alieno prato contra domini voluntatem oues ſuas aut alia pecora paſcit. Nam dominus ſylvæ habet verum ligniorum in illa naſcentium dominium: & dominus prati aut agri cuiuſlibet habet etiam plenum & perfectum dominium herbæ in illa naſcentis. Quoniam poteſt vtrunque illorum donare, aut vendere, aut permutare, quorum neutrum facere poſſet, ſi verum & perfectum non haberet in illis dominium. Ergo qui aliquid illorum contra domini voluntatem capit, alienum inuito domino capit, et per conſequēs furtū cō-
mittit, vt apertè dicitur in l. Sciendum, & in l. Furtum, iuncta glo. ff. Arborum furtim cęſarum. Et inde vlterius ſequitur vt ſic faciens quia legem Dei tranſgreditur, peccet non obſtante quacunque pœna per legem humanam contra huiuſmodi fures decreta: prout etiam peccaret in quocunque alio furto, quanuis lex humana pœnam quamlibet acerbam contra illud ſtatuiſſet. Secunda pars corollarij eſt etiam manifeſta, & apertè deducitur ex priori. Nam ſi peccatum aliquod mortale committitur per ſciſsionem lignorum in aliena ſylua, aut per paſtum pecorum in alieno prato, illud non poterit per ſolam pœnæ temporalis paſsionem deleri: ſed neceſſaria erit contritio, ſicut ad deletionem cuiuſlibet alterius peccati mortalis eſt ſemper illa neceſſariò requiſita. Nullū eſt enim peccatum mortale quod poſsit ex lege dimitti adulto abſque vlla cordis contritio-
B nē. Quia nunquam Deus conuertitur ad peccatorē illius peccatum remittendo, niſi ipſe peccator ſuum peccatum deteſtando conuertatur ad Deum. Conuertimini ad me (inquit Deus) et ego conuertar ad vos. Ex quibus omnibus apertè cō- Ioelis 2.
uincitur illū qui ex aliena ſylua ligna rapit, aut pecora ſua in alieno prato paſcit, non liberari à culpa per ſolam paſsionem pœnæ à lege ſtatutæ, niſi verè de culpa per tale furtum commiſſa illum pœniteat. Addo inſuper illum non verè pœnite-
re, niſi damnum quod per lignorum ſciſsionē aut herbarū paſtū domino intulit, plenè reſtituat. Quālis itaq; pœnā à lege ſtatutā ſubeat, & de lignis aut herbis ab
ſe ſcis doleat, nunquā erit à culpa liber niſi ablata reſtituat. Nam vt habetur de re-
gulis iuris li. 6. (peccatum nō dimittitur, niſi reſtituatur ablatum. Eandem ſen- Auguſtinus.
tēcia confirmat Auguſtinus in epiſtola ad Macedonium, ſic inquiens. Si res alie-
na propter quam peccatum eſt, reddi poſsit, & non reddatur, pœnitentia nō
agitur, ſed fimulatur. Hæc Auguſtinus, & citantur à Gratiano in capitulo. Si res.
24. q. 6. Præterea, (vt habetur in capitulo finali de iniurijs & damno dato) non ſolum oportet ſatisfacere de iniuria, ſed etiam de damno: ergo quanuis qui ligna ex aliena ſylua furripuit, per paſsionem pœnæ à lege ſtatutæ ſatisfaciat iniuriæ quam intulit legi contra illius prohibitionem faciendo, tenebitur nihilominus ſatisfacere damno quod intulit illi ex cuius ſylua ligna ſurripuit, aut in cuius prato propria pecora paſcit. Rurſum, is qui huiuſmodi furta commiſit quanuis de damno ſatisfaciat ei qui ab illo diſpoſitus fuerat, non tamen per hoc liberatur à pœna per legem ſtatuta, quia de illam inferre vellent: ergo etiam è contrario per paſsionem pœnæ à lege ſtatutæ non liberatur ab obligatione quam habet ad ſatisfaciendum damnum ſtatum. Conſequentia eſt manifeſta, quia ſicut tenetur ſatisfacere ei cui quam intulit legi ſubijciendo ſe pœnæ per legem impo-
ſitæ, & tamen ſi ſubijciat, tenetur illi eiuſdem ſatisfacere de damno

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cùm hęc igitur sint tam apertè ptobata, et ex principijs tam manifestis deducta, non possum non mirari, cùm audio aliquos pro doctis à populo existimatos dicere, illos qui ab alienis syluis ligna subripiunt, aut sua pecora in alienis pratis pascunt, non peccare, nec obligari ad restitutionem, propterea quòd sic facientes se exponunt periculo pœnæ à lege contra tales statutæ. Testor Deum quòd de hac re fui sępe à varijs hominibus & in varijs prouincijs interrogatus, quibus omnibus cùm constanter & eodem tenore semper responderem, illos in talium rerum captura peccare mortaliter nec posse à peccato absolui nisi taliter capta restituant, obijciebant mihi se contrarium ab alijs viris doctis audiuisse. Interroganti mihi qui nam essent illi viri docti sic perperam docętes, quosdam mihi nominarunt quos ego (vt ingenuè loquar) inter mediocres discipulos non computarem, tantum abest vt illos verè doctos esse censeam. Populus tamę propterea quòd in celeberrimis ciuitatibus & coram magna populi frequentia illos sæpe prædicantes audiebat, illos verè doctos esse existimabat. Putat enim populus, & quidem meritò, prædicationis officium non esse nisi viris doctis committędum. Nã qui doctus non est alios docere nõ valet. Et ideo nisi prædicatoris imperitia sit aliunde manifesta, nunquam sibi populus persuadere potest, vt doctus nõ sit ille cui est aliorum docendorum officium commissum. Et hinc sæpe euenit, vt quoties aliqua populum vexat de re agenda dubitatio, ad prædicatorem tanquam ad præcipuum legis doctorem accedat, vt ab illo, quid agere oporteat doceatur. Et inde oritur, vt hic de quo nunc agimus et alij multi similes errores in populo versentur, qui illum securum in varia peccata deducunt. Sed si à solis indoctis prædicatoribus hic error emanasset, fortè iam perijsset et non tantas apud populum cœpisset vires. Sunt tamen adhuc alij qui absque prædicationis officio pro doctis à populo rudi celebrantur, & pro talibus haberi conantur, qui huic errori apertè fauet, aut magnã alijs erãdi occasionę præbet, propterea quòd generaliter docent nullam esse culpam in eo opere pro quo est lex aliqua pœnalis statuta. Nam per hoc quod periculo pœnæ per legem statutę, quis se exponit, dicunt eum esse à culpa liberatum, nec amplius illum obligari, quàm ad hoc vt paratus sit pœnam subire quæ sibi iux a legem erit inflicta. Testor enim Deum & non mentior, quòd sæpe audiui hanc sententiam doceri à multis qui pro doctis à multis existimabantur. Et certè hæc vna ex præcipuis caussis fuit, quæ me ad hoc opus scribendum impulit, vt huic pestifero errori quem sciebam multorum peccatorum fusse caussam, occurrerem. Timebam certè ne si hoc facere neglexissem, aliquando postea cum mœrore & cordis angustia dicerem, quòd olim Esaias propheta ob similem caussam dixit. Væ mihi quia tacui. Timebã etiam ne in illam Leonis Papæ inciderem sententiam, qua ait. Qui alios cùm potest, ab errore non reuocat, seipsum errare demõstrat. Hæc ille. Quis enim vir doctus & verè catholicus tolerare potuisset sententiam tam pestiferã, quæ docet furta posse sine peccatõ exerceri, & quæ furto sublata sunt, posse sine peccato retineri. Gratias benignissimo Deo ingentes refero, quia non permisit me tam ferreum esse vt potuerim tolerare sententiam tam erroneam, quæ dicat legis diuinæ potestatem & obligationem posse abrogari per solam legem pœnalem ab homine statutam. Nam qui ita docent, hac sola ratione Deum homine inferiorẽ faciũt. Si nulla esset lex pœnalis ab homine statuta cõtra eos qui ligna ex alienis syluis rapiunt, aut qui pecora in alienis pratis pascunt, nullius istorum qui hæc docent auderet dicere illos sic facientes non peccare: quia contra legem Dei, quæ furta prohibet, illos facere apertissimè constat. Quòd autem tali lege pœnali ab homine constituta (vt illi dicunt) non peccent qui talia faciunt, euenire nullatenus posset, nisi lex humana sustulisset potestatem legis diuinæ: quod nefas est dicere, & piæ aures audire abhorrent. Sed quidã ex illis cum

quo de

Psa 6.
Leo p pa primus in epistola ad Turribium Astorgensẽ epũcopum

quo de hac re disputabam qui à populo censebatur doctus quanuis mea opinione non erat, mihi hæc argumenta obijciẽti respondit negando furtum committi in talium rerum captura: quia à principio quando res inter homines diuidi
A cœperunt, hac lege syluę & prata alicui particulari homini venerunt in sortẽ, vt quanuis aliquis inde aliquid surriperet, non peccaret: sed solùm fuisset obligatus eam subire pœnam quæ illi fuisset per legem aut per iudicem inflicta. O bellum commentum, in quo magis veritas quàm dicendi libertas desideratur. Fateor quidem talium rerum capturam non esse dicendam furtiuam, si à prima rerum diuisione talis fuisset condita lex: sed an sic fuerit inter omnes de hac re conuentum, non video quomodo quis probare poterit, cùm nullum extet de hac re apud probatos auctores testimonium. Et ideo qua facilitate dicitur, eadem contemnitur. Potuisset etiam nunc populus qui cõmunes syluas, & communia prata habet, hanc legem statuere, vt quanuis nullus de re illa communi aliquid sibi absque reipublicę licẽtia capere possit, si tamen cœperit aliquid, nõ ideo peccet; sed solùm subijciatur pœnæ per eandẽ rempublicã cõstitutæ. Qua lege data non est dubium illos per talium rerum capturam non peccare: quia eo ipso quod talis lex condita fuisset, per illam videretur respublica facere, vt furtum non esset talium rerum captura, quoniam licentiam daret vt illas sine peccato capere possent. Et fortè prout nunc sunt multorum hominum ingenia ad huiusmodi res furtim capiendas prona, expediens esset de lignis syluarum, & de herbis pratorum communium talem statuere legem, vt multa per illam euitarentur peccata, quæ homines præsertim agricolæ propter huiusmodi res passim committunt. Hanc tamen legem circa illas Syluas & illa prata quæ non sunt communia, sed sunt particularium dominorum, non posset respublica statuere, sine ipsorum dominorum particularium consensu. Quoniam non tantam habet respublica potestatem circa ea quæ sunt cuique propria, quantam habet circa illa quæ
B sunt omnibus communia. Nam in his quæ sunt communia, habet respublica plenum & perfectum dominium: & ideo potest illa donare, vendere, locare, aut permutare, prout illi melius expedire videbitur. In illis verò quæ sunt particularium personarum propria, non habet tam plenum dominium: nisi quãdo sunt ad ipsius reipub'icæ conseruationem necessaria: & ideo non potest sine particularis personę consensu illa donare, aut vendere, aut permutare, nisi fortè ipsa respublica summè tali re indigeret. Tunc enim quælibet particularis persona obligaretur iuri suo cedere propter reipublicæ conseruationẽ: sicut in corpore humano natura docẽte permittimus manum, aut brachium, aut pedem prorsus abscindi, ne totum corpus periclietur. Si aliqua, gratia exempli, haberet prope ciuitatem syluam lignorum, quæ hostes ciuitatem ipsam inuadentes multum iuuaret, posset ciuitas, si aliunde sibi remedium parare non posset, totam syluam etiam domino cõtradicẽte prorsus destruere, & omnia illius ligna secare aut radicitus tollere. Obligaretur tamen ipsa ciuitas ipsi domino syluæ de damno illi illato satisfacere, si vnde hoc facere possit, habeat: siue hoc fit de communibus ciuitatis bonis, siue ipsam damni recompensationem per singulos ciues diuidendo pensata benè cuiusque ciuis supellecti li, iuxta quam, proportione iusta seruata, erit facienda diuisio. Secluſa autem vera & magna ciuitatis necessitate, non poterit illa alicuius particularis hominis syluam, aut illius ligna sine ipsius domini voluntate donare: & inde constat vt illo contradicente non possit talẽ quam suprà diximus, legem circa capturam lignorum ex illa sylua statuere, prout diximus illam posse circa capturam lignorum ex sylua communi. Quòd ergo suprà dixi illos, qui huiusmodi furta committunt, obligari ad restitutionem damni, quanuis pœnam contra tales à lege statutam subeant, hac conditione intelligendum esse volo, nisi contrarium esset per legem validam constitutum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut nisi antiqua consuetudine quæ pro lege tenenda est, contrarium fuisset semper obseruatum. Si enim ex antiqua & inuiolata consuetudine hoc receptum & obseruatum est, vt domini syluarum aut pratorum non petant damni reparationem, sed solam poenam legis contra huiusmodi fures statutam, crederem illos C
fures per passionem talis pœnæ liberari à reparatione damni quod intulerunt. Nam ex ipsa semper obseruata consuetudine conuincitur, hac intentione fuisse talem legem pœnalem contra huiusmodi fures constitutam, vt per passionem pœnæ quam ipsa lex decreuit, liberarentur à damno quod intulerunt. Nam etsi possibile sit vt vnus aut alter talem reparationem damni sibi debitã petere neglexisset, non tamen est verisimile, vt omnes in vniuersum semper eam petere recusassent, si illam iure sibi debitam esse intellexissent.

Secundò ex eadem conclusione infero illos, qui iusta tributa principibus debita per fraudem aut simulationem reddere omittunt, non liberari à peccato nec à restitutione, quanuis sic facientes subeant periculum pœnæ, quæ est per legem imposita contra eos, qui huiusmodi tributa soluere negligunt. Contrariam huic corollario sententiam tuentur illi, qui falso docent nullam legem humanam obligare ad mortalem culpam, si pro illius obseruatione fuerit aliqua per legem imposita pœna. Nam ex hac falsa doctrina hunc inter alios deducunt errorem, quo docent eos qui tributa principibus debita subtrahunt, non peccare neque ad vllam illorum restitutionem obligari, propterea quòd sic facientes se committunt periculo pœnæ quæ est per legem contra tales statuta. Ex qua falsa doctrina nõ paruũ regij patrimonij dispendium est ortum. Testor enim Deum & non mentior, quod mihi constat multos hac sola ratione denegasse in Hispania regi tributa, quæ iustè sunt regibus debita. Inter alia tributa quæ in Hispania præsertim in regno Castellæ ex antiquo regni iure regib' debẽtur, duo præcipua sunt: Vnum est, quo omnis homo, præter solos ecclesiasticos viros, qui rem aliquam vendiderit obligatur decimam precij partem reddere regi. Et hoc tributũ D
vulgo dicitur Alcauala. Alterũ est, quo ex omnibus mercimonijs quę à regno ad alias prouincias deferuntur, aut ex alijs partibus ad regnum ipsum deportantur, debetur regi certa aliqua portio pecunijs æstimanda iuxta ipsius rei qualitatem & valorem. Hoc autem tributum si est de rebus quæ per terram deferuntur, vulgo dicitur Portazgo: si verò est de his quæ sunt nauigio portata, dicitur Diezmo de mar. Et quia multi sunt qui clam & secreto res vendunt, aut mercimonias suas extra regnum in abscondito deferunt, ne huiusmodi tributa reddere cogantur, ideo variæ leges pœnales conditæ sunt contra illos qui huiusmodi tributa reddere omiserint. In his omnibus tributis quanuis sæpe & sæpissimè sit rex à multis defraudatus, illi tamen qui illum fraudauerunt, nullam prorsus restitutionis memoriam habent: nec illos (quod peius est) de huiusmodi malè retentis tributis conscientia illorum accusat, & inde vlterius euenire necesse est, vt nunquam se de hac re coram sacerdote in secreta confessione accusent. Putant enim satis sibi esse, quòd se committũt periculo pœnæ, quæ contra ipsos sic facientes est per legem statuta. Et hac sola ratione credunt se esse à culpa & obligatione restitutionis liberatos. Rem mihi plenè notam narro, quam ego ipse vidi, & non quam ex aliorum relatione didici. Nam multi mercatores in varijs Hispaniæ locis me de hac re consuluerunt, quibus constanter & eodem tenore semper respondebam illos qui talia tributa denegãt peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem, quanuis se opponãt periculo pœnę per legem impositæ: & multos ad huiusmodi restitutionem faciendam coegi. Multi tamen alij propterea quòd illis placentia non dicebam, mihi credere nolebant, dicentes se ab alijs viris doctis didicisse nullum in tali re esse peccatum, nullamque restitutionis obligationem, propterea quòd lex pœnalis, quæ contra illos condita

condita est, omnem (vt dicebant) tollit culpæ obligationem quę alioqui orta fuisset. Et hæc est altera causa quæ me impulit ad scribendum hoc opus de potestate legis pœnalis, vt per illud huiusmodi errori occurrerem, qui simul quorundam hominum conscientias, & aliorum hominum marsupia lædit. Quòd autem A
hæc sententia sit falsa, & apertum errorem contineat, ex eo manifestè conuincitur, quòd subditi, qui ex particulari principis priuilegio nõ sunt exẽpti, tenẽtur ex obligatione legis diuinæ ad reddendũ principi iusta tributa. Et inde apertissimè colligitur illos à tali legis obligatione non liberari per hoc, quòd se exponũt periculo pœnæ, quæ per legem humanã contra eos qui tributa non reddunt, est statuta. Cõsequentia ista est notissima per ea quæ in vltima huius capitis principali conclusione diximus: vbi probauimus legẽ humanam pœnalem non posse tollere obligationem legis diuinæ. Antecedẽs verò, quia ex eo tota huius disputationis vis pẽdet, multis & euidentibus rationibus statim probabo. Primò quidem testimonio Saluatoris nostri, qui interrogatus an liceret censum dari Cæsari, an non, petijt ostendi sibi numisma census, visaque in illo Cæsaris imagine dixit. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari & quæ sunt Dei, Deo. Quibus verbis Matth. 22.
apertè præcepit tributum Cæsari reddi. Nam beatus Hieronymus in cõmentarijs super Matthæum nomine eorum quę Cæsaris sunt, dicit intelligi tributum Cęsari debitum, sic inquiens. Porro quod ait Reddite quæ sunt Cæsaris, Cęsari, id est, Hieron.
nummum, tributum & pecuniã: & quæ sunt Dei, Deo: decimas, primitias & oblationes ac victimas sentiamus. Hæc Hieronymus. Et Theophilactus eadem Sal- Theophil.
uatoris verba interpretans ait. Iesus per hoc quòd figuratũ erat numisma imaginem Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari quæ eius sunt: hoc est, quę habent eius imaginem. Et in corporalibus & externis obediendum est regi: in internis autẽ & spiritualib' soli Deo. Hæc Theophilactus. Præterea ipse Saluator noster Christus Iesus, prout in alijs omnibus virtutis operibus fecerat, ita in hac re opere & B
exemplo priusquam verbo, nos docuit tributa principibus esse reddenda. Nam quum illi qui tributa Cæsaris nomine exigebant, propter signorum magnitudinem quæ in Christo videbant ab illo tributum petere non audentes accessissent ad Petrum et pro magistro illius tributum petijssent, dixit Christus Saluator noster Petro. Vade ad mare & mitte hamum, & eum piscem qui primus adscenderit, tolle. Et aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens da eis pro me Matth. 17.
& pro te. Quanquam Saluator noster propterea quòd regis æterni est filius, & illum pater cælestis hæredem vniuersorum constituit, tributum nullum debere poterat: quatenus tamen homo erat, tributum reddere voluit: vt exemplo suo doceret tributa esse principibus necessariò reddenda. Nam si tributa quanuis verè ab illo indebita, ille Cæsari reddere noluisset, multi inde occasionem putandi tributa non esse principibus reddenda, sumpsissent. Vt igitur hoc ab infirmis scandalum tolleret, iussit Petro vt pro se & illo tributũ Cæsari daret. Sed ne hoc quasi debitum ab eo quis reddi putaret, antequam reddere præcepit, ostendit se minimè esse talis tributi debitorem. Quo prius ostenso iussit vt ad scanda- Chrysost. Theophil.
lum vitandum tributum redderetur. Scio Chrysostomum & illius imitatorem Theophilactum interpretari hunc Matthæi locum, non de tributo Cæsari debito, sed de tributo quod pro primogenitis lege diuina iubebatur reddi tribui Leuiticæ. Hieronymus tamen, cui ego magis in hac parte credo, semel & iterum hunc locum de solo tributo Cæsari debito intelligendum esse censet. Nam Hieron.
illum Matthæi locum in quo hęc historia ab illo narratur, interpretans Hieronymus ait. Post Augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria, & omnes censi capite ferebãtur. Vnde & Ioseph cum Maria cognata sua professus est in Bethlehem. Rursum, quoniam nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galilęæ Capharnaum vrbi subiacens, ex more poscunt tributa. Et aliquibus interiectis

Universidad de Deusto
Biblioteca

poſtea ſubdit. Dominus noſter & ſecundum carnem, & ſecundum ſpiritum filius regis erat: vel ex Dauid ſtirpe generatus, vel omnipotentis verbum patris. Ergo tributa quaſi regũ filius nõ debebat: ſed qui humilitatẽ carnis aſsũpſerat, debuit adimplere omnem iuſtitiã. Hęc Hieronymus in præfato loco, qui poſtea Matth.22. C interpretans locum illum, vbi Matthæus refert Chriſtum ſaluatorem noſtrum præcepiſſe, vt quæ Cæſaris ſunt, Cæſari redderentur: poſtquam dixerat illa verba de tributis Cæſari debitis eſſe intelligenda, hæc verba ſubdit. Quomodo & ipſe reddidit tributa pro ſe & Petro. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertè conſtat, illum in hac ſententia eſſe firmum, vt ſemper ſentiat ſtaterem, quem Chriſtus iuſsit Petro vt pro ſe & illo daret, eſſe pro tributo, quod Cæſaris nomine petebatur redditum. Rurſum, tributa eſſe ex lege naturali & diuina principibus debita, apertè conuincitur ex illorum miniſterio, & ex laboribus, quos illi pro vtilitate populi ſibi commiſsi ſubeunt. Iuſtum eſt enim, vt aliquod illis pro Luc.10. Rom.13. ſuis laboribus ſtipendium reddatur. Nam (vt ſaluator noſter ait) dignus eſt operarius mercede ſua. Principes autem (vt Paulus ait) miniſtri Dei ſunt, ad Dei honorem, & populi vtilitatem ſeruientes, & pro illo laborantes. Multi enim & varij ſunt labores, quos principes pro populo tolerãt, ex quibus multæ etiam & variæ oriuntur rationes, propter quas conſtat, tributa illis ex iure naturali & diuino deberi. Laborant principes pro populo in executione iuſtitiæ, vt ſua cuique reddantur: vt nemo alterum lędat, nemo alteri iniuriam inferat: ſed omnes tuti ſint & ſecuri, & omnes quietam & pacificam vitam agant. Niſi vnus eſſet in populo princeps, cui omnes æquè obedire tenerentur, & qui omnes ad iuſtitiam Abac.1. ſeruandam cogeret, eſſent homines (vt quidam propheta egregiè dicit) velut piſces maris, quorum maiores ſæpe deuorant minores. Ne igitur diuites & potentes opprimant pauperes & debiles, & eorum ſubſtantiam deuorent, oportet vt vnus omnibus præſit, & omnibus iuſtitiam miniſtret. Oportet vt vnus pro omnibus laboret, & illius labor alijs omnibus quietem & tranquillitatem præbeat. Hunc principum laborem tanti æſtimat Paulus, & tam magnum 1.Thimo.2. cenſet eſſe beneficium, vt propter illud conſequendum, dicat nos primò pro regibus & principibus orare debere. Obſecro (inquit ille) primum omnium fieri obſecrationes pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & trã quillam vitam agamus. Huic tam magno & tam neceſſario labori, quem princeps pro populi vtilitate patitur, aliquod ex iure naturali & diuino ſtipendium debetur. Quoniam nemo, qui ſeruus nõ eſt, alicui gratis & ſine ſpe mercedis ſeruire tenetur, præſertim ſi ille, cui ſeruit, potens eſt ad ſtipendium reddendum. 2.Cor.9. Ezechi.34. Quis paſcit gregem, inquit Paulus, & de fructu eius non cõmedit? Principes omnes quanuis ſeculares ſint, paſtores ſunt, et paſtoris nomine à Deo per Ezechielem prophetam dicuntur, vt ibidem Hieronymus exponit. Paſcunt gregem, hoc eſt, populum ſibi commiſſum iuſtitia, & pace, & tranquillitate, quam ſuo labore populo miniſtrant. Iuſtum igitur eſt, vt illi à grege lac, hoc eſt, tributum ali quod ſumant, quo ſe et illos, per quos iuſtitiam populo miniſtrant, alere poſsint. Laborat etiam princeps pro defenſione populi ſibi commiſsi, ne ab aliquo tyranno opprimatur, aut quouis modo lædatur. Vt autem hunc laborem rectè exæquatur, ſæpe ſunt milites neceſſarij, quibus poſsit tyrannidem & violentiam à Auguſtinus. populo propellere. Pro talium militum ſtipendio aliqua oportet tributa reddere: quoniam ſine ſtipendio, milites labores & pericula belli ſuſcipere nollent. In cuius ſententiæ confirmationem, Auguſtinus libro.22. contra Fauſtum capite 74. ait. Ad hoc enim tributa præſtantur, vt propter bella neceſſariò militi ſtipẽdium præbeatur. Hæc Auguſtinus. Nec ſatis eſt, vt pro hac re tantum tributum reddatur, quantum ſufficit ad ſoluendum ſtipendium militibus pro bello neceſſarijs: ſed opus eſt, vt ipſi principi, pro labore quem belli cauſſa ſuſtinet, aliquod ſtipen-

ſtipendiũ addatur. Nã etſi princeps ipſe belli pericula in ſua perſona nõ ſubeat, nihilominus militare dicetur, quoniam totum belli pondus in illo conſiſtit, & A omnes vires belli procedũt ab illo. Nam ille eſt, qui milites ad bellum neceſſãrios quærit: ille eligit duces, qui bello præſint, & milites regant: ille machinas, munitiones, & omnẽ bellicum apparatum præparat. Iuſtum autem eſt, vt propter hunc tam grauem & tam neceſſãrium laborem, aliquod tributum principi reddatur. Nemo enim (vt Paulus ait) ſuis ſtipẽdijs vnquam militauit. Hos omnes 1.Cor.9. & alios ſimiles labores, quos principes pro vtilitate populi ſubeũt, Paulus cõſiderans in ea, quæ eſt ad Romanos epiſtola, poſtquam præcepit, vt omnes prin- Rom.13. cipibus ſubdantur, & illos timeamus, propterea quòd eorum quilibet Dei miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum operatur: ſtatim ſubdidit. Ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Quæ Pauli Theophila. verba Theophilactus interpretans, ait. Ipſe iſtiuſmodi principum in te beneficia teſtificaris & probas, cùm eis tributum & mercedem dependis. Quod ſanè perſpicuum eſt, eò te illud perſoluere, quia & tui curam illi ſuſceperint. Neque enim præſidibus ipſis hoc cẽſus à principio detuliſſemus, niſi nobis fuiſſent pernecceſſarij: quippe cùm ipſi curis vacui, hos habeamus, qui pro nobis inuigilent. Fit itaque vel Dei id voluntate, vt tributa ſuis miniſtris pendantur. Vult enim Deus, vt pax ipſa & virtus exerceantur, & propulſetur iniquitas, ad idque, Deo volente, ſunt principes, & illi parent, cùm miniſterio iſto funguntur, et pro cõmuni hominũ ſtatu labores inſumunt, in eoque & perſtant & connituntur, vt vitam ipſi per quietem ducamus. Hactenus Theophilactus. Deinde, Paulus inter varia debita enumerat tributa, dicens. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. In quibus verbis apertiſsimè docet Paulus tributa eſſe aliquando debita. Hoc autem non de omnibus tributis, ſed de illis ſolis, quæ iuſtè impoſita B ſunt, intelligendum eſt. Nam, quæ iniuſtè impoſita ſunt, nulla ratio patitur, vt ad illa reddenda populus obligetur. Quæ autem ſunt iuſtè impoſita tributa, & quæ iniuſtè, licet ad præſentem diſputationem non ſpectet diffinire, breuiter tamen rem ipſam obiter perſtringere decreui. Pro cuius rei clariori diffinitione oportet primò inter ipſa tributa diſtinguere, an ſint antiqua an noua. Si tributa ipſa quouis nomine illa cenſeantur, tam antiqua ſunt, vt de illorum initio nulla prorſus poſsit haberi memoria, tunc ſemper pro his, qui illa exigunt, præſumendum eſt, quòd iuſtè exigunt. Quia (vt regula iuris ait) quilibet præſumitur bonus, donec probetur contrarium. Dum igitur non conſtat de iniuſto horum tributorũ initio, præſumendum eſt illud fuiſſe iuſtum, & per conſequens nunc iuſtè à dominis exigi. Et in talibus verum eſt, quod dicitur, meliorem eſſe conditionem poſſidentis: ita vt meritò credendum ſit, iuſtiùs agere dominum, quum tale tributum exigit, quàm ſubditum, cùm illud domino negare conatur. Hæc ſententia apertè probatur per cap. Super quibuſdam, de verborum ſignificatione, vbi enumerans tributa, quæ iuſtè exigi poſſunt, inter ea recenſet illa, quæ ex antiqua conſuetudine à tempore, cuius non extat memoria, introducta ſunt. Si verò talia tributa noua ſunt, ita vt nunc primo procurentur inſtitui, aut ſi iam impoſita ſunt, de illorum initio aperta habetur notitia: tria in talibus tributis conſideranda ſunt, vt per illa talium tributorum iuſtitia manifeſtè poſsit agnoſci. Primum eſt, auctoritas ad talia imponendum tributa. Hanc verò auctoritatem (vt in prædicto cap. Super quib. decernitur) non habent niſi imperator, aut rex, aut papa, aut concilium. Aliqui ex illo cap. Super quib. colligunt etiam antiquam Ioãnes Methina. q.13. de contributibus. conſuetudinem, cuius non cognoſcitur memoria habere auctoritatem ad imponendum tributa: qui ſic colligunt, malè re vera intelligunt textum. Quoniam antiqua cõſuetudo (vt ex litera textus cõſtat) ad tuendũ vetera tributa valet, non

ad im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad imponendū noua. Aliūd ſiquidē eſt exigere tributum,& aliud eſt imponere tributum. Et inde ſequitur, vt diſtinctæ etiam ſint auctoritates ad hæc diuerſa exequenda. Vna eſt auctoritas ad exigendum tributa. Altera eſt auctoritas ad imponendum illa. Hæc auctoritas multò maior eſt quàm prima: quia qui habet ſecundam, habet etiam primam, non tamen è contrario. Nam is, cui rex aut imperator conceſsit aliquod tributum ſibi debitum, habet auctoritatem exigendi tributum, non tamen habet auctoritatem imponendi. Antiqua ergo conſuetudo à tempore, cuius nō extat memoria, dat auctoritatem ad exigendum tributa, quæ ab illo tempore antiquo ſunt introducta: & non dat auctoritatem ad imponendum noua. Nam cap. Super quibuſdam, in.§. Præterea, loquitur (vt conſtat ex litera) de tributis, quæ ex antiqua conſuetudine introducta ſunt, & non loquitur de auctoritate imponendi noua tributa. Et confirmatur hęc ſententia per cap. Innouamus, de cenſibus, vbi talis auctoritas imponendi noua tributa, apertè negatur antiquæ conſuetudini: quia expreſsè ibi dicitur, illam ſolis regibus & principibus eſſe conceſſam.

Alterum, quod exigitur ad tributorum iuſtitiam, eſt cauſſa: quæ ex ſola populi neceſsitate aut vtilitate, & non ex principis vtilitate ſumenda eſt. Alioquin ſi princeps propter ſolum ſuum commodum tributa imponat, non iuſta, ſed tyrannica dicentur. Quoniam rex propter populi vtilitatem, & non populus propter regis commodum datus eſt. Nam propter hanc cauſſam, principes populi Iſrael, dominus per Ezechielem prophetam reprehendit, dicens. Vę paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quæ verba (vt beatus Hieronymus ea interpretatur) non ad ſolos prælatos Eccleſiaſticos, ſed etiam ad principes ſeculares dicta ſunt: quia hi etiam ſicut illi paſtores dicuntur, & vtrique, quamuis non eodem paſtu, gregem ſibi commiſſum paſcere tenentur. Tertium, quod ad tributorum iuſtitiam exigitur, eſt, vt tributa ipſa iuxta debitam proportionem imponantur. Hęc autem proportio in multis conſideranda eſt. Primò inter ipſum tributum, & cauſſam, propter quam imponitur: ita vt non maiora tributa exigantur, quàm cauſſa ipſa, propter quam imponuntur, poſtulet. Nam ſi maiora exigantur, iniuſta erit talis exactio propter exceſſum, qui ſine vlla cauſſa exigitur, & erit talis exceſſus obligatus reſtitutioni, vt habetur in cap. Quia plerique, de immuni. eccleſi. Oportet etiam habere proportionem & commenſurationem inter tributum & populum, cui imponitur tributum, ita vt tributum ipſum populi facultatem non excedat: alioqui tyrannicum et iniuſtum erit tributum. Quoniam quod pro populi vtilitate inſtituitur, non debet contra illius vtilitatem militare. Tributū autem etſi regi datur, nō tamen propter regis, ſed propter populi vtilitatē datur: & inde ſequitur, vt non debeat tantum tributum imponi, vt per illud populus penitus deſtruatur, aut in nimiam deueniat paupertatem. Nam qui hoc faciunt, non ſolùm de lacte gregis comedunt, ſed ipſum gregem excoriant. Propter quod dominus per prophetam Michæam huiuſmodi principes, qui talia tributa imponunt, reprehendit, dicens. Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael: & poſt pauca. Qui violenter tollitis pelles eorum deſuper eis & carnem eorum deſuper oſsibus eorum. Qui comederunt carnem populi mei, et pellem eorum deſuper excoriauerunt. Poſtquam tributum toti populo impoſitum eſt, oportet in illius diſtributione ſeruare proportionem geometricam, ita vt conſiderata priùs cuiuſque hominis facultate, tantò maius aut minus cuique imponatur tributum, quantò ille magis aut minus diues fuerit. Ecce omnia, quæ mea ſententia ſunt neceſſaria, & ſufficiunt ad hoc, vt tributū aliquod ſit iuſtū. Si aliquod horum deſit, vt puta auctoritas, aut cauſſa, aut debita proportio, tributū erit iniuſtum: & ſubditus non tenebitur in conſcientia ad illud reddendum, niſi fortè propter ſcandalum vitandum. Nam propter illud vitandum ſæpe tenetur reddere, quæ alias reddere non teneretur. In hoc enim caſu credo præceptum eſſe, quod Saluator noſter ait. Ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum eo alia duo. Sed hic notandum eſt, quòd ſi tributum eſt iniuſtū propter ſolum defectum proportionis, vtputa quia excedit cauſſę neceſsitatem, aut populi facultatem, pro ſola ea parte, qua eſt exceſſus, non obligabitur ſubditus ad reddendum: ſed aliam partem, in qua eſt iuſta proportio & debita commenſuratio, tenebitur in conſcientia ſubditus reddere. Si verò hæc omnia, quæ ad iuſtū tributū diximus eſſe neceſſaria & ſufficientia, ſimul in aliquo tributo cohęreant, tunc illud erit iuſtum, & ſubditi, qui ab illo liberi non ſunt, tenebuntur in conſcientia illud reddere: neque ab hac obligatione liberabuntur per hoc, quòd ſe exponunt periculo pœnæ quæ eſt contra tales per legem impoſita. Nā (vt probauimus in vltima huius capituli particulari concluſione) lex pœnalis humana nō poteſt tollere obligationem legis diuinæ. Lex autem diuina (vt proximè probauimus) præcipit tributa principibus reddi: ergo lex pœnalis humana non poteſt tollere huiuſmodi obligationem. Et inde ſequitur, vt ſi quis tributū aliquod iuſtum, quouis nomine illud cenſeatur, reddere omittat, & poſtea de hoc accuſatus & conuictus pœnam legis patiatur, teneatur nihilominus adhuc in conſcientia ad huiuſmodi tributum reddendum: quemadmodum is, qui pœnam furti tolerat, tenetur ad rem furtiuam reſtituendam. Quia (vt in priori corollario diximus) nulla paſsio pœnæ per legem humanam impoſitæ poteſt hominem liberare ab ea obligatione, quam ex lege diuina habebat ante paſsionem talis pœnæ. Fortè contra hæc omnia quis argumentabitur, volens probare tributa non eſſe ex lege diuina principibus debita: quia ſi illa ex lege diuina deberētur, ſequeretur neceſſariò oportere illa eſſe æqualia, & eadē apud oēs nationes vbiq; gentiū. Quia lex diuina, præſertim moralis, æquè oēs obligat & eādē vim apud oēs habet. Nō ſunt autē eadē nec æqualia apud oēs nationes tributa: quia alia reddūtur in Hiſpania, alia in Gallia, alia in Anglia. Ex qua tributorū diuerſitate videtur apertè conuinci, talem legem de tributis neceſſariò reddendis non eſſe diuinam. Fateor tributa eſſe varia iuxta varietatem regnorum & prouinciarum: non tamen ſequitur inde, tributa non deberi principibus ex lege diuina. Nam etſi lex diuina non obliget ad aliquod ſpeciale et determinatum tributum, obligat tamē ad aliquod tributum reddendum. Quantum autem & quale tributum ſit reddendum, quia propter varias populi facultates, & occurrentes illius neceſsitates, non poterat vnica & generali lege definiri, ideo ipſius tributi determinatio & ſpecificatio committitur diſpoſitioni legis humanæ. Multa enim ſunt, quæ ſolùm in genere ſine vlla ſpecificatione præcipiuntur in lege diuina: & illorum ſpecificatio & determinatio ad aliquod particulare, ex ſola lege habetur humana. Diligere Deum tenemur ex lege diuina & naturali: ipſa tamen lex diuina non expreſsit, quando aut quo loco Deum diligere debemus, ſed hæc ſpecificatio (vt aliquibus placet) lege humana facta eſt per præceptum de auditione miſſæ in die dominico. Tunc enim, iuxta iſtorum opinionem, tenetur homo in ipſa miſſæ auditione diligere Deum expreſsè aut interpretatiuè, vt puta faciendo aliquid propter Deum. Ex iure diuino & naturali tenetur homo aliquem diem in hebdomada ad Dei cultum deputare. Quis autem ſit iſte dies, ex lege diuina, quæ nunc viget, non exprimitur: ſed hoc ſola lege humana eſt declaratum. Nam etſi olim lege Moſaica fuit ſeptima dies ad cultum Dei præcepta, illud tamen præceptum quia nō morale, ſed cerimoniale erat, fuit inter alia per mortem Chriſti reuocatum: & ideo in lege euangelica non obligat. Ob quam cauſſam

Ezech. 34.

Hieron.

Mich. 3.

Matth. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cauſſam Eccleſia diuino ſpiritu afflata, loco illius ſeptimæ diei, octauam, quæ dies dominica dicitur, ſtatuit in honorem dominicæ reſurrectionis. Ex iure etiam diuino & naturali eſt, vt his, qui altario ſeruiunt, aliquid tanquam ſtipendiũ ſui laboris pro illorum alimentis offeratur. Quantum autem ſit illis tribuendum, vt puta decima, aut octaua, aut vigeſima fructuum pars, ipſa lex diuina, quæ hodie extat, non exprimit. Olim enim lex Moſaica decimam fructuum portionem dare iuſsit: ſed quia præceptum illud, quatenus determinatam exprimit partem (vt omnes Theologi concorditer docent; quanuis Canoniſtæ, ad quos de hac re definire non ita ſpectat, contrarium ſentiunt) inter cerimonialia præcepta numeratur. Et inde ſequitur, vt per paſsionem Chriſti ſit cum alijs reuocatum. Ex quo vlteriùs ſequitur, vt illa decimæ portionis taxatio, nõ ex lege diuina aut naturali, ſed ex ſola lege humana vim habeat obligãdi. Iuxta iſtũ modũ ego de tributis reddẽdis dicẽdũ eſſe cenſeo. Tributum aliquod regibus et principibus reddi, lex diuina & naturalis præcipit. Quale autem & quantum tributum ſit illis reddendum, legi humanæ cõmittitur, quæ iuxta regnorum varietatem, varia etiam neceſſariò erit ſtatuenda. Multa alia de tributis, præſertim particularibus, dubia mihi occurrunt, quæ ſunt digna inueſtigatione: ſed quia à prima huius diſputationis intentione ſunt valde aliena, ideo illa hic præterire ſtatui.

Leuit. 27. Numer. 18.

C

Hoc ſolum iam mihi tractandum ſupereſſe video, legem videlicet purè pœnalem humanam cum lege morali etiam humana conferre, quo peracto, conſummata erit diſputatio de poteſtate legis purè pœnalis, quatenus reſpicit obligationem ad culpam. De hac re nihil aliud dicendum eſſe cenſeo, quàm id, quod docet prima & principalis concluſio in principio huius capitis poſita, quæ ait, legem purè pœnalem nunquam tollere obligationẽ ad culpam, quæ per aliam legem moralem priùs impoſita fuerat, niſi ipſe legiſlator plenam ad hoc poteſtatem habens, per legem ſuam pœnalem declaret ſe tollere priorem obligationem ad culpam. Huius concluſionis primã partem non eſt opus amplius probare, cùm ex his, quę ſuprà diximus, ſit iam ſatis ſuperque probata, præſertim ex eo, quod probauimus, has duas obligationes, videlicet ad culpam, & ad pœnam, non eſſe contrarias, nec ſecum inuicem ex aduerſo pugnare. Nam indè apertiſsimè conuincitur, ad vnius poſitionem non ſequi neceſſariò deſtructionem alterius, cùm ex ſupradictis conſtet, illas duas obligationes, ad culpam videlicet & ad pœnam, circa eandem rem poſſe ſimul conſiſtere. Præterea lex purè pœnalis diuina (vt ſuprà probatum eſt) non tollit obligationem ad culpam, quę per legem moralem diuinam ante fuerat impoſita: ergo eadem ratione lex purè pœnalis humana non tollet obligationem ad culpam, quam priùs impoſuerat lex moralis humana. Conſequentia iſta inde apertiſsimè conuincitur eſſe manifeſtat quia lex purè pœnalis humana non habet maiorem contrarietatem aut pugnam cum lege morali humana obligante ad culpam, quàm lex purè pœnalis diuina, cum lege morali diuina. Secundam concluſionis partem hoc argumento conuinco eſſe veram. Legiſlator plenam poteſtatem habens, poteſt prioris legis moralis purè humanæ obligationem tollere, & prorſus abrogare ſine alicuius legis pœnalis inſtitutione: ergo etiam poterit eiuſdem legis moralis obligationem per alicuius legis purè pœnalis inſtitutionem tollere. Conſequentia iſta vel ex eo eſt notiſsima, quòd per legis purè pœnalis inſtitutionem nullo modo minuitur legiſlatoris poteſtas, quam ante habebat ad legis moralis obligationem tollendam. Antecedens eſt etiam æquè manifeſtum. Quia (vt dicitur in cap. Exijt qui ſeminat, de verborum ſignificatione libro ſexto.) par in parem non habet imperium. Ex qua ſententia apertè ſequitur, vt quicquid vnus legiſlator inſtituit, ipſemet aut alter ſucceſſor illius parem cum illo poteſtatem habens, poſsit illud deſtituere, et prorſus abrogare. An autẽ legiſlator hac vſus fuerit poteſtate, vt legem

D

vt legem purè pœnalem inſtituens, per illius verba aperta prioris legis moralis obligationẽ ſuſtulerit, & prorſus reuocauerit, mihi nõ cõſtat. Nam in iure communi, canonico, vel ciuili, credo nullam talem legem reperiri, quæ verbis expreſsis & manifeſtis, declaret ſe per nouam legem pœnalem reuocare obligationem ad culpam, quæ antea fuerat in ea re, propter cuius meliorem obſeruationem ipſa lex noua talem pœnam inſtituit.

A

Quod lex pœnalis mixta aliquando obligat ad culpam, aliquando non, iuxta variam ipſius legislatoris intentionem. CAP. XII.

DVPLICEM iam ſuprà diximus eſſe legem pœnalem, alteram purè pœnalem, quæ nihil prorſus aliud ſtatuit, quàm pœnam infligi his, qui aliquid fecerunt, aut facere neglexerunt: alteram verò pœnalem mixtam, quæ poſtquam de moribus aliquid ſtatuit, poſtea etiam pœnam decernit contra eos, qui legem ipſam fuerunt tranſgreſsi. Hactenus de lege purè pœnali diſſeruimus, ſupereſt vt de lege pœnali mixta aliquid dicamus. De qua quid iure ſentiendum ſit, licet ex his, quæ in tribus proximè præcedentibus capitulis dicta ſunt, facilè vir doctus colligere poſſet: quia tñ nõ ſolis doctis ſed etiã indoctis ſcribim⁹, oportuit aliqua particulariter & in ſpecie de lege pœnali mixta pertractare, vt de oi lege pœnali facilè oibus cõſtet, qualẽ illa ad obligãdũ habeat poteſtatẽ. Ad hoc autẽ rectè perficiẽdũ, vna mihi ſufficere videtur cõcluſio, quæ talis eſt. Obligatio legis pœnalis mixtæ, quæ induceretur per ſolã illam eius partẽ, quæ de moribus aliquid ſtatuit, non tollitur per additionem alterius partis, quæ pœnam imponit, ſed manet eadẽ legis ad culpam obligatio, quæ eſſet ſeclúſa pœna, aliquando maior, aliquando minor, iuxta variam legiſlatoris intentionem. Prima huius concluſionis pars ſatis eſt manifeſta ex his, quæ in præcedenti proximè capite diximus de lege purè pœnali. Nam ſi lex purè pœnalis ſeorſum poſita non tollit obligationem, quæ fuerat inducta per legem moralem: ergo ſi iungatur lex pœnalis ſimul cum lege morali, ita vt ex ambabus fiat vnica lex, pars illa, quæ ſtatuit pœnam, nõ tolet obligationem, quæ induceretur per aliam partem moralem, ſi ſeorſum ſtatueretur. Conſequentia iſta eſt notiſsima: quia lex pœnalis ſimul poſita cum lege morali, non ſumit per hoc maiorem poteſtatem ad tollendum obligationem legis moralis, quam ſi ſeorſum & per ſe ſtatueretur diſtincta à lege morali. Nihil enim refert ad legis pœnalis poteſtatem augendam vel minuendam, quòd ſimul cum lege morali, aut ſeorſum ab illa ſtatuatur. Vt autem, quod dico, apertius & euidentius omnibus fiat, exemplum aliquod in medium proponere oportet. Sit aliqua lex purè moralis ita diſponens. Nullus per ciuitatem aut oppidum incedens, ſecum arma deferat, ne hac occaſione iurgia & tumultus in ciuitate oriantur. Poſtea, quia experientia docente, cognitum eſt, multos indiſciplinatos tali legi non obedire, ad illius legis meliorem obſeruationem ſtatuitur alia lex purè pœnalis, ita dicens. Quicunque per ciuitatem armatus inceſſerit, priuetur armis, & recludatur in carcerem decem continuis diebus. Alius fortè legiſlator, prædidens à principio futuros eſſe aliquos indiſciplinatos, qui legibus non obtemperabunt, legem moralem ſtatuens, ſimul pœnam adiecit, & ex duabus illis legibus vnam cõdidit, ſic dicentem. Nullus per ciuitatem armatus incedat, ne hac occaſione iurgia & ſeditiones oriãtur. Si quis verò armatus per ciuitatem inceſſerit priuetur armis, & in carcerem recludatur. Manifeſtum eſt & luce clarius, hanc vltimam legem, quæ mixta eſt ex illis duabus prioribus, nõ amplius valere, nec maiorem aut minorem poteſtatem habere, quàm illæ duæ, ex quibus componitur

B

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponitur. Quia cùm hæc lex sit quasi totum aliquod integrale ex illis duabus legibus, tanquam ex partibus illius integralibus compositum, inde euidenter sequitur, vt iuxta legem & conditionem cuiuslibet totius integralis, sit per omnia æqualis omnibus suis partibus simul sumptis, ita vt in nullo excedat eas, nec excedatur ab illis. Et inde vlterius sequitur, vt si duæ illæ leges, quando sunt seorsum positæ, habent obligationem ad culpam, respectu eius, quod per legem moralem statuitur, etiam habeat eandem obligationem lex illa, quæ ex illis duabus condita est. Præterea, si pars pœnalis, quæ ponitur in tali lege mixta, tolleret obligationẽ ad culpam ab altera parte morali, hoc esset, quia pœna & obligatio ad culpã pugnãt inter se & inuicẽ cõtrariantur: sed nulla talis contrarietas aut pugna est inter illa duo, vt satis apertè probatũ est in duobus capitulis proximè præcedentibus: ergo pars pœnalis in lege mixta non tollit obligationẽ, quę per alteram partem moralem induceretur, si esset seorsum statuta. Omnia etiam argumenta, quæ in duobus capitulis præcedentibus fecimus, ad probandum legem purè pœnalem non tollere obligationem legis moralis, possunt accommodari ad probandum idem de parte pœnali, quæ additur in lege mixtã.

Secunda pars nostræ principalis conclusionis probatur: quia si lex pœnalis mixta aliquam potest imponere obligationem, illa non aliunde pendere potest, quàm ex intentione & voluntate legislatoris, qua vult obligare illos, quibus legem statuit. Sicut enim bonitas & malitia actus exterioris pendet à bonitate & malitia actus interioris, à quo est imperatus: ita legis scriptæ aut voce prolatæ obligatio pendet ab actu interiori voluntatis volentis per legem suam obligare. Nam ob hanc causam (vt alias diximus) statuta fratrum minorum, & fratrum prædicatorum non obligant ad culpam aliquam: quia illorum statutorum conditores noluerunt ad culpam aliquam suos subditos obligare, prout ipsimet in principio suorum statutorum apertè expresserunt. Ex his euidenter sequitur, vt iuxta variam legislatoris intentionem, varia sit etiam diuersarum legum obligatio, ita vt vna magis, altera minus obliget, quia sic voluit legislator. Hæc autẽ legislatoris intentio, ex solis verbis legis est colligẽda, nisi forte ille consuli posset, & suam verbis explicare voluntatem: quia tunc etsi ex verbis legis non posset conijci, quanta esset illius obligatio, illi tamen, quibus legislator suam voce expressit intentionem, erunt obligati iuxta id, quod ille eis declarauit. Si verò legislator consuli non potest, vt suam voce aperiat voluntatem, tanta erit semper & non maior neque minor censenda obligatio, quanta ex verbis ipsius legis apertè conijci possit. Nam legislator nunquam sola sua voluntate potest aliquem obligare, nisi suam illi manifestando voluntatem. Alioquin fieri esset necesse, vt aliquis obligetur ad impossibile. Quia intentionem, quam legislator intus in corde latentem habet, nemo cognoscere valet, nisi ipse illam exterius per aliqua manifesta signa prodat. Quæ autem sunt signa, ex quibus legis obligatio perfectè cognosci potest, iam suprà ostendimus cap. 5. huius libri. Inter multa autem, quę illic dedimus signa ad cognoscendam legis obligationem, vnum est illud, de quo nunc agimus, videlicet pœna per legem imposita. Quia sæpe ex grauitate pœnæ, quam ipsa lex contra illius transgressores imponit, cognoscitur magnam esse eiusdem legis obligationem. Lex igitur pœnalis mixta, quia duas habet distinctas partes, alteram moralem, alteram pœnalem: ideo per vtranque illius partem potest ostendere, quantam illa subditis imponat obligationem ad faciendum vel omittendum id, quod per partem moralem statuitur. Si pars illa moralis habeat aliquod verbũ præcepti, aut prohibitionis, aut aliquod illis æquipollens, tota lex mixta dicetur obligare ad culpã mortalẽ, vt fiat vel omittatur id, quod per talẽ partẽ moralẽ decernitur. Si verò nullũ tale verbũ præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollẽtis in illa parte morali reperitur

tunc

tunc nisi aliunde, videlicet ex parte pœnali, ostẽdatur maior obligatio, tota lex mixta cẽsebitur nõ imponere obligationẽ ad culpã mortalem. Quæ autẽ sint talia verba præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollẽtis, quia suprà in cap. 5. huius libri satis apertè ostẽdimus: nõ est opus nũc repetere. Si illa pars legis mixtę, quę pœnã contra transgressõres statuit, pœnã talem decernit, quæ nõ nisi pro culpa mortali iure potest infligi, qualis est excõmunicatio, mors, exiliũ perpetuum, & aliæ similes, quas loco proximè citato recensuimus, ex illa pœna adiuncta, etiam si nullum aliud signũ adesset, cõijci potest legislatorẽ velle obligare trãsgressorẽ partis moralis ad culpã mortalem. Si verò nullã tam grauem pœnã lex mixta imponat, nec in parte morali eiusdem legis reperiatur aliquod verbũ præcepti, aut prohibitionis, aut æquipollentis, tunc absolutè dici potest, talem legem mixtam non imponere obligationem culpæ mortalis, sed solũ venialis, ad faciendum vel omittendum id, quod per legem moralem statuitur. Et certè hæc regula, quam de pœna inspicienda nunc dedimus ad cognoscendam obligationem legis, est valde notanda: quoniam per illam de multis legibus, tam diuinis quàm humanis cognoscimus, quanta sit illarum obligatio, quod, secluſa pœna, nullo modo, aut saltem difficillimè, cognosci posset. Multa enim sunt in iure canonico statuta & ordinata, quorum obligatio, quanta nunc est, non posset agnosci, si pœna excommunicationis, quæ in illis contra transgressores apponitur, secluderetur. Per hanc regulam cognoscimus leges imperatorum, quæ alearum vsum prohibent, obligare ad culpam mortalem eos, qui legibus imperialibus subduntur. Quoniam tam graues pœnæ, quales contra aleatores ius imperiale decernit. l. 1. ff. de aleæ lusu, & in Autenti. Alearum vsus. C. de religiosis & sumptibus funerum, non nisi pro culpa mortali iustè possent inferri. Eodem modo cognoscimus in regno Castellæ obligare ad culpam mortalem eam legem, quæ prohibet taxillos vendere, aut cum illis ludere. Quoniam tales pœnæ contra lusores taxillorum, & illorum venditores in illa lege statuuntur, quales non nisi pro culpa mortali, & quidem graui, meritò possũt infligi. Aliquæ etiam fuerunt olim leges diuinæ per Moysen datæ, quarum obligatio ad mortalem culpã nõ nisi ex pœna in illis apposita posset agnosci. Omnes enim illæ leges, per quas in Leuitico prohibuit dominus matrimonia cõtrahi inter eos, qui aliquibus certis gradibus consanguinitatis aut affinitatis erant coniuncti, obligabant tunc ad culpam mortalem, quam obligationem nulla alia res æquè manifestabat, sicut pœna mortis contra transgressores in illis legibus appositа, quæ (vt notissimum est) non nisi pro graui culpa mortali potest infligi. An autem in lege euangelica & tempore gratiæ omnes illæ leges habeant eandem obligationem, quam ante habuerunt, non ita facilè potest agnosci, propterea quòd pœnæ, quæ talibus legibus erant appositę, nullam nunc habẽt vim, sed omnes sunt per mortem Christi reuocatæ: quemadmodum cætera omnia iudicialia præcepta, quæ erant in lege illa. At pœnis illis sublatis, ex natura ipsarum rerum, quæ per tales leges prohibentur, non potest conuinci, tales lẽges æquè nunc obligare ad culpam mortalem, sicut priùs obligarunt. Quoniam cùm constet ex sacris literis multa matrimonia ante legem per Moysen datam fuisse legitimè contracta, in illis gradibus per leges Moysi prohibitis, euidenter conuincitur, tales leges non esse de iure naturæ, & per consequens nec morales: ex quo vlteriùs sequitur, illas tẽpore legis euangelicæ non obligare, quatenus per Moysen datę sunt, nisi aliunde ex Ecclesiæ statuto obligarẽt. Et certè hac ratione moti ferè omnes Theologi scholastici docent, non omnes illas leges obligare ad culpam mortalem, quæ Leuitici .18. & .20 capitulis statuuntur de matrimonio in aliquibus gradibus non contrahendo. Ita enim docet Alexãder de Ales. 3. parte, quęstione. 27. mẽbro. 4. arti. 3. §. 2. & eadem parte. q. 35. membro. 6. Scotus in. 4. distinct. 40. & .42. eandẽ docet

Leuit. 18. & .20.

Alexander de Ales. Scotus.

L senten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioā Bassolis. Thō de arr. Guill de Ru. Caietanus.

sententiam. Iohannes Bassolis etiam in .4. dist.40. eidem sententiæ subscribit. Thomas de Argentina, dist.39.quarti eandem tutatur opinionem. Idem sentit Guillermus de Rubione in.4.dist.40. His omnibus cōsentit Caietanus super.2.2.sancti Thomę.q.154.ar.9. Istorum omnium sententiam extensis(quod aiunt) C
vlnis amplectitur Vuendelinus in supplemento Gabrielis. Multi alij, quos longum ac valde prolixum esset recensere, hanc tuentur sententiam. Alij,quanuis

Vuendelin'.

Petrus de pa lude.

pauciſsimi,inter quos est Petrus de Palude,oppositam tenent sententiam dicentes;omnes illas leges,per quas certi gradus consanguinitatis & affinitatis prohibentur ad matrimonium contrahendum, obligare nunc ad culpam mortalem, sicut olim tempore legis Mosaicæ obligabant. De quorum sententia ego sæpe miratus sum,& nunc etiam multò magis admiror. Quia pœna illis legibus apposita, ex qua illarum obligatio constare poterat,iam reuocata est: nec est alia certa via(vt diximus) per quam talis obligatio possit ostendi. Propter quod, meritò istorum opinio per sententiam Papæ definitiuam in parte damnata est, occasione litis motæ per Henricum octauum huius nominis,Angliæ regem,qui tentauit dissoluere & irritum facere matrimonium, quod à multis retroactis annis contraxerat cum Catherina filia Ferdinandi & Helysabeth, Catholicorū Hispaniæ regum. Causa autem, quam,vt id legitimè facere posset, offerebat, erat: quia ipsa Catherina prius nupserat Arcturo, eiusdem Henrici fratri maiori,quo sine liberis defuncto,postea ex Papæ dispensatione nupsit ipsi Henrico. Ob quā causam dicebat matrimonium illud,quod cum præfata Catherina contraxerat, fuisse nullum: quanuis ad illud contrahendum accesserat Papæ dispensatio. Quia dicebat tale matrimonium esse lege diuina prohibitum,offerebatque ad suæ sententiæ probationem duas ex Leuitico leges, quarum vna sic ait. Turpitudinem

Leuit.18.

vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui est. Alterius legis verba sunt hæc. Qui duxerit vxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem

Leuit.20.

fratris sui reuelauit: absque liberis erunt. Causa hęc ad Clementem septimum D
huius nominis summum pontificem,qui tunc vniuersæ præerat Ecclesiæ,deoluta est. Pontifex verò, quia res illa ob multas & manifestas causas res magni momenti censebatur,noluit in ea celeriter & proprio consilio quidquam definire: sed viros doctissimos Theologos & canonistas,& omnes ferè studiorum vniuersitates,quæ celebrè aliquod nomen habēt,consuluit.Multi etiam viri docti suam sententiam libellis de hac sola re editis, expresserunt. Inter quos vnus, &(vt ego opinor)omnium doctissimus fuit Iohannes Fischerus, tunc Rossensis episcopus,nunc autem verus Christi martyr, qui in reginæ fauorem pro matrimonij confirmatione opus quoddam multa doctrina refertū edidit. Ob quā causam idem Henricus in sancti episcopi inuidiam exarsit, & postea illum pro constante fidei catholicę confessione,capitis obtruncatione puniuit. De qua re ego tūc iuuenis, cùm res illa tractabatur,& in cōtrouersiam deducebatur, libellum scripsi,vt sententiam meam,quæ à me,sicut ab alijs pleriſque viris doctis petebatur, libello edito proderem. Post diligentissimam itaque & longissimam huius matrimonialis causæ examinationē,maturoque(vt in re tanta facere oportebat) prius habito consilio, tandem ipse summus pontifex pro tribunali residens in publico consistorio, de consilio & assensu omnium cardinalium sentētiam protulit definitiuam prædictum matrimonium approbantem, & ratum ac firmum iudicantem. Sed quia illa summi pontificis sententia paucis nota est,& fortè in posterum propter scriptorum negligentiam multò paucioribus erit nota, eam, nullo illius mutato verbo, hic inserere decreui, vt omnibus nota esse possit.

Clemens

Clemens Papa septimus.

A CHRISTI nomine inuocato,in throno iustitiæ pro tribunali sedentes,& solum Deum præ oculis habentes,per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, consistorialiter coram nobis congregatorum,consilio & assensu ferimus in his scriptis, pronunciamus, decernimus, & declaramus,in caussa & caussis ad nos & sedem Apostolicam per appellationem, per charissimam in Christo filiā Catherinam Angliæ Reginam illustrem, à nostris & sedis Apostolicæ legatis in regno Angliæ deputatis interpositam legitimè deuolutis & aduocatis,inter prædictam Catherinam reginā,et charissimū in Christo filiū Henricum octauum Angliæ regem illustrem,super validitate & inualiditate matrimonij inter eosdem reges contracti & consummati,rebusque alijs in actis causæ & causarum huiusmodi latius deductis, & dilecto filio Paulo Capisucho caussarum sacri palatij tunc decano, & propter ipsius Pauli absentiam venerabili fratri nostro Iacobo Simonetæ episcopo Pisaurienſi vnius ex dicti palatii auditoribus locum tenenti,audiendis, instruendis,et in consistorio nostro referendis commissis, & per eos nobis & eisdem Cardinalibus relatis, & maturè discussis coram nobis pendentibus, Matrimonium inter prædictos Catherinam & Henricum Angliæ reges contractum, & inde sequuta quæcunque fuisse & esse validum & canonicum, validaque et canonica, suosque debitos debuisse & debere sortiri effectus, prolemque exinde susceptā & suscipiendam fuisse & fore legitimam; & præfatum Henricum Angliæ
B regem teneri, & obligatum fuisse & fore ad cohabitandum cum dicta Catherina regina eius legitima coniuge, illamque maritali affectione & regio honore tractandum: & eundem Henricum Angliæ regem ad præmissa omnia & singula cum effectu adimplendum, condemnandum, omnibusque iuris remediis cogendum & compellendum fore, prout condemnamus, cogimus, & compellimus, molestationesque & denegationes per eundem Henricum Regem eidem Catherinæ reginæ super inualiditate ac fœdere dicti matrimonij quomodolibet factas fuisse & esse illicitas & iniustas: & eidem Henrico regi super illis ac inualiditate matrimonij huiusmodi perpetuum silentium imponendum fore, & imponimus: eundemque Henricum Angliæ regem in expēsis in huiusmodi causa pro parte dictæ Catherinæ reginæ coram nobis & dictis omnibus legitimè factis condemnandū fore, & condemnamus. Quarū expensarum taxationem nobis in posterum reseruamus.

Ita pronunciauimus.

Lata fuit Romæ in palatio Apostolico publicè in consistorio, die xxiij. Martij. Anno. M.D.XXXIIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BLOSIVS.

Ex hac sentẽtia per summũ pontificẽ cũ tanto & tã maturo cõsilio data, apertè conuincitur falsam esse & erroneam Petri de Palude opinionẽ, dicẽtis matrimonium alicuius cum relicta à fratre, quanuis sine liberis defuncto, esse lege diuina prohibitum, ac proinde Papam non posse in illo dispensare.

Alia est in Leuitico similis cõditionis lex, de qua etiam non modica est inter Theologos dissensio, an eãdẽ nũc habeat obligationẽ ad culpã, quã olim habuit quando lex Mosaica viuebat. Quæ discordia (vt ego cẽseo) nõ aliunde vires accepit, quã ex pœna, quæ per talẽ legem imposita fuit. Est autẽ hæc lex. Ad mulierẽ, quæ patitur menstrua, nõ accedes, nec reuelabis fœditatẽ eius. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinẽ eius, ipsaque aperuerit fontẽ sanguinis sui, interficiẽtur ambo de medio populi sui. De hac lege quidam sentiũt, illã nunc non obligare ad culpã mortalẽ, sicut obligabat olim ante Christi passionẽ. Hanc opinionẽ tuetur Petrus Paludanus in quarto distinctione. 32. q. prima, arti. tertio. Eandẽ tenet Caietanus in sua summa cõfessorũ, in titulo, Matrimoniũ, vbi enumerãs peccata, quæ in vsu matrimonij cõmitti possũt, dicit nõ esse peccatũ mortale, mulierẽ menstruatã exigere aut reddere debitum: quia nulli (vt ait) facit iniuriam, qui iure suo vtitur. Quæ opinio mihi vera videtur, propterea quòd obligatio illius legis ad culpam mortalem, non aliunde cõstare potest, quàm ex pœna mortis illic apposita, quæ non nisi pro graui culpa mortali potest inferri. Hæc autem pœna (vt omnibus notissimũ est) nullum iam habet vigorem, cùm sit per Christi mortem reuocata, quemadmodũ omnia alia præcepta iudicialia. Quum olim lex illa pœnalis viuebat, viuebat etiam illius obligatio ad culpã mortalem. Nunc verò pœna illa prorsus abrogata, inde apertè cognoscitur, obligationem illam ad culpam mortalem esse omnino sublatam, nisi aliud fortè in ipsa lege maneat, per quod possit apertè cognosci, tantam esse in illa lege obligationem. Nihil autem secluſa pœna manet in illa lege, per quod manifestè deprehendi possit illa tam magna obligatio: ergo non est dicendum, illam legem obligare ad culpam mortalem. Sunt alij Theologorum proceres doctrina & sanctitate præclari, qui oppositam tenent sentẽtiam, dicentes legem illam nunc etiam obligare ad culpam mortalem, sicut in lege veteri. Hanc opinionem tenent sanctus Thomas et sanctus Bonauentura, & Alexander de Ales, & doctor subtilis Scotus. Inter quos beatus Thomas duplicem dicit esse in illa lege rationem, vnam, propter quam dicit esse cæremonialem aut iudicialem, & est mulieris immunditia, ratione cuius fiebat purificatio, & quantum ad hoc, dicit legem illam iam non obligare, sed esse prorsus reuocatam. Alteram dicit esse illius legis rationem, nocumentum videlicet prolis, quæ si ex illo coitu nasceretur, esset debilis, aut infirma, aut leprosa. Et quia hæc ratio nunc etiam in tempore euangelij extat, sicut ante in tempore legis Mosaicæ: ideo iuxta istam rationem dicit legẽ illam esse moralẽ, et nunc etiam obligare ad culpam mortalẽ sicut olim. Solet fieri argumentũ hoc contra hanc opinionem. Minus est periculum in menstruata de infectione prolis, quàm in leprosa: sed leprosa mulier non prohibetur exigere aut reddere, ergo nec menstruata. Consequẽtia est nota per locũ à maiori ad minus. Prima antecedentis pars probatur ex cõmuni medicorũ sententia, & ex probatissima experientia. Secunda pars antecedentis probatur per cap. 1. & 2. de coniugio leprosorum. Sed huic argumento respondet Scotus, negando consequentiam: quia licet certius immineat perculum prolis, de infectione prolis ex coitu cum leprosa quàm cum mẽstruata, non tamen inde sequitur, quòd sit maius nocumentum prolis: imò dicit esse multò minus in leprosa quàm in menstruata. Quia magis (vt ille ait) est contra bonũ prolis, quod nunquam procreetur de illa matre, si illa semper esset propter lepram vitãda, quàm quòd

Leuit. 15. & 20.

Petrus de palude.

Caietanus.

Thomas. Bonauẽtura. Alexander de Ales, Scotus.

quòd nascatur leprosa. In menstruata autem hoc non euenit, quia etsi proles in diebus menstrui non concipiatur: poterit tamen in alijs diebus post purificationem concipi sana. Et ideo iustum est menstruatam paucis aliquot diebus abstinere, vt postea prolem sine damno illius concipere possit. Leprosam autem non sic iustum est abstinere, quia melius est proli nascituræ leprosam esse, quàm nunquam esse. Et eodem modo respondent Thomistæ, qui beati Thomę opinionem contra Petrum de Palude tuentur. Et propter eandem rationem dicunt etiam licitum esse coire cum eà quæ perpetuum sanguinis fluxum ex ægritudine tolerat. Quia hæc concipere non potest, & si conceperit, melius erit proli vt infirma oriatur, quàm vt nunquam oriatur, si mulier perpetuo abstineat. Sed certè hæc responsio non plene mihi satisfacit, propter multa quæ mihi contra istorum opinionem occurrunt. Primum est, quia nocumentum prolis quod dicunt futurum ex illo coitu, est nimium incertum. Non est enim certum quòd mulier tempore illo concipiet, sicut etiam non est certum mulierem non menstruatam ex coitu concepturam: imò magis credendum est mulierem tempore menstruorum non concepturam, quia ille menstruus sanguinis fluxus multum impedit ad retinendum semen hominis in matrice vbi conceptio fieri debet. Nec etiam si illa conciperet, est certum prolem futuram esse monstruosam: quoniam alias multa plura mõstra quotidie nasci viderem', quàm nũc videmus. Quia cùm numerosa (vt creditur) sit hominũ multitudo, qui cũ mẽstruatis mulieribus quotidie coeunt, multa etiam monstra quotidie nascerentur. Et inde apertè cõijcimus non esse certum & ineuitabile prolem futuram esse monstruosam, quæ à muliere menstruata concipitur. Si certum esset, aut proximum certitudini mulierem menstruatam concepturam, & prolem futuram monstruosam, tunc fortè mulier tenetur non exigere neque reddere debitum viro petenti. Nam in hoc solo casu ego puto intelligendum esse Augustinum qui quæstione. 64. super Leuiticum dicit, per talem legem in Leuitico positam non naturã damnari, sed cõcipiendæ prolis noxium prohiberi. In quibus verbis id videtur Augustinus sentire, quòd accedere ad menstruatam nõ est ex se, & ex natura sua peccatum, sed solum ratione nocumenti quod inde sequitur proli. Ergo vbi non est certum nec verisimile tale nocumentum futurum, tute poterit mulier menstruata exigere & reddere. Sunt etiam illa verba Augustini (vt ego censeo) hac conditione intelligenda, si is qui exigit aut reddit debitum, hac intẽtione id agat vt proli noceat. Nam alias si id non intendat, exigens aut reddens non peccat, etiam si præter intentionem illius, nocumentũ proli eueniat. Quoniam quisque potest iure suo vti quanuis inde damnum alteri sequatur, dummodo alterius damnũ nõ velit, imò potius doleat quòd non possit iure suo vti quin damnũ alteri inferat. In cuius rei probationẽ adduco simile ex. l. 2. ff. de aqua pluuia arcenda, vbi Paulus iurisconsultus ex sententia Labeonis definit, vicinum si flumẽ vel torrentẽ auerterit ne aqua ad eum perueniat, & hoc modo sit effectũ quod vicino noceatur, nõ posse iure prohiberi ne tale flumen à se auertat, dũmodo nõ hoc animo fecerit vt alteri noceat, sed ne sibi noceat. Idem etiã dicẽdũ est in muliere mẽstruata quę debitũ exigit aut reddit, quod licitè hoc facere potest, si non hoc animo facit vt proli cõcipiẽdæ noceat, sed ne sibi noceat. Et multò iustius hoc facere potest mulier menstruata, quàm is qui flumen à se auertit. Quoniã qui flumen à se auertit, quãuis hoc non faciat animo nocendi, tamen verè nocet, & certũ videt nocumentum, & certam videt personam cui tale infert suo opere nocumentũ. At nihil horum contingit in muliere menstruata debitum exigente aut reddente. Quoniã (vt diximus) nõ est certum nocumentũ sequi ex coitu suo: nec certa est persona, imò (vt rectius dixerim) nulla est persona cui tale nocumẽtũ inferatur, quia nondum natus est ille cui tale nocumentum timetur esse inferendum.

Augustinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nocumentum autem quod sibi inferre potest si non exigit, aut marito si non reddit, potest esse ipsi menstruatæ certum. Quia corporalem, aut spiritualem infirmitatem quæ est adulterium, potest illa verisimiliter timere in marito, si illi petenti debitum non reddit: & hoc ipsum potest timere in se ipsa si non exigit. C Nam (vt medici docent) aliquando corporalis infirmitas curatur per carnalem viri & mulieris coitum. Nullus autem meritò dubitare potest, quin magis teneatur homo suo certo periculo prouidere, quàm alterius incerto. Nulla certè est comparatio certi ad incertum, ac proinde nulla est comparatio hominis viuentis ad prolem cuius cõceptio est incerta. Ratio autem naturalis docet, vt incerta pro certis dimittamus: & si omnia fuerint pariter certa aut incerta, plus nostro quàm alieno periculo prouideamus. Ex quibus circunstantijs benè pensatis clarè conuincitur mulierem menstruatam debitum exigentem aut reddentẽ, damnum nullum facere. Quod manifestè confirmatur per sententiam illam quæ habetur in. l. Nemo. ff. de regulis iuris. Nemo damnum facit, nisi qui id facit quod facere ius non habet. Mulier autem menstruata ius habet exigendi & reddendi debitum: ergo hoc faciens non est censenda damnum facere. Secundò, contra eandem opinionem sic argumentor. Si vir coiens cum vxore menstruata peccat mortaliter, ergo vxor illi consentiens etiam peccabit mortaliter, quod multi qui partem tuentur aduersam apertissimè negant. Dicunt enim vxorem menstruo fluxu pollutam non peccare, quum viro petenti reddit coniugale debitũ, præsertim si de viri incõtinctia timet, quanuis peccet vir quando ab eadem vxore coniugalẽ coitum exigit. Sed hæc illorum sententia vel ex eo falsa esse conuincitur quòd vxor coniugale debitum reddens viro suo apertissimè consentit & cooperatur illi ad actum illum ergo etiam peccat perinde ac ille. Quia (vt Apostolus ait) non solum qui talia agunt, sed etiam qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Rom.1. Et confirmatur hoc argumentum per eandem Leuitici legem, quæ non solùm virum accedentem ad vxorem menstruatam, sed ipsam etiam D vxorẽ iubebat occidi. Hoc autem nequaquam lex fieri præcepisset, si vxor mẽstruata viro consentiens, magis esset à peccato libera, quam vir. Præterea, tertiò & principaliter contra istorum doctorum opinionem arguo: quia ex illorum sententia sequeretur, quòd mulieri fluxum sanguinis continuum patienti, aut leprosæ non esset licitum exigere, aut reddere debitum. Consequens est falsum, & ab illis omnibus negatum. Consequentiam autem probo ex ipsa ratione differẽtiæ, quam illi assignant inter mulierem menstruatam & leprosam, aut continuum sanguinis fluxum patientem. Nam hæ infirmitates & ægritudines, videlicet lepra & continuus sanguinis fluxus non sunt omnes prorsus incurabiles: ergo quandiu aliqua spes salutis meritò habetur tenebitur mulier leprosa aut quæ cõtinuum sanguinis fluxum patitur, non exigere nec reddere debitum. Quia sicut mulier menstruata (vt illi dicunt) propterea quòd potest expectare tempus in quo sine nocumento prolis concipiendæ coeat, tenetur in tempore menstrui abstinere: propter eandem rationem mulier leprosa aut quæ sanguinis fluxum ex ægritudine patitur, tenebitur abstinere à coitu quamdiu meritò habet aliquam salutis spem: quia etiam hæc potest expectare tempus in quo sine vllo prolis nocumento coire valeat. Deinde, differentia illa, quam inter mulierem menstruatam, & leprosam, aut sanguinis fluxum perpetuò patientem illi reddunt, apertè conuincitur nullius esse valoris. Quia si causa, cur talis coitus cum muliere mẽstruata prohibetur, est nocumentum prolis: ergo quandiu durat talis causa, durabit etiam talis prohibitio. Alioqui illa non esset sufficiẽs prohibitionis causa, si tali causa aliquando existente, talis prohibitio cessaret. Ex quibus apertè conuincitur, vt coitus cum muliere leprosa, aut quæ perpetuum sanguinis fluxum patitur, sit perpetuò prohibitus: quoniã perpetuò adest illa prohibitionis causa, videlicet

videlicet nocumentum prolis concipiendæ. Accedit ad hæc, quòd præceptorum negatiuorum obligatio, nullo tempore limitatur, quia talis conditionis & A naturæ ab omnibus esse censentur, vt semper & pro semper obligare dicatur. Si prohibetur coitus ex quo nocumentum prolis sequi præsumitur, ergo perpetuò prohibetur, et semper durat illa prohibitio. Et inde sequeretur, vt coitus cum leprosa, aut quę perpetuum sanguinis fluxum patitur, esset perpetuò prohibitus. Rursum, tertiò principaliter, & (vt ego existimo) insolubili argumento contra eandem opinionem arguo, ex alia Leuitici lege, quæ apertissimè ostendit talem coitum cum muliere menstruata, nec ex se nec ratione prolis concipiendæ esse peccatum. Nam in quinto decimo Leuitici capite hæc habetur lex. Si coierit cum muliere vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem die- Leuit.15. bus: et omne stratum in quo dormierit, polluetur. Hęc lex in faciem pugnare videtur cum alia Leuitici lege, de qua nunc agimus, quæ habetur capite .20. & præcipit pœnam mortis inferre mulieri menstruatæ, & viro qui coit cum ea, cũ tamen prior lex nihil aliud præcipiat, quàm vt immundus sit septem diebus. Hãc facialem dissonantiam alij aliter tollere nituntur. Radulphus Flauiacensis lib. 14. Radulphus. cap. 6. explanationum super Leuiticum, credens apertam esse inter illas duas literas contradictionem, dicit literæ sensum esse reiciendum, et solum spiritualem esse necessariò requirendum. Sed absit vt in lege domini iuxta literam intellecta contradictionem esse dicamus. Nam etsi omnia, quæ in lege illa continebantur (vt Paulus ait) figuræ quædã erant eorum, quæ in lege euangelica sperabantur, 1.Corin.10. & spiritualem aliquem prætendebant sensum, non tamen iuxta illum solum spiritualem sensum, sed iuxta literam tunc filijs Israel mandata fuerunt. Et inde consequens est, vt nullam in lege illa iuxta literam intellecta, contradictionem esse dicamus, ne in lege Dei aliquod impossibile præceptum esse fatcamur. Fortassis alij dicent, legem illam præcipientem occidere virum cum muliere mens- B truata coeuntem, esse intelligendam de illo solo, qui cum aliena vxore hanc turpitudinem fuit operatus. Verùm hæc sententia facillimè refellitur per hoc, quòd ille, qui cum alterius vxore coisset, siue illa menstruata, siue absque menstruo fuisset, iubebatur occidi, vt patet in eodem .20. Leuitici capite. Superfluum igitur fuisset particularem legem condere, quæ coeuntem cum menstruata iuberet occidere, cùm iam in eodẽ capite id fuisset per aliam vniuersalem legem mandatũ. Hugo Cardinalis illas duas Leuitici leges, quæ velut ex diametro pugnare videntur, ad hunc modum conciliat, vt prima quę tantum præcipit separationem septem dierum intelligatur de illis, qui ignoranter coierunt cum menstruata, alia verò posterior, quæ tales coeuntes iubet interfici, intelligatur de illis, qui scientes menstruum, ex industria se miscuerunt. Hæc tamen sententia indo conuincitur esse falsa, quòd lex illa posterior non solùm iubet virum interfici, sed ipsam etiã mulierem menstruatam, à viro cognitam. Mulier autem vix potest ignorare se esse menstruatam, licet vir hoc facilè possit. Melius igitur Nicholaus de Lyra, Nicolaus de Lyra. quem in hac parte sequitur Abulensis, hanc facialem legum dissonantiam tollit Abulensis. dicens, priorem Leuitici legem esse intelligendam de illo, cuius factum est occultum, & nunquam fuit de hac re in iudicio conuictus. Alteram verò posteriorẽ de illo solo intelligẽdã cẽset, qui sciens accessit ad mulierem menstruatam et fuit de hac re in iudicio accusatus & conuictus. Et hanc Nicolai Lyrani sententiã probare videtur Paulus Burgensis, propterea quòd illum in additionibus suis de hac re non reprehendit. Nam si illi non placuisset libenter illum de hac re reprehendisset, cũ diligẽtissimè Nicolai scripta exploraſſe videatur vt inueniret quid in illo reprehenderet. Hac igitur duarum illarum legum concordia data, operæpretium erit causam inquirere, quare is qui de coitu cum muliere menstruata est in iudicio conuictus, iubetur pœna mortis puniri, illæ verò qui occultè hoc

fecit

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit solùm præcipitur vt sit septem diebus immundus. Nam si sola prohibitionis caussa fuit periculum prolis concipiendæ, cùm simile periculum immineat proli ex coitu occulto sicut ex coitu parentum publico, sequeretur, vt etiam coitus illorum occultus esset peccatum mortale, perinde ac publicus. Præterea, si peccat mortaliter qui coit cum muliere menstruata, cur non iubetur occidi aut alia grauiore pœna puniri, quanuis eius coitus sit occultus? Deinde, si talis sic coiens nocet proli futuræ, cur in pœnam & testimonium talis nocumenti nō grauius punitur? Si dicas quod quia erat secretum & ipse non debebat se prodere ad mortem, saltem poterat illi alia maior pœna in secreto imponi ab ipsa lege, aut sacerdoti cui sua manifestasset peccata præcipi poterat quod aliquam grauiorē pœnam imponeret, prout in alijs multis peccatis lex fieri iubebat. At cùm nihil horum lex præceperit, sed eam solam viro imposuerit pœnā, quam mulieri menstruum patienti quanuis ad virum non accessisset, imposuerat, ex ipsa ratione pœnę conuincitur talem viri coitum ex se non esse maius peccatum, quàm sit mulierem pati mēstruū, quod constat nō esse peccatum, præsertim mortale. Nā si peccatum aliquod erat, exigere à muliere menstruata in occulto, illud ex ratione pœnæ innuitur esse veniale: quia peccata mortalia multo grauius in illa lege puniebantur. Coitus autem cū muliere menstruata de quo quis in iudicio fuisset convictus, pœna mortis puniebatur: non propter solum coitū, sed propter cerimonias legis publicè violatas, quæ ne venirent in cōtemptum acerbè puniebantur. Publicum enim & secretum non variant genus aut speciem peccati, ita vt quod secretè factum est, veniale, publicè verò factum, sit mortale, nisi fortè ratione scandali accepti & non dati, quod aliquando propter ignorantes & infirmos omittendum est. Sed ex particulari circunstantia ignorantium aut infirmiorum, quæ ipsi operi publico accidit, non est sumenda generica aut specifica operum differentia, ita vt secretum & publicum genere aut specie differre dicantur. Et inde apertè conuincitur, vt si secretus coitus cum muliere menstruata non erat peccatum mortale, etiam coitus in iudicio probatus non sit peccatum mortale. Ex his omnibus constat præceptum illud quo præcipiebatur mortę puniri is, qui de coitu cum muliere menstruata esset convictus, esse simul cęremoniale & iudiciale. Quatenus præcipit septem diebus abstinere ab vxore, vel ex eo constat esse cęremoniale, quòd non omnes mulieres per tot dies durāt in menstruo, sed aliquæ per plures dies, & multæ per pauciores. Et quia illi dies non sunt ideo ad separationem limitati, quia tot diebus & non pluribus nec paucioribus menstrua durant, inde manifestè conuincitur talem dierum limitationem esse ad solam cæremoniam referendam. Quatenus illud præceptum pœnā imponit, constat esse inter iudicialia numerandum, & ex pœna in illo imposita constat illud tunc obligasse ad culpam mortalem. Ex nulla tamen parte præceptum illud obligat nunc in lege euangelica, in qua per mortem Christi iudicialia simul & cæremonialia omnia reuocata sunt. Scio esse aliqua sanctorū doctorum verba, quibus dicunt esse ex iure diuino non accedere ad menstruatam, & illud deberi nunc in lege euangelica obseruari, sunt tamen illorum verba ad hunc sensum intelligenda, vt non dicant debitum obligationis, sed solum debitum honestatis & congruentiæ. Et hoc debitum sæpe appellare solent ius diuinum, nó quidem tale quod peccati mortalis obligationem inducat, sed quod ad maius meritum hortetur.

In cap. Omnis vtriusque sexus, de pœniten. & remiss. habetur statutū quoddam siue decretum ad instar legis pœnalis mixtæ, quod iuxta omnium theologorum & canonistarum sententiam obligat ad culpam mortalem. Hæc autem tanta obligatio non aliunde conuinci potest, quàm ex pœna quę per tale decretum imponitur, quæ tanta est, vt non nisi pro culpa mortali meritò potuisset imponi.

imponi. Nam si pœnam illam secludere velimus, & sola verba inspiciamus quibus decretum illud vtitur, quum confessionem quotannis faciendam statuit, nullo modo probare poterimus decretum illud obligare ad culpam mortalem. Quoniam nullum est in illo decreto verbum præcepti aut æquipollentis præcepto, sed solùm ponitur verbum imperatiuum: quod nunquam se solo (vt alias diximus) ostendit obligationem ad culpam mortalem.

Ostendimus per multa exempla ex lege diuina & humana, quomodo obligatio legis pœnalis mixtæ ad culpam cognosci possit ex pœna quæ per illam imponitur: superest vt per alia exempla ostendamus quomodo obligatio etiam legis pœnalis mixtæ cognoscatur, nullo habito respectu ad pœnam, sed solùm ex verbis quibus illa vtitur statuens id quod ad mores spectat. Primum ex iure communi præsertim canonico, deinde ex iure regni. Castellæ aliqua proponam exempla, vt ex illis discat lector quomodo cuiuslibet legis pœnalis mixtæ obligationem cognoscere possit. Lex quæ ponitur in capitul. Missas, de consecrat. distinctione. 1. est lex pœnalis mixta, vt ex literę decursu constat, & talis lex obligat ad culpam mortalem. Quia & si ex pœna quæ illic statuitur, hoc non possit cognosci, conuincitur tamen per hoc quòd ante impositionem pœnæ vtitur verbo præcepti, sic dicens. Missas die dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus. In cap. Fœlicis, de torneamentis, lex pœnalis mixta continetur, quæ etsi nullam pœnam imponeret, vel ex hoc conuinceretur obligare ad culpam mortalem: quòd vtitur hoc verbo, prohibemus. Et idem contingit in capit. Vnico, de sagittarijs. In capit. Romana. §. Procurationes, de censibus, libro sexto, lex continetur pœnalis mixta, quæ sine vllo respectu ad pœnam impositam, apertè ostendit se obligare ad culpam mortalem, quia in. §. Hāc autem, ponit hoc verbum præcipimus, quod (vt manifestè constat) refertur ad omnia in illo capitulo contenta. Et certè hæc exempla sufficiunt cuilibet benè consideranti, nec opus esset plura addere, quia de reliquis omnibus, si ad ista conferātur, facilè quisque iudicare poterit. Sed quia aliquæ sunt leges de iurè regni Castellæ circa quarum obligationem multi hactenus errauerunt, & alijs occasionem erroris dederunt, ideo de vna & altera illarum impræsentiarum specialiter tractare decreui, vt apertè quorundam errorem conuincam, & sic viam præcludam alijs ne ad similem errorem ducantur.

Inter multas quæ in regno Castellæ ad bonam illius conseruationem & vtilitatem conditæ sunt leges, vna est quę prohibet vt nullo modo sine expressa Regis licentia equi ab ipso regno ad aliud regnum transferantur, siue hoc per venditionem & emptionem, aut per commutationem, aut per liberalem donationē aut alio quouis modo fiat. Si quis autem contrarium fecerit, illi pœnam imponit lex, vt priuetur illo equo, & medietate omnium bonorum suorum, & tandé interficiantur. Hæc lex habetur in libro sexto regalium ordinationum, titulo .9. leg. 10. Hac tamen lege non obstante multi sunt qui equos à regno clam educere non formidant. Nec desunt qui illos à culpa excusent dicentes, legem illam propterea quia pœnalis est, non obligare ad culpam. Quia lex pœnalis (vt dicunt) non obligat antequam condemnetur. Quæ sententia dupliciter errat apertissimè, & in eo quod asserit, & in eo quod ad illius probationem assumit. Primò quidem sententia illa duplici ratione conuincitur esse falsa, videlicet ratione pœnæ quam imponit, & ratione verborū quibus in prohibitione vtitur. Pœna quæ illic imponitur (vt euidentissimè constat) tanta est, vt non nisi pro graui culpa mortali meritò potuisset imponi. Verba quibus lex vtitur sunt manifesta verba prohibitionis, quæ (vt superius diximus) semper indicant culpam mortalem. Nam verba legis sunt quæ sequuntur. Non possint vendere, aut cōmutare, aut testamento legare, aut alio quouis modo homini à regno extraneo equum

Universidad de Deusto
Biblioteca

æquum donare. Quum dicit: Non possint, non de potentia virium naturalium, sed de iuris potentia intelligendum est, prout dicitur in cap. Faciat, iuncta glossa.22.q.2. Hoc possumus quod iure possumus. Quanuis igitur nulla esset in tali lege pœna imposita, ex solis tamé ipsius legis verbis facilè cognoscitur legẽ illã C obligare ad culpam mortalem. Quòd autem obijciunt commune prouerbium, legem pœnalem non obligare ante condemnationem, quanuis hoc semper verum esset, de quo in sequenti libro disputabimus, de ipsa pœna intelligendum esset, & non de illo propter quod imponitur pœna. Fateor quidem legem illam non obligare transgressorem (prout in sequenti libro dicemus) ad reddendum æquum & suorum bonorum medietatem antequam à iudice de hoc sit damnatus: sed satis est vt ad hoc teneatur postquam à iudice de illa re fuerit condemnatus. Verùm etsi ad pœnam non teneatur ante condemnationem, tenetur tamen ad id, propter cuius obseruationem imponitur pœna, quod est non educere æquum à regno. Aliud siquidé est pœna, & aliud est (vt diximus) id propter quod imponitur ipsa pœna. Ad pœnam non obligat lex illa nisi post condemnationem: ad aliud verò semper, quandiu lex illa duraverit.

Alia fuit olim lex in eodem regno Castellæ ad tempus limitatũ propter tunc occurrentem necessitatem condita, de cuius obligatione non omnes pariter sen serunt. Et ideo illius causãm & conditionem impræsentiarum referre decreui, vt inde clarius constare possit, quanta fuerit illius obligatio. Anno domini trigesimo nono supra millesimum quingentesimum fuit in Hispania præsertim in regno Castellæ magna terræ sterilitas propter aquæ defectum, & timebatur maior ventura anno sequenti, propterea quod eo tempore quo consuetum est seminare frumentum & ordeum, pluuia defecerat, quia non tanta quanta erat necessaria sed rarissima de cœlo descenderat. Et idem in sequenti tempore pro anno quadragesimo futurum timebatur. Quod si iuxta id quod timebatur successisset, prout re vera successisset, non dubitabatur maximam in eodem regno futuram sterilitatem, & per consequens acerbissimam famem. Ob hanc causãm Carolus Hispaniarum rex huius nominis primus, idemque Imperator eiusdem nominis quintus, omnibus præsertim pauperibus consulere volens, huiusmodi occurrenti necessitati per legem datam tempestiue prouidit. Statuit siquidem certum aliquod & moderatum precium tritico, & aliud minus isto pro ordeo. Mandauit insuper vt nullus vltra precium per talem legem taxatum venderet: & eum qui vltra tale precium vendidisset, pœna aliqua ibidem expressã puniri iussit. Post datam huiusmodi legem successit annus qualis timebatur, & multi auaritia ducti, contra legis prohibitionem vltra precium taxatum fruméta clam & latenter vendiderunt. E quibus aliqui ad cor redeuntes & aliquam suæ conscientiæ rationem habentes consuluerunt de hac re viros doctos, an sic vltra precium taxatum vendentes peccauerint, & an tenerentur ad restitutionem illius quod vltra tale precium acceperunt. Scio aliquos fuisse qui rem non benè aduertentes dixerunt tales non peccasse, nec teneri ad restitutionem illius quod vltra acceperunt: quia cùm lex illa pœnalis fuisset, per hoc quod se committebant periculo pœnæ per legem impositæ dicebant illos liberari à culpa. Ego tamen semper contrariam tenui, & nunc etiam teneo sententiam, & semper his qui me de hac re consuluerunt, respondi illos non posse à suis peccatis absolui, nisi talem precij excessum his à quibus receperant, restituerent. Nam quod illi sic facientes peccauerint, ex verbis ipsius legis, etiam si nullus habeatur respectus ad pœnam, facilè conuinci potest. Quoniam lex illa siue pragmatica vtitur apertis verbis præcepti & prohibitionis, quæ (vt sæpe iam diximus) semper indicant obligationem ad culpam mortalem. Præterea, illi qui contra legem illam frumenta vendiderunt, apertè fecerunt contra legẽ diuinam quæ prohibet furtũ D fieri:

fieri: ergo peccauerunt mortaliter, & tenentur ad rei furtiuæ restitutionem. Cõsequentia est manifesta, per illud quod dicitur de regulis iuris libro sexto. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum. A Antecedens verò ex quo tota vis argumenti pendet, probatur hac cuidẽti ratione. Omnis iniustitia & inæqualitas quæ committitur in emptione & venditione, aut rerum permutatione, est prohibita per legem diuinam, & non per aliam quãm per illam quæ furta prohibet: In tali autem venditione frumenti vltra precium taxatum committitur iniustitia, & fit inæqualitas: ergo talis venditio vltra precium taxatum est contra legem illam diuinam qua furta prohibentur. In huius argumenti confirmationem est, quod Paulus optimus diuinæ legis interpres, Thessalonicensibus scribens, & illis Dei voluntatem aperiens, inter alia dicit. Et ne quis supergrediatur, 1. Thess. 4. neque circunueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis & testificati sumus. Quæ verba interpretãs Anselmus in commentarijs super epistolas Pauli ait. Supergressio enim est, vbi pro minore precio illud quod maioris precij est, elicitur. Circunuentio autem, vbi per dolum frater in ipsa venditione vel emptione decipitur. Hæc ille. Sicut ergo iuxta Anselmum, ille supergreditur in negocio fratrem, qui pro minori emit quod maioris est precij: ità etiam è contrario ille supergreditur in negocio fratrem, qui pro maiori vendit quod minoris est precij. Et vtrunque Paulus dicit esse contra Dei voluntatem, quia Dei voluntatem dixit esse vt talia non fiãt, & postea subdit Deum de his omnibus esse vendicaturum. Ex quibus apertè conuincitur illos, qui vltra precium per pragmaticam taxatum frumenta vendiderunt, legem diuinam præterijsse, quia supergressi sunt in negocio fratrẽ suũ. Et inde vlterius sequitur illos mortaliter peccasse & teneri ad restitutionẽ, quãuis se exposuerint periculo pœnæ per legem statutæ. Quia (vt iam supra probauimus) lex pœnalis nunquam tollit obligationem culpæ quæ est per legem B diuinam imposita. Fortè quis respondebit negando eos qui vltra precium taxatum venditerunt, egisse contra legem diuinam: quia talis precij taxatio non est per legem diuinam, sed per solam legem humanam facta. Sed hanc responsionẽ nullius prorsus esse valoris, vel ex eo apertè conuincitur, quòd aliud est precia rebus imponere, et longè aliud est prohibere ne vltra precia fignata res vendantur. impositio precij est ex lege humana: sed hac precij impositione facta, statim lege diuina prohibetur ne quis supergrediatur in negocio fratrem suum, hoc est ne maiori precio res vendat quàm ipsæ valeant. Si lex humana postquam declarat æquale & iustum rei precium, præcipit vt nullus vltra tale precium rem vẽdere præsumat, non inducit nouam obligationem, sed declarat eam quæ lege diuina est imposita post talem precij taxationem. Aliqua enim sunt lege diuina statuta, quę non obligant ad culpam nisi præsuppositа alia lege humana. Nam lex quæ prohibet furtum nunquam obligabit in captione alicuius rei particularis, nisi suppositа rerum diuisione, & particulari illarum dominio, quoniam particulari rerum dominio sublato nunquam furtum committetur. Talis autem rerum diuisio non est ex lege naturæ, aut diuina, sed solo iure humano introducta, prout docet Augustinus super Iohannem, & citatur à Gratiano in cap. Quo iure, distinct. 8. Lex diuina quæ prohibet opera seruilia in sabbato facere, nunquã obligabit ad culpam in aliquo die particulari, nisi prius lege humana, quis dies sit pro sabbato habendus, statuatur. Postquam tamen lex humana statuit diem dominicum esse pro sabbato habendum, statim lex diuina præcipit vt omnes illo die ab operibus seruilibus abstineant. Idem prorsus contingit in casu de quo impræsentiarum disputamus. Lex humana precium rebus imponit, hoc autem precio per legem humanam taxato, statim lex diuina prohibet ne aliquis vltra tale precium rem ipsam vendat. Ex quo apertè deducitur, non solùm laicos, sed

etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiã eccleſiaſticos viros peccaſſe & poſtea teneri ad reſtitutionem exceſſus, ſi frumẽtum aliquod vltra precium per dictam pragmaticam taxatum vẽdiderũt. Quia etſi viri eccleſiaſtici non ſubdantur legibus imperatorum aut regum, aut cuiuſuis alterius laicæ poteſtatis: ſubduntur tamen legi naturali & diuinæ. Lex autem naturalis & diuina prohibet vt nullus vltra iuſtum precium rem aliquam vendat. Illud autem cenſendum eſt iuſtum precium quod fuerit per publicam poteſtatem taxatum: ergo illa taxatione per legem humanam facta tenebuntur viri eccleſiaſtici perinde ac laici ad non vendendum vltra illud precium. Quòd autem princeps poſsit legem ſtatuere, per quam precia rerum præſertim neceſſariarum taxentur, probatur manifeſtè per id, quod habetur in l. 1. §. Cura carnis. ff. de officio præfecti vrbis, vbi Vlpianus iuriſconſultus ait. Cura carnis omnis vt iuſto precio præbeatur, ad curam præfecturæ pertinet. Et in l. Annonam. ff. de extraordinarijs criminibus, mandatur præſidibus prouinciarum, vt diligẽtiam adhibeant ne annona oneretur, hoc eſt, cariori quàm oporteat precio vendatur. Et in conſtitutionibus Salmanticenſis vniuerſitatis æditis per Martinum Papam huius nominis quintum, conſtitutio viceſima quinta eſt, vt domorum in quibus ſtudentes habitant, precium locationis taxetur per aliquos ex ciuitate & ſtudij vniuerſitate ad hanc rem deputandos. Et nullus ſine pœna excommunicationis ipſo facto incurrenda poteſt alicui ſtudenti domum locare niſi hac conditione, vt precium locationis per deputatos taxetur. Præterea, quòd rerum victui neceſſariarũ precia poſsint per publicam poteſtatem taxari, & ſi lege non definiretur, ex naturali poſſet ratione conuinci. Nam regi circa regnum ſuũ, & præſidi prouinciæ circa prouinciam, & præfecto vrbis circa vrbem ſibi commiſſam incumbit ea prouidere & ordinare quæ ad vtilitatem populi ſibi commiſsi pertinent. Inter illa autem quę vtilia eſſe reipublicæ cognoſcuntur, vnum & non minimum eſt, vt frumenta bono precio & moderato habeantur. Alioqui ſi omnibus permiſſum eſſet eo quo vellent precio, quanuis cariſsimo, frumenta vendere, aperta per hoc daretur licentia diuitibus vt tempore ſterilitatis pauperum ſubſtãtias deuorarẽt. Quoniam tam magno precio frumenta vẽdere poſſent, vt numeroſa plebis multitudo illi reddendo non ſufficeret, & ſic neceſſe eſſet illam fame perire, aut pro frumento emendo totam ſuam ſupellectilem reddere. Ob hanc enim cauſſam in l. vnica. C. de monopolijs, prohibentur monopolia præſertim rerum ad victum humanum neceſſariarũ fieri, ne hac occaſione ipſæ res cariori precio vendi contingat. Præterea, non minorem poteſtatem habet rex, aut prę ſes prouinciæ, aut quæuis alia publica poteſtas ad taxandum precium frumenti, aut cuiuſuis alterius rei, quàm communis populi cõſuetudo: ſed communis populi conſuetudo eſt quæ precium rebus imponit, ita vt ſine noua iuſta cauſſa ſuperueniente nulli cum ſecuritate conſcientiæ liceat vltra communis conſuetudinis preciũ rem aliquam vendere: ergo rex, aut quæuis publica poteſtas habet etiam auctoritatem ad imponendum precium rebus vltra quod nemini res ipſas vendere licet. Si quis fortè obijciat quòd frumenti & aliarum rerum venditores læduntur per talem precij taxationem, huic ego reſpondeo negando quòd illi lædãtur, niſi fortè hac ratione illos lædi dicas, quia non lucrantur quantum poſſent lucrari ſi non fuiſſent illis precia taxata. Hoc tamen re vera non eſt lædi, quia per talem taxationem non aufertur ab eo quod iure ſuum erat, ſed imponitur frenum nimiæ illorum auaritiæ, vt non quodcunque optant, accipere poſsint. Prẽterea, contra hanc ſententiam quidam arguunt, quia quilibet in rebus ſuis eſt moderator & arbiter, vt dicitur in l. In re mãdata, C. Mandati. Ex qua ſententia ſequi videtur vt nullus in rebus alienis, ſed quilibet in ſuis poſsit precium imponere. Reſpondeo, illa legis ſententia tunc vera eſt quando non eſt per legem aut ſuperiorem impeditus: tũc enim quilibet in re

in re ſua moderator & arbiter. Si tamen per legem aut per ſuperiorem quis ſit impeditus, etiam ſi res ſit ſua, non poterit in ea eſſe moderator & arbiter. Nam ob hanc cauſſam minor vigintiquinque annis non poteſt vendere aut donare rem aliquam quanuis ſit ſua: quia ne hoc faciat, eſt per legem prohibitus, vt habetur in l. Pupillus. ff. de acquirendo rerum dominio. Eadem ratione vxor ſine licentia mariti nec vendere poteſt nec donare rem aliquam quanuis ſit ſua: quia lex hoc illi interdicit, vt patet in cap. Quòd Deo. 33. q. 5. Reſpondeo iterum ſecundo ad argumentum, quod & ſi gratis concedamus vniuerſaliter verum eſſe, quemlibet in re ſua eſſe moderatorem & arbitrum, non tamen inde ſequeretur, vt neceſsitate populi vrgente publica poteſtas non poſsit precia rerum taxare. Quia tali vera neceſsitate vrgente maius dominium habet populus aut qui illius vices gerit ad faciendum de re qualibet particulari id, per quod ſuccurri poteſt populi neceſsitati, quàm ipſemet homo qui rem illam poſsidet. Nam ob hanc cauſſam quum populi neceſsitas vrget, poteſt quilibet ex populo compelli vt rem qua populus eget, etiam inuitus vendat, vt dicitur in l. Annonam. ff. de extraordinarijs criminibus. Hac tamẽ neceſsitate ſecluſa nullus poſſet ad vẽdendũ compelli, prout habetur in l. Dubiũ. C. de contrahẽda emptione. Ratio enim naturalis docet plus cõmuni totius populi, quàm particularis hominis neceſsitati eſſe conſulendum. Nam in corpore humano, ad cuius imitationem (vt Paulus docet) quælibet reſpublica eſt inſtituẽda, quodlibet particulare membrũ ſe cõmittit quamlibet magno periculo propter totius corporis conſeruationem. Rom. 12. Tertiò adhuc reſponderi poteſt, id quod dicitur, quemlibet eſſe in rebus ſuis moderatorem & arbitrum, intelligendum eſſe ſi id quiſque intra iuſtitiæ metas faciat. Nam ſi iuſtitiæ metas rem ſuam moderando aut arbitrando exceſſerit, tunc lex illi non concedit, vt iſto modo in rebus ſuis ſit moderator & arbiter. Alioqui ſi precij iuſtitia ex ſola vendentis voluntate penderet, ſequeretur inde, vt in nulla re vendibili ſit precij iuſtitia certa. Quoniam maxima iuſtitiæ latitudine data, vltra illam poterit quiſque ſi voluerit, rem ſuam vendere. Sequeretur etiã vt nullus, quanuis cariſsimè vendat, excedat in venditione medietatẽ iuſti precij: quia illud dicetur eſſe iuſtum, ſi ex ſola domini vendentis voluntate penderet iuſtitia precij. Non poteſt ergo quiſque in rebus ſuis eſſe moderator & arbiter, niſi illas moderetur infra iuſtitiæ latitudinem. At quum lex precium rei taxat, nulla eſt ibi iuſtitiæ latitudo: ſed eſt punctualis, & indiuiſibilis iuſtitia: illa ſcilicet quæ eſt per legem taxata, vltra quam nemini progredi licet.

Vt igitur ea quæ tam latè dixi ad compendium reducam, dico legem illam ſiue pragmaticam quæ frumentorum precia taxauit, obligaſſe tranſgreſſores ad culpam mortalem, nõ obſtante pœna per legẽ impoſita. Quia lex illa nõ fuit pure pœnalis, ſed mixta, & ideo etiam ſi nullus ad pœnam habeatur reſpectus, poteſt illius obligatio cognoſci ex verbis quibus vtitur, quum de precio frumentorum ſtatuit. Verba autem illa (vt diximus) apertum declarant præceptum, & manifeſtam prohibitionem, ex quibus euidenter cognoſcitur legem illam obligaſſe ad culpam mortalem. Et inde vltra ſequitur, vt quanuis pœna legis illius fuerit alicui tranſgreſſori inflicta, ipſe tranſgreſſor teneatur nihilominus ad reſtitutionem illius quod vltra iuſtum precium accepit. Quia reſtitutio precij ſuperabundantis eſt neceſſariò facienda ex lege diuina quæ præcipit omne iniuſtè ablatum reſtitui, ergo per paſsionem pœnæ (vt proximè præcedenti capitulo probauimus) non poterit aliquis à tali reſtitutione faciẽda liberari. Nã talis pœna non imponitur per legem ad recompenſationem damni quod venditor intulit emptori, ſed ſolum ponitur ad recompenſationem iniuriæ quã intulit legiſlatori, illius legem tranſgrediendo. Et inde apertè conuincitur, vt facta ſatisfactione iniuriæ legiſlatoris per pœnam toleratam, teneatur nihilominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

legis transgressor ad recompensationem damni quod intulit emptori, quando illi frumentum vendidit vltra precium per legem taxatum.

Multas alias leges pœnales mixtas possem impræsentiarum citare, vt de illarum obligatione dissererem, sed ne plus iusto prolixiorem facerem tractatum, consulto omittere decreui, satis esse existimans quòd generalia documenta dederim, per quæ si benè aduertantur, facilè quisque de qualibet lege pœnali mixta censere poterit, quanta sit illius obligatio. Ne tamen ex defectu exemplorum ipsa documenta manerent obscura, placuit aliquas in medium proponere leges, de quibus videbam maiorem esse inter viros doctos quæstionẽ, & quæ maius nocumentũ, si illarum obligatio non agnosceretur, inferre possent.

C

FINIS LIBRI PRIMI DE
POTESTATE LEGIS
POENALIS.

F. ALFONSI A CASTRO SAMORENSIS, ORDINIS MINORVM DE POTESTATE LEGIS POENALIS LIBER SECVNDVS.

A

PRÆFATIO.

HACTENVS de illa sola legis, quam pœnalem vocant, potestate, quæ circa id, quod potissimum per illam statuitur, versatur, libro primo disserui probans manifestis, nisi mea me fallit opinio, argumentis pœnam, quæ ad meliorem legis obseruationem ab ipsa lege statuitur, nihil obstare quin lex eadem sub reatu culpæ mortalis obliget ad id quod primo statuerat. Nunc supereſt, vt in hoc secundo libro alteram eiusdem legis potestatem, quæ solam respicit obligationem ad pœnam, ab hostium oppugnatione & oppressione vindicem, & in libertatem asseram. Pro qua re multo plures me exanclare labores, multoque maiores exerere vires oportebit. Quoniam huius potestatis tutelam tanto maius mihi facessere negocium prospicio, quanto illam magis oppressam iacere, & à plurimis fortissimis viris coerceri & reprimi video, ne in suum statum exurgat, & sic suas vires omnibus palam facere possit. Sunt enim aliqui, & hi non pauci neque parum potentes, qui legis pœnalis potestatem vsque adeò enervare nituntur, vt non vereantur passim proclamare, illam, nisi iudicis sententia, quæ illi suffragetur, præcedat, nunquam posse reum aliquem facere pœnæ obnoxium & addictum. Credo tamen eos, qui ita sentiunt, fuisse à nimia huius sententiæ lenitate & mansuetudine persuasos, vt illi fauerent. Nam hæc illorum sententia nimium placida est & suauis, quæ sua vocis dulcedine, velut quædam sirena blanditur animis audientium, cuius dulcedinis blandimento tam multos doctores theologos perinde ac iurisperitos pellexit, vt sola patronorum multitudine vincere putet. At, contraria sententia, pro qua ego sum pugnare paratus, suo acri rigore exasperat lectores pariter & auditores, qua sola ratione moti multi illam execrantur & horrent. Et certè (vt ingenuè loquar) ego etiam abhorreo tantam legum pœnalium multitudinem, quæ sæpe nihil aliud efficit, nisi hominum conscientias illaqueare & irretire. Ob quam causam ego frequenter opto vt à multis huiusmodi legibus, sola pœnæ comminatione retenta, obligatio ad culpam tolleretur. Sed quum iam illæ semel latæ sunt, ego aliud de illis sentire non possum, nisi quod illæ verbis suis prædicant, & ostentant. Et quia apertissimam video esse hanc multarum pœnalium legum potestatem, ideo non dubitaui in arenam descendere, vt pro illa contra omnes illius hostes quamlibet multos & fortes pugnem. Non est enim æqua omnium legum pœnalium conditio, nec per consequens æqua omnium illarum potestas, sed pro varietate legum varia etiam censenda est illarum potentia. Et hinc est quod non poterit vna de omnibus dari definitio, sed iuxta id quod cuique illarum pro sui generis conditione conuenit, de illis dicere oportebit. Sed ante omnia, id quod à principio operis feceram, lectorem exoro, vt si huius disputationis iudex esse velit, omnem prius à se propellat humanum affectum, quatenus rectius possit de his quæ dixero censere. Nam sicut is cui in auribus est aer, nisi sit tranquillus, & minimè sonans, sed tinnitu fuerit ac tumultu plenus, non exactè percipit ea quæ dicuntur: ita si quid humani affectus obstrepat aut sibilet intus in mente iudicis,

B

 nequa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nequaquam rectè iudicabit de his quæ legerit aut audierit. Lectorem igitur, quem solum huius disputationis iudicem futurum agnosco, per Christum exoro vt non accedat contentiosus, aut ita affectus, vt sit paratus quidquid contrarium legerit, reijcere: sed eo animo legat, vt paratus sit veritatem, quum illi fuerit apertè ostensa, & sufficienti ratione comprobata, vtraque vlna amplecti. Si verò ab his, qui mecum velut ex diametro pugnant, sic persuasus accesserit, vt illis fauere obstinato animo decreuerit, ego illũ huius disputationis iudicem esse non patiar, sed protinus tanquam apertè suspectum recusabo: & illius censuræ fateor me non esse obedire paratum, cuius tamen iudicium, si mihi se liberum ab omni suspicione præberet, subire non formidarem.

C

Quomodo

Quomodo cognosci potest legem aliquam pœnalem non sententiam latam, sed solam sententiam ferendam continere.

A

CAPVT PRIMVM.

DVPLICEM esse pœnalem legem, alteram quæ sententiam à iudice ferendam, alteram quæ sententiam ab ipsa lege latam continet omnes viri docti, qui de hac re disserunt, apertè fatentur, & ex ipsa verborum varietate, quibus leges ad pœnæ inflictionem vti solent euidenter conuincitur. Lex tunc dicitur continere sententiam à se latam, quando ipsamet lex profert sententiam contra delinquentem, nullo pacto relinquens iudici aliquid quod ad condemnationem delinquentis spectet. Sententiam ferendam continet lex, quando aliquid circa inflictionẽ pœnæ statuit, quod est à iudice necessariò faciendum. Inter has duas leges latissima est differentia, & multa sunt inter illas discrimina, de quibus copiosè disserit vir in vtroque iure doctissimus Andreas Tiraquellus in fertilissimis illis commentarijs, quæ nuper edidit super l. Si vnquam C. de reuocandis donationibus, in declaratione huius verbi, Reuertatur, quod in illa lege collocatur. Ex tam multis quæ ille dicit, ego vnum tantùm, aut fortè alterum dicam: quia sola illa proposito themati disputationis meæ seruire possunt. Ego enim non suscepi hanc disputationem hoc animo vt de omnibus legibus differerem, sed solùm de lege pœnali, vt ostendam quanta sit illius potestas circa obligationem ad culpam. Et quia talis obligationis cognitio fere omnino pendet ex ipsa legum pœnalium varietate, quarum altera (vt dixi) sententiam continet latam, altera ferendam, ideo de illis suo ordine dicere oportebit. De lege pœnali quæ sententiam continet ferendam tribus primis capitulis disputabo, complectens in illis solis quidquid ad illam spectat, propterea quòd faciliora sunt quæ de illa referũtur, & de illis fere inter omnes doctores conuenit. De lege verò pœnali quæ sententiam continet latam per multa sequentia capitula differam. Est enim hæc res multo difficilior, & de qua alij aliter sentiunt, ac proinde non parum negocij mihi facessit. In hoc primo capite hoc solum negocium mihi incumbit, vt doceam quomodo possit cognosci lex pœnalis solam sententiam ferendam in se continere. Quod vt melius & apertius fiat regulas aliquas generales & certas statuam per quas facilè quisque cognoscere poterit quamlibet legem pœnalem, an sententiam contineat ferendam an non.

Andreas Tiraquellus.

Prima & indubitata regula generalis, quæ nunquam nisi semel tantũ fallit, est ista. Quotiescunque lex pœnalis vtitur verbis quæ solam pœnæ cõminationem exprimãt, toties lex illa sententiam continet ferendã, & nõ latã. Dictiones autem quæ solã cõminationẽ significant, sunt istæ. Sub pœna, sub interminatione, sub interpositiõe. Vt, gratia exẽpli, Si quis hõ aut si qua lex aliquid fieri præcipiens, aut prohibens, ad faciendum, vel omittendum id quod præcipitur, aut prohibetur, metu pœnæ subditos inducere velit & dicat. Sub pœna excommunicationis, aut suspensionis, aut priuationis bonorum, aut centum ducatorum, hoc aut illud fieri præcipio, aut prohibeo. Sub interminatione, aut sub interpositione anathematis, aut excommunicationis, præcipio, aut prohibeo talem, aut talem rem. In his omnibus, & alijs similibus, semper exprimitur sententia ferenda, & non lata. Hoc apertè docet glossa in cap. 1. de sagittarijs, vbi has omnes dictiones enumerat, & dicit illas omnes denotare sententiam ferendam. Et meritò hoc dicit. Nam in omnibus illis declaratur (vt notũ est) sola pœnæ comminatio.

Regula prima

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hostiensis. Ioh. nus. Andreas.

At cùm constet comminationem nunquam esse de re præterita, aut præsenti, inde manifestè conuincitur per illas dictiones non declarari sententiam latam, sed solum ferendam. De omnibus his dictionibus oportuit aliqua ex iure proferre exempla, vt ex illis lector discat, quid de alijs similibus, cùm illa in iure legerit, illum sentire oporteat. In cap. Dolentes. de celebrat. miss. dicitur. Sub pœna suspensionis penitus inhibemus. Quo loco glossator, & Hostiensis, & Iohānes Andreas docent sententiam solum ferendam in illo canone contineri. In cap. Relatum, de iure patronatus, dicuntur hęc verba. Sub anathematis interminatione prohibere curetis. Et illo loco etiam glossator admonet sententiam solum ferendam in illo canone denotari. Et si quis fortè non fuerit veritus contra glossatoris sententiam in hac parte sentire, facilè conuincetur, per alia verba quæ in illo cap. statim Papa subiungit, in hunc modum dicens. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum excommunicationi subdatis. Ex quibus verbis euidenter colligitur, illa verba, sub anathematis interminatione, non denotare sententiam latam. Nam si ita esset, non præciperet Papa, vt contemptorem prohibitionis excommunicarent, quia iam excommunicatus fuisset per canonem latæ sententiæ. Et ita ratio non permittit, vt de cætero quis dubitet per illas dictiones sentētiam ferendam semper denotari, in capitulis quæ statim subijciemus, et alijs similibus quæ fortè lectori occurrent. In cap. Cùm esses de testamentis dicitur. Sub interminatione anathematis prohibentes. Cap. primo, de sagittarijs dicitur. Sub anathemate prohibemus. In cap. Sicut tuis, de simonia ponit Papa hæc verba. Sub anathematis interminatione vetuisti. In cap. 2. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ dicitur. Sub anathematis interminatione prohibuit. In cap. Cùm ecclesia, de immunitate ecclesiarum habentur hæc verba. Sub interminatione anathematis prohibemus. In cap. 1. de eo qui furtiuè ordines suscepit, hæc verba ponuntur. Sub anathematis interminatione prohibitus. In cap. Non solùm, de regularibus lib. 6. ad hunc modum loquitur Papa. Sub pœna excommunicationis auctoritate præsentium districtius inhibemus. In Clemen. 1. de priuilegijs & excessibus priuilegiatorum, hæc verba dicit pontifex. In virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus. In cap. Salonitanæ. 63. distinct. hæc verba dicit Gregorius Papa. Sub excommunicationis interpositione, &c. In his omnibus locis concordi omnium iudicio sententia solùm exprimitur ferenda, propterea quòd sola in omnibus illis canonibus denotatur comminatio pœnæ. Potest tamen hæc generalis regula fallere, si post dictiones quæ comminationem pœnæ significant addantur aliæ dictiones, quæ apertè latā declarent sentētiam. Vt, gratia exempli, si lex aut homo dicat. Præcipio hoc sub pœna excommunicationis, quam quisquis contra fecerit, ipso facto, aut ipso iure, aut eò ipso, aut statim, aut ex tunc, aut continuo post factum incurrat. Aut sic. Præcipio hoc sub pœna excommunicationis, aut priuationis bonorum. Si quis autem contra fecerit, nouerit se statim excommunicatum, aut priuatum. In his enim omnibus loquendi modis (vt sexto capitulo posteà dicemus) sententia lata declaratur. Quo fit vt licet verba quæ pœnam comminantur, sententiam ferendam exprimere soleant, propter dictiones tamen sequentes, quę semper latam declarant sententiam, à sua natura detorquentur, & in sententię latæ significationem transferuntur. Et iuxta hanc doctrinam dicimus sententiam latam contineri in capitulis sequentibus, quę nunc statim citabimus. In capit. Non minus. de immunit. eccles. postquam Concilium Lateranense cuius est canon illius capituli sub anathematis districtione prohibuit, ne contra ecclesiasticam libertatem tributa, aut angariæ viris ecclesiasticis imponātur, hęc verba subiungit. Si autem consules aut alij de cętero ista cōmiserint, et commoniti desistere noluerint, tam ipsi quàm fautores eorum

eorum excommunicationi se nouerint subiacere. Hęc posteriora verba sententiam latam demonstrant, quamuis priora illa pœnam minantia solam sententiam ferendam indicabant. Idem contingit in .c. Clericis. Ne clerici vel monachi, vbi post interminationem anathematis, hęc verba subiungit Papa. Si quis autem cōtra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat. Quæ verba (vt sexto capite postea dicemus) latam semper dec

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia lex illa pœnalis vtitur verbo futuri temporis, dicendo, reus erit, sententiam continet ferendam. De participio eiusdem temporis futuri habemus exemplum in cap. Cum ecclesia, de causis possessionis & proprietatis: vbi hæc verba habétur. Præmissàm electionem factam eis contradicentibus, & exclusis, decreuimus irritandam. Et iterum. Ab eorum impetitione super electionibus faciendis vos duximus absoluendos. In cap. Cum tu, de vsuris, hæc verba habentur. Communione altaris, & ecclesiastica præceperis sepultura priuandos. Vbi ferenda solùm exprimitur sententia. In cap. primo de clericis pugnantibus in duello, hæc verba ponuntur. De rigore iuris est meritò deponendus. In Clementina, Sæpe, de verborum significatione, dicit pontifex. Nõ erit processus propter hoc irritus, nec irritandus, hoc est, nec sententia à lege lata, nec à iudice ferenda irritabitur. In lege, Capitalium .ff. de pœnis, dicit Calistratus Iurisconsultus. Venenarii capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectu agi oportuerit, deportandi. In omnibus istis legibus & constitutionibus sola sententia ferenda continetur, quia omnes ille, cũ pœnã statuũt, verbo futuri temporis aut participio vtũtur. Verbũ enim futuri temporis nunquam ex sua natura significat rem præsentem, aut præteritam, sed rem, quæ adhuc non est, sed in posterum fiet, & ideo ex se nunquam exprimet sententiam à iure latam, sed solùm ab homine ferendam. Non est tamen hæc regula adeõ constans & certa, vt aliquando non fallat. Fallit enim in omnibus illis octo modis, per quos (vt capite .6. huius libri infra dicemus) cognosci potest lex, quæ sententiam continet latam. Nam quauis lex pœnalis vtatur verbo futuri temporis, si tamen illa sit dispositа iuxta aliquem illorum octo modorum, quos capite sexto declarabimus, semper dicetur sententia lata. De qua re si quis nunc exempla desiderat, vt id, quod dico, intelligere valeat, legat caput sextum huius secundi libri, & inde facilè discet, quod optat. Præter illos octo modos, de quibus infrà dicemus, fallit adhuc illa generalis regula de futuri temporis significatione, quotiens euidens ratio cogit, vt lex illa intelligatur sententiam continere latam, & non ferendam. Aliquando enim contingeret legem pœnalem esse prorsus inanem, & nullius penitus valoris, si illa solam contineret sententiam ferendam. Tunc enim, ne legi iniuriam faciamus, illam inutilem esse censentes, ratio ipsa cogit, vt quamuis ipsa lex verbo futuri temporis vtatur, dicamus illam continere sententiam latam. Hoc annotauit glossa in .l. Improbum. C. ex quibus causis infamia irrogatur. Nam in ea lege dicitur, quòd improbum fœnus exercentibus pœna infamiæ irroganda est. Quæ verba licet per participium futurum tempus significans disponantur; glossa tamen in illo loco dicit intelligi oportere, infamiam esse ipso iure latam, quoniam (vt inquit) improbum fœnus exercens non posset infamari. Et certè ipsa ratio cogit, vt ita intelligi oporteat. Quoniam quoties verbum aliquod, cuiuscunque temporis sit, iuxta suam primæuam & ordinariam significationem, nihil potest operari in illo loco, vbi collocatum est, oportet necessariò illud à sua significatione detorquere, vt aliquid efficere valeat. Nam hoc annotatum est in .l. Debitor. §. Verisimile. ff. de contrahenda emptione, & in .l. Qui Romæ. §. Augerius. ff. de verborum obligatione. Deinde, ab illa regula generali, quam de significatione temporis futuri dedimus, aliqui excipiunt eas leges, aut constitutiones, quæ duplici aut geminato verbo futuri temporis vtuntur. Nam tunc ratione geminationis dicunt oportere intelligi sententiam esse latam. Quoniam (vt dicunt) oportet vt secundum verbum aliquid roboris habeat, & aliquid addat ad primum. Vt, gratia exempli, si lex diceret hęc verba. Si in electione aliqua fuerit hæc aut illa solennitas prætermissa, cassabitur, & irritabitur electio, dicunt illam pœnam esse ipso iure intelligendam propter duplex aut geminatum verbum futuri temporis, quod illic positum est. Hãc sententiam tuetur Felinus in cap. Rodolphus

Felinus.

numero

numero .35. de rescriptis. & citat pro hac sententia Baldum in titulo, de pace Constantiæ, & Lud. in l. Si verò. §. De viro .ff. soluto matrimonio. Sed certè licet isti viri sint in vtroque iure doctissimi, quia tamen res hæc non est apertè in iure expressa, sed ex vera & propria vocum significatione pẽdet, ego illis in hac parte consentire non possum. Magis enim mihi arridet sententia Philippi Decij, qui (si vera de illo citantur) dicit in .l. Posteaquam. C. de pactis. Eándem esse rationem in secundo verbo futuri temporis, quæ est in primo. An autem textus, quos ille (vt fertur) pro sua opinione citat, id probent, an secus, ego nunc discutere nolo, sed solam illius sententiam probo. Quoniam etsi idem verbum, cuiuscunque temporis sit, decies in eadem oratione repetatur, nunquam ob hanc solam causam à sua recedet natiua significatione, quam, si semel tãtum poneretur, haberet. Nam talis replicatio diuersorum verborum idem significantium, etsi aliquãdo fiat ad rei exaggerationem exprimendam, sæpe tamen fit, vbi nulla est rei exaggeratio. Nec tamẽ ideo frustranea & superflua dicenda est talis verborum idem significantium replicatio: quoniam ht sæpe ad maiorem rei explicationem. Aliquando etiam contingit, vt non solùm verba diuersa idem significantia, sed idem verbum ob solam ornatus & decoris causam in eadem oratione sine aliquo alterius vocis interuallo repetatur. Quam vocis repetitionẽ Græci παυτολογίαν vocant. Et hac eloquutionis figura non solùm profani doctores, sed etiam sacræ literæ sæpe vtuntur. Nam propheta regius in psalmo. 121. ait. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini, testimonium Israel. Et in eodem psalmo iterum. Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid. Ecce vides hanc vocem tribus, semel positam, & continuo post iterum repetitam, & idem factum esse constat in illo nomine, sedes. Et per Hieremiam prophetam Dominus ait. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. In quibus verbis hæc vox, cisternas, semel & iterum sine alterius vocis interuallo posita est. Si hanc eiusdẽ vocis repetitionem ornatus caussà sacræ literæ admittunt, cur nõ etiam eiusdem vocis, aut diuersarum vocum idem significantium repetitionem admittemus in legibus, aut constitutionibus humanis? Nunquid strictiorem verborum parcitatem requirere volunt in legibus aut constitutionibus humanis, quàm in sacris literis, in quibus nihil superfluum, aut sine magna ratione positum esse, firmissimè credere oportet? Præterea, etsi gratis illis daremus, quod illa verborum idem significantium continua repetitio semper in iure ponitur, non solùm ad maiorem rei explicationem, sed etiam ad maiorem rei exaggerationem exprimendam, non inde necessariò sequeretur, exaggerationem esse tãtam, vt velit ex sententia ferenda, quæ per primum verbum futuri temporis significata est facere sentẽtiam latam per solam verbi secundi idem significantis additionem. Satis enim res exaggerata esset, si cõcedamus per illam diuersorum verborum idẽ significantium duplicationem, legislatorem voluisse reddere legi firmitatem & certitudinem, ita vt iudici non liceat sententiam, quę in tali lege aut constitutione, decernitur esse ab illo ferenda omittere, sed illam, prout illic exprimitur, teneatur proferre. Si iure aliquo apertè decretum esset, vt talis verborum futuri temporis geminatio aut multiplicatio, sententiam semper denotaret latam, ego statim digitum ori meo imponerem, nec contra illud decretum mutire auderem. Quoniam potuisset legislator, si voluisset, aliam verbis significationem imponere, & multò melius hoc loquutionis genus sibi peculiare facere. at cùm nihil tale fuerit vnquam lege declaratum, neque ex alijs in iure contentis apertè deduci possit, cogimur vt omnibus dictionibus latinis in interpretatione legum aut canonum eam reddamus significationem, qua latini seriorum parentes & optimi eloquutores vsi sunt. Hac igitur ratione victus, sentio cũ Philippo Decio

Baldus.

Philip. Dec.

Hiere. 2.

verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbum futuri temporis, etiam si decies repetatur, significare sententiam ferendam, nisi aliud ibidem addatur, quod necessariò cogat latam sententiam interpretari. Manebit igitur, quantum ad hanc exceptionem aut fallentiam (vt iurisperiti loquuntur) attinet, firma & constans regula, quam de significatione verborum futuri temporis suprà proposui. Et credo, quòd præter has omnes exceptiones aut fallentias, quas ego iam enumeraui, nulla alia potest illi regulæ opponi, præsertim cùm ego illam de solo verbo futuri temporis, quod in lege pœnali positum fuerit, intelligendam esse velim. Nam si de sententia cuiuscunque legis esset sermo, scio alias exceptiones aut fallentias posse contra illam regulam opponi. Vt, gratia exempli, quando tale verbum ponitur in dispositione alicuius rei ordinatæ à testatore: quia tunc verbum futuri temporis denotat sententiam latam. Si quis in testamento suo præcipiens, vt quotānis in aliqua certa die dicatur missa pro eo, & hæredi, qui non curauerit vt illa dicatur, apponat pœnam huiusmodi verbis. Priuetur, aut priuabitur hæreditate, aut dabit centum du-

Felinus. catos pauperibus: quanuis talis pœna sit per verbum futuri temporis expressa, declarat tamen sententiam latam, & non ferendam. Ita docet Felinus in dicto cap. Rodulphus, numero. 24. in declaratione huius verbi, priuetur. Sunt aliæ similes exceptiones, quæ cōtra nostram regulam de verbo futuri temporis obijci possunt: sed eas omnes, quia sunt à themate huius disputationis alienæ, ex industria omitto. Ego enim in hoc opere, non de omni lege, quæ sententiam continet ferendam aut latam, sed de huiusmodi sola lege pœnali dicere statui. Et si de hac sola fiat sermo, puto nihil aliud posse illi regulæ opponi, quàm quod per me hic expressum est.

Regula tertia. Tertia regula. Omnis lex pœnalis, quæ circa inflictionem pœnæ vtitur verbo imperatiui modi, quanuis sit temporis præsentis, sententiam continet à iudice ferendā. Nam hęc est conditio & natura modi imperatiui, vt semper ad alium aliquem respiciat. quoniam qui imperat, non sibi, sed alijs imperat. Aliquando tamē cōtingit, vt quis sibi ipsi per verbum imperatiuum loquatur. Nam Dauus

Terentius. ille Terentianus sibi alloquens ait. Animo iam nunc ocioso esse impero. Et Gnato ille parasitus apud eundem Terentium ait. Imperaui egomet mihi omnia assentari. Sed hoc non est verè imperare, sed potius propositum & deliberationē iudicare. Aut fortè, quod verius puto, voluntas, quæ superior est animę portio, aliis inferioribus potentijs aliquid facere vel omittere præcipit. Re igitur sic intellecta, facilè intelligetur nunquā cōtingere, vt vnus semper idē sibi ipsi imperet, sed vno eodem in diuersa partito pars altera alteri præcipiat. Scio Augusti-

Augustinus. num dixisse, voluntatem imperare sibi & alijs, hoc tamen ego ita intelligendum esse puto, vt per illa verba Augustinus voluerit exprimere plenam voluntatis libertatem, quā potest ex se facere quod libet: non autem vt verè sibi ipsi imperaret. Si tamen quis contendat, voluntatem verè & propriè sibi ipsi imperare, ego pro re tam sterili, ex qua nullus fructus colligi potest, contēdere nolo, præsertim cùm talis loquendi modus nunquam in materia, de qua agimus, nec in quauis alia reperiatur in iure. Nunquam enim legislator pœnam contra reum statuens sibi ipsi præcipit, vt pœnam infligat, sed ad iudicem verba dirigens illi imperat, vt ille pœnam imponat. Cùm igitur hæc sit verbi imperatiui natura, vt semper ad alium tendat, inde colligitur, vt quoties lex pœnalis tali verbo vtitur, semper intelligatur sententiam in illa contineri à iudice ferendam & non latam. De hac re oportet vt aliqua ex iure capta exempla proferam, vt quod dico re ipsa comprobetur. In cap. Quia propter, de electione, hæc verba habentur. Si quis verò contra prædictas formas eligere attentauerit, eligendi ea vice potestate priuentur. Hoc verbum, priuetur, ibidem positum est præsentis temporis, imperatiui modi, & inde cognosco sententiam per verbum illud expressam esse

feren-

ferendam, & non latam. Et hoc annotauit illic glossa, in verbo, priuentur, sic dicens. Per sententiam, non ipso iure. In capit. Quisquis, eodem titulo, licet in
A prima parte capituli sit sententia lata, vbi ait, ineligibilis fiat, tamen in secunda parte continetur sententia ferenda, vbi ait. Ab officijs & beneficijs penitus suspendatur. Quo loco glossa in illo verbo, suspendatur, declarat per sententiam. In cap. Grauem, de excessibus prælatorum, constat sententiam à iudice ferendam contineri, propter sequentia verba, quæ ibidem ponuntur. Tanquam membrum putridum (inquit Papa) ab Ambianensi ecclesia perpetuò abscindatis. Fit glossa in verbo, abscindatis, dicit hæc verba. Et ita per sententiam perdit beneficia, non ipso iure. In cap. Cùm infirmitas corporalis. de pœnit. & remissio. ponitur hoc verbum, arceatur, quod declarans glossa dicit, Per sententiam nō ipso iure. Multa alia possem ex vtroque iure exempla proferre, sed hæc mihi sufficere videntur. Hæc regula solas duas patitur exceptiones. Primò quidem, in particulari excipienda sunt omnia illa verba, quæ nullum significant hominis ministerium, neque aliquam exprimunt hominis actionem ad pœnam infligendam, prout sunt hæc sequentia verba, subiaceat, incidat, incurrat, & alia eiusdem notæ. Nam omnia huiusmodi verba (vt infrà capite. 6. huius secundi libri. §. septimo dicemus) in quocunque tempore aut modo ponantur, semper exprimunt sententiam latam. Et ratio est, quia illa verba sicut non significant hominis ministerium, nec aliquam illius actionem: ita non diriguntur ad iudicem, quanuis ponantur in imperatiuo, sed ad pœnam, quæ legis imperio mandatur executioni. Deinde, ab illa vniuersali regula excipere oportet, omnes illas leges pœnales, in quibus simul cum verbo imperatiui modi ponuntur aliquæ aliæ dictiones, quæ cogunt dicere sententiam latam in tali lege contineri. Nam si lex huiusmodi verbis vteretur, ipso iure excludatur, aut ipso facto priuetur, aut continuo repellatur, aut sine vlteriori sentētia spolietur, aut quouis alio ex illis octo
B modis, quos capite. 6. declarabimus, lex loquatur, semper intelligetur sententiam latam continere, quanuis verbo imperatiui modi vtatur. De hac regula, quā circa verbum imperatiui modi hactenus declarauimus, nullus ex iuris humani interpretibus, qui de hac materia disseruerunt, aliquid dixit, neque de verbis imperatiui modi inuenio apud illos, pro huius rei elucidatione, vllam factam esse mentionem, cùm tamen debuissent magnam de verbis illis habere rationem, propterea quòd leges pœnales frequentissimè talibus verbis vtuntur ad statuendum pœnas contra legum transgressores. Et ideo necessarium erat significationem & potestatem verborum imperatiui modi declarasse, vt inde constaret, quanta esset obligatio & potestas legum pœnalium, quæ talibus verbis vtuntur. Sed apertissimè intelligo, hanc verbi imperatiui omissionem, ex quodam crasso illorum errore processisse. Putarunt enim omnia verba imperatiui modi ad futurum tempus pertinere, & omnia illa verba, quanuis sint præsentis temporis imperatiui modi, sub appellatione verbi futuri temporis comprehenderunt, tanquam si imperatiuus modus tempore præsenti careret, & solum haberet futurum. Glossa in capitulo. Quisquis, de electione, dicit hoc verbum, Fiat, esse temporis futuri, & ratione illius verbi dicit in prima parte illius cap. debere intelligi esse sententiam ferendam, nisi alia postea ibi adderentur, quæ necessariò cogunt sentētiam latam interpretari. Felinus in illo cap. Rodulphus, de reseriptis, numero. 26. citat Baldum in. l. fi. C. de seruo communi manumisso, Felinus. Baldus.
dicentem, & ex textu annotantem, quòd hoc verbum, fiat, est futuri temporis. Sed in hac parte non consentit Baldo Felinus, & in contrariam sententiam citat Calderinum in cap. Quisquis, de electione, dicētem se obtinuisse in quadam arCalderinus.
dua caussa, quòd illud verbum, fiat, per quod respondet papa petitionibus aut supplicationibus, quæ illi offeruntur, intelligatur pro tunc, id est, de præsenti,

& non

Universidad de Deusto
Biblioteca

& non de futuro. Sed licet de hoc verbo, fiat, benè senserit Felinus, quòd sit tem poris præsentis & modi imperatiui, in omnibus tamen alijs verbis præsentis tẽporis eiusdem imperatiui modi apertè noscitur errasse, putans illa esse temporis futuri, & hac appellatione omnia illa comprehendens. Abbas in cap. Clericis. Abbas. Ne clerici vel monachi, dicens quòd verbum futuri temporis indicat sententiã ferendam, quum ad exempla procedit, ferè semper proponit verba præsentis temporis imperatiui modi, quasi illa sint temporis futuri. Sed de his omnibus & de alijs eiusdem farinæ, qui ius Pontificium aut Cæsareum interpretantur, non miror quòd sic in re Grammatica errauerint. Quoniam etsi fateor eos fuisse viros in vtroque iure doctissimos, scio tamen eos fuisse Barbaros, & malè linguam latinam calluisse, & pessimè de illa meritos. De solo Andrea Tiraquel- Andreas Tiraquellus. lo miror, quòd in tantam inaduertentiam, nolo dicere ignorantiam, inciderit, vt aliorum iurisperitorum sit in hac parte sequutus errorem. Quia (vt ex illius scriptis conijcere possum) non solùm Grammaticæ rudimenta plenè nouit, sed puritatem latini sermonis ex oratoribus & poetis, quæ se legisse ostendit, se didicisse manifestat. Hic vir in vtroque iure doctissimus, in fertilissimis commẽtarijs, quæ nuper edidit super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in interpretatione illius verbi, Reuertatur, quod in illa lege collocatũ est, differens quomodo possit cognosci sententia ferẽda, & à sententia lata discerni, tria verborum tempora ad hanc rem ostendendam assignat, præsens videlicet, præteritum & futurum. De verbis præsentis temporis & præteriti, & vtriusque participijs censet latam semper, nisi aliud obstet, significare sententiam. De verbis temporis futuri & illorum participijs, dicit illa ferendam exprimere sententiam. Sed hanc regulam de tempore futuro dicit septuagies quinques fallere. Et inter has septuaginta quinque exceptiones, vel (vt ille loquitur) fallentias, enumerat multa verba præsentis temporis imperatiui modi, velut sunt ista, quæ nũc sequuntur. Subiaceat, incurrat, incidat, priuetur, spolietur, abijciatur, repellatur, amoueatis, remoueatis, reuertatur, redeat, & alia multa similis temporis & modi. De his omnibus sigillatim disserit vnum integrum paragraphum singulo cuique tribuens, & ex vnoquoque eorum vnam fallentiam format, dicens in vnoquoque illorum regulam futuri temporis fallere. Quia per quodlibet eorum dicit sententiam exprimi latam, quanuis quodlibet eorum (vt ait) sit temporis futuri. In his omnibus fallentijs etsi multa bene coaceruauerit, & multa doctè tractauerit, à quibus (vt suum illi honorem reddam) fateor me pro hoc negocio pertractando suppetias sumpsisse, sed in his omnibus fallentijs dupliciter illum errasse constat. Primò, quia dixit omnia illa verba esse futuri temporis, quæ tamen constat esse præsentis temporis, & modi imperatiui, quędam vocis actiuę, & alia vocis passiuæ. Et hinc euidenter conuincitur, pluries illum iniuriam fecisse regulæ futuri temporis, quãdo contra illam falsò obiecit omnia prædicta verba, dicens illam regulam in omnibus illis fallere. Regula enim, quæ de solis verbis futuri temporis loquitur, non fallit, imò neque fallere potest in verbis quæ non sunt futuri temporis: sed præsentis & imperatiui modi. Et ex hoc fonte deducitur alterum, in quo etiam illũ errasse constat, sicut cæteri iurisperiti de hac re differentes, quos in hac parte sequutus est. Nam de verbo præsentis temporis loquens, censuit illud semper latam significare sententiam. Quæ assertio vt vera esset, oportebat illam temperare, & ad sola verba præsentis temporis indicatiui modi illam restringere. Quoniam si de omni tempore præsenti cuiuscunque modi sit illius assertio intelligenda, constat illam non esse vbique veram, cũ fallat in verbis præsentis temporis, & modi imperatiui, quæ (vt per multa iuris exemplа probauimus) sententiam ferendam significant. Fortè aliquis volens his omnibus iuris humani interpretibus patrocinari, dicet omnes istas verborum termina-

terminationes, de quibus nunc contendimus, reperiri in futuro optatiui modi, sicut in præsenti imperatiui. Fateor, sed cùm in optatiuo ponuntur, semper additur illis aduerbium aliquod optandi, prout est hoc aduerbium, Vtinam, o si. quorum neutrũ solet poni in lege. Quia lex præceptiua, non optando, sed imperando, aut indicatiuo modo aliquid statuẽdo loquitur. Et hinc, sicut ex multis alijs locis constat, plenam Grammaticæ cognitionem, & Dialecticæ vel mediocrem degustationem summè necessariam esse ad perfectam cuiuslibet alterius disciplinæ cognitionem.

Quarta regula. Quoties de aliqua dictione in lege pœnali posita, meritò du- Regula. 4. bitatur, an sententiam exprimat ferendã, an latam, toties sine dubio censendum est sententiam non latam, sed ferendam in illa lege contineri. Hanc regulam ponit glossa in cap. In pœnis, de regulis iuris lib. 6. & illam colligit ex textu illius cap. vbi sic dicitur. In pœnis benignior est interpretatio facienda. At multò benignior est interpretatio legis pœnalis, si dicamus illam tantum continere sententiam â iudice ferendam, ergo vbi fuerit dubitatio de significatione alicuius vocis positæ in lege pœnali, an sententiam exprimat latam, an ferendam, æquum & iustum est, vt interpretemur in tali lege pœnali, non latam, sed solam sententiam ferendam contineri. Virtute huius regulæ idem glossator in cap. Quicunque. §. Inhibemus, de hæreticis. eodem libro sexto. in verbo, Innodetur, dicit sententiam contineri ferendam, propter dubiam illius verbi significationem. Idem facit in cap. Cupientes. §. Si verò, in verbo, priuẽtur, de electione, eodem libro. 6 Hanc regulam etiam ponit & laudat Felinus in dicto cap. Rodulphus, de rescri. numero. 24. & iterum in eodem cap. numero. 30. eandem regulam repetit, & di- Felinus. cit illam esse notatu dignam, propterea quòd multis negocijs circa leges pœnales occurrẽtibus seruire potest. Eandẽ regulã laudat Philippus Francus in prædicto cap. In pœnis. Abbas etiam in cap. Si diligenti, de foro competenti, dicit, Philippus Francus. quòd quando verba legis habent significationem præteriti & futuri, debemus mitiorem significationem sumere, vt tempus futurum dicat & non præteritum, & ita ferendam exprimat sententiam, & non latam. Ex ratione huius regulę colligere possumus de verbis modi infinitiui, quid censere debeamus. Nam cùm modus ille, præsertim in voce præsentis temporis, aptus sit (vt Grammatici docẽt) omnia tẽpora cõprehẽdere, hinc oritur, vt sæpe dubia sit illius verbi significatio, an videlicet tempus præsens, an præteritum significet. Et quia talis est natura verbi infinitiui modi, quoties in lege aliqua illud inueniatur, toties dicetur illud significare tempus futurum, ac ideo sententiam ferendam exprimere, nisi aliud illic addatur, quod cogat latam, & non ferendam sententiam interpretari. Exemplum de verbo infinitiuo habemus in. l. Nequid. ff. de incendio, ruina, naufragio, vbi postquam prohibetur, vt nullus res naufragorum furripiendi causa colligat, quum ad littus ejectæ fuerint, aut in mari fluctuauerint, statim pœna contra huius legis transgressores statuitur per hæc verba. De his autẽ, quos diripuisse probatum sit, præsidem vt de latronibus grauẽ sentẽtiam dicere. In qua lege illud verbum dicere, tempus significat futurum, vt sententiam ferẽdam exprimere valeat. Quod ex eo conuincitur, quòd non permittit præsidem sententiam dicere, nisi priùs crimen probatum fuerit. Si autem aliæ dictiones ponantur in lege pœnali simul cum verbo infinitiuo, quæ apertè demonstrent sententiam latam, tunc quia iam est sublata dubitationis causa & occasio, necessariò erit, iuxta aliarum dictionum significationem, sentẽtiam latam illic intelligere. Et ob hanc causam censere oportet contineri sententiam latam in cap. Si quis. 2. q. 3. vbi hæc verba habentur. Si quis contra huiusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiæ sustinere. In hoc canone licet ponatur verbũ infinitiui modi, quod in dubio significare

Universidad de Deusto
Biblioteca

debet tempus futurum,& ita ferendam dicere sententiam,cogimur tamen dicere sententiam latam illic contineri,propter has dictiones,auctoritate huius sanctionis,quæ habent vim & potestatem declarandi sententiam latam,vt dicemus in cap.6. huius secundi libri,quo loco etiam convincam glossam in illo capitulo errasse, cùm in verbo sustinere interpretatur,non ipso iure, sed per sententiam. Est tamen adhuc circa hanc regulam de dubia verborum significatione annotandum,quòd illa non vbique vera est,sed solùm in lege pœnali. Nam si lex fuisset in fauorem aut commodum subditorum data, & in illa poneretur dictio; ambiguam habens latæ aut ferendæ sententiæ significationem, potius erit interpretanda,vt latam dicatur continere sententiam,quàm ferendam.Et hoc doctores concorditer docent,& colligunt ex cap. Odia,de reg.iuris,lib.6. vbi sic dicitur.Odia restringi,& fauores conuenit ampliari.

De conditione & qualitate legis pœnalis sententiam ferendam continentis,antequam iudex sententiam dicat. CAP. II.

EX HIS,quæ hactenus de sentẽtia à iudice ferenda diximus,si benè aduertantur,poterit quisque agnoscere quę sit lex pœnalis,sententiam ferendam in se continens. Nunc solum supereſt eiusdem legis propriam conditionem,& naturæ qualitatẽ declarare,vt quidquid ad hanc legem spectat,absoluamus. Multæ & variæ sunt qualitates & propriæ conditiones legis pœnalis sentẽtiã ferẽdã cõtinẽtis,per quas illa secernitur à lege pœnali,quę sentẽtiã latã cõtinet. Has omnes recensẽt Andreas Tiraquellus. Andreas Tiraquellus. in loco superius citato, & de illis omnib⁹ singulatim & copiosè disserit. Ego tamẽ,quia nõ totã hanc prouinciam de lege in hoc opere regendã assumpsi, sed solũ de obligatione legis pœnalis dicere statui,eas solas huius legis cõditiones aperiam,quæ quouis modo ad potestatẽ obligationis spectare noscuntur. Vt igitur eas omnes breuius & clarius explicare valeamus,duo oportet tẽpora distĩguere. Alterũ est tempus ante sententiam à iudice latam, alterum verò est tempus post latam à iudice sententiam.In hoc capitulo solùm disseram de his,quæ huiusmodi legi pœnali conueniunt,antequam iudex,iuxta eandem legem,reum ad pœnã condemnet in proximè sequenti capitulo dicam de illis,quæ conueniunt eidem legi,postquam iudex damnauit reum ad pœnam in lege statutam. Si legem pœnalem, quę sententiam ferendam continet,consideramus,antequam iudex damnet reum ad pœnam in illa contentam,quidquid ad hanc considerationem attinet,duabus conclusionibus absoluemus.Sit igitur hęc prima conclusio.

Conclusio prima.

Toto illo tempore antequam iudex proferat sententiam iuxta legis dispositionem,reus nõ obligatur in conscientia ad subeundum pœnam à lege statutam. Hæc conclusio probatur,quia nullus ex vi legis alicuius obligatur ad plus faciendum vel omittendum, quàm sit per legem ipsam expressum. At lex pœnalis, quæ statuit pœnam à iudice inferendam,non præcipit reo, vt ipse per se pœnam illam subeat, ergo reus non tenetur ad illam per se suscipiendam . De hac pœna, quæ non est à iure inflicta, sed à iudice venit inferenda, censent omnes iuris humani periti,quòd illa non transit ad hæredes,quia si ante condemnationem moriatur reus,cessat pœna,vt in.l. Si pœna.ff. de pœnis. Ita docet Petr⁹ de Ancharrano in cap. Cùm secundum leges, de hæreticis. lib.6.Ratio huius sententiæ est, quia hæres in his, quæ ad hæreditatem pertinent, censetur velut eadem persona cum defuncto, cui successit,& ideo non ad plura tenetur hæres ratione hæreditatis,quàm tenebatur defunctus quando decessit. At defunctus, qui nondũ damnatus ad pœnam decessit,non tenebatur ad illam tũc,ergo nec hæres,qui in hac parte idem cum illo reputatur,tenebitur ad illam. Et idem prorsus dicendũ est de executore testamẽti,quoniã etiam ipse non tenetur in conscientia soluere pœnã,quæ est à lege per sententiam ferendam statuta, quanuis defunctus cõmisit delictũ,propter quod lex statuerat talẽ pœnam à iudice inferri,si ille antequã condemnaretur ad illam , ex hac vita migrauit. Hoc docet Baldus in.l.Id quod pauperibus quæst.9.C.de episcopis & clericis. Quæ sententia eadẽ ratione probatur,sicut præcedens: quia executor testamenti non ad plura obligatur, quàm ipse conditor illius obligatus erat quando mortuus est. Ex ista conclusione sic declarata, plurima possunt corollaria deduci,& ex tam multis paucula quædam hic proferã,quæ(vt existimo)magis prodesse possunt ad tollẽdos scrupulos,qui aliquorum conscientias vexare solent. Primò quidem infero peccare subditos, qui suo superiori prçlato obedientiam præstare nolunt,ob hoc solùm,quòd ille commisit crimen contra quod est lex statuta, quæ præcipit,non vt sit ipso iure priuatus sua dignitate,sed quòd sit illa per iudicem priuandus. Quoniã etsi prælatus crimen tale commisit, quãdiu tamẽ nõ est per iudicem sua dignitate priuatus, adhuc ille salua conscientia retinet illam,& potest suum officium exercere, & valebũt omnia,quæ illo tẽpore ab illo gesta fuerint.Sicut igitur ille adhuc potest suis subditis præcipere,ita subditi eo tempore obedire tenentur. Quia iure præcipere,& obligari ad obedientiam sunt correlatiua,quæ se mutuò respiciunt,& quorum alterum sine altero consistere non potest . Nullus enim potest iure præcipere alicui,nisi illi tantũ,qui tenetur illius præcepto obedire. Et quòd subditi non possint ab obedientia sui prælati recedere,antequam sit per iudicem sua dignitate priuatus,probatur auctoritate Symachi papæ dicentis.Si quis clericorum ab episcopo suo ante sententiæ tempus pro dubia suspicione discesserit, manifestam in eum manere cẽsuram. Lex enim Ecclesiastica pontificem ab alijs accusatum,priusquam sub luce obiecta cõstiterint,exigit non relinqui. Hæc Symachus papa,& citantur à Gratiano in cap. Nonne.8.q.4.Et in huius confirmationem esse potest,quod Augustinus ait in quadam homilia de pœnitẽtia . Quis enim (inquit Augusti.) sibi vtrunque auderet assumere,vt cuiusquam ipse sit,& accusator & iudex? Hæc ille.Sed fortè contra hæc quis nobis obijciet cap.Sanè 16.q.7.vbi dicitur populum ab obedientia Dioscori recessisse,& bene in hoc fecisse,quanuis nõ fuerat per sententiam iudicis competentis episcopatu priuatus. Sed hæc obiectio nihil nos mouet,quoniam si litera illius cap.inspiciatur, cõstabit manifestè nõ fuisse tũc necessariã iudicis sententiam: quia cõcessio episcopatus fuerat ipso iure nulla,quia fuerat ordinatus episcopus ab eo,qui illum instituere nõ poterat.Nam(vt in eodem cap.refertur)cũ Dioscor⁹ iunior manus impositionem accepisset à rege,recesserunt multitudines populorum dicentes . Quia secundum quod continent canones apostolorum non est factus episcopus, & ideo non recipietur. Principes enim intronizauerant eũ.Hæc ibi . Fortè rex ille Anastasius, à quo Dioscorus manus impositionem acceperat, in hunc inciderat errorem, vt putaret ad regiam dignitatem pertinere episcopos instituere. Nam in hunc eundem errorem hoc nostro seculo lapsus est Henricus huius nominis octauus, Angliæ rex, qui putauit quemlibet regem in suo regno papam esse , & omnem papæ potestatem habere.Et iuxta hunc erroré ipse dum viueret episcopos instituebat.Certum est illos,quibus hi reges episcoporum nomina dederũt, non fuisse nec esse episcopos,& ideo non opus erat iudicis sententia, vt quis iustè ab aliqu⁹ illorũ obedientia recederet.Quia vt sic fiat generali decreto statutũ est in cap.Si quis pecunia.79.distinctione.Nec solũ in casu illius capituli,sed generaliter id verum est,vt quoties quis commisit crimen,propter quod est ipso iure priuat⁹ prælatione sua,possint subditi,postq̃ illis quomodolibet de crimine publico

Petrus Ancharranus.

Baldus.

Corollariũ primum.

Augustinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

publico constiterit se à sui prælati obedientia subducere absque aliqua alia iudicis sententia. Hoc enim colligitur ex cap. Tanta, de excessibus prælatorum, & ex cap. Veritatis, de dolo & contumacia. Si tamen crimen à prælato cõmissum est tale, quòd propter illud non est ipso iure priuatus, sed per iudicem priuandus prælatione sua, peccarent subditi, qui ob solum illud crime illi odedire nollent, antequã à iudice esset sua dignitate priuatus. Hoc annotauit Petrus Ancharranus in capitulo, Ad apostolicæ, de sententia & re iudicata lib. 6. in notabili. 20. vbi fatetur se hoc didicisse à clarissimo præceptore suo Lapo, dum audiret illum interpretantem illud capitulum, Sæpe, quod habetur in decretalibus, in titulo de appellationibus. Et refert Lapum pro hac sententia allegasse Bartholum in tractatu de tyranno. q. 7. Sed certè res hæc (vt ego existimo) non est adeò obscura aut suspecta, vt pro illius confirmatione fuerit opus doctorum testimonia citare. Nec sententia ista est tam difficilis ad intelligendum, vt illius cognitio aut elucidatio esset tantum æstimanda, quantum illam æstimat Petrus Ancharranus. Nam quisquis benè intellexerit primam nostram conclusionem, quã in principio huius capitis proposuimus, facilè agnoscet hoc nostrum primum corollarium optimè ex illa deduci.

Petrus Ancharranus.

Lapus.

Bartholus.

Corollariũ secundum.

Secundò, ex illa prima nostra conclusione infero illum, qui commisit crimẽ, ppter quod nõ est ipso iure priuatus bonis suis, sed lex statuit illũ fore à iudice priuandum posse, ãtequam per iudicem sit suis bonis priuatus, õnia illa circa bona sua absque peccato agere, quæ antequam crimen commisit, ratione dominij agere potuisset. Hoc corollarium probatur, quia licet crimen sit commissum, tamen antequam ad pœnam suo crimini debitam per iudicem condemnetur, retinet æquè integrum bonorum dominium, sicut ante crimen commissum retinebat, ergo tunc potest omnes dominij conditiones & proprietates erga bona sua exercere. Potest igitur res suas alienare, non solùm titulo lucrativo, prout (iuxtà aliquorum opinionẽ) potest is, qui possessione bonorũ retinens, priuatus est dominio illorum ipso iure, sed etiam titulo oneroso. Potest res suas etiam cũ onere aut detrimẽto aliquo permutare. Potest res suas liberè donare. Verũ hoc, quod de donatione, aut alia quauis bonorũ cũ detrimento illorũ alienatione dicimus, hoc temperamẽto aut limitatione intelligẽdũ esse volo, vt hęc sine dolo & fraude fiant. Nam si is, qui crimẽ cõmisit, intelligens se propter illud priuãdũ omnibus bonis suis, illa alicui alteri donaret, aut quouis alio modo cũ bonorũ eorundem detrimento alienaret, quod crimine nõ cõmisso nullo modo fuisset facturus, nõ valeret (vt aliqui opinantur) talis rerum alienatio. Quia (vt dicitur in cap. Sedes Apostolica, de rescriptis.) dolus & fraus nemini debent patrocinari. Sed quid si volens crimen committere, ob quod scit se bonis suis priuandũ, antequ illud committat, donet bona sua, aut vendat illa? Nunquid in conscientia valebit talis donatio, aut vẽditio? Bartholus in. l. Post cõtractũ. ff. de donatio. dicit, quòd siue donet ãte delictũ cõmissũ, siue postea, nunq valebit donatio, si hac intẽtione donet, vt post cõmissum delictũ fiscus non possit capere bona eius. Bartholi sententia ea tantum parte posset fortè tolerari, qua loquitur de illo, qui donauit post delictũ cõmissum: sed nõ de illo, qui donat ante delictum cõmissum. Quid in foro exteriori iudex secularis esset facturus, nihil mea interest: in foro tamen cõscientiæ ego cẽseo talẽ donationẽ, aut vẽditionẽ esse validã & firmã, quia tũc erat verè dñs illius rei, et nullũ habebat ius in illa fiscus, nec ius ad illã. Quãdo autem iam est cõmissum delictũ, propter quod reus bonis suis est à iudice priuandus, licet nullũ habeat fiscus ius in illis ante cõdemnationem, habet tamen ius ad illa, quia potest agere contra reum in iudicio, & petere vt priuetur bonis, & bona illius sibi dentur. Et quia dolo & fraude voluit impedire ius, quod fiscus habebat, ideo tenetur illi. Qui autem vẽdidit ante crimen cõmissum, quauis mala intẽtione

Bartholus.

Corollariũ secundum.

intentione vendiderit, ad nihil tenetur fisco: quia tũc fiscus nec habebat ius in rẽ nec ius ad rem. Deinde, eo tempore, quo donauit aut vendidit, solùm peccauit cogitatione, propter quam non poterat puniri, & suis bonis priuari, quia cogitationis pœna nemo meretur, vt dicitur in. c. cogitationis, de pœnit. d. 1. Præterea postquam bona illa vendidit, potuit dolere de malo proposito & non committere crimen, & tũc valeret donatio aut venditio: ergo etiam valebit, quauis postea commiserit crimen. Quia cùm talis donatio aut venditio non sit conditionalis, ex nullo euentu futuro pendet. Et si semel rata est, quacunque re subsequẽte non poterit esse infecta. Et certè ego non possum credere, quòd venditio aut donatio facta ab eo, qui ust dominus rei, & non est aliqua lege impeditus, nõ valeat. At is, qui decreuit crimen committere, & nondum cõmisit, est dominus bonorum suorum, & tunc nulla lege est prohibitus dare aut vẽdere, ergo donatio aut venditio ab eo facta valebit. Quòd autem non sit aliqua lege prohibitus, inde conuincitur, quòd si post talem donationem aut venditionem non cõmitteret crimẽ (vt dixi) valebit donatio, aut venditio. Et eadem ratione potest probari idem esse dicendum de eo, qui rem alienat post crimen cõmissum: quia hic etiam est dominus, antequam à iudice damnetur. Poterit res suas locare quibus placuerit, & preciũ locationis accipere. Poterit agros aut domos locare, & fructus aut redditus ante debitos exigere, & contra debitores agere. Quoniam in pœna, quæ est per sententiam iudicis inferenda, non potest reus ante talem sententiam excludi ab actione contra debitores suos. Quia ante talem sententiam est verè dominus bonorum suorum, & potest pro illis ea, quæ ad dominum spectant, agere. Et hoc etiam annotat Petrus Ancharranus in eadem cap. Cùm secundum leges, & dicit illud probari per legem, Aufertur. §. In reatu. ff. de iure fisci. Et sicut ille, qui crimen commisit, antequam condemnetur à iudice, potest tanquam dominus bonorum suorum pro illis agere, & à quocunque debitore exigere: ita debitor tenetur illi, antequam condemnetur, debitum soluere, nec potest tunc salua conscientia illum ratione criminis commissi repellere, vt dicitur in. l. Reo. ff. de solutionibus. Quia sola accusatio non constituit aliquem reum vel criminosum, vt dicitur cap. vltimo. 15. quæst. vltima. Et (vt dicitur in cap. Multi. 2. q. 1.) iniquum est, vt idem simul sit accusator & iudex. Sed si crimẽ commissum esset tale, vt propter illud ipso iure cẽseatur priuatus bonis suis, neque is, qui crimen commisit, potest debita à debitore exigere, nec debitor tenetur creditori sed fisco soluere, vt probatur per cap. Felicis. de pœnis. lib. 6. vbi hæc verba habentur. Nullus ei debita reddere teneatur. Hoc tamen vltimum tunc solùm credo esse verum, quando debitori quomodolibet constiterit crimẽ creditoris. Nam licet creditor commiserit crimẽ lesæ maiestatis, aut crimẽ, de quo agitur in dicto cap. Felicis, si tamen crimen illud latet debitorem, tenebitur debitor, quandiu crimẽ ignorat, ad debiti solutionem. Tenebitur, inquam, nõ quia re vera est debitor, sed propter conscientiam, qua ignorans crimen creditoris, putat se esse illi debitorem.

A

B

C

D

Petrus Ancharranus.

Tertiò, ex eãdem prima conclusione infero eum, qui aliquid lucratus est in ludo alearum, non teneri virtute communis legis ad restitutionem illius nisi fortè propter aliquam circunstantiam ludo adhærentem, ex iure diuino aut humano ad id faciendũ teneatur. Possunt enim tales aliquæ circunstantiæ inesse ludo, quę apertè illud vitiẽt, & lucrata in illo faciãt restitutioni obnoxia. Nam qui eorum, quæ ludunt, non habẽt dominiũ & administrationẽ, sicut ea donare nõ possunt, ita nec ea ludere. Et inde sequitur, vt qui ab huiusmodi hominib⁹ aliquid lucrãtur, sit obligatus ad illius restitutionẽ. Quisquis igitur à monacho aliquid lucratur, tenetur ad restitutionẽ, quia monachus etsi prælatus sit, & administrationẽ bonorũ habeat, nõ habet tamẽ dominiũ. Eadẽ ratiõe qui lucratur à fure, aut filio

Corollariũ tertium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

familias tenerur restituere, quia nullus istorũ habet verũ dominiũ. Qui lucratus ab vxore sine licẽtia mariti, aut à minore vigintiquinq; annis, aut à mẽte capto, quia licet quihbet istorũ habeat verũ rerum dominiũ, null' tamẽ illorum habet bonorũ suorũ administrationẽ. Sed si aliquis istorũ, q ludere nõ possunt, lucratus fuerit aliquid ab eo, qui ludere potest, nũquid tenebitur ad restitutionẽ? Ego certè censeo illũ essẽ obligatũ ad restitutionem, perinde vt alter illi. Nã natura contractus hoc habet, vt semper oporteat vtrunque ex contrahẽtib' esse ligatũ aut nullũ. Nullo enim modo patitur natura cõtractus, vt altero existẽte soluto & libero, alter ligatus sit. Est autẽ ludus alearũ, veluti quidã tacitus cõtractus conditionalis, quo ludentes inter se cõueniũt, vt si hoc aut illo modo alea cõtigerit, teneatur alter alteri id, quod appositum fuerit reddere. Inde ergo apertè conuincitur, vt sicut maior .25. annis non potest aliquid à minori lucrari, ita nec minor à maiori. Quia si contractus est nullus propter minorem, qui conuenire non potuit, erit etiam nullus maiori perinde ac minori. Quod autẽ is qui aliquid lucratur ab eo qui nõdũ attigit vigesimũ quintũ annũ, teneatur ad restitutionẽ, nõ prouenit à sola lege diuina, sed ex suppositione legis humanæ, quæ prohibet ne huiusmodi minor possit bona alioqui sua donare aut alio modo alienare, et si secus facere tẽtauerit, alienatio talis erit ipso iure nulla, nisi post cõpletũ vigesimũ quintũ annũ ratũ habuisset, vt patet in l. vltima. C. Si maior. fa. ra. hab. Hac igitur lege data constat inde oriri obligationẽ restitutionis ex iure diuino in eo qui lucratur à minori: quia ipse minor per legẽ prohibitus bona sua alienare nõ potuit. Iure autẽ diuino & naturali cauetur, vt nemo accipiat ab eo q donare nõ potest. Deinde, q per fraudẽ aut dolũ aliquid lucratur, tenetur eidẽ restituere, quidquid lucratus est: quia dol' & fraus nemini patrocinari debent. Præterea, is qui fraude aut dolo deceptus amisit aliquid in ludo, & soluit, inuitus reddit, quia credens se verè perdidisse donat, & si sciret se deceptum fraude aut dolo, nihil soluisset. Fuit ergo inuoluntarius reddendo: quia ignorantia causat inuoluntariũ. Rursum, is qui fraude & dolo lucratus est, excessit rationem & legem contractus, ergo ratione illius nihil capere potuit, & inde sequitur, vt id, quod accepit, teneatur restituere. Tertio modo (vt beatus Thomas docet) tenetur quisque ex iure diuino restituere, quod in ludo acquisiuit, si ille alium ex cupiditate lucri traxit ad ludum. Hæc tamen sancti Thomæ sententia non de quacunque tractione intelligẽda est, sed de illa sola, quæ sufficit causare inuoluntarium, vt sunt opprobria, conuitia, insultationes, aut preces superiorum dominorum adeò vehemẽtes, vt illis inferiores contradicere non audeant. Horum quodlibet potest causare inuoluntarium, vt puta nolitionem conditionalẽ, quæ satis est ad impediendum translationem dominij. Nam qui vsurario vltra mutuum, quod ab eo acceperat, reddit, etsi actu & absolutè volens reddat, quia tamen nollet reddere, si aliter posset ab eo mutuari, inuitus donare, ac proinde dominium minimè trãsferre dicitur. Si talis aliqua sit ad ludum tractio, quæ sufficiat efficere huiusmodi inuoluntarium conditionale, is qui sic attraxit ad ludum, meritò tenebitur ad restitutionem eius quod in ludo lucratus est. Quia ab eo qui inuoluntariè donauit, accepit, & inde conuincitur nullum in re sic donata acquisiuisse dominium. Si attractio ad ludum non est tanta, vt sufficiat causare inuoluntarium, prout est illa quæ fit per blandas suasiones aut leues preces, quæ nullam vim, nullumque metum valent alteri incutere, talis attractio sicut non causat inuoluntarium, ita nec sic attrahentem facit obligatum ad restituendum id quod in ludo lucratus est. Nec puto beatum Thomam de hac leui attractione intellexisse cùm dixit, eum qui alium traxit ad ludendum, teneri ex iure diuino ad restituendum si quid fuerit in tali ludo lucratus. Iniustè igitur Adrianus hac in parte accusat sanctum Thomam, dictum illi' de omni attractione interpretans, quòd

S. Tho. 2. 2. q. 32 ar. 7. ad. 2.

quòd poterat benignius agens de sola violenta attractione interpretari. Nam si de hac sola attractione interpretaretur, clarissimè intelligeret nihil prorsus valere argumentum quo illum oppugnat. Dicit enim, quòd attrahens ad ludum nihil iniustum facit, cùm per hoc non auferat alienum. Hoc autem (vt ex his quæ diximus apertè constat) falsum est. Quia si attractio causat inuoluntarium, qui sic attrahens lucratur, alienum aufert. Et idem dicere oportet de illo qui tali violenta attractione traxit aliquem ad mercandum: quoniam sic inuoluntarium trahens tenetur etiam illi restituere lucrum quod ex tali negociatione extorsit. Præter has tres ludi circunstantias, & si aliqua alia sit quæ valeat lusorem efficere obnoxium culpę mortali, nulla tamen est alia quæ ex iure diuino possit illum reddere obligatum ad restitutionem eius quod lucratus fuerit.

Adria. in 4. in materia de restitutione. quæstione de ludo aleatũ.

His igitur circunstantijs, quæ iure diuino ad restitutionem obligant, seclusis, nullus (vt in nostro corollario diximus) ex iure humano omnibus cõmuni obligatur ad restitutionem rei per ludum acquisitæ, antequam sit ad id faciendum per iudicem condemnatus. Hoc corollarium ex eo apertè probatur, quòd lex pœnalis quæ in iure communi contra lusores habetur, non continet hac in parte sententiam latam, sed solùm sententiam à iudice ferendam. Quo fit, vt lusor (iuxta id quod in prima conclusione diximus) non teneatur ad pœnam in tali lege contentam, antequam sit ad illam à iudice damnatus. Vt autem quod dico apertius fiat, verba legis citare oportebit. In Autentica Alearum vsus. C. de religiosis & sumptibus funerum, Iustinianus Imperator de Alearum ludo loquens, postquam dixit illum multorum malorum esse causam, hæc quæ sequuntur verba ait. Commodis igitur subditorum prospicientes hac generali lege decreuimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus, vel locis ludere, neque in specie neque in genere. Et si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur: & actionibus competentibus repetatur ab ijs qui dederunt, aut eorum hæredibus: aut his negligentibus, à procuratoribus, vel patribus seu defensoribus: non obstante, nisi quinquaginta annorum prescriptione. Hactenus verba legis. Hæc lex illos solos obligat qui subsunt imperatori, & illius legibus vtuntur, qui hodie paucissimi sunt: quoniam nec Hispania, nec Gallia, nec Anglia, nec tota ferè Italia imperialibus legibus subditur, sed singula quæque harum prouinciarum proprijs vtitur legibus. Imò nec eos qui imperatori subduntur obligat: quia per contrariam consuetudinem est iam lex illa abrogata. Quia (vt ab his qui viderunt audiui) in nulla ciuitate imperio subiecta conceditur perdenti vt repetere possit quod in ludo amisit. Sed esto omnes huic legi subdantur, per illam tamen (vt ex verbis illius nunc proximè citatis constat) nullus tenetur ad restitutionem lucri, nisi postquam ad id damnnatus fuerit. Solutum (inquit lex) reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt. Ex quibus verbis constat solam actionem per illam legem dari perdenti, vt possit repetere id quod perdens in ludo soluerat lucranti. Cùm igitur lex non auferat dominiũ à lucrante nec dicat contractum tacitum, qui inter lusores interuenit, esse ipso iure nullum, nec cogit perdentem vt contra lucrantem agat, sed solùm imponat pœnam lucranti, vt possit ab illo repeti id quod lucratus fuerit, apertissimè conuincitur illum non teneri ad reddendum lucrum antequam ab illo petatur. Dubitari tamen posset & meritò, an si perdens petat extra iudicium à lucrante id quod in ludo perdiderat, teneatur lucrans ex obligatione huius legis illi reddere, an possit retinere quousq; in iudicio petat. Et videri posset quod teneatur reddere eo ipso quòd perdẽs quouis modo petierit, nec oporteat iudicis sẽtẽtiã expectare. Quia lex iubet vt solutũ reddatur: ex quo verborum contextu videtur innui, vt solutum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum tunc reddi debeat quum fuerit repetitum. Mihi tamen videtur non ita esse, sed oportere vt in iudicio petatur, nec lucrantem teneri ad reddendum lucrum, si illud perdens petierit extra iudicium. Quia lex non dicit absolutè vt solutum reddatur, sed addidit, actionibus competentibus repetatur. Quibus verbis apertè ostendit talem repetitionem faciendam esse in iudicio, & nō extra. Nam actio ea sola in iure vocatur, quæ fit in iudicio: factio verò extra iudicium. Nam cùm in d. l. §. Quibus. ff. quod cuiusque vniuersitatis, dicat Caius iurisconsultus oportere quamlibet rempublicam habere actorem siue syndicum, per quem quod communiter agi, fieriq; oporteat, agatur & fiat. Accursius verba illa interpretans dicit, Agi, esse in iudicijs: fieri verò, extra iudicia. Cùm igitur lex solùm concedat perdenti, vt per actionem competentem repetat quod semel soluit, conuincitur inde, vt lucrator non teneatur ad reddendum, quando ille peterit extra iudicium. Sed nunquid stante prædictæ legis obligatione tenebitur ad reddendū solutum, statim postquam alius in iudicio petierit, etiam ante iudicis condemnationem? Et fortè quis sentiet illum teneri ad reddendum, antequam iudex præcipiat reddere, quia lex nihil præcipit iudici, quod ille facere teneatur, nec aliquid exprimit, quod sit à iudice faciendum: sed solùm dat perdenti actionem competentem. Præterea, iudex nunquam præciperet reddere, nisi is, qui solutum accepit, teneretur reddere: alioqui iniustè ageret iudex præcipiendo illi vt reddat, quod reddere non tenetur. Rursum, ad eiusdem sententiæ confirmationem adduci potest simile de vsurario, cui debitor iurauit se vltra sortē illi reddere vsuram. Nam is, qui dedit, quanuis teneretur reddere, potest tamen agere in iudicio contra illum, et petere vsuram, quam dedit, prout definitū est in cap. Debitores, de iureiurando. Illo autem petente (vt apertè constat) vsurarius tenebitur reddere, antequam sit à iudice ad id faciendum condemnatus, ergo etiam qui lucratus est, tenebitur perdenti, postquam ille petierit, reddere solutū, antequā à iudice condemnetur, quia etiā iste habet actionē cōtra lucrātē, sicut alius cōtra vsurariū. Deinde, is qui perdit, quanuis absolutè & efficaciter voluit reddere lucranti id, quod perdidit: noluisset tamen reddere si crederet se posse, præsertim sine infamię nota, à redditione liberari. Talis autem conditionalis nolitio sufficit translationem dominij per illam factam reddere nullam, prout suprà diximus de illo, qui vltra mutuum dedit aliquid vsurario. Fiet igitur hac ratione, vt lucrans teneatur reddere perdenti id, quod lucratus est, etiam si ille non petat. Sed licet hæc omnia vtcunque suadere videantur, non tamen conuincunt lucrantem teneri ad reddendum, quod lucratus est, antequam ad id faciendum sit à iudice condemnatus. Nam etsi lex illa (vt primo loco obijcitur) nihil apertè præcipiat iudici, nihilque manifestè exprimat, quod sit ab illo faciendum, tamen eo ipso, quo perdenti tribuit actionem competentem ad repetendum, præcipit iudici, vt lucrantem reddere cogat. Alioqui inanis & non competens esset actio, quæ perdenti tribuitur, si illa habita iudex per illam non obligaretur cogere lucrantem ad reddendum quod acceperat. Quod verò in secundo argumento assūmitur, falsum est. Iudex enim sæpe præcipit aliquid alicui reddi, quod tamen iudicis mandato secluso, non esset illius, cui reddi iubetur. Nec tamen iudex sic præcipiens iniustè facit, cùm illud lege ita fieri præcipiente faciat. Hoc autē semper euenit in executione earū pœnarū quas lex alicui certę personæ per iudicem applicandas statuit. Cùm enim iudex aliquam huiusmodi pœnarum illi personæ solui iubet, cui lex ipsa reddi præceperat, iustè agit, quia legi iustæ obtemperat. Nec obstat quod is à quo pœna exigitur, retinet illius rei dominium ante iudicis condemnationem, quia iudex potest ex legis decreto dominium alicuius rei ab vno in pœnam sui delicti, in alterum transferre.

Accursius.

C

D

Ad eundem modum is cui pœna est per iudicem ex præcepto legis applicanda, & si

& si nullū habeat in ea re ante iudicis sententiam dominiū, iustè tamen potest pōtere à iudice, vt pœnam illā delinquenti inferat. Quia hoc faciens petit id fieri, quod lex facere iubet. Quòd tertio loco obijcitur de similitudie vsurarij qui antequam à iudice condemnetur, tenetur restituere vsuram, nihil nos mouet: quoniam latissima est differentia inter vsurarium et illum qui lucratus est in alea. Nā vsurarius non acquisiuit dominium illius quod vltra sortem accepit, propterea quòd contractus ille est lege naturali prohibitus & ipso facto irritus & inanis: & inde oritur vt non solum absque iudicis condemnatione, sed etiam absque petitione illius qui dedit, teneatur vsuram restituere. Is autem qui lucratus est, verum acquisiuit lucri dominum. Quoniam & si contractus ille tacitus inter lusores initus, sit lege prohibitus, non tamen est per ipsam legem declaratus inanis et inualidus. Et inde euenire necesse est, vt tali contractu stante perdens transferat verum dominium rei perditæ in lucrantem. Ex quo apertè sequitur, vt lucrans non teneatur ante condemnationem restituere lucrum, quanuis vsurarius id facere teneatur. Nec obstat quod vltimo obijcitur, perdentem conditionali nolitione se nolle reddere quod perdidit, perinde ac ille qui vsurario vltra mutui sortem aliquid reddit: quia longissimè vnum ab altero distat, nec aliqua est in hac parte inter vtrunque similitudo. Nam is qui vsurario vltra mutuum reddit, quanuis absolutè & efficaciter vult reddere vltra mutuum, ex ipsa tamen ratione contractus non tenetur ita velle, imò citra iniustitiæ notam posset absolutè nolle reddere, aut saltem potest sub hac conditione nolle, si posset sine talis vsurę redditione mutuum impetrare. Et hinc euenit vt conditionalis nolitio quæ in ipsa redditione vsuræ interuenit, satis sit ad efficiendam ipsam redditionē inuoluntariam, & per consequens ad impediēdam veram dominij translationem. Qui autem in ludo perdit, & si in solutione nolitionem conditionalem habeat, ex ipsa tamen ratione contractus lusorij tenetur absolutè & efficaciter velle soluere id, quod perdidit, etiam si crederet se sine tali solutione non forè aliqua infamia maculandum. Quia hæc est illius tacitі contractus conditio, vt cui deterior in ludo sors contigerit, reddat alteri colludenti id, quod ludi fortunæ commiserat. Et hinc euenit, vt illa conditionalis nolitio, quam in solutione habet perdens, non sufficiat ad impediendam translationem dominij. Nam ferè semper debitor cùm creditori soluit id, quod debebat, habet hanc conditionalem nolitionem, quia tamen tenetur illam non habere, imò potius habere absolutam et efficacem volitionem reddendi id, quod debet, etiam si crederet se non posse ad id compelli, ideo talis nolitio conditionalis non sufficit impedire veram dominij translationem, quæ fit per debiti solutionem. Perdens igitur in ludo, quanuis cùm soluit id, quod in ludo perdiderat, nolitionem habeat conditionatam non reddendi, si id commodè & sine vllo sui detrimento euitare posset, quia tamē ex ratione tacitæ promissionis, quę in ipso contractu interuenit, soluere tenetur, verū transfert in ipsum lucrantē dominiū. Et hinc deniq; sequitur verū esse id, quod à principio in tertio loco ex nostra prima principali cōclusione deduximus corollarium, lucrantem videlicet non teneri ad restituendum lucrum, antequā ad id faciendū à iudice compellatur. Quia quū lex pœnalis, quæ iubet vt solutum reddatur, non contineat sententiam ab ipso iure latam, sed solùm à iudice ferendam, consequens est, vt non teneatur ad illam, nisi postquam fuerit à iudice condemnatus. Ex quib⁹ omnibus apertè cōuincitur errasse dominū Adrianū, qui dicit perdentē in ludo posse detinere in se id, quod perdidit, & negare solutionē lucranti. Quia cū ille tacitus cōtractus qui inter ludentes interuenit, non sit aliquo iure in nihilum & inane redactus, conuincitur inde, vt solutio rei in ludo perditæ, non sit res mala & iniusta, & inde vlterius sequitur, vt promissa de tali solutione facienda, sit necessariò adimplenda.

A

B

Adrianus vbi supra.

Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia ius naturale est, vt licitè promissa reddantur. Nec actio repetendi obstat, quin perditum debeat solui. Quia duo illa simul cohærere possunt, vt videlicet promissum primo reddatur, & deinde repetatur, prout contingit in illo, qui mutuatus aliquid ab vsurario iurauit se illi vsuram vltra mutuum redditurum. Hic enim (vt definitum est in cap. Debitores, de iureiurando) tenetur reddere vsuram, quia iuramento promissam, eam tamen potest postea actione iusta repetere. Eodem modo per omnia dicere oportet de illo qui in ludo perdidit, quia hic tenetur soluere, quod perdidit, propterea quòd à principio ludi ita se facturum promisit: & postquã soluerit, poterit repetere solutum, quia hoc sibi lex concedit. Præterea, si perdens potest iustè non soluere, ergo lucrans nullum ex ratione ludi acquisiuit dominium in re, quam lucratus est, nec ius aliquod habet ad illam: quia si habet dominium illius, aut ius ad illam, inde euidenter conuincitur, perdentem teneri ad soluendum quod perdidit, quia tenetur reddere alienum. Quòd autem lucrans habeat verum in lucro dominium, ipse Adrianus fatetur, cùm dicit lucrantem non teneri ad restitutionem lucri, antequam ad id faciendum à iudice condemnetur. Cum qua sententia cohærere non potest alia, qua dicit perdentem non teneri ad soluendum quod in ludo perdiderat. Hoc autem, quod de solutione necessariò facienda dixi, hac limitatione intelligendum est, nisi is, qui perdiderit per legem aliquam humanam, ab huiusmodi solutionis obligatione liberetur. Nam si is, qui perdidit, non est sui iuris nec potest aliquid iuxta legem donare, sicut non potest aliquid in ludo perdere, ita nec tenetur perditum soluere. Deinde ex pragmatica sanctione regni Castellæ edita à Carolo Cæsare primo huius nominis Hispaniarum rege, nullus potest ludere cum quouis homine, etiam in ludo permisso, nisi præsens sit & coram ipsis lusoribus appositum quod ibidem luditur, & fortunæ ludo cõmittitur, vt quisque, quod ex ludo fuerit lucratus, accipere valeat. Quoniã si precium non fuerit appositũ, sed sola fuerit data promissio solutionis, & vterque ex solutionis confidentia in posterũ dandæ ludat, is qui perdidit, non tenetur ad solutionem: nec is, qui lucratus est, poterit in iudicio agere contra perdentem, nec ratione lucri petere aliquid ab eo. Hac lege data, quam iustissimam esse censeo, is qui hoc modo sub confidentia solutionis perdidit in ludo, non tenetur soluere, quia per legem, quæ talem contractum reddit nullum, liberatur ab obligatione solutionis. Ex his etiã, quæ in hoc tertio corollario dixim⁹, conuincitur falsam esse aliam Adriani sententiam, qua ait perdentem in ludo, postquã id, quod perdiderat, soluerit, posse propria auctoritate recuperare & recompensationem facere, si per iudicis manum id se posse recuperare non speraret. Nam compensationem propria auctoritate licitè sumere non potest, etiam si omnes debitas circunstantias apponat, nisi is, cui aliquid debetur, & ab illo solo, qui illi aliquid debet. At, qui lucratus est in ludo (vt hactenus declaratum & probatum est) non tenetur ad lucri restitutionem antequam per iudicem cõdemnetur: ergo toto illo tempore ante condemnationem habet verum lucri dominium, & nihil ratione illius lucri debet perdenti. Et inde apertissimè conuincitur, vt perdens non possit propria auctoritate recuperare perditum, nec illius compensationem sumere, quamuis illud se per iudicem recuperare desperet. Quomodo potest licitè compensationé sumere pro eo quod sibi non debetur? Præterea, lex (vt suprà ostensum est) non reddit inanem contractum ludi, nec prohibet lucrantem accipere aliquod ex ludo lucrum, nec prohibet translationem dominij per ludum fieri, sed solùm dat actionem perdenti, vt possit repetere quod soluit. Cùm igitur actio (vt suprà probauimus) sit in iudicio & non extra, conuincitur inde vt solo iudicio intercedente possit habere cõpensationẽ, & non aliter. Si lex ipso iure condemnaret lucrantem ad restituendum perditũ quod

quod ab illo accepit, verum esset quod Adrianus ait, perdentem posse propria auctoritate compensationem sumere, si per iudicem se id impetrare non confideret. Quia id pro quo tunc compensationem sumeret, esset sibi iure debitum. At cùm nihil tale lex præcipiat, sed solùm det actionem perdenti, vt possit repetere, ex eo apertè colligitur perdentem non nisi per iudicis auctoritatem posse recuperare quod perdidit.

Quarto ex huius capituli conclusione principali inferri potest, illum qui tributum regi debitum, quod in Hispania præsertim in regno Castellæ vulgariter dicitur, Alcauala, regi soluere omiserit, & si peccet non reddẽdo tributum illud, & teneatur ad restitutionem tributi omissi, nõ teneri tñ ad pœnã quæ cõtra tales tributa omittentes est per legem statuta, anteq̃ per iudicẽ sit ad illã condemnatus. Et idẽ prorsus dicere oportet de illo qui res de regno in regnũ tranferendas manifestare noluit, ne solueret vectigal regi debitũ, quod lingua Hispana dicitur, Portazgo. Hic enim etsi peccet nõ soluẽdo vectigal, nõ tñ tenetur soluere pœnã quã lex cõtra tales statuit, anteq̃ iudex illũ cõdemnet. Prima pars huius corollarij constat ex his quæ suprà lib. 1. capite. 11. dixi, vbi apertè probaui peccare eos qui tributa regibus debita soluere nolunt, quãuis sic nõ soluentes se committant periculo pœnæ quę cõtra tales est per legem statuta. Secunda pars corollarij probatur per cõclusionẽ in principio huiꝰ capituli positã, & p verba earũdẽ legũ, q̃ pœnas cõtra huiusmodi transgressores statuunt. Nã leges quæ in Hispania cõtra huiusmodi delinquẽtes pœnas decernũt, nõ continent sententias à iure latas, sed solũ à iudice ferẽdas: & ideo necessariũ est in omnibꝰ illis (vt nostra prima conclusio docet) iudicis sentẽtiã exspectare, vt delinquẽs sit ad pœnã legis obligatꝰ. Ex iure communi lex quę statuit pœnam contra eos qui vectigalia non soluunt, sententiam continet ipso iure latam, vt patet in .l. Commissa. ff. de publicanis & vectigalibus. Leges tamen quæ in regno Castellæ contra tales latæ sunt, non continent nisi sententiam à iudice ferendam. De tributo quod dicitur, Alcauala, lex habetur in codice illarum numero. 120. De vectigali verò quod dicitur, Portazgo, lex habetur libro. 6. ordinationum regalium, titulo decimo, lege nonã. Corollariũ quartum.

Secunda conclusio non est de his, quæ spectant ad reum & obligationem illius ad pœnam, sed de ijs, quæ spectant ad iudicem, à quo ferenda est sententia. Duas enim personas respicit lex, quæ ferendam sententiam continet, videlicet reum, cui pœna est infligenda, & iudicem, à quo reus est damnandus ad pœnam, quæ per legem statuitur. De ijs, quę spectant ad reum, hactenus in prima conclusione diximus. Sit igitur hæc secunda conclusio de ijs, quæ ad iudicem ratione eiusdem legis pertinent. Conclusio secunda.

Lex pœnalis, quæ sententiam ferendam continet, iudici liberam potestatem tribuit, vt postquam illi legitimè de crimine constiterit, possit statim reum ad pœnam in lege expressam damnare, & illam infligere. Hæc conclusio est per se manifesta, quia nisi ita esset, nulla prorsus esset virtus legis pœnalis sententiam ferendam continentis. Nam cùm talis lex non infligat pœnam ab ea statutam, sed requirat iudicis sententiam, si iudex, cui hoc onus incumbit, non haberet eo ipso potestatem damnandi reum ad talem pœnam, non esset via aliqua apta, per quam talis lex pœnalis posset assequi id, quod intendit, vt videlicet reus, iuxta pœnam ab ipsa lege statutam, puniatur. Et certè ob hoc solùm, præter alia multa oportet leges pœnales statui, quæ sententias à iudice ferendas contineant, vt ex ipsis legibus constet, iudices habere potestatem ad puniendos reos illis pœnis, quę à legibus decretæ sunt. Deinde, vt ipsi rei patiẽtius ferant pœnas, quãdo ad illas fuerint à iudice damnati. Quia si iudex illam pœnam ex suo arbitrio infligeret, reus fortè impatienter ferret. At pœna per legem statuta & iudi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aristoteles. dici commissa, non est quod reus succenseat iudici. Nam (vt Aristoteles decimo Ethicorum capitulo nono ait) lex iubens non est odiosa, sicut homines, qui etiam bona iubent. An autem iudex teneatur damnare reum ad pœnam in legè statutam, an possit agere secus, non est nunc animus discutere: quia postea vno integro capitulo de hac re inferius pertractabo.

Qualis sit potestas legis pœnalis sententiam ferendam continentis, postquam iudex reum iuxta illam damnauit.

CAPVT III.

VT TOTVM id quod spectat ad legem pœnalem quę sententiam ferendam continet, absoluamus: hoc solum à nobis tractandum supereſt vt videamus qualis sit potestas & conditio huiusmodi legis pœnalis, postquam iudex sententiam contra reum dedit, damnans illum ad pœnam in tali lege statutam. De hac re quid censeam vna breui conclusione dicam, quæ his verbis explicatur. Postquam reus est dãnatus à iudice ad pœnam in lege statutam, tenetur in conscientia pœnam illam soluere. Hæc conclusio vel ex eo est manifesta quòd subditus obligatur in conscientia obedire iusto iudicis præcepto. At sententia iudicis damnantis reum ad pœnam in lege statutam est iusta, quia iudex ita iudicans agit iuxta præceptum legis iustæ, ergo reus tenetur illi sententiæ iustæ obedire. Præter hanc rationem quæ apertissimè veritatem nostræ conclusionis probat, sunt testimonia probatissimorum doctorum, qui illam tanquam certissimam & indubitatam asseuerant. Beatus Thomas in. 22. q. 62. ar. 3. differens de illo qui iniustè aliquid accepit, & quærens an teneatur vltrà id quod accepit, reddere etiam id quod in pœnam sui delicti per legem statutum est, respondit per hæc verba. Antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plusquam accepit: sed postquam cõdemnatus est, tenetur pœnam soluere. Hæc sanctus Thomas. In quibus verbis (vt cõstat) vtrunq; simul cõplexus est, quod ego in duabus conclusionibus seorsum dixi. Felinus in cap. Canonum statuta, de constitutionibus. numero 43. tractans de sententia glossæ in cap. Fraternitas. 12. q. 2. dicit hæc verba. Limitatur secundo dicta glossa, nisi reus esset condemnatus: quia tenetur in conscientia soluere condemnationem. Hæc Felinus, qui ad huius sententiæ confirmationem citat Baldum idem dicentem in. l. id quod pauperibus, quæstione. 9. C. de episcopis & clericis. Et pro hac re sufficere mihi videntur hęc duo proprolata testimonia: quia pro re manifesta & ab omnibus concessa non est opus plura citare testimonia, ne fortè ob id solum eam suspectam reddam. Placuit autem istorum doctorũ sententias eisdem verbis quibus ab illis dictæ sunt citare, vt ex verbis illorum apertè constet lectori illos hanc quam dixi, docuisse sententiam. Nam hoc apud iuris humani siue canonici siue ciuilis interpretes perpetuũ agi video, vt sæpe pro se citet qui sunt illis velut ex diametro oppositi. Quod ego multis in locis deprehendi, & quicunque apud illos præsertim modernos fuerit aliquamdiu versatus vel ex eo facilè cognoscet, quòd cùm sint circa eandem sententiam duæ partes valde diuersæ, vtraque illarum eundem auctorem pro se citat tanquam illius opinioni fauentem. Hoc autem cùm ego aliquoties, præsertim in re hac de qua nunc disserò, inuenerim, coactus fui censere, aut alterum è duobus citantibus falso citasse, aut citatum ab illis, non fuisse in eadem sententia constantem, sed nunc vnam nũc aliam illi contrariã sententiam docuisse.

Thomas.

Felinus.

Et ob

Et ob hanc causam apud me ipsum statui in re controuersa quæ sit alicuius mõmenti, nunquam fidere citationibus, sed ipsas semper originales literas quæ mihi citantur, inspicere, vt apertè cognoscam an id quod citatur ipsi origini consentiat. Ne igitur fortè quisquam alius meis citationibus diffidens, putet me (vt de alijs dixi) falso citare quoties alicuius præsertim iurisperiti sententiam, quæ sit annotatione digna citare oportebit, decreui illã in hoc opere semper citare per verba eiusdẽ auctoris integra & prorsus immutata, vt ex ipsius auctoris verbis apertè illius sententia lectori constare possit. Sed contra hanc conclusionẽ vnũ video posse obijci argumẽtũ, quod licet prima facie vehemẽter vrgere videatur, facilè tamen illud reijciemus. Si condemnatus à iudice ad pœnam, tenetur illam soluere, ergo si reus aliquis esset condemnatus ad membri alicuius abscisionem, & præciperet illi iudex vt suum ipse membrum abscinderet, teneretur illud facere. Similiter si reus esset à iudice damnatus ad mortem, & iudex præciperet illi vt se ipsum occideret, teneretur se ipsum occidere. Hoc autem fateri tota catholicorum doctorum turba recusat, quia (vt omnes catholici doctores concorditer sentiunt) nunquam nisi Deo id inspirãte licet alicui se ipsum occidere. Hoc argumentum metuens Caietanus (vt ego ex illius dictis conijcio) sensit illum qui ad pecuniam aliquam reddendam damnatus est à iudice, non teneri ad reddendum illam, sed solùm ad patiendum ablationem illius, quando fuerit à iudice capta. Quanuis igitur iudex præcipiat reo, vt in pœnã sui delicti pecuniã alicui certæ personę reddat, quãdiu iudex ipse per se aut per alũ nõ capit, ille pecuniã retinere poterit, & alteri nõ reddere. Et idẽ dicit de illo qui dãnat' est ad exilium, quòd nõ tenetur ire, sed solũ pati si ductus fuerit in exiliũ. Nã in cõmẽtarijs suis sup. 2. 2. sancti Tho. interpretãs verba eiusdẽ sancti doctoris, q̃ nũc ꝓximè citauim', dicit hæc verba. Quędã est pœna cuius inflictio est propria iudici. Quædã cui' inflictio est cõmunis iudici & legi. Declaratur hoc, quia pœna in executiõe exigẽs agere cõuincitur ꝓpria iudici, ex hoc quia aut ad illud agere tenetur reus aut iudex. Nõ re', quia no tenetur ex lege nisi ad pœnã. Pœna autẽ cõsistit in pati nõ in agere: ergo tenetur iudex. Et verè sic est, quia nisi iudex per se vel aliũ occidat, mutilet, verberet, claudat, agat ad exiliũ, accipiat bona aut huiusmodi, non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi executionem. Et paucis interpositis subdit. Doctrina auctoris vniuersalis est de pœna, cuius inflictio pertinet ad iudicẽ vt propria. De tali enim optimè sequitur redditio causæ, & ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionem. Et post pauca respondens ad primam obiectionem ait. Punire, id est, punitionem statuere, est actus legis, & punire executiuè conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Hactenus Caietanus, cuius verba nec vno mutato citare volui, vt omnibus pateret me fideliter illius sententiam recitare, & nihil illi tribuere, quod ille non dixerit. Dicit ergo Caietanus, quòd pœna cuius inflictio exigit actionem, est propria iudici, & ad illius executionem tenetur iudex, & non reus. Cùm igitur soluere pecuniam sit quædam actio, ergo illud ex sententia Caietani, non tenetur agere reus, sed iudex, & inde vlterius sequitur, quòd quãdiũ iudex per se aut per aliũ nõ acceperit pecuniam, ipse reus iustè retinere poterit. Et idem sentit de illo qui damnatus est ad exilium, quòd non tenetur abire à loco à quo relegatus est, sed solùm tenetur pati, & non resistere, si ab alio in exilium ducatur. Et quòd sic sentiat, ex verbis illius, quæ nunc proximè citauimus, apertè constat. Sic enim ait. Nisi iudex per se vel per alium agat ad exilium, accipiat bona, aut huiusmodi non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi executionem. Hæc ille. Ad hoc autem dicendum (vt ex alijs illius verbis quæ antea citauimus constat) inde persuasus est quòd omnino paria quantum ad obligationẽ hæc omnia esse putauit, videlicet pecuniam reddere, exulare, occidere, mutilare,

Caietanus.

O verberare

Universidad de Deusto
Biblioteca

verberare,carcere concludere.Et inde deducere videtur,vt sicut reus nunquam tenetur ad se occidendum,aut mutilandum,aut verberandum,quanuis sit ad aliquod horum damnatus, ita non teneatur ad pœnam pecuniæ soluendam, quanuis sit ad illam damnatus.Sed sic sentiens Caietanus, apertè errat,& perperā sancti doctoris verba interpretatur:& à debili argumento victus vtrunque fecit.Et vt rem apertissimam faciam ; proponamus ob oculos illud idem exemplū quod sanctus Thomas illo loco proponit de fure, qui bouē furatus fuerat, pro quo
Exod 22. ex legis Mosaicæ præcepto quinq; boues restituere tenebatur, & hoc(vt beatus Thomas optimè sentit) non nisi postquam ad id fuerat à iudice condemnatus. Ponamus ergo eandem legem nunc esse reuocatam,quod fieri posse idē sanctus doctor ibidem docet.Ponamus deinde huiusmodi furem corā iudice de tali furto accusatum et cōuictū,cui iudex præcepit, vt iuxta legem quinque boues pro illo boue accepto reddat,illi cui damnū intulit.Iudex hoc præcipiens iustè præcipit,quia conformiter ad legem iustam, quæ talem pœnam statuit, præcipit, ergo fur tenetur tali iusto præcepto obedire, & per consequens tenetur reddere quinque boues, quanuis iudex nec per se, nec per alium illos capiat. Et fortius hac via fiet argumentum de illo qui damnatus est ad exilium, quod teneatur obedire præcepto iudicis illum damnantis ad exilium,& per consequens teneatur recedere à loco à quo relegatur, quanuis ab alio per vim non trahatur. Nam qui præcepto iudicis in exilium damnantis non obedit,grauiori pœna punitur, vt patet in.l. Relegati .ff. de pœnis.At lex non ita inobedientem puniret, si ille obedire non teneretur. Præterea,si iudex non præcepisset furi accusato & conuicto vt redderet quinque boues, peccasset,quia legem iustam quæ illud fieri statuit, præterijsset, ergo fur post præceptum iudicis non reddens illos quinque boues, ad quos per iudicem iustè damnatus est, peccat, & per consequens sequitur vt ad euitandum peccatū, teneatur illos quinque boues,ad quos per iudicem iustè damnatus est, reddere. Consequentia ista inde manifesta est, quòd sicut iudex tenetur obedire legi iustæ, & conformiter ad illam agere : ita
Heb.13. subditi tenentur obedire iusto iudicis præcepto. Obedite(inquit Paulus)præpositis vestris. Rursum,si sacerdos confessor peccatori pœnitenti,et peccata sua illi confitenti in pœnam sui peccati præciperet pecuniam aliquam pauperi tribuere,teneretur peccator id facere,nec oporteret expectare vt cōfessor ab eo pecuniam caperet. Et hoc potissimum verum est, iuxta opinionem sancti Thomæ, qui cēset pœnitentē teneri ad susceptionē pœnæ pro peccato suo illi à sacerdote iniunctę,cui sententię ego libēs subscribo,quanq; noster Scotus aliter sentiat.Ergo reus peccator in foro exteriori tenebitur obedire iusto iudicis præcepto pœnā præcipienti.Consequentia probatur,quia licet ad absolutionē peccati valde impares sint sacerdos in foro secreto,& iudex in foro publico, tamen ad inflictionē pœnæ pro delicto paris sunt potestatis. Quoniā vterque potest reū ad pœnā dānare,& vterque hanc habet à Deo potestatē quanuis nō æqualē,quia sacerdos nō potest damnare pœnitentem ad mortem temporalem , quod iudex forensis facere potest. Deinde, si sententia Caietani esset vera, sancti Thomæ verba prout ipse illa interpretatur , minimè sibi cohærere possent. Dicit enim beatus Thomas,quod reus antequam sit condemnatus per iudicem , non tenetur restituere plus quam accepit, sed postquam condemnatus est,tenetur pœnā soluere. Circa hæc beati Thomæ verba,quæro quid ille intelligit per hoc quod est reum esse condemnatum per iudicem.Si intelligit reum esse condemnatum per iudicem , cùm iudex solo verbo protulit sententiam contra reum præcipiens illi , vt quinque boues pro vno accepto reddat, tunc apertè conuincitur falsum esse & contra beati Thomæ sententiam quod Caietanus ait, reum non teneri ad reddēdum,sed solum iudicem teneri ad id faciendū. Nam beatus Thomas dicit quod

postquam

postquā condemnatus est,tenetur pœnā soluere. Si verò dicat Caietanꝰ aut eius defensor beatū Thomam intelligere reū esse condemnatū per iudicē , cū iudex
A non solo verbo protulit sententiam contra reum,præcipiens illi vt quinque boues pro vno restituat,sed re ipsa iudex per se aut per aliū tales quinq; boues accepit,& alteri damnū passo reddidit,si sic intelligat,tunc iuxta illum sensum nihil post talem condemnationē manebit ab ipso reo faciendū,sed solum pati talem condemnationem. Hic autē sensus apertè repugnat verbis beati Thomæ, quibus sic ait. Antequā sit condemnatus per iudicem , non tenetur restituere pluſquam accepit,sed postquā condemnatus est,tenetur pœnam soluere. At restituere,et soluere actionē dicūt,& nō solā passionē:ergo ad illā actionē tenetur. reus postquam fuerit à iudice condemnatus. Et inde vlterius sequitur , condēnationem illam fieri non per rei acceptionem, sed per solum vocale præceptū, quia nisi sic intelligatur,non posset reus post talem condemnationem restituere aut soluere,nisi fortè quod semel restitutum aut solutum est , iterum debeat restituere aut soluere.Quoniam ipsa condemnatio esset restitutio & solutio,& ita fieri oporteret, vt si postquam sic condemnatus est, teneretur pœnam soluere, postquam semel soluit , teneatur iterum soluere. Ideo ego verba beati Thomæ longè aliter intelligenda esse censeo,quàm Caietanus interpretatur. Et primum dico beatum Thomam illic non de lege pœnali quæ sententiam continet à iudice latam , sed de sola illa pœnali lege loqui , quæ sententiam continet à iudice ferendam . Et hoc apertè colligitur ex exemplo per illum adducto de lege Mosaica , quæ iubebat quinque boues pro vno accepto restitui , quam legem ipse beatus Thomas ibidem declarat , non sententiam latam , sed sententiam à iudice ferendam continere .Et nullum illic exemplum beatus Thomas adducit de lege pœnali sententiam à iure latam continente. Et per hoc facilè respondetur ad id, quod Caietanus contra verbā beati Thomæ obijcit de excommunicationibus & irregularitatibus , in quas sæpe homo incidit ante aliquam iudicis sen-
B tentiam.Sed hoc tunc solū euenit,quādo lex cōtinet sententiā à iure latā, de quā sanctus Thomas nō loquitur. Quando verò lex pœnalis continet sententiam à iudice ferendā,etiā si sit in excommunicationibus, aut irregularitatibus nunquā ante condemnationem incidit in pœnā,sed postquam condemnatus est,tenetur semper pœnam subire. Secundò dico,quòd talis condemnatio quæ à iudice fieri debet,nō oportet quod sit executiua,sed satis est quòd iudex voce præcipiat reo pœnam suscipere,vt ipse postea teneatur ad illam suscipiendam,si pœna sit talis qualem iudex iustè præcipere potest.Quod autem ad suæ sententiæ probationē affert Caietanus , nihil mouet. Dicit enim quòd pœna consistit in passione , & non in actione,& inde arguit quòd reus non tenetur ad actionem, sed solùm ad passionem,quia ex lege(vt ait)non tenetur nisi ad pœnam.Fateor pœnam potius respicere passionem,quàm actionem,& ob hanc causam supra lib.1.capite.3. cùm de pœna differui,per passionem, & nō per actionem illam definire censui. Sed multum interest à quo quis patiatur,& sæpe circūstantia agētis solet augere passionis pœnam,quia sæpe libentius(vt experientia comprobatū est) quis vel-
let pati plura & duriora ab vno,quàm pauciora & leuiora ab alio. Et ob hāc causam ipsa actio non in se considerata,sed ad passionem relata potest habere rationem pœnæ. Et ita circunstantia pœnæ est, quòd quis patiatur à se ipso,& augmentum pœnæ est non modicum,quòd quis sibi ipsi pœnam inferre teneatur. Argumentum autem quod ego à principio mihi ipsi obieci,ipse Caietanus contra se ipsum alibi facit,& illi respōdens aliud apertè docet de pecunia necessariò soluēda per reum postquam ad illam per iudicē damnatus est.Nam in quęstione 62. ar.4. mouet quasdam quæstiunculas circa literam beati Thomæ , & in secunda quæstiuncula arguit contra verba beati Thomæ dicentis damnatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad mortē posse iustè effugere carcerem vt liberetur à morte. Sic enim arguit in quadā cōfirmatiōe. Eadē est ratio de pœna hac vel illa, puta mortis verberis, etc. Sed detentus propter alias pœnas, & damnatus non potest licitè fugere vt quidam dicunt, ergo nec damnatus ad mortē. Hæc sunt verba argumēti, quibus ipse Caietanus per sequentia verba respondet. Ad confirmationem dicitur quod nō est eadem ratio de omnibus pœnis, sed de omnibus pœnis quæ cōsistunt solum in pati. Ad cuius euidentiam scito quod pœnæ sunt in duplici differētia. Quædam sunt ad quas non aliter quis damnatur, nisi vt patiatur illatas, vt patet de morte, mutilatione, flagellis, tortura, & huiusmodi. Non enim damnatur aliquis vt se occidat, mutilet, torqueat, & cætera, sed vt patiatur hęc sibi illata. Et de his omnibus eadem est ratio, quæ de morte, vt scilicet damnatus aut damnandus ad aliquid horum, possit licitè fugere, quia non tenetur nisi ad pati, vt infra patebit. Quædam verò sunt ad quas sic subeundas aliquis damnatur, vt ipse cooperetur ad eas vt patet de exilio, & circunscriptione loci, & pœna pecuniaria. Damnatur siquidem aliquis vt eat in exilij locum, & ibi intra præfixos sibi terminos maneat, vt soluat huiusmodi. Et ab harum executione non licet se subtrahere post sententiam, quia damnatus est ad faciendum. Ante verò sententiam potest licitè fugere eadē ratione qua damnatus ad mortem potest licitè fugere, scilicet quia non tenetur facere, hoc est, manere in loco vnde sequeretur suum pati, hoc est damnari, si ex sua absentia euitaretur damnatio. Alioquin omnino teneretur in foro conscientię subire latam post sententiam. Hactenus Caietanus, cuius verba ad vnum vsque fideliter recitaui, vt ex illis apertè ostendam illum parum sibi constare, & illis quæ prius dixerat contradicere. Nam in his quę modo citauimus, apertissimè dicit eum qui damnatus est ad exilium, teneri ad eundum in locum sibi ad hoc assignatum, & illum qui damnatus est ad pœnam pecuniariam dicit teneri ad soluendum illam. Hæc autem manifestissimè contradicunt illis quæ ante citauimus ab eo dicta in quæstione. 62. articulo. 3. Quia illic dixit quod nisi iudex per se vel alium agat ad exilium, accipiat bona, aut huiusmodi, non tenetur reus ex sola lege ad huiusmodi pœnæ executionem. In quib⁹ verbis apertè docet oportere iudicem per se aut alium agere ad exilium, accipere bona, vt reus teneatur ad illa. Sed quia nolo esse nimium seuerus aliorum iudex, dico Caietanum in hac parte posse excusari à contradictione hoc modo, vt dicamus illum intelligere tunc iudicem dicendum esse accipere bona, quādo cōdemnat reum ad illa. Qui modus loquendi quia non est omnino ineptus, admittendus est, & iuxta hunc verborum sensum verum est quod ait, reum non teneri ad reddēdum pecuniam antequam iudex capiat, hoc est, antequam ad reddendum condemnet. Sed per hoc non soluitur principale argumentum, nec illius vires vllo modo minuūtur, quia nō reddit causām quare damnat⁹ ad mortem non teneatur se occidere, & damnatus ad pecuniam tenetur illam soluere. Non enim reddit causām quare vnus damnetur ad agere, & alius solum ad pati. Ideo aliter ad argumentum illud ego respondeo. Et vt apertè ostendam quàm paruæ sint illius argumenti vires, admonere prius oportet latissimam esse differentiam, quantum ad pœnarum inflictionem inter corpus hominis & alias res corpori humano adiacentes, illique seruientes, vt sunt agri, vineę, domus, res domesticæ, & omnis reliqua corporearum diuitiarum supellex. Et primo quidem multò meliora sunt bona corporis, quàm reliqua omnia bona quæ corpori seruiunt. Melior est vita, & integritas, & sanitas corporis, quā agri & pecora, & vestes, & nummi. Et ideo optimè sensisse videtur, quanuis id non bono animo protulerit dæmon qui dixit. Pellem pro pelle & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua, hoc est pro corporis vita. Et ideo ab his qui benè sentiunt multo grauiores, multoque acerbiores censentur pœnæ quę corpori infligun-

Caietanus.

Iob. 2.

infliguntur, quàm illæ quæ inferūtur circa alia bona externa corpori seruientia. Multò prior est mors, quàm reliquorum omnium bonorum priuatio. Peior est etiam membri mutilatio aut ægritudo, quàm mulcta pecuniæ. Est adhuc alia
A multo maior differentia inter corpus & alia externa quæ illi adiacent bona. Nā istorum bonorum quæ extra corpus sunt, verum habet homo dominium, quia potest illa vendere, permutare, locare, donare, & vbi voluerit (præsertim iuxta Caietani sententiam) etiam prodige sine culpæ mortalis nota expendere. Hoc autem tam plenum dominium non habet homo circa corpus suum. Non enim potest se occidere, nec mēbrū aliquod sui corporis abscindere, nec se adeo acriter, & acerbè flagellare, vt inde mortis periculum, aut grauis infirmitas iustè timeri possit. Quia (vt dicitur in .l. Liber, ff. ad legem Aquiliam) nemo membrorum suorum dominus videtur. Et hinc est quòd in causis criminalibus, quibus pœna corporis debetur, nullus potest esse pro alio fideiussor, quanuis hoc possit in causis ciuilibus, quæ super alias bonorum possessiones tractantur. Quia non potest fideiussor iustè occidi, quanuis is prò quo fideiusserit dignus esset morte. Ita enim annotat glossa in cap. Cùm homo. 23. q. 5. Et ratio huius est (quam tamen glossa non reddit) quia fideiussor cùm fidem pro alio dedit, non potuit obligare nisi ea quorum verū habebat dominium: corporis autem & membrorum eius (vt dixi) homo non habet verum dominium: ergo cùm fidem pro alio dedit non obligauit, nec potuit obligare corpus suum nec aliquod sui corporis membrum. Et inde vltra sequitur, vt licet ille pro quo fidem dedit, esset morte aut membri alicuius abscisione plectendus, non possit fideiussor pro illius culpa occidi, aut mēbro aliquo priuari. Ex eadem radice oritur quòd hęres non tenetur ad pœnam corporis ad quam defunctus cui successit, erat condemnatus, quanuis teneatur ad pœnam aliorum bonorum ad quam fuerat condemnatus defunctus. Quia defunctus propterea quòd dum viueret verum habebat
B aliorum bonorum dominium, potuit illud in hæredem transferre, & ita transtulit ea lege et conditione qua ipse illud retinebat. Et inde necessario euenit vt ipse teneatur soluere ex illis bonis id, quod defunctus eo tempore tenebatur soluere cùm ex vita discessit. At circa corpus suum defunctus, aut circa corpus hæredis quia non habet dominium, ideo nullum tributum nullamque pœnæ obligationem potest transferre super corpus hæredis. Et de hac sola, quę corpori infertur pœna, ego intelligendū esse censeo id, quod Paulus iurisconsul. ait in .l. Si pœna. ff. de pœnis, vbi dicit hæredem non teneri ad pœnam defuncti. Quod igitur Baldus in .l. Id quod pauperibus, quæstione .9. C. de episcopis & clericis, ait, hęredem teneri ad pœnam, ad quam defunctus fuerat condēnatus, non est intelligendum de pœna corporis, sed de alijs pœnis, quæ circa alia bona inferuntur. Quia (vt beatus Thomas & Alexander de Ales docent) nunquam vnus pro alio potest pœna corporis puniri. Et quod isti Theologi illustres, solum ius diuinum secuti, dixerunt non licere, etiam iure humano definitum est, vt patet in .l. Crimen. ff. de pœnis. Ex eodem fonte, quòd videlicet homo non habet dominium supra corpus suum, quemadmodum circa reliqua bona, deducitur, quòd in causis pœnalibus, præsertim in quibus de pœna corporis tractatur, nemo potest renunciare iuri suo, quo se defendere posset. Bartholus ita docet in .l. Si quis reum. ff. de custodia reorum, & Felinus in cap. Si diligenti, de foro competenti. In alijs autem causis quilibet potest iuri suo renunciare, veluti si mulier pollicita sit se non vsuram senatusconsulto Velleiano, rata erit talis pollicitatio. l. Pactum. ff. de pactis. l. Si quis. §. Si enim. C. de pactis. l. fi. ff. ad senatusconsultum Velleianum. Hæc autem tanta diuersitas inde solum oriri constat, quòd homo non habet illud dominium super corpus, quod supra diuitias. Nam ligus homo potest liberè donare diuitias, quia sunt suæ, ita potest

Caietan⁹ in summa.

Corollariū primum.

Corollariū secundum.

S. Tho. in 2. q. 65. ar. 4. ad 1. Alex. de ales 3. p. q. 41. in 4. a. 4.

Corollariū tertium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

renuntiare iuri, quod habet aut habere potest ad illas. Quia verò supra corpus suum non habet dominium, ideo non potest iuri, quo illud defendere potest, renunciare: quemadmodum neque inquilinus potest renuntiare iuri, quod habet ad defensionem domus, si quis illam destruere velit, & tenetur iure suo vti, nisi C
velit ipsemet domino de damno illato satisfacere. Ita quilibet homo corpus suum, cuius non est dominus, sed solùm vsurarius, tenetur defendere, quandiu illud iustè facere potuerit. Quod si non fecerit, Deo, qui verus est illius dominus, è cuius nutu illud habet, satisfacere cogetur. Et hinc est, quòd si quis esset dānatus vt fame moreretur, peccaret si cibū sibi ab aliquo oblatū nō sumeret, quia (vt dicit beatus Tho.) nō sumēdo seipsū occideret. Nam sicut is, qui pascendo potuit hoiem à morte liberare, & noluit, dicitur à sapiēte ecclesiastico esse homicida illius, ita qui comedēdo potuit seipsū liberare à morte & noluit, dicetur homicida suipsius. Quia (vt Simachus papa ait) nō est grādis differētia an Iethū inferas vel admittas. Morte em̄ languētibus ꝓbatur infligere, qui hāc, cū potest, non excludit. Et Ambrosius ait. Quisqs pascēdo hoiem seruare poteras, si nō paueris occidisti. Is igitur, q seipsū, cū potest, pascere recusat, & ob hoc moritur, seipsū occidit. Et idē prorsus dicendū est de illo, qui dānatus ad mortē includitur in carcere. Hic enim si inueniret carcerē apertū, teneretur exire, vt euaderet mortem, nisi tam graue scandalū aut alia tam grauis necessitas offerretur, vt pro illa vitanda teneretur, aut saltē licitè posset homo mortē subire. Tunc enim posset citra vllā culpā manere in carcere, aut patiēter mortem expectare. Nam ob hanc causam Paulus & Sylas, cùm essent in Philippis conjecti in carcerem, noluerunt fugere, quanuis ostijs carceris diuina virtute apertis, commodè id facere potuissent. Sed ne illos timidos, & in fide euangelij, quam prædicabant, minimè constantes esse alij putarent, & ob hanc causam fides apud illos, quibus prædicabatur, periclitaretur, noluerunt fugere, melius esse putantes pro fidei augmento mori, quàm cū modica illius iactura viuere. Alias autem cùm nullum tale periculum imminebat, iure omnibus concessō vsus est ad sui defensionem, & noluit illi renunciare. Nam quum Festus prouinciæ præses vellet mittere illum in Hierusalem, vt ibi iudicaretur, Paulus dixit. Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet iudicari. Et iterum, Cæsarem appello. Ecce Paulum qui alias ex carcere fugere noluit, nunc tamen non vult renunciare iuri, quod ex lege sibi ad defensionem concessum est. Et sicut homo non potest à se repellere obligationem, quā ad suæ vitæ conseruationem dedit illi natura, nec renūciare iuri, quod ad sui defensionem natura illi concessit, ita nulla humana lex, nullusque iudex potest ab homine tollere illam obligationē, nec hominē tali iure priuare. Et hoc est quod quidam recentiores Theologi scholastici sub alijs verbis dicūt, neminem posse à se dominium naturale repellere, nec iudicem posse tali dominio naturali hominem priuare. Dominium autem naturale dicunt esse in homine super quacunque re, quæ ex natura sua est ordinata ad particularis hominis conseruationem, & illi tunc temporis necessaria, veluti sunt, cibus, & potus, & vestimenta. Si res ex natura sua non est ordinata ad hominis conseruationem, quanuis illa esset homini necessaria, dicunt hominem nō habere naturale dominium in illa. Et proferunt exemplum de coitu fornicario, qui licet fortè sit alicui homini ad suæ vitæ conseruationem necessarius, tamen dicunt hominem non habere super talem coitum naturale dominium, nec posse licitè tali coitu vti. Quia talis coitus (vt dicunt) licet aliquando contingat, vt homini ad conseruationem vitæ prosit, ille tamen non est à natura ordinatus ad conseruationem individui, sed solùm ad conseruationem speciei. Sed quid dicunt de humano sanguine, qui alterius hominis saluti aliquando proficere potest, prout vulgo iactatum est medicos cōsuluisse, vt infantes occiderentur, vt illorum sanguine ablutus Constantinus Impe-

8. Tho. 2. 2. q. 64. ar. 5. ad. 2.

Eccles. 34.

Ambrosius.

Actuū. 16.

Actuū 25.

Iacobus Almain in. 3. dist. 15. q. 2.

Imperator, liberaretur à lepra, qua erat infectus. Talis virtus in sanguine humano non nisi ad conseruationem speciei, sed potius ad destructionem illius: cùm
A multa sic oporteat perire individua, vt vnum conseruetur. Nunquid igitur homo leprosus habebit naturale dominium super sanguinem infantium? Quis dicere audebit licitum esse illos occidere, cùm Imperatorem Constantinum nondum Christianū tam graue facinus exhorruisse dicatur? Aliter ergo de dominio illis (quod naturale dicunt) ego dicendum esse censeo. Dominium naturale habet homo in omnibus rebus illi ad vitam necessarijs, quæ non sunt illi diuina lege prohibitæ. Nam si Deus, à quo solo est rerum dominium, res aliquas homini prorsus interdixit, homo nunquam poterit illarum rerum dominium habere. Quanuis igitur coitus fornicarius, aut sanguis puerorum sit homini ad vitæ conseruationem necessarius, nunquam tamen super aliquod illorum habebit naturale dominium, nec aliquo illorum poterit licitè vti, quia vtrunque illorum est illi à Deo prohibitum. Hoc dominium naturale, sicut nullus potest à se reijcere, ita nec iudex humanus potest ab homine tollere. Et hinc est, quòd licet iudex humanus possit hominem ob aliquam iustam causam condēnare, vt mortem sibi illatam patiatur, & non se defendat ab illo, qui illum occidere vult, non potest tamen illum condemnare, vt seipsum occidat. Quia hoc esset agere contra naturam, quæ iubet, vt suam quisque vitam tueatur. Ac proinde, nisi Deus id apertè præcipiat, nunquam licebit alicui seipsum occidere. Et in huius sententiæ probationem est, quod Augustinus in libro primo de Ciuitate Dei cap. vigesimo primo ait. Nec Sampson (inquit ille) aliter excusatur, quòd seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus latēter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. Hæc August. Neque hoc solis Christianis est notum, sed gentiles philosophi, qui iura naturæ optimè agnouerunt, hanc eandem sententiam docuerunt. Nam Cicero in libro de senectute ait, Augustinus. Cicero.
B Vetat Pythagoras iniussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio & statione vitę decedere. Hæc Cicero, qui eandem Pythagoræ sententiam laudat. Eidem Pythagoræ sententiæ subscribit Plato, qui in Phædone Socratem & Cebetem philosophos in dialogi formam de hac re disputātes inducens nomine Socratis suā aperit sententiam, sic inquiens. (Socrates.) Profectò sermo ille, qui de his in arcanis habetur, in quadam custodia esse homines, non decere quenquam ex hac se ipsum soluere, neque aufugere, magnus quidem mihi videtur, neque cognitu facilis. Verum tamen id mihi, o Cebes, rectè apparet dictum, Deos quidem curam habere nostri, nos verò homines vnam quandam ex possessionibus esse deorum. An non ita tibi videtur? (Cebes). Mihi quidem. (Socrates.) Nonnè igitur & tu, si quid ex mancipijs tuis se ipsum perimeret, quum tu nullo modo id permisisses, irascereris vtique illi? & si potestatem haberes, pœna quadam afficeres? (Cebes.) Omnino. (Socrates.) Fortè igitur hac ratione haud præter rationem est non prius decere seipsum interficere, quàm Deus necessitatem aliquam imposuerit. (Cebes.) Consentaneum quidem apparet. Hactenus Plato, qui pulcherrima similitudine catholicam Christianorum sententiam expressit. In quibus verbis id potissimum mihi videtur esse annotandum, quòd non solùm censuit non licere hominibus ex hac vita sine Dei licentia aufugere, sed id in arcanis literis contineri dixit. Cùm igitur homo sine Dei præcepto nō possit se ipsum interficere, inde apertè conuincitur, vt quanuis iudex homini quantumlibet scelerato, & mille mortibus digno, id facere iubeat, nunquam illi hoc in se facere liceat. Et idem prorsus dicendum est, si iudex præciperet homini, vt se ab omni cibo abstineret, aut vt condemnatus, vel proximè damnandus ad mortem, non fugeret à carcere, quo custoditur. Qui si aliquid horum fecerit (vt superius diximus) se ipsum interfecisse hac sola ratione censebitur. Plato.

Ex his

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caietanus. Ex his omnibus apertè conuincitur, falsam esse Caietani sententiam in commentarijs super 22.q.61.art.3. quam suprà citauimus, dicentem quòd punire executiuè conuenit legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Constat enim quòd ad peremendum fame, non est opus aliqua actione, sed sola abstinentia: similiter ad manendum in carcere non est necessaria aliqua actio, sed satis est quies; quæ non est nisi priuatio motus. Nulla tamen lex, nullusque iudex potest hominem obligare ad non comedendum, neque ad manendum in carcere, si sit damnatus, aut proximè damnandus ad mortem. Ex his etiam conuincitur, eundem Caietanum in quæstione. 69. ar. 4. non benè assignasse causam, quare damnatus ad mortem non tenetur, imò nec potest licitè se ipsum occidere: damnatus autem ad pecuniæ aut ad aliorum bonorum redditionē, tenetur illam pœnā soluere. Similiter, quare damnatus ad mortem potest licitè à carcere fugere, vt liberetur à morte, damnatus autem ad pecuniæ solutionem non potest fugere, vt liberetur à solutione. Dicit enim (vt ex verbis illius suprà citatis constat) hāc esse vnicam causam, quòd damnatus ad mortem damnatur solùm ad pati, & nó ad agere, & ideo non tenetur aliquid facere, per quod seipsum occidat: damnatus autem ad solutionem pecuniæ, damnatur ad agere, & ideo non solū tenetur pati si capiatur ab illo pecunia, ad quam damnatus est, sed ipsemet tenetur illam reddere. Hæc ratio ex his, quæ diximus, apertè conuincitur nullius momenti. Nam ex hac ratione sequeretur, vt damnatus ad perendū fame, teneretur abstinere à cibo etiam si occultè sibi ab alio offeratur: quia abstinere à cibo non est agere. Deinde, illa ratio non attenuat difficultatem, quam obijcit argumentum positum in principio contra secundam conclusionem principalem. Non enim reddit causam, quare damnatus ad mortem aut ad membri mutilationem non possit damnari ad aliquid agendum, sed solùm ad patiendum, damnandus autem ad pecuniæ pœnam, possit damnari non solùm ad patiendum, sed etiam ad agendum. Huius autem tantæ diuersitatis causa quæ sit, ex his, quæ à nobis necessitate vrgente tam latè digesta sunt, facilè constare potest. Quia sicut homo non habet illam potestatem supra corpus suum, quam habet supra pecuniā, & alia eius similia bona: ita nec iudex habet eam potestatem supra corpus hominis illi subditi, quam habet circa pecuniam, & alia eiusdem hominis similia bona. Sicut homo potest pecuniam suam liberè alteri donare, ita iudex, aut propter hominis delictum, aut propter aliam iustam causam potest pecuniam ab illo auferre. Sicut homo non potest, nisi ex Dei reuelatione seipsum occidere, ita etiam nec iudex potest illum, quamuis morte dignissimum, condemnare vt se ipsum perimat. Quia (vt iam diximus) nulli nisi ex speciali Dei reuelatione, licet se ipsum occidere. Alium quemlibet hominem morte dignum poterit aliquis interficere ex præcepto iudicis ad hoc potestatem habētis: se ipsum tamen, quāuis iudex præcipiat, nunquam nisi Deo reuelante interficere poterit. Et idem prorsus dicendum est de omni alia percussione, quæ latam aperit viam ad mortem, vt est membri mutilatio, grauia & dura flagella, ex quibus vita posset apertè periclitari. Nam sicut quodlibet horum alteri inferri prohibetur per hoc præceptum, Non occides: ita per idem præceptum prohibetur homo, ne horum aliquod inferat sibi. Non itaque licet homini ad præceptum iudicis se ipsum mutilare, aut grauiter vsque ad mortis periculum verberare, aut flagellare. Sed sicut alium, qui ad solam illius correctionem puniendus est, potest aliquis ex præcepto iudicis citra mortis periculum flagellare: ita etiam se ipsum ad sui correctionem, aut suorum peccatorum satisfactionem, poterit quisque propria auctoritate citra mortis periculum se ipsum flagellare. Et sicut ille in se ipso propria auctoritate hoc facere potest, ita iudex delicto illius exigente ad illius correctionem, potest illi præcipere, vt temperatè, & sine vllo mortis periculo se ipsum flagellet.

flagellet. Nam hoc perpetuò seruatur in ordine fratrum Minorum de obseruātia, præsertim in tota Italia, vt quoties monachus aliquis commisit aliquod leue crimen, propter quod, iuxta ordinis mores, est flagellandus, illi præcipitur, vt se ipsum coram toto conuentu flagellet, quousque prælatus cessare iubeat. In Hispania tamen, præsertim in prouincia sancti Iacobi, in qua ego eiusdem religionis habitū indui, nulli vnquā præcipitur vt se ipsum flagellet, sed illi qui flagellis est dign⁹, præcipitur vt se subdat ab altero flagellandum. Et ex hac Italiæ cōsuetudine, quæ meritò improbari non potest, conuincitur Caietanum malè connumerasse flagella, aut verbera, inter illa, ad quæ homo damnatus nunquam tenetur agere, sed pati. Quia (vt dixi) sicut homo ad correctionem suam potest se ipsum propria auctoritate citra mortis periculum flagellare: ita iudex potest ad correctionem illius præcipere illi, vt se ipsum eodem modo flagellet. Nam hoc quotidie peccatoribus præcipiunt confessores, postquam illorum peccata in cōfessione secreta audierunt. Quibus hoc præcipientibus (vt beatus Thomas docet) ipsi pœnitentes obedire tenentur. Manet igitur firma & immobilis nostra conclusio, quæ dicit reum teneri in conscientia ad soluendum pœnam, postquam à iudice damnatus est ad illam. Thomas.

Ex hac conclusione tot corollaria inferri possunt, quot ex conclusione præcedentis capituli deduximus. Sed quæ ex hac conclusione deducuntur, necessariò oportet esse opposita illis, quę in præcedēti capitulo ex illa conclusione deriuauimus. Quia diuersum est etiam id quod hæc conclusio docet, ab illo, quod in alia conclusione definitum est. Quæ diuersitas oritur ex sola temporum diuersitate, de quibus hæc & illa cōclusio disserūt. Primò itaque ex prædicta conclusione sequitur hæredem teneri ad pœnam, ad quam defunctus fuerat ob delictum suum à iudice damnatus. Quia (vt dixi) hæres in his, quæ ad hæreditatē spectant, succedit in ius defuncti, & censetur eadem cum illo persona, non solùm ad lucrum, sed etiam ad damnum. Et ob hanc causam tenetur id in hæreditate sua pati, quod defunctus, si viueret, propter condemnationem datam in bonis suis pateretur. Nam hæreditatis nomine id solùm dicitur, quod deducto ære alieno supereſt. Hoc autem, quod dico de hærede circa pœnam à defuncto debitam, non est intelligendum de pœna corporis: quia hanc (vt dixi) nullus vnquam pro alio pati debet: sed de pœna, quæ infertur circa bona temporalia, in quibus solis hæres potest defuncto succedere. Et idem prorsus dicendum esse censeo de executore testamenti, qui ea omnia, quæ defunctus soluere tenebatur, soluere tenetur, postquam illi constiterit de obligatione defuncti. Constabit autem illi plenissimè, cùm fuerit illi ostensa sententia, per quam defunctus fuit à iudice damnatus ad pœnam. Nam quod per sententiam declaratur, eo ipso est notorium, vt dicitur in capitulo, Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum. Corollariū primum.

Secundò sequitur ex eadem conclusione, quòd prælato, qui per iudicem dānatus est ad priuationem prelationis, iam subditi non tenentur obedire, nec ille potest aliquid, quod ad prælationem illam spectet, facere, quod sit firmum & stabile. Nec potest fructus, qui dignitati debētur, iustè percipere, & si illos perceperit, tenebitur tanquam iniustè acceptos restituere. Idem sequitur dicendū esse de lusore in ludo aleatum, qui licet sine fraude & dolo lucri gratia aliquid acceperit ab eo, qui sui iuris erat, & poterat bona sua alienare: tenebitur tamen quidquid lucratus est in alea, restituere, postquam ad illud fuerit à iudice damnatus. Neque aliud potest dici de illo, qui damnatur ad pœnam lege statutā, propterea, quòd dolo aut fraude occultauit res, propter quas iure debebat vectigal, aut quoduis aliud tributum. Quia cùm iustæ sint omnes huiusmodi leges, quæ his criminibus pœnas aliquas infligi præcipiunt, iustè etiam aget iudex, qui taliū Corollariū secundum.

criminum

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminum reos damnat ad pœnas in legibus ſtatutas. Et inde apertè conuincitur, vt omnes illi, poſtquam à iudice damnati fuerint, teneantur in conſcientia tales pœnas reddere.

De hoc tamen in hac parte lectorem admonere decreui, vt aduertat, me illum C
ſolum hoc loco dicere damnatum ad pœnam, qui omni iudicij ordine conſummato, tandem ſic damnat' eſt, vt nullum habeat iuris remedium, per quod poſsit condemnationis ſententiam irritam facere. Nam licet reus ſit ſemel à iudice cõdemnatus ad pœnam, ſi tamen ille appellationem aliquo iuſto colore fucatam interpoſuit, putans ſe iniuſtè damnatum, non tenebitur in conſcientia ad pœnã, ad quam fuerat condemnatus, quouſque ſit contra illum vltima data diffinitiua ſententia, à qua iam non poſsit iuſtè appellare. Nam lex dicit, quòd ſi condemnatus appellauit, ſtatus eius integer erit. l. vnica. ff. Nil innouetur pendente appellatione. Et idẽ docetur per multa capitula in titulo decretalium, Vt lite pẽdente nihil innouetur. Ex quo poteſt inferri, quòd ſi prælatus aliquis appellaſſet à ſententia iudicis condemnantis illum ad priuationem prælationis, & pẽdente appellatione ille excommunicaſſet alium ſubditum ſuum, valeret excommunicatio, quanuis poſtea declaratum eſſet appellationem fuiſſe iniuſtam, & vltima diffinitiua ſententia priuaretur poſtea ſua dignitate. Hoc apertè dicit gloſſa in capitulo primo. 18. q. 4. Et poteſt hac manifeſta ratione probari, quòd quãdiu iuſtè appellauit, adhuc ſalua conſcientia retinet prælationem, ac ſi non fuiſſet condemnatus: & ideo omnia, quæ ante condẽnationẽ facere poterat, poteſt pendente appellatione facere. Et inde vlterius ſequitur, vt excommunicatus ab illo ſit cenſendus excommunicatus, & velut talis ab omnibus euitandus. Quia (vt dicitur in capitlo, Paſtoralis. de appellationibus) excommunicatio trahit ſecum executionem.

D

Quod lex diuina olim aliquando obligauit, & nunc etiam aliquando obligat in foro conſcientiæ reum ad pœnam, abſque aliqua iudicis ſentẽtia reddẽdam.

CAPVT. IIII.

TRECTE de poteſtate legis pœnalis humanæ, quæ ſententiã continet latam, diſſerere valeam, & apertius definire, an illa aliquan
V do obliget in conſcientia ad pœnam reddendam, à lege diuina exordiri decreui, vt inde gradatim ad legum pœnalium humanarum poteſtatem enucleandam facilius progredi poſsim. Nam iuxta id, quod lex diuina aliquando ſtatuit, humanæ poteſtati licebit leges ſuas condere, niſi fortè per aliquam ſpecialem legem Deus hoc illi prohibuerit. Multa Deus olim in lege ſua per Moyſen data ſtatuit, quæ citra omnem controuerſiam obligabant in conſcientia reos ad pœnam reddendam, etiam ante vllam iudicis ſententiam. Ex his tam multis, aliqua in præſentiarum citare decreui, vt id, quod dico, aliquibus apertiſsimis teſtimonijs comprobetur. In Exodo hæc habetur lex. Exod 21.
Si percuſſerit quiſpiam oculũ ſerui ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit. Dentem quoque ſi excuſſerit ſeruo vel ancillæ ſuæ, ſimiliter dimittet eos liberos. Quã legẽ ſi quis bene inſpexerit, et legiſlatoris intentionem exactè fuerit perſcrutatus, apertè cognoſcet eum, qui percuſsiſſet oculum, aut excuſsiſſet dentem ſerui aut ancillæ ſuæ, in pœnam delicti fuiſſe lege diuina obligatum in conſcientia ad reddendam ſeruo libertatem. Sed fortè quis dicet illum ad hoc non obligari, donec à iudice ad id faciẽdum fuiſſet damnatus

damnatus. Hanc tamen ſententiam falſam eſſe conuincam. Quia ſi ſeruus ad ſuam tunc impetrandam libertatem iudicis debuiſſet expectare ſententiam, raro aut nuquam illam impetraſſet. Quoniam dominus domi ſuæ illum tunc includeret, & cathenis ligaret, ne ad iudicem peruenire, & dominũ accuſaret, quod veriſimile eſt dominum fuiſſe facturum, ne iudicis ſententia ſeruum amitteret, quem ante iudicis ſententiam iuſtè (vt prædicta reſponſio dicebat) retinere poterat. Et ita non plenè fuiſſet ſerui ſatiſfactioni per legem, conſultũ, niſi Deus obligaſſet dominũ ſerui, vt ſine iudicis ſententia redderet ſeruo libertatem.

A

Alteram ex Leuitico profero legem pœnalem, quæ omnium conſenſu obligabat ad pœnam in ea ſtatutam ante omnem iudicis ſententiam. Mulier, quæ redeunte menſe (inquit lex) patitur fluxum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit vſque ad veſperum. Ecce legem pœnalem, quæ pœnam immunditiæ vſque ad veſperum, hoc eſt, quandam irregularitatem imponebat illi, qui coiſſet cum muliere menſtruum patiente. Quòd autem hanc pœnam ipſe legis tranſgreſſor ſubire teneretur abſque aliqua iudicis ſententia, inde apertè conuincitur, quòd qui de hoc crimine conuictus coram iudice fuiſſet, nõ hac tam parua pœna, ſed multò maiore, videlicet morte, puniebatur. Nam in eodem Leuitico, capite vigeſimo, lex iterum ſic ait. Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipſaque aperuerit fontem ſanguinis ſui, interficientur ambo de medio populi ſui. Quæ lex cũ illa, quam ex eodẽ Leuitico ante citauimus, apertiſsimè pugnaret, niſi prior illa intelligatur de illo, qui crimen occultum aut per ignorantiam commiſit, & hæc ſecunda de illo ſolo loqui dicatur, qui ſciens peccauit, & de peccato ſuo fuit coram iudice conuictus. Nam prior illa lex ſolam immunditiæ pœnam ſtatuit, dicit Nicolaus Lyranus eſſe intelligendam de illo ſolo, qui occultè aut per ignorantiam coiuit cum mẽſtruata: alteram verò, quæ pœnam mortis decernit, de illo ſolo intelligendam eſſe docet, qui ſciens coiuit cum menſtruata, & de tali crimine fuit coram iudice accuſatus. Ex qua duarum legum conciliatione et interpretatione apertiſsimè conuincitur, priorẽ illam legem obligaſſe illius tranſgreſſorem ad pœnam in illa ſtatutam ſuſtinendam, abſque aliqua iudicis ſententia quę illum ad talem pœnam damnaſſet. Quoniam prior illa lex, quę mitiorem pœnam ſtatuit, loquitur (vt diximus) de illo, qui non fuiſſet de ſuo crimine conuictus.

Leuit. 15.
Leuit. 20.

B

Tertium offero ex eodem Leuitico teſtimonium, per quod manifeſtiſsimè probatur, legem diuinam olim obligaſſe peccatoris conſcientiam ad pœnam ſine aliqua iudicis ſententia ſoluendam. Qui comederit (inquit lex) de ſanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit ſacerdoti in ſanctuarium. Quem locum declarans Nicolaus Lyranus, ait. Hic põnitur tranſgreſsionis remedium, quando illa tranſgreſsio fit per ignorantiam: quia debet reddere quod comeſtum eſt, & ſuper hoc quintam partem, eò quòd non adhibuit debitam diligentiã ad prẽcauendum ſibi de comeſtione ſanctificatorum: & ideo non excuſatur à toto, ſed ſolum à tanto. Hæc Lyra. Quòd autẽ ait illum, qui comediſſet per ignorantiam, non excuſari à toto, ſed ſolùm à tanto, ideo dixit, quia parum ſuprà in eodem capitulo lex ſtatuerat, vt omnis immũdus, qui per induſtriã comediſſet de ſanctificatis, periret coram domino. Et qui per ignorantiam comediſſẽt, excuſabatur à pœna mortis, ſed imponebatur illi pœna, vt redderet ſanctuario quod comediſſet, & quintã inſuper adderet partẽ.

Leuit. 22.
Nicholaus de Lyra.

Certum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certum est ad hanc pœnam soluendam obligari in conscientia reum, nec esse iudicis sententiam vllo pacto ad hoc expectandam. Quoniam sæpissimè contingere poterat, vt nullus nisi ille, qui comederat, sciret an per ignorantiam, an per industriam comedisset. Deinde, ille qui per ignorantiam comederat de sanctificatis, etiam si secretò & absque arbitris comedisset, tenebatur peccatum suum, quanuis non ita distinctè & in particulari sicut nunc in lege euangelica, sacerdoti reuelare, vt pro illo sacerdos oblationem talem offerret, qualem lex in eodem libro præcepit offerri pro his, qui per ignorantiam deliquissent. Quo rerum gerendarum ordine seruato, manifestum est illum cogi in conscientia ad pœnam soluendam: quia etsi ille soluere contempsisset pœnam, sacerdos, cui peccatum reuelauerat, noluisset pro eo victimas Deo offerre, nisi pr' pœnam à lege impositam soluisset. Fiebat igitur necessariò, vt obligata conscientia peccatoris ad peccati reuelationem, obligaretur per consequens ad solutionem pœnæ.

Quantum adhuc ex libris Numerorum profero testimonium, quod multò apertius conuincit, legem diuinam olim obligasse illius transgressores ad pœnã
Nume.5. aliquam absque iudicis sententia soluendam. Vir siue mulier (inquit lex) cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, et reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Hactenus verba legis diuinæ. Cuius legis verum sensum prius explicare oportebit, & postea ex ipsis verbis legis ostẽdemus illam obligasse sine vlla iudicis sententia eiusdem legis transgressorem ad pœnam in illa statutam, persoluendam. Primò quidẽ aduertendum est, legem hanc de solis illis peccatis loqui, quæ in aliquod proximi damnum committuntur, qualia sunt furta, fraudes, et alienarum rerum quælibet detentiones. Hæc enim peccata sunt, quæ sæpe solent hominibus accidere. Et
Leuit.5. quòd de his solis loquatur lex, facilè conuincitur ex Leuitico, vbi eadem lex ponitur, quæ postquam expressit depositi negationem, extorsionem, calumniam, rei inuentæ detentionem, tandem vt omnia similia peccata contra proximũ cõplecteretur, hæc verba addidit. Et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus peccare solent homines. Deinde, vltima verba ipsius legis in Numeris positæ,
Nume.5. apertè ostendunt illam de solis peccatis, quæ in damnũ proximorum committuntur, loqui. Sic enim ait. Reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccauerint. In quibus verbis apertè lex ipsa indicat se de peccato in proximum commisso, loqui. Quod dicit lex, confitebuntur peccatum suum, nõ est de confessione sacramentali, qualis nunc est in lege euangelica intelligendũ. Quia talis confessio sacramentalis tunc nõ erat, neque sacerdotes tunc absoluẽdi à peccatis, potestatem habebant, qualem nunc habet sacerdos euangelicus. Hanc confessionem, de qua lex præsens loquitur, dicunt aliqui debuisse facere eum, qui rem furatus fuerat, aut vi extorserat, dicereque domino rei huiusmodi verba. Ego à te hanc rem abstuli, ideo accipe illam, & quintam insuper eius partem. Sed licet hoc posset verum esse quando furtum erat manifestũ, & fur erat notus: non tamen credo talem confessionem fieri debuisse domino rei, quando fur erat ignotus, & omnino occultus, quia sic faciendo se diffamasset, & multò maius damnum sibi intulisset, alienum restituendo, quàm intulerat proximo, cũ
Prouer.11. rem illius abstulit. Melius est enim nomen bonum (vt ait sapiens) quàm diuitiæ
Munsterus. multæ. Ideo Sebastianus Munsterus, etsi in alijs multis pessimè errauerit, à fide catholica longe discedens, in hac tamen parte melius sentire mihi videtur, quũ in scholijs, quæ super librum Numerorum edidit, dicit talem confessionem fieri debuisse sacerdoti, & illi dari rem ablatã cũ quinta insuper parte, vt sacerdos

redderet

redderet domino, à quo ablata fuerat. Et hanc confessionem dicit Sebastianus Munsterus vocari à Iudæis singulare, eò quòd pro singulari peccato fiebat, quia in alijs sacrificijs dicit factam fuisse solùm generalem peccatorum cõfessionem. Et certè quòd hæc confessio facienda esset sacerdoti, vel ex eo conuinci potest, quòd iste, qui sic peccauerat (vt præceptum erat in Leuitico) offerebat arietem pro peccato sacerdoti, & illi reuelabat peccatum, propter quod offerebat. Fateor tamen nihil prorsus interesse pro peccati absolutione impetranda, an sacerdoti, an domino rei hoc peccatũ manifestaretur. Quia hæc peccati confessio, quanuis fieret sacerdoti; nõ magis erat sacramentalis, quàm si illam nunc faceret mulieri, quæ nullam prorsus ex lege euangelica habet absoluendi à peccatis potestatem: sed erat illa confessio sacerdoti tunc facta solummodo amicabilis quædã reuelatio secreti sui, veluti si quis nunc in lege euangelica peccatũ suum extra sacramentalem confessionem amicè reuelaret sacerdoti, ad hoc tantùm vt oraret Deũ pro eo. Malè igitur argumentantur quidam recentes Theologi, qui hanc legẽ proximè citatam ex libro Numerorũ, proferunt ad probandũ confessionem sacramẽtalẽ, qualis nunc est in lege euãgelica, esse ex iure diuino institutã & præceptã. Quia confessio illa, de qua lex vetus loquitur (vt nunc proximè ostendimus) lõgissimè distat à confessione sacramẽtali, quæ est in lege euangelica instituta. Quòd verò dicit lex illa ex Numeris citata, vt is qui in ꝓximũ deliquerat, redderet ipsum caput, nomine capitis intelligit ipsam rem principalẽ, quæ illicitè capta fuerat, quæ metaphoricè caput dicitur respectu quintæ partis, quæ insuper in restitutione addebatur. Nam apud eos, qui mercaturã exercent ea tota pecunia, quæ primò ponitur in negociatione, vocatur caput vel capitale, respectu lucri, ex ipsa pecunia prouenientis. Quòd autẽ quintã insuper partẽ iubet lex reddi illi, à quo res fuerat ablata, hoc triplici ratione præceptum esse ab aliquibus creditur. Nicolaus Lyranus & Abulensis dicunt, quòd pro æstimatione damni, quod dominus sustinuit, ex suæ rei detentione, iubetur quinta pars vltra caput illi restitui. Sed certè, vt ego censeo, hæc non potest esse illius legis vera & absoluta causa: quia si pro damni æstimatione præciperetur, non absolutè quintam taxaret partem, sed aliquando magis, aliquando minus, iuxta maius aut minus damnum quod ex rei detentione illatum fuisset. Nã iuxta longiorẽ aut breuiorẽ rei detentionẽ maius aut minus damnum infertur domino rei. Præterea fieri posset, vt ex detẽtione rei nullũ fuerit illatũ damnũ domino illius, nihilominus tamen is, qui rem acceperat, teneretur quintam insuper partẽ vltrã capitale illi restituere. Alteram & meliorem reddit causam Abulẽsis, propter quam dicit legem iubere, vt quinta vltra caput reddatur pars domino rei: quia videlicet offendit eum, à quo rem acceperat: & sic fit restitutio propter offensam personæ illatam. Sed si hoc propter offensam esset institutum, non oporteret absolutè quintam instituere partem ad iustam restitutionem. Quia cùm offensa personæ sæpe magis ex ipsius personæ qualitate, quàm ex damno illato sit æstimanda, conuincitur inde, vt non sit semper æqualis omnium personarum offensa, & per consequens non omnibus æqualis facienda restitutio. Ideo multo magis mihi arridet tertia causa, quam reddit Nicolaus Lyranus, dicens illam quintam partem esse additam in pœnam delicti, vt homines timore illius deterrerentur à quacunque rei alienæ illicita detentione. Ista igitur lege sic declarata, constat illam esse legem pœnalem, propterea quòd quintam vltra caput partem iubet reddi illi, à quo res illicitè ablata fuerat, quanuis nullum ex tali rei acceptione ille damnum sustinuisset. Ad hanc autem pœnam persoluendam, is qui rem acceperat, obligabatur sine vlla iudicis sententia, vt clarissimè ex ipsius legis verbis conuincitur. Quia hæc lex precipit, vt sic peccantes vltra illam quintam partem, quæ domino iubetur reddi, offerant domino arietem pro

Nicolaus Lyranus Abulensis.

P expiatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

expiatione peccati, ex quo apertè colligi potest, eam legem non ad forense iudi-
Exo. 21. & 22. cium pertinere, sed solùm ad secretum iudicium conscientiæ. Quia cũ alias sta-
tuit leges ad iudicium forense pertinentes, vt in Exodo, solùm imposuit pœnas,
quæ in vtilitatem proximi cederent, & nunquam pœnam sacrificij, vt nũc fecit:
quia hoc pertinet ad solum forum conscientiæ. Sed fortè quis, contra ecclesiæ
consuetudinem, contentiones optans, dicit esse necessariam iudicis sententi-
am, propterea quòd lex præcipit, vt is, qui rem alienam illicitè accepit, confite-
atur peccatum suum, antequam caput & quintam insuper partem reddat do-
mino rei. Nam fortè dicet verba illa esse intelligenda, non de confessione spon-
tanea & secreta, sed de confessione coacta, & publicè in iudicio facta, & ita di-
cet pœnam talem esse soluendam, postquã iudex tali confessione publica & co-
acta audita præceperit illi, vt caput & quintã insuper partẽ redderet domino. Sed
hanc interpretationem esse peruersam & prorsus literæ repugnantẽ, multis eui-
dentibusque rationibus conuincam. Primò, quia iuxta talem interpretationem,
is qui secreto & nemine sciente rem alienam accepisset, non teneretur ad quin-
tam illam partem vltra caput reddendam, quod constat esse falsum, cùm lex de
omnibus sine vllo discrimine publici criminis aut secreti loquatur. Quod
autem hoc ex tali interpretatione colligatur, apertè probatur ex eo, quòd
is, qui in secretò, & nemine sciente nec suspicante rem alienam illicitè ac-
cepit, non tenetur talem publicam confessionem in iudicio facere: imò,
potius è contrario iure naturali tenetur non facere talem in iudicio confessionẽ,
Quia iure naturali tenetur fama suam, quã illæsam tenet, integrã seruare. Ille igi-
tur, qui sic occultus est in crimine furti, vt nulla de illo habeatur suspitio furti,
non tenetur nisi ad solam restitutionẽ rei furto sublatæ, & non ad redditionem
quintæ partis. Quia illam non tenetur reddere (vt hæc interpretatio dicit) nisi
postquam suum peccatum fuisset in iudicio confessus, & ibidem ad illam
damnatus: ergo qui nunquam fuisset confessus, nunquam ad illam teneretur.
Præterea verba, quæ in eadẽ lege infrà ponuntur, apertè conuincunt eõfessionẽ
illam non esse coactam & in iudicio factam, sed spontaneã & secretã. Nam ipsa-
met lex præcipit, vt si non fuerit qui recipiat ipsum caput cum quinta parte in-
super adiuncta, detur domino, & sit sacerdotis. In quib⁹ verbis manifestè innuit
lex aliquando euenire posse, vt talis confessio delicti fieret, quando nõ esset ipse
dominus aut hæres eius, cui solueretur id, quod ablatum fuerat. At si talis cõ-
fessio esset coacta, & in iudicio facta, necessariũ erat, vt esset aliquis, qui rem ab-
latam petere posset, & cui illa cum quinta insuper parte reddi deberet. Alioqui
Exo. 22. processus iudicij sine parte fieret. Rursum, si talis confessio, quam lex præcipit,
futura esset in iudicio & coacta, & non spontanea, tunc non solam quintã partẽ
vltra caput reddere oporteret, sed duplũ aut quadruplum. Nam in Exodo præ-
cipit lex, vt si quis furatus fuisset bouem, et occidisset aut vẽdidisset, quinq; bo-
ues pro vno redderet: & si furatus fuisset ouem, & occidisset aut vendidisset,
quatuor oues pro vna redderet. Si autem quod abstulerat, viuum apud furem
reperiretur, duplum reddi iubebat lex. Hic autem solùm iubet reddi caput
cum quinta parte, quod longè minus est quàm duplum. Quæ duæ leges velut ex
diametro secũ pugnare videtur, nisi hæc, quę in libro Numerorum posita est de
confessione spontanea, & non coacta, & iudiciali, intelligatur. Nã quia talis fur
sponte suũ manifestauit peccatũ, ideo lex in libro Numerorũ posita, mitiorẽ illi
infligit pœnã. Lex autẽ Exodi, quia loquitur de illo, qui nõ sponte, sed in iudicio
Augusti in quæstionibus super Nume ros cap. 10. cõuictus suũ fatetur peccatũ, maiorẽ contra illũ statuit pœnã, duplũ videlicet re-
stitutionẽ. Et hanc meã sententiã cõfirmo auctoritate Augustini, qui in quæstio-
nibus sup librũ Nu. postquã mouerat questionẽ de apparẽte istarũ legũ dissonã-
cia & cõtradictione, volens illas duas cõcordes reddere, hæc, quę sequuntur, ait.

Si furta

Si furta & fraudes hic intellexerimus, quæ non per ignorantiam negligentiæ, sed furandi vel fraudandi animo committuntur, & ideo dicta humana, quia in homines fiunt, ille (nisi fallor) erit exitus quæstionis huius, vt ideo qui fecerit, A non reddat vel duplum quia non reprehenditur vel conuincitur, sed ignorantibus à quo factum ũt, vel vtrum factum sit, ipse annunciat delictum suum. Cùm enim dixisset scriptura. Vir aut mulier quicunque fecerit ab omnibus peccatis humanis, & despiciens despexerit atque deliquerit, id est, contemnendo commi Num. 5. serit ista, adiunxit, & ait. Anima illa annunciabit peccatum, quod peccauit, & restituet delictum caput & quintas eius. Fortè ergo propterea tantum, quia ipse annunciauit, & ideo non eo damno plectendus fuit, quo furem comprehensum vel conuictum plecti oporteret, Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertè constat, legem illam Numerorum, de qua tam longè disputauimus, non esse intelligendã de confessione in iudicio factã, sed de confessione spontanea & secreta. Ex quo vltrà manifestè colligitur, legem illam obligasse furem aut quemlibet alium alienæ rei illicitum detentorem ad pœnam in illa statutam, absque aliqua iudicis condemnatione.

Præter hæc omnia tam manifesta testimonia, placuit adhuc reddere aliud, quod multò manifestius probet, legem diuinam obligasse illius transgressores ad pœnam soluendam absque aliqua iudicis condemnatione. Sacrificia, quæ in lege veteri pro peccatorum varietate præcipiebantur offerri, pœnę erant pro ipsis peccatis inflictæ. Nam licet dicebantur oblationes aut sacrificia, propterea quòd offerebãtur Deo: quia tamen peccatores illis rebus, quas Deo pro suis peccatis offerebant, priuabantur: tales rerum priuationes ex sua natura pœnæ erant ipsis offerentibus. Parum enim interest, an Deo an hominibus detur id, quod ab homine tollitur, vt talis rerum ablatio in se considerata, pœna dici possit. Si animal, quod pro peccato iubebatur Deo offerri, lex iussis- B set alicui homini aut reipublicæ dari, nullus negaret esse pœnam pro peccato inflictam, nullus ergo negare debet, pœnam esse peccato statutam, si tale animal præcipiatur offerri, vt illud sacerdos pro ipso peccatore sacrificet Deo. At nullus dubitat, peccatorem ante aliquam iudicis sententiam fuisse tunc obligatum ad sacrificia illa facienda, quæ lex pro delictis facere præcipiebat, ita vt si non feciſſet, reus vlterioris peccati teneretur. Nam inter plurima, in quę rex Dauid incidit peccata, propter adulterij taciturnitatem, hoc vnum fuit, quòd sacrificium, ad quod pro suo peccato faciendum ex legis præcepto tenebatur, Deo offerre non curauit. Vnde Nicolaus Lyranus interpretans illum versum Psalmi. Psal. 31. Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die, sic ait. Ex verecundia enim non aperiebat peccata sua, faciendo pro eis debita sacrificia in lege præcepta, quæ pro varijs peccatis variè imponuntur, & sic meritò formidabat, ne super eum veniret vindicta diuina aperta, Hæc ille. Et beatus Paulus docet illa veteris legis sacrificia esse Iudęis tunc sic necessaria, vt illorũ omissio voluntaria esset illis culpa mortalis. Nã de operibus legis loquẽs, ait. Lex nõ est ex Gala. 3. fide, sed qui fecerit ea, viuet in eis. Legẽ dicit non esse ex fide, quia lex nihil mandauit credendũ, sed solũ præcipit faciẽda. Ad quæ per timorẽ Iudæos, natura redegere voluit, dicens. Qui fecerit ea, viuet in eis. Quæ verba non sunt de vita spirituali, quæ est per gratiam intelligenda: quia talem vitam (vt ipse Paulus sæpissimè docet) sacrificia veteris legis præstare non poterant. Ex operibus le- Rom. 3. gis (ait Paulus) non iustificabitur omnis caro coram illo. Et iterum. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Et in alia epistola ait, Gala. 2. Scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem. Et iterum ibidem. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et rursum in eodem loco ait. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis autem contendat Paulum ideo dixisse Iudæum viuere in sacrificijs legis, quia illa faciens merebatur propter obedientiam & bonam animi voluntatem, quam ostendebat ad Dei præcepta: hoc facilè conuincitur per eadem Pauli verba, quibus ait. Viuet in eis. Quibus verbis non dixit eum, qui opera legis fecisset, victurum in obedientia sua, aut in quauis alia bona volitione, sed dixit illum victurum in ipsis operibus legis, vt planè ostenderet, non ex opere ipsius operantis (vt scholastici Theologi loquuntur) sed ex opere operato, vitam ipsius operatis pędere. Quod ergo Paul' dixit, Qui fecerit ea, viuet in eis, de vita corporali intelligi oportet: Quia si ea, quæ in lege præcipiebantur, aliquis Iudæus facere neglexisset, morte puniretur. Et propterea dicit Paulus viuere in sacrificijs legis qui fecisset ea, quia sic faciens euitabat mortem, qua puniretur, nisi opera legis fecisset. Hæc autem corporalis mortis comminatio (vt rectè docet Scotus in quarto sententia. distinctione prima, quæstione sexta) nunquam in lege ponitur, nisi vbi transgressio legis erat culpa mortalis. Propter quod idem Scotus alibi dicit, fuisse aliqua præcepta ceremonialia, quæ Iudæorum conscientias obligabant ad culpam mortalem. Et idem sentit de aliquibus præceptis iudicialibus, de quibus hæc ait. Ad omnia etiam iudicialia tenebantur vel per se, vel quando decernebantur per iudices eorum. Hæc Scotus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait, vel per se. Per illa enim verba satis apertè expressit, aliqua fuisse præcepta iudicialia, ad quæ Iudæi tenebantur absque aliqua iudicis sententia, qualia sunt illa quę nos ex libris Exodi, Leuitici, & Numerorum supra citauimus.

Scotus.

Scotus in 3 sent 9. viti.

Vt nostram priorem conclusionē firmiorem relinquam, operæprecium erit post tot veteris legis testimonia aliquod ex lege etiam euangelica proferre testimonium, quo manifestissimè probetur esse etiam in lege euangelica, quę multò est mitior lege veteri, aliquam legem pœnalem quæ peccatorem obligat ad pœnam in illa expressam, absque aliqua alterius iudicis sententia, quæ illum ad talem pœnam damnet. Coniux adulter in pœnam sui criminis lege euangelica priuatus est iure petendi debitum à coniuge innocente. Nam hanc pœnam lege ab eo primitus promulgata statuit Saluator sic apud Mattheum inquiés. Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicatiōis caussa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et iterum apud eundem Mattheum alibi ait. Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Per hoc quod dicit, nisi ob fornicationem, apertè docuit licere viro vxorem adulteram dimittere. Et tantundem intelligendum est concessum esse vxori, vt illa possit virum propter adulterium dimittere. Sunt enim vir & vxor in hoc negocio pares. Vterque igitur coniux, quum innocens fuerit, iustè poterit, ex lege euangelica alteri coniugi adultero petenti id, quod alias sibi debebatur, negare. quia adulter iam per peccatum ius exigendi amisit. Et in hanc pœnam incidit non solum is qui corporale adulterium cōmisit, sed etiá qui spirituale, vt est hæresis, aut idololatria. Quod inde probat Augustinus libro primo de sermone domini in monte, & citantur eius verba in cap. Idololatria. 28. q. 1. quia cùm Christus dixit posse virum dimittere vxorem propter fornicationem, non solū fornicationem corporalé expressit, sed absolutè loquutus est omnē cōplectens fornicationē, tam spiritualem quā corporalé. Et meritò Augustinus censet idem esse de formicatione spirituali intelligēdum quod de corporali: quia fornicatio spiritualis est cōtra cōiunctionē animorū, sicut corporalis contra cōiunctionē corporū. Hoc tamē interest inter spirituale & corporale adulterium, quòd si quis semel tantū inciderit in spirituale adulterium, & sit paratus corrigi, non statim incurrit pœnam. In adulterio autem carnali satis est vnus actº, nec oportet expectare correctionem vt possit innocens

Matth. 5.

Matth. 19.

Augustinus.

innocens dimittere nocentem. Nam & si postea se adultera correxerit, & castè vixerit, nunquam recuperabit ius quod semel amisit, nisi vir innocens voluerit illud per indulgentiā illi concedere. Et potest dari simile de hæretico, qui & si resipiscat & sui erroris pœniteat, nunquam tamen recuperat bona olim sua, quæ per peccatum hæresis amiserat, nisi fuerint illi misericorditer concessa, vt dicitur in cap. Vergentis, de hæreticis. Verùm & si innocens possit se ab adultera separare, non tamen poterit (vt quidam peruersè sentientes hac nostra ętate docuerunt) alteram ducere. Quia matrimonium inter illos contractū est vinculum indissolubile, quod non nisi per mortem solui potest. Quo fit vt quandiu vterque viuit, sit alter alterius coniux, nec possit alterum sibi coniungere: quia Saluator ait. Qui dimissam duxerit, adulterat. At nullo modo diceretur verè adulterasse qui dimissam duxisset, nisi illa esset adhuc vxor prioris mariti à quo dimissa fuit. Et hanc esse veram Christi mentem apertè declarat beatus Paulus in priore ad Corinthios epistola sic inquiens. Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego sed dominus: vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Nec opus est de hac re multum disputare, aut multa pro illa afferre testimonia, cùm aperta sit Ecclesiæ definitio quæ omnem de hac re disputationem tollit. Nam Concilium Florentinum sub Eugenio quarto celebratum in ea fidei definitione quam dedit Armenis, de sacramento matrimonij differens, hæc ait. Quanuis ex caussa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, quum matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum sit. Hæc concilium florentinum. Quibus verbis, cùm sint tam manifesta, non video quid possit responderi ab illis qui contrariam tenent sententiam. Separantur ergo coniuges ab eodem thoro propter alterius adulterium, sed non dissoluitur vinculum matrimonij. Sed quia fornicatio aut adulterium dicitur esse caussa propter quam vxor potest à viro dimitti, oportet talē esse fornicationē quæ culpa & non parua sed mortalis merito censeri debeat. Nam si absque culpa sua mortali fornicata fuisset, iniustum esset illam tam graui pœna punire. Sæpe enim contingere potest, vt mulier nupta sine culpa sua præsertim mortali ab altero viro cognoscatur, & sic adulterium quantum ad substantiam actus committat. Quoties igitur id contigerit, non poterit maritus eam à thoro repellere, præsertim si illa se à culpa immunem ostenderit. Primò quidem euenire potest, vt mulier propter longam viri absentiam, aut testimonio virorum fidelium, aut violentis alijs præsumptionibus inducta, credat virum suum esse mortuum, & sic credens nubat alteri, & cognoscatur ab illo. Quo euentu mulier fornicasse & adulterasse dicetur, tale tamen adulterium non imputabitur illi ad culpam, quia excusabitur per ignorantiam qua credidit virum suum esse mortuum: & ideo vir suus non poterit ob hanc caussam illam dimittere, vt dicitur in cap. Cùm per bellicam. 24. q. 2. Deinde, si vxor fuerit ab alieno viro vi oppressa, vt Lucretiam Romanam Collatini vxorem à Tarquinij regis filio oppressam fuisse fertur, nullus merito poterit illi adulterij notam inurere, nec per consequens vir eius poterit hac de caussa illā repellere, vt apertè docetur in capitul. Proposito. 32. q. 5. Hoc autem non de leui violentia intelligi oportet, sed de vera & absoluta, cui nullus à principio accesit verus consensus, sed magnus interuenit metus. Nam si absque vero metu, sed solū propter præceptum parentū, aut vehementē consanguineorum adhortationem, aut propter aliam consimilem caussam fornicetur cum aliquo, etiam contrahendo cum illo, sicut non excusabitur à culpa adulterij, ita nec à pœna expulsionis, in quam propter adulterium incidit: vt habetur in capitulo. Omnes canones. 32. q. 7. Hinc est quòd vxor Sansonis non est excusata ab adulterio quod commisit alteri nubens Sansone viuente, quanuis ex

Mat. 5.

1. ad Cor. 7.

Concilium Florentinū.

Lucretia.

Iudicum. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcepto patris id fecerit: nec etiam excusatur ab adulterio Michol vxor Dauid
1.Reg.25. regis, quæ ipso viuente nupsit alteri, quanuis ex præcepto Saulis patris sui id fe-
cerit. Præterea, si quis extraneus fraudulenter, & per insidias se immiserit in le-
Gen.29. ctum vxoris, & simulans se virum illius cum illa cõierit, sicut Lya simulans se C
Rachelem coiuit cum Iacob, nullus meritò poterit talem vxorem de adulterio
reprehendere, & inde sequitur vt nec vir eius possit illam ob id à suo thoro re-
pellere, vt apertè dicitur in cap. In lectum mariti. 34. quæstione. 3. In omnibus
huiusmodi casibus in quibus nulla interuenit vxoris culpa, & si fortè accidat for-
nicatio; non poterit maritus vxorem à se dimittere, quia (vt dicitur in .l. Vxor.
C. de diuortijs,) diuortium dolum requirit. Potest etiam contingere, vt mulie-
rem in culpa adulterij deprehensam vir eius non possit illam iustè à suo consor-
tio repellere, vt puta si ille eodem aut pari crimine pollut⁹ fuerit. Quia paria de-
licta mutua compensatione tolluntur, vt dicitur in capitulo, Significasti, de di-
uortijs, &. 32. quæstione quinta. per totum, &. l. Viro atque vxore. ff. soluto ma-
trimonio. Et hoc verum est etiam si viri fornicatio sit occulta, vxoris autem
manifesta: quia tunc peccaret mortaliter vir si vxorem dimitteret aut accusa-
ret. Nam cùm hic disputemus de iudicio secreto conscientiæ & non forensi, in
quo sola veritatis cognitio, & non probatio per testes requiritur, parum inter-
est, an fornicatio viri sit secreta an publica, quando sibi ipsi cõstat se fornicatũ
fuisse. Præterea vxori illi adulteræ, cuius maritus occultũ commisit adulterium,
non deficit ius excipiendi vt crimen suum alterius crimine tollat, sed solã deficit
probatio: propter quem probationis defectum, & si in foro contentioso possit
ab actione exceptionis repelli, non tamen in foro conscientiæ, vbi nulli (vt di-
ximus) testes requiruntur, sed sola veritatis cognitio. Et probari potest per hoc
quod .32.q.7. per totum, absolutè docetur neutrum posse alterum dimittere, si
ipse fornicatus est, nec distinguitur ibidem an fornicatio alterius sit occulta vel
publica. Hic tamen admonere oportet, quòd sicut dicitur in. l. Illud. ff. de peri- D
culo & commodo rei venditæ, vltima mora nocet, & illa est quæ trahit ad se pe
riculum. Et inde sequitur vt vtroque coniuge fornicante ille qui correctus for-
nicationem deserit, habet ius dimittendi alterum incorrigibilem & in fornicati-
one persistentem, sed non è contrario, quia iam non sunt paria delicta quando
vnum est emendatum, & alterũ perseuerat. Est adhuc aliud admonendũ, quòd
ad iustam delicti compensationem in hoc casu faciendam, non est opus vt eadẽ
fornicationis specie sit vterque infectus, sed satis est vt sit in eodem fornicatio-
nis genere, quanuis in diuersa specie, dummodo is qui se per exceptionem tueri
vult, sit leuiori culpa & non grauiori pollutus. Is enim qui solum adulterij cri-
men commisit, potest se per exceptionem tueri contra alterum qui crimine for-
nicationis contra naturam pollutus est: non tamẽ è cõtrario, quia simplex adul-
terium & peccatum contra naturam sunt crimina imparia. Ille etiam qui in cor-
poralem quãlibet incidit fornicationem potest repellere eum qui incidit in spi-
ritualem. Adulter enim & quiuis alius fornicator corporalis, etiam si sit Sodo-
morum crimine pollutus, potest à se repellere coniugem suum, si sit hæreticus
aut idololatra, sed non è contrario: quia fornicatio spiritualis, qualis est hæresis
aut idololatria, multo grauior est fornicatione corporali. Et quia lenocinium
non minus est crimen, imò multo maius quàm adulterium, vt dicitur in. l. Palã.
ff. de ritu nuptiarum, hinc est quòd maritus qui lenocinium exercens vxorem
suam prostituit, non potest illam propter hoc à se dimittere, vt dicitur in cap.
Discretionem, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Iniustum enim es-
set vt qui in eodem crimine particeps fuit, illæsus manens alium damnaret. Fa-
cientes enim & consentientes eadem pœna constringere debet, Paulo testante
Rom.1. qui sic ait. Non solùm qui talia agunt, sed qui agentibus consentiunt digni sunt
morte.

morte. Tali enim lenoni vxorem suam prostituenti, qui illam propter adulteri-
um accusare aut dimittere nititur; dici merito poterit id, quod idem Paulus simi
libus ait. Inexcusabilis es ò homo, omnis qui alium iudicas. In quo enim iudi-
cas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Voco autem, A
quatenus præsentem respicit materiam, lenonem aut prostitutorem vxoris suę;
non solum eum qui illi imperat adulterium, sed omnem illum qui sciuit, & no-
luit prohibere quum potuit. Idem enim est scientem non prohibere delictum
inferioris quum possit, & imperare. At non ita esset censendum si aliud agens
& indirectè (vt aiunt) illi occasionem adulterij dedisset, vt puta eam relinquen-
do, & necessaria denegando: quia (vt dicitur in dicta. l. Palam) non est ignoscẽ-
dum ei qui prætextu paupertatis turpissimam vitam agit: nisi fortè hac intenti-
one à se illam maritus repulisset, aut necessaria denegasset, vt illa tandem necessi-
tate vrgente adulterium commisisset, tunc enim (vt dicitur in capitulo. Ex lite-
ris, de diuortijs) ille contra vxorem agere non posset.

Vt igitur ea quæ tam latè de lege pœnali euangelica diximus, ad compendiũ
redigamus, dicimus omnem illum coniugem qui innocens est, posse iustè dimit-
tere coniugem nocentem. Pari etiam ratione dicimus illũ etiam qui minori for-
nicationis crimine est infect⁹, posse à se repellere alium qui est grauiori fornica-
tionis crimine pollutus, siue illa sit corporalis, siue spiritualis fornicatio. Nec so-
lùm potest, sed etiam repellere tenetur saltem à thoro, nisi fortè saluti animæ suę
aut vxoris suæ prospicere intendat, aut vxorem suam correctam videns miseri-
corditer cum illa agere & illi parcere velit. Nam si vxorem retinendo sperat il-
lam vtcunque emendandam iustè propter illius correctionem poterit illã apud
se retinere, dummodo illis qui vxoris adulterium nouerant, admoneat, se vxorẽ
suam apud se retinere, non vt illius crimen foueat, sed potius vt illam corrigat,
& à crimine auocet: quod Deo adiutore se facturum sperat. Qua admonitione
facta si illi nihilominus scandalizantur, non tenetur ad illorum scandalum eui- B
tandum eam dimittere. Quia tale non est scandalum paruulorum ex ignorantia
aut infirmitate proueniens, sed est scandalum pharisæorum procedens ex pura
malicia, quod Saluator noster esse contemnendum docuit, dicens. Sinite illos, Matth.15.
cæci sunt, & duces cæcorum. Et si potest eam retinere propter solam correcti-
onis spem, multo melius id facere poterit quum viderit illam iam correctam &
emendatam. Potest enim quisque iuri suo renunciare, præsertim quando nul-
lum inde alteri periculum imminet. Cùm igitur nullum vxori præstatur pericu-
lum, nec vllum alijs ex retentione præbetur scandalum, quia omnibus nota est
illius correctio, poterit vir illam olim adulteram apud se retinere, & renunciare
iuri suo quod habebat ad dimittendum illam. Quam renunciationem postquam
semel per carnalem copulam fecerit, non poterit deinceps propter illud delict⁹ si
illam à se dimittere. Deinde, si vxorem adulteram à se repellens diffidit se posse
castè viuere, potest eam iustè apud se retinere ad euitandum peccatum quod illa
repulsa metuit se commissurum. Et hoc verum est, etiam si illam retinens speret
per hoc illam minus fore emendandam, quàm si illam à se repulisset. Quia magis
tenetur saluti animæ suæ prospicere quàm alienæ, & nemo cum periculo animæ
suæ tenetur salutem animę alterius perquirere. Et probatur hoc apertius per hoc
quòd vir non magis obligatur ad corrigendam vxorem suam, quàm dominus
seruum. Dominus autem non tenetur à se repellere seruum excommunicatum,
sed potest ab eo quanuis excommunicato debitum seruitium exigere, ergo eo-
dem modo vir poterit, quum sibi opus fuerit ab vxore debitum petere quanuis
illa in crimine adulterij persistat, præsertim cùm magis teneatur vxor ad reddẽ-
dum debitum viro, quàm seruus ad reddendum seruitium domino. Si verò ma-
ritus confidit in domino vxore repulsa se posse continere, & non sperat vxore
retenta

Universidad de Deusto
Biblioteca

retenta illam fore emendandam, tenebitur illam à se expellere, ne peccatum illius fouere videatur illam retinendo. Et in hoc solo casu puto esse intelligendum
Hieronym'. Hieronymum qui dicit peccare illum qui adulteram retinet. Nam in commentarijs super Matthæum interpretans illa Saluatoris verba ex decimo nono Matthæi capite supra citata, sic ait. Sola fornicatio est quæ vxoris vincat affectum. C
Imò cùm illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit à marito, non debet teneri: ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura.
Prouerb. 18. Qui adulteram tenet, stultus & impius est. Vbicunque est igitur fornicatio, & fornicationis suspicio, liberè vxor dimittitur. Hæc Hieronymus, & citantur eius verba à Gratiano in cap. Dixit dominus in euãgelio. 32. q. 1. In quib⁹ verbis apertissimè docet peccare & quidem mortaliter virum, qui vxorem suam adulterã retinet. Sed hoc (vt diximus) tũc solùm veritatem habet, quando vir confidit se posse sine vxore castè viuere, & non sperat illam magis corrigendam, si apud se
In cap. Ex parte, de spõsalibus, dicitur necessarium ẽ quòd fornicatio sit manifesta. retineat, quàm si a se repellat. Nam si alterum horum desit, iustè poterit eam retinere. Cæterum, quod Hieronymus dixit, per suspitionem fornicationis posse vxorem dimitti, non de quacunque suspitione intelligendum est, sed solùm de graui & violenta, quæ merito purgationem exigere valeat, qualis exprimitur in cap. Literis tuæ fraternitatis, de præsumptionibus: vel alia similis quæ vehementer persuadeat coniugis adulterium. Alioqui ansa præberetur mulieribus quæ natura sunt suspicioſissimæ, vt facilè & absque vlla causſa ad nutum leuissimæ suspitionis viros suos repellere possent. Si violentam habet innocens de suo conIuge suspitionem, tunc veram esse credo Hieronymi sententiam, vt propter illam merito possit illi purgationem iniungere, quàm si facere neglexerit, aut in ea defecerit, iustè poterit illi debitum negare. Hactenus legem euangelicam à Christo Saluatore nostro contra adulteros datam, declarauimus superest vt probemus illam esse legem pœnalem, & obligare adulterum coniugem ad pœnam in illa statutam etiam ante omnem iudicis sententiam. Certum quidem est pœ- D
nam esse adultero coniugi priuatum esse iure exigendi debitum ab altero coniuge suo: & inde apertissimè colligitur, vt lex quę talem pœnam cõtra adulterum statuit, sit pœnalis censenda. Ad hanc autem pœnam sustinendam obligatur in conscientia adulter absque aliqua iudicis sententia, quæ illum de crimine damnet. Nam licet ad diuortium plenum faciendum, & cohabitationem iustè separandam requiratur iudicis sententia, ad hoc tamen vt retenta cohabitatione debitum secreto negetur, nulla requiritur iudicis sententia: sed satis est vt illi quotione. Tunc enim adulter ante iudicis sentẽtiã, quãuis possit absq; vllo peccato blande & humiliter ab innocente coniugale debitum petere, & illo donante recipere: non tamen potest illo negante per vim & violentiam capere. Et si taliter acceperit, nullus vel mediocriter doctus illum mortaliter peccasse negabit: quia id quod iure sibi non debebatur, arripuit. Et ob hanc causſam dicit Petrus de Palude, quod si Ecclesia præciperet alicui qui certus est de adulterio vxoris
Pet de Palude in. 4 sent. dist. 27. q 4. ar. 2. suæ, quanuis illud probare non potest, vt reddat debitũ vxori sue non teneretur illi obedire, quia tale præceptum procedit ex errore & ignorantia. Si enim iudex sciret vxorem esse adulteram, non præciperet marito vt debitum vxori redderet. Nam sic præcipiendo apertam illi facit iniuriam, quia sic compellens illum infligit illi sine culpa illius bigamiam quam eò ipso incurrit si illam post adulterium cognoscit, vt dicitur in cap. Si cuius, & in cap. Si laici. 34. dist. Deinde iuxta communem & veriorem opinionem is qui in foro contentioso damnatus est iniustè secundum veritatem, sed iustè secũdum allegata & probata, non tenetur in foro conscientiæ (vt libro primo, capite. 6. diximus) obedire sententiæ iudicis, nisi forte ratione scãdali quod totis viribus vitare tenetur. Cũ igitur maritus
innocens

innocens possit vxorem adulteram sine iudicis sententia imò contra iudicis sententiã à thoro repellere, apertè cõuincitur inde legẽ aliquã euangelicã pœnalẽ obligare in conscientia ad pœnam in illa statutam. Quidam vir doctissimus theA ologus cum quo rem hanc amicè conferebam, qui constanter tueri nitebatur nullam legem pœnalem obligare ad pœnam in foro conscientiæ sustinendam vehementer admirabatur, quum ego illi hanc legem euangelicam contra adulteros datam obieci & rimulam aliquam, qua elabi posset, quærens respondit mihi negando adulterum esse obligatum ad pœnam ante sententiam. Quia (vt ille dicebat) quando innocens adulterum repellit à thoro propter adulterium commissum, tunc illum condemnat, & fert contra illum sententiam, & post illam sententiam contra illum datã, adulter est priuatus iure petendi debitũ, & non ante. Hanc autem responsionem falsam esse facillimè conuincam: & vt apertius id fiat, oportet annotare, quòd non simul & in eodẽ tempore contingunt hæc duo, videlicet petitio adulteri qua debitum ab innocente petit, & negatio innocentis qua renuit debitum coniugale reddere. Nam (vt apertissimè constat) ipsa petitio præcedit tempore negationẽ. Quæro igitur in illo priori tempore quando adulter petit antequam sit illi quod petit, denegatum, an tunc habeat ius ad petendum, an non. Si tunc habet ius ad petendum, ergo alius postea iniuste illi negat. Consequentia vel ex eo est apertissima, quòd ius ad petendum & obligatio ad reddendum sunt correlatiua quæ mutuo se consequuntur. Sicut enim præcipere & obedire se mutuo consequuntur, ità exigere & reddere. Nam si Petrus potest aliquid præcipere Iohanni, consequens est vt Iohannes teneatur obedire Petro, alioqui Petrus non posset illi iure præcipere aliquid. Ad eundem modum se habent exigere & reddere: quia si adulter potest non solùm blande & humiliter ab innocente petere, sed etiam exigere: necessariò sequitur, vt innocens teneatur reddere. Constat autem quòd innocens non tenetur reddere, imò sæpe
B (vt suprà diximus) tenẽtur non reddere, ergo adulter antequam ab innocente repellatur quanuis possit humiliter debitum coniugale ab eo petere, non tamen exigere, hoc est, iure & iustè tanquam sibi debitum petere. Si tunc hoc non potest facere adulter, apertissimè inde conuincitur adulterum esse priuatũ iure petendi debitum à coniuge innocente, antequam ab illo repellatur. Quam pœnam cùm non aliunde sustineat, nisi quia est sibi per legem euangelicam inflicta, sequitur inde legem illam euangelicam contra adulteros latam esse pœnalem, & obligare adulterum in conscientia ad pœnam in ea constitutam etiam ante omnem siue publicam siue priuatam condemnationẽ. Et hinc vlterius inferò, quod si vxore ignorante mariti sui adulterium, propter aliquam aliam leuem causſam negaret marito adultero debitum coniugale, & ille inuitam illam cogeret ad reddendum, vterque illorum peccaret mortaliter. Illa, quia agit contra conscientiam, dum negat debitum illi, quem credidit esse innocentem: ille verò, quia petit & per vim capit quod iure capere non potest. Ex quo apertissimè conuincitur talem pœnam esse adultero inflictam absque vlla vxoris condemnatione, quia etsi illa debitum marito negauerit, hanc tamen repulsam, illa non propter adulterium, sed propter aliam causſam (vt supposuimus) dedit. Fortè hic aliquis dicet (prout quidã alius vir æque doctus ac præcedens cũ quo etiã rem hãc amicè contuli, mihi respondit) legem illam non esse in euangelio primitus latam, sed esse ex ipsa naturæ lege & primæua matrimonij institutione, & ex natura ipsius matrimonialis contractus. Sed hæc responsio toto (vt dicitur) errat cœlo, & multo longius à recto tramite discedit quàm præcedens. Nam & si illi gratis detur hoc prouenire ex lege naturæ, ex ipsa tamen responsione sequitur aliquam esse naturæ legem pœnalem quæ obliget in foro (vt dici solet) conscientiæ ad pœnam subeundam absque vlla sententia quę illum ad talem pœnam damnet. Nam
quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd hæc sit lex, & quòd in conscientia obliget, apertius iam probatum est, quàm vt quis meritò negare possit. Quanuis enim ita esset, vt ex natura ipsius contractus matrimonialis oriatur illa pœna, non obstat vt ipsa natura cõtractus non dicatur lex, per quam ipse contractus firmatur, & roboratur. Deinde falsum est talem pœnam ex ipsa matrimonij natura oriri: quia hæc adulterorum pœna nunquam ante legem euangelicam innotuit, & nisi Christus eam promulgasset, non erat nota in lumine naturali. Nullum enim in toto veteri testamento reperitur huius legis vestigium. At si illa esset ex lege naturæ, fuisset in aliquo veteris testamenti loco vtcunque declarata quemadmodum multa alia non tam necessaria, vt hæc, sunt ibidem expressa. In veteri testamento fuit lex cõtra adulteros, vt lapidarentur. In lege autem euangelica, quæ multo mitior est, data est lex, quæ innocenti coniugi concedit facultatem repellendi à suo thoro nocentem. Ex quibus omnibus apertè conuincitur legem illam contra adulteros datam, esse à Christo primitus promulgatã, & obligare adulterum in foro conscientię ad pœnam in illa statutam, ante aliquam vlteriorem condemnationem.

Quod humana potestas siue laica illa sit siue ecclesiastica, potest statuere legem pœnalem obligantem ad pœnam in foro conscientiæ subeundam etiam sine vlla iudicis sententia.

CAPVT. V.

HOC igitur tam firmissimo iacto fundamento ad reliquam nostræ disputationis structuram, quam potissimum intendo, perficiẽdam progrediens, dico Ecclesiam posse statuere legem pœnalem obligãtem conscientiam peccatoris ad pœnam sine aliqua iudicis sententia subeundam. Voco autem Ecclesiam non solã fidelium congregationem, sed etiam ipsius congregationis prælatum, quemadmodum Saluator noster vocauit illum Ecclesiam cùm de peccatore semel & iterum admonito & nõ correcto, præcepit illum esse denunciandum Ecclesiæ. Tunc enim Ecclesiæ nomine prælatum illius intellexit, & non totam fidelium congregationem. Alioqui nũquam aut rarissimè aut difficillimè talis denunciatio fieri posset, quia tota fidelium vniuersitas difficillimè poterat in vno loco congregari. Et certè non est vero simile Christum Saluatorem nostrum voluisse, vt pro quolibet peccatore bis admonito & non correcto semper tota simul congregaretur fidelium vniuersitas. Et hinc patet quàm male argumentantur, qui verba illa Saluatoris citant ad probandum Cõcilium esse supra Papã, volentes nomine Ecclesiæ loco illo Concilium vniuersalem Ecclesiam representans intelligi: cùm illic solus Ecclesiæ prælatus intelligatur, cui denunciandum esse præcipit Christus crimen fratris bis admoniti & minimè correcti. Prælatus enim Ecclesiam cui præest repræsentat, quemadmodum caput totum corpus cui præficitur. Siue igitur nomine Ecclesię totum corpus siue solum illius caput intelligas, dico Ecclesiam posse statuere legem pœnalem, quæ obliget peccatoris conscientiam ad pœnam aliquam, absque vlla iudicis sententia sustinendam. Hæc cõclusio apertè deducitur ex his quæ in proximè præcedenti capitulo probata sunt. Ecclesia enim (vt libro primo capite. 5. docuimus) per potestatem ad hoc sibi à Deo traditam potest leges condere de quacunque re, quæ non sit cõtra ius naturale aut diuinum, præsertim si res illa iuuat ad meliorem mandatorum Dei obseruationem, & potest homines sibi subditos ad talium legum obseruationem, si res de qua

Mat. 18.

qua illæ decernũt sunt graues, sic obligare, vt illarũ trãsgressio sit illis mortalis. At hominẽ peccatorẽ obligari in cõscientia per legẽ ad pœnã sine iudicis sententia subeundã, non est contra ius naturale nec diuinũ. Quia (vt præcedenti capitulo probauim⁹) aliquæ sunt leges diuinę quæ olim obligauerũt, & aliqua nũc obligat ad pœnam absque omni iudicis sententia sustinendam. Ex quo apertè conuincitur talem legem statuere nõ esse contra ius naturale, quia etsi Deus aliquãdo iuxta quorundam opinionem, in his quæ lege naturæ præcepta aut prohibita sunt, dispensauerit, nunquam tamen legem statuit quæ legi naturæ repugnaret. Tunc enim ipsa lex naturæ eo ipso efficeretur iniusta & a rectitudine deuians: quoniã (vt Augustinus in libro de libero arbitrio docet) lex naturalis ideo semper est recta quia semper se diuinæ voluntati conformat. Cui sententiæ seruiunt ea testimonia quæ lib. 1. capite. 10. citauim⁹ ex Cypriano & Aristotele. Præterea, si esset contra ius naturale statuere legem obligantem in foro conscientiæ ad pœnam sine vlteriori sententia soluendam, hoc posset ex sacris literis manifestè ostendi, quoniam totum ius naturale in illis plenissimè continetur, & perfectissimè declaratur. At nullus est sacræ scripturæ locus qui doceat neminem posse obligari in conscientia ad pœnam sine alia iudicis sententia soluendam ergo non est contra ius naturale talem legem statuere, quæ peccatorem in conscientia obliget ad pœnam subeundam. Peccatorem etiam obligari in conscientia ad pœnam suo crimini debitam sine aliqua iudicis sententia soluendam, multum prodest ad meliorem legum tam diuinarum quàm humanarum obseruationem. Quia sicut pœna à lege statuta, & à iudice inferẽda vtilis est (vt lib 1 cap. 4. apertè ostendimus) ad publica crimina coercenda, ita etiã talis obligatio ad pœnam in conscientia soluendam vtilis est ad cohibendos homines ne secretò crimina perpetrare audeant. Nam timore talis pœnæ soluendę multi reuocabuntur à talium criminum occultorum perpetratione, si ad talem pœnam sine aliqua iudicis sententia suas conscientias obligatas esse intellexerint. Hoc enim quotidie experimur in his, qui vt ab aliquo crimine melius abstinere possint, vouent se aliquod difficile & arduum facturos, vt timore talis pœnæ, ad quam, etiam si occultissimè crimen illud commiserint, obligandos se fore intelligunt, reuocentur à crimine, ad quod se pronos esse agnoscunt. Nec dubium est eodem modo plerosque homines timore pœnæ per legem impositæ fore cohibendos à criminum occultorum perpetratione, si intelligerent se in conscientia esse obligatos ad talem pœnam absque aliqua iudicis sententia quæ illum declaret in tale crimen incidisse. Cùm igitur tanta ex huiusmodi lege ad pœnam in foro conscientiæ obligante prouenire possit vtilitas, conuincitur inde apertissimè Ecclesiam posse conscientiam peccatoris obligare ad pœnam sine aliqua iudicis sententia soluendam. Nec solum hoc facere potest, sed aliquando id facere oporteret, vt puta in aliquib⁹ grauibus delictis quæ plus possunt nocere reipublicæ in occulto quàm in publico commissa.

A

Augustinus.

B

Secundò, præfatam nostram principalem cõclusionem sic probo. Si nulla esset lex scripta quæ hominem alicuius certi criminis reum aliqua certa pœna decerneret esse puniendum, posset iudex secundum iuris naturalis regulas huiusmodi hominem ad aliquam pœnam damnare. Et vt rem apertius explicemus, aliqua oportet proponere exempla. Si nulla esset lex quæ reũ criminis læsæ maiestatis priuaret omnibus bonis suis sicut nunc priuatur per. l. Quisquis cum militibus, C. ad legem Iuliam maiestatis, posset nihilominus imperator aut qui illius gereret vices, cum qui regalem læsisset maiestatem, priuare omnibus suis bonis, & præcipere illi vt illa fisco redderet. Qua re peracta, homo ille teneretur in cõscientia ad reddendum bona sua fisco. Ad eundem modum si lex illa prima quæ habetur in Codice Iustiniano, titulo ad legem Iuliam repetundarum, nunquam fuisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisset lata, posset nihilominus rex, aut qui illius tenet locum, præsidem prouinciæ qui aliquid in illa rapuisset ad pœnam quadrupli condemnare. Qua data cõ-
dẽnatione certissimum & indubitatum est (vt capite 3. huius secundi libri probauimus) præsidẽ sic damnatũ obligari in conscientia ad talẽ pœnã soluendam. C
Si iudex potest obligare conscientiam peccatoris ad pœnam soluendam, ergo etiam lex poterit eodem modo obligare. Alioqui oportebit fateri legem scriptam minoris esse potestatis ad obligandum conscientias subditorum, quàm lex viua quæ est ipse legislator. Hoc autem quàm absonum sit & à veritate deuians, vel mediocriter doctus intelliget. Nã sicut potuit legislator verbo aliquid præcipere, ita etiam scripto. Mentem siquidem nostram scripturis perinde ac verbis manifestamus. Et propter hanc causãm scriptura illa per quam defunctus disponit quid post mortem suam de bonis suis agi velit, latine dicitur testamentum, quia est quoddam mẽtis ipsius defuncti testimonium. Dicitur etiam vltima defuncti voluntas: non quidem quod ipsa scriptura sit vera defuncti voluntas, sed quia exprimit & manifestat defuncti voluntatem. Sicut defunctus obligat hæredem verbo quod sufficienti numero testium comprobatur, ita etiam obligat eundem hæredem per scripturam iustè & legitimè confectam. Ad eundem prorsus modum dicendum est de lege scripta, quæ non est aliud quàm quoddã testimoniũ voluntatis ipsius legislatoris. Quia enim legislator non potest omni loco adesse, & omnibus verbo præcipere, vtitur scriptura per quam omnibus sibi subditis ostendat suam voluntatem. Et huic sententiæ attestatur Tullius, qui libro secundo de legibus sic ait. Verè dici potest, magistratũ legẽ esse loquentẽ, legẽ autẽ mutũ magistratũ, Hęc ille. At quũ volũtas legislatoris sit quę subditos obliget, et volũtas eius æque p scripturã manifestetur ac per vocẽ, cõuincitur inde legem scriptam ita obligare subditorum conscientias ad aliquid agendum vel permittendum, sicut obligaret viua ipsius legislatoris vox. Ex quo apertissimè colligitur eũ qui à iure est dãnatus ad aliq̃ certam pœnã soluendã, teneri in cõ- D
scientia ad illam reddendam, sicut teneretur si à iudice condemnaretur ad illam. Quia non minoris potestatis est circa obligationem lex quàm iudex. Fortè aliquis huius argumentationis vires agnoscens, volensque suam opinionem pertinaciter tueri, dicet hominem à iudice damnatum ad pœnam, non teneri in conscientia ad reddendum illam, sed satis illi esse vt patienter toleret, si capiatur ab eo id, ad quod damnatus est, & non reũstat capienti. Sed hæc responsio quã longè distet à veritate, iam supra ostendi capite tertio huius libri secundi.

Tertiò, eandem principalem conclusionem sic probo. Ecclesia obligat fideles ad ieiunium aliquot anni diebus (vt omnes tam canonistæ quàm theologi fatentur) sub pœna culpæ mortalis sustinendum. At cùm constet ieiunij legem esse pœnalem, inde apertè cõuincitur Ecclesiam posse facere legem pœnalem obligantem ad pœnam in foro conscientiæ sustinendam. Fortè aliquis negabit ieiunij legem esse pœnalem: quia licet ieiunium in se sit pœnale, non tamen est pœna, prout nunc loquimur de pœna. Pœna enim de qua nunc loquimur (vt libro primo capite tertio diximus) quodammodo respicit culpam: quia non nisi propter culpam imponitur. At ieiunium ab Ecclesia statutum nõ solùm iniungitur propter peccata iam perpetrata: quoniam si sic esset is qui esset liber à culpa, ad talia ieiunia non obligaretur. Hoc autem falsum est & hæreticum, & velut tale damnatum in Cõcilio Vienẽsi, cuius definitio habetur in Clementina. Ad nostrum, de hæreticis. Est ergo ieiunium ab Ecclesia institutum ad reprimenda peccata, præsertim illa quæ ex nimio cibo & potu oriri solent. Qui corporali ieiunio (inquit Gregorius in præfatione missæ quadragesimalis) vitia cõprimis. Hoc igitur aliqui considerantes, fortè dicent ieiunium non esse pœnam, & legem de ieiunio non esse pœnalem. Sed hoc parũ obstat: quia sicut Ecclesia

statuit

statuit ieiunium ad comprimenda peccata, ita etiam potest iniungere ieiunium ad satisfaciendum Deo pro peccatis, sicut regem Niniuitarum olim fecisse scimus. Hic enim (vt sacra testatur historia) vt iram Dei, quam pro suis peccatis exasperatam esse agnoscebat, mitigaret, ieiunium omnibus sine vllo discrimine indixit. Ex qua re nostri theologi colligunt Ecclesiam propter aliquam similem communem causãm posse obligare etiam paruulos ad ieiunium. Si ob similem causãm Ecclesia ieiunium indiceret, nullus negaret ieiunium illud esse pœnam, & legem illud præcipientem esse pœnalem, quia propter peccata iam commissa tale præciperet ieiunium. Qua lege data cùm omnes ad illam obligarentur, constaret tũc Ecclesiam per legem ab ea datam obligare ad pœnam in foro conscientiæ sustinendam. Posset etiam Ecclesia statuere legem qua sub terminatione gehennæ præciperet, vt qui tale aut tale crimen commisisset, teneretur ieiunare vno aut altero die: sicut sacerdos iuxta quorundam opinionem potest obligare, pœnitentem ad ieiunium pro peccato sustinendum. Nam huiusmodi tales leges fuerunt olim ab Ecclesia latæ, quanuis non constat eas fuisse datas hac intentione, vt illarum transgressores essent culpæ mortali obnoxij. In capitulo, Accepisti, de sponsa duorum, præcipitur vt qui contrahit cum aliqua quæ est alteri desponsata per verba de præsenti, ipsa dimissa quadraginta dies ieiunet in pane & aqua. In capitulo, Quicunque. 6. quæstione. 1. præcipitur, vt qui periurus fuerit quadraginta diebus in pane & aqua ieiunet. In capitulo, Vt mensuræ, de emptione & venditione, præcipitur vt qui mensurat in falsa mensura, ieiunet triginta diebus in pane & aqua. In his omnibus Ecclesia præcepit ieiunia in pœnam præteritorum peccatorum, & inde constat tales leges esse pœnales. Et potuisset obligare illos ad talem ieiunij pœnam in foro conscientiæ, sicut modo obligat ad ieiunium quod imponitur ad futura peccata vitanda. Ioan. 3. A

Præterea, quarto eandem principalem conclusionem hoc argumento probo. Homo potest se ipsum obligare ad pœnam in foro conscientiæ sine aliqua iudicis sententia soluendam, ergo Ecclesia potest etiam eodem modo hominem fidelem obligare ad illam. Collectio hæc vel ex eo constat esse bona, quòd circa pœnas inferendas plus potest superior erga inferiorem, quàm inferior erga se ipsum. Non enim tantum valet quisque se ipsum propter sua peccata punire, quantum illum superior punire posset. Assumptum huius argumentationis probatur: quia si quis vouisset ieiunare quolibet die sabbati sub hac pœna vt quocunque die violasset hoc ieiunium, teneretur pecuniam aliquam pauperi elargiri, is certè post violatum ieiunium teneretur in foro conscientiæ illam pecuniæ quantitatem ad quam se obligauit reddere. Fortè hic aliquis respondebit hoc exemplum de voto ieiunij nunc adductum nullam habere cum alijs similitudinem aut conuenientiam, propterea, quòd hic taliter vouens obligauit se Deo, & ideo non requiritur sententia iudicis, vt pœnam, ad quam se Deo obligauit, sustinere cogatur. Sed hæc responsio non tollit argumenti difficultatem, quia ad omnia præcepta diuina seruanda non obligatur homo homini, sed Deo: & ita iuxta hanc responsionem oporteret eadem ratione fateri, vt Ecclesia possit obligare in foro conscientiæ saltem ad eas pœnas quas imposuit pro transgressione diuinorũ præceptorum. Ad leges etiam humanas seruandas non obligatur homo homini illarum conditori nisi quia prius obligatus est Deo præcipiẽti vt obediamus præpositis nostris. Nam si Deus non præcepisset nobis vt superioribus nostris obediremus, illorũ lẽges & præcepta nequaquam nos ad peccatum obligarent. Quo fit vt data aliqua lege humana iusta subditus sit obligatus non solũ homini sed Deo, ad illius obseruationem: quia Saluator noster de præpositis Ecclesiæ B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luce.10. loquens dixit. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Ex quo sequitur vt Ecclesia possit suos subditos obligare in foro conscientiæ etiam ad eas pœnas quas imponit pro transgressione suorum præceptorum, quæ aliqua ex parte diuina præcepta dici possunt. Nam si homo potest se obligare eleemosynæ elargiendæ, si violauerit ieiunium quod ipse vouit, multo melius poterit Ecclesia obligare in foro conscientiæ subditum suum ad similem pœnam, si ille violauerit ieiunium quod illa præcepit. Quia (vt dixi) plus potest illa in pœnis inferendis erga subditos suos, quàm singuli eorum circa se ipsos. C

Rursum, quinto argumento & mea quidem sententia fortissimo probo eandem principalem conclusionem per multitudinem exemplorum, in quibus apertissimè constat esse obligationem in foro conscientiæ ad pœnam subeundã. Et primo loco profero omnia illa iuris canonici decreta, quæ committentibus tale aut tale crimen imponunt ipso iure aut excommunicationem, aut suspensionem, aut irregularitatem. In his omnibus (vt omnes fatentur) quicunque aliquod tale crimen commisit, eo ipso sine vlteriore aliqua iudicis sententia, incidit in eam censuram quæ per tale decretum fuerat expressa. Ex quibus decretis apertissimè constat Ecclesiam obligare reum ad pœnam ante omnem condemnationem sustinendam. Verùm hic annotare oportet iuxta sententiam Innocẽtij & Hostiensis in cap. Extirpandæ, de præbendis, quòd vbi huiusmodi pœnæ imponuntur ex facto negatiuo (sic enim illi loquuntur) nó incurritur pœna nisi præcedat monitio. Vocant autem illi factum negatiuum omissionem actus. Si lex aut canon, gratia exempli, sic disponeret. Si quis nó soluerit decimas, sit excommunicatus, iuxta illorum opinionem non incurrit excommunicationem decimas non soluens: nisi prius fuerit à iudice admonitus. Hanc tamen illustrium virorum sententiam reprehendit Dominicus de sancto Geminiano in capite. Licet canon, paragrapho, Is etiam, de electione libro sexto, & citat Archidiaconum in eodem capite, dicentem quòd ille textus fuit verbis tam expressis conditus ad reprobandam Innocentij opinionem & Hostiensis. Quoniam in illo textu imponitur pœna propter omissionem alicuius actus, quam is qui talem actum omittit, sine aliqua monitione incurrit: quod Innocentius & Hostiensis negarunt. D

Innocentius Hostiensis. Dominicus. Archidiaconus. Iohannes Andreas.

Verùm Iohannes Andreas mitius & benignius hos illustres viros tractans in eodem cap. Licet canon, dicit se non putare talem Innocentij opinionem esse per illud capitulum reprobatam, sed illam intelligendam esse asserit quando nó præfigitur terminus facto negatiuo aut omissioni actus: quia tunc dicit necessariam esse monitionem vt pœna incurratur. Vbi autem terminus à iure præfixus est, tunc dicit reum incidere ipso iure in pœnam, quia tempus à iure statutum (vt ille ait) interpellat pro homine. Talis est pœna quæ imponitur in prædicto capite, Licet canõ, quia illic (vt ex litera cõstat) terminus omissioni actus aut facto negatiuo (vt illi loquuntur) præfixus est, Innocentius aute & Hostiẽsis tũc solũ censent necessariã esse monitionẽ anteq̃ pœna incurratur, quãdo pœna imponitur pro facto negatiuo sine vlla temporis determinatione. Vt, gratia exempli, si statutum sic dicat. Quicunque canonicus nó resederit in Ecclesia sua, sit excõmunicatus, nõ incurrit excõmunicationẽ nõ residens (vt Iohãnes Andreas censet) donec à iudice moneatur, & parere negligat. Siue autẽ monitio in aliquibus casibus requiratur, siue nõ, hoc tamẽ est ab omnib⁹ haud dubie cõfessum, nõ esse necessariam iudicis sententiam, vt quis incurrat excommunicationem, aut suspensionem, aut irregularitatem quæ est à iure imposita. Caietanus in sua summa in titulo. Pœna, & alij qui docent semper esse necessariam iudicis sententiã antequam aliquis incidat in pœnam à iure latam, dicunt hoc non esse verum in censuris: Quia in illis hoc semper verum est, quòd is qui legem transgreditur, sine

Caietanus.

sine vlteriori iudicis sententia incidit in pœnam à iure impositam. Sed quare in alijs pœnis requiratur iudicis sententia, in censuris autem non, causam reddit idem Caietanus in commentarijs quæ fecit super. 22. sancti Thomæ, quæstione. A* 62. arti. 3. his verbis dicens. Pœna statuta in lege est duplex. Quædam ad cuius executionem requiritur aliqua actio. Quædam autem, cuius executio nullã actionem requirit. Verbi gratia, pœnæ mortis, mutilationis, verberis, carceris, exilij, solutionis, confiscationis seu priuationis bonorum, & huiusmodi non possunt executioni mandari per solam legem, nisi interueniat actio aliqua, puta occidere, mutilare, verberare, includere, ire, soluere, accipere, vel dare, & si qua est alia eiusmodi actio. Pœnæ autem excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & si qua est alia similis, nullam actionem in sui executione exigunt. Sed non communicare cum fidelibus, non immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ in sola negatione seu priuatione consistũt, sufficiunt ad earum executionem. Et aliquibus interpositis subdit. Punire, id est, punitionem statuere, est actus legis, & punire executiuè conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Et certè hæc differentia apertè ex his, quæ suprà diximus, conuincitur nullius esse momenti. Nam vt quis fame moriatur, nulla est necessaria actio, sed satis est, vt quis nolit sumere cibum. Constat autem, quòd nullus potest à lege sicut nec à iudice condemnari, vt cibum non sumat. Falsum est igitur, quòd punire executiuè (vt Caietanus ait) conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Præterea, ad non exeũdum à carcere nulla requiritur actio, sed sufficit sola quies, quæ non est nisi priuatio motus: nullus tamen damnandus à iudice ad mortem, posset à lege damnari, vt maneret in carcere. Non est ergo hæc integra & consummata ratio, propter quam excommunicatio, aut suspensio, aut irregularitas, incurritur ipso iure sine aliqua iudicis sententia, quia videlicet ad B illorum executionem nulla requiritur actio. Nec videtur mihi necessarium, immo nec vtile, vt pro reprobatione huius sententiæ Caietani, plura afferam argumenta. Nã satis, quod ad rem attinet, me facturum existimo, si alias plurimas prodiderim leges, quæ ad pœnas alias à censuris ante omnem iudicis sententiam sustinendas obligent reos in conscientia. In capite, Transmissę, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ, imponitur pœna incestuoso, vt contrahere matrimonium non possit, nisi cum illo dispensetur, & si cùm tale crimen commisit, fuerat matrimonio alligatus, imponitur illi pœna, vt exigere debitum ab vxore nó possit, nisi fuerit cum eo dispensatum. Certum est has duas pœnas obligare in conscientia incestuosos, ita vt post incestum sine dispensatione contrahens, aut debitum ab vxore exigens, mortaliter peccet, etiam si nulla post incestum sequatur iudicis sententia, quæ illum ad talem pœnam damnet, aut declaret illum in talem pœnam mortalem incidisse. Alioqui incestuosus occultus nõ peccaret sine dispẽsatione contrahens, aut debitum ab vxore petens. Sed hoc corollarium videtur concedere Abbas, qui in cap. Literis, de præsumptionibus, videtur innuere esse necessarium, vt quomodocunque constet de crimine ad hoc, quòd incestuosus in talem incidat pœnam. Hoc tamen non apertè dicit, sed verbis subobscuris, quorum intelligentia non facilè patet: quia nõ dicit esse necessariam iudicis sententiam, sed solùm dicit esse necessarium, vt qualitercunque de crimine constet. Siue autem hoc, siue illud dicat esse necessarium, dictum illius non videtur mihi verum. Quoniam iuxta illud, sententia illius cap. Transmissæ, nunquam aut rarissimè suum sortiretur effectum, quia peccatum illud talis est conditionis, vt raro contingat esse notorium. Sed quia fortè aliquis rem non bene considerans, sola Abbatis auctoritate motus, contendet tueri, etiam in crimine incestus necessariam esse iudicis sententiam, vt incestuosus incidat

Abbas

Universidad de Deusto
Biblioteca

in pœnam à iure illi inflictam, alias profero leges, quæ sine vlla prorsus dubitatione obligant in conscientia illius transgressorem ad pœnam absque aliqua iudicis sententia subeundam. Lex tam canonica, quàm ciuilis, decernit præscriptionem esse licitam & iustam, si adsint omnia illa, quæ ad iustam præscriptionem C
sunt necessaria, videlicet possessio rei præscribendæ, bona fides præscribentis, iustus titulus, & quòd res sit talis vt possit præscribi. Primò quidem est necessaria possessio: quia (vt dicitur de regulis iuris libro sexto) sine possessione præscriptio non procedit. Hanc autem possessionem oportet esse continuam absque vlla interruptione, quousque legitimum præscriptionis tempus finiatur, alioqui præscriptio non valebit, prout definitum est in capite, Illud, de præscriptionibus. Possessorem verò hoc loco intelligere oportet illum solum, qui rem suo nomine possidet, nõ autem qui alieno nomine possidet. Quo fit, vt is, qui rem precario possidet, nunquam possit præscribere, nec colonus, nec vsufructuarius, nec creditor cui pignus commissum est, nec agri locator. Quoniam nullus istorum nomine suo, sed alieno rem possidet. Secundò exigitur bona fides in possidente: quia (vt regulà iuris ait) possessor malæ fidei, vllo tempore nõ præscribit. Quæ autem censenda sit bona fides, & an dubia conscientia de alieno possit conuenire cum bona fide, res est longioris disputationis, & quæ impræsentiarum, vbi hæc obiter tractamus, minimè discuti possit, inferius tamé in alio huius libri capitulo aliquid de illa dicere cogemur. Tertium necessariò requisitum ad iustam præscriptionem est iustus titulus, vt dicitur in cap. Si diligenti, de præscriptionibus. Iustũ autem titulũ dico omnẽ illum, per quẽ iustè acquiritur dominium, vt est donatio, emptio, transactio, hæredis institutio. Quo loco annotat glossa non oportere titulũ esse verũ, vt iustus dicatur, sed satis est illum esse præsumptum verum, licet sit falsus: quoniam si titulus esset verus, nõ esset opus præscriptione ad consequendum dominium: quia sine tali præscriptione haberetur. Vltimò requisitum ad præscriptionem est, vt res ipsa sit præscriptibilis. Nã sunt multæ res, quæ ex iuris decreto præscribi non possunt. Tributa, quæ principi debentur in recognitionem dominij præscribi non possunt. l. Comperit. C. de præscriptionibus. Obedientia superioribus debita non potest à subditis præscribi: quia iure diuino præcipitur subditum obedire prælato, cap. Cũ nõ liceat, de præscriptionibus. Liber homo præscribi non potest, nec res sacra, nec religiosa, nec seruus fugitiuus, institut. de vsucapio § sed aliquando. Sunt aliæ res, quæ præscribi non possunt, præsertim ab aliquibus certis personis, propterea quòd tales personæ res illas possidere non possunt, vt laici qui decimas aut alias res ecclesiasticas iure possidere non possint, & inde sequitur, vt illas præscribere non valeant: quia (vt diximus) sine possessione præscriptio non procedit. Hæc igitur præscriptionis lex sic vt præfertur declarata, quamis circa illius intelligentiã varient doctores, iusta tamen ab omnibus censetur. Quia per illam pax reipublicæ conseruatur, & finis multis imponitur litibus, quas sæpe esset necessarium ahire in infinitum. Nam alias quamlibet longissimo tempore elapso posset qui rem neglexit, aut hæres illius rem illam repetere ab alio, qui eam per longissimũ tempus occupauerat, & sic tales quotidie emergerent lites, vt impossibile esset certam in illis definitionem dare propter ignorantiam eorum, quæ ante longissimũ tempus præteritum contigerunt. Ex talibus autem perpetuis litibus suscitarentur & fouerentur iurgia & odia inter litigantes, quæ vehementer pacem reipublicæ turbare possent. Hanc autẽ præscriptionis legẽ esse pœnalẽ vel ex eo apertissimè cõstat, quòd p illã is, cõtra quẽ fit præscriptio, punitur priuatione rei alias suæ, propter negligentiã, quam habuit in repetendo, aut procurando rem suam. Tanti enim æstimat ius negligentiam illam tam prolixam, & tam obstinatam, vt iudicet illum sic negligentem tali pœna esse meritò puniendum, vt eo ipso

sit prorsus illius dominio priuatus. Ideo Panormitanus in principio tituli de præscriptionibus, volens præscriptionem definire, sic ait. Præscriptio est Abbas.
A ius quoddam ex tempore congruens, auctoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens, Hæc Panormitanus. In quibus verbis id potissimè annotandum est, quod ait, pœnam negligentibus inferens. Nam per illud verbum apertissimè declarauit præscriptionis legem esse pœnalem. Ob similem causam in Flandria, & Brabantia, quæ pars est inferioris Germaniæ, rem furto sublatam, si illam iudex apud furem inueniat, lex iubet non restitui domino, à quo fuerat sublata, sed manere penes iudicem, qui furem apprehendit. Nam vt quisque res suas diligenter custodiat, dicunt eũ, à quo res est furto sublata, merito puniri priuatione illius rei propter negligentiã, quam habuit in illius custodia. An autem hæc furti lex iusta censenda sit, nolo impræsentiarum disputare, ne longè à scopo discedam, & sic nouarum disputationum occasiones quærere videar. Hæc igitur lex de præscriptione facienda, quam pœnalem esse apertissimè ostendimus, obligat in conscientia eum, contra quem fit præscriptio ad talem pœnam sine aliqua iudicis sententia sustinendam. Nam vt is, qui rem præscripsit, iustè rem præscriptam possideat, & ille contra quem est facta præscriptio, priuetur eiusdem rei dominio, hõ est opus vt sententia aliqua iudicis suffragetur, quæ declaret legitimè factam esse præscriptionem, sed ipso iure post legitimum præscriptionis tempus elapsum, & alter dominio rei, quod ante præscriptionem habebat, priuatur, & alter eiusdem rei dominium acquirit. Ipsa enim lex & vnum priuat dominio rei olim suæ, & alteri eiusdem rei dominium concedit, & ideo non est opus aliqua iudicis sententia, vt plenè alterum horum fiat. Quo fit, vt is, contra quem est facta præscriptio, post elapsum legitimum præscriptionis tempus, nõ possit rem olim suam à præscribente rapere: neque pro illa recompensationem sumere, quemadmodũ do-
B ctores dicunt rem meã ab alio detentam, si per iudicem consequi non possum, propria auctoritate me posse illam recuperare: vt notat glossa in cap. Ius gentium, distinctione prima, & Petrus de Palude in. 4. sententiarum, distinctio. 35. q. 1. articulo. 4. Hoc autem non potest facere is, contra quem est facta præscriptio: quia si post talem præscriptionem factam, rem olim suam raperet, aut pro illa compensationem secretò caperet, peccaret mortaliter, peccato quidem furti, quia rem quæ iam non est sua sed aliena, inuito domino accepit. Hoc autem non eueniret, nisi quia illa lex de præscriptione obligauit illum in conscientia ad pœnam sine aliqua iudicis sententia sustinendam. Et hanc argumentationem cõfirmo testimonio illustrium virorũ in iure canonico peritissimorum, qui concorditer sentiunt leges & iura, quæ loquuntur de præscriptione cum bona fide, obligare in foro conscientiæ. Innocentius in cap. Cura, de iure patronatus. Innocentius. Abbas in capit. Vigilanti, de præscriptionibus. Petrus de Ancharrano in regula, Abbas. Petrus de Ancharrano. Possessor, de regulis iuris libro sexto. Philippus Decius in cap. Canonum, de cõstitutionibus, numero. 38. Deinde sexto argumento eandẽ principalẽ cõclusionem probo per cap. Quicunque. § Hæretici, de hæreticis libro. 6. vbi papa præcipit, vt hæretici, aut credentes, aut receptores, aut defensores hæreticorum ad nullum beneficium ecclesiasticum, aut publicum officium admittantur. Quod si secus actum fuerit, irritum sit & inane. Hæc lex aut constitutio absque vlla dubitatis aut indignitatis ad beneficia ecclesiastica, aut officia publica suscipiendũ, Quòd autem illa obliget in cõscientia absque aliqua alia iudicis sentẽtia, ex ipsius constitutionis verbis constat, quibus dicitur. Quod si secus actum fuerit, irritum sit & inane. Et (vt rem apertiorem faciamus) ponamus datum esse aliquod ecclesiasticum beneficium, aut publicum officium alicui hæretico, qui tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

nondum fuerat de suo crimine damnatus. Hoc igitur supposito, quæro an talis collatio beneficij aut publici officij valeat, an non. Si illam valuisse quis dixerit, eo ipso fateri illum oportet, constitutionem illam, quæ habetur in illo prædicto, §. Hæretici, nullius esse vigoris. Quia in illa (vt diximus) præcipitur, talem collationem esse irritam & inanem. Si verò (vt oportet) dixerit talem collationem non valuisse: cùm non ob aliam causam illa non valuerit, nisi quia ille, postquã fact⁹ est hæreticus, eò ipso fuit inhabilis aut indign⁹ ad beneficia aut officia publica suscipienda, cõuincitur inde apertissimè, talem legem obligare in conscientia ad pœnam in illa statutam, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam. Quia secluſa omni tali sententia, dummodo ille verè hæreticus sit, textus dicit irritam esse & inanẽ omnẽ collationẽ beneficij aut publici officij hæretico factã. Et inde apertissimè sequitur, hæreticum ante omnem iudicis sententiam incidere in pœnam inhabilitatis & indignitatis ad beneficia suscipienda.

Præterea, septimo argumento eandem cõclusionem principalem probo per illud idem cap. Quicunque. §. Illorum, de hæreticis, libro. 6. Nam lex aut canon, qui in illo paragrapho ponitur, est pœnalis: & (vt ex verbis illius apertissimè cõstat) obligat in conscientia ad pœnam in illo statutam, etiam sine vlla alia iudicis sententia. In illo enim textu papa decernit emancipationem filij factam à patre hæretico irritam esse & inanem, & nullius prorsus valoris, etiam si post talem emancipationem declaretur patrem fuisse hæreticum: quia ante talem emancipationem (vt dicit textus) iam filius erat sui iuris. Filius autem non fuisset sui iuris ante talem emancipationem à patre hæretico factam, nisi quia pater eo ipso quòd hæreticus fuit, amisit patriam potestatem, qua amissa, filius factus est sui iuris. Et inde luce clarius conuincetur, legem illam obligare hæreticum ad pœnã in illa statutam absque vlla alia iudicis sententia. Et certè nisi nimium contentiosus quis esse velit, & pertinacissimè suam tueri sententiam, ex solo textu illius capituli persuadebitur, & conuincetur aliquam esse legem pœnalem, quæ obliget ad pœnam in foro conscientiæ sustinendam, etiam sine vlteriori aliqua iudicis sententia. Nec video, etiam si rem diligentissimè sim perscrutatus, quo pacto ab huius argumẽtationis vinculis quis elabi possit, quin statim eisdem ipsis vinculis constringatur.

Octauo loco ad eiusdem principalis cõclusionis probationem arguo per textum capituli, Quæsitum, de cohabitatione clericorum & mulierum. Nam cõstitutio in illo capitulo posita (vt ex verbis illius apertè constat) est pœnalis, & quæ ante omnem iudicis sententiam adeo obligat sacerdotem fornicarium, vt quocunque se vertat, nisi à crimine abstineat, non possit effugere pœnam. Nam illo capitulo papa Gregorius nonus præcipit, vt clericus in sacris ordinibus cõstitutus existens fornicator notorius vitetur ab alijs in officijs ecclesiasticis, & hoc in pœnam criminis: vt hac pœna vrgente, dum se ab alijs vitari conspicit, à crimine abstineat. Fornicatorem autem esse notorium, triplici modo posse contingere declarat, videlicet aut per sententiam, aut per confessionem in iudicio factam, aut per rei euidentiam, quæ nulla possit tergiuersatione celari. Secludamus duos priores modos notoriæ fornicationis, & ponamus sacerdotem aliquẽ in crimine fornicationis notorio tertio modo solùm, hoc est, per rei euidentiam sine sententia contra illum data, & sine confessione de suo crimine per eum in iudicio facta. Hic talis eo ipso, quòd crimen illius est notorium, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam incidit in pœnam illius capituli, Quæsitum. Quia quocunque modo notoria sit fornicatio illius, sine vlteriori sententia est in officijs ecclesiasticis vitandus. Est autem fornicationis crimen (vt ex textu illo constat) æque notorium per rei euidentiam sine vlla sententia, ac esset per sententiam sine rei euidentia: ergo cùm fornicationis crimen per rei euidentiam absque

alia

alia sententia constiterit, erit sacerdos tali crimine infectus absque vlla alia sententia vitandus. Ex quo vlterius sequitur, constitutionem illius capituli, Quæsitum, quam constat esse pœnalem, obligare sacerdotem fornicarium ad pœnam in illa contentam absque aliqua alia hominis sententia. Fortè aliquis respondebit, illam papæ constitutionem non dirigi ad sacerdotem fornicarium, sed ad alios: quia non præcipit sacerdoti fornicario, vt ipse euitet alios, sed potius è contrario alijs præcipit, vt euitent illũ. Ex quo fortè quis colligere contendet, constitutionem illam non esse pœnalem sacerdoti. Sed hanc responsionem nullius prorsus esse roboris facillimè conuincam. Quia licet alijs constitutio illa præcipiat, vt vitent in officijs ecclesiasticis fornicatorem notorium, hoc tamen non propter ipsos auditores, sed propter ipsum fornicatorẽ notoriũ cõdita est. Nã in pœnam criminis statuitur, vt alij illũ vitare teneantur. Est enim illi pœna non parua, quòd sit ab alijs necessariò vitandus. Quam pœnam semper secum portat, quandiu in crimine perseuerat, nec poterit vllo modo se ab illa eripere, nisi à crimine sic abstinere voluerit, vt æque nota sit alijs illius emendatio, ac fuerat notorium crimen. Quia etsi alij suæ salutis immemores, illum in officijs ecclesiasticis vitare negligant, ille tamen hoc semper patitur, quòd est ab alijs vitandus. Et hæc sententia apertissimè probatur per verba eiusdem capituli, quibus papa dicit, talem notorium fornicatorem esse apud alios suspensum. Omnem siquidem sacerdotem peccato mortali obnoxium, dicit ibidem pontifex, esse, quo ad se suspensum ab officijs ecclesiasticis, quia nõ potest illa rectè (vt decet) & sine noui peccati commissione exercere: illum verò, qui est in fornicatione notoria, dicit esse, non solùm quo ad se, sed etiam quo ad alios ab officijs ecclesiasticis suspensum. Constat autem omnibus suspensionem ab officijs ecclesiasticis inter ecclesiasticas pœnas recenseri. Et inde vlterius conuincitur, constitutionem illam obligare sacerdotem fornicatorẽm notorium ad pœnam in illa declaratam, quanus nulla alia accedat iudicis sententia.

Nono argumento adhuc eandem principalem conclusionem probo per decretum quoddam concilij Lateranensis sub Leone papa huius nominis decimo celebrati, quod clericis qui diuinum officium, quod dicere tenebãtur, Deo persoluere neglexerint, pœnam quandam infligit, illos apertissimè ad illam sustinendam obligans, etiam sine vlla alia hominis sententia. Et quoniam decreta illius concilij non facilè ab omnibus habentur, decreui verba illius decreti in medium citare, vt ex illis apertius quod dicimus omnibus innotescat. In sessione nona prædicti concilij hoc quod sequitur decretum continetur. Statuimus quoque & ordinamus, quòd quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo cessante impedimento, beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis recitationis officij & temporis: sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Hactenus verba concilij. Constat quidem hoc decretum esse pœnale, quia pœnam apertam statuit contra illos, qui tam desides sunt, vt post sex menses ab obtento beneficio diuinũ officium dicere neglexerũt. Quòd autem obliget trãsgressoris conscientiã ad pœnã in illo contentã absque alia iudicis sententia, verba ipsius decreti apertissimè ostendunt. Dicit enim, quòd nõ faciat fruct⁹ suos. In quib⁹ verbis id potissimũ annotandũ est, quòd non priuat illum dominio fructuũ semel acquisito: sed dicit illum non acquirere dominium illorum, etsi illos perceperit, dicit esse iniustè perceptos, et teneri ad illorum restitutionẽ. Si propter solam omissionem diuini officij sunt iniustè percepti, ergo etiam ante iudicis sententiam sunt iniustè percepti. Quia sententia iudicis non est quæ facit perceptionem fructuum injustam, sed sola diuini officio omissio.

Concilium Lateranẽse.

Decimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Decimo & vltimo argumento priorem principalem conclusionem probo per textum capituli finalis de præscriptionib⁹ libro sexto, vbi textus ille exprimens modos, quibus aliquis bonis suis potest esse priuatus, duos solos exprimit inter se diuersos, videlicet aut per sententiam, aut ipso iure. Sed si semper esset necessaria sententia iudicis ad hoc, vt lex pœnalis suam consequeretur intentionem, iam non esset bona & consummata diuisio illa modorum, quibus homo bonis suis iustè potest esse priuatus, videlicet per sentẽtiam, aut ipso iure: sed oporteret tertium addere membrum diuisionis ex illis duobus conflatum, videlicet ipso iure & per sententiam simul. Imò vt breuius res ageretur, nullam oporteret facere membrorum diuisionem. Quia vnus solus modus sufficeret ad omnẽ bonorũ priuationem designandam, vt puta priuatio per sententiam. Quia quantumlibet lex priuet bonis suis hominem (vt alijs, de quibus infrà dicem⁹, placet) non erit priuatus, nisi post legem subsequatur iudicis sententia. Præterea si diuisio illa est sufficiens, & omnibus modis cõsummata, oportet vt vox ipsa, aut res, quæ diuiditur, conueniat cuilibet membro illius diuisionis seorsum accepto. Cũ igitur alterum membrum illius diuisionis sit, priuari ipso iure, & alterum priuari per sententiam, oportet vt quolibet illorum modorum seorsum accepto, sine altero fiat priuatio bonorum. Et ita oportet, vt quemadmodum fit priuatio per sententiam iudicis, & non ipso iure, ita sit etiam aliqua priuatio bonorum ipso iure facta, & non per sententiam. Alioqui diuisio illa non erit bona & perfecta, cùm res ipsa diuisa non conueniat cuilibet membro diuisionis seorsum accepto. Rursum, vt diuisio aliqua sit bona, & rectè formata, oportet membra illius esse omnino inter se sic diuersa, & à se inuicem separata, vt nunquã eidem conuenire possint. Cùm ergo illa duo, videlicet priuari bonis suis per sententiam, aut ipso iure, sint membra diuisionis, necessarium est vt sint à se inuicem sic separata, vt non possint eidem conuenire. Ex quo apertissimè deducitur, vt qui per sententiam debet esse priuatus, non sit priuatus ipso iure: & è contrario, qui priuatus est ipso iure, non sit priuandus iterum per sententiam. Et inde vlterius necessariò consequitur, vt qui ipso iure ad pœnam est damnatus, sit ante omnem iudicis sententiam damnatus ad illam. Si ante iudicis sententiam est damnatus, ergo ad talem damnationem faciendam, nulla iudicis sententia requiritur. Alioqui si talis iudicis sententia esset necessaria, non posset ante illam esse damnatus. Nam sine illo, quod est ad rem aliquam verè necessarium, nequaquam res illa cõsistere potest. Et ex hoc apertissimè conuincitur, falsam esse sententiã Thomæ de Vio Cardinalis Caietani, qui in sua summa de peccatis, titulo, Pœna, dicit neminem teneri in foro conscientiæ ad pœnam subeundam, nisi postquam fuerit ad illam damnatus à iudice. Quoniam etsi iudicis sententia (vt aliorum opinio, de qua postea dicemus, docet) esset semper necessaria, vt transgressor legis obligaretur pœnam à iure inflictam subire, non tamen oporteret illam esse condẽnatiuam. Quia quod semel actum est, non est opus iterum fieri: & ideo qui semel à iure damnatus est, non est necessarium vt iterum de eodem crimine damnetur. Alioqui (vt nunc proximè diximus) non esset ipso iure damnatus, si oporteret iterum illum per iudicem damnari. Præterea, si hoc ita esset, nulla tunc esset differentia inter legem continentem sententiam latam, & illam, quæ continet sententiam ferendam. Quia quocunque modo lex statueretur, semper oporteret expectare sententiam à iudice ferendam, vt lex suum sortiretur effectum. Imò sententia à lege lata esset superflua, & quæ nullum sortiretur effectum: quia illa sine sententia à iudice ferenda nihil efficeret. Sentẽtia autem à iudice ferenda semper sine sententia à iure lata plenum sortiretur effectum. Et ideo aliter omnes dicunt, quòd quamuis talis iudicis sententia esset necessaria, satis esset illam esse declaratiuam criminis commissi, hoc est, talem esse sentẽtiam, vt per illam

Caietanus.

iudex

iudex declaret hominem commisisse crimen illud, propter quod est à iure pœna inflicta, absque hoc, quod condemnet illum ad pœnam, ad quam est ipso iure damnatus. Qua criminis declaratione data, sine vlteriori iudicis damnatione erit ipso facto damnatus ad illam. Et iuxta hunc modum tuentur suam opinionem alij Theologi & iuris humani periti, canonistæ videlicet & legistæ, qui docent neminem ante iudicis sententiam obligari ad pœnam ipso iure inflictam. Felinus in cap. Rodulphus, de rescriptis, numero. 35. hoc apertè docet, & multorum testimonio confirmat, sic inquiens. Sed declaratoria sententia requiritur in pœnis ipso iure incursis, per cap. Cùm secundum leges, de hæreticis libro sexto. Et non requiritur quòd iudex per sententiam puniat, sed satis est quòd pronuncietur delictum commissum: pœna autem sequitur à iure. Bartholus in. l. Eius qui delatorem, ad finem. ff. de iure fisci. Pro quo vide Iohannem Andreã in cap. 1. de homici. lib. 6. quem refert ibi Dominicus in. § finali, vbi dicit, quòd ita debent intelligi omnia iura canonica & ciuilia, quæ dicunt ipso iure aut ipso facto aliquem puniri confiscatione bonorum, vel alia pœna, vt scilicet sufficiat illum pronunciare, & declarare illius criminis esse culpabilem, & locus erit pœnis iuris, etiam si sententia non exprimatur. Et ita intelligit dictum cap. de homicidio, & dictum cap. Cùm secundum leges. Hæc Felinus. Et Baldus in cap. 1. de feudo sine culpa non amittendo, eandem docet sententiam. Dicunt ergo omnes isti, sententiam iudicis requiri, non vt trãsgressor legis damnetur ad pœnã, ad quam iam erat ipso iure damnatus, sed vt per talem sententiam declaratiuam criminis constet alijs talem hominem, de quo agitur, commisisse crimen illud, cui à iure est talis pœna inflicta. Hanc tamen sententiam declaratiuam criminis committi ego non puto semper esse necessariam: quoniam (vt multis argumentis iam probaui) multæ sunt leges & constitutiones pœnales, quæ absque alia iudicis sententia obligant earum transgressores ad subeundum pœnas in illis contentas & decretas. Et præter omnia illa argumenta occurrit mihi nunc aliud fortissimum, quod vim & robur capit ex ipsamet ratione, propter quam dicunt esse necessariam sententiam declaratiuam criminis commissi. Nam hæc sententia ideo dicitur esse necessaria, vt constet de crimine commisso, & ideo omnes illi præter Caietanum vocant illam declaratiuam criminis, & non condemnatiuam. Ex quo apertè colligitur, vt propter alios, quibus oportet crimen esse notũ, sit necessaria talis sententia criminis declaratiua, non propter ipsum peccatorem aut legis transgressorem. Quia etsi alij ante talem sententiam possent meritò de crimine transgressoris dubitare, ipse tamen trangressor ante talem iudicis sẽtentiã optimè nouit se tale crimen commisisse, pro quo talis est pœna à iure inflicta: ergo ante talem iudicis sententiam erit obligatus in conscientia ad pœnam, ad quam est ipso iure damnatus. Collectio ista est manifesta, quia talis sententia, per quam declaratur crimen fuisse commissum, nihil circa ipsum reum operatur, sed solũ circa alios, qui ex pœna inflicta aliquod commodum aut damnum susipere possent. Quo fit, vt si post datam à iudice sententiam, qua declaratur crimen fuisse commissum, reus obligatur in cõscientia ad pœnam sustinendam, etiam obligetur ante talem sententiam, cùm illa nihil prorsus circa ipsum reum agat. Pro foro exteriori necessariam esse fateor aliquam iudicis sententiam, vt videlicet alius præter ipsum reum exequatur in eodem reo illam damnationis sententiam à iure latam. Pro foro autem interiori, in quo ipsemet reus exequitur re contra illum datam. Pro foro autem interiori, in quo ipsemet reus exequitur aut sustinet in se ipso sententiam contra illum à iure latam, firmissimè teneo, nullam esse necessariam iudicis sententiam. Ratio discriminis est manifesta, per id quod habetur in primo Regum. Homines vident ea, quæ foris patent, Deus autem intuetur cor. Quia igitur homines nesciunt ea, quæ in corde latent, aut quæ extra cor in occulto & sine vllo teste fiunt, oportet vt aliunde de transgressoris

Bartholus.

Dominicus.

Baldus.

1. Regum. 16.

crimine

Universidad de Deusto
Biblioteca

crimine illis constet, vt sententiam à iure contra eum latam alij in illo iustè exequi possint. Alioquì sæpe contingeret, vt odio aut cupiditate solicitante, ex modica & leui criminis suspitione executio pœnæ contra innocẽtem & inculpatum fieret. Vt autem hoc non contingeret, optimè in aliquibus casibus proC uiderunt iura, vt pœnam, quanuis à iure inflictam, nullus exequatur in reo, nisi prius de crimine illius per sententiam legitimi iudicis constiterit. Sic enim decretum est in cap. Cùm secundum leges. §. Confiscationis, de hæreticis libro. 6. In illo enim loco, Papa postquam statuerat hæreticum ipso iure esse omnibus bonis suis priuatum, & bona illius esse fisco applicata, prohibet fiscum ne bona hæretici apprehendat, antequam ille per competentem iudicem sit de crimine hæresis dãnatus. Quæ sententia non ideo censetur esse necessaria, vt hæreticus damnetur per illam ad pœnam priuationis bonorum, sed ideo solùm, vt alijs constet de crimine, & sic dignus appareat cui meritò pœna per legem statuta sit infligen

Dominicus. da. Propter quod rectè sensisse mihi videtur Dominicus de sancto Geminiano, qui super prædictum cap. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis, dicit hæc verba. Nota quòd super facto, in quo imponitur pœna ipso iure, requiritur de-

Felinus. claratio antequã executio fiat: quod tamen intellige, quando factum non est notorium. Hæc ille. Et hæc Dominici verba citat & laudat Felinus in capit. Rodulphus, de rescriptis, numero. 37. Et in illo dicit cap. Cùm secundum leges, non habere locum quando crimen est notorium: quia tunc dicit non esse opus declaratione. Et citat multos alios doctores, qui eandem tenent sententiam. Et in hoc casu, quando scilicet crimen est notoriũ, admonet intelligendã esse glossam in cap. Commissa, in verbo, iusto impedimẽto, de election. libro sexto, dicentem quòd in casu cap. Licet canon, eodem titulo, potest collator conferre beneficiũ ipso iure vacans, absque alia pronunciatione super priuatione incursa. Quia illa pœna priuationis (vt ait) est notoriè incursa. Et in cap. Canonum statuta, de constitutio. numero. 42. docet multò apertius eandem sententiam. In illis verbis, D quæ nunc ex Dominico citauimus, duo potissimum sunt annotãda. Primò quidem annotare oportet, declarationem criminis esse necessariam, non autem condemnationem ad pœnam, prout Caietanum malè dixisse iam suprà retulimus. Alterum, quod valde annotare oportet, est, quòd quando factum est notorium, non est necessaria talis iudicis sententia. Per quæ verba satis apertè expressit ad hoc solum esse necessariam iudicis sententiam, vt per illam de crimine constet, quod fortè erat sine tali sententia alijs ignotum: Nam ob hanc causam censet Dominicus non esse necessariam talis iudicis sententiam quando factum est notorium, quia tunc superfluit illa sententia, quum iam sine illa constet crimen esse perpetratum. Et hanc eandem sententiam, quanuis non ita apertè sicut Domini-

Baldus. cus, docet Baldus in. Iubemus. §. Sanè. C. de sacrosan. eccle. vbi hæc verba refert. Vbi non requiritur sententia dispositiua, si tamen factum reuocatur in dubium, requiritur sententia declaratoria, per. l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci, & cap. Pro humani, de homicidio, libro. 6. Hęc Baldus. Ex cuius verbis à contrario sen-

Felinus. su arguendo constat illum sentire, quòd quando nulla est de crimine dubitatio, sed est omnino notorium, tunc non est necessaria sentẽtia declaratoria. Ita enim declarat mentem Baldi Felinus in cap. Rodulphus, numero. 37. de reseriptis. In quo loco admoneo lectorem, vt aduertat literã Felini esse mendosam in illa impressione, quæ facta est Lugduni anno domini. 1555. Nam vbi dicit, sentiẽs, quòd si res est in dubio, non sit opus declaratione, debet dicere, si res est indubia, hoc est, sine dubio & sine dubitatione. Et iuxta hunc modum habentur verba eiusdẽ Felini in antiqua impressionẽ, quæ multò est verior. Ex his apertissimè conuincitur, nunquam sententiam iudicis esse reo necessariam, ad hoc, vt ipse teneatur pœnam à iure sibi impositam reddere: quia crimen, quod ipse reus cõmisit,

semper

semper est illi notorium. Et multò magis est illi notorium crimen suum sine vlla iudicis sententia, quàm potest esse alijs post datam à iudice sentẽtiam, qua declaret crimen fuisse ab illo commissum. Nam ipse reus habet euidentem de suo
A crimine notitiam, alij autem qui non viderunt, non habent etiam post iudicis sententiam niti fidẽ, quæ multò obscurior est notitia, qua credunt iudici asserẽti tale crimẽ fuisse ab illo commissum. Si casus aliquis offerretur tam perplexus, vt reus ipse, licet sciat se rem talem perpetrasse, meritò tamen dubitari possit, an res ab eo gesta mereatur pœnam propter tale crimen à iure impositam, tunc etiam ego dicerẽ reũ non teneri in foro cõscientię ad pœnam illam, donec illi cõstet, aut per iudicis sententiam, aut per doctrinam virorum doctorum, quibus meritò credere debeat, crimen à se commissum tale esse, quale oportebat, vt in pœnam à iure inflictam incideret.

Præter hæc omnia argumenta, occurrit mihi nũc aliud, quod, vt ego censeo, vehementissimè vrget. Ecclesia potest statuere legem, per quam præcipiat facere aliquid sub pœna peccati mortalis: ergo potest statuere legem, quæ sub pœna peccati mortalis præcipiat reo reddere pœnam aliquam. Assumptum est manifestum ex his, quæ superius libro primo, capite quinto diximus. Consequentia inde est manifesta, quòd non est ratio aliqua, propter quam Ecclesia possit sub obligatione peccati mortalis præcipere vnum magis quàm alterum. Et vt rem hanc apertiorem faciam, exempla aliqua proponam. Ecclesia obligat quemlibet fidelem sub obligatione peccati mortalis ad audiendum missam die dominico. Si placeret Ecclesiæ statuere, vt non audiens missam teneretur sub obligatione peccati mortalis reddere certam pecuniæ quantitatẽ pauperibus, quis dicere audebit, Ecclesiam nõ posse statuere legẽ sic obligantẽ ad pœnam? Si quis autem tam pertinax est, vt non vereatur negare Ecclesiam posse talem legem condere, reddat causam cur potest præcipere sub obligatione peccati mortalis audire
B missam, & non potest præcipere sub eadem obligatione reddere pecuniam? Aliud exemplum multò apertius. Rex ob aliquam iustam causam potest statuere legem, quæ obliget subditos in conscientia ad reddendum aliquam pecuniam in tributo: ergo potest statuere legem, quæ obliget in conscientia eos, qui tale tributum non soluerint, ad duplam pecuniam reddendam. Assumptum est notissimum, præsertim ex his, quæ superius libro primo, capite quinto diximus. Consequentia est manifesta, quia vtrobique est redditio pecuniæ, & non est ratio iusta, quare possit vnum magis quàm alterum statuere.

Ex his omnibus argumentis hactenus per me adductis, satis apertè (vt ego existimo) conuincitur verum esse id, quod à principio huius capituli dixi, Ecclesiam posse condere legem pœnalem obligantem reum in foro conscientiæ, absque aliqua iudicis sententia ad pœnam in illa statutam. Nec sola Ecclesia, id est, prælatus ecclesiasticus, hoc potest, sed etiam Imperator, aut Rex, aut quæuis alia potestas laica. Nam (vt alia nunc omittam exempla) lex, quæ propter præscriptionem tollit ab altero alicuius rei dominium, & tribuit alteri, non solũ à Pontificibus, sed etiam à Cæsaribus & Regibus instituta est, quanuis nõ ita exactè & ad iustitiæ filum redacta sit in hac parte lex Cęsarea, quemadmodum Pontificia. Leges autem Cæsareæ, præsertim quũ de rebus grauibus decernunt, possunt etiam sicut leges Pontificum (vt libro primo, capite quinto probaui) subditorum cõscientias ad peccatũ mortale obligare. Nã beatus Paulus de obedientia superioribus præstanda disserens, non solùm de Ecclesiastica potestate, sed de omni potestate absolutè loquutus est, sic dicens. Qui potestati resistit, Dei ordinationi Rom. 13. resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirũt. Et paucis interpositis, de sola potestate seculari loquens, ait. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit. Ideoque necessitate subditi estote, non solùm propter iram,

sed etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed etiam propter conscientiam. Ex quibus apertè constat, omnem potestatem tam secularem quàm Ecclesiasticam, posse condere legem obligantem ad culpam mortalem. Omnis igitur humana potestas, siue secularis illa sit, siue ecclesiastica, potest cõdere legem pœnalẽ obligantem in foro conscientiæ illius transgressorem ad pœnam absque aliqua iudicis sententia reddendam. C

De quatuor modis, quibus potest cognosci lex, quæ sententiam continet latam.

CAPVT. VI.

HIS omnibus, quæ in duobus proximè præcedentibus capitulis per me sufficienter (vt ego censeo) probata sunt, satis apertè constat humanam potestatem, siue laica illa sit, siue Ecclesiastica, posse condere legem obligantem ad pœnam in foro conscientiæ absque aliqua alia iudicis sententia subeundam. Nunc igitur vt rem absolutam & plenè consummatam redderem, opus esse censui vt declarem quomodo cognosci possit talis lex, & ab alijs, quæ talem obligationem non continent, plenè discerni. Quotquot sentiunt legem humanam posse obligare ad pœnam sine vlteriori iudicis sententia, dicunt omnem legem siue constitutionem, quæ sententiam in se continet latam, obligare illius transgressorem ad pœnam in illa contentam absque aliqua alia iudicis sententia. Hæc autem vniuersalis regula etsi semper vera esset (quod an verum sit postea inquiremus) per illam tamen id, quod quæritur, non elucescit, sed manet adhuc æquè ignotum, vt ante. Quæ quomodo possit cognosci lex, quæ sententiam à se latam continet, res est non parui negotij, & de qua etiam viri docti aliquando dubitant, & de qua inter eos omnes non conuenit, sed alij aliter sentiunt. Quæ opinionum diuersitas oritur ex multa verborum varietate, quibus legislatores vtuntur, quum tales leges pœnales condunt. Nam aliquando pœnæ inflictionem exprimunt per verbum imperatiui modi, aliquando per verbum modi indicatiui, & in modo indicatiuo aliquãdo per verbum temporis præsentis, iterum per verbum præteriti, alias per verbum futuri. Aliquando sine verbo actionem aut passionem denotante, sed per verbum substantiuum, adiecto aliquo participio loquuntur. Aliquando diuersa aduerbia eisdem verbis adiungunt, vt per illa suam exprimant intentionem. Hæc autem tanta verborum varietas non paruam solet legentibus & audientibus difficultatem præbere. De qua re, licet copiosè, confusissimè tamen tractat Felinus in cap. Rodulphus, de rescriptis, in §. Vltimò quia textus. Post Felinum multò prolixius quàm ille de eadem re differit vir in vtroque iure doctissimus Andreas Tiraquellus in fertilissimis illis commentarijs, quæ fecit super legem, Si vnquam. C. de reuocandis donationibus. Sed licet illa, quæ de hac re vir ille doctissimus disseruit, vera sint & doctè tractata, multa tamẽ omisit, quę mea sententia erant ad consummationem negotij, quod susceperat declarandum, necessaria. Deinde, ea quæ dicit, tanta verborum ambage & tanta citationum multitudine plena sunt, vt fastidium legentibus, præsertim Theologis, facilè præbeãt; & regulæ, quas pro huius rei cognitione statuit, tot patiuntur exceptiones, vel (vt illi loquuntur) fallentias, vt plures sint casus, in quibus regulæ fallunt, quàm in quibus certitudinem habeant. Ob hanc caussam ego tãtam fallentiarum multitudinem, quæ memoriam valde perturbat, euitare cupiens, breuiores & certiores regulas excogitaui, quę multò minores patiantur exceptiones, & sic per compendium incedens, alios ad finem quæsitum citius perducam. Alios etiam

Felinus.

Andreas Tyraquellus.

modos

modos, quibus semper sententia lata apertissimè declaratur, ab Andrea Tiraquello omissos, declarabo,

Primus & certissimus modus, quo apertissimè declaratur legem pœnalem continere sententiam latam, est: si postquam expressit pœnam pro tali crimine infligendam, dicat quòd qui crimen, pro quo talis imponitur pœna, commiserit, incurrat illam sine aliqua alia sententia. Per hæc enim verba aut alia similia, quibus legislator declarat ad pœnæ per illam legem statutæ executionem, non requiri aliam hominis sententiam, satis apertè docet legem illam continere sententiam latam, & quæ se sola obliget reum ad pœnam in conscientia soluendam, aut sustinendam. Huiusmodi verbis vsus est Martinus Papa huius nominis quintus, in constitutionibus, quas edidit pro vniuersitate studij Salmanticensis. Nam in capit. primo, vbi tractat de rectore eiusdem vniuersitatis, dicit quòd electus in rectorem requiratur, vt electionem acceptare velit, & tandẽ hęc verba subiungit. Quod si facere neglexerit, omiserit, vel recusauerit quoquomodo, omni commodo & honore vniuersitatis priuatus, absque alia declaratione censeatur, & per scholas vt periurus, excõmunicatus, & priuat⁹, publicẽ nuncietur. Et hoc idẽ in omnibus & per omnia fiat de consiliarijs & alijs officialibus dicti studij, si officia, ad quæ electi fuerint, recusauerint, neglexerint, & omiserint infra tempus eis assignandũ acceptare, aut etiã si se absentauerint, vel absconderint, ne acceptẽt. Hactenus verba cõstitutionis Martini Papæ. In quibus verbis id potissimũ annotare oportet, quod præcipit, vt priuatus absque alia declaratione cẽseatur. Per quæ verba satis apertè declaratur, cõstitutionẽ illã cõtinere sententiã latã, & obligare in conscientia illius transgressorẽ ad pœnã in illa contentã. Eisdem verbis vsus est Paulus papa huius nominis secũdus in quadam sua extrauaganti Decretali, quæ incipit, Ambitiosæ, vbi post quã præcepit, vt res Ecclesiæ sine licẽtia Romani pontificis nõ alienentur, & episcopis & abbatibus contrarium facientibus ingressum ecclesię prohibuit, tandẽ alijs prælatis contra illã constitutionem facientibus pœnã imponens, hæc verba ait. Inferiores verò prælati, cõmẽdatarij, & aliarũ ecclesiarũ rectores, beneficia vel administrationẽ quomodolibet obtinentes, prioratibus, præpositis, præpositatib⁹, dignitatibus, personatibus, administrationibus, officijs, canonicatibus, præbendis, alijsque ecclesiasticis cum cura & sine cura, secularibus & regularibus beneficijs, quorũ res & bona alienarũt dũtaxat, ipso facto priuati existãt, illaque absque declaratione aliqua vacare cẽseãtur, possintque per locorũ ordinarios vel alios, ad quos eorũ collatio pertinet, personis idoneis (illis exceptis, quę propterea priuatę fuerit) liberè de iure cõferri, nisi alias dispositioni sedis apostolicę sint specialiter ac generaliter reseruata. Hactenus verba illius Decretalis. In quibus verbis id solùm aduertere oportet, quod ait, absque declaratione aliqua vacare censeantur. Et quia verba illa tam apertè excludunt sententiæ declarationem vt nihil illis possit opponi, ideo summa Syluestrina, in titulo, Emphiteosis, quæstione secunda, postquã dixerat semper esse necessariam iudicis sentẽtiam declarantem crimen esse commissum, hæc tandem verba ait. Vbi autem lex vel statutum priuaret aliquem bonis, vel aliter ipso facto, non requiritur declaratiua sententia. Et sic fecit Paulus secundus in extrauaganti, quę incipit, Ambitiosæ. Hæc summa Syluestrina. Similia verba & multò fortiora habentur in quadam concessione Adriani Papæ huius nominis sexti facta insigni, & multorum doctissimorum virorum nutritori collegio sancti Bartholomæi, quod est in vniuersitate Salmãticensi. Nam viri docti & virtutis amatores et cupidi, qui tunc in illo collegio erant, optantes vt electio Rectoris eiusdem collegij, quæ quolibet anno in festo sancti Lucæ fieri solet, & electiones aliorum collegarũ qui admittendi sunt ad illud collegium, libere fierent, ita vt nullus alteri persuaderet, aut alterum

Primus modus cognoscendi sentẽtiam à iure latam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

(vt verbis illorum loquar)subornaret,sed quisque apud se ipsum solū de electi-
one faciēda deliberaret,petierunt à Sūmo Pontifice Adriano, vt huiusmodi ele-
ctiones liberè(vt dictū est)fieri sub certa pœna præciperet, ad quam sine aliqua
alia vlteriori declaratione contrariū facies esset obligatus. Verba petitionis quę
ad rē pertinēt,omissis alijs, sunt ista. Sed permittat in omnibus & per omnia dic-
tas electiones purè & rectè fieri,& alias faciens, toties quoties id fecerit, pœnā
viginti milium Moropetinorum monetæ illarum partium,quam dicto collegio
integrè, & etiam aliqua eiusdem pœnæ postulatione, vel desuper requisitione,
accusatione,probatione,vel iudicio non factis nec secutis, soluere & satisfacere
sit adstrictus,incurrat. Ac quicunque præmissorum conscius, infra triduū à die
notitiæ,quod sciuerit publicè rectori & consiliarijs ac collegialibus pro tempo-
re existentibus in altari capellā nuncupato ipsius collegij, sub simili pœna reue-
lare:ac rector & collegiales pœnam eandem postquam de illius incursione con
stiterit,infra alios octo dies sub excommunicationis latæ sententiæ eo ipso in-
currenda pœna,& à qua non nisi à sanctitate vestra, & apostolica sede,præter-
quam in mortis articulo possint absolui, exequi teneātur,& qui executioni dic-
tarum pœnarum contradixerit,excommunicatus eo ipso existat,et vt talis de-
beat euitari,Hactenus verba petitionis.Cui petitioni ipse pontifex Adrianus vir
longè doctissimus respōdit,prout moris est pōtifices respōdere. Fiat vt petitur.
Per quæ verba actu Papa cōcessit quod ab illis petitum erat.Nā illud verbū,fiat,
Felinus. quo pontifices vti solent(vt Felinus annotauit in dicto cap.Rodulphus,numero
.33.)non dicit promissionē in futurū, sed concessionē in præsenti: quia est præ-
sentis imperatiui modi.Ob quam causam ego nō possū aliter sentire, nisi quod
collegiales aut collegæ,qui in dicto collegio morantur,si contra illam Papę cō-
cessionem fecerint,sint obligati in cōscientia ad pœnas in illa cōtentas. Quoniā
(vt in præcedenti cap.probatum est)Papa potest statuere legē obligantē in cō-
scientia ad pœnā reddēdā ante iudicis sententiā. At Papa nō potuit aperti⁹ suā vo-
lūtatē ad hoc faciēdū exprimere, quā dicēdo quod qui cōtra fecissent, etiā sine
accusatione,& sine probatione,& sine vlla declaratione essent obligati ad pœnā.
Ergo cū tā apertè id Papa expresserit,cōsequēs necessario est, vt illi iuxta Bullæ
tenorē sint in conscientia obligati. Quòd si nimium aspera illis videtur illa Pa-
pæ constitutio,& durum illis videtur se tam forti vinculo esse alligatos,ego illis
velut amicis mihi charissimis cōsulerem,vt ipsi à Papa peterent eiusdē Bullæ re-
uocationē,ne fortè id quod pro maiori bono olim petitum est,in maius suarum
conscientiarum damnum vertatur. Sed circā illa verba Bullæ prædictæ hoc an-
notare oportet,quòd licet collegialis quilibet illius collegij, constitutionem il-
lam pro electionibus datam transgrediens sit sine vlteriori declaratione obliga-
tus in conscientia ad pœnam illic taxatam, Rector tamen & alij, ad quos id fa-
cere spectat,non sunt obligati in conscientia ad illius pœnæ executionem, nisi
postquam illis de crimine constiterit. Tunc autē solū constare dicetur(vt dici-
tur in cap.Quæsitū,de cohabitatione clericorum & mulierum)quādo fuerit per
sententiam damnatus, aut ipse fuerit in iudicio confessus, aut quando tanta
fuerit facti euidentia vt nulla tergiuersatione celari possit. Et idem per omnia cen
seo de illo qui electus in rectorem vniuersitatis Salmanticensis noluit consenti-
re electioni de se factæ: quoniam hic etiam sine vlla alia iudicis sententia est ob-
ligatus in conscientia ad pœnam in constitutione Martini Papæ decretam. An
autem aliquæ tales similes leges aut constitutiones in iure ciuili habeantur,mihi
non constat, nisi de sola vna quam legi in .l vltima C. Locati, vbi postquam
Iustinianus Imperator prohibuit militibus conductiones rerum alienarum,
statim contra illos qui hanc legem fuerint transgressi hæc verba subnectit.
Scituros quòd ex ipso contractu ab initio sine aliquo facto,vel aliqua sententia
cadant

cadant militia. Vbi glossa declarans hæc verba,cadant militia,ait ipso iure.Nec
aliam præter illam legem aut constitutionem in iure ciuili inueni, in qua mani-
festè iudicis sententia excludatur. Quis iam tam obstinati animi & attritæ frō-
tis erit, vt negare contendat aliquam esse pœnalem legem que absque aliqua
alia iudicis sententia obliget reum ad soluendum pœnam in lege contentam?
Nam cùm lex dicat quòd sine aliquo facto vel aliqua sententia cadant militia,
necessārium est dicere sententiam iudicis non esse necessāriam,aut legem illam
linguacem & blaterantem esse, cùm eam transgressoribus pœnam minetur,
quam infligere non potest.Sunt multæ aliæ leges aut pontificum constitutiones
quæ latenter per alia verba non tam manifesta innuunt sententiam iudicis non
esse necessariam. Nam sunt aliquæ dictiones,quibus legislator indicat ipsam le-
gem esse satis ad executionem pœnæ per eum statutæ, & ex consequenti osten-
dit aliam iudicis sententiam non esse necessariam. Nam si iudicis sententia esset
necessaria, lex ipsa per se non sufficeret ad pœnæ executionem. Huiusmodi dic-
tiones sunt hæ quæ sequuntur. Ipso iure,de iure,Ipso facto, Eo ipso, Auctori-
tate huius legis. In his omnibus & alijs similibus dictionibus apertè declaratur
ipsam legem esse satis,ac proinde hominis sententiam non esse necessāriam. De
hac dictione Ipso iure,omnes concorditer sentiunt,illam declarare sententiā la-
tā, neq; hactenus vidi aut audiui aliquē qui contrariū doceret.Felinus in dicto Felinus.
cap.Rodulphus,numero.24. dicit hanc dictionem firmitatem plenissimam ex-
primere. Et idem docet glossa in cap.1. de rescriptis,libro.6. Et inde conuincit-
ur hos omnes quos statim enumerabimus canones continere sententiam la-
tam. Cap. Excommunicamus .§. Credentes, de hæreticis. Capit, Statutum .§.
vltimò, de rescriptis libro.6. Capit. Quam sit, de electione,eodem libro.Ca-
pite,vltimum, de officio delegati, eodem libro Clementina prima, de rescri-
ptis. In extrauaganti, Suscepti regiminis, & in extrauaganti, Execrabilis. In his
omnibus sicut constat esse latam sententiam, ita etiam constat non esse necessā-
ria iudicis sententiā ad pœnæ executionē. Nā si sententia iudicis aut aliquid aliud
à iure esset necessarium,non esset verum id quod lex ait, pœnam videlicet ipso
iure esse infligendam Et idem prorsus sentiendum est de his dictionibus,Ipso fa-
cto:quoniam hæ dictiones etiam excludunt hominis sententiam ad pœnæ exe-
cutionem. Nam si hominis sententia aut aliquid aliud post crimen commissum
restaret faciendum, vt transgressor legis incideret in pœnam à lege statutam,tūc
falsum esset quod lex ait,pœnam ipso facto infligi post crimen commissum. Ad
eundem modum sentire oportet de his dictionibus, Eo ipso, quoniam eandem
habent cum præcedentibus significationem, propter quod Iohannes Andreas Iohannes
in cap. Quia sepe,de electione lib 6.optimē agnoscens harum dictionum signi- Andreas.
ficationem dicit eas significare sine hominis adminiculo. Ex qua declaratione
constat verba illa excludere hominis sententiam. Quid igitur ad hæc respondē-
bunt illi qui dicunt nullam legem pœnalem obligare reum ad pœnam ante iudi
cis sententiam? Si ipsa lex in obligatione ad pœnā reijcit hominis sententiam, aut
lex ipsa falsum dicet, aut reus incidet in pœnā ab ipsa lege statutā etiā ante iudi-
cis sententiam. Neque aliud sentire oportet de his dictionibus. Auctoritate no-
stra,auctoritate huius legis,aut alijs similibus dictionibus. Quoniam omnes istę
& si quæ aliæ similes sunt, apertissimè indicant solam legis auctoritatē sufficere
ad pœnæ executionem, ac proinde nō esse necessariam iudicis sententiā. Alioquī
si illa esset necessaria, sola legis auctoritas non sufficeret. Et hinc cōstat sententiā
esse latam in cap. Si quis,quod habetur.2.quæst.5. Vbi Papa Gelasi⁹ cuius est ille
canon ait. Si quis contra huiusmodi personas non probanda detulerit, auctori-
tate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiæ sustinere. Hæc Gelasius Pa-
pa. Sed glossa in illo capite, dicit ibidem non contineri sententiam latam, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferendam: & probat per .l. Athletas .§. Calumniator. ff. ex quibus causis irrogatur infamia. Hoc tamen loco valde fallitur glossa, quia etsi lex illa, Athletas, quam ipsa citat, sententiam solam contineret ferendam, nihil tamen inde probaret. Quoniam Gelasius Papa non dicit se irrogare infamiam auctoritate C
legis imperialis, sed auctoritate huius suæ sanctionis. Deinde, verba quæ Gelasius Papa subiungit, apertè declarant canonem illum sententiam continere latã. sic enim ait. Vt damno pudoris, & æstimationis dispendio discat sibi alienæ verecundiæ impune insidiari, saltem de cætero non licere. Hæc ille. At, si sententia solùm ferenda illic exprimeretur, aliquando posset quis alienæ verecundiæ impune insidiari. Quoniam posset contingere, vt iudex ad quem spectaret contrà sic insidiantem infamiæ sententiam proferre, nollet talem sententiam dicere, & tunc qui falso accusauerat, esset impunis. Si verò canonis illius sententiam dicamus esse latam, nunquam poterit aliquis alienæ verecundiæ impune insidiari, quia statim post crimen commissum ipso iure patitur pœnam cõtra illud statutam. Cùm igitur per omnes has dictiones iam enumeratas, vt ex illarum significatione constat, hominis sententia reijciatur, et tota vis & potestas ad pœnæ executionem tribuatur legi, conuincitur inde apertissimè illas omnes dictiones exprimere sententiam latam, quæ obliget in conscientia reum ad pœnam absque aliqua iudicis sententia reddendam. Nam sicut iudex secluſa lege posset reum ad pœnam damnare, & ad illam obligare: ita è contrario potest lex eundem reum ad pœnam sine iudice damnare, & ad illam sine ministerio iudicis obligare. Quoniam (vt suprà capite .5. huius secundi libri diximus) non minoris potestatis est circa obligationem ius quàm iudex.

Secundus modus cognoscendi sentẽtiam à iure latam.

Secundo modo lex declarat apertissimè se continere sententiam latam, quando ipsa dicit quòd transgressor illius sit obligatus in conscientia, ad soluendum pœnam in illa contentam. Hæc enim verba tam apertè manifestant legislatoris mentem & intentionem, vt nullus relinquatur iustæ dubitationi locus, an D
ipse voluerit per talem legem obligare in conscientia illius transgressorẽ ad pœnam in illa contentam. Probauimus enim iam capite quinto huius libri humanã potestatẽ, siue laica illa sit siue ecclesiastica posse legem pœnalem condere, quæ obliget in conscientia reum ad pœnam. Talem autem potestatem se velle exequi, non potest apertius declarare, quàm si in lege ab ea cõdita dicat illius transgressorem esse in conscientia obligatum ad pœnam reddendam. De hac re nullum credo haberi exemplum in iure communi, siue canonico, siue ciuili. Nam multos viros in vtroque iure doctissimos pro hac re consului, qui omnes concordi sententia responderunt, nullam talem legem in iure communi haberi quæ apertè dicat illius transgressorem esse obligatum in conscientia ad reddendum pœnam in illa expressam. Verùm etsi hoc in iure communi non habeatur, in iure tamen Hispano præsertim regni Castellæ multæ similes habentur leges, è quibus aliquas in exemplum proponam, vt ad instar illarum de omnibus alijs similibus lector censere possit. In libro secundo ordinationum Regalium, titulo nono, lege prima, vbi tractatur de prẽmio suorum laborum, quod secretarij regis accipere possunt ab illis in quorum vtilitatem instrumenta conficiunt, legislator statuit pœnam contra illos qui plura accipiunt, quàm per legem est definitum: & tandem in lege secunda ad prædictorum meliorem obseruationẽ hæc verba subiungit. Iurent quòd obseruabunt ea quæ in præcedenti capitulo ordinata sunt, & quòd non accipient munera, & quòd soluent pœnas, si in eas inciderint, ad quas ex nunc eos condemnamus, ita vt sint obligati in foro conscientiæ ad soluendum eas absque hoc quòd sint ad illas condemnati. Hæc sunt verba legis. Et in eodẽ libro secũdo, titulo .15. præcipit, vt nullus iudex aut notarius recipiat à litigantibus munera, & contrarium facientibus imponit graues

pœnas

pœnas, & tandem hæc verba subiungit. Iurent omnes iudices & tabelliones aut notarij se obseruaturos has dictas ordinationes, & soluturos pœnas prædictas, ad quas ex tunc eos condemnamus, ita vt sint obligati in foro cõscientiæ ad soluẽdũ eas, absque hoc quòd vltra ad eas condemnẽtur, quanuis crimen eorum sit occultissimum. Hactenus verba legis. In quibus verbis duo potissimũ annotare oportet. Primum est, quòd hæc lex sicut & præcedens dicit se obligare in conscientia reos ad pœnas in illa decretas, absque hoc quòd oporteat eos iterum condemnari ad eas. Alterum est, quòd dicit se obligare ad tales pœnas quanuis crimen cõmissum sit occultissimum. Quibus verbis iterum indicauit se velle excludere aliam iudicis sententiam: quoniam talis dari non potest ab homine circa crimen occultum, quod testibus probari non potest. Et hæ duæ leges sufficiunt ad testimonium huius quod in hoc secũdo modo sententiæ latę diximus. Si quis adhuc tertium desiderat testimonium videat in eodem secundo libro, titulo finali, legem finalem. Quæ tria testimonia apertissimè conuincunt eos qui docent nullam legem pœnalem obligare reum in foro conscientiæ ad pœnam sine iudicis sententia. Nihil enim apertius dici potest, quàm quum dixit obligare in foro conscientiæ. Si quis dicat hoc nõ posse lege humana statui, suprà iam probauimus oppositum in cap. 5. huius libri secundi. Quia cùm neque lege naturali neque lege diuina sit prohibitum potestati humanæ talem legem statuere, conuincitur inde humanam potestatem posse talem legem statuere, præsertim cùm talis lex (vt suprà capite .4. diximus) multum iuuet ad obseruationem legis diuinæ, & aliarum legum humanarum.

A

Tertius modus cognoscendi sentẽtiam à iure latam.

Tertio modo constat legem aliquam continere sententiam latam, & obligare in conscientia illius transgressorem ad pœnam in illa expressam, si lex ipsa decernat vt nullus ipsius legis transgressorem absoluere possit à delicto commisso, donec ille persoluat pœnam pro delicto ab ipsa lege impositam. Sed talem legẽ
B
laica potestas condere non valet. Quia potestas laica siue Rex, siue Imperator non potest aliquid circa sacramentalem peccatorum absolutionem statuere, augendo aut minuendo sacerdotum potestatem circa illam. Nõ enim regibus aut Imperatoribus, sed solis sacerdotibus dictum est: Quorum remiseritis peccata, Iohan.20.
remissa sunt: & quorum retinueritis, retenta sunt. Nec etiam possunt reges aut imperatores excommunicare, aut interdicere subditos suos. Quia non illis, sed Petro dictum est: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum et in cælo: Matth.18.
& quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælo. Potestas regum & imperatorum ideo laica dicitur, quia ad res Ecclesiasticas, quales sunt omnes illæ quę ad sacramenta aut fidẽ catholicam spectant, nõ dirigitur, sed ad solas res forenses, quæ ad pacificam populi gubernationem pertinent, respicit. Circa res quæ purè Ecclesiasticæ sunt, inferiores sacerdotibus sunt reges & imperatores. Et in huiusmodi rebus ego intelligo datum esse regibus superiorem illum ex sacerdotibus qui erat in Anatoth cui dominus dixit: cõstitui te super reges & regna. Et inde apertissimè constat reges aut imperatores non posse statuere legem, Hiere.1.
quæ sacerdotibus alicuius peccati absolutionem interdicat. Potestas autem Ecclesiastica hoc potest circa sacerdotes illi subditos: quia & si illorum potestatem, quæ à theologis vocatur potestas ordinis, non possit minuere, potest tamen minuere potestatem, quæ ab eisdem dicitur potestas iurisdictionis. Talem igitur potestatem minuendo efficiet, vt qui ante erant subditi alicui sacerdoti, postea non sint illi subditi. Et inde deducitur, vt superior possit sacerdoti inferiori interdicere alicuius peccati absolutionem: quia sic interdicens nihil aliud efficit, nisi quòd is qui erat subditus sacerdoti, non sit circa illud peccatum illi subiectus. Quum autem nõ fuerit illi subiectus, sacerdos (vt constat) illum absoluere non poterit: quia potestas ad absoluẽdum vtramque in se complectitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

potestatem, videlicet ordinis & iurisdictionis. Solus igitur Sūmus Ecclesię Pontifex, qui supremam in ea habet potestatem, potest omnibus alijs sacerdotibus alicuius peccati absolutionem interdicere. Et inde colligitur vt ille solus possit legem pœnalem statuere, qua omni sacerdoti prohibeat, vt nullus eiusdem legis C transgressorem absoluere possit à delicto commisso, donec ille persoluat pœnā pro delicto ab ipsa lege impositam. Talis est lex aut constitutio quæ habetur in cap. Romana § Procurationes, de censibus, libro. 6. In illo enim loco Innocentius Papa huius nominis quartus illius constitutionis conditor, modum visitationis tribuens Archiepiscopo iuxta quem suam diœcesim & alias episcoporum suffraganeorum visitare debeat, monet illum vt caueat ne ipse vel quisquam suorum aliquod munus quodcunque sit, & qualitercunque offeratur, præsumat recipere, vt non quæ sua sunt videatur quærere, sed quæ Iesu Christi. Qua monitione & præcepto præmisso, tandem contra illius transgressorem pœnam imponens, hæc verba subnectit. Quòd si fuerit contra præsumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam, nisi duplum restituat, liberetur. Hæc ibi Innocentius. In quibus verbis duo potissimum annotare oportet. Primum est, quòd ait illius constitutionis transgressorem incurrere maledictionē. Per quod verbum apertè declarauit constitutionem illam obligare ad peccatum mortale. Quia nullus incurrit maledictionem nisi per peccatum mortale. Nam qui in gratia existit, Dei benedictionem secum portat. Quam benedictionem quisquis habuerit, illa permanente maledictionem incurrere non potest. Alterum est, quòd à tali maledictione absolui non potest, nisi duplum restituerit. Et in hoc verbo constitutio illa apertè ostendit se esse pœnalem, & latam continere sententiam, quæ in foro conscientiæ obliget reum ad pœnam in illa expressam. Nā quisquis in peccato & maledictione existit, obligatus est in conscientia, vt aliquando sui peccati absolutionem petat. Talem autem absolutionem (vt prædicta constitutio docet) impetrare non potest, nisi duplum restituat: ergo obligatus est in conscientia ad duplum soluendum. Et certè hæc constitutio perfectè conuincit falsam esse opinionem illorum qui dicunt nullam legem pœnalē obligare in conscientia reum ad pœnam ante iudicis sententiam. Quoniam hęc cō stitutio tam apertè probat contrarium, vt nullum vel mediocri responsioni relinquat locum. Et ne hæc sola in hoc genere putetur, aliquas alias similes constitutiones profero à Martino Papa huius nominis quinto, editas inter illas constitutiones quas pro vniuersitate studij Salmanticensis statuit. Nā in cap. 18 illarum constitutionum vbi de examine bacalariorum differit, postquā præcipit vt bacalarius examinandus interrogetur sub iuramēto an aliquid dederit aut promiserit ratione sui examinis, tandem hæc verba subiungit. Vbi bacalarius examinandus interrogandus à scholastico sub iuramēto, respōderit se aliquid dedisse vel promisisse ratione vel ex caussā licentiæ obtinendæ, seu alias quoquo modo constare poterit scholasticus ipsum repellat penitus, vt indignum ab examine præfato, & per duos annos ab ingressu examinis & licentia obtinenda sit suspensus. Nec quousque rectori tantum quantum confessus vel conuictus fuerit se promisisse, vel dedisse pro dicto examine in vniuersitatis vsibus conuertendum soluerit ad dictum examen aliquatenus admittatur. Recipientes etiam duplum eius quod receperint restituant. Alias ipsos sententiam excommunicationis incurrere volumus ipso facto, à qua nequeant absolui, nisi triplum eius quod receperint dicto rectori restituāt similiter in vniuersitatis vsibus conuertendum. Hactenus verba constitutionis Martini Papę. In quibus duo præcipuè sunt annotanda. Primum est, vbi de crimine bacalarij examinandi loquens dicit, quòd si quouis modo constiterit de crimine, sit suspensus ab ingressu examinis & licentia obtinenda. Non dicit esse necessariam iudicis sententiam declaran-

rantem crimen fuisse perpetratum, sed satis esse dicit, vt quouis modo siue per confessionem, siue per testes, siue per rei euidentiam de crimine constet. Alterū annotatione dignum est, quòd vt pœna per talem constitutionem imposita, ple
A num sortiatur effectum sine aliqua alia iudicis sententia, excommunicationis sententiam ipso facto incurrere præcipit illos, qui talem pœnam reddere noluerint: & quòd ab illa absolui non possint, nisi triplum eius quod receperint, restituāt. Tam apertum est hoc pro mea sententia testimonium, vt nihil videam quid respondere possint illi, qui contrariam tuentur sententiam. Alteram profero ex eisdem Martini Papæ constitutionibus huic proximè similem. Nam in cap. 21. illarum constitutionum præcipit Papa, vt lector siue magister concubinam publicè tenens, ad nullos doctorales seu magistrales actus quandiu illam tenuerit, admittatur: & si cathedram cum salario habuerit, cathedram & illius anni salarium amittat. Officialis verò vniuersitatis, officium & illius anni salarium amittat. Licentiatus à receptione doctoratus sit per duos annos suspensus: bacalarius ad licentiam obtinēdam non admittatur, quandiu illam tenuerit. Studentibus autem tempus per quod illam tenuerint, non computetur ad gradum bacalariatus assequendum. Et vltra has pœnas tam bacalarij quàm licentiati quàm alij studentes pœnam duorum florenorum hospitali ipsius studij applicandorū, pro quolibet mense quo illam tenuerint, rectori sine quauis remissione soluere tenēntur: postquam has omnes statuit pœnas, hæc quæ sequūtur verba subiungit. Rectorem verò, scholasticum doctorem, magistrum & administratorem vniuersitatis præfatæ qui aliquem contra huiusmodi statuta ad prædictos gradus seu lecturas scienter admiserit, receperit, approbauerit, ac pensionem soluerit, sententiam excō municationis incurrere volumus ipso facto, à qua absolui nequeant donec eorū quilibet decem duplas castellanas vniuersitati ipsi numerando persoluerit realiter & cum effectu. Et vltra huiusmodi excommunicationis & decem duplarū
B pœnas administrator contra prohibitionem præsentem stipendiatis soluēdo veniens, tantum de proprijs bonis eidem vniuersitati soluat, quantum concubinarijs huiusmodi de salario reddiderit, nulla sibi aut alicui ex prædictis remissione aliquatenus profutura, Hęc Martinus Papa in suis cōstitutionibus. Tertiam denique profero eiusdem Martini Papę his proximis simillimam constitutionem. In cap. 23 illarum constitutionum idem pontifex statuit, vt nullus doctor, aut magister, aut licentiatus, aut bacalarius, aut scholaris, aut alicuius istorum familiaris possit coram alio iudice siue ciuiliter siue criminaliter conueniri, nisi coram Salmanticensi scholastico. Qua data constitutione statim contra transgressores pœnam subnectit huiusmodi verbis, sic inquiens. Si quis autem præsentis constitutionis et ordinationis violator extiterit, ipsum pœnas staturas in cap. Si diligēti, de foro competenti, & viginti florenorum hospitali studij applicandorum etiam si iudex fuerit, incurrere volumus ipso facto. Et si requisitus per Rectorē vel alium loco eius infra quindecim dierum spacium soluere malitiosè aut diligenter distulerit, ipso facto eum excommunicationis vinculo innodamus, à qua taliter innodatus absolui non possit, donec prædictam pœnam soluerit, vel infra breue tempus à Rectore præfato, considerato delinquente, præfigendum, cautionem de soluendo præstiterit sufficientem. Hactenus ex constitutionibus Martini Papæ. Et de his omnibus constitutionibus nullus meritò dubitare potest, an obligent in conscientia illarum transgressores ad pœnas in illis contentas absq; aliqua alia iudicis sententia. Quia cùm transgressor illarum non possit absolui à crimine transgressionis nisi pœnam in constitutione statutam soluat, conuincitur inde apertissimè illum teneri in conscientia, ad talem pœnam soluendam absque alia iudicis sententia. Et vt rem hanc apertiorem faciamus, ponamus Petrū fecisse contra aliquam prædictarum constitutionum Martini Papæ, & nunquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicem declarasse,nec in posterum declaraturum quòd Petrus Papæ constitutionem fuerit transgressus. In tali rerum euentu dico Petrum teneri in conscientia ad pœnam constitutionis soluendam. Nam Petrus tenetur in conscientia sui criminis absolutionem impetrare, ergo tenetur in cõscientia pœnam in constitutione contentam soluere. Consequentia inde apertissimè constat esse bona, quòd(vt ipsamet constitutio præcipit) non potest talem peccati absolutionem obtinere,nisi prius pœnam à constitutione decretam soluat. Et certè ego non video quo pacto huic argumento respondere possim,qui dicunt nullam legem pœnalem obligare in foro conscientiæ ad pœnam in illa contentam: nisi fortè dicant Martinum Papam non potuisse tales obligationes ad pœnas imponere,& ita errasse cùm tales constitutiones condidit. Hoc autẽ dicere,vt firmissimè credo vehementer formidabunt, hi qui nobis contrariam in hac parte tuentur sententiam. Quoniam hi omnes ex eorum numero sunt, qui Papæ potestatem potius augere,quàm minuere semper contendunt.

Quartus modus cognoscendi sentẽtiam à iure latam.

Quarto modo lex pœnalis ostendit apertè se continere sententiam latam, & per consequens obligantem in foro conscientiæ ad pœnam in illa statutam, si illis verbis præsentis temporis & indicatiui modi vtatur, quibus vtitur iudex cũ sententiam contra reum profert condemnando illum ad pœnam. Iudex sententiam proferens contra reum hæc aut similia verba profert. Excommunico,interdico,suspendo,priuo,relego,damno,condemno te, aut præcipio tibi, vt hoc vel illud facias. Si igitur lex his verbis aut alijs similibus præsentis temporis, indicatiui modi vtatur,sine dubio vllo latam continebit sententiam obligantem in conscientia reum ad pœnam in illa contentam. Si enim lex sic dicat: Excommunicamus,aut suspendimus,aut priuamus dominio bonorum suorum, aut dãnamus ad talem pecuniæ mulctam eum qui hoc, aut illud crimen commiserit, sententia est ab ipsa lege lata. Nam si tali lege stante adhuc necessaria esset sententia iudicis quæ reum condemnaret, vt Caietanus in sua summa dicit, sequeretur falsum esse quod ipsa lex dicit. Nam falsum esset quòd lex priuat aut damnat reum ante iudicis sententiam,si illa semper esset necessaria ad rei condemnationem. Vt igitur omnem falsitatem à lege propellamus, oportet vt rem ita fieri dicamus,quemadmodum lex ipsa exprimit. Lege ergo sic dicente:excommunicamus eum qui manus violentas in clericum iniecerit,quisquis tales manus in clericum iniecerit,erit statim per legis sententiam excommunicatus. Si lex sic diceret,priuamus dominio bonorum suorum eum qui hominẽ occiderit, quisquis hominem occiderit,erit eo ipso per legis sententiam priuatus dominio bonorum suorum,absque aliqua alia iudicis sententia. Talibus verbis vtitur Papa in capitulo, Excommunicamus primo & secundo, de hæreticis. Nam in primo capitulo sic ait, Excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam, orthodoxam & catholicam fidem quam superius exposuimus, condemnantes hæreticos vniuersos quibuscunque nominibus censeantur. In alio autem capitulo, hæc quæ sequuntur verba continentur.Excõmunicamus & anathematizamus vniuersos hæreticos,et c. Quæ istorum duorum capitulorum verba (vt omnes cõcorditer docent) apertissimè sententiam proferunt à iure latam,& non à iudice ferendam.Similia verba sunt quibus vtitur Papa in cap. Vel non, de temporibus ordinationum, vbi loquens de puero tredecim annorum à quodam episcopo in diaconum ordinato,hæc ait. Quem ab officio diaconatus vsque ad ætatem legitimam in iniuriam suspendimus ordinantis.Hæc verba(vt notum est)sententiã continent à iure latam. Et inde sequitur vt qui infra ætatem debitam ordinatus est,sicut peccauit mortaliter ordinem recipiens, ita etiam eundem ordinem exercens, quia ab illius ordinis exercitio ipso iure suspẽsus est.In cap. Dilect⁹,eodẽ titulo, similibus

etiam

etiam verbis vtitur Papa contra episcopum, qui tres sacros ordines eodem die cuidam canonico concesit, Sic enim ait. Ipsum tandiu ab ordinandi suspendimus potestate,donec nostram meruerit gratiam obtinere. Quæ verba manifestè sententiam exprimunt à iure latam. Sed de his verbis declaramus, decernimus, definimus,censemus,iudicamus,& alijs similibus verbis,quæ potius actum declarationis quàm damnationis significant, meritò dubitari potest,an lex quæ talibus verbis vtitur,sententiam contineat latam, an à iudice ferendam. De qua re prout ego sentio,non potest certa & vniuersalis regula dari, sed inspiciendæ sunt aliæ voces quæ post talia verba subiunguntur, & iuxta illorum qualitatem & conditionem erit de talibus verbis censendum. Si post talia verba actum declarationis aut definitionis significantia,sequatur verbum præsentis aut participium præteriti temporis importans pœnam aliquam, tunc sine dubio talis lex dicetur continere sententiam latam. Vt,gratia exempli,si lex aut constitutio dicat. Qui hoc aut illud crimen commiserit, declaramus aut censemus esse eum excommunicatum,aut amisisse dominum bonorum suorum, aut esse infamem, lex erit quæ latam contineat sententiam. Imò per talia verba videtur lex excludere iudicis sentẽtiam tanquã non necessariam. Nam quod semel à lege declaratum aut definitum est, non est opus iterum per hominem declarari aut definiri. Talibus verbis vtitur Papa in capitulo,Nouit,de his quę fiunt à prælato,vbi scribens Hierosolymitano patriarchæ, qui sine consensu sui capituli abbates & abbatissas, & alias Ecclesiasticas personas instituebat, & destituebat, sic ait. Nos enim tales institutiones & destitutiones carere decernimus robore firmitatis.In quibus verbis(vt glossa ibidem docet) sententia à iure lata manifestatur,propter id quod ait, carere decernimus. Et similia verba ponuntur in capitulo primo, de schismaticis & ordinatis ab eis. Ad hoc caput referri possunt dictiones illæ per quas lex præcipit iudici,vt declaret reum incurrisse in pœnam, sic dicendo. Denuncia talem esse excommunicatum,aut declara illum esse suspensum,aut declara illum esse priuatum dominio bonorum suorum. Nam quum per illa verba lex committat iudici non sententiam condemnatitiam, sed executionem aut declarationem sententiæ,satis apertè indicat ante talem iudicis declarationem sententiam esse iam à iure latam. Alias iudex sententię declarationem proferens, falsum diceret declarando excommunicatum aut suspensum eum, qui non esset excommunicatus neque suspensus. De hac re habemus exemplum in capitulo, Tam literis, de testibus,vbi licèt illi de quibus textus loquitur,nõ essent per aliud ius suspensi, tamen Papa committendo executionem suspensionis, per illa verba apertè indicat se suspẽdere illos. Sic enim ait. Ab officio & beneficio denuncietis esse suspensos donec mereantur nostram indulgentiam obtinere. In quibus verbis cùm non præcipit vt suspendat, sed vt denunciet esse suspensos, constat latam esse sententiam.

De alijs quatuor modis quibus ostenditur legem pœnalem non ferendam, sed latam continere sententiam.

CAPVT. VII.

Videns

Universidad de Deusto
Biblioteca

VIDENS prolixam esse hanc rem, quæ inquirit de modis omnibus quibus cognosci potest legem pœnalem continere sententiam latam, ne fastidium tanta vnius capituli prolixitas præberet lectori, decreui hanc rem duobus capitulis partiri, ita vt vtroque illorũ C quatuor tantum modi explicarentur, & sic res tota duobus capitulis absolueretur. Declaratis igitur quatuor modis in proximè præcedenti capitulo, opus est vt reliquos quatuor in hoc capitulo explicemus. Quinto modo cognoscitur legem aliquam continere sententiam latam, si in illa ponantur verba per quæ reddatur irrita & inanis actio aut passio, quæ in pœnam criminis fierat per ipsam legẽ interdicta. Vt autem quod dico clarius omnibus innotescat, volo de hac re aliquas canonum constitutiones, aut leges in exemplum proponere. In cap. Statutum. §. vltimo de rescriptis, lib. 6. dicitur. Sit ipso iure irritum & inane. In cap, Fundamenta. §. Quòd si secus, de electione, libro. 6. habẽtur hæc verba. Irrita prorsus ex nunc & vacua nunciamus. In cap. Quorundam in fine, eodem titulo & libro dicitur. Omnino decernimus irritum & inane. In Clemẽtina Pastoralis, in fine, de sententia & re iudicata sic dicitur. Declaramus fuisse & esse omnino irritos & inanes. In Clementina. i. de concessione præbendæ, dicit Papa. Ex tunc etiam inane decernentes & irritum & in capit. Quicũque. §. Hæretici, de hæreticis, libro. 6. habentur hæc verba. Quòd si secus actum fuerit, sit irritum & inane. Et idem innuitur in capite. Cùm dilectus, de cõsuetudine, vbi Papa dicit iustitia exigente cassasse electionem à suspenso factam. Nam per hæc verba apertissimè declarat electionem ab homine suspenso factam, irritam fuisse & inanem. In. l. Statuimus, in fine. C. de episcopali audientia, dicitur. Ex tunc irritas decernimus & inanes. In his omnibus & alijs similibus legibus & constitutionibus apertissimè per illa verba declaratur sententiam esse latam. Sed quia multæ sunt & variæ voces quibus leges aut constitutiones solent declarare irritum esse aut inane, quod cõtra legem actum est, ideo omnes illas quas mihi memoria suggesserit hic recẽsere curaui, & ex illis poterit lector de alijs si quas forte omiserim, facilè iudicare. Hæc verba, careat viribus aut nõ obtineat vires, aut careat omni roborẽ firmitatis, aut alia similia denotant latam esse sententiam. Talia verba habentur in cap. Ad aures, de rescriptis, in capit. Decet. §. vltimo, de immunitate ecclesiarum lib. 6. & in Clem. Quia contingit. §. Vt autem, de religiosis domibus. In his locis & in omnibus alijs similibus lata habetur sententia, quæ ad sui executionem non requirit aliam iudicis sententiam. Nam si quid cõpeteret parti ad quod tollendum necessaria esset iudicis sententia, nõ careret omni roborẽ & firmitate, & omnibus viribus. Firmitatem enim aliquam, aut vires aliquas constat habere id, ad quod deijciendum est necessaria iudicis sententia aut aliquod aliud adiutorium. Felinus in dicto cap. Rodulphus, postquam dicit prædicta verba continere sententiam latam, hoc dictum per sequentia verba temperat. Nisi proferretur (inquit) in materia in qua per alia iura esset declaratum quod non irritaretur actus ipso iure, puta in literis ad lites, in quibus est declaratum quòd surreptio non vitiet ipso iure, vt habuimus suprà cap. Ad audientiam. 2. Tunc si qua iura dicunt, viribus careãt, intelligitur ope exceptionis: & ita loquitur cap. Cæterum, in verbo nullam iuris firmitatem obtineant, Hæc Felinus. In illis tamen verbis videlicet careat viribus aut roboris firmitate, hoc annotare oportet, quòd si illa verba vim latæ sententiæ continere dicimus, non ideo solum hoc ita esse credimus, quia verba hæc videlicet, vires, aut robur, aut firmitas ponuntur post verbum careat. Nam licet nullum horum verborum illic apponatur, sed sola verba denotantia rem qua quis priuari debet, ponantur post hoc verbum careat, sententia lata per talia verba declaratur. Vt, gratia exempli, si lex dicat, Careat omni priuilegio, omni iure, aut actione, aut cõmodo, aut

Quintus modus cognoscendi sentẽtiam à iure latam.

Felinus in. c. Rodulphus, de rescrip. numero. 27.

aut honore, aut dominio. In omnibus his verbis declaratur esse sententia lata. Dominicus de sancto Geminiano in capit. 1. de clericis coniugatis, lib. 6. dicit quòd hoc verbum, careat, totalem denotat priuationem, per notata per glossam in Clementina. In plerisque, de electione. Et meritò ita dixit, quoniam hoc A verbum, careo, sicut quodlibet aliud priuationem significans, in quocunque tẽpore ponatur, habet latentem vim negationis inclusam. Et ob hanc causam Dialectici docent omnia talia verba habere vim & potestatem signi vniuersalis, & propterea distribuere (sic enim illi loquuntur) nomen quod ab aliquo illorum verborum regitur. Et ita docent illi idem esse, si quis dicat, careat viribus, ac si diceret, careat omnibus viribus. aut si dicat, omnino careat viribus. Et inde constat superfluas esse disputationes, quas iurisperiti facere solent de huiusmodi dictionibus, prorsus, penitus, omnino. Quoniam nulla istarum dictionum ponitur in aliqua lege ad irrogandum pœnam, nisi in illa ponatur negatio aperta, aut verbũ quod negationẽ in se latẽtẽ cõtineat. Idẽ igitur est dicere, careat, aut õnino careat, aut prius careat, aut penitus careat. Nã in. c. 1. de schismaticis & ordinatis ab eis, habentur hæc verba. Qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careant impetratis. In quibus verbis sententia exprimitur lata, quanuis non ponatur hæc dictio, omnino, aut prorsus. Et idem per omnia dicendum erit, si illæ dictiones iungantur cum alijs verbis priuationem significantibus, vt sunt, priuari, spoliari. Hæc enim verba, & si quæ sunt alia illis similia, idem prorsus significant per se posita, ac si illis iungantur illæ prædictæ dictiones quæ solent esse vniuersalitatis signa. Vbi autem totalis est priuatio, necesse est priuationem ipso iure induci: quia qui totum dicit, nihil excludit. Ex quo apertè deducitur canones sequentes latam continere sententiam. Cap. Quisquis, de electione, vbi ait, electionis commodò careat. Capit. Ne pro defectu, eodem titulo, in verbis quibus ait, eligendi potestate careant ea vice: & continuo sequitur, ac ipsa eligendi potestas ad eum qui proximè præesse dignoscitur, B deuoluatur. Per quæ posteriora verba apertè declaratur priora illa verba, eligẽdi potestate careant, latam continere sententiam. Audio esse aliquos iurisperitos qui docent contrarium, vt puta Hostiensis in capit. Nouit, de his quæ fiunt à prælato: Vbi tenet contra glossam ibi: & idem in cap. vltimo, de rescriptis. & Baldus in eodem capite lo: qui hæc verba illius capituli, omnimodo careant, sic exponunt & interpretantur, scilicet per sententiam. Ad hoc autem dicendum hac ratione persuadentur, quòd sæpe cum hoc verbo, careat, ponuntur aliæ dictiones sententiam latam declarantes: quas non esset opus addere, si illud verbũ se solo sufficeret latam exprimere sentẽtiam. Nam in capit. 2. de ætate & qualitate dicitur omnino viribus carere: & in capit. 1. de postulatione prælatorum, libro sexto, ponuntur eadem verba: & in cap. 1. de vita & honestate clericorum ponuntur hæc verba, Ipso iure careant. Non autem fuisset necessarium dicere, Ipso iure, si illud verbum, careant, satis esset per se solum ad latam exprimendã sententiam. Sed re vera (vt ingenuè loquar) leuissimum est hoc argumentum, & indignũ vt propter illud tales & tãti viri moueri debuissent ad prædictã sententiam asserendam. Nam si hæc ratio alicuius esset momenti, oporteret etiam propter illam dicere has dictiones, non valeat, non dicere sententiam latam, cuius contrarium est concorditer ab omnibus receptum, vt statim dicemus. Consequẽtia autẽ probo p cap. 1 de rescrip. libro. 6. vbi ponũtur hæc verba simul, Ipso iure nõ valeat. At si hęc verba, nõ valeat (vt illi argumẽtatur) sola sufficeret latã exprimere sentẽtiã, nõ fuisset op' addere alia duo verba, videlicet ipso iure. Sed licet illa verba aut alia similia quæ apertè latam inducunt sententiã in illo loco, aut quouis alio ponantur, non ideo conuincitur vt reliqua omnia, quæ cum illis iunguntur, per se non sufficerent latam declarare sententiam. Nam sæpe multæ

Hostiensis.

Baldus.

tales

Universidad de Deusto
Biblioteca

tales dictiones simul in eadem lege aut constitutione iunguntur, non quòd earum quælibet non sit satis ad efficiendum latam sententiam: sed vt certius & apertius declaretur sententiam esse latã in tali lege aut constitutione. Hoc enim apertè annotauit glossa in simili alia re, in cap. Licet canon, in principio, de electione, libro. 6. vbi hæc dicit. Nec fuit hoc propterea superfluum, cùm clarius exprimat. Accedit ad hæc quòd nunquam videmus duas aut tres dictiones latæ sententiæ, in eodem textu simul coniungi. Nam in capit. Cùm ex eo, in fine. de electione libro sexto, ponuntur simul hæc verba. Ex tunc dictam pœnam ipso iure se nouerint incursuros. In quo verborum contextu, hæ duæ voces, ex tunc, & ipso iure, latam sententiam inducunt, etiam si seorsum earum quælibet poneretur. Et in cap. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis, quatuor dictiones quarum quælibet se sola sufficeret latam exprimere sententiam, simul in eodem verborum contextu iunguntur. Sic enim illic dicitur. Ex tunc ipso iure sit factus infamis. Nam præter has dictiones, ex tunc, & ipso iure, de quibus iam diximus, hoc verbum, sit, & participium præteriti temporis, factus, (vt postea dicemus) latam apertè indicãt sententiam. Oporteret igitur, si ratio Hostiensis & Baldi esset efficax, nullam istarũ quatuor dictionũ, quas nũc memorauimus, esse sufficiẽtem ad latam sententiam exprimendam: quia cum qualibet illarum ponitur alia quę se sola sufficeret latam ostendere sententiam. Ea igitur ratione qua vnam excluseris, alteram quamlibet excludere teneberis. Et possunt etiam pro eiusdem rei testimonio adduci ferè omnes illi textus quos in principio huius quinti paragraphi principalis citauimus. Quia ferè in omnibus illis ponuntur saltem duæ dictiones simul, quarum quælibet seorsum sufficeret latam inducere sententiam: nec tamen ideo alia superfluit, quum ad maiorem declarationem sit addita. Nec miretur aliquis quòd hoc in humanis literis accidat, cùm idem in diuinis literis sæpissimè contingat, in quibus impium esset dicere aliquid esse superfluum. Nam propheta regius de verbis Christi saluatoris nostri prophetice loquens, dixit. Et folium eius non defluet. Quòd autẽ verba idẽ ferè significantia simul in eodem verborum contextu iungantur in sacris literis, multis testimonijs probari potest. Ecce enim (inquit propheta) in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. In quo versu constat idem in secunda parte exprimi, quod in priore versus parte dictum fuerat. Et in alio psalmo idem propheta ait. Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. In quo versu, beato Augustino ita interpretante, secunda pars apertius declarat id, quod in prima parte obscurius fuerat dictum. Nam quod in prima parte appellauit insipientiam, in secunda parte vocauit delicta. Et in illo loco admonet beatus Augustinus hoc sæpe in sacris literis contingere. Nullus ergo admirari debet, si in textibus canonum aut legum dicamus, multas aliquando dictiones simul cõiungi, quarum quælibet seorsum sufficeret latam inducere sententiam: quia ad certiorem & maiorem latæ sententię declarationem factum est. Hac igitur occasione oblata, decreui admonere in genere lectorem, vt nunquam hoc solo argumento moueatur ad dicendum, aliquam dictionẽ non exprimere sententiam latam, propterea quòd cum illa coniungitur alia dictio, quæ apertissimè indicat sententiam latam. Quia multæ tales dictiones (vt nunc diximus) coniunguntur ad maiorem rei explicationem. Hac igitur dictione tam prolixè declarata, oportet vt ad reliquas similes, quę actionẽ ostendunt esse irritam & inanem, interpretandas, nostram reducam disputationem, & celerius de his, quæ ad singulas earum pertinent, differam. Hoc verbum, valeat, si ponatur cum dictione aliqua vniuersali negatiua, quæ illud afficiat, sic dicendo, non valeat, aut nullo modo valeat, aut nullatenus valeat, aut nihil valeat, semper denotabit sententiam latam. Et hoc verum est, etiam si tale verbum ponatur in futuro

C

D

Psal. 2.

Psal. 50.

Psal. 68.

Augustinus.

futuro tempore, quod alias solet denotare sententiam ferendam, vt capite primo huius secundi libri diximus. Hoc docet glossa in cap. Si cui, in verbo, non valere, de election. libro sexto. Et glossæ consentiunt, Dominicus, & Philippus Francus in eodem loco. Et hinc deducitur, sequentes textus continere sententiam latam. In capit. Quia propter, de electione, sic dicitur. Aliter electio facta nõ valeat. Cap. Quanquam, circa finem, de vsuris libro sexto, hæc in se continet verba. Testamenta aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso iure. In Clement. 1. §. Propter quod, de hæreticis, ponitur hoc verbum, valere, in futuro tempore, sic dicendo. Non valebit, & si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure. In l. Si libertus. ff. de iure patronatus, dicitur. Ipso iure non valebit. In modo infinitiuo ponitur in cap. Ex parte, in fine de arbitris, sic dicendo. Pẽnitus non valere. In l. Labeo. ff. de operis libertorum, dicitur. Ipso iure non valere. Nec opus est plura exempla proferre, quia satis superque sunt, quæ nunc protulimus. In omnibus his & alijs similibus, prout mihi videtur, lata semper exprimitur sententia. Hoc tamen, quod dicimus de his duabus vocibus, Non valeat, Felinus in capit, Rodulphus, de rescrip. numero. 24. dicit non esse verum, si illæ voces ponantur propter solennitatem omissam, quæ potest interuenire post actum: quia tunc (vt ait) non denotat ipso iure, sed per sententiam. Et pro sua sententia citat Bartholum in l. vniuersa. C. de precibus Imperatori offerendis. Quo loco Bartholus (vt ego censeo) dicit, quòd si lex dicit aliquid non valere propter aliquod omissum, quod faciendum erat post ipsum actum, illud non vitiat ipso iure. Sed si diceret non valere si quid sit omissum, quod in ipso actu fieri debet, vitiat ipso iure. Quæ distinctio mihi valde placet, propterea quòd est rationi consentanea. Sunt aliqui viri in vtroque iure peritissimi, qui (vt audio) sentiunt hoc verbum, valeat, in quocunque tempore & modo, quanuis cum negatione vniuersali ponatur, semper dicere sententiam ferendã, nisi aliud illi addatur, quod conuincat latam illic haberi sententiã. Et ad hoc dicendum, nullã aliam adducunt rationẽ, nisi illam, quam nunc proximè confutauimus, quia videlicet in multis textibus post verbum, valeat, adduntur aliæ dictiones, quæ sine dubio latam inducunt sententiam. Hoc autem (vt dicunt) nõ fieret, nisi illa verba, nihil valeat, aut non valebit, per se sufficerent latam inducere sententiam. Quanti momenti sit hęc ratio, iam proximè suprà ostendimus, & ideo non est opus repetere, ne actum agamus. Et certè ipsamet verba, si diligenter expendantur, & eorum significatio attentè consideretur, statim cognoscetur illa non ferendam, sed latam indicare sententiam. Falsum enim esset dicere, quod nihil valet, aut quod non valet, aut quod nullatenus valet id, ad quod tollendum necessaria est iudicis sententia. Aliquid certè, imò multum valet, quod semper antequam iudex sententiam proferat, valorem retinet. Et ob hãc causam etũ viri illi in vtroque iure doctissimi sint, qui contrarium docent, ego in hac parte illis acquiescere non possum. Præsertim quia quæstio hæc de dictionibus, exprimentibus latam aut ferendam sententiam, potius ad verõs & perfectos grammaticos aut dialecticos, qui veram dictionum significationem consequuntur, quàm ad iurisperitos spectat. Nam ipsosmet viros in iure doctissimos, cùm de hac re differunt, video grammaticos auctores, & deinde poetas & oratores citare, vt illorum testimonio probent talem esse vim significationis in dictionibus, de quibus differunt, qualis oportebat esse in illis, vt ferendam aut latam exprimerent sententiam. Vbi aliquid in iure definitum est circa alicuius dictionis significationem, aut ex illis, quæ alibi à iure definita sunt, aliquid apertè conuinci potest, libentissimè iurisperitorũ sententiam audiam, & illorum requiram consilium. Vbi autem iura nihil definiunt, & rei, de qua tractatur, notitia ex alia pendet disciplina, iustum est vt iurisperiti, etsi in sua re

A

B

Dominicus.

Felinus.

Bartholus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

doctissimi sint, aliquid tamen à se putent esse alienum, & in negotio alieno illos ad quos spectat, consulere non dedignentur. Cùm igitur ex vera & propria significatione horum verborum, videlicet, non valeat, nihil valeat, nullatenus valeat, apertissimè constet, omnem prorsus valorem per illa excludi, nullo modo quis poterit mihi persuadere, quòd per talia verba non exprimatur sententia lata, nisi apertam mihi ostenderet ex iure canonico aut ciuili definitionem, quæ decerneret illa verba non latam, sed ferendam sententiam semper exprimere. Et idem per omnia dicendum est in verbo, agere, si præcedat negatio vniuersalis, aut aliquid æquipollens, sic dicendo. Nihil agit, aut nihil aget, in futuro, aut frustra aget. Hoc enim apertissimè constat ex ipsa natura & proprietate negationis: quæ (vt dialectici aiunt) tam malignantis naturæ est, vt quidquid post se inuenerit, semper destruat, nec aliquid incolume aut intactum relinquat. Felinus in illo

Felinus.

sæpe citato cap. Rodulphus, de rescriptis, numero. 32. citat Baldum in .l. finali. ff. de liberis & posthumis, dicentem iudicium fundatum in libello inepto, esse nullum, propterea quòd in dicta l. dicitur, nihil agit. Et de hac dictione, frustrà, constat idem significare, quod in vanum, & sine vllo effectu aut valore. ex propria igitur illius significatione conuincitur apertè illud aduerbium latam exprimere sententiam. Et ideo Felinus in. d. c. Rodul. numero. 30. dicit, quòd iudicium criminale factum cum procuratore est ipso iure nullum: quia in. l. pen. §. Ad crimẽ. ff. de iureiu. ponitur hoc aduerbium, frustrà. Idẽ prorsus censeo dicendũ esse de hoc verbo, teneat, si illud præcedat negatio vniuersalis, vt in præcedẽtibus diximus. Ex quo cõuincitur, sententias latas cõtineri in textibus sequẽtibus. In cap. Ad audiẽtiã, de appell. In cap. Si duobus, eodẽ titulo. In cap. Si motu proprio, de præben. lib. 6. Quo loco Dominicus de sancto Gemi. in penul. notabili dicit, im-

Dominicus.

petrationem in casu illius cap. esse ipso iure nullam. Andreas Tira. in illis com-

Tiraquellus

mentarijs super. l. Si vnquã, sæpe citatis, refert quosdã iurisperitos sentire de hoc verbo, quòd nõ latã sed ferẽdã denotet sentẽtiã: & postea ad cõfirmandũ illorũ opinionẽ citat cap. Qualiter, de elect. & cap. Dilecti, de appella. in quibus duobus cap. ponuntur hæc verba, penitus non tenere. Et inde arguit illas duas dictiones, videlicet, non tenere, nõ plenè exprimere sententiã latã. Quia, inquit, si illæ duæ dictiones ad hoc plenè efficiendum per se sufficerent, non opus fuisset addere illud aduerbium, penitus, sic dicendo. Penitus non tenere. Sed huic argumẽtioni præter hoc, quod iam bis respondi, aliter adhuc respondeo, illam ex manifesta ignorantia procedere: quia apertè ostendit se prorsus ignorare, quãta sit potestas huius negationis, non. Nã illa negatio, nõ, particulariter, sed vniuersaliter negat, etiam si post illam sequatur dictio aliqua particularitatem (vt ita dicã) significans. Et ob hanc caussam dialectici (vt proximè superius diximus) illam dicunt esse malignantis naturæ, quia totum, quod post se inuenit, destruit. Idem enim est dicere, non est aliquis homo in ecclesia, ac si dicas, nullus homo est in ecclesia. Illa enim dictio particularis, videlicet aliquis, præcedente negatione fit vniuersalis. Alioqui cùm iuxta dialecticorũ doctrinã nõ sit verius cõtradicere, quàm toti propositioni negationem præponere, oporteret necessariò, vt hæ duæ contradictoriæ simul sint aliquando veræ. Est aliquis homo in ecclesia, &, non est aliquis homo in ecclesia. Ne igitur rem tam absurdam concedamus, necessarium est fateri, dictionem illam particularem, aliquis, præcedente negatione transire in vniuersalem, & valere tantum, quantum hæc dictio vniuersalis, nullus. Quæ omnia ad hunc finem direxi, vt inde ostenderem, tantundem valere, si dicas, contractus non tenet, aut nõ tenebit, ac si dicas, penitus nõ tenet, aut penitus non tenebit. Illud enim aduerbium, penitus, aut prorsus, additum huic negationi, non, nihil illam iuuat, nec tantillum illius potestatem auget: quoniam illo sublato, ipsa se sola sufficit destruere quidquid post se inuenit: sed additur

ornatus

ornatus caussa, aut ad maiorem rei expressionem. Et inde apertè conuincitur, vt si hæc verba, penitus non tenent, aut non tenebunt, exprimunt latam sen-
A tentiam, etiam exprimant latam sententiam, quanuis subtrahatur illa dictio, penitus. Et ob hanc caussam idem sine dubio erit dicendum in verbo, habeat, & in verbo, obtineat, & in quocunque simili alio verbo cuiuscunque temporis, si præcedat absoluta negatio. Et hinc, sicut ex multis alijs, constat, Dialecticam multũ iuuare posse ad meliorem cuiuslibet alterius disciplinæ cognitionem. Ad eundẽ modũ dicendum esse, censeo de alijs negationibus, quæ deriuantur ab ista negatione, non, vt puta, nullus, nullatenus, nullo modo: quia omnes istæ negationes, eò quòd ex prima illa cõponuntur, & illã velut sui partẽ in se cõtinẽt, similẽ per omnia habent potestatẽ, vt illa. Et hinc euenit, vt cuicunque verbo cuiuscunque temporis iungantur, semper latam sententiam denotent. De sola hac dictione, nullus, hoc annotat glossã in cap. Innotuit, de electio. in verbo, nullam esse. Quo loco dicit, quòd licet verbum infinitiui temporis ex sua natura comprehendat omne tempus, & in dubio sit ferendæ sententiæ, vt capite primo huius secundi libri nos admonuimus, tamen propter hanc negationem, nullam, illi præpositam dicit debere intelligi, ipso iure, & latam indicare sententiam. Quoties igitur lex aut constitutio aliqua dicit hæc aut similia verba, contractus sit nullus, sententia sit nulla, electio sit nulla, matrimoniũ erit nullũm, nullas vires habeat, semper in his omnibus & in alijs similibus lata intelligetur sententia. Et idẽ prorsus dicendum erit de alijs dictionibus similibus, videlicet, nullatenus, nullo modo. De hac dictione, nullo modo, notat glossã in Clementina. 2. de ætate & qualit. illam tantæ potestatis esse, vt omnẽ dispensationẽ tollat circa rem, quæ per illam pro-

Archidiaco.

hibetur. Et Archidiaconus in cap. Quoniã, de immunit. ecclesiarũ, lib. 6. hoc idẽ dicit de hac dictione, nullatenus. Cum his omnibus dictionibus iam enumeratis,
B possũt etiam adiungi dictiones illę, quæ exprimunt priuationem potestatis ad rem aliquam faciendum, aut recipiendum. Nam quum aufertur potestas, eo ipso declaratur irritum esse & inane id, quod ablata potestate fuerit factum. Vt si, gratia exempli, lex aut constitutio dicat, Qui tale aut tale crimen commiserit, non poterit votũ suũ alicui præstare in electione aliqua, aut nõ poterit eligi, aut non poterit condere testamentum, aut non poterit hæres instituì: in his omnibus & alijs similibus verbis exprimitur lata sententia, & declaratur ipso iure esse nullum, si quid contra legis edictum fuerit attentatum. Quia (vt dicitur de regulis iuris libro sexto) quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi. De hac re hæc mihi occurrunt exempla, in cap. Excõmunicamus primo. §. Credentes, de hæreticis, vbi hæc verba habentur. Sit intestabilis, hoc est, non possit condere testamentum. Alterum exemplum est in capitulo, Quisquis, de electione. Vbi in pœnam illius, qui contra canonicam libertatem per secularis potestatis abusum procurauit eligi, dicitur. Ineligibilis fiat, hoc est, non possit eligi. Et in capit. Felicis, de pœnis, libro. 6. dicitur. Sit intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem. In his omnibus sententia exprimitur lata, quia per verba illa tollitur potestas ad faciendum aliquid illorum, quæ ibi declarantur. Nam verbalia nomina in bilis desinentia, sæpe solent significare potentiã ad agendum aut patiendum. Visibile enim dicitur id, quod videri potest, & homo dicitur risibilis, quia potentiam habet, aut aptitudinem ad ridendũ. Eodem modo intestabilis hic dicitur, qui testari non potest. Si quis illorum, de quibus statutum illud loquitur, testamentum conderet, ipso iure esset nullum: propter id, quod illic dicitur, sit etiã intestabilis. Si quis etiã cõtra statutũ illius dicti cap. Quisquis delinquẽs eligeretur ad aliq̃ dignitatẽ, electio esset ipso iure nulla propter id, quod ait. Ineligibilis fiat. Glossa tñ hæc verba nõ cõsiderans, ex alijs verbis illius cap. nititur probare in eo contineri sententiam latã. Hactenus enume-

 rauimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

rauimus dictiones, per quas declaratur irritum esse & inane id, quod contra legem factũ fuerit. De omnibus his dictionibus & alijs similibus, si quæ fortè sunt, dico illas sententiam latam exprimere, & per consequens obligare in conscientia legis transgressorem ad pœnam in lege statutam, etiam ante iudicis sententiã. nisi fortè lex ipsa contrarium expressisset.

Circa has omnes dictiones, hoc vniuersaliter annotare oportet, illas semper ex sua natura latam indicare sententiam, etiam si post illas sequatur verbum futuri temporis, quod alibi ex sua natura (vt capite primo huius secundi libri diximus) solet non latam sed ferendam propè semper exprimere sententiam. Circa illas etiam dictiones, quæ indicant opus contra legem factum, irritum esse & inane propter omissionem alicuius rei in lege statutæ, duo notatu digna annotat Andreas Tiraquellus in commentarijs super. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, in expositione huius verbi, reuertatur, numero. 59. Quas duas annotationes (vt suum cuique honorem tribuam) volo verbis illius, nullo prorsus mutato impræsentiarum referre. Hoc tamen intellige, inquit Tiraquellus, nisi huiusmodi solennitas, quæ omissa est, suppleatur in lege: tunc enim ipsius omissio nunquam reddit actum nullum. Alias ea suppletio esset superuacanea. l. His verbis, cum lege sequente, & quod ibi tradit Baldus in prima lectura, vers. Item nota quod aliquid. ff. de adop. & l. prima in principo. C. de rei vxoriæ actione. & expressè etiam voluit Fran. Aret in cap. Super his, col. 4. verficulo, pro ista opinione facit, extra de accusationibus. Intellige secundò in solennitate formali, vt iam diximus, quæ videlicet debet interuenire in ipso actu, secus in alia solennitate, quæ post actum interuenire potest. Nam tunc illius omissio non vitiat ipso iure, etiam si apponantur ea verba, alias non valeat. Vt voluit Bartholus in dicta. l. Vniuersa, & ibi etiam Baldus & Rapha. & recentiores. C. de precibus Imperatori offerendis, & Bartholus in. l. prima, col. vlti. in principio. ff. de testamentis. Hactenus Andreas Tiraquellus. Et de his satis me dixisse arbitror, & plus fortè quàm ad virum Theologum pertinebat.

Tiraquellus

Sextus modus cognoscendi tentẽ tiam à iure latam.

Sextò cognosci potest, legem aliquam continere sententiam latam si in ea ponatur aliqua dictio, quæ omnem dilationem & omne temporis spacium excludat ad pœnæ executionem. Tales sunt omnes istæ dictiones sequentes, videlicet, statim, confestim, ex tunc, cõtinuò post, incontinenti, sine mora, ilico, protinus, extemplo, cuestigio, repente, subito, mox. Omnes istæ dictiones, vt ex propria illarum significatione apertissimè constat, renciunt omne temporis spaciũ: & inde conuincitur, eas omnes latam exprimere sententiam, nec esse necessariã aliam iudicis sententiam ad pœnæ executionem. Quia ad hoc vt iudex sententiã iustè proferat, multa requiruntur, vt puta, reum citare, illum audire, testes examinare, & alia facere, ad quæ perficienda necesse est non modicum temporis spacium præterire. Cùm igitur dictiones illæ omne temporis spacium excludãt, ex illis apertè conuincitur, leges illas, quæ talibus dictionibus ad pœnæ executionem vtuntur, sententiam latam in se continere, nec esse necessariã iudicis sententiam ad eiusdem pœnæ executionem. Et hoc semper erit verum, etiam si post tales dictiones sequatur verbum futuri temporis, quod ex sua natura (vt alias diximus) non latam, sed ferendam solet indicare sententiam. Quoniam etsi tempore futuro denotetur esse faciendam pœnæ executionem, tamen quia sine vllo temporis interuallo indicatur esse facienda, eo ipso declaratur sine iudicis sententia, talem pœnam forè executioni mandãdã. De illis igitur omnibus oportet sigillatim differere, et satis erit illarum potestatem exemplis aliquibus demonstrare: quoniam omniũ illarum præterquam vnius, significatio est aperta & manifesta, de qua inter omnes conuenit. De hac dictione, statim, quòd sententiam indicet latam, præter id, quod ex sua significatione cognoscitur, probatur apertissimè

tissimè per capit. Literas, de concessione præbendæ, vbi quæstionem proponens, hæc verba ait. Vtrum cùm aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, an per sententiam debeat adiudicari. Hæc in textu. Ex quibus constat, hæc duo, videlicet, statim, & per sententiam, tanquam opposita, quæ eidem conuenire non possunt, in iure censeri: & inde apertissimè colligitur, hanc dictionem, statim, denotare sententiam latam. Quoniam alias non distingueretur ex opposito ab eo, quod est per sententiam. Et hinc conuincitur, vt de alijs suprà positis & alijs similibus dictionibus, quæ omne temporis interuallum excludunt, idem prorsus dicendum sit: quoniam omnes illæ, præter vnam, de qua vltimò dicemus, idem omnino significant. Si quis ergo de omnibus exempla in iure videre cupit, libenter illi aliqua ex tam multis pauca proferam, vt ad illorum instar facilè de alijs similibus iudicare possit. Per significationem huius vocis, statim, cõuincitur textus sequentes latam continere sententiam. Cap. Si diligenti, de fo. comp. Cap. vlt. de præscriptionibus. Cap. Quàm sit, de elect. libro sexto. Cap. 1. de vita et honestate clericorum, eodem libro. Cap. Si pater, de testamentis, eodem libro. Cap. 2. §. Inhibemus, de hæreticis, eodem libro, Cap. Cùm excommunicatio. 11. q. 3. Hæc dictio, ex tunc, etiam excludit omnem dilationem, & omne temporis interuallum. Nam si post crimẽ commissum expectanda esset sententia, non igitur ex tunc, id est, à commisso crimine incideret in pœnam legis: & inde constat in sequentibus capitulis contineri sententiam latam. In capit. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis. In cap. Cupientes. §. Cæterum, & in capit. Cùm ex eo, de electione, libro sexto. In Extrauaganti, Suscepti regiminis, & in extrauaganti, Execrabilis. §. Qui verò deinceps. De his dictionibus, confestim, ilico, incontinenti, protinus, cùm nullus mihi in iure canonico textus occurrisset, & malè illas in iure ciuili, in quo parum versatus eram, quærere potuissem, consului viros in vtroque iure doctissimos, qui sequẽtes mihi prò his omnibus obtulerũt leges. Hæc dictio confestim, exprimit sententiã latã; in. l. Placet. ff. de acquirẽda hæreditate: & l. A misi. §. Fideiussores. ff. de fideiussoribus. Authẽtica, Incestas. C. de incestis nupt. Et ibi Bartholus quærens an bona confiscantur ipso iure, an per sententiã, respondet quod ipso iure: quia ponitur hæc dictio, confestim. De hac etiam dictione, ilico, in lege vltima. Codice de fidei commissarijs libertatibus, hæc verba habentur. Cẽsemus ilico ad libertatem capi seruum. Quòd autem prædicta verba sententiam proferant latam, sequentia verba demonstrant, quæ sunt hæc. Et liberum esse. In. l. vltima, codice, de iudicijs, declaratur hæc dictio, ilico, per hoc, quod est sine vlla dilatione. Et Bartholus in. l. Si quis. C. depositi, dicit hanc dictionem habere executionem paratam, vt rem iudicatam, nec requiri aliam condemnationem. Et idem dicit ipse Bartholus de hac dictione, incontinenti, in. l. Imperator. ff. de iure fisci. Et Baldus in. l. Lecta. in fine. 2. lect. ff. si certum petatur, dicit quòd hæc dictio, incontinenti, trahit secum executionem iuris. Hanc dictionem protinus, declarat per hanc dictionem, simul, Laurentius Valla, libro secundo Elegantiarum, capitulo trigesimo. Ambrosius Calepinus inter multas, quas huic dictioni tribuit, significationes, vnam ex illis dicit esse, statim sine intermissione. Pro quo adducit Virgilium libro. 4. Aeneidos dicentem. Protinus ad regem cursum detorquet Hiarbas. Sed multò apertius exprimũt huius vocis significationem leges, quas mihi iurisperiti pro hac re indicarunt. Nam in. l. In illa stipulatione, si calendis. ff. de verborum obliga. quod prius per, statim, dixerat, idem ilico per protinus declarat. Et in. l. Lucius Titius. §. Cato. ff. ad. S. C. Trebell. è conuerso, quod prius per, protinus, quæsierat, id per, statim, respondet. In. l. Non absre. C. Vnde vi, dicitur, protinus, id est, non expectato iudiciorũ ordine. Hæc dictio, continuo, latã denotat sententiam in cap. Cæterum, de rescriptis, & in

Bartholus.

Bartholus.

Baldus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& in.l.1.ff.pro socio, & in.l. Apud Aufidium .ff. de optione legata. Et meritò hãc potestatem illi dictioni iura tribuerunt: quia illa omnem prorsus tollit moram, vt constat ex Virgilio, qui libro.4.Georgicorum hæc ait. Haud mora, continuò matris præcepta facessit. Et libro.5. Aeneidos iterum ait. Nec mora, continuò vastis cum viribus effert, Ora Dares. Hac dictione, eucstigio, vsus est summus Põtifex Bonifacius octauus in cap.1.§.Verùm, de statu regularium, libro.6. vbi glossa bene vim vocabuli intelligens, exponit per alias dictiones, videlicet, statim, continuò. Accursius tamen eiusdem dictionis significationem malè agnoscens in.l. Diuortio.ff.de negocijs gestis, exponit, in principio gestionis. Et certè si verba, quæ statim in illa lege ponuntur, benè aduertisset, facilè cognouisset illam dictionem, eucstigio, aliud multò diuersum significare. Non enim eucstigio, inquit Scæuola iurisconsultus in illa lege, in officio deliquit, si non protinus res suas distraxit ad pecuniam redigendam. Ex quo verborum contextu facilè potuit intelligere idem significari per hanc dictionem, eucstigio, quod per sequentem dictionem protinus, exprimitur: quæ dictio (vt iam diximus) idem significat quod, statim. Eandem cum cæteris significationem habet hæc dictio, incunctanter. Nam eius contraria dictio significat, cum mora: & inde est, quòd illi opposita dictio, incunctãter, ratione præpositæ negationis, significat sine mora. Hac dictione sæpe vsi sunt summi Põtifices in decretis suis, videlicet in cap. 1.de his, quæ fiunt à maiori parte capituli: & in cap. Quemadmodum, de iureiurando: & in cap. Referente, de præbendis: & in cap. vltimo de schismaticis: & in cap. Cùm quis, de sent. excommuni. lib.6. Est adhuc præter has omnes alia dictio non purè latina, videlicet, indilatè, qua vsus est summus Pontifex in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis, lib.6. nec memini me alibi in iure canonico eã legisse. Quid autem Pontifex voluerit per illam exprimere, alia, quam illi coniungit, dictio, satis apertè declarat. Nam continuò post hanc dictionem, statim, adiecit ad maiorem rei confirmationem, indilatè, hoc est, sine vlla dilatione. Idem prorsus dicẽdum erit de hac dictione, immediatè, si alicubi in iure inueniatur. Nam sicut præcedens dictio excludit omnem dilationem, ita hæc reijcit omne medium. De hac dictione, etsi nesciam an aliquando in iure habeatur, credo tamen in iure ciuili, eò quòd multò puriori sermone latino conditum sit, quàm ius canonicum, nec illam nec præcedẽtem inueniri, propterea quòd ambæ barbaræ sunt, & quarum nullum apud veteres & veros latinos reperitur vestigium. Singula quęque istarum dictonum in hoc sexto paragrapho numeratarum, latam indicat sententiam, propterea quòd illarum quælibet omne temporis interuallum reijcit, & nullam prorsus moram admittit. Nam si sententia ferenda à iudice exprimeretur nõ posset illic omnis mora excludi, cùm certum sit non paruam moram esse necessariam, vt debitus iudicij processus rectè dirigatur, qui semper est summè necessarius, vt iudex possit iustam ferre sententiam. Vna tamen sola dictio, quæ eandem cum cæteris videtur habere significationem, superest discutienda, propterea quòd non inter omnes de illius significatione conuenit, & fortè maior illorum pars non benè de illa sentit. Felinus in dicto cap. Rodulphus, de rescriptis, numero.33. dicit hanc dictionem, mox, latam sententiam significare & citat Baldum idem dicentem in.l.Iubemus, la.2.§ Sanè.C.de sacrosan.ecclesijs. Andreas Tiraquellus in opere illo iam sæpe citato, eandem tuetur sententiam, & postquam recensuit plurimos alios vsque ad fastidium, qui huic sententiæ fauent, tandem dicit se non reperisse quempiam, qui hoc negaret, præter Simonem quendam Columb. apud Aegidium Bellamer consilio nono. Qui Simon (vt ille refert) censuit hanc dictionem habere spacium temporis, quandoque quinque dierum, quandoque vnius anni, quandoque aliorum temporum. Pro qua sentẽtia dicit illum multa iura citare, & ipse Tiraquellus admonet lectorẽ, vt videat glossam

Virgilius.

Felinus.

Tiraquellus.

glossam optimam in cap.1.20.q.2.& glossam in cap. Quia propter, de elect. Hic tamen omnibus non obstantibus, dicit idem Tiraquellus, quòd licet hæc dictio, mox, varijs modis sumatur secundum subiectum argumentum, eius tamen propria ac genuina vis & natura est, vt accipiatur pro, confestim, & sine interuallo. Pro qua re citat prædictam glossam in prædicto cap. Quia propter: & Bartholum & Salicetum in.l.prima.ff.Si certum petatur. Sed certè non possum nõ mirari, quòd vir doctus, & (vt ex illius scriptis conijcere possum) optimè intelligens, à quibus auctoribus proprietas latini sermonis sumenda sit, & quibus testimonijs comprobanda, ad probandam veram & propriam huius vocis significationem, protulerit Bartholum, Salicetum, & Baldum. Quoniam etsi illi fuerunt in vtroque iure doctissimi, in puritate tamen & proprietate latini sermonis constat illos parum profecisse, & minimam gloriam in illa re assequutos fuisse. Proinde, cùm res hæc ad Grammaticos (vt diximus) spectet, ab illis eam discere oportebat, & testimonio probatorum Oratorum & Poetarum illam comprobare. Ambrosius Calepinus in suo Dictionario declarans huius vocis significationem, dicit hanc vocem aliquando significare idem, quod hæc dictio, statim. Pro qua re adducit testimonium ex Terentio in Phormione, sic dicente. Expecto quàm mox veniat. Sed certè hoc Terentij testimonium nihil illius sententiæ suffragatur: quoniam ille non dixit, Expecto vt mox veniat, sed dixit, Expecto vt quàm mox veniat: Illa enim coniunctio, quàm solet significare augmentum illius rei, cui additur, & valet idem quod valde, aut multum. Vt si dicas, quàm celeriter, idem est ac si diceres, valde celeriter, aut celerrimè. Quàm cito, idẽ significat, quod citissimè. Et inde apertè constat, has duas voces, quàm mox, plus aliquid significare quàm sola hæc vox, mox. Dicit etiam Calepinus, hanc vocem aliquando significare paulò post, vel postea. Et pro hac sententia citat Ciceronẽ libro primo de Oratore sic dicentem. Verùm illa mox, nunc de ipsa exercitatione quid sentias quærimus. Erasmus Roterodamus vir de lingua latina optimè meritus, & Ambrosio Calepino hac in re multò doctior, in annotationibus super Matthęum irridet eos, qui putant hoc aduerbium, mox, continuam sine vllo medio temporis successionẽ, et dicit illud significare posteram futuritionẽ etiam cum magno temporis aut loci interuallo. Pro qua re etsi ille nullum citet testimonium, ego tamen, quia illius sententiæ subscribere statui, vt illam certiorem redderem, aliqua ex Cicerone testimonia proferre decreui. Libro.1. de diuinatione sic ait. Discedo parumper à somnijs, ad quæ mox reuertar. Quo loco constat, hoc aduerbium mox, significare postea. In quadam epistola ad Atticum ait. Præterijt villam meam Curio, iussitque mihi nunciari se mox vẽturum. Ex quo verborum ordine apertè conuincitur, illud aduerbium significare postea futurum cum aliquo temporis interuallo. Nam qui villam præteribat, aliquo temporis interuallo indigebat, vt ad illam redire posset. Cùm igitur propria huius aduerbij significatio non excludat omnem moram, aut omne temporis interuallum, conuincitur inde, aduerbium illud non manifestare sentẽtiã latã, veramque esse sententiam illius Simonis, quem Andreas Tiraquellus reprehendit.

Septimò cognoscitur, legem aliquam siue constitutionem continere sententiam latam, si illa vtatur verbis, quę nullum hominis ministerium exprimũt, nullãque hominis actionem declarant. Nam si verbum illud, per quod pœnæ infligendam absque aliqua alia iudicis sententia. Et quia talis est huiusmodi verborum natura, ideo in quocunque tempore etiam in futuro reponantur, semper latam indicant sententiam, nisi aliud contingat, quod cogat de sententia ferenda illud inter-

Calepinus.

Terentius.

Erasmus.

Cetero.

Septimus modus cognoscẽdi sententiam à re latam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

interpretari. Hanc naturam habet verbum substantiuum, videlicet, sum, es, fui. Nam hoc verbum in quocunque modò & quocunque tempore constituatur, nullam actionem, nullamque passionem significat, sed solam rei, cui adiungitur, existentiam. Et hinc euenit, vt in quocunque tempore illud ponatur, semper C sententiam latam demonstret, nisi fortè aliud addatur illi, quod vertat illud in significationem ferendæ sententiæ. Vt, gratia exempli, si lex aut statutum dicat: Qui hoc aut illud fecerit, erit excommunicandus, aut suspendendus, aut suis bonis priuandus. In his omnibus sententia exprimitur ferēda, ratione participij sequentis, quod ministerium hominis exprimit in futuro faciendum. Nam (vt refert Aulus Gellius in noctibus Atticis ex sententia Nigidij vetustissimi Grammatici) verbum, esse, atque erit, quādo per se ponuntur, retinent tempus suum: quando verò præterito aut futuro iunguntur, vim suam amittunt, & in aliud tendunt. Quæ Nigidij doctrina confirmari potest per id, quod iurisconsultus scribit in l. verbum erit. ff. de verborum significatione. Nisi ergo ratione alicuius adiuncti futuram actionem exprimat, latam sententiam semper indicabit. Si igitur lex dicat, Qui hoc fecerit, erit infamis: ego non sententiam ferendam, sed latam illic indicari cēseo: propterea quòd nulla illic habetur dictio, quæ aliquod hominis ministerium declaret: neque vlla est dictio, quæ ad iudicem possit referri, indicans aliquid per illum esse faciendum. Hanc etiam naturam habet hoc verbum, subiaceo, quoniam nihil indicat, quod per alium exerceri debeat. Et ideo licet aliqui iurisperiti de illo dubitent, aut contrarium sentiant, ego tamen constanter teneo illud, etiam si in futuro tempore ponatur, latam sententiam declarare. Quia in cap. Si quis suadente diabolo. 17. q. 4. solum illud verbū subiaceat, ponitur, quod se solo latam possit significare sententiam. At, quòd canon illius capituli sententiam contineat latam, omnium calculis est comprobatum, & probatur apertè per cap. Quod translationem, de officio legati: & cap. vlt. de officio iudicis ordinarij: & per cap. Non dubium: & cap. In audientia: & cap. retentiam, de sent. excommunic. Nam in omnibus illis capitulis declaratur latam sententiam esse, quæ continetur in illo cap. Si quis suadente. Propter quod non possum non mirari, cur Hostiensis & Iohannes Andreas in cap. Præterea, de iure patronatus, dixerint hoc verbum, subdatur, non exprimere sententiam latam, cùm constet illud eandem significationem habere cū hoc verbo subiaceat, quod illis apertè confitentibus sententiam exprimit latam. Et ideo ego aliud de illo sentire non possum, quàm quod de hoc verbo, subiaceo, iam dixi. Hoc tamen non absolutè & sine vlla limitatione dicere oportet, quoniam si illi verbo passiuæ vocis addatur nomen aliquod significans personam per quam fit actio subiectionis faciendæ, vt puta sic dicendo, subdatur ab episcopo aut à prætore, aut à quouis alio iudice, tunc fateor verbum illud dicere sententiam ferendam ab illa persona per nomen verbo coniunctum significata. Si autē verbum illud passiuum absolutè ponatur sine tali nomine significāte personam à qua fit talis subiectio facienda, tunc verbum illud significat sententiam latam: quia tunc nō denotat delinquentem forè ab alio subdendum: sed virtute legis subditum esse demonstrat. Nam valet tantum ac si diceretur, sit subditus: quæ verba vt ex proximè sequentibus apertè constabit, manifestissimè indicant sententiam latā. Eandem conditionem & naturam tenet hoc verbum, incurrat, ob quam causam dicendum est, sententiam contineri latam, in omnibus sequentibus constitutionibus. In cap. 1. de religiosis domib⁹, libro. 6. & in cap. 1. de iniurijs, eodem libro, & in Clemen. 1. de vsuris: & in Clementina prima de sententia excommunicationis. Et idem prorsus dicendum erit de hoc verbo, incidat, quod eandem tenet significationem, & nullum etiam declarat hominis ministerium. Et idem de hoc verbo, recidat, sentiendum est. In cap. Quod olim, de Iudæis, & in cap. Clericis, de immu-

Aulus Gellius lib. 17. cap. 7.

Hostiensis. Iohānes Andreas.

de immunitate ecclesiarum libro sexto, & in Clemen. vlt. de statu monachorū, & in Clementina prima de pœnis. Eandem vim & potestatem habent hæc duo verba, amittant, & perdant, quæ eiusdem sunt significationis. Nullum enim A istorum declarat aliquod hominis ministerium, nec aliquam hominis actionem, & ideo, vt ego censeo, vbi illa reperiantur, etiam si sint in tempore futuro, sententia semper erit lata. Nam & hoc manifestè colligitur ex verbis, quæ ponuntur in Authentica, Licet. C. de episcopis & clericis, vbi postquam dictum est, amittant lucrum, & cætera: postea subditur, & episcopus licentiam habeat vēdicare. Quæ posteriora verba apertè declarant, quòd illud verbum, amittant, prius positum, significauit amissionem ipso iure factam. Et de hoc verbo perdant, idem declarat glossa relata ad textum in cap. Inolita. 11. q. 1. Similia his verbis sunt hæc verba sequentia, reuertatur, redeat, quę etiam in futuro prolata, sententiam indicant latam, vt in l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, & in l. Imperialē. §. Præterea si quis infeudatus, de prohibita feudi alienatione. Eiusdem conditionis est hoc verbum, fiat, vt illo pontifices vti solēt, qui per illud non præcipiunt aliquid ab alio faciendum, sed rem, quæ petitur, ab ipsis fieri declarant.

Octauo modo cognoscitur legem aliquam pœnalem continere sententiam latam, si illa ad inflictionem pœnæ vtatur verbo præsentis temporis indicatiui modi, aut præteriti eiusdem modi. Nam per verba illorum temporum lex indicat pœnam inflictam esse, aut tunc infligi: & ita apertè demonstrat per ipsam legem infligi, aut inflictam esse: & inde deducitur, non esse expectandam hominis sententiam, cùm illa sit iam per legem prolata. Et hæc est concors ferè omnium iurisperitorum sententia. Non sum ausus dicere, omnium absolutè: quia audio esse aliquos iurisperitos, qui oppositum de verbo temporis præsentis docere non verentur. Est enim in hac disciplina hoc peculiare, vt vix vnum aut alterum dogma reperias, de quo inter eos omnes conueniat: sed sæpe in re certissima & indubitata non deest, qui sententiam ab omnibus alijs reiectam velit tueri. Et hinc (proh dolor) euenit, vt tot & tam prolixæ sint inter homines lites. Quia nulla est tam mala causa, cui desit aduocatus, qui illam iuuet, et vires illi ad bellum præbeat, vt vel diu in bello illa persistere valeat, & sic fastidiū hosti prębens diuturnitate temporis vincat, quē ratiōe vincere nō poterat. Aliorū igitur opinione reiecta, quam nunc oppugnare dedignamur, propterea quòd ipsamet verborum proprietas & natiua significatio illam expugnat, constanti animo teneo, verba præsentis aut præteriti temporis latam indicare sententiam. Non enim patitur ratio, vt quod præsens aut præteritum est, in sensum futuri temporis trāsferatur, nisi fortè participium futuri temporis illis addatur. Quoniam hoc (vt alias dixi) solet verborum naturas mutare, & ad suas conuertere. De tempore præsenti, quod sententiam exprimat latam, differit Panormitanus in cap. Cæterum: & cap. Nōnulli, de rescriptis. & in cap Quisquis, de elect. & in cap. Quærelam, de iureiurando: & in cap. Nouit, in fine, de his quæ fiunt à prælato: & in multis alijs locis, quæ fastidiosum esset recensere. De verbo præteriti temporis tractat idem Panormitanus in dicto cap. Nouit. Et de hoc verbo, nescio, an ab aliquo vnquam fuerit dubitatum, an sententiam semper exprimat latā: quanquam de verbo præsentis temporis (vt dixi) alij aliter sentiant. Et de participio præteriti temporis omnes etiam concorditer docent, quòd latam sententiam semper certò demonstret. De qua re plurima sunt in iure exempla, è quibus aliqua paucula proferre decreui, in quibus apertè sententia exprimitur lata. In cap. Extirpandæ, de præben. & in cap. Quorundam, de Iudeis: & in cap. Priuatos, de sententia excommunicationis, & in cap. Quoniam, de officio ordinarij: & in cap. vltimo, de temporibus ordinationum, libro. 6. Et multa alia exempla his, qui in iure canonico aut ciuili versantur, passim occurrent. Sed circa participiū præteriti

Octauus modus cognoscēdi sententiam à iure latam.

Abbas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Felinus. præteriti temporis dicit Felinus in cap. Rodulphus, numero.30. quòd quando illud iungitur futuro, mutat naturam suam, & vertitur in futuri naturam, vt dicat non latam, sed ferendam sententiam. Dicit itaque, quòd hæc verba, noverit se suspensum, indicant ferendâ sentẽtiam. Et in hac sententia sibi est contrarius, C
qui in eodem capitulo in fine eiusdem numeri.30. dicit, quòd ista verba, noueris te anathemate percussum, dicunt sententiam latam. Præterea, in capit. vltimo, de hæreticis, dicitur. Absolutos se nouerint, vbi glossa exponit, ipso iure. Et glossa in cap. Extirpandæ. §. Quia verò, de præben. illa verba, sciat se priuatum, declarat ipso iure: & in cap. 2 de solutionibus: & in cap. Si quis, de simonia, ponuntur ista verba, nouerint se suspensos, & vtrobique glossa declarat ipso iure. In his omnibus potius inspiciendum est participium præteriti temporis, quàm verbum futuri: quia participium conuertit in sui naturam verbum futuri temporis, sicut facit verbum præsentis temporis, cui si iungatur, significat rei præteritionem, & non præsentiam.

Octo generales & vniuersales regulas hactenus dedimus, per quas quisquis eas bene perscrutatus fuerit, facilè censebit de qualibet lege pœnali, an sententiam contineat latam. Hæ omnes pauciss imæ regulæ comprehendunt omnia, quæ Felinus in illo capitulo Rodulphus, sine vllo ordine tumultuariè congessit. Et aliqua hic inuenies, quorum nõ meminit Felinus. Andreas Tiraquellus etsi multò copiosius & ordinatius quàm Felinus de hac re disseruit, hic tamen nec plenum ordinem est assecutus propter innumeras fallentiarum regulas, quæ, vt memoriam iuuare possent, multò breuiori numero comprehẽdi debuissent. Oportebat enim regulas aliquas generales (vt nos fecimus) excogitare, quarum quælibet multas simul particulares comprehẽderet. Deinde, & ipse Tiraquellus, qui tam prolixè de hac re disseruit, aliqua ad hanc rem necessaria omisit. Nam primi tres modi, quos ego protuli ad cognoscendum sententiã latã, fuerũt ab ipso Tiraquello sicut à Felino penitus omissi. Aliqua etiã refert Tiraquell⁹, quæ ego ex industria omisi, propterea quòd sunt prorsus aliena ab ea materia, de qua ego in D
hoc opere disserere statui. Non enim de omni lege, quæ sententiam continet latam, sed de sola huiusmodi lege pœnali impræsentiarum disserо. Vnam tamen regulam generalem de hac re scribit Tiraquellus, quã ego ex industria hic omisi, propterea quòd de multis illius particularibus alij aliter sentiunt: & mihi pro nulla sui parte placet. Nam in quinquagesima nona fallẽtia futuri temporis hanc regulam statuit generalem. In quibuscunque verbis executiuis (vt nostri appellant) id est denotantibus executionem actus, & quæ sua natura habẽt vim priuatiuam, siue annexam priuationem, prolata etiam in futuro tempore sunt latæ sentẽtiæ. Hæc ille. Et certè per hãc regulã aut fallẽtiã, vt ille appellat, qualis qualis illa sit, potuisset vitare multas alias particulares fallentias, quæ sub illa comprehendi poterant. Nam hęc verba, priuetur, spolietur, amoueatis, remoueatis, abijciatur, expellatur, & alia similia, de quibus ille singulatim & per particularia capita disserit, verba executiua sunt, & quorum aliqua priuationem apertam exprimunt: nullum tamen eorum (vt ego censeo) exprimit sententiam latam. Quia quodlibet eorum respicit iudicem à quo operatio illa facienda est. Et inde conuincitur, vt nisi talibus verbis addatur aduerbium aliquod ex his, quæ suprà diximus, quod omnem excludat dilationem, semper intelligẽdum sit id, quod per tale verbum præcipitur, faciendum esse post causæ cognitionem, & post sententiam à iudice datam. Et hoc benè aduertit Felinus in dicto cap. Rodulphus, numero.33. in fine, vbi ait, quod licet verbum sit executiuum, si ramẽ indiget hominis ministerio ad executionem faciendam, dicet sententiam ferendam, & nõ latam. Nam per alium hominem & non per legem est homo spoliandus, priuandus, remouendus, abijciendus, & expellendus. Ideo omnes illas dictiones ego

Tiraquellus

enumera-

enumerare nolui inter illas, quæ latam sententiam indicant.

Sed circa omnes dictiones, quæ latam sententiam demonstrãt (vt nihil, quod ad rem faciat, intactum relinquam) duo mihi videtur generaliter annotãda. Primum est, quòd licet omnes illæ dictiones ex sua propria & nativa significatione A
habeant significare latam sententiam, sæpe tamen ex accidenti causã impediuntur à sua propria significatione, & sic vertuntur in aliam, vt ferendam significẽt sententiam. De qua re nihil nunc dicam, propterea quòd primo capite huius secundi libri iam de hac re disserui. Alterum est, quòd licet constet legem aliquã pœnalem continere sententiam latam, nunquam aliquis in eam incidet sententiam, si non consummauerit crimen, pro quo est à iure imposita pœna, quamuis illud inchoauerit. Nã etsi in grauibus et atrocibus delictis puniatur conatus proximus delicto, ac si delictum esset consummatum, vt glossa & doctores dicunt in l. Si quis. C. de episcopis & clericis, & l. Is qui cũ telo. C. de sicarijs: hoc tamen non fit in pœnis, quæ sunt ipso iure, aut per legis sentẽtiã impositæ. Quoniam etsi quis vehementer conaretur committere crimen aliquod quamlibet graue & atrox, si tamen illud non consummaret, nunquam (vt dixi) in eas pœnas incideret, quæ sunt per legis sententiam latam declaratæ. Et ideo nunquam aliquis incidet in excommunicationem à iure latam, quamuis conetur facere id, propter quod est imposita excommunicatio, nisi verè perfecerit illud: id est, læserit vel præceperit, vel consuluerit, vel aliud simile fecerit, propter quod est à iure lata excommunicationis sententia. Hoc annotauit, & dixit semper menti tenendum Abbas in cap. Cùm in cunctis. §. Clerici sanè, de elect. in secundo notabili: & Philippus Decius in eodem loco in tertio notabili. Sed ante illos prior Iohãnes Andreas hoc idem docuit, & dixit esse notandum, in cap. Perpetuò, de elect. lib. 6. & in regula, In pœnis, de regulis iuris, eodem libro in mercurialibus suis. Et ob hanc causãm admoneo lectorem, vt quam de lege aliqua pœnali fuerit dis- Abbas. Philippus Decius. Iohannes Andreas.
putatio, diligenter aduertat qualis sit res aut operatio, quæ per talem legem pro- B
hibetur, & propter quam imponitur à lege pœna. Quo bene considerato, intelligat nunquam aliquem incurrere pœnam à lege ipso iure impositam, nisi rem à lege prohibitam consummauerit. Licet igitur æquè peccet is, qui suo consilio alterum ad peccandum inducit, ac ipse delicti patrator: non tamen incidet in pœnam contra delicti patratorem ipso iure impositam, nisi ipsa lex vtrunq; in eadẽ pœna comprehenderet, videlicet consentiẽtẽ & facientem. Eadem ratione Do- Dominicus.
minicus de sancto Geminiano in cap. Indemnitatibus. §. Postremò, de electione, libro. 6. dicit, quod pœna imposita procurantibus ortum discordiæ, non comprehendit nutrientes iam exortam, nisi aliud exprimatur. Et hoc dicit esse annotandum ad intelligentiam statutorum quæ similes pœnas imponunt. Multæ aliæ sunt conditiones, & (vt nostri loquuntur) qualitates quę conueniunt legi pœnali sententiam latam continenti, de quibus ego nihil dicere statui, sed hãc prouinciam iurisperitis committo, ad quos potius de illis disputare spectat. Ego enim nolens in messem alienam falcem mittere, de hac sola legis pœnalis conditione & potestate velut theologus disserere decreui, quæ respicit obligationẽ ad culpam. Nam hæc res, cùm à principijs legis naturalis deducẽda sit, potius ad theologos, ni fallor, quàm ad iuris humani peritos pertinet. Theologorum siquidem munus est, vtrunque ius diuinum, videlicet positiuum & naturale, quod in sacris literis potissimum continetur, interpretari.

Quod omnis lex pœnalis quæ sententiam continet à iure latã, obligat in conscientia ad pœnam in illa statutam, absque alia iudicis sententia. CAP. VIII.

Postquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

POSTQVAM regulas certas & generales proposui, per quas quisquis illis bene fuerit vsus, facilè poterit cognoscere quæ lex pœnalis contineat sententiam latam, oportuit vt de huiusmodi lege pœnali conclusionem aliam generalem proponerem, quæ illius legis potestatè apertè declaret. Sit igitur hæc vniuersalis & certissima conclusio. Omnis lex pœnalis quę sententiam continet ab ipsa lege latã, obligat in conscientia transgressorem legis ad pœnam in illa statutam. Hæc cõclusio probatur euidenter ex his quæ in præcedentibus capitulis proximè dicta & sufficienter probata sunt. Nam humana potestas siue laica illa sit, siue ecclesiastica, (vt capite. 5. huius secundi libri dixi) potest statuere legem pœnalem obligantem in conscientia illius transgressorem ad pœnam reddendã absque alia iudicis sententia. Et capite. 6. probauimus humanam potestatem per legem cõtinentem sententiam latam declarare suam voluntatem, ad inducendũ eam obligationem ad pœnam quam per legem inducere poterat. Omnis igitur lex pœnalis continens sententiam latam, obligat in conscientia absque alia iudicis sententia ad pœnam in illa expressam. Præterea, iudex condemnans reum ad aliquã pœnam soluendam, obligat illum in conscientia ad talem pœnam reddendam: ergo lex continens sententiam latã contra reum, etiam obligabit reum ad pœnã per legem expressam. Assumptũ probatum est in tertio capite huius secundi libri. Consequentia verò probatur: quia (vt capite quinto huius libri diximus) nõ minus potest lex quàm iudex. Nam tantum operatur sententia facta à lege, quantum sententia lata ab homine, vt dicitur in. l. Cùm quasi. §. Si plures. ff. de fideicõmissarijs libertatibus: vbi glossa in verbo, Iudicati, hæc ait. Vt quod facit sententia, hoc faciat legis potestas. Imò si bene quis fuerit leges perscrutatus, inueniet maiorem esse aliquando in lege potestatẽ, quàm in homine, præsertim circa rerum dominium, & illarum possessionem. Nã lex vel statutum potest transferre dominium et possessionem ipso iure, vt constat ex. l. Raptores. C. de episcopis et clericis: &. l. vltima. C. de sacrosanctis ecclesijs: & idem ex legib⁹ regni Castellę, quæ Taurenses dicuntur, lege. 45. vbi præcipitur vt mortuo possessore alicuius primogenituræ eo ipso sine iudicis sententia aut possessionis traditione dominium & possessio ipsius primogenituręe transferantur ad illũ, qui ex primæua eiusdem primogenituræ institutione debet succedere defuncto. Iudex autẽ hoc facere non potest, vt declarat Baldus in. l. Ea lege. C. de conditione ob caussam, & in. l. Traditionibus. C. de pactis. Est adhuc aliud in quo apertissimè ostenditur maiorem esse legis quàm iudicis potestatem. Nam à sententia iudicis sæpe appellare licet. A sententia autem à iure lata, nemo potest appellare. Quia & si de iudice suspicari liceat illum aliquando errasse, nulli tamen permittitur vt legem errasse dicat. Et inde consequens est, vt ab illa veluti à certa & infallibili sententia appellare non liceat. Et certè hoc solum argumentũ, etiam si ad huius rei probationem nullum aliud esset, apertissimè (vt mihi videtur) conuincit sententiam à iure latam obligare absque aliqua iudicis sententia ad pœnã in illa contentam. Nam si id facit legis sententia quòd iudex facere posset, vt nunc proximè apertissimo testimonio probauimus, inde euidentissimè colligitur legẽ pœnalẽ quæ sententiam continet latam obligare ad pœnam in illa declaratam. Quia (vt cap. tertio huius secundi libri probauimus) iudex condemnans reum ad pœnam, quæ corporalis non est, obligat illum in conscientia ad illius pœnæ solutionem. Præterea, hoc argumentum confirmat & illius vires auget multitudo exemplorum ex iure canonico & ciuili, in quibus omnibus lex pœnalis sententiam latam continens, eandem obligationem imponit reo circa redditionem pœnæ à lege statutæ, quam imponeret iudex illum damnando ad pœnam minimè in lege expressam. Primò quidem constat, quòd si quis per iudicis sententiam priuatus est

Baldus.

dominio

dominio bonorum suorũ, non potest aliquid à debitore exigere, nec debitor tenetur illi aliquid reddere, sed fisco, aut illi cui iudex decreuit bona illius reddi. Idem prorsus eueniet in illo qui per solam legẽ, & ipso iure priuatus esset dominio bonorũ suorũ. Nam debitor illius si illi de crimine cõstat, ob quod est ipso iure priuatus, non tenetur illi debitum soluere, sed illi cui à iure cõcessa sunt bona illius: nec ipse reus poterit salua conscientia à debitore exigere. Hoc apertissimè definitum est in cap. Felicis, de pœnis, libro sexto, vbi hæc verba habentur. Nullus ei debita reddere teneatur. Is etiam qui ipso iure suis bonis priuatus est, quanuis nulla sequatur iudicis sententia declaratoria, non potest bona quæ tunc possidet, vendere, aut permutare, aut donare: sicut nec ille qui per iudicis sententiam esset bonis suis priuatus. Ita docet Baldus in Authentica, Incestas. C. de incestis nuptijs. Et idem sentiunt Iohannes Andreas, & Petrus Ancharranus, & Dominicus, & Philippus Francus in cap. Cùm secundum leges, de hæreticis, lib. 6. Nec potest de bonis quæ possidet, testari is qui ipso iure priuatus est bonis suis, sicut nec posset si per iudicis sententiam priuaretur. Hoc ipsum annotat Baldus in prædicta Authentica, Incestas. Ex quibus sequitur donatarium cui omnia bona aut magna illorũ pars fuerint donata, non posse, postquã donanti fuerint nati filij, rem illã donatam alienare, aut de illa testari. Quia per natiuitatẽ filiorũ donantis est ipso iure talis donatio reuocata, vt dicitur in. l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus. Deinde, is qui ipso iure priuat⁹ est, nõ potest plenè agere in iudicio pro ea re qua est ipso iure priuatus: sicut nec pro illa agere posset in iudicio si fuisset priuatus illa per vltimam iudicis sententiã diffinitiuã. Dixi quòd non potest plenè agere in iudicio: quia & si agere incipiat, statim poterit reijci per exceptionem exclusiuam iuris ipsius agentis. Si autẽ nõ esset ipso iure priuatus, sed cõmisisset crimen propter quod esset iure priuandus, plenã haberet in iudicio actionẽ: quia semper agere posset in iudicio quousque à iudice priuaretur. Hoc expressè annotauit glossa in. l. His cõsequẽter. §. 1. in verbo, non pertinere. ff. Familię Erciscundæ. Rursum, si prælatus aliquis cõmisisset crimẽ ꝓpter quod esset ipso iure priuatus dignitate sua, et post tale crimen cõmissum, quãuis à iudice nõ declaratũ, tentaret aliquid ad dignitatẽ pertinens facere, vt puta excõmunicare, suspendere, interdicere, beneficiũ cõferre, beneficio priuare, nihil horum esset validũ, sed omnia essent eo ipso irrita & inania, perinde ac si per iudicis sententiã fuisset sua dignitate priuatus. Hoc manifestè probatur per cap. Tãta, extra de excessibus prælatorũ, vbi Gre. Papa huius nominis nonus cõtra episcopũ Colimbrienſem, propterea quòd interdictum Ecclesiasticum ab Apostolica sede positum violauerat, sententiam dedit his verbis, sic inquiens. Auctoritate Dei omnipotentis omnem institutionem, destitutionem, collationem prębendarũ, beneficiorũ ac dignitatum, præsumptas per eundem episcopum, & excommunicationis seu interdicti sententias in quoscunque hac occasione prolatas ab eo post interdicti violationem eiusdem, decernimus irritas & inanes. Hæc Gregorius in illo capitulo. In quibus verbis id potissimum annotãdum est, quòd dixit irrita esse omnia ab illo episcopo gesta post violationem interdicti. At, si iudicis sententia requireretur, non omnia quæ gesit à tempore violãtionis interdicti, sed solùm ea quæ gesta sunt post datam à iudice sententiam essent dicenda irrita & inania. Et in capit. Veritatis, de dolo & contumacia, Innocentius Papa huius nominis tertius simile cõtra aliũ episcopum protulit sententiam, sic dicens. In irritum reuocantes quæcunque post inhibitionem Apostolicę sedis, seu factam suspensionem, & excommunicationem, de rebus ecclesiæ alienare præsumpsit, Hæc ille. Potest adhuc dari aliud exemplum de infamia iuris quæ omnium iurisperitorũ testimonio repellit à testimonio dicendo: quia inter multa quæ exiguntur à teste, est fama, vt dicitur in capit. Testimonium, de testibus

Baldus. Ancharran⁹. Dominicus.

T & attesta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& atteſtationibus,et in cap.Pręterea,de teſtibus cogendis: & in c.Forus,de verborũ ſignificatione. Si infamia ipſo iure contracta eſt, eo ipſo ſine vlla iudicis ſententia facit inhabilem ad teſtimonium reddendum: perinde ac ſi iudicis ſententia fuiſſet iudicatus infamis.Si verò talis infamia non ipſo iure,ſed poſt datã à iudice ſententiam contrahitur,tunc poſſet teſtimonium dicere quouſq; à iudice vt infamis damnetur.Ita docet Angelus in l.Athletas.§ Ait prętor .ff.de his qui notantur infamia.Et audio Platum quendam hoc idem annotaſſe in conſilio vlmo inter conſilia Barbatij, libro.1.

Platus. Barbatius.

Hæc exempla hactenus per me adducta ſatis mihi eſſe videntur ad probandum id, quod à principio aſſumpſi, legem videlicet pœnalem quæ ſententiam continet latam,idem ſemper efficere in reo circa pœnam in l.expreſſam: quod in eodem reo circa eandem pœnam efficeret ſimilis ſententia à iudice lata,ſi per illam tantum & non per legem eſſet reus condemnandus. Sed contra hanc ſententiam video apertè obijci poſſe,capit. Cùm ſecundum leges,in.§.Confiſcationis: vbi ſententia à iure cõtra hæreticum lata non tantũ efficit in hæretico,quantum ſententia contra eundem à iudice pronunciata. Quia lex illa priuat hæreticum dominio bonorum ſuorum, & non permittit fiſco vt ſine iudicis ſententia bona hæretici apprehendat. At poſt datam à iudice ſententiam fiſco permittitur bona hæretici apprehendere. Plus igitur poteſt circa pœnam hæretico irrogãdam iudicis quàm legis ſententia. Vt plenè huic obiectioni ſatisfacere poſſem,oportebat integram & exactam illius capituli, Cùm ſecundum leges, intelligentiam explicare.Sed quia in proximè ſequenti capitulo maior neceſsitas me ad id faciendum coget, ideo vſque ad illum locum, in quo id erit magis neceſſarium & magis oblato negotio conueniens,differo. Interim tamen,ne in vanũ ſententiam illius capituli obieciſſe videar, quantum res ipſa exigit & non amplius,reſpondere decreui. Fateor quidem omnia quæ in argumentatione obiecta ſunt, ſed nihil contra id quod dixi, faciunt. Quia ſi plus iudicis quàm legis ſententia operatur circa pœnam hæretici,hinc prouenit quòd ſententia legis eſt ſola: ſententia autem iudicis declarantis aliquẽ eſſe hæreticũ non eſt ſola,ſed adiuuatur à ſententia legis,& addit aliquid vltra illam,videlicet criminis declarationem. Nã ſi lex prius per ſententiã ſuam non priuaſſet hæreticum dominio bonorum ſuorum,& illa adiudicaſſet fiſco, quanuis iudex poſtea declaraſſet Petrũ aut Iohannẽ eſſe hæreticum,nunquam Petrus aut Iohannes propter ſolã iudicis ſententiam eſſet ſuis bonis priuatus: nec fiſcus poſſet bona illius apprehendere. Ego autem non dixi legem pœnalẽ,quæ ſententiam latam continet, tantũ ſe ſola efficere circa reum, quantum efficeret iudicis ſententia, ſi poſt legis ſententiam ſuperueniat. Sed dixi huiuſmodi legem pœnalem, quæ ſententiam continet latam,ſe ſola tantum erga reum operari,quantum iudicis ſententia ſola ſine alia legis ſententia operaretur damnando reum ad eãdem pœnam: ita vt reliqua omnia ſint paria,hoc tantum excepto quòd vna eſt legis,altera iudicis ſententia. Sic igitur declarato illo meo aſſumpto antecedente conſtat nihil prorſus contra illud agere cap.Cùm ſecundum leges.Ego enim dico id omne fieri contra hæreticum per illud capit. Cùm ſecundum leges, quòd ſecluſa omni legis ſententia faceret iudex ſecularis, ſi per ſolam ſuam ſententiam ſolummodo priuaret hæreticum bonis ſuis & illa adiudicaret fiſco,prohibendo fiſcum ne illa apprehenderet, quouſque iudex eccleſiaſticus declararet illum eſſe hæreticum, prout legis ſententia dixerat. Tunc enim ſicut legis & iudicis ſentẽtia ſunt ſimiles in verborũ cõtextu & pronunciatione, ita ſunt pares in efficientia & inflictione pœnarum.Quia ſicut iudicis ſententia priuat hæreticum bonorũ ſuorum dominio, ita & lex. Sicut lex prohibet fiſco apprehenſionem bonorum hæretici: ita iudex arcet eundem fiſcum ab eorundem bonorum apprehenſione. Fortè contra

eandem

eandem ſententiam quis iterũ obijciet de pœnis corporalibus quas iudex poteſt infligere reo,lex autẽ illas infligere nõ valet. Quia lex nec poteſt occidere, nec mutilare,nec verberare,nec carcere concludere.Fateor legem nihil horũ efficere poſſe: ſed nec iudicis ſentẽtia aliquid horũ efficere valet. Nã & ſi iudex damnet reum ad mortẽ,aut membri mutilationem,aut flagella: non eo ipſo reus moritur,aut mutilatur,aut flagellatur: ſed per ſententiam condẽnans reũ ad aliquid horũ,præcipit apparitoribus atque lictoribus vt id exequantur in reo, ad quod ipſe illum per ſuam ſententiam damnauit. Iudicis itaque ſententia non occidit, nec verberat,ſicut nec ſententia legis: ſed ſolũ condemnat reum vt alterũ iſtorum ab alio patiatur: & hoc ipſum faceret lex ſi de reo ſententiã diceret. Nam lex præciperet iudici,quemadmodũ iudex apparitoribus atque lictoribus,vt talem reũ occidi aut verberari faciat. Et hinc eſt quod de huiuſmodi pœnis nunquam hactenus data eſt lex quę ſententiam latam, ſed quæ ſolam ſententiã ferẽdam contineat. Quia licet lex poſsit præcipere vt tales pœnæ infligantur reo, ipſa tamen ſe ſola illas infligere non valet, ſed ad illarum executionem indiget hominis miniſterio. Lex poteſt excommunicare,ſuſpendere, interdicere,bonis priuare,ad pecuniam reddendam obligare,& ideo de iſtis & alijs ſimilibus pœnis poteſt ſtatui lex,quæ ſententiam contineat latũ. Sed quia lex non poteſt occidere,nec mutilare,nec verberare, nec poteſt præcipere reo vt aliquod horum in ſe exequatur:ſed neceſſariò indiget alterius hominis miniſterio ad iſtorũ executionem, ideo de nulla iſtarum pœnarum dari poteſt lex quæ latam ſententiã contineat. Manet itaque firmũ & immobile noſtrum fundamentum, quod pro principio noſtræ principalis argumentationis poſui dicens, legem pœnalẽ,quæ ſententiam continet latam,id omne efficere in reo circa pœnarum irrogationẽ, quod efficeret ſola iudicis ſententia, ſi de eadem re & eodem modo contra reũ daretur.Ex quo firmiſsimo fundamento validiſsimæ argumentationis ſtructura conſurgit,quæ apertiſsimè conuincit verum eſſe id,quod in prima huius capituli concluſione dixi,legem videlicet pœnalem, quæ ſententiam latam continet, obligare in conſcientia reum ad reddendum pœnam, quæ in eadem lege ſtatuta eſt. Nam alioqui fieret neceſſariò,vt maior ſit iudicis quàm legis poteſtas. Quia iudex per ſuam ſententiam condemnans reum (vt capite 13. huius ſecundi libri probauimus)obligat in conſcientia reum ad ſoluendum pœnam ad quam iudex illum damnauerat. Ne igitur minoris poteſtatis faciamus legis quàm iudicis ſententiam,oportet neceſſariò concedere omnẽ legẽ, quæ ſententiã continet latã, obligare in conſcientia illius tranſgreſſorem ad pœnam in illa decretam.

Pręter hanc inuincibilem rationem confirmat hanc meam concluſionem auctoritas multorum doctiſsimorum virorum, tam theologorum quàm iuriſperitorum,qui eandem docent & tuentur concluſionem. Non enim ego ſolus (vt quidam mihi obijciunt)hanc tueor ſententiam,ſed adeo multi ſunt qui illi fauẽt, vt verè dici poſsit hanc eſſe communem opinionẽ. Et primum omnium profero ex noſtris Theologis beatum Thomam, qui etſi ex profeſſo nũquam (quod ego ſciam) hanc tractet quæſtionem, de alia tamen re diſſerens obiter ſuam do hac re profert ſententiam. Nam in.1.2.q.98.articulo.3. in reſponſione ad tertiũ principale argumentum, dicit illum qui iurat falſum iuramento aſſertorio, eſſe infamem,quanuis non ipſo iure,ſed poſt ſententiam contra eum latam.Eum autem qui iurat falſum iuramento promiſſorio dicit eſſe infamem ipſo iure. In quibus verbis apertè innuit non eſſe opus alia ſententia in illo qui ipſo iure damnatus eſt. Nam ſi etiam requireretur iudicis ſententia ad infamiam periurij ſuſtinendam, in periurio promiſſorio ſicut in aſſertorio,nullam dediſſet inter vtrũque periurium differentiam. S.Thomas

Adrianus Papa in quarto ſententiarum diſſerens, de ijs quæ ſunt acquiſita

Universidad de Deusto
Biblioteca

per ludum alearum, postquam definierat eum qui in ludo amisit aliquid, & solu-
uit lucranti, posse salua conscientia compensationem sibi facere, & tantundem à
lucrante surripere, hæc quæ sequuntur verba subiungit. Non obstant notata do-
ctorum in cap. Felicis, de pœnis, lib. 6. quòd in pœnis ipso iure inflictis ante ex-
ecutionem requiritur iudicis declaratio, iuxta cap. Cùm secundum leges, de hæ-
reticis, cum suis similibus, nisi factum sit notorium, vt limitat Geminianus.
Quia procedit in foro exteriori, non in foro conscientiæ, Hæc Adrianus. Ex
quibus verbis apertissimè constat qualiter sit intelligendum, quod idem Adri-
anus in quodlibetis, quæstione sexta dixerat, pœnam à iure impositam non obli-
gare ante sententiam qua crimen declaretur esse commissum. Nam illud neces-
sariò intelligendum est de obligatione quæ solum forum exterius respicit, et nõ
de obligatione quæ respicit forum conscientiæ, in quo (vt modo censuit) ta-
lis sententia non est necessaria. Alioqui nisi illũ ita interpreteris, oportet vt ne-
cessariò fatearis illum minimè sibi constare, sed potius sibi ipsi contradicere.

Scio aliquos esse qui hanc variarũ, et in facie pugnantiũ Adriani sententiarũ
conciliationẽ non probant. Nã quidã vir doct' ꝓfessione theolog', etsi mihi ex
facie ignotus, post primã huius operis editionẽ scripsit ad me dicens primariam
huius disputationis conclusionẽ sibi placuisse, displicuisse autẽ quòd Adrianum
in meæ causæ patrocinium attulissem, quia Adrianus semper (vt iste scripsit) cõ
stantissimè, contra meam opinionẽ sensit & docuit. Vt autẽ hoc persuaderet, ci-
tauit mihi locũ ex eodẽ Adriano in quodlibeto vndecimo in responsione ad se-
cundam difficultatem, vbi hæc verba habet. Lapsus anni intra quem iniuriarum
experiri potuisset, & non post, iuxta l. Si nõ conuicij. C. de iniur. liberat homi-
nem à pœna, ad quã iuris auctoritate veniret condemnandus: sed non ab obli-
gatione restituendi famam. Prima pars patet: quia ad pœnæ persolutionem
non tenemur etiam in foro conscientiæ, priusquam per iudicem ad hoc fueri-
mus condemnati, Hæc Adrianus. Ex quibus verbis vir ille doctus colligebat, D
Adrianum semper in hac fuisse sententia, vt nunquam reus teneatur in consci-
entia ad pœnam sustinendam, ante iudicis condemnationem. Esto, Adrianus in
hoc vndecimo quodlibeto ita senserit, vt iste vir doctus contendit, non tamen
licebit inde colligere illum in hac sententia fuisse semper sibi constantissimum:
Nam ea quæ in quarto sententiarum dixit, & nunc proximè sunt per me citata,
manifestè istis contradicunt. Quid igitur? Nunquid dicemus Adrianum sibi
contradicere? Certè pro illius tutela ego contendere nollem, quia non iuraui
in verba illius. Satis esset mihi pro hac disputatione quòd ostenderim illum ali-
quando mecum sensisse. Sed quia video illum male ab aliquibus esse intellectũ,
charitatis lege coactus, volo illum ab iniusta oppressione defendere. Adrianus
in illo vndecimo quodlibeto, vt ex verbis illius quæ proximè citauimus, con-
stat, loquitur de pœna iniuriatoris, quam potuisset infra annum experiri iniu-
riatus, quæ non est ipso iure inflicta, sed per iudicem inferenda. At de hac
pœna nos etiam confessi sumus capite secundo huius secũdi libri, illã nunquam
obligare reum in conscientia ante iudicis condemnationem.

Præsens autem hæc nostra disputatio est de pœna ipso iure lata, & ideo
nihil mihi obstat id quod Adrianus in illo vndecimo quodlibeto dixit:
quia de re valde dissimili locutus est. Et certè multi viri alioqui do-
cti, in hac parte quotidie decipiuntur, quia quum de obligatione ad pœ-
nam loquuntur, sine vlla pœnæ distinctione pronunciant, cùm tamen lon-
gissima sit distantia inter pœnam positam per legem continentem senten-
tiam à iure latam, & pœnam positam per legem quæ continet sententiam
à iudice ferendam.

Caietanus. Caietanus in commentarijs super 2.2. sancti Thomæ, quæstione. 62. arti. 3.

quærens

quærens quare ad aliquas pœnas à lege impositas teneatur reus sine iudicis sen-
tentia, & ad aliquas non, duplices (vt alias in alio proposito negotio citauimus)
dicit pœnas. Quædam, ad cuius executionem requiritur actio, vt sunt mors, mu-
A tilatio, verbera. etc. Aliæ sunt ad cuius executionem nulla requiritur actio, vt
sunt excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas, & si qua est alia simi-
lis. In his enim (vt ait) nulla requiritur actio ad illarum executionem, sed sufficit
sola actus omissio, vt puta non communicare cum fidelibus, non immiscere se
prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ omnia in sola negatione seu priua-
tione consistunt. Pœnam, quæ ad sui executionem indiget aliqua actione, dicit
esse propriam iudici, & non conuenire legi: & hinc deducit quòd quoties lex
aliqua imponit pœnam, quæ ad sui executionem egeat aliqua actione, semper est
necessaria iudicis sententia per quam talis pœna mandetur executioni. Et quia
putat nunquam per legis sententiam latam imponi pœnam, quæ ad sui executio-
nem indigeat aliqua actione, ideo conclusionem hanc ponit his verbis dicen-
tem. Itaque sola legis lata sententia obligat reum ad executionem pœnæ. Hæc
Caietanus. Ex cuius verbis ea solum quæ meæ sententiæ suffragãtur, capiam: re-
liqua verò quę à me non probantur reijciam. Id enim solum extensis (vt aiunt)
vlnis amplector quòd ait sententiam à lege latam obligare reum ad executionẽ
pœnę. Nam hoc solum est quod mea conclusio, quam in principio huius capitis
proposui, dicit: et hoc est præcipuum quod ego in hoc capite probare statui. Sed
quomodo hæc, quæ nunc Caietanus dicit, possint cohærere cum illis quæ dicit
in sua summa de peccatis, titulo, pœna, non facilè patet. Nam in illo loco dicit
neminem teneri subire pœnam à lege statutam, nisi postquam ad illam fuerit à
iudice damnatus. Hoc tamen in solis duobus casibus fallere dicit, videlicet in cẽ-
suris, & in pœnis testamẽtarijs. Has solas excepit: quia putauit has solas esse quę
pollent per legem sententiam latam continentem statur. Sed certè hic in parte
B tota errat via, & sibi ipsi non constat. Nam priuatio bonorum pœna est lon-
gissimè à censura ecclesiastica distans: & tamẽ ad illam obligatur aliquando reus
per solam sententiam latam absque alia iudicis sententia, prout ipse Caietanus
fatetur in fine illius articuli tertij quæstionis. 62. et probatur apertissimè per cap.
Cùm secundum leges. Quia etsi textus ille dicat ad apprehensionem bonorum
hæretici necessariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc tamen vt
hæreticus bonorum suorum dominio priuetur, nihil tale dicit esse necessarium,
sed eo ipso quo factus est hæreticus dicit illum esse tali dominio priuatum. Sed
hac contradictione, quę satis est manifesta, dimissa, oportet reliqua quę Caie-
tanus dixit, diligenter examinare, videlicet an verum sit quod lex pœnalis, quæ
sententiam latam continet, nunquam statuit pœnam, ad cuius executionem
requiratur aliqua actio. Quia talis pœnæ executio (vt ait) semper conuenit iu-
dici, & nunquam legi. Hoc tamen an verum sit, nolo nunc perscrutari: quia po-
stea in alio capitulo commodiorem huic disputationi dabo locum. Nam quod
præsenti disputationi conuenit, satis esse arbitror quòd ostenderim Caietanũ
in hac esse sententia, vt existimet sententiam à lege latam obligare reũ ad execu-
tionem pœnę. Et hoc solùm est, quod ego in hoc capite venari cupiebam.

Iohannes Medina nouissimus omnium theologorum, quos de hac re disse- Iohannes Medina.
ruisse noui, in codice de restitutione & contractibus, quanuis in prima quæsti-
one propè fine dicat illos, qui à iure sunt priuati dominio bonorũ suorũ, non te-
neri ad reddendum illa ante iudicis declarationem, sed posse interim salua con-
scientia retinere illa, ibidem tamen docet illos ipso iure sine alia iudicis senten-
tia esse priuatos dominio bonorum suorum. Ex cuius verbis apertissimè con-
stat illum in hac esse opinione, vt censeat legem pœnalem, quæ sentẽtiam conti-
net latam, obligare reum ad eam pœnam quę per illam legem expressa est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd autem doceat eos qui sic sunt priuati dominio bonorũ suorum posse illa retinere quousque condemnẽtur, & non teneri ante criminis declarationem ad reddendum illa, inde prouenit, quia putat legem quæ priuat dominio bonorum hac sola priuatione esse contentã, & nõ ex consequenti præcipere vt bona reddantur illi cui à lege adiudicata sunt. Hoc autem an verũ sit nolo impræsentiarũ discutere, quia postea integro aliquo capitulo de hac re prolixius pertractabo, vbi apertè ostẽdã eundẽ Iohãnẽ Medinã quãuis doctissimũ, sibi ipsi in hac parte contradicere. Satis enim nunc me feciſſe existimo quòd ostẽderim illũ meæ cõclusioni, quã in principio huius capitis collocaui, subscribere, & apertè fauere. Reliqua verò quæ ab hoc themate distant, suo loco discutientur. Aliũ ex nostris theologis nõ reperi, qui huic meæ sententiæ apertè faueret: quoniã à paucis theologis hanc quæstionẽ tractatã esse video: & rarissimã apud antiquos theologos de hac re inuenio memoriã. Multi tamen sunt iurisperiti qui de illa disserunt, & bona pars illorũ qui in hac facultate censentur doctissimi, mihi in hac parte suffragantur. Ne autem aliquis suspicetur doctores ipsos aliter qũã ego existimo, sentire, illorum sententiam (vt capite 13. huius secundi libri me facturũ promiseram) eisdem verbis, nec vno mutato, quibus ab illis scripta est, citabo.

Abbas. Abbas in cap. 1. de constitutionibus referens sententiam glossæ in cap. Fraternitas. 12. q. 2. quæ ait, quòd pœna imposita per legem positiuã non obligat in foro conscientiæ, hæc verba ait. Hoc limitarem nisi lex imponeret pœnam ipso facto, vt quia ipso facto publicat bona alicuius, quia tunc non puto quod ille possit retinere bona publicata cum bona conscientia. Quia ius est statim acquisitũ fisco, vt notatur in. l. Cõmissã ff. de publicanis: & in cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. Hæc ille. Deinde in cap. Dilecti, de arbitris, de sententia illius glossæ iterũ differens largius & expressius suam aperit sententiam, sic dicens. Prędicta ego limito vbi pœna venit imponenda per iudicẽ: secus puto vbi pœna esset imposita ipso facto. Pone exemplũ in cõmittente crimẽ læsæ maiestatis vel hæresis. Nã in cõtinenti bona cõfiscantur, vt in cap. Vergentis, infra, de hæreticis: & in cap. Cũ secũdũ leges, eodẽ titulo, li. 6. et in l. Quisquis. C. Ad legẽ Iuliam maiestatis. Hęc Abbas. Et eandem sententiam repetit in cap. Cùm non ab homine, de iudicijs, & in cap. Peruenit, quod primum est sub hoc initio, in titulo de appellationibus, & in cap. finali, de hæreticis: & cap. In quibusdam, de pœnis. Quæ omnia loca ideo citare placuit, vt apertè ostenderem Abbatẽ in hac sententia non fuisse dubium aut varium, sed firmũ & semper sibi constantem. Quidam iurisperitus amicus meus legens hæc, quæ de sententia Abbatis nunc retuli, redarguit me propterea quod dixi Abbatẽ in illa sententia non fuisse dubiũ aut variũ, sed firmũ semper & sibi constantem. Contendebat enim Abbatem in illa sententia fuisse dubium, mouebaturque hoc argumento, quòd Abbas semper vsus est hoc verbo, puto, quod apertam, vt ille dicebat, ostendit dubitationem. Ego quidem hæc audiens, subrisi, videns hominis ignorantiam, & blande admonui illum vt intelligeret se deceptum esse circa significationem huius verbi, puto, quod reuera solum mentis iudicium sine vlla dubitationis admixtione significat. Pro cuius rei aperta demonstratione, vt prophanos auctores omitterem, citaui Paulum qui in priori ad Corinthios epistola, postquam docuerat virginitatem excellere matrimonium, hæc quę sequuntur ait. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam. Ecce Paulum dicentem se putare, qui tamen certus erat & minimè dubitabat se spiritum Dei habere. Non est ergo consequens, vt qui aliquid de aliqua re putat, dubitationem in sua sententia habeat.

1. Cor. 7.

Dominicus. Dominicus de sancto Geminiano in capit. Pro humani. §. Sacri, de homicidio libro sexto, hæc quæ sequuntur verba ait. Nota quòd vbi imponitur pœna à iure, ipso iure non requiritur alia sententia, sed sufficit sola receptio probationis super

super illo facto super quo pœna imponitur. Hæc ille. Et in cap. Cùm secundum leges. §. Confiscationis, de hæreticis, eodem libro, hæc ait. Nota quòd quando ipso facto quis est damnatus, non requiritur damnatio, sed executio, et super executione declaratur. Et iterum in tertio notabili ait. Nota quòd super facto in quo imponitur pœna ipso iure, requiritur iudicis declaratio antequam executio fiat. Quod intellige quando factum non est notorium: sed si factum esset notorium, & iudex assignaret terminum ad excusandum factum, & non fieret excusatio, posset fieri executio absque alia declaratione. Hæc Dominicus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait non esse necessariam iudicis declarationem quando factum est notorium. Factum autem semper (vt alias dixi) est reo notorium, ergo propter ipsum reum nõ erit, iuxta Dominici sententiam, necessaria iudicis declaratio.

Felinus. Felinus in capit. Rodulphus, de rescriptis, in. §. Sed declaratoria sententia, dicit primo sententiam declaratoriam esse necessariam, & postea hanc conclusionem temperare volens, dicit hæc verba. Limita primo prædicta nisi factum esset adeò notorium, quòd nulla esset opus declaratione: quia tunc non habet locum dictum capit. Cùm secundum leges. Ita notat dominus Abbas in cap. Cũ non ab homine, versiculo, Sed certè si subtiliter, de iudicijs, Quia in certis non est opus coniecturis, capit. 2. de regularibus, libro. 6. Vnde textus in dicto cap. Cùm non ab homine, non dicit aliquid de declaratione præmittenda traditioni curiæ sæculari: quia videtur notoria incorrigibilitas, quando præmisso triplici gradu pœnæ ille reperitur inhærere suis iniquitatibus. Et aliquibus interpositis subdit. Et ita intellige tu glossam in cap. Commissã, in verbo, iusto impedimẽto, de electio. lib. 6. dicentem quòd in casu capituli, licet canõ, eodem titulo, potest collator conferre beneficium ipso iure vacans, absque alia pronunciatione super priuatione incursa. Est enim notoriè incursa illa pœna priuationis. Hæc Felinus in illa prima limitatione. Et postea in tertia limitatione eiusdem conclusionis, iterum hic ait. Limita tertio respectu fructuum, quoniam ad hoc vt debeantur fisco non requiritur declaratoria super priuatione iure imposita, sed statim à die incursæ pœnæ debetur fisco. Ita tenet glossa, & Angelus in Authentica de incestis nuptijs in principio: & ibi infert, quòd non valet instrumentum confectum à tabellione priuato iure tabellionatus, cùm confectio instrumentorum sit fructus officij: nisi fuisset occultè toleratus. Hactenus Felinus, qui sententiam Abbatis & Dominici in omnibus quæ ad nostram conclusionem spectant, sequitur.

Barbatius. Barbatius in repetitione cap. Rainaldus, de testamentis, fol. 11. col. 1. hãc eandẽ sententiã docet, sic dicens. Sequar ergo quæstionem inceptã de foro cõscientiæ. Vtrum hæres non conficiens inuentarium teneatur vltra vires hæreditatis. Et mihi videtur de iure dicendum quod teneatur: quod sic demonstro ad oculum supra Hostiensem, Bartholum & sequaces. Vbicunque pœna est imposita à lege ipso iure, quis nõ potest retinere ius alteri quæsitum cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. notatur in l. Commissa. ff. de publicanis. Et adduco quod voluit dominus Abbas in cap. 1. de constitu. Sed ista pœna quod hæres teneatur vltra vires hæreditatis non conficiendo inuentarium, est imposita à lege ipso iure, & ex legis dispositione, ergo salua conscientia non potest facere hęres, quin soluat creditoribus vltra vires hæreditatis, cùm ipso iure sit acquisitum ius creditoribus. Hactenus Barbatius, qui adeo apertè nostræ patrocinatur opinioni, vt nihil fauorabilius dici possit.

Philippus Decius. Philippus Decius in cap. Canonum statuta, numero. 20. extra de constitutionibus, quanuis impugnat rationes quibus innititur Abbas ad tuendum prædictã sententiã, ipse tamẽ alijs rationibus motus eidem subscribit sententię. Et iterum

eandem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eandem sententiam docet in.l. Quòd à quoque. ff. de regulis iuris. Illius verba nolo impræsentiarum referre, propterea, quod in cap. sequenti oportebit me illa citare tanquam illi proposito etiam deseruientia. Si quis igitur illa videre optat, in capitulo sequenti reperiet.

C

Paulus de Castro. Paulus de Castro in .l.1.§. Ad bestias. ff. de postulãdo, apertissimè docet pœnam à lege ipso iure impositam obligare reum in conscientia etiam ante iudicis sententiam. Eius verba sunt hęc. Nota quod delinquens eo ipso quod deliquit, videtur consentire, vt sibi imponatur pœna à iure præfixa. Vnde allegatur quod delinquens naturaliter obligatur ad pœnam delicti, etiam antequam sit condemnatus: Postea verò est obligatus ciuiliter & naturaliter. Hæc Paulus de Castro, vir quidem magnæ apud iurisperitos auctoritatis.

Baldus. Ex his Pauli verbis nunc proximè citatis intelligo quædã Baldi verba, & agnosco illum meæ fauere sententiæ. Nam in.l.1d quod pauperibus. C. de episcopis & clericis. q. 9. hæc quę sequuntur verba refert. Nonò quæritur an executor cõstitutus ad soluendum debita, possit soluere debita naturaliter tãtum? Dic quòd non, vt. ff. de solutionibus. l. Si is cui. § Flauius. In contrarium tamen facit ratio naturalis: quia ille. §. loquitur in contractibus: sed nos loquimur in iudicio animæ, vbi debitum naturale vrget, sicut naturale & ciuile. Et illud credo verius, quia ecclesiasticum forum nõ curat de obligatione ciuili, vt extra de pactis. c. 1. Hactenus Baldus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quòd dixit in iudicio animæ æquè vrgere debitum naturale solum, ac debitũ naturale & ciuile simul. At debitum naturale ad pœnã ipso iure impositam (vt ex dictis Pauli de Castro constat) debet delinquens antequam sit condemnatus, post condemnationem verò habet pœnam debito naturali & ciuili. Nam debitũ naturale est illud, quod contrahitur ex virtute & potestate legis naturalis, aut quæ à lege naturali deducitur, & hoc debitum respicit forum secretum, quod conscientiæ appellari solet. Cùm autem legi naturali proximũ sit, vt delicta sint puniẽda, ideo isti debitum naturale ad pœnam dicunt esse in eo qui transgreditur legẽ pœnalẽ quæ sententiam continet latam. Debitum ciuile dicunt esse ex iudicis sententia, & hoc respicit forum exteri", ob quam causãm ego suspicor ab istis appellatum esse ciuile. Ex quorum verborum intelligentia conuincitur, vt in iudicio animæ tantùm obligetur reus ad pœnam à lege ipso iure præfixam absque iudicis sententia, quantum obligaretur post datam à iudice sentẽtiam. Et hinc apparet qualiter intelligendus sit Baldus, si quando fortè ait sententiam iudicis esse necessãriam, vt reus teneatur ad pœnam à lege statutam. Intelligendus est enim de obligatione ciuili, & quantum ad forum exterius, non autem intelligit tale sententiam esse necessãriam, quantum ad debitum naturale, & in foro conscientiæ. Neque huic sententiæ obstat, quod Baldus in eodem loco post prædicta verba paucis interpositis subdit dicens, quòd si pœna transiuit ad condemnationẽ contra defunctum, executor potest vendere pro pœna soluenda, si verò pœna non transiuit ad condemnationem contra defunctum, non potest vendere ad soluẽdum: quia talis (vt ait) nõ debetur in foro animę. In his verbis Baldus loquitur de pœna imposita per legem quę sententiam continet à iudice ferendam. Et de hac pœna verum est, quod ad illam non tenetur executor, nec pro illa soluenda potest aliquid vendere, si defunctus non fuerat ad illam damnatus. De pœna autem quę est à lege ipso iure imposita, non loquitur Baldus: quoniã alias sibi ipsi contradiceret, qui prius dixerat executorẽ esse obligatũ in iudicio animę ad soluendũ ea debita, quę defunctus naturaliter tantũ debebat, & nõ ciuiliter.

D

Angelus de Perusio in Authẽtica de incestis nuptijs, numero .2. apertius quã Baldus eidem sententię fauet, sic dicens. Nota doctrinam quòd vbi lex dicit aliquem priuari iure suo, intelligitur ipso iure absque sententia. Et per hoc dico, quod

quòd licet verbum futuri temporis priuationem inducens intelligatur, vt inducat priuationem demum lata sententia, vt .l. In criminali. C. de iurisdictione omnium iudicum: &. l. Iubemus. §. Sanè. C. de sacrosanctis ecclesijs, hoc est verum nisi ibi sit dictio, Mox, vel statim, vel incontinenti: quia tunc intelligitur ipso iure, non autem per sententiam, cùm sententia non possit dari mox, statim, vel incontinenti, vt. l. 2. C. de iurisdictione omnium iudicum. Hæc Angelus de Perusio. Et aliquibus interpositis numero quinto hæc quæ sequuntur ait. Per istam glossam, iuncta etiam lege hic allegata in glossa, dic quòd si statutum dicit, quòd tabellio falsum committens, sit priuatus ipso tabellionatus officio, quòd etiam ante latam sententiam contra eum nó poterit instrumenta conficere. Quia conficere instrumenta, est frui tabellionatus officio. Sed ex quo statutum priuauit ipsum officio, iure priuauit eum fructu ipsius officij, qui consistit in instrumentorum confectione. Et ideo instrumenta per eum facta, post eius falsitatem commissam non valent, nisi fortè tenerent propter publicam vtilitatem, & communem errorem, vt fuit in Barbario, vt .l. Barbarius. ff. de officio prætoris. Hactenus Angelus de Perusio.

A

Iaso in tertio libro Consiliorum suorum consilio. 21. differens de quodam decreto proclamato Mediolani anno domini. 1446. hæc quæ sequuntur verba ait. Cùm decretum dicat ipso iure & facto, ergo sine ministerio iudicis, & sic absque alia sententia declaratoria, secundum Baldum in. l. prima. C. de secundis nuptijs: & Bartholum in. l. prima. ff. de infamibus. Vnde dicit ad propositum Baldus in. l. 1. col. 4. in fine. C. Ne ex delictis defunctorum, in verbiculo, sed dubitatur eo casu. &c. quòd lex, Qui delatorem, procedit quando ficta confessio stabat in suis finibus, secus si transit in condemnationem iudicis, vel legis, vel statuti, vt in casu præsenti. Secundò respondetur, quòd etiã si executio sit facta sine aliqua declaratione, tamen valet & tenet, vt notat Innocentius in cap. Ex ratione, de appellationibus, quem refert & sequitur Baldus reputans eius dictum tenendum menti, in cap. 1. de feudo sine culpa non amittendo. Hæc Iaso, qui non solùm meæ patrocinatur opinioni, sed refert Bartholum & Baldum in eadem esse sententia.

Iaso.

B

Antonius Corsetus. Antonius Corsetus in singularibus suis in titulo, Pœna, verbiculo, Vbicũque pœna. &c. apertissimè huic meæ opinioni suffragatur, sic inquiens, Vbicunque pœna apponitur ipso iure à lege, debetur non solum in foro iudiciali, sed etiam in foro conscientiæ seu pœnitentiæ. Istud assumptum probatur in cap. 2. de prescriptionibus lib. 6. Hoc voluit dominus Abbas in cap. 1. de consti. Refert & sequitur dominus meus in repetitione cap. Rainaldus, de testamentis, circa finem. Hæc Antonius Corsetus, qui tam apertè huic meæ opinioni fauet, vt nihil sit quod ab illo in hac parte desiderari possit. Vt autem verba illius vltima declarem, credo illum sub nomine domini sui intellexisse Barbatiũ, propterea, quòd ille super prædictum capitulũ, Rainaldus, repetitionem edidit, in qua (vt ex verbis suprà citatis constat) hanc sententiam docet, probans illam eodem textu quo Antonius Corsetus.

Andreas Tiraquellus in commentarijs quæ nuper edidit super. l. Si vnquam, in verbo, Reuertatur. C. de reuocandis donationibus, recensẽt multa discrimina quibus sententia lata à sententia ferenda discernitur: & in secũdo discrimine hęc verba refert. Quum quid fit ipso iure, statim ad id tenetur in foro quod conscientiæ appellant, etiam si pœna sit, quæ quidem aliàs ex sententia glossæ in capit. Fraternitas. 12. q. 2. cum similibus non debetur in eo foro. Ita voluit Panor. in cap. 1. de constitutionibus. Hæc ille.

Andreas Tiraquellus.

Præter hos tam multos & tam illustres doctores qui huic meæ sententiæ patrocinantur, extant multæ ordinarię glossæ textuum ex iure canonico, quę hanc laudant

Glossæ multorum textuum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudant & tuentur opinionem in cap. Quã sit, in verbo, Eò ipso, de electione li. 6. hæc verba dicit glossa. Nec requiritur alia priuationis sententia, licet vbi dubiũ esset, declarari posset sententialiter illũ esse priuatum. Et in eodẽ capit. in vltima glossa, quæ est super hoc verbo, Vacuetur, sic ait. Dixit Gat. per sententiã, & ideo aliud in isto casu quã in superiori quia maius vinculũ contractũ est post consen sum quàm ante, & ideo difficilius rumpitur. Guillermus contra: quod verius pu to, cùm hic dicat litera, eo ipso viribus vacuetur. Per quod satis patet quod est canon latæ sententiæ nõ ferendæ. Hæc ibi glossa. Et in cap. Cõmissa, in verbo, iu sto impedimento, eodẽ titulo & libro, dicit quòd si quis electus ad parochialẽ ecclesiam neglexerit infra annũ ad sacerdotiũ promoueri, statim illo nõ vocato posset ecclesia alteri conferri, iuxta cap. Licet canõ, eodẽ titulo, & libro. In Cle mẽtina, Quoniã, in verbo, Eo ipso, de vita et honestate clericorũ, dicit glossa hęc verba. Hic ergo nõ est necessaria monitio, nec sententia. Et in Clementina, Mul torum, de pœnis, glossa vltima, hęc ait verba. Non requiritur sententia quam in currunt ipso facto, sed sufficit publicatio. Hæc in glossa. Cuius glossæ sententiam laudat & tuetur Iohannes de Imola in eodem loco.

Ecce vides cãdide lector, quot et quales habeo patronos qui meę adstipulan tur opinioni, & illam pro viribus tuentur. Multi fortè alij sunt iurisperiti huius sententiæ patroni, quos fateor me ignorare. Sed satis est homini theologo tot à mea ꝓfessiõe extraneos nõ ex aliorũ relatu sed ex facie nosse, & illorum scripta inuestigasse, vt tandẽ inuenire patronos qui meæ fauerent opinioni. Nam multi ex meis theologis qui mecũ de hac re colloquebantur, & me in hac sentẽtia sem per cõstantẽ videbant, obijciebant mihi omnem iurisperitorũ cateruã, quos oẽs dicebant cõtrariã mihi tenere opinionẽ. Et ex ipsis iurisperitis quidã, vt viderũt opus quod de iusta hæreticorũ punitione edidi, in quo aliquid ad hãc rem per tinens dixi, exprobrabãt mihi quod in hac sentẽtia essem singularis, & nullũ aliũ præter Abbatẽ haberẽ meæ opinionis fautorẽ atque tutorẽ. Væ itaque, iuxta Sa lomonẽ, mihi minabantur: quia si cadere contingeret, nõ haberẽ subleuatẽ. Ego verò qui de huius opinionis veritate nimiũ securus erã, & illi vehementer fide bam, quasi impossibile arbitrabar illã fuisse hactenus tam solã, & tam desertã, vt nullũ alium præter Abbatem habuerit tutorẽm. Hac igitur causã vehementer vrgente coactus fui quotquot potui perquirere doctores, qui huic tam apertæ veritati fauerent, & inueni hos quos hactenus recensui.

Ecclesi. 4.

Sed circa hanc nostrã primã huius capitis conclusionẽ, quam à tot tantisque doctis viris laudatã atque probatam esse diximus, admonere lectorẽ decreui, vt intelligat hanc nostrã conclusionẽ non esse tam vniuersaliter verã, quin aliquã patiatur exceptionem. Nam si semel lege aliqua vniuersali decretũ fuisset nullã legem pœnalem obligare ad pœnã ante iudicis declarationẽ, & si mille post illã datam extarent leges pœnales quæ sententiã continerent à iure latã, nulla tamen earũ obligaret ad pœnã sine sententia criminis declaratiua à iudice lata. Et certè si aliqua talis lex, qua admonerentur omnes nullã legẽ pœnalem obligare ad pœ nam sine iudicis sententia, semel in iure communi posita fuisset, libentissimè ma nibus (vt dicitur) & pedibus ad illorũ transirẽ sententiam, qui docent nullã talẽ legem obligare ad pœnam ante iudicis sententiã. At, cùm nulla talis (vt caput sequenti ostendam) in toto iure communi habeatur, coactus fui sentire eas com munis iuris leges, quæ sententias continent à se latas, obligare ad pœnam absque aliqua iudicis sententia. Verũ etsi talis vniuersalis lex in nullo iure cõmuni siue canonico siue ciuili habeatur, aliquæ tamen respublicæ, quæ leges aliquas specia les ad suam iustam & honestam conuersationem condiderunt, conscientijs suo sum subditorum consulere volentes vniuersali lege admonuerunt suos subditos se per nullam legem à se conditam aut postea condendam, etiam si sententiam

contineat à se latam, obligare ad pœnam nisi prius sententia accedat, quæ declaret crimen fuisse perpetratum. Talis lex fuit à fratribus ordinis Minorum regularis obseruãtiæ pro se ipsis condita in capitulo generali anno domini. 1526. Statutũ fratrum minorum.

A Assisij celebrato, cui capitulo ego interfui custos custodum prouinciæ sancti Iacobi. Vt autem quod dico clarius elucescat, verba ipsius legis aut statuti hic inserere decreui, & sunt quæ sequuntur. Declaratur quòd vbicunque in nostris statutis generalibus vel particularibus taxatur aliqua pœna incurrenda ipso facto, in talem pœnam non incurritur, nisi post declarationem factam à prælato. Prælatus autem non declaret delinquentem commisisse factum, pro quo pœna erat imposita ipso iure, nisi per rei euidentiam vel legitimè de crimine constiterit. Post declarationem tamen huiusmodi, ipso facto reus in pœnam venit impositam, sine noua impositione. Hactenus verba statuti. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quòd ait non esse necessariam nouam condemnationem, sed satis esse solam criminis declarationem. In hoc capitulo generali vbi hoc statutum conditum fuit, multi fuerunt viri religiosi in theologia & iure canonico doctissimi, è quibus aliqui in schola Parisiensi doctoratus insignia susceperant. Inter hos omnes re hac plenè prius (vt oportebat) discussa, tandem ab omnibus decretum est, vt tale generale statutum conderetur. Hoc autem fieri non videretur illis necessarium, si viri illi doctissimi intellexissent, ex ipsa rei natura aut ex iure communi oriri, vt nullus posit in pœnam à iure latam incurrere, nisi prius accedat iudicis sententia qua declaretur crimen esse perpetratum. Sed quia optimè aduerterunt non esse necessariam iudicis sententiam, ad hoc vt reus incidat in pœnam, quæ per legis sententiam ipso iure præfixa est, ideo ad sedandas fratrum conscientias, & tollendos scrupulos qui sæpe ex talibus pœnis à iure latis oriri poterant, decreuerunt hoc statutum condere, per quod facilè omnes scrupuli tolluntur. Et certè nisi fratres minores per tale statutum prudenter sibi ipsis prouidissent, ego non dubitarem asserere fratres eiusdẽ ordinis, qui cõtra sui ordinis statuta deliquissent, esse obligatos in cõscientia

B ãte omnẽ prælati cõdẽnationẽ ad sustinẽdas pœnas in suis statutis ipso facto aut ipso iure impositas. Neq; ab hac obligatione ego excusarẽ illos propterea quòd alio generali statuto declaratum ante fuerat, nullum suorum statutorum obligare ad culpam aliquam. Nam illi generali statuto potuit per aliud particulare derogari. Et ideo nisi declaratio supradicti statuti addita fuisset, meritò credi potuisset in omnib⁹ statutis pœnalibus, quę pœnam ipso iure imponunt, esse derogatum illi priori statuto, quo cauetur nullum statutum obligare ad culpam. Nõ enim possunt hæc duo statuta simul stare, primum videlicet, quod ait, nullum statutum obligare ad culpam: & alterum, quod obligat ad pœnam in foro conscientiæ soluendam. Et ideo vt omnis tollatur contradictio, & absurditas, oportet illud generale statutũ sic interpretari, vt ab illo intelligatur excipi aliud particulare, quod de obligatione ad pœnam postea conditum est. Nam (vt dicitur de regulis iuris, libro. 6.) generi per speciem derogatur. Quæ regula adeò vera est, vt non solum pro iuris humani, sed etiam pro sacræ scripturæ vera intelligẽtia sit summè necessaria. Quoniam per hanc regulam multa, quæ in sacra scriptura velut ex diametro pugnare videntur, facilè conciliantur. Ex his tam multis aliqua subijciam, vt ex illis agnoscat lector, quàm necessaria sit etiam in sacris literis, nedum in statutis humanis, hac regula iuris vti. In Leuitico de animalibus, quæ comedi possunt, dominus differens, hanc generalem statuit legem. Omne (inquit) de volucrib⁹, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit domino. Et tamẽ postea adhuc de volucribus loquens, ait. Quidquid autẽ ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis. Si omne quod graditur super terrã, erat abominabile, Leuit. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quomodo poſtea permittit, vt id, quod longiora habet retro crura, cõmedatur? Apertiſsima certè erit in his contradictio, niſi in illa priori lege generali intelligatur exceptum id, quod poſtea conceditur. In libro Iob, iuxta ſeptuaginta interpretum tranſlationem, generali elocutione dicitur. Nemo mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. Tamen de Chriſto dicit beatus Petrus, quòd peccatum non fecit: & idem de beata virgine omnis fatetur eccleſia. Nam licet aliqui cenſeant eam in peccato originali fuiſſe conceptam, omnes tamen fatentur illam fuiſſe in gratia, quum ex vtero matris exijt, & ſine vllo peccato mortali aut veniali perpetuam vitam duxiſſe. Qui fieri poteſt, vt beata virgo ab introitu vſque ad exitum vitæ ſine peccato fuerit, & nemo ſit mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram? Tertium profero exemplum de illa vniuerſali elocutione, quam ſaluator protulit, dicens, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. Fix quia ſententia colligi poſſet, martyrium pro Chriſto conſummatum non eſſe ſatis ſine baptiſmo aquæ ad vitam æternam aſſequendam: ſed quia alibi baptiſmus ſanguinis commendatur à Chriſto, ideo oportet intelligere illum in illa priori vniuerſali propoſitione fuiſſe exceptum, quanuis illic non fuerit expreſſus. Et hoc ipſum apertè docet Hugo de ſancto Victore, ſic dicens. Qui enim dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei: idem ipſe alibi dixit. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Quod ergo ibi dictum non eſt, ſubintelligendum tamen eſt, quanuis dictum non eſt, quoniam alibi dictum eſt, Hæc Hugo. Potuiſſem multò plura proferre ſimilia exempla, quæ omnia cauſſa prolixitatis vitandæ omitto, propterea quòd iſta impræſentiarum ſufficere mihi videntur. Sed hæ & aliæ huiuſmodi vniuerſales elocutiones ſic accipiendæ ſunt, vt in illis ſemper intelligatur excepta ea, quæ alibi particulari elocutione contrarium dicunt, etiam ſi illic expreſsè non excipiantur. Illa ergo generalis elocutio, quæ habetur in Leuitico hunc debet habere ſenſum. Omne voluero, quod graditur ſuper pedes, abominabile erit vobis, præter illud, quod lõgiora habet retro crura, per quæ ſalit ſuper terram. Et quod Iob dixit, ſic debet intelligi. Nemo mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terrã, præter Chriſtum, & virginem eius matrem, qui perpetuò ſine peccato vixerunt. Iuxta hunc modum exponit beatus Paulus verſum illum ex Pſalmo octauo. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Nam in priore ad Corinthios epiſtola de Chriſto ſaluatore noſtro loquens, ait. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Nouiſsimè autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cùm autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Ecce qualiter beatus Paulus docet in illa vniuerſali prophetæ elocutione, debere intelligi, quanuis illic non exprimatur eſſe exceptum id, quod alibi particulari elocutione conſtat fuiſſe exceptum. Ad hunc igitur modum intelligere oportebit ſtatutum illud, quod generali elocutione ſic ait. Nolumus per aliquod noſtrum ſtatutum aliquem obligare ad culpam. Ab hac enim generali elocutione intelligere oportet eo ipſo eſſe exceptum ſtatutum illud particulare, quod clariſsimis verbis oſtendit ſe obligare ad pœnam in foro conſcientiæ reddendam. Et ita, iuxta regulam iuris ſuprà citatam, generi per ſpeciem derogatur. Alioqui aperta eſſet inter generale & ſpeciale ſtatutum diſſonantia. Nam ſi ſtatutum particulare dicit ſe velle, vt in foro conſcientiæ ſint eo ipſo obligati ad pœnam, aut dicat, eo ipſo ſine alia ſententia eſſe obligatos tunc verum non erit, quod in generali ſtatuto dicebatur, nullum videlicet ſtatutum obligare, niſi ab hac generali elocutione intelligatur tũc excipi illud particulare, quod de obligatione ad pœnam poſtea conditum eſt. Et hinc clarè cõ-

Iob.25. iuxta.70.

1.Petri 2.

Hugo lib.2. parte.6.c.7.

Pſal.8. 1.Cor.15.

uincitur

uincitur deceptũ fuiſſe Caietanũ in cõmentarijs ſuper 2.2. ſancti Thomæ q.186. art.9. Illo enim loco beatus Thomas diſſerens de obedientia religioſorũ, quãtę ſit virtutis & poteſtatis ad obligandũ ſubditos, tandẽ in reſponſione ad primum principale argumentũ, hæc verba ait. In aliqua tamen religione, ſcilicet ordinis prædicatorũ, tranſgreſsio talis vel omiſsio ex ſuo genere non obligat ad culpã mortalem neque veniale, ſed ſolũ ad pœnam taxatã ſuſtinendã: quia per hũc mõdum ad talia obſeruanda obligantur. Hæc ſanctus Thomas. Circa hæc verba Caietanus monet aliqua dubia, quorũ tertium eſt. An reus tranſgrediens ſtatutum, incurrat culpam ſi non ſuſtinet pœnã. Et reſpondet, quòd vbi tale ſtatutum vniuerſale eſt de non obligando ad culpam, ſicut eſſe dicit in ſtatutis fratrum prædicatorũ, ibi dicit nullam eſſe culpã, quanuis non ſuſtineat reus pœnã, quæ per ſtatuta fuerat illi præcepta. Sicut non peccat (inquit ille) violãdo ſilentiũ, ita etiam non peccat omittendo pœnam, quæ propter violatum ſilentiũ eſt in ſtatutis expreſſa. Hanc tamen illius ſententiam ego probare non poſſum. Nã in ordine fratrum minorum (vt alias me dixiſſe memini) habetur tale ſtatutum generale, quòd admonentur ſubditi, vt intelligant, nullum ſui ordinis ſtatutum obligare ad culpam aliquam mortalem vel venialem. Hoc tamen ſtatuto non obſtante, re ipſa intelligimus, aliquam eſſe in aliquibus ſtatutis pœnalibus obligationem ad culpam ſaltem venialem, ſi reus omittat eam ſubire pœnam, quę eſt illi per ſtatutum præcepta. Hęc autem obligatio inde nobis datur intelligi, quòd ſi reus omittat eam ſuſtinere pœnam, quæ eſt per ſtatutum decreta, reprehenditur à prælato, & alia inſuper grauior illi propter talem pœnę omiſsionem infligitur à prelato pœna. Et credo idem contingere in ordine fratrum predicatorum, & in quocunque alio ordine, qui bonis moribus, vt ille, regitur & gubernatur. Hoc autem iuſtè fieri non poſſet, ſi nullam crederent eſſe in tali omiſsione culpam, ſaltem venialem. Non eſt enim æquum, vt quis ſine culpa ſua vel aliena reprehendatur, & pœnam inſuper ſuſtineat. Culpam igitur aliquam hoc ipſo oſtenditur eſſe in omiſsione pœnę, quòd qui illam omittit, reprehenditur & punitur. Fortè hic aliquis reſpõdebit, negando quòd non poſsit aliquis ſine culpa iuſtè reprehendi & puniri, & dabit exemplum in eodem monacho ordinis minorum aut prædicatorum, qui tranſgrediens ſtatutum ſui ordinis (vt diximus) non peccat, et tamen illi infligitur pœna per ſtatutum ſui ordinis decreta. Fateor ita eſſe, ſed hoc ideo ſuſtinet, quia ipſe per ſtatuta ſui ordinis ſe obligauit ad pœnam, & ideo quanuis culpa non præceſſerit, tenetur pœnam ſubire. Et hinc eſt, quòd omittens pœnam peccet, quanuis tranſgrediendo alia, quæ in ſtatutis decreta ſunt, non peccet: quia ad pœnam ſe voluntariè per ſtatutum obligauit: ad alia autem in ſtatutis contenta noluit ſic ſe obligare. Præterea hęc Caietani ſententia ex diametro pugnat cũ litera ſui ſtatuti, quę talis eſt. Vt vnitati & paci totius ordinis prouideamus, volumus & declaramus, vt cõſtitutiones noſtræ nõ obligent nos ad culpam, ſed ad pœnam. Hactenus verba ſtatuti. Ex horum tenore verborum conſtat, ſtatuta ordinis predicatorum obligare ad pœnam. Sed ſi nullam incurrit culpam, qui ex deliberatione omittit pœnam, quomodo eſt poſsibile, vt ad illam fuerit obligatus? Qualem quæſo habet vim & poteſtatem talis obligatio, ſi abſque culpa poteſt quis cõtra talem obligationem omittere pœnam? Nam quiſquis omittit quod eſt obligatus facere, peccat iuxta qualitatem obligationis. Et certè (vt ingenuè fatear) ego nõ poſſum intelligere, quomodo hęc duo cohęrere poſsint, vt quis ſit ad aliquid obligat°, & illud omittẽs nullo modo peccet. Nam communis eſt omnium theologorum ſentẽtia in peccatis, quę ſola omiſsione committũntur, grauitatem culpę æſtimandam eſſe per quantitatem obligationis, vt quanto maior fuerit obligatio ad faciendum aliquid, tantò grauius peccet, qui omittit illud. Ex quo neceſſariò ſequitur, vt

Caietanus.

Thomas.

Caietanus.

Statutũ ordinis prædicatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vincentius Bandellus.

monachus ordinis prædicatorum, qui ex vi & potestate sui statuti obligatur ad pœnam, peccet si omittat eandem. Et huic meæ sententiæ fauet Vincentius Bandellus, magister generalis ordinis prædicatorum, in commentarijs, quæ edidit super statuta generalia sui ordinis. Nam interpretans illud eiusdem ordinis statutum à nobis nunc proximè citatum, hæc ait. Idcirco transgressores nostrarum constitutionum, quando sunt puræ constitutiones, & non habent præceptum annexum, & id, quod est in eis, non est alias lege diuina prohibitum vel mandatum, non obligantur ad aliquam culpam, sed tantum ad pœnam in constitutionibus taxatam, vel per prælatos imponendam & taxandam, quam si facere recusauerint, non euadent culpam. Et quanuis pœna non debeat infligi nolenti sine culpa, ei tamen, qui se voluntariè obligauit ad aliquam pœnam, potest talis pœna infligi sine culpa, Hæc Bandellus. Quæ verba apertissimè fauēt mihi, & pugnant cum Caietano. Rursum, opinio & sententia Caietani apertè contradicit literæ beati Thomæ. Nam beatus Thomas reddens rationem, quare fratres sui ordinis obligantur ad pœnam taxatam sustinendam, ait. Quia per hunc modum ad talia obseruanda obligantur, Hæc ille. Si monachus omittens sustinere pœnam, ad quam per statutum obligatur, nullam culpā incurrit, nullo modo per obligationem ad pœnam sustinendam obligabuntur fratres ad seruanda statuta. Si verò dicamus, prout dicere cogimur, eū, qui pœnam omittit, peccare, facile est cognoscere, quomodo per obligationem ad pœnā obligabūtur fratres ad seruanda statuta. Quia ne in talem obligationem ad pœnam incidant, conabuntur seruare statuta. Nec est quòd de hac re miretur aliquis, vt quis omittens rem per legem decretam non peccet, & omittens subire pœnā propter trāsgressionem legis ab eadem lege impositam, peccet. Nam aliqua fuerunt olim in lege Mosaica præcepta his prorsus similia, vt docet Scotus in vlti. q. tertij sent. vbi de oneribus veteris legis loquens, hæc ait. Licet possent tangere morticinium et huiusmodi, incurrebant tamen ex hoc multas immunditias, ad quorum purgationem si non faciebant, quæ in lege mandabantur, peccabant mortaliter sicut explicatur ibi. Anima quę fecerit, vel non fecerit sic et sic morte moriatur, & peribit de populo meo. Quæ est comminatio damnationis æternę, Hęc Scotus. Ad hunc modum videtur mihi sentire beat⁹ Thomas de statutis sui ordinis, ita vt fratres sui ordinis licet non obligētur per sua statuta ad culpam aliquā, obligantur tamen ad pœnam in illis taxatam sustinendām, ita vt pœnam illam subire omittens, aliquo modo peccet. Sed opus est vt videamus, quo argumento suam nobis nititur persuadere opinionem Caietanus, & quum illi facilè respondērimus, actum erit de sua opinione. Sic enim argumentantur. Lex ista vniuersalis est, & non particularis, quum dicimus, Nolumus quòd statuta nostra obligent ad culpam, sed solùm ad pœnam. Constat autem, quod si trangressio in operando excusaretur à culpa, & omissio pœnæ non excusaretur à culpa, iam particularis esset lex ista, Hæc ille. Quàm parum valeat hoc argumentum, ex ijs, quæ diximus, clarissimè constat. Lex illa, quæ dicit statuta non obligare ad culpam, generalis est & vniuersalis, quo ad omnia, quæ fieri præcipiuntur, aut prohibentur, præterquam ad sustinendam pœnam. Hæc enim lex particularis de obligatione ad pœnam, etiam si in loco remotissimo ab illo priori statuto fuisset collocata, semper (vt supra diximus) intelligeretur excepta in illa lege vniuersali, quæ tollit ab omnibus statutis obligationē ad culpā, nec ideo prior illa lex desineret ꝓpter talem exceptionem dici vniuersalis. Et inde conuincitur, vt lex illa non desinat etiam esse vniuersalis, propterea quòd statim ab illa excipitur obligatio ad pœnam. Exceptio siquidem aut tacita aut expressa, non tollit quin elocutio sit vniuersalis respectu aliorum, quæ non excipiuntur. Si quis enim sic loquatur, Nullum animal præter hominem est risibile.

S. Thomas.

Scotus.

C

D

Quia homo est ab illa vniuersitate exceptus, non obstat, quin talis elocutio non sit meritò dicenda vniuersalis ad reliqua omnia præter hominem. Et si fortè Caietanus contendat, non esse dicendam propositionem aut legem vniuersalem, vbi est aliqua exceptio, contentio erit de sola vocis significatione: sed tunc negabo id, quod in suo argumento assumpsit, sic dicens, Lex illa vniuersalis est, & non particularis, quum dicimus: Nolumus quòd statuta nostra obligent ad culpam, sed solùm ad pœnam. Nam per hoc, quòd statim excipitur obligatio ad pœnam, iam non erit, iuxta suppositum, lex vniuersalis. Cùm igitur iam apertè ostenderim argumentum Caietani nullius esse roboris, cogor in mea sententia persistere, vt dicam fratres ordinis prædicatorum, licet non obligentur ad culpam, ex vi suorū statutorum propter illa, quæ in illis aut mandantur, aut prohibentur: tamen ex vi sui statuti sic obligātur ad pœnam, quòd si illam ex deliberatione omiserint, culpam (vt Bandellus dixit) incurrēt. Quia etsi non statim, vt factum est, sed post multa alia verba statutum conderetur de obligatione ad pœnam, esset necessariò intelligendum, legislatorem per illam particularem legem voluisse in illo casu derogare priori legi vniuersali. Quo fit, vt (iuxta ea quæ diximus) illa particulari lege data, fit statim in lege priori vniuersali necessariò intelligēda exceptio posterioris particularis legis, quāuis talis exceptio non exprimatur apertè in priori lege vniuersali. Huic sententiæ consonat & vehementer fauet, quod lege communi definitum est, clausulam generalem non esse referendam ad negocia, quæ speciales clausulas habent, vt dicitur in. l. Doli clausula. ff. de verborum obligationibus. Et iuxta hunc modum sunt necessariò intelligenda multa statuta, quæ in diuersis collegijs vniuersitatis Salmanticensis habentur, nisi quis velit dicere, alicuius collegij fundatorem, aut statutorum illius conditorem, adeò ignorantem & stupidum fuisse, vt secum pugnantia statuta condiderit. Sunt in vniuersitate Salmanticensi, in qua hæc scribo, multa & varia studentium collegia à diuersis personis condita, & proprijs redditibus dotata, in quorum quolibet certus studentium numerus alitur ex proprijs collegij redditib⁹. Quodlibet istorum collegiorum, præter generalia statuta, quę omnibus studentibus Salmanticensis vniuersitatis à summo Pontifice data sunt, propria habet statuta, apostolica auctoritate condita, quæ illi ad bonum eiusdem collegij regimen illius fundator reliquit. In aliquibus istorum collegiorum statutis, à principio per generale statutum admonet fundator studētes suos, nullum suorum statutorum obligare eos ad culpam, nisi illi aliunde fuerint legę diuina aut canonica obligati ad aliquid illorum, quæ in suis statutis continētur. Post hoc generale statutū, cōtinētur aliquæ particulares cōstitutiones, in quibus idem legislator statuit, vt qui hoc aut illud fecerit, sit obligatus in foro conscientiæ ad hanc aut illā pœnam. Vbi huiusmodi statuta habentur, certum est peccare, qui illam pœnam omiserit soluere, nec liberari illum à peccato, quousque pœnam reddat. Quia licet generali statuto dicatur, nullum illorum obligare ad culpam, tamen particulare illud, quod postea cōditum est de obligatione ad pœnam in foro conscientiæ soluendā, facit exceptionem ab illo vniuersali statuto prius posito. Et eo ipso, quòd tale particulare statutum cōditū est, cogimur, vt in priori illo vniuersali intelligatur hoc particulare esse exceptum, ita vt hic sit sensus illius prioris vniuersalis statuti. Nullum nostrum statutum obligat ad culpā, præter illud, in quo ponitur obligatio in foro conscientiæ ad pœnam. Nam nisi ita illud statutum interpretemur, necessariò erit dicendum, illa duo statuta, generale videlicet & speciale, pugnare inter se, et se inuicem destruere. Et si quis adeò effrons est, & suo patrono adeo ingratus, vt non vereatur fateri illū pugnātia statuta cōdidisse, cogetur necessariò dicere, nullum illorum duorū statutorum aliquid valere. Quoniam sicut vniuersale statutū destruit particulare, ita è cōtrario

A

B

Universidad de Deusto
Biblioteca

particulare destruit vniuersale. Qua igitur ratione tollitur vnum, tolletur & reliquum. Ne igitur vtrũque tollamus, oportet vt vtrunque suscipiamus, & in concordiã ea redigamus. Hoc autem aliter fieri nequit, nisi illud vniuersale statutum interpretando cum exceptione alterius particularis statuti subsequẽtis. Quoniã nisi ita fiat, oportebit dicere legislatorem fuisse mendacem, quum illud particulare statutum condidit: dicit enim se obligare per illud in foro conscientię ad pœnam. Necessarium igitur est statutum illud obligare (vt ait) in foro conscientiæ ad pœnam, aut illius conditorem tunc fuisse mentitum. Et idẽ prorsus apud fratres minores eueniret, stante illo priori generali statuto, quo admonetur nullum eorum incurrere pœnam per sua statuta ipso facto impositam, nisi post declarationem à prælato factam, si post hoc statutũ statueretur aliquod particulare, quo decerneretur, vt faciens hoc aut illud, incidat in talem pœnam, ad quam in foro conscientiæ sit ipso facto obligatus, non est dubium quin illud particulare statutũ obligaret fratrem reum iuxta istorum verborum tenorem. Nam postquam fratres illi, ad quos spectat, condiderunt illud prius vniuersale statutũ, per quod tollitur omnis obligatio ad culpam, non se sic ligauerunt, aut suam potestatem sic minuerunt, vt nõ possint in aliquo particulari casu derogare illi vniuersali statuto. Certũ est autẽ illos non posse clarioribꝰ & apertioribus verbis id, quod possunt exprimere, qũã dicẽdo se in casu illiꝰ particularis statuti velle obligare subditos ad pœnam in foro conscientiæ statim soluendam. Ergo tunc non obstante priori vniuersali statuto, erit reus obligatus in foro conscientiæ ad pœnã ante iudicis declarationem. Alioqui si iudicis declaratio esset adhuc necessaria, prout in priori illo vniuersali statuto dicitur, non esset reus in foro conscientię ligatus, prout decernit posterius particulare statutum. Quia iudicis sententia, quæ iuxta iuris ordinem, processum ad causæ cognitionem requirit, nõ pertinet ad forum conscientiæ, quod in occulto & sine testibus fit.

C

D

Respondetur rationibus & argumentis, quæ pro illis, qui contrariam tuentur opinionem, possunt afferri.

CAP. IX.

QVANVIS sententia, quam in præcedenti capitulo asseruimus, fuerit manifestis (vt ego censeo) argumentis, & multiplici doctissimorũ virorũ testimonio cõprobata, sunt tamẽ multi alij nõ infimæ auctoritatis viri, tã Theologi qũã iuris humani periti, qui constanter docent, nullam legem pœnalem obligare reum ad aliquam pœnam ante sententiam iudicis, qua declaretur crimen illud esse perpetratum, propter quod fuerat à lege imposita pœna. Istorum sententias non est opus impræsentiarum eodem verborum tenore, quo ab illis dicuntur, citare, prout hactenus feci. Quia etsi illorum verba non referam, nulla porerit iusta oriri suspitio, me illorum dicta falsò citasse. Nam cùm ego dicam illos esse mihi contrarios, iustum est, vt omnes mihi præbeant fidem, nisi fortè aliquis me adeò stupidũ aut hebetem putat, vt fautores & patronos meos dicam esse aduersæ partis aduocatos, & eos, qui pro me militant, dicam contra me aperto marte pugnare. Ne igitur chartas in vanum implere videar, satis me lectori facturum existimaui, si sola doctorum, qui mihi contrariam tuentur opinionem, nomina recensem, & loca in quibus illorum sententias inuenire possit, velut digito ostendam.

Bartholus

Bartholus in l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Archidiaconus in cap. Cùm secundum leges, de hæreticis, lib. 6. Petrus Ancharranus in eodem capitulo. Philippus Frãcus in eodem cap. Alexander in l. Si quis maior. C. de transactionibus. Guillermus Benedictus in magno illo opere quod fecit super cap. Raynutius, de testamentis, parte .2. numero. Hippolytus Marsilienſis in sua practica causarum criminalium, in §. Aggredior, numero. 105. & in rubrica. ff. ad legem Corneliam, de falsis, numero. 24. Alcatius in l. Cũ posteaquã, C. de pactis. & in lege, Si quis maior. C. de trãsactionibus. Ex nostris theologis Caietanus, qui in commentarijs super. 2.2. (vt præcedenti capitulo citauimus) dixerat legis sententiam latam obligare in conscientia ad pœnam in ea decretam, tamen in sua summa de peccatis, in titulo, Pœna, dicit esse semper necessariam iudicis sententiam, non solùm eam, quæ declaret crimen esse commissum, sed quæ reum damnet ad pœnam, quod à nemine alio dictum esse scio. Syluester de Prierio in sua summa, in titulo, hæresis. 1. quæstione. 8. & in titulo, pœna, quæst. 25. Nouissimus omnium theologorum, quos scripsisse nouerim, istorum omnium sequitur sententiam Iohannes Medina in illo suo opere de contractibus, siue de restitutione, in quæstione. 22. vbi disserit de ijs, quæ acquisita sunt in ludo aleatũ. Hi sunt, quos noui contrariam meæ opinioni tenere sententiam, quanquam magna illorum pars non de sententia legis pœnalis, sed de illius executione loquuntur: ita vt ad solam executionem sententiæ, quæ ministerium hominis requirit, dicant sententiam iudicis esse necessariam. Sed hæc res, quæ est de executione sententiæ, longè aliam petit disputationem, de qua in capitulo proximè sequenti differam: quoniam impræsentiarum non de executione sententiæ, sed solùm de obligatione ipsius sententiæ differo. Nostri theologi (vt quod de illis sentio, candidè loquar) iurisperitorum in hac parte sententiam legentes, illam sine vlla discussione (vt ego suspicor) sunt secuti. Nam si rem hanc, quæ ad illos tanquam ad legis naturalis & diuinæ peritos, optimo iure spectabat, diligenter inuestigassent, & illius origines optimè fuissent perscrutati, non dubito quin aliter sensissent: quoniam nulla est ratio, quæ theologos aut iurisperitos cogere potuit, vt hanc tuerentur sententiam. In omnibus enim theologis, qui hanc tuentur opinionem, nullum reperi argumentum, quo ostendant se fuisse persuasos ad talem opinionem suscipiendam, sed sola quorundam iurisperitorũ auctoritate persuasi, illorum subscripsere sentẽtiæ. Nec si illam quæsiuissent, potuissent (vt ego censeo) talem inuenire, qualem viros theologos decebat. Nam illa sumenda erat ab illis ex lege naturali aut diuina, circa cuius intelligentiam potissimum theologi versantur. At nulla est lex diuina, quæ doceat non posse legem aliquam statui, quæ obliget reum ad pœnam subeundam absque aliqua iudicis sententia. Quoniam si aliqua talis esset, aut naturalis esset, aut ab eodem Deo post conditam naturam posita. Naturalis lex esse non potest, vt ex his, quæ capite .4. huius secundi libri diximus, apertissimè cõuincetur. Nam ibidem ostendimus multas in veteri testamento esse leges, quæ peccatorum conscientias olim obligabant sine aliqua iudicis sententia ad reddẽdum pœnas, quæ in illis erant decretæ. Et, quod magis vrget, ex nouo testamento apertissimam protulimus legem hoc idem efficientem. Deus autem, vt illic dixi, nunquam illas statuisset, si legi naturæ vel tãtillũ aduersarentur. De lege positiua diuina non est opus cõtendere, cùm luce clarius sit, nullam talem legem ditiua diuina non est opus cõtendere, cùm luce clarius sit, nullam talem legem diuinam esse, quæ aliquid simile statuat. Omissis igitur in hac parte theologis, veniamus ad iuris humani peritos, qui meæ opinioni aduersam tuentur sententiam, & petamus ab eis alicuius canonis aut legis textum apertum, vt ostendant nobis se ab illo conuictos aut saltem persuasos fuisse, vt talem constanti animo meritò tenuerint sententiam. Et firmissimè credo, quòd licet hoc ab illis instanter peta-

Bartholus. Archidiaco. Ancharran. Philippus Francus. Alexander. Guillermꝰ Benedictꝰ Hippolytꝰ Alciatus. Caietanus. Syluester. Iohannes Medina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iohannes Ferrarius.

ter petamus, & ad hoc faciendum vehementer illos vrgeamus, nunquam nobis talem canonem aut legem ex iure Pontificio aut Cæsareo proferent. Sed ne quis me in hac parte velut temerarium & arrogantem accuset, quòd homo theologus, & qui omnia iura non potuerim euoluere, audeam dicere, nihil tale in iure reperiri, profero in huius rei testimonium Iohannem Ferrarium, virum in vtroque iure doctissimum, qui in.l. Quod à quoquam.ff. de regulis iuris, hæc verba ait. Nusquam enim inuenio etiam sacris canonibus expressum, quòd pœna non debeatur, tantum abest, vt exacta repeti possit, Hæc ille. Deinde, ausus sum dicere, nullam talem legem inueniri: quia si aliqua talis esset lex, non dubito quin illam sæpissimè vsque ad fastidium citassent iurisperiti, qui de hac re disserunt, præsertim cùm in alijs rebus leges & iura vsque ad nauseam citare soleant, etiam in rebus, quæ per se notissimæ sunt, & ad quarum probationem nõ erat opus legem aliquam citare. Hoc autem faciunt tam frequenter, & tam abundè atque tediosè, vt multò plures chartas impleant citationibus suis, quàm in proferendis sententijs suis: adeò, vt si à quouis magno aliquo illorum opere testimonia legum & canonum, & aliorum auctorum illic citata subtraxeris, & solam rerum sententiam reliqueris, ingens & immensum illud opus in paruum aliquod opusculum rediges. Si nostris theologis, qui hactenꝰ res theologas tractarunt, ad hunc modum scribere placuisset, tot & tam immensa fuissent illorum volumina, vt vnius solum aut alterius opera sufficerent ad magnam aliquam bibliothecam implendam. Nam omnia omnium opera nec maximum aliquod ædificium capere potuisset. Subinde tamen in excusationem tam frequentis & tam prolixæ citationis occinũt nobis illud, Erubescimus sine lege loqui. Quam sententiam iam illis in prouerbium versam, perperam (vt ego existimo) illi vsurpant & intelligunt. Nam si per hoc, quod dicunt, sine lege loqui, idem intelligunt ac si dicerent, sine citatione alicuius legis, nihil certè dici potest imperitius nihil etiam absurdius, quàm non esse sine tali lege loquendum. Quia talis legum citatio non est facienda in re clarissima, & de qua nulla est controuersia, sed in sola re dubia, & de qua non inter omnes conuenit, aut saltem in re tali, quæ nõ sit omnibus manifesta, & de qua meritò quis dubitare posset. Alioqui certè iniuriam faciet rei, quam asserit: quoniam per hoc solum, quòd leges ad illius probationem citat, videtur illam suspectam, aut dubiam, aut saltem non manifestam facere. Sine lege loqui, mihi idem videtur, ac loqui sine ratione, & sine iudicio, & sine modo: & qui sic loquitur, meritò erubescere debet. Plus ergo erubescere deberent, quum tot leges sine lege profundunt etiam ad rei per se notissimæ probationem. Nam tam frequens & tam prolixa legum & canonum, & doctorum citatio ad solam proficit memoriæ ostentationem, non autem ad meliorem interpretationem, aut maiorem confirmationem rei, de qua tractant. Quæ res nõ paruum solet audientibus aut legentibus generare fastidium, & sæpe illorum perturbare memoriam. Quis non fastidiret historiographum, aut hominem in communi colloquio aliquid enarrantem, qui pro qualibet re, quam profert, multitudinem testimoniorum citaret. Ob quam causam videtur mihi optimè dici posse iurisperitis, cùm tam prolixa legum & canonum citatione loquentibus id, quod Samiorum legatis olim Lacedæmones dixisse Plutarchus memorat. Nam cùm illi apud Lacedæmones nimium prolixam orationem habuissent, illi tantam prolixitatem fastidientes, responderunt. Priora quidem oblitꝰ sumus, & posteriora non intelleximus, propterea quòd priora, ex quibus illa pendebant, iam exciderunt memoria.

Plutarchus.

Sed his omissis, quæ oblata occasio me obiter dicere coegit, opus est vt ad id, quod primò dicebam, meam reducam orationẽ. Dico igitur me firmissimè credere, nullam esse in iure, siue Pontificio, siue Cæsareo, legem, quæ apertè decernat aut

nat aut declaret, nullam legem pœnalem obligare in foro conscientiæ reum ad pœnam subeundam sine alia iudicis sententia. Quia si aliqua talis esset, illam pro se citassent iurisperiti, qui de hac re disserẽtes, contrariam nobis tuentur sententiam. At nullum talem legis aut canonis textum expressum pro hac re citatum apud aliquem illorum inueni, etiam si hoc diligẽtissimè ab illis quæsierim. Sed ne gratis & sine vllo testimonio suam opinionem tam Theologi quàm iuris humani periti tueri videantur, proferunt pro se capit. Cùm secundum leges, de hæreticis, libro sexto, vbi Papa postquam in principio capituli priuauit hæreticum dominio bonorum suorum, tandem in.§. Confiscationis, prohibet ne fiscus bona illius apprehendere possit, antequam iudex ecclesiasticus declarauerit illum in crimen hæresis incidisse. Et inde videtur illis colligi, vt in omni legẽ pœnali, quæ pœnam aliam à censuris statuit per sententiam latam, sit semper expectanda sententia iudicis, qua declaret crimen esse commissum antequam legis transgressor teneatur subire pœnam à lege statutam. Sed qui sic ex textu illius capit. argumentantur, bis per omnia peccant: quoniam falsum assumunt, & pessimè inferunt. Primò quidem falsum est id, quod dicunt in illo.§. Confiscationis, præcipi, vt prius iudex ecclesiasticus declaret aliquem esse hæreticum, antequam sententia illius capit. Cùm secundum leges, mandetur executioni. Et vt falsitatem huius dicti apertius declarare valeamus, oportet primum præsupponere vnum, quod est ab omnibus concessum, videlicet quòd dominium alicuius rei, & illius possessio, sunt duo inter se diuersa, quorum vtrunque ab altero separari potest. Hoc autem re ipsa comprobatur euenire, quando quis factus est hæreticus, & nondum est de suo crimine damnatus. Tunc enim hæreticus habet possessionem sine dominio, & fiscus è contrario habet dominium sine possessione. In prima parte illius capit. Cùm secundum leges, Papa priuat per illum canonem hæreticum dominio bonorum suorum: & nihil prorsus in illa parte loquitur de priuatione possessionis. Tandem in illo.§. Cõfiscationis, agit de possessione & præcipit Papa, vt quanuis hæreticus sit à tempore commissi criminis priuatus dominio bonorum suorum, fiscus tamen non possit tollere possessionem bonorum illorum ab hæretico, nisi prius iudex ecclesiasticus declaret illũ esse aut fuisse hæreticum. Et vt melius & facilius lector agnoscat verum esse id, quod dico, decreui verba illius paragraphi illi ob oculos proponere, quæ talia sunt. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per principes, aut alios dominos temporales, iuxta Gregorij Papæ prædecessoris nostri declarationem, antequam per episcopũ loci vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata, Hactenus verba textus. Ex his omnibus apertissimè constat, duas res valde diuersas tractari in illo capitulo, Cùm secundum leges. In prima parte Papa disserit de dominio bonorum hæretici, in secunda verò de possessione eorundem bonorum. Et inde euidenter conuincitur, falsum esse antecedens, quod in illa argumentatione assumebatur, Papam videlicet illic præcipere, vt sententia ab illo contra hæreticum in priore parte capituli data non mandaretur executioni, antequam iudex ecclesiasticus proferret sententiam criminis declaratiuam. Nam cùm sententia in illa priore parte capituli contra hæreticum data (vt iam diximus, & ex ipsa litera constat) non sit priuatio possessionis, sed priuatio dominij: & hæc dominij priuatio iam est posita in executiõe ante sententiam iudicis: quia licet ante illius sententiam non sit priuatus possessione, est tamen iam priuatus dominio: conuincitur inde euidẽter, etiam in casu illius capit. Cùm secundum leges, non esse necessariam iudicis sententiam declarantem crimen esse commissum, vt hæreticus incidat in pœnam illius capituli. Quoniam (vt nunc dixi, & omnes iurisperiti præter Archidiaconum fatentur)

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentur)hæreticus à tempore commissi criminis etiam ante iudicis sententiã amittit dominium bonorum suorum. Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptijs, apertè innuit se ad hûc modum intellexisse textum illum. Nam postquã numero secundo dixerat, quòd vbi lex dicit aliquem priuari iure suo, quòd C intelligitur ipso iure absque sententia, tandem numero.4. hæc,quæ sequuntur, ait. Ex prædictis dico,quòd si statutum dicat, quòd quicunque commiserit homicidium,sit suis bonis ipso iure priuatus, vel quòd notarius sit ipso iure priuatus notaria pro commisso homicidio, licet homicida priuatus sit ipso facto, tamen bona non possunt auferri sibi,nisi prius condemnetur de homicidio. Quia oportet prius constare per sententiam,quàm bona auferantur ei,vt dicta.l. Eius qui delatorem.ff.de iure fisci. Hæc Angelus,qui satis apertè dicit sententiam nõ esse necessãtiam ad priuationem bonorum,sed ad apprehensionem illorum quia solùm illud primum erat pœna legis.Sed apertius huic meæ sententiæ,qua textũ illum sic intelligendum esse censeo,fauet Felinus,vir in iure Pontificio illustris, & vnus ex optimis eiusdem iuris interpretibus, qui in cap.Canonum statuta, de constitutionibus,numero.44. postquam dixerat pœnam ipso iure impositam deberi in foro conscientiæ,hæc quæ sequuntur, nec vno mutato verbo,subiungit. Non etiam obstat huic limitationi,quòd in pœnis impositis ipso iure requiratur declaratio,vt dicitur in capit. Cùm secundũ leges,de hæreticis,libro sexto. Quia non requiritur declaratio,ad hoc,vt pœna incurratur, est enim iam incursa: sed ad hoc,vt bona possint apprehendi per fiscum, cùm non constet de delicto incurso,secundum Bartholum in l.Eius qui delatorem.ff.de iure fisci.Nec in declaratis imponitur pœna,nec de ea fit mentio,sed dicitur delictum commissum esse. Quo declarato,statim pœna iam incursa exigitur,secundum dominum Abbatem in cap. Peruenit, el.1.de appellatio. Et prius non debuit apprehendi,quia fortè non constabat secundum dominum Abbatem in cap. Verum, in vltima columna,de foro competenti,Hactenus Felinus. Cuius verba ideo ad integrum citare decreui, vt ex re ipsa lectori constet Felinum meæ fauere sententiæ. Nam ita me semper in hoc opere facturum spopondi,vt hac via omnem falsæ citationis suspitionem,quam lector concipere potuisset,ab illo propulsarem. Et eodem modo intellexisse videntur textum illum omnes illi doctores, quos in præcedenti capitulo in meę opinionis patrocinium citaui.Nam omnes illi etsi dicant legem pœnalem, quæ sententiam continet à iure latam, statim sine vlla alia sententia obligare reum in conscientia ad pœnam, ad executionem tamen pœnę ab alio faciendam,dicunt semper esse necessariam sententiam criminis declarationem,vt per illam constet de crimine comisso. Et ob hanc causãm,quando crimen sine sententia est notum, multi ex illis(vt illic diximus) sentiunt talem sententiam non esse necessariam. Peccat secundo illa præinducta argumentatio ex mala consequentiæ illatione. Quoniam etsi gratis concedamus,quòd in casu illius cap. Cùm secundum leges,sit statutum vt iudicis sententia expectetur antequam legis transgressor teneatur subire pœnam in illo capit. statutam,non ideo consequens est,vt in omni alia pœna ipso iure imposita,sit idẽ necessariò faciendum. Nam ex singulari inferre vniuersalem (vt est euidens apud dialecticos)pessima est consequentia. Quòd si quis fortè ad huius consequentiæ probationem adducat argumentum ex rerum similitudine, ex qua euenire solet,vt, quod in vno aliquo ex similibus statutum est, idem in omnibus alijs similibus statutum esse intelligatur. Hoc argumentum facilè eneruatur per hoc, quòd licet talis similitudo hanc habeat in alijs negocijs potestatem, circa inflictionem tamen pœnarum ea regula fallit. Nam(vt capite septimo libri primi apertè probaui)argumentum à simili circa pœnas inferendas non valet, vt docet glossa in capitulo,In pœnis, de regulis iuris, libro sexto. Et si fortè daremus argmentum tale

Angelus de Perusio.

Felinus.

D

tale valere in pœnis à iudice inferendis; nunquam tamen hoc concedendum est in pœnis,quæ sunt ipso iure impositæ. Nam licet glossa in Clementina prima in verbo,præsidenti, de rescriptis,& Philippus Francus in capitulo primo de temporibus ordinationum, libro sexto,dicant constitutionem pœnalem,quæ continet sententiam ferendam propter identitatem rationis posse extendi ad casum in constitutione non expressum,hoc tamen non esse admittendum in lege pœnali,quæ sententiam continet latam,docet Iohannes Andreas in cap.Odia,de regulis iuris,libro.6.Deindè,etsi gratis & liberè illis concedere vellem, constitutionem pœnalem, quæ sententiam continet latam, posse extendi propter eandem causãm ad alios casus similes illi, de quo agitur in constitutione, hoc tamẽ tunc solùm verum esset, quando res essent verè similes,ita vt nulla posset inter eas reperiri notabilis dissimilitudo,quæ illas circa negocium,de quo agitur,meritò distinguere & separare valeat. At crimen hæresis, de quo agitur in capit. Cùm secundum leges, est valde dissimile alijs criminibus. Nam de crimine hæresis non potest iudicare laicus, ad quem spectat confiscationem vel bonorum apprehensionem facere. In alijs autem criminibus,propter quę est ipso iure priuatio bonorum imposita, laicus potest de crimine censere,& bonorum aprehẽsionem facere. Et hæc dissimilitudo satis est,vt quod de vno dicitur, non sit de alio intelligendum. In crimine hæresis, quia de illo laicus iudicare non potest, meritò constitutum est,vt antequam fiscus bona apprehendere possit,iudex ecclesiasticus declaret verum esse crimen heresis, propter quod meritò sint bona confiscanda. Quia nisi id ita fieri oporteret,sæpe contingeret bona sua pro libito capi ab eo,qui hæreticus non esset,dicente fisco hæreticum esse eum,qui verè catholicus esset. Et hinc apertè deducitur,vt licet argumentum à similibus valeret in legibus pœnalibus sicut in alijs,non liceret ex illo cap.Cùm secundum leges,inferre, nisi quòd vbicunque persona, quæ debet exequi sententiam à iure latam,non potest iudicare de crimine, propter quod imponitur pœna, ibi semper sit necessariũ, quòd præcedat sentantia criminis declaratoria data à iudice competente, antequam persona illa exequatur sententiam à iure latam. Sed crimen, de quo agitur in cap. Pro humani, de homicidio,libro sexto,tale est,quòd is, qui potest executionem sententiæ contra illud datæ facere, potest etiam de eodem crimine iudicare.Et ob hanc causãm in illo capitulo Papa non præcipit, sicut in capitulo,Cùm secundum leges,vt ante sententiæ executionem præcedat sententia criminis declaratoria,imò potius apertè dicit illam non esse necessariam. Nam postquam dicit Assasinos,& illorum fautores, atque receptatores, incurrere ipso facto depositionem à dignitate,honore,ordine, officio, & beneficio,statim hæc verba subdit. Et illa liberè alijs,per illos,ad quos eorum collatio pertinet,cõferatur. Vbi glossa in verbo,liberè,dicit, Etiã illo nõ vocato. Ex quibus verbis apertissimè constat,non esse necessariam iudicis sententiam. Quia si illa requireretur, non liberè, vt dicit textus,illi, ad quos spectat, possent talia conferre. Quoniam posset reus multa opponere, per quæ talis libertas impediretur.Sicut igitur ex cap.Cùm secundum leges,intulimus propter idẽtitatem rationis,regulam generalem,qua dicitur semper esse necessariam iudicis sententiam ad executionem sententiæ à lege latæ,quando is,cui competit sententię executio,non potest iudicare aut cognoscere de crimine: ita etiam eodem argumento oportebit ex prædicto cap. Pro humani, propter similitudinem rationis elicere aliam regulam generalem è contrario vniuersaliter dicentem,quòd ad executionem sententiæ à lege latæ nunquam requiritur iudicis sententia,quando is, qui potest sententiã exequi,potest etiã de crimine cognoscere,et iudicare.Et ita ex his omnibus conuincitur illud cap. Cùm secundum leges, pessimè à multis citari,qui passim sine vllo delectu illud afferunt ad probandum id, quod ex illo cap.

A

B

Philippus Francus.

Iohannes Andreas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illo cap. minimè probari potest, cũ longè aliud in illo cap. definiatur, quàm ipſi putant. Hic res ipſa me cogit exorare candidum lectorem, vt omni humano affectu ſecluſo, & reiecto omni contentionis amore, ſed ſolo inueſtigandæ veritatis deſiderio diligenter conſideret ea omnia, quæ circa intelligentiam illius cap. Cùm ſecundum leges, diximus, & apertè cognoſcet nihil tale in illo haberi, quale à multis putatur & deinde facilè perſpicjet ex mala illius intelligentia peſſimum aſſumi argumentum. C

Secundò, pro confirmatione ſuæ ſententiæ argumentantur auctoritate gloſſę in capitulo, Fraternitas. 12. q. 2. quæ (vt illi aiunt) cenſet nunquam legem pœnalẽ obligare reum ad pœnã in foro conſcientiæ ſoluendã. Sed reuera nõ poſſum nõ mirari, quòd tot tantique viri huius gloſſę auctoritate moueantur ad dicendum, nullam legem pœnalem ante iudicis ſententiam obligare reum in conſcientia ad pœnam, quæ eſt per legem ſtatuta. Nam in hoc argumento multò magis fallũtur, quàm in priori argumento ex cap. Cùm ſecundum leges. Primò quidẽ conſtat, gloſſatorem illum non eſſe tantæ poteſtatis, vt poſsit nobis leges dare. Poſſunt quidem huiuſmodi doctores leges & iura interpretari, ſed non leges aut iura condere. Id enim neceſſariò cenſendũ eſt de interpretibus iuris humani, quod de ſacræ ſcripturæ interpretibus cenſet Auguſtinus in expiſtola decima nona, quæ eſt ad Hieronymum, ſic inquiẽs. Ego ſolis eis ſcripturarũ libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorũ ſcribendo erraſſe audeam credere. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate, quantáue doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt, Hæc Auguſtinus. Et in epiſtola ad Fortunatum iterum ait. Neque quorumlibet diſputationes, quanuis catholicorum & laudatorum hominum, veluti ſcripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat, ſalua honorificẽtia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorũ ſcripturis improbare atque reſpuere, ſi fortè inueniremus quòd aliter ſenſerint, quàm veritas habet, diuino adiutorio ab alijs intellecta vel à nobis. Talis egò ſum in ſcriptis aliorum, quales volo eſſe intellectores meorum, Hæc Auguſtinus. Si ſacræ ſcripturæ, & iuris diuini interpretes, quanuis ſanctiſsimi viri ſint, non poſſunt (vt Auguſtinus ait) nos cogere vt ſuam ſententiam tanquã pro lege recipiamus, multò minus iuris humani interpretes qui non tanta ſanctitate pollent, poterunt nobis præfigere leges, aut latas abrogare. Poſſunt quidẽ illi (vt dixi) iura interpretari, ſed illorũ interpretatio eatenꝰ recipienda eſt, quatenus illa textui conſentire videtur. Si autem cum litera, quam interpretantur, velut ex diametro pugnat, aut à ſententia literæ longè diſſat, non ſolùm non eſt recipienda, ſed multis ſibilis explodẽda. Et fortè talis eſt hæc gloſſa ſuper capit. Fraternitas, niſi illam velimus benignè & piè interpretari.

Auguſtinus.

Secundò, peccat hoc argumentũ quod ex ſententia illius gloſſę factũ eſt, quia etiam arguit ex particulari ad vniuerſale, prout in priori argumento ex cap. Cũ ſecũdum leges, quod argumentationis genus eſt apertè vitioſum. Nam gloſſa in illo cap. Fraternitas, non loquitur de omni lege pœnali, ſed ſolũ de illa lege quæ propter furtum iubet, vt non ſolùm rem furto ſublatam, ſed aliquid vltra exigatur eb eo qui furtum fecerat. Et hanc legem dicit non obligare in foro conſcientiæ id pœnam in illa ſtatutam. Vt autem omnibus conſtet, verum eſſe quod dico, verba eiuſdem gloſſæ hic inſerere ſtatui. Poſtquam gloſſator ille varias circa literam illius capituli, Fraternitas, dedit interpretationes, tandẽ ad vltimã quæ illi magis placuit, deueniens hæc verba dicit. Vel ponas caſum ſic. Quæſitum fuit ſi aliquis confeſſus fuit ſacerdoti ſuo ſe furtum feciſſe, an in pœnitentia debet ei iniũgi, vt illam rem reſtituat cum pœna. Reſpondeo quòd non, & ſic contraria

non

non tangunt caſum, Hæc gloſſator. Cõtraria quæ obiecerat dicit pertinere ad forũ exterius, literam verò illius capituli ad forũ conſcientiæ. Quam ſententiam ego libentiſsimè ſuſcipio, tantũ abeſt, vt ego illã oppugnare velim. Omnis enim lex humana quæ ſtatuit vt fur in pœnam ſui delicti reddat aliquid vltra id quod furto ſurripuit, ſolã ſententiam ferendam continet, & non latam, & proinde (vt cap. 2. huius libri diximus) non obligat in cõſcientia furem antequam ſit à iudice condemnatus ad pœnam. Ex hac autẽ particulari gloſſæ ſententia inferre regulam generalem ad omnes leges pœnales, vt nulla illarum poſsit in cõſcientia obligare ad pœnam, eſt peſsima conſequentia & inualidũ argumentũ. Et certè gloſſa illa non potuit amplius, imò nec tantũ quantum ipſa dicit, colligere ex litera illius textus quem interpretatur. Nam beatus Gregorius cuius eſt ille textus, nõ de omni furto loquitur, ſed ſolum de illo quo aliquid ab eccleſia ablatum eſt: in quo iuſta illum cauſſa vrgente, maluit pater ille ſanctus manſuetudine & rerum humanarum contemptum oſtendere, quàm ſeueritatem & cupiditatis ardorem: & ideo monet Auguſtinum Anglorum epiſcopum, vt furta illa fine augmento pœnæ recipiat. Neque hoc Gregorij dictum eſt vbique tenendũ, ſed ſolum in Anglia, in qua Auguſtinus ille erat, & in qua quæſtio, cui beatus Gregorius reſpondet, mota fuit. Et vt quod dico clarius eluceſcat, oportet antiquam hiſtoriam repetere, ex qua huius rei cognitio pẽdet. Beatus Gregorius miſit Auguſtinum illum epiſcopum ad gentem Anglorum, quæ illo tempore adhuc erat idolorum culturæ dedita, vt illam ad Chriſti fidem cõuerteret, & in illa inſtrueret. Qua in re fideliter & ſtrenuè Auguſtinus laborauit, prout Beatus Gregorius lib. 9. ſui regiſtri. epiſtola. 58. teſtatur, & tot Anglos ad fidem Chriſti conuertit, vt ob hanc cauſſam dictus fuerit Anglorum epiſcopus. Hic ex Anglia vndecim quæſtiones miſit ad beatum Gregorium obſecrans illum, vt pro meliori & certiori Anglorum doctrina, illis omnibus reſpondere dignaretur. Inter illas vndecim interrogationes, quę quarto loco collocata eſt, his verbis cõtinetur. Obſecro quid pati debeat, ſi quis ea quæ in illo cap Fraternitas, citãtur à Gratiano, quanuis non integrè ibidem citentur ab illo, ſed truncata (vt ferè ſemper facere ſolet) & mutilata. Si quis ea integra videre deſiderat, inueniet in fine regiſtri beati Gregorij. Verba quæ potiſsimum ad interrogationem Auguſtini reſpondent, ſunt illa qui in fine illius capituli habentur, & ſunt quæ ſequũtur. Addis etiam quo modo ea quæ furto de eccleſijs abſtulerunt, reddere debeant. Sed abſit quòd eccleſia cum augmẽto recipiat, quod de terrenis videtur amittere, & lucra damnis quærat, Hæc Gregorius. Quibus verbis beatus Gregorius noluit reuocare in vniuerſum antiqua eccleſiæ ſtatuta, quibꝰ præceptum erat cum augmento reddere, quæ ab eccleſia fuiſſent furto ſublata. Nam Euſebius Papa qui per aliquot ſecula Gregorium præceſsit, fuit enim ſub magno Conſtantino & Maxentio, hoc quod ſequitur decretum ſtatuit. Si quis eccleſiaſticas oblationes & quod Deo conſecratum eſt, rapuerit, vel conſenſerit facientibus, vt ſacrilegus dijudicetur, & damnum in quadruplũ reſtituat, & canonice pœniteat, Hæc Euſebius Papa, & citantur ab eodem Gratiano in cap. In legibus. 12. q. 2. Et Iohannes Papa huius nominis tertius, qui etiam Gregorium præceſsit, hæc ait. In antiquis eccleſiæ ſtatutis decretum eſt, vt qui aliena inuadit, non exeat impunitus, ſed cũ multiplicatione omnia reſtituat. Hęc Iohannes Papa, & citantur etiam à Gratiano in cap. In antiquis, eadem cauſſa & quęſtione. Hęc antiqua eccleſię ſtatuta non reuocauit vniuerſaliter beatus Gregorius ſcribens Auguſtino Anglorum epiſcopo, ſed diſpenſauit cum eccleſia Anglorum, vt quia tunc noua erat, non exerceret antiquam eccleſię ſeueritatem cum illis qui res eccleſiaſticas rapuiſſent, ne Angli iudicaſſent viros eccleſiaſticos rerum terrenarũ cupidos, & hac

Gregorius.

Euſebius.

occaſione

Universidad de Deusto
Biblioteca

occasione horruissent illos,& recessissent ab eis, quod maximũ esset damnũ. Et hoc est quod dicere voluit beatus Gregorius, qui dixit. Sed absit vt ecclesia cũ augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra dãnis quęrat. Nã damnũ existimabat Gregorius illud scandalũ quod Angli passi fuissent, ex ampliatione & augmento rerũ furtiuarũ, & cũ tali damno non vult ecclesia tale lucrum. Et ideo dixit, Absit vt ecclesia lucra damnis quęrat. Circa alias tamẽ prouincias in quib⁹ iam fides Christi creuerat, & firmiter fundata erat, quia hoc scandalũ non timebatur, ideo hoc apud illas noluit valere quod soli Anglorum episcopo scripserat. Alioqui sibi ipsi contradiceret, qui (vt Gratianus illũ citat in cap. Si seculi. 12. q. 2.) dicit illum qui alium defraudauit, debere in quadruplum restituere. Nec opus est multis argumentis vt probem hanc esse beati Gregorij intentionem, cùm ipse illam apertissimè expresserit in sui regist. lib. 12. epistola. 31. Nam in ea epistola respondens Felici episcopo Siciliæ, qui interrogauerat illũ aliqua similia ijs quæ ante interrogauerat Augustinus Anglorum episcopus, hęc quæ sequuntur ait. Quòd scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo, alumno videlicet, vt recordatus es, tuo, de consanguinitatis coniunctione, ipsi et Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat, metuendo asperiora recederet, specialiter et nõ generaliter cęteris me scripsisse cognoscas. Et paucis interpositis subdit. Nam iuxta apostolum qui ait: Lac vobis potum dedi non escam, ista illis modo non posteris (vt præfixum est) temporibus tenẽda indulsimus, ne bonum, quod firma adhuc radice plantatum est, erueretur: sed cœptum firmaretur, & vsque ad perfectionem custodiretur. Sanè si in his secus quàm debuimus, aliquid egimus, non propter ipsam sed commiserando actum esse cognoscas. Vnde tellẽ inuoco Deũ, qui cogitationes omniũ hominũ nouit, cuius etiam oculis omnia nuda sunt & aperta. Nam si ea destruerem quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor sed euersor esse cõprobarer, testante veritatis voce quæ ait. Omne regnum in se ipsum diuisum non stabit, & omnis scientia & lex aduersum se diuisa destruetur. Ideoque necesse est, vt omnes concorditer statuta sanctorum patrum nostrorum teneamus. Hactenus Gregorius, qui apertissimè declarat se nolle statuta antecessorum suorum destruere, ac proinde si quid Augustino Anglorum episcopo respondit quod videatur esse sanctorum patrum statutis contrarium, id non pro omnibus debere intelligi dicit, sed solis Anglis ex quadam commiseratione fuisse concessum. Ex quibus apertè conuincitur Gratianũ malè conciliasse dictũ Gregorij in cap. Fraternitas, quòd in faciẽ pugnare videbatur cum sententia Eusebij Papæ, quæ posita erat in cap. In legibus, eadem causa & quæstione. Nam post verba illorũ duorũ põtificũ, hæc quę sequuntur subiũgit Gratianus. Verũ illud Eusebij de legum seueritate, istud Gregorij de ecclesiastica mãsuetudine dictum intelligitur. Hæc ille. Melius certè (vt ex ijs verbis Gregorij quæ vltimo citauimus, constat) illa duorũ pontificum decreta conciliasset, si sic dixisset. Illud Eusebij vniuersale est, quia ab omnibus & circa omnes obseruari debet: Istud Gregorij particulare est priuilegium solis Anglis ex quadam miseratione pro eo tempore concessum. Quæ omnia si bene & diligenter fuisset perserutatus glossator, non fuisset tot angustijs pro intelligentia illius textus præpeditus, vt modo in hanc, modo in illam se verteret sententiam. Nam apertè intellexisset illa non pro omnibus, sed pro solis Anglis fuisse decreta, ac proinde non esse inde deducendam regulam ad omnes generalẽ. Sed licet darem' illa quæ cõstat esse in particulari dicta, debere de omnibus intelligi, nihil ex verbis beati Gregorij colligi posset, nisi quod ab eo qui res ecclesiasticas furto surripuit, nõ est aliquid vltra rẽ furtiuã lucro pœnę recipiẽdũ: quia de solis illis rebus Gregorius, & non de alijs locutus est.

Tertiò, peccat illud argumentum quod ex auctoritate illius prædictæ glossæ in capit.

Lucæ. 11.

Gratianus

in capit. Fraternitas, adductum est: quia & si gratis concedere velimus, ex illo particulari quod beatus Gregorius definit circa res ecclesiasticas posse colligi regulam generalem circa alia, hoc solum verum esset circa illa omnia in quibus inueniretur similis causa, & eadem rationis similitudo, & nõ circa illa inter quæ est maxima dissimilitudo. Inter leges pœnales, quæ sententiam à iudice ferendam continent, & alias quę latam continent sententiam, tanta est dissimilitudo, vt Andreas Tiraquellus in commentarijs super .l. Si vnquam. C. de reuocandis donationibus, enumeret quinquaginta & sex discrimina inter illas. Quamuis igitur illud Gregorij dictum de pœna propter furtum non recipienda, posset propter similitudinem ad alias pœnas extendi, ad solas illas esset dilatandum, quæ sunt statutæ per legem pœnalem quæ sententiam solùm à iudice ferendam continet. Nam hæ solæ sunt quæ habent similitudinem cum lege quæ propter furtum pœnam statuit: quia hæc etiam decernit pœnam quæ est à iudice infligenda. Ad alias autem leges pœnales quæ continent sententias latas, dictum Gregorij non potest applicari, propterea quòd pœna furti de qua loquitur Gregorius, longissimè distat ab illis. Et quantum ad glossam in hac parte spectat, benè se res habet, quòd illa non excedit dictum Gregorij, nec ad plura se extendit, quàm ad illa de quibus loquitur Gregorius, vt puta de pœna furti. Quanquam aliquid in hac parte videtur augere illius sententiam, cùm glossator absolutè & vniuersaliter de omni furto loquatur, quod Gregorius de solo furto rerum ecclesiasticarum dixerat. Malè igitur multi theologi & iurisperiti faciunt, qui plus prędictam glossam dicere referunt, quàm illa dicat. Nam illa literæ illius textus adhęrens de sola pœna propter furtum statuta loquitur, vt ex verbis illius quę suprà citauimus apertissimè constat. At multi theologi & iurisperiti citãr illam pro se ac si generaliter de omni pœna loqueretur. Et ideo meli⁹ alij iurisperiti illius sensum animaduerterunt, qui dicunt glossam illam esse intelligendã de sola lege pœnali quę sententiam à iudice ferendam cõtinet, et ad solam illam dicunt sententiam glossę esse limitandam. Sed certè (vt ingenuè loquar) non erat opus glossatoris sententiam temperare, vel (vt illi loquuntur) limitare, quia ille tam temperatè loquutus est, vt de sola pœna furti suam protulerit sententiam. Et inde constat illos potius glossatoris sententaim dilatare quàm limitare, cùm ad omnem sententiam à iudice ferendam extendant, quod de sola pœna furti glossator dixerat. Sed qui sic glossatoris sententiam interpretantur, & (vt ipsi aiunt) limitant, quia in ea causa, de qua potissimum inquirimus, nobis fauent, ideo illorum sententias in nostrum fauorem citare decreui. Abbas in capitulo primo, de constitutionibus, postquam iuxta sententiam prędictę glossę in capitulo, Fraternitas, dixerat pœnam impositam per legem positiuam non obligare in foro pœnitentię, hęc quę sequitur ait. Hoc limitarem nisi lex imponeret pœnam ipso facto, vt quia ipso facto publicat bona alicuius, quia tunc non puto quòd ille possit retinere bona publicata cum bona conscientia, Hæc ille. Sed quia fortè aliquis male sententiã Abbatis intelligẽs, propterea quòd ille dixit se putare, opinabitur Abbatem in hac sententia fuisse dubium, prout quidam iurisperitus se sentire mihi ostendit volẽs hac ratione hoc dictum Abbatis reijcere: ideo in cap. Dilecti, de arbitris, iterum de prędicta glossa differens, priorem suam sententiam firmo animo repetit, sic dicens. Prędicta ego limito vbi pœna venit imponenda per iudicem, secus puto vbi pœna esset imposita ipso facto, Hæc ille. Felinus in eodem capitulo, canonum statuta, numero. 43, de constitutionibus, citat hanc Abbatis sententiam & laudat eam, & pro viribus tuetur illam ab eis, quę suo iudicio poterant contra illam proferri. Nã differens illic de sententia huius sæpe dictę glossę, hęc quę sequuntur verba refert. Recipit tamen glossa dicti cap. Fraternitas, quinque limitatiões. Et primò limitatur secundum

Tiraquellus

Abbas

Felinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum dominum Abbatem hîc nisi lex imponeret pœnam ipso facto: quia tunc non putat ipse quòd possint retineri bona publicata cum bona conscientia, quia ius est statim quæsitum fisco. Et paucis interpositis subdit. Nec obstat huic limitationi, licet ipse non dicat, quòd quis in conscientia retinet bona ipso iure amissa vtendo præscriptione, cap. 3. de præscriptionibus, libro sexto, quia ibi erat ignorãtia pœnæ, vt patet ex textu in verbo bona fide. Nec etiã obstat quòd pœna nõ conficientis inuentariũ sit imposita ipso iure. l. fi. §. Si verò. C. de iure deliberandi, & tamen non incurrit in foro conscientiæ, vt dictum est, quia lex imponit illam pœnam propter præsumptionem fraudis: ideò si veritas est in contrarium, non ligat in foro conscientiæ, secus si verè interuenisset fraus. Ex quibus habes duas nouas restrictiones ad hanc limitationem domini Abbatis, Hactenus Felinus, qui apertissimè Abbatis sententiam tuetur. Eidem sententiæ subscribit Andreas Tiraquellus in illis iam sæpe citatis commentarijs super. l. Si vnquam, in verbo, Reuertatur. C. de reuocandis donationibus. Huius verba, ne semel dicta repetam, nolui hic citare: quia in præcedenti capitulo fuerunt iam per me citata. Limitat adhuc secundo illam sæpe dictam glossam Felinus, nisi reus esset iam condemnatus ad pœnam: quia tunc obligaret pœna (vt ipse ait) in foro conscientiæ. Et pro hac citat Baldũ in. l. Id quod pauperibus, in quæstione nona, in fine. C. de episcopis & clericis, & Petrum de Ancharrano, in regula, Possessor, de regulis iuris, libro sexto. Necessaria quidem erat hæc limitatio, quia si glossã illa ita vniuersaliter accipienda esset, vt multi illam accipiunt, sequeretur inde quôd ille qui condemnatus est à iudice ad pœnam, non teneretur ad illam in foro conscientiæ, quod constat esse falsum ex ijs quæ suprà diximus capite secundo huius libri secũdi. Quod autem hoc sequatur ex illa glossã, ex eo conuincitur quòd illa indistinctè loquitur de pœna furti dicens, quòd in pœnitentia non debet illi iniungi vt rem furtiuã restituat cũ pœna. Nec vllũ posuit discrimen inter ipsam pœnã, an esset iam ad illam damnatus fur, an non.

Tiraquellus.

C

D

Philippus Decius in illo cap. Canonum statuta, de constitutionibus, numero. 20. licet non probet sententiam Abbatis de illa glossã sæpe dicta, alia tamen via illam glossam defendens nostræ principali sententiæ fauet, qua in præcedenti capitulo diximus legem pœnalem, quæ sententiam à iure latam continet, obligare reum in conscientia ad pœnam in lege decretam. Nam postquam Abbatis opinionem retulit, & illam vtcunque reiecit, hæc quæ sequuntur ait. Modò his relatis circa conclusionem suprà factam de glossa in dicto capitulo, Fraternitas, aduertendum est, quòd si pœna commensurata sit ad delictum, videtur quòd nõ sit vera. Nam pœna debet commensurari delicto, cap. Quæsiuit, de his quæ fiunt à maiore parte capituli: & in cap. Felicis. 6. Illud, de pœnis, in. 6. & 34. q. 1. c. Asseramus stateras. Et si pœna sit conuenies, lex videtur iusta, quæ fundata est in publica vtilitate, quæ est vt delicta puniantur, cap. Vt famæ, de sententia excõmunicationis, ergo etiam in foro conscientiæ obligare videtur. Facit glossa in cap. Ius gentium, in verbo, seruitutes, distinct. 1. quæ dicit quòd iustè captus peccat, si aufugit. Et idem glossa in Clemen. Pastoralis, in verbo, per violẽtiam, de re iudicata. Et quia obligatio ex delicto respectu pœnæ est de iure naturali, vt notat Bartholus in. l. Ex hoc iure, col. fin. ff. de iustitia & iure: glossa in. l. Seruus. ff. de his qui notantur infamia, Textus in. l. finali, vbi Angelus. C. de collatione fundorum patrimonialium, libro. 11. Et bonus textus, in. l. Eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Ergo etiam in foro conscientiæ obligare videtur: quia forus conscientiæ secundũ ius naturale iudicatur. Glossa in dicto cap. Fraternitas, saluari potest, quando pœna delicti excessiua est. Tali casu esset lex iniusta, quæ in foro conscientiæ non obligaret, vt suprà dictum est in secunda conclusione. Ex quo infertur quòd lex, quę pœnam imponit, ratione pœnæ non plus vel minus

Philippus Decius.

conscien-

conscientiam adstringit: sed solùm vis tota in hoc consistit, an lex sit iusta vel iniusta, licet doctores communiter aliter loquantur, & glossa in dicto capit. Fraternitas: Hactenus Philippus Decius, cuius omnia verba nolo discutere an veraA ra sint, sed satis mihi est ostendisse illum in hac esse sententia, vt putet legem pœnalem perinde obligare ad pœnam in foro conscientiæ, ac posset obligare ad alia quæ per legem statuerentur. Huius sententiam tam prolixè, nec vllo illius verbo mutato, citaui, quia propter illa quæ ante duos annos in opere illo de iusta hæreticorum punitione scripseram, quidam iurisperitus obijciens mihi omnium iurisperitorum præter Abbatem sententiam, inter illos recensuit Philippum Decium tanquam mecum velut ex diametro pugnantem. Ex verbis tamen illius quæ nunc proximè citaui, apertissimè constat illum mihi fauere, tantum abest vt mecum pugnet. Et ne videatur ille in hac sententia fuisse dubius, aut parum constans, eandem sententiam, & ferè sub eisdem verbis repetit, in. l. Quòd à quoquam. ff. de regulis iuris. Hanc Philippi Decij sententiam sequitur Iohãnes Ferrarius Montanus, in prędicta. l. Quòd à quoquam. ff. de regulis iuris. Nam postquam aliquibus argumentis probauit iustè posse pœnã cũ augmento recipi, hæc quæ sequuntur ait. Quare non valde suscipio quod glossematarius in citato cap. Fraternitas, augmentum illud pœnæ, quod recipi non queat, innaturale esse somniat. Philippus Decius maius delicto, eique minus commensuratum, quasi tunc pœna etiam in conscientię foro possit recipi, si delicto habeatur æqualis, aut si iusta lex sit quę ipsam statuat. Neq; in præsentia Caius aliquid discriminat, sed vult quod pœnę nomine sit expensum repeti nõ solere: vsque adeò neque de pœna in obscuris ambigimus, quin sit ad delicti mẽsurã exacta, nec de lege eam statuente quin sit iusta, Hactenus Iohãnes Ferrarius Montanus, qui Philippo Decio subscribit. Sed istorum duorum sententiam quanuis ea parte qua mihi fauet circa legem quæ sententiam continet à iure latam, libenter amplectar alia tamen parte qua dicit omnem legem pœnalem siue sententiã cõtineat latam B siue ferendam, semper obligare in conscientia, si iusta sit & pœnam delicto cõmensuratam statuat, ego nullatenus recipere possum, sed illam toto animo reijcio, quia longissimè distat à recta ratione. Nam si lex illa continet sententiam à iudice ferendam, quantumlibet iusta sit, & pœnam delicto commensuratam statuat, nunquam obligabit in conscientia reum ad pœnam (vt capite. 2. huius secundi libri probaui) nisi prius fuerit à iudice damnatus ad illam. Argumentum autem quo motus est Philippus Decius vt tam irrationabilem sententiam teneret, tam debile est, vt vehementer admirer hominem tam doctum, vt ille erat, fuisse sic victum ab illo vt respondere nesciret. Sic enim arguit. Omnis lex iusta obligat in conscientia: omnis autem lex pœnalis, siue sententiam continet latam, siue à iudice ferendam, est iusta si pœnam delicto commensuratam statuat, ergo omnis talis lex obligat in conscientia. Consequentia est notissima simul cum duabus antecedentis partibus. Hoc argumentum est quod cõtinetur in illo prolixo suorum verborum discursu quæ suprà citauimus, quod ego in his breuibus verbis comprehendi, vt melius possit intelligi. Fateor omnem legem pœnalem siue sententiam contineat latam, siue à iudice ferendam, obligare in conscientia, prout argumentum probat: sed non eandem personam obligat vtraq; lex. Nam lex pœnalis quæ sententiam à iure latam cõtinet, obligat reum ad pœnam. At lex poenalis quę sententiam à iudice ferendam continet, quanuis obliget in conscientia, non tamen reum, sed iudicem cui illa lex cõmittit, vt poena illa reum puniat. Omnis itaque lex poenalis, si iusta est, obligat in cõscientia, sed nõ omnis idem genus personæ: quoniam altera (vt dixi) obligat reum, altera iudicem. De hac tamen obligatione quæ respicit iudicem & nõ reum, non disputamus nunc, nec de illa mota fuit impræsentiarum quęstio. Illa enim est quæstio

Iohannes Ferrarius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

longè distantissima ab ista quã nunc discutimus, in qua solũ inquirimus de obligatione legis pœnalis, quatenus illa respicit criminis reũ qui pœnã pati debet, & nõ iudicẽ, cuius mãdato pœna est infligenda reo. Nã de hac obligatione legis pœnalis erga iudicẽ inferius vno integro capitulo Deo fauẽte differem⁹. Itaque Philippus Decius dicens omnẽ legẽ pœnalẽ iustã obligare in conscientia, si intelligit omnẽ talẽ obligare in conscietia reũ contra quẽ lex pœnã statuerat, pessimè errat: quia apertissimè cõstat eã legem pœnalẽ, quæ sententiã continet à iudice ferendã, non obligare reũ ad pœnã antequam ad illã sit à iudice damnatus. Si verò intelligit omnẽ talem legem pœnalẽ obligare in conscientia, quanquam non semper idem genus personę, sed nunc reũ, nũc iudicẽ, in hoc sensu verũ est quod ait. Sed iuxta illũ sensum nõ contradicit cõmuni omniũ doctorũ sentẽtiæ, prout se facere gloriatur: imò potius communi omnũ doctorum fauet sententię. Nam etsi aliqui doctores dicant necessariam esse iudicis sentẽtiam, vt lex pœnalis, quę sententiam continet à iure latam, obligare possit, nullus tamen præter Caietanũ dicit oportere illam esse condemnatiuã, sed satis esse dicũt esse criminis declaratiuam. Et inde apertissimè conuincitur, vt data à iudice tali sententia, quæ declaret crimen fuisse perpetratum, sola lex pœnalis sit quę obliget reũ ad pœnã: quia sententia à iudice lata nihil circa pœnam, sed solùm circa crimen, propter quod est pœna infligenda, agit. Omnes igitur iuxta hunc sensum in hac sunt sententia, vt dicant omnẽ legem pœnalẽ iustam obligare in conscientia, quãuis nõ omnis talis lex idem genus personæ obliget, sed aliqua reũ, aliqua iudicẽ. Iniustè igitur Philippus Decius reprehendit Abbatẽ, qui hanc omnibus cõmunem tenet sententiam. Nã Abbas hac solũ parte seiungitur ab aliorum opinione, quòd ille non putet sententiam iudicis esse necessariã, quam alij multi necessariam esse censent, vt reus sit in conscientia obligatus ad pœnã ipso iure impositã. Philippus Decius putat quòd eadem ratione qua dicitur legem, quæ cõtinet sententiam à iudice ferendã nõ obligare in cõscietia, eadẽ ratione sit dicendũ idẽ de lege quæ sentẽtiã cõtinet latã, etiã si reus sit dãnatus. Qua in re apertissimè deceptus est Philippus Decius, prout clarius ostendã in quarto principali argumẽto, vbi de hoc errore aliquid dicere oportebit. Et quia visum est illi idem per omnia esse de omni lege pœnali dicendũ, ne diceret nullã legem pœnalẽ obligare in conscientia, in aliam extremam transijt sententiam, quæ cũ ista velut ex diametro pugnat, dicens omnem legẽ pœnalẽ, si iusta sit, obligare in cõscietia. Sed re vera nõ miror quòd sic errauerit, quia non fuit ille ita sapiens, in his quæ ad forũ cõscientiæ spectãt, sicut in his quæ spectant ad forũ contentiosum. Nã illa, quæ ad solũ forũ conscientiæ spectãt, melius à theologis intelliguntur, quã à iuris humani peritis, quibus potiss simum conuenit de his quæ ad forum contentiosum pertinẽt, disserere. Dicit adhuc aliam sententiam Philippus Decius in vltimis verbis quę suprà citaui, in qua miserrimè errat, et nõ aduertẽs quid loquatur, sibiipsi cõtradicit. Dicit enĩ quòd lex quæ pœnã imponit, ratione pœnæ non plus vel minus conscientiam adstringit. Vt apertè ostendã Philippum Decium in hac sententia errare & sibi ipsi contradicere, ponamus ob oculos legẽ vltimã. C. Locati, per quã prohibetur militibus res alienas cõducere, quod si fecerint, ipso facto sine alia sententia cadant à militia. Hæc lex seiusa pœna obligat milites solũ ad nõ cõducendũ res alienas, pœna autem posita obligat ad cadendũ à militia: ergo ratione pœnæ plus cõscientiã adstringit. Et idẽ potest probari de quacunque lege pœnali mixta, quæ vltra id quod primo statuit, ad meliorẽ illius obseruationẽ, pœnã aliquã cõtra illius trãsgressores decernit. Sed Philippus Deci⁹ ideo in hac sentẽtia deceptus est, quia non consideraut legem poenalem, nisi circa id quod potissimũ ab illa statuitur, pro cuius meliori obseruatione imponitur poena: & respectu illius verum est, quòd lex poenalis (vt ipse ait) ratione pœnæ nõ plus vel minus obligat.

Abbas.

C

D

Sed

Sed de tali obligatione non erat quæstio apud Abbatem in capit. Canonum, de constitutionibus, nec nos etiam de tali obligatione nunc disserimus: quia de illa satis abunde in primo huius operis libro disputauimus. Nunc de ea potestate & obligatione legis pœnalis disserimus, quæ solam respicit pœnam, & de illa loquitur glossa in cap. Fraternitas, & Abbas in prædicto cap. Canonum. Et de tali obligatione falsum est (vt iam probaui) quod dicit Philippus Decius, legem pœnalem non plus vel minus obligare ratione pœnæ.

A

Obsecro te hic iterum candide lector, vt omnem humanum à te secludas affectum, vt ex ijs quæ diximus liberè censere valeas de intelligentia illius tam celebratæ glossæ in capitulo Fraternitas. Nam si absque contentionis desiderio, sed solo studio veritatis cognoscendæ hæc legisti, non dubito quin facilè agnoscas famosam illam glossam, & à multis iurisperitis valde celebratam tam vulneratã ab illis esse, vt iuxta illorum intelligẽtiam multis medelis fuerit illi opus, vt salua consistere posset. Nullum autem remedium ad illius protectionem fuisset opus inquirere, si illam non dilaceraſſent, nec à suo sensu deflexissent, plus illam dicere cogentes quàm illa dicere voluit.

Tertiò contra meam conclusionẽ quã in præcedẽti capitulo asserui, argui posset quod ex illa sequeretur quòd reus teneretur ad bibendũ venenũ, aut ad mortem sibi inferendã, aut ad manendum in carcere postea damnandus ad mortẽ, si lex aliqua latã sententiã continens aliquã istarum pœnarum statueret cõtra reũ. Hoc autem est falsum, quia nemo vnquam se ipsum nisi Deo præcipiente occidere debet, aut facere aliquid vnde via naturali necessariũ sit sequi mortẽ. Quòd autem hoc ex mea conclusione necessariò sequatur, ex eo forte aliquis probare contendet, quod ego vniuersaliter & sine vlla restrictione dixi in mea cõclusione, omnem legẽ pœnalẽ quæ sententiã continet à iure latam, obligare reũ in cõscientia ad pœnam in illa statutam, quanuis non sit à iudice condemnatus ad illã. Ex qua vniuersali sententia apertè colligi videtur, quod si aliqua talis lex statueretur, quæ ipso iure obligaret reum ad bibendũ venenũ, ille teneretur ad bibendũ illud. Hoc argumentũ minimũ mihi tribuit laborẽ, quoniam ex illis, quæ capite. 3. huius secundi libri dixi, facillimè illi responderi potest. Nulla lex humana nullusque humanus iudex, potest præcipere homini quanuis morte dignissimo, vt seipsum quouis modo perimat. Solus Deus qui est dominus vitæ & mortis, & qui potest occidere & viuificare, potest etiam præcipere homini quãlibet iusto, vt se ipsum interimat. Nam Augustinus (vt suprà retulimus) dicit Sanſonem diuino spiritu suggerente se ipsum simul cum alijs interemisse. Homo autem quia non tantam super alium hominem habet potestatem, ideo nullo modo potest hoc alij homini verbo aut lege ab eo statuta præcipere. Et si hoc verbo aut lege scripta præcepisset, peccaret, & præcepto illius, quia iustissimum esset, nullus deberet obedire, imò peccaret obediendo, & coram Deo reus mortis iudicaretur. Et ideo nunquam hactenus, nisi fortè apud barbaras & indomitas gentes quæ Deum non nouerunt, data est lex, quę reum ad similes pœnas obligaret: neque vnquam lege decretum est, vt reus quanuis sceleratissimus, & mille mortibus dignus, sit ipso iure ad similes pœnas damnatus, sed semper committitur iudici, vt tales pœnas sceleratis hominibus, quos iuxta legum decreta dignos illos esse nouerint, inferre procurẽt. Turcis hunc esse morem ferunt, vt is cui eorum Imperator supremus præceperit se ipsum interficere, statim obtemperet putans se, nisi id fecerit, Imperialem maiestatem grauissimè læsurum. Sed hoc fortè ideò faciunt, quia regem suum, prout Persæ faciunt, tanquã Deũ adorãt, & ideo illi⁹ tanquã Dei præcepto cõtradicere nefas esse putãt. De his tñ & alijs similibus gentium moribus, quoniam à lege diuina & naturali ratione longissimè absunt, dicit dominus per Hieremiam prophetam. Iuxta vias gentium nolite discere.

B

Augustinus.

Hieremias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quartò, contra noſtrã principalẽ concluſionẽ arguitur, per hoc quòd pœna imponitur ad terrorẽ aliorũ, vt dicitur in l. Aut facta. ff. de pœnis, ergo non ſtatuitur propter ipſum delinquentẽ, & per conſequẽs nõ obligat illũ in foro conſcientiæ. Hoc argumento probare nititur Abbas in illo ſæpe dicto cap. Canonũ; de conſtitutionibus, legem pœnalẽ, quæ ſententiam à iudice ferẽdã continet, nõ obligare in conſcientia. Et quia optimè intellexi illud argumentũ, ſi aliquid efficere valet, æquè probare de lege quę ſentẽtiã continet latã, ac de illa quę ſolam ſententiã continet à iudice ferendã, ideo decreui illud mihi ipſi obijcere, præſertim cũ videã Philippũ Deciũ propter hoc argumentũ dicere reum, licet iam ſit condẽnatus, nõ magis eſſe obligatũ ad pœnã ipſo iure impoſitã, quã ad pœnã à iudice ferendã. Nã in illo cap. Canonũ. nn. 20. ponit quintã concluſionẽ dicentẽ, quòd pœna quę imponitur à lege pro delicto in foro cõſcientiæ nõ debetur, iuxta ſententiam gloſſæ in cap. Fraternitas. 12. q. 2. Et ab hac generali concluſione refert Abbatẽ excipere illã pœnã, quæ imponitur ipſo iure, aut ipſo facto. Quibus omnibus peractis ſuam aperit ſententiã his verbis dicens. Sed iſta dicta non videntur procedere ſine dubio ſtante concluſione ſuprà dicta pro vera. Quia ſi non tenetur ad pœnam, quæ ratione delicti imponitur, pariter nõ debet teneri, licet pœnã ipſo iure ſit impoſita, vel condemnatus ſit: quia ratio quæ poteſt conſiderari in concluſione, vt quis in conſcientia ad pœnã nõ obligetur, vtique etiã militare videtur in prædictis caſibus, Hæc Philippus Decius. Ex quibus verbis apertiſsimè conſtat illũ ſentire omnes leges pœnales pares eſſe in poteſtate obligandi ad pœnã. Et quod magis miror, nullũ poſuit in ipſo reo diſcrimẽ, ſiue ille damnatus eſſet ſiue nõ. Itaque iam ſibi perſuaſerat nullũ eſſe inter leges pœnales, quantũ ad obligationẽ ad pœnã, diſcrimen. Et quia non auſus eſt dicere nullã legem pœnalem obligare in conſcientia ad pœnã, ideo coactus fuit (vt iam in ſecundo argumento dixi) ſentire omnem legẽ pœnalẽ æquè obligare ad poenam in foro conſcientiæ. De hoc vltimo non eſt opus nunc repetere aliquid: quia iã in fine ſecundi argumenti principalis apertè oſtendi huius dicti fallitatẽ. De primo autẽ quod ait non eſſe maiorẽ poteſtatẽ ad obligandũ ad pœnã in ſententia lata, quã in ſentẽtia ferẽda, nũc differere oportet, & rationẽ qua ad id dicẽdũ motus eſt, examinare. Quia, inquit, ratio quæ poteſt cõſiderari in cõcluſiõe, vt quis in conſcientia ad pœnam non obligetur, vtique etiam militare videtur in prædictis caſibus. Philippus Decius aliorum omnũ ingenia ad ſolã ſuam menſuram metiri volens, quòd ſe aſſequi non poſſe perſpexit, aliꝰ eſſe prorſus impoſsibilẽ dixit. Ille fortè nullã aliã præter illã quã Abbas adduxit, rationẽ agnouit, ad probandũ legem pœnalẽ, quæ ſententiam à iudice ferendã continet, non obligare in conſcientia ad pœnam. Et quia hanc vidit æquè probare de vna lege, ac de alia, ideo auſus eſt dicere nullã eſſe rationẽ, quæ probare valeat de vna & nõ de alia. Ob quam cauſſam optimè (vt cẽſeo) aptari poteſt illi id quod quidam alteri negocio ſeruiens elegantiſsimè his verbis dixit.

Baptiſta Mãtuanus. Noctua Phœbeum viſu non ſuſtinet orbem.
Hoc Iouis armigero ſummi putat eſſe negatum.
Sic genus exanguè ſuis quod viribus impar
Autumat, Herculeos excellere deputat auſus.

Sed opus eſt aliam rationem offerre, vt vel ſic oſtẽdamus aliquid ab aliꝰ poſſe inueniri quod ille non inuenit, & ſic conuincamus illum iniuſtè egiſſe, quum ex ſola ſui ingenij menſura omnium aliorum ingenia dimenſus eſt. Capite ſecũdo huius ſecundi libri ego obtuli rationem, qua euidenter probaui legem pœnalem, quæ ſolam ſententiam à iudice ferendam continet, non obligare in conſcientia ad pœnam ante iudicis ſententiam. Illa autem ratio non idem probat de lege pœnali, quæ ſententiam à iure latam continet, & inde conuincitur magnum eſſe

Abbas. C

Philippus Decius. D

eſſe reſpectu obligationis ad pœnam inter duas illas leges diſcrimen. Eſt autem hæc ratio, Omnis lex pœnalis obligans reum ad pœnam explicat ſuis verbis reum eſſe obligatum ad illam. Nulla lex quæ ſtatuit poenam ſolùm à iudice inferendam, exprimit reum eſſe obligatum ad poenam: Ergo nulla lex quæ ſtatuit pœnam à iudice inferendam, obligat reum ad talem poenam. Conſequentiæ bonitas eſt notiſsima illi qui vel mediocriter dialecticã nouit: quia eſt in ſecunda figura in modo notiſsimo, videlicet Cameſtres. Maior etiam eſt nota ex his quæ in primo totius operis capite diximus, vbi oſtẽdimus neceſſariam eſſe legis publicationem, vt illa obligare poſsit. At, quod illa ſuis verbis non exprimit, idẽ eſt ac ſi in mente legislatoris manſiſſet, & non fuiſſet verbo aut ſcripto publicatum. Minor etiam eſt nota ex contextu verborum: quia ſi lex illa aliquod in ſe verbum haberet, per quod oſtenderet ſe obligare reum ad pœnam ſine iudicis ſententia, tunc illa lex ſententiam latam contineret, & non ſententiam ſolùm à iudice ferendam. Nullum enim eſt verbum in tali lege, per quod lex indicet ſe infligere poenam reo, aut præcipere illi, vt ipſe illam poenã reddat. Et inde conuincitur vt reus non ſit in conſcientia obligatus ad illam: quia non tenetur niſi ad id, quod ſibi præcipitur aut prohibetur. Et certè hæc duo pugnant inter ſe, quòd lex ſtatuat poenam ſolùm à iudice ferẽdam, & quòd eadẽ lex obliget reũ ad illam poenam. Hæc autem tam euidens rãtio nihil agere poteſt contra legẽ quæ ſententiam à ſe latam continet. Nam huiuſmodi lex ſemper aliqua verba continet, per quæ apertè exprimit ſe infligere poenam reo, aut præcipere illi vt ipſe illam reddat. Primum ſit in omnibus legibus quæ poenam excommunicationis, aut ſuſpenſionis, aut irregularitatis ipſo iure aut ipſo facto imponunt. Nã huiuſmodi cenſurę ſecum trahunt executionem, prout ſpecialiter definitum eſt de excommunicatione in cap. Paſtoralis, de appellationibus. Et idem etiam contingit in priuationibus bonorum, quæ ipſo iure ſunt per legem impoſitæ: vt in crimine hæreſis, aut leſæ maieſtatis. Quia in huiuſmodi criminibus lex non expectat iudicem vt priuet reum bonis illius, ſed ipſamet lex priuat illum. Aliquãdo contingit vt lex ipſa non infligat poenam, ſed diſtrictiſsimè præcipit reo, vt ipſemet reddat illam. & tunc ſic præcipiendo apertè oſtendit ſe imponere obligationẽ ad poenam. De hac re ſunt plurima exempla, quæ ſi quis videre optat, legat caput ſextũ huius ſecũdi libri, præſerti in trib⁹ primis paragraphis, in quibus multa huiuſmodi exempla proponuntur. Nunquam aliquod horum contingit in lege poenali quæ ſententiam non latam ſed ſolùm à iudice ferendam continet. Et hinc ſumitur euidens argumentum ad probandum non eſſe parem poteſtatem reſpectu obligationis ad poenam (vt Philippus Decius putauit) in vtraque lege poenali. Alia ratio quam Abbas protulit ad probandum de vna lege poenali, quòd non obliget in conſciẽtia, & quòd altera obliget, nullius prorſus eſt valoris: & ideo ingenuè fateor illam iuſtè à Philippo Decio reprehẽdi. Quia ſi illa aliquid efficere valet, perinde probat de vna lege ac de altera. Et ob hanc cauſſam cogor illi reſpondere quatenus me impetere videtur, qui poteſtatem legis poenalis quæ ſentẽtiam continet latam, tueor. Sic enim arguit Abbas. Poena imponitur ad terrorem aliorum, vt dicitur. l. Aut facta. ff. de poenis: ſed ſi in foro conſcientiæ, quod eſt ſecretum & occultum, obligaret, alios terrere non poſſet: ergo poena nõ obligat in foro cõſciẽtiæ. Cõſequẽtia iſta inde videtur probari, quòd ceſſante ratione legis, ipſa lex pariter ceſſare debet. Huic argumento reſpondet Philippus Decius in illo ſæpe citato cap. Canonum, numero 20. quòd pœna non ſolùm imponitur ad terrorem aliorum, ſed etiam vt delictum puniatur: Et ego inſuper addo quòd neque ob illud ſolũ imponitur poena, ſed etiam vt delicta euitentur, & vt delinquens vrgẽte poena reſipiſcat, & vitæ conditionem commutet. Quæ omnia vt melius intelligantur, oportet aduertere quòd

Abbas.

Phiplipus Decius.

poena

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœna diuerso modo respicit delictum, iuxta diuersa tempora in quibus delictū
potest considerari. Nam potest considerari delictum antequam perpetretur, &
postquam est iam perpetratum. Si consideretur delictum antequam sit patratū,
tunc pœna statuitur vt timore illius delicta euitentur. Et tunc pœna omnes qui C
delinquere possunt, sine vllo discrimine respicit, & omnes ex æquo terret, nec
tunc est vnus qui punitur, & alius qui terretur. Quia cùm crimen nondū sit cō-
missum, nullus tunc puniri debet, vt ex illius punitione alij terreātur. Tunc enim
hoc solum intendit lex, vt omnibus pœnæ timorem incutiat, & sic omnes à de-
licti perpetratione deterreat. Si verò delictum consideretur postquam iam est
commissum, tunc pœna non statuitur, sed pœna per legem decreta infligitur reo
aut virtute legis ipsius, aut per mādatum iudicis. Tunc pœna diuersis rationibus
respicit ipsum delinquentem, & alios. Propter ipsum delinquentem infligitur il-
li pœna, vt pœna docente discat malum esse quod fecit. Quia nisi malum esset,
Esa. 28. non puniretur tali pœna. Vexatio sipuidem (vt Esaias ait) sæpe dat intellectum.
Prouerb. 19. Et Salomon in Prouerbijs hoc ipsum expressius docet. Virga, inquit ille, atque
correctio tribuit sapientiam. Et ob hanc causſam Dauid bonas censebat pœnas
Psal. 118. à Deo illi propter suum peccatum inflictas, quia illis docentibus didicit malum
fuisse peccatum quod commiserat. Bonum mihi, ait ille, quia humiliasti me, vt
discam iustificationes tuas. Postquam iam peccator didicit malum esse quod fe-
cerat, aliud adhuc illi præstat commodum: quia vrget illum vt recedat à malo, &
emendet malum quod fecit. Quum hæc pœna infligitur reo, alij ex illa terrētur,
ne simile crimen committant: quia timore pœnæ quā vehementer horrent, &
quā certò credunt sibi infligendam fore, si crimen simile commiserint, reuocan-
Prouerb. 19. tur à perpetratione delicti. Pestilente flagellato, inquit Salomon, stultus sapien-
tior fit. Hanc pœnæ virtutem considerans Paulus, Timotheum admonet, vt pec
2. Timoth. 5. cantes coram omnibus arguat, quatenus cæteri timorem habeāt. Ecce quā mul-
tæ, & quàm iustæ sunt rationes, propter quas pœnæ statuuntur à legibus, & po- D
stea ab ipsismet, aut à iudicibus infliguntur illis qui meruerunt illas. Et inde con-
uincitur nullius prorsus roboris esse argumentum illud quod contra nos ipsos
obiecimus. Si nulla alia ratione pœna statueretur, nisi ad aliorum terrorem, vt in
argumento assumitur, bene inde probaretur pœnam non obligare in foro con-
scientiæ: quia cùm id quod in foro illo agitur, sit secretum & nō publicum, non
potest alios terrere pœna, quæ in tali foro imponitur. Sed cùm sint aliæ rationes
ab ista propter quas pœna imponitur, quæ in foro secreto perinde ac in publico
potestatē suā exercere possunt, cōstat inde nullas esse illius argumēti vires.

Quod is qui ipso iure priuatus est bonis suis, tenetur in conscientia sine alia iudicis sententia reddere bona sua illi, cui ab ipso iure sunt adiudicata. CAP. X.

ORTE aliquis huius capitis titulum & solam superscriptionem
legens & parum aduertens, putabit idem esse hoc quod impræsen-
F tiarum tractandum promittitur, & illud quod in duobus proximè
capitulis pertractatum est. Sed si benè aduerterit, intelliget quæstio-
nem istam esse valde diuersam ab illa, de qua in duobus vltimis ca-
pitulis disputaui. In illis enim capitulis ad hunc solum scopum totam illam dis-
tinet, ab ipsa latam obligare in cōscientia illius transgressorem ad pœnam in illa
statutam, absque aliqua alia iudicis sentētia. Quam assertionem ita vniuersaliter

prolatam

prolatam si ad particularia negocia applicare voluerimus, deducemus inde eum
qui commisit crimen aliquod propter quod lex ipso facto imponit priuationē
bonorum, esse sine alia iudicis sententia eo ipso priuatum dominio bonorum suo-
A rum. At cùm nulla sit huiusmodi lex, quæ priuans aliquem dominio bonorum
suorum, priuet etiā illū ipso facto possessione bonorū suorū, aut præcipiat illi
quòd ipso facto illa reddat, cōstat quòd ex illa vniuersali assertione prius posita,
nisi alia media illi addantur quæ illam adiuuent, non protinus sequitur illum,
qui ipso iure priuatus est dominio bonorum suorum, teneri ad reddendum bo-
na sua illi, cui adiudicata sunt. Quia (vt dixi) nulla lex hoc ita faciēdum esse præ-
cipit. Nunc igitur hoc inquirendum est, an ex illa priuatione dominij, quæ sine
vllo iudicis ministerio est ab ipso iure reo inflicta, necessariò oriatur redditio eo-
rundem bonorum, ita vt is, qui sic à lege priuatus est dominio, non possit salua
conscientia retinere bona illa, sed teneatur ea reddere illi, cui per legem adiudi-
cata sunt. In illo opere, quod de iusta hæreticorum punitione inscripsi, & anno.
47. supra millesimum quingentesimum edidi, libro 2. capite .6. postquam iuxta
omnium ferè iurisperitorum sententiam dixi, hæreticum ab ipsa hora, qua verus
est constitutus hæreticus, priuatum esse dominio bonorum suorum, inde tāquā
corollarium necessariò consequens deduxi, illum ipso facto teneri ad reddendū
bona sua fisco, cui ab ipsa lege sunt adiudicata. Sed hæc mea sententia multis vi-
sa est noua & aspera, & credo illam magis suo rigore & asperitate, quàm noui-
tate illis displicuisse. Quapropter ego, qui illam tueor, de illis, qui propter solam
illius austeritatē illā relinquūt, optimè dicere possum id, quod in persona Chri-
sti saluatoris nostri regius propheta dixit. Qui videbant me foris, fugerūt à me.
Et certè sola illius sententiæ asperitas non erat satis vt illa relinqueretur: quoni- Psal. 30.
am sæpe asperiores sententiæ sunt multò saniores alijs, quæ magis blandiuntur.
Et quia rem hanc diligentius & perspicatius considerans, illa sentētia quantum-
B libet aspera, propter maiorem, quàm de illa notitiā habui, multò magis mihi pla
cuit: ideo quòd tunc de solo hæretico dixeram, nunc de omni illo, qui ipso iure
priuatus est bonis suis, eandem sententiam dicere statui. Firmissimè enim credo,
omnem illum non posse salua conscientia retinere bona, quibus est priuatus, sed
obligari in conscientia eo ipso, quòd illis priuatus est, ad reddendum ea illi, cui
legis decreto adiudicata sunt. Quam sententiam prius euidentibus (vt Deo ad-
iutore me facturum confido) argumentis probabo, & deinde alios in mei fauo-
rem citabo, ne quis tam nouam & à patronis deserram putet esse hanc sententi-
am, vt ego sim dicēdus primus illius inuentor: sed intelligat multos illā habuisse
fautores, & antiquam esse illius originem. Quæ autē contra hanc nostrā senten-
tiam obiici posse intellexero, in proximè sequenti capitulo fideliter proferam,
vt illis facilè reiectis, & minimo illorum robore detecto, clarius nostræ senten-
tiæ veritas omnibus innotescat: & sic quisque illam eō libentius tueatur, quò fa-
cilius id se efficere posse cognoscat. Sed antequā disputationem hanc aggrediar,
ne postea illam fortè à principio repetere oporteat, peto dari vnam sententiam
mihi & illis communem, quam omnes, præter vnum Archidiaconum, fatentur,
contra quem non est mihi nunc animus pugnare, propterea quòd in secundo
libro de iusta hæreticorum punitione, capite sexto iam satis cōtra illum pugna-
ui, & (vt multorum iudicia ferunt) non solùm pugnaui, sed apertè vici. Sententia
quam mihi & aduersarijs communem dari peto, hoc verborum contextu expri
mitur. Hæreticus ab ea hora, qua factus est verus hæreticus, ipso iure priuatus est
dominio bonorū suorū, quāuis extunc nō sit priuatus possessione illorū bono-
rum. Et idem prorsus dicendum erit de omni alio, qui commisit quoduis aliud
crimen, propter quod lex statuit priuationem bonorum ipso iure infligi: quia
eadē est in omnibus illis criminibus conditio. Nihil aliud ad hāc disputationem

puto

Universidad de Deusto
Biblioteca

puto esse nunc mihi necessarium, neque de hoc oportet nunc disputare: quia inter me & omnes aduersarios, præter vnum Archidiaconum (vt dixi) de illa sententia conuenit. Hoc itaque iacto fundamento, opus est vt ad argumenta procedam. C

Primò igitur argumentor, vt probem eum, qui iam à iure priuatus est dominio bonorum suorum, teneri ad reddendum illa, quia nulla est lex, quæ illi sic bonis suis priuato concedat illorum bonorum possessionem: & inde conuincitur, vt sic retinens peccet, & per consequens teneatur illa reddere vero illorum domino, contra cuius voluntatem illa retinet. Consequentia ista probatur per regulam illam iuris, quæ ponitur in Clementina, Exiui de paradyso. §. Deinde cùm duobus, sic dicens. Vbi aliquid alicui generaliter prohibetur, quod expressè non conceditur, intelligitur denegatum. Ista iuris regula præmissa, sic argumentor. Generaliter per legem diuinam, quæ ait, Non furtum facies, prohibitum est omnibus retinere alienum domino inuito, ergo cui hoc non est expressè concessum, intelligitur denegatum. Antecedens huius argumentationis est notissimum ex recta legis diuinæ intelligentia, & probatur etiam per illam regulam, quæ habetur de regulis iuris, libro. 6. Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo. Quam regulam interpretans glossa, inter multa, quæ ad illius declarationem profert exempla, vnum est id, quod declarat hoc diuinum præceptum, de quo nunc agimus. Furto enim prohibito, ait glossa, prohibetur omnis rei alienæ illicita vsurpatio. Consequentia est etiam nota per regulam iuris, quam proximè citauimus. At illi, qui est à iure suis bonis priuatus, nó est expressè concessum illa bona retinere, ergo necessariò oportet intelligere hoc esse illi denegatum. Si est illi denegatum tenere bona, quæ non sunt sua, sed fisci: ergo in conscientia tenetur illa reddere fisco. In illo opere, quod de iusta hæreticorum punitione edidi, libro. 2. capite. 6. vsus sum hoc argumẽto, quãuis non tam charè illius robur expressi, vt probarem hæreticum esse in cõscientia obligatum ad reddendum fisco bona, quibus est ipso iure priuatus. Hoc argumento non obstante, aliqui docti viri in varijs Hispaniæ scholis theologiam publicè profitentes (vt ab ijs, qui audierunt, mihi relatum est) hanc meam sententiam publicè reiecerunt, & illi non esse vllatenus acquiescendum auditores suos docuerunt. Hos auditores ego interrogans, quo modo huic meæ argumentationi illi respondissent, dixerunt nec vllam de hoc argumento habitam esse memoriam. Qua in re illos minimè fideliter se habuisse constat: quia cùm meam sententiam referebant, ne auditores sui gratis & sine causa me illam asseruisse intelligerent, dignum erat illis referre, quo argumento ad id dicendum fuissem persuasus. Non possum certè non mirari, cur tam iniquè & tam indecorè mecũ agere voluerint, vt viri fortes & ad palestram docti, quales ego illos esse censeo, armati me inermem in campum citauerint, contra me pugnaturi. Nec fidelius aut æquius erga discipulos suos se gesserunt, quia si viros ludimagistros imitari voluissent, sicut discipulos docebant oppugnare aduersarium, ita etiam docere oportebat, quo pacto ab aduersarij telis se tueri deberẽt. Ego vero ne in id, quod damno & detestor, crimen incidam, fidelius rem agere statui, & æquiorem me illis præbere decreui, quàm illi se exhibuerunt mihi. Nam ea, quæ illi contra me obiecerunt, diligenter hoc animo inquisiui, vt si talia essent, quæ me ad mutandũ sententiã cogerent, statim id, quod prius dixerã, libentissimè recantarem, tantum abest, vt sententiam meam obstinato animo tueri velim. Testis enim mihi est Deus, qui cor meum velut reliquorum omnium nouit, quòd non suscepi hanc disputationem hoc animo, vt popularem inde gloriam captarem, sed vt veritatem, quæ in tenebris latere mihi videbatur, producerem in lucem. Et ideo semper paratus fui ab incepta via pedẽ referre, si talia mihi ostenderẽtur D argumenta

argumenta, quæ me cogerent in aliam transire sententiam. At cùm nullum tale esse apertissimè intelligerem, in priore sententia firmior permansi. Illa ergo omnia, quæ mihi dictum est fuisse ab illis contra meam sententiã obiecta, fidelissimè postea in proximè sequenti capitulo referam, & alia insuper ego contra me ipsum obijciam, quæ illi non protulerunt. Aduersarios meos nolo inermes, sed armatos ostendere, vt gloriosior mihi sit de hoste triumphus. Sed his omnibus omissis, opus est vt ad argumentum, vnde digressus sum, regrediar, & petam ab aduersarijs meis, vt proferant legem aliquam, quæ ijs, qui sunt suis bonis à iure priuati, expressè concedat illorum bonorum retentionem, quousque fuerint de suo crimine damnati. Quam legem si mihi ostenderint, statim illis tanquam victoribus herbam porrigam, & palinodiam ex animo cantabo. Sed certò scio illos talem legem, quæ id expressè concedat, nunquam inuenturos: & inde necessarium est vt apertè fateantur, illis, qui sunt à iure suis bonis priuati, denegatam esse suorum bonorum retentionem, & per consequens illos esse in conscientia obligatos ad reddendum bona illa fisco, cui sunt ipso iure adiudicata. Sed huic argumento quidam respondent dicentes, illi qui suis bonis est ipso iure priuatus, esse hanc bonorum retentionem concessam in cap. Cùm secundum leges. §. Confiscationis, de hæreticis, libro sexto, vbi Papa prohibet fiscum accipere bona hæretici, antequam ille sit per iudicem competentem de crimine hæresis damnatus. Ego tamen euidenter, Deo fauente, probabo nihil tale; quale isti dicunt, per illud capitulum concedi. Et si nullum alium apertiorem textum pro hac re protulerint, inde conuincetur apertè illam bonorum retentionem non esse lege aliqua concessam illi, qui est à iure suis bonis priuatus. Primò quidem, etsi gratis vellem dare aduersarijs hanc bonorum retentionem esse in illo capitulo concessam hæretico, non tamen inde sequitur esse etiam concessam omnibus alijs, qui propter sua delicta sunt ipso iure suis bonis priuati. Nam textus ille de solo hæretico loquitur, & non de alijs criminibus. Quomodo ergo ostendent hanc bonorum retentionem esse alijs concessam? Si quis dicat ex similitudine rationis esse hanc legem ad omnia alia crimina extendendam, propter quæ priuatio bonorum est ipso iure inflicta, licet hoc in aliis casibus fieri posse concederem, nulla tamen ratio patitur, vt hoc impræsentiarum fiat. Quia etsi lex propter identitatem rationis possit extendi ad casum in lege non expressum, hoc tamen in illis solis casibus verum esse potest, qui poterant per cõditorem illius definiri. Absurdum enim esset dicere legem aliquam posse extendi ad casum, in quo legislator nullam prorsus habet potestatem. At capitulum, Cùm secundum leges, cõditum fuit à Papa Bonifacio, huius nominis octauo, qui etsi circa res spirituales aut merè ecclesiasticas potuit leges statuere, quæ omnes Christianos obligarent: tamen circa alias res merè laicas & merè seculares, quæ nullum ad rem ecclesiasticam respectum habent, Papa non potest condere leges, quæ omnes obligent, sed illos solùm, qui in oppidis aut villis eiusdem summi Pontificis viuunt. Potest quidem Papa prohibere Hispanorum aut Gallorum reges, ne aliqua ciuili lege vtantur, propterea quòd constat illam legi naturali aut diuinæ contradicere, sed non potest illos ad aliquam ciuilem legem cogere quæ non necessariò ex lege diuina aut naturali deducatur. Sunt enim hæ duæ potestates, pontificalis videlicet, & regalis, hac ratione diuisæ, quòd altera in spiritualibus, altera in corporalibus præest, vt dicit ipse summus Pontifex Innocentius tertius in capit. Solite, de maioritate & obedientia. Ex his omnibus apertissimè conuincitur, quòd licet capitulum, Cùm secundum leges, in. §. Confiscationi, posset ex identitate rationis ad omnia alia crimina extendi, propter quę est omnium bonorum priuatio ipso iure impositа, hoc solùm esset verum in terris, quę sunt, quoad temporaliũ administrationẽ summo Põtifici subiectę, tanquam A B

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam proprium illius patrimonium. In Hispania autem, & Gallia, & Germania, & in alijs prouincijs, in quibus Papa nō habet temporale dominium, si quis committeret crimen lęsę maiestatis, aut falsam cuderet monetam, aut aliud simile committeret crimen, propter quod esset ipso iure bonis suis priuatus, qua lege posset ille retinere bona sua? Non quidem auctoritate illius cap. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis: quia licet ex paritate rationis posset ad illa crimina extendi, non tamen in illis prouincijs prædictis. Quia in illis prouincijs circa prædicta crimina, eò quòd non sunt ecclesiastica, sed merè secularia, Papa (vt dixi) nullam prorsus habet potestatē. Cùm igitur pro talibus prouincijs nulla sit hactenus data lex, quæ illorum criminum patratoribus expressè concedat licentiam retinendi ea bona, quibus sunt propter sua crimina ipso iure priuati, conuincitur inde, vt saltem in illis prouincijs, qui talia crimina commiserunt, teneantur in conscientia reddere illa fisco, cui ipso iure est illorum bonorum dominium adiudicatum. Quia quum in illis prouincijs non sit expressè concessa retentio illorum bonorum, oportet necessariò, iuxta regulam iuris superius citatam, vt talis retentio bonorum intelligatur esse illis denegata. Non possum igitur non admirari, quum video tot illustres viros iuris ciuilis interpretes sic fuisse in hac parte hallucinatos, vt sæpe testimonio huius capituli, Cùm secundū leges, vti sint ad probandum eos, qui propter alia crimina laica priuati sunt à iure suis bonis, non teneri ad reddendum illa, antequam sint de suis criminibus per iudicem condemnati.

Sed vt fortius contra aduersarios agam, & acrius eos vrgeam, id, quod de hæretico sola disputationis caussa gratis concessi, nunc iam vt apertè ostendam illud sæpe citatum capitulum, Cùm secundum leges, esse malè ab aduersarijs intellectum, volo probare non concedi per illud capitulum hæretico bonorum suorum retentionem, quousque sit à cōpetenti iudice de crimine hæresis damnatus. Quia in illo. §. Confiscationis, nihil apertè hæretico conceditur, sed solùm prohibetur fiscus, ne bona hæretici capiat, antequam ille sit de crimine hæresis per competentem iudicem damnatus. Hoc solum est, quod in illo loco ad mitigandum hæreticorum pœnam definitum est: quo dato, eò ipso conceditur solum illud, quod ex illa concessione sequitur in bona conscientia & necessaria. Nam sicut dicitur in cap. Cùm quid, de regulis iuris, libro sexto. Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo: ita ex opposito, cùm quid dispensatiuè conceditur, conceduntur omnia quæ sequuntur ex illo. Sed in prohibitione alicuius non psohibentur ea, quæ aliquam habent vicinitatem cum re prohibita, sed illa solùm, quæ sunt media ad assecutionem illius, aut quæ necessaria consequentia sequuntur ex illa: vt illic bene annotat glossa. Ergo à contrario sensu in concessione alicuius rei illa solùm intelliguntur concessa, quę ex primo concesso sequuntur consequentia necessaria, aut illa, quæ sunt media necessaria ad assecutionem illius. Videamus ergo an ex hac concessione, quòd videlicet fiscus non possit capere bona hæretici, antequam ille sit de crimine hæresis per competentem iudicem damnatus, sequatur necessariò, quòd hęreticus non tenetur bona sua reddere fisco. Si constiterit talem consequentiam esse necessariam, statim cedam arenę, & planè & candidè me victum fatebor. Si verò è contrario euidenter ostendero non esse talem, ęquum esset, vt aduersarij se victos faterentur, aut proferrent aliam legem, quę apertius & expressius concesserit bonorum suorum retentionem ijs, qui ipso iure priuati sunt illis, quousque de suo crimine damnentur. Consequentiam autem illam non esse bonam & necessariam tunc apertissimè constabit, quando multas contra illā (vt verbis modernorum dialecticorum loquar) dedero instantias, vel (vt iurisperiti loquūtur) fallentias. Primò quidem fallit apertè illa consequētia in illo, qui furto subtraxit

Fallentia Prima.

aliquid

aliquid ab eo, apud quē ludus alearū exercetur, si eo tempore, quo lusores incūbebant ludo, surripuit. Nam is, à quo res subtracta est, nō potest ab ipso fure capere rem furtiuā, imò nec agere potest pro huiusmodi caussa cōtra illū in iudicio, vt dicitur in. l. 1. §. 1. ff. de aleę lusu & aleatoribus. Neque hoc solū verū est ex iure cōmuni, sed etiam ex particulari iure Hispaniarū, præsertim regni Castellæ. Nam hoc idē statutū est apud Hispanos in partita septima, titulo. 14. l. 6. Ex hoc tamen, quòd dominus rei furtiuæ nō potest pro illa contra furē in iudicio agere, non sequitur quòd fur non teneatur reddere re furtiuā domino illius. Quia quādiu rem illā furto sublatā retinet, fur est censendus nec absolui potest donec illam restituat, vt dicitur in cap. Si res 14. q 6. & in regula, Peccatū, de regulis iuris, lib. 6. Syluester de Prierio in sua summa de casibus conscientiæ, in titulo, Ludus, quæst. 9. fatetur illū, apud quē ludus exercebatur, quando res aliqua ab illo subtracta est, non posse repetere à fure, nec habere rei persecutionem, nec actionē pœnalem furti, & furem retinere non posse in conscientia rem sic furto sublatā: sed dicit nō teneri ad restituēdū illi à quo surripuit, sed ad dādū pauperib⁹. Quia lex (vt ille ait) in pœnā sui delicti priuat illum tali re. Sed in hoc vltimo maximè fallitur, quia lex non priuat illum dominio rei furtiuæ, sed sola actione ad petēdū eam. Quod vt legenti clarius pateat, verba legis citare decreui, quę talia sunt, Prętor ait. Si quis eū, apud quem in alea lusum esse dicetur, verberauerit, dānúmue ei dederit, siue quid eo tempore dolo eius subtractum est, iudicium non dabo. Hactenus verba legis, in quibus apertè constat solam actione tolli, & non dominiū: & inde sequitur, quòd talis fur tenetur illi restituere.

Fallentia secunda.

Secūdò deficit illius cōsequētiæ virtus in casu illius legis, Si quis ad se fundū. C. Ad legē Iuliā, de vi publica atque priuata. Nam licet Petr⁹ agrū aliquē à Iohā ne possessum verè agnoscat esse suum (vt est casus illius legis) non poterit auctoritate sua talē agrum capere, antequam sit per iudicem declaratum talem agrum ad illum pertinere. Verūm etsi Petrus per se capere nō possit agrum iniustè possessum à Iohanne, inde tamen non sequitur, quòd Iohannes nō tenetur reddere agrum Petro, si illi constat agrum illum esse Petri. Quidam iurisperitus, cum quo rem hanc conferebam, respondit mihi casum hunc esse valde dissimilem illi rei, de qua est nostra principalis disputatio. Quia in casu isto Iohānes, qui agrum Petri tenet, fuit semper malæ fidei possessor, & ideo quamuis Petrus non capiat, Iohannes obligatur in conscientia ad reddendū Petro. Hæreticus autem, aut quiuis alius suis bonis ipso iure priuatus, antequā commisisset crimē, verè & iustè possidebat bona illa, & ideo post crimē cōmissum potest retinere illorum bonorū possessionē, quousque à iudice sit illis priuatus. Sed hanc euasionem nullius esse momenti apertissimè ostendero, si ponam Iohannē si ille illius agri dominū, & vendidisse illū iusto precio Petro, integramque precij pecuniā recepisse à Petro, sed post receptum precium, Iohannē noluisse tradere agri possessionem Petro. Ecce omnia similia inter Iohannem retinentem agrum, & hæreticum retinentē bona. Nam sicut hæreticus, aut is qui commisit crime lęsæ maiestatis, erat dominus suorū ante crimen commissum, & iustè possidebat illa: ita Iohannes ante vēditionem agri erat dominus illius, & iustè illum possidebat. Sicut hæreticus post crimen commissum amisit dominium bonorum suorum, ita Iohannes post factam venditionem agri, reliquit dominium illius. Sicut ab hæretico non potest capere fiscus bona illius antequam sit illius crimen declaratum, per dicta in. §. Confiscationis: ita à Iohanne non potest Petrus capere agrum, donec iudex declarauerit Iohannem vendidisse Petro agrum, recepisseque ab eo integrum illius precium, prout definitur in dicta lege, Si quis ad se fundum. His tamen omnibus sic ex æquo dispositis, constat Iohannem obligari in cōscientia ad reddendum Petro agri possessionem, pro quo integrum precium recepit. Ergo eodem

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo hæreticus,& quiuis alius suis bonis ipso iure priuat' tenetur bona sua reddere fisco,cui per legē adiudicata sunt, quanuis fiscus nō possit sine iudicis sententia illa capere. Quia (vt iam apertè probaui) ex hoc quòd fiscus nō potest capere,non sequitur necessariò,quòd alius nō tenetur reddere illi, qui iam assecutus est illorum bonorū dominiū. Et idem posset esse exemplū, si Franciscus habens in toto suo patrimonio mille aureos ducatos & nō amplius, reliquisset heredem suum Iohannē,legassetque Petro in testamento decē aureos ducatos. Iohannes tunc omnes mille ducatos possidebit post mortē Frāciſci,& (quod multò magis est) omniū illorū statim habebit dominiū, quannis sub hoc onere,quòd obligatur decē reddere Petro. Quia etsi teneatur reddere decē,nō tamē hos aut illos decē,sed quos ille maluerit: etsi ex alijs mutuò acceptis ducatis ille soluere vellet Petro decē ducatos,Iohannes liberabitur illo modo ab illa obligatiōe legati,nisi testator aliqua ratione motus,apertè expressisset dari Petro decē ducatos ex illis,quos ille reliquit,& nō de alijs. Quia igitur Iohānes hæres ex illis mille ducatis sibi relictis,non tenetur magis dare Petro hos decē ducatos, quā alios decē,conuincitur inde, Iohānem esse verum dominum illorum omnium mille ducatorū: quanuis hanc super se habeat obligationem, quòd tenetur (vt dixi) dare ex illis decem, quos ille maluerit. In hoc casu Petrus propria auctoritate non potest capere à Iohanne decem ducatos sibi in testamento legatos,nec tamen inde sequitur, quòd Iohannes non tenetur reddere illos Petro. Quia etsi Petrus nō capiat illos nec petat,tenetur tamē Iohannes reddere illi: quia tenetur satisfacere testatoris voluntati,qui absolutè præcepit hæredi,vt redderet decem ducatos Petro,& non sub conditione si ille petierit.

Fallentia tertia.

Tertiò constat illam prædictam consequentiam nō valere in casu quo Petrus emisset à Iohanne aliquam rem minus iusto precio, non tamen infra dimidium iusti precij,sed vltra: ita tamen quòd non parum fuerit Iohannes ex tali vēditione læsus. Petrus autem qui emit,etsi à principio bonā fidem habuerit,putās se iusto precio emisse & in nihilo nocuisse Iohanni,postea tamen apertè cognouit se nō parū fraudasse Iohannē in precio. Si hæc accidissent,prout frequenter accidere solent, Iohannes nō posset propria auctoritate capere, imò nec corā iudice petere vt Petrus illi satisfaciat de damno: quia hoc est illi prohibitū in.l.In causæ.§.Idem Pomponius.ff.de minoribus,&.l.2.C.de rescindenda venditione. Ex hoc tamen quòd Iohannes capere aut petere non potest,non sequitur quòd Petrus non teneatur reddere Iohanni omne illud,in quo fuit fraudatus. Quoniā lex diuina omnem talē fraudem,per quam à iusto precio receditur, prohibet & dānat. Nam Paulus Thessalonicensibus scribens,ait. Ne quis supergrediatur,neque circumueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus. Ex quibus Pauli verbis clarissimè cōuincitur,omnes illas leges, quæ cōtrahentibus permittunt se inuicē decipere, vt in prædicta.l.In causę.§.penul.& in.l.Itē si in precio,in fine.ff.locati. nihil prorsus valere in foro cōscientiæ,quia aperte cōtradicūt legi diuinæ. Valēt tamen in foro contentioso,quo ad hoc vt non rescindatur contractus emptionis & venditionis,præsertim si deceptio non transeat vltra dimidium iusti precij. Valent etiam illæ leges ad hoc,vt per illas tollatur actio ab eo,qui infra dimidium iusti precij deceptus est, ne possit agere contra deceptorem,vt reddat illi id,quod ex iusto precio ademit. Philippus Decius in cap.Canonum, de constitutionibus,licet hoc apertè fatetur,Calderinum tamen secutus dicit verū esse,illas leges,quæ deceptionem mutuam permittunt, nō obligare in conscientia,quando quis ex industria alium decipit. Si tamen non ex industria,sed præter intētionem in re ipsa deceperit,dicit decipientem esse tutum in conscientia: quia hoc (vt ait) permittitur ex iure canonico, quod non permitteretur si peccatū esset.

1.Thess.4.

Philippus Decius. Calderinus.

Sed

Sed maximè fallitur in hoc vltimo Philippus Decius, & quem ille sequutus est Calderinus. Quia etsi ille,qui nō ex industria,sed præter intentionem re ipsa deceperit,,non peccauerit propter deceptionis ignorantiam,quæ illum excusat, tamen postquā plenè agnouit alium esse ab illo in precio fraudatū, tenetur illi satisfacere de iniustitia,quam erga illum exercuit,quū id quod maioris precij erat, emit ab illo pro minori: aut quod minoris precij iustè æstimandum erat, multò maiori vendidit precio,& si non restituerit postquam cognouit se damnum intulisse,peccabit: quia iam cessat ignorātia,quæ illum ante excusabat. Simile enim contingit illi qui bona fide & iusto titulo, vt puta iure hæreditario capit alienū, putans esse suum,& iure hæreditario ad eum pertinere. Nam hic etsi propter ignorantiam excusetur à peccato alienum capiendo & retinendo,tamen cùm primùm illi constiterit esse alienum, peccabit si voluntate firma illud retinuerit. Quòd autem is qui præter intentionem fraudauit in precio alium, peccet,postquam cognouit se decepisse,si non satisfecerit de dāno quod alteri intulit,apertè probatur per illa Pauli verba,quæ nunc proximè citauimus. Ne quis (inquit ille) supergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem suum. Quæ verba interpretans Anselmus in commentarijs super Paulum,ait. Supergressio est,vbi pro minore precio illud quod maioris precij est, elicitur. Circumuentio autem vbi per dolum frater in ipsa venditione vel emptiōe decipitur, Hęc Anselmus. Ex quibus constat vtranque precij inæqualitatem esse à Paulo interdictā,siue ex industria illa fiat,siue præter intentionem. Et vtranq; esse peccatū apertè cōuincitur per id,quod Paulus statim subiungit,dicens. Quoniā vindex est dominꝰ de omnibus his. Nisi enim vtraque esset peccatū, dominus de illis non vindicaret. Quòd autem Philippus Decius dicit deceptionē illā quæ fit infra dimidiū iusti precij esse ex iure canonico cōtrahentibus permissam,non ita est. Quia licet iure canonicō illi soli qui vltra dimidiū iusti precij deceptus est,per sufficiens remedium subueniat, alijs tamē qui infra dimidiū iusti precij decepti sunt, nō præcipit, vt damnū sibi illatū deceptoribus remittant: nec decipientibus permittit,vt sic decipere possint,nisi fortè dicas permittere pro quo nullam admittit in iudicio actionem. Sed hæc permissio nullam tribuit conscientiæ securitatem, sed solùm imponit litibus terminum, quoniā nisi id fieret,innumeræ quotidie lites orirentur. Quum sic litibus obuiat, nihil hac ratione decipienti cōcedit, sed illū suæ conscientiæ relinquit,nō quidē vt liberè quod voluerit agat,sed vt iuxta diuinā legem operetur, à Deo solo & non iam ab hominibus in hac parte iudicandus. Tenetur ergo sic decipiens reddere id,in quo à iusto precio defecit, quanuis deceptus non possit pro hac re contra illum in iudicio agere.

1.Thessa.4. Anselmus.

Quartò ostēdo illius prædictæ cōsequētiæ malitiā in casu præscriptionis,quę bona fide incepit,sed postea desijt in malā fidem,non tamen publicè notam. Et, quo res sit manifestior, ponamus Petrum bona fide & iusto titulo, vt puta iure hæreditario possedisse rem aliquam præscriptibilem, & antequam finiretur legitimum præscriptionis tempus,cognouisse rem illam non esse suam,sed Iohannis qui etsi sciebat rem illam esse suā, neglexit illā petere quousque legitimum præscriptionis tempus iam fuerat elapsum. In hac rerum contingentia Iohannes non potest per se capere,nec in iudicio agere cōtra Petrū pro re illa recuperāda: quia per legitimū præscriptionis tēpus,quod est iā præteritū,repellitur ab actione,quā contra Petrū iustè habere poterat,præsertim cū non possit probare manē,quā contra Petrū iustè habere poterat,præsertim cū non possit probare manē,quā fidem,quam ante finitum præscriptionis tempus Petrus habuit. Sed nūquid ex hoc,quòd Iohānes non potest capere rem illā,licet inde inferre quòd Petrus nō tenetur in conscientia reddere illam Iohanni? Absit. Quia etsi Iohānes nec per se illam capere nec petere in iudicio possit,Petrus tamē salua conscientia illam retinere non potest,sed tenetur illam reddere Iohāni. Nam mala fide interueniēte,

Fallentia quarta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

anteq̃ sit finitũ legitimũ præscriptiõis tẽpus (vt dicitur in .c.fi de præscriptionibus) nullꝰ præscribere potest. Et in regula, Possessor, de regulis iuris, li.6. dicitur, quòd possessor malæ fidei vllo tẽpore nõ præscribit. Simile exemplũ potest dari ad ostẽdendã illius primæ cõsequẽtiæ malitiã, de illo, qui propter defectũ ꝓbationũ excidit à causa, & sic victus est in iudicio, vt causa illa iã transierit in rẽ iudicatã, & nõ possit iterũ ad litẽ reuocari. Vt si gratia exẽpli, Petrus cũ Iohãne cõtendat de alicuius agri possessione, quẽ dicit iniustè à Iohãne possideri, & vterque credat se iustã causam agere: sed Petrus, qui verè iustã causam habebat, deficiẽtibꝰ sibi necessarijs ꝓbationibus, vltimò sic dãnatꝰ est, vt causa trãsierit in rẽ iudicatã. Post modicũ verò tẽpus elapsum tam sufficientes ꝓbationes oblatæ sunt Petro vt si illas ante rẽ iudicatã ꝓtulisset in iudicio, sine vlla cõtradictione iudex pro illo sententiã dixisset. In hoc rerũ euẽtu, qui frequẽter cõtingere solet, Petrus nec agrum per se capere, nec pro illo in iudicio cõtẽdere potest: quia transijt in rẽ iudicatã. Neq; est hoc imputãdũ iudici, sed ipsi Petro, qui ea quę ad suã causam potissimũ pertinebant, corã iudice nõ ꝓtulit, quãdo proferre debuerat. Iudex autem nõ potest rem vltima sententia diffinitiua iudicatam, ad iudiciũ admittere, etiam si instrumenta noua offerat victus, ob quorũ defectum fuit cõdemnatus, vt dicitur in .l. Imperatores. ff. de re iudicata: nisi enim ita fieri mandatum esset, lites quantumlibet mortuæ reuiuiscerent, & sic nullus esset litibus finis. Neque obstat quod dicitur in .l. Admonendi. ff. de iureiurãdo. Quia illic solum tractatur de sententia data in re dubia, ꝓpter solum alterius partis iuramentum. Tunc em̃ si per instrumenta postea reperta cõstat iuramentũ fuisse falsum, retractatur sententia. In alijs verò negocijs, nisi illa ad rem publicã pertinerent, nunq̃ propter instrumenta postmodum reperta, reuocatur sentẽtia vltimo definita. Et ita in casu nostro Petrus, licet noua instrumenta reperisse se dicat, nõ poterit ad agri recuperationẽ agere cõtra Iohãnẽ in iudicio. Iohãnes autem qui sententiã pro se bona fide obtinuit, tenetur in cõscientia reddere agrũ Petro postq̃ illi notæ fuerit integræ ꝓbatiões, quæ apertè cõuincũt illũ agrũ esse Petri. Quia etsi iudex pro Iohãne sentẽtiã dedit, sentẽtia illa ab errore processit, quo iudex putauit nõ esse alias ꝓbationes, quæ Petro fauere possent, nisi illas, quas Petrus pro se obtulerat in iudicio: & ideo secundũ illas solas iudicauit, qui si illas, quæ nũc prodierũt in lucem, tunc vidisset, pro Petro cõtra Iohãnem sententiã haud dubiè protulisset. Hoc igitur nũc agnoscẽs, Iohãnes nõ potest falsa cõscientia retinere agrũ, quem pfectè nescit nõ esse suũ, sed tenetur illũ reddere Petro, cui Petrus (vt dixi) nec illũ capere, nec pro illo in iudicio cõtendere potest. Quia iudicis sententia nõ priuauit Petrũ dñio agri, quod verè habebat, cũ sine culpa Petri, quam suppono nullã interuenisse, iudex id facere non poterat: sed solũ declarauit illũ esse Iohannis. Nec de hac re mota fuerat coram iudice quæstio. nec Iohannes hoc à iudice petebat, vt Petrum pro crimine cõmisso priuaret dominio agri, & sibi adiudicaret: sed hoc solum à iudice petebat, vt declararet agrum ad se & non ad Petrum pertinere. Ergo Iohãnes, qui iam plene nouit iudicem fuisse deceptum, tenetur illum reddere Petro, cuius esse iam nunc plenè cognoscit.

Fallentia quinta.

Quintò adhuc apertissimè ostẽdo fallere illã prædictã cõsequẽtiã in casu cuiusdam legis regni Castellæ cõditæ à Carolo quinto huiꝰ nois Cæsare, Hispaniarumq; rege eiusdem nois primo in cõitijs ab eo habitis apud Madritũ anno dñi. 1528. Nam illic regni totius procuratores conuenientes in vnũ conquesti sunt, quòd sæpe cõtingebat, vt famuli, qui dñis seruiebãt, accepto sui seruitij præmio à dominis recedebant, & post aliquot annos iterũ solutionẽ sui seruitij petebant hac confidentia, quòd domini erant obliti datæ solutionis, aut si recordabantur, non poterant probare solutionem datam: & ob hanc causam sæpe, dominis eorum defunctis, petebant ab hæredibus sui seruitij solutionem, quam à

dominis defunctis iam acceperãt, & sic præmiũ iã semel illis solutũ, iterũ soluere sæpe cogebãt. Ne igitur hæc iterũ euenirẽt, oẽs regni procuratores in vnũ cõuenientes, in prædictis comitijs supplicarũt regi, qui simul erat Cæsar, vt tã insolẽtibus & procacibus famulorũ petitionibꝰ, per legẽ ab eo datã occurreret. Rex A eorũ supplicationibus, quas iustas esse intellexit, acquiescens legem statuit, quæ habetur inter alias illic conditas, in ordine. 157. sub hoc verborũ contextu.

Præcipimus, vt omnes famuli, qui ministrauerint quibuscũque personis istorum nostrorũ regnorũ obligentur petere id, quod prætenderint eis deberi de salario aut stipendio, de quo cũ dominis suis conuenerant pro suo ministerio, intra tres annos, à die quo à dominis suis recesserunt, computãdos. Quibus elapsis, non poterunt aliquid ea ratione à dominis petere, nisi ostenderint se intra illos tres annos petiuisse ab illis, quod sibi ratione seruitij debebãt, & dominos nõ solui sse nec satisfeciss illis, Hactenus verba legis. Iuxta huius legis dispositionẽ ponamus Petrum ministrum Fracisci recessisse à domo & ministerio illius sine solutione debita, & tres annos transisse absque hoc quòd Petrus solutionẽ petierit. His ita contingentibus, cõstat Petrũ nõ posse capere aliquid pro præmio sui ministerij, imò nec illud potest petere in iudicio. Sed nũquid inde necessariò sequitur, quòd Franciscus salua conscientia potest retinere præmiũ quod illi debebat? Absit, quia licet Petrus post illos tres annos nõ possit petere à Francisco præmiũ, nõ tamẽ amisit debitũ quod antea illi debebatur. Lex enim (vt ex illius verbis, quæ modo citauimus, cõstat) solum priuat illũ actione ad petendũ, & nõ dominio rei sibi debitæ. Nam lex priuans famulum actione illa, nõ dixit dominum esse liberum à debito. Si dominus non est liber à debito, sed adhuc post tres annos elapsos est debitor, ergo licet Petrus olim famulus illius non possit post tres annos transactos petere, Franciscus tamẽ dominus illius tenetur in cõscientia reddere Petro præmiũ sui beneficij, quod adhuc illi debet. Quia nisi quis B reddat quod debet, si potest, manet in peccato & saluus sic esse non potest. Nam Paulus ad Romanos scribens, ait. Reddite omnibus debita. Et paucis interpositis iterũ ait. Nemini quidq̃ debeatis, nisi vt inuicẽ diligatis. Præterea, ex ipsa dominorũ petitiõe, cõstat ipsos post tres ãnos elapsos nõ esse liberos à debito, quãuis sint liberi à molestia & fraude petitionis: qm̃ lex nõ plus, imò minus cõcessit eis q̃ illi petierũt. Procuratores autẽ, vt ex petitione illorũ cõstat, hoc solũ petierũt, vt prouideretur aliquo modo ne per elapsum lõgũ tẽpus obliuione pressi, cogerẽtur domini bis soluere ministris suis. Nõ tñ petierũt vt modꝰ daretur, quo ipsi liberarẽtur à debito, et nõ tenerẽtur soluere quod debebãt famulis suis. Iuxta petitionẽ illorũ rex statuit legẽ, nec magis illis cõcessit qũa petebãt, imò minus: quia illi petierũt, vt ministri, qui à dominis recesserãt, sine receptione stipendij post duos annos elapsos nõ possent petere illud: rex autem noluit priuare famulos actione petendi, nisi post tres annos elapsos. Procuratores regni insuper petierũt à rege, vt famuli, qui à dominis recesserãt, nõ possent post mortẽ dominorũ petere debitũ stipẽdiũ ab hæredibꝰ. Hoc autẽ rex nõ cõcessit, & meritò: quia posset dominus aliquis statim post discessionẽ famuli mori, & tunc facilè poterat sciri an famulus sui seruitij mercedẽ recepisset, an non. Et ideo rex omnibus, videlicet dominis & famulis prospiciens, & cupiens illos omnes seruare indemnes, tres annos concessit famulis, vt intra illos possent à dominis aut eorũ hæredibus petere debitum sui famulatus stipendium. Post illos tres annos negligẽter à famulis præteritos, cõcessit dominis & eorũ hæredibus, vt famuli non possent ab illis petere stipendium ratione seruitij promissum: quia petitio tam diu protracta præsumitur esse fraudulenta. Sed non fecit dominos liberos ab obligatione debiti quam ante habebant: quia (vt dixi) nec ipsi domini hoc petierunt, nec si petijssent, dignum fuisset, vt illis concederetur. Et hinc apertè con- Rom.13

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hugo de Celso.

uincitur erraſſe Hugonem de celſo in indice illo, ſiue (vt vulgus vocat) repertorio legum Hiſpaniæ, quod in lingua vulgari Hiſpana edidit. Nam hic in titulo de præſcriptione, verſu 17. prope finem, volens ſub compendio & ſub breuioribus verbis indicare hanc legẽ, de qua modo diſputamus, dicit dominos præſcribere contra famulos ſtipendium illis debitum, ſi illi à dominis recedentes, intra triũ annorũ ſpaciũ debitum non petierunt. Sed certè in hac parte ille nimiũ hallucinatus eſt: quia (vt dixi, & ex litera legis conſtat) domini ſolùm præſcribunt contra actionem famulorum, ne illi poſſent pro ſtipendio agere in iudicio, non autem præſcribunt contra debitũ, vt domini poſt tres annos ſic elapſos ceſſent debere quod ante debebant. Nec talis præſcriptio illis concedi poterat, quia iniuſta, & canonico iuri, cui in hac parte neceſſariò obedire oportet, cõtraria. Nã in capitulo vltimo de præſcriptionibus, quod, vt ex illius inſcriptione conſtat, in generali concilio fuit conditum, definitur vt nulla valeat abſque bona fide præſcriptio, tam canonica quàm ciuilis. Quia talis (vt illic oſtenditur) nõ poſſet ſine peccato mortali fieri, & dicit eſſe generaliter derogandum omni conſtitutioni atque conſuetudini, quæ abſque peccato mortali non poteſt obſeruari. Et hinc apertiſsimè conuincitur dominos, qui ſciunt ſe nõ ſoluiſſe famulis ſuis ſtipendium, non poſſe præſcribere contra illos, quãuis fuerint tres anni elapſi poſt diſceſſum famulorum, & illi nunquam in illis annis petierint ſtipendium. Quia in illis tribus annis ſi habent notitiam ſe retinere alienum, habent etiam malam fidem, & per conſequens præſcribere non poſſunt. Poſſeſſor enim malæ fidei, (vt dicitur de regulis iuris, libro. 6.) nunquam præſcribit. Ex hoc loco facilè poterit lector intelligere, quantum referat legere indices, aut repertoria, an ipſas origines. Nã ſi ego illi repertorio legũ Hiſpaniarum fiſus fuiſſem in hac lege, de qua nunc diſputamus, fuiſſem circa illius intelligentiam deceptus, perinde ac illius repertorij auctor.

Ecce vides lector, quot & quàm manifeſta exempla protuli, quibus apertiſsimè conuincitur hanc conſequentiam nihil prorſus valere. Fiſcus non poteſt capere bona à Petro, ergo Petrus non obligatur in conſcientia illi reddere. Nam ſi conſequentia illa eſſet bona, & neceſſaria, vbique ex hoc quod eſt, non poſſe capere bona ab aliquo, ſiceret inferre alium non teneri reddere illi. Hoc autem non poſſe vbique inferri, multis euidentibus exemplis demonſtraui, & multò pluribus demonſtrare potuiſſem: & inde apertiſsimè conuincitur priorem illam conſequentiam eſſe malam. Et ex his omnibus (vt ad priorem & præcipuam argumentationem reuertamur) etiam conuincitur in illo cap. Cùm ſecundum leges. §. Confiſcationis, non concedi hæretico bonorum ſuorum poſſeſsionẽ, quouſque ſit per iudicẽ cõpetentem de crimine hęreſis damnatus. Quia licet illic præcipiatur, vt fiſcus non poſsit bona hæretici capere antequam ille ſit de crimine hæreſis condẽnatus, inde tamen (vt iam multis argumentis probaui) non ſequitur, quòd hæreticus poſsit retinere, & non teneatur illa reddere fiſco. Cùm igitur iam apertè oſtendi in illo ſæpe citato cap. Cùm ſecundum leges, non concedi expreſsè, nec ex conſequenti bonorũ ſuorũ retẽtionẽ vſque ad ſui criminis damnationem, oportet vt qui talem retentionem iuſtam eſſe dicunt, aliam legem oſtendant, quæ apertius illam bonorum retentionem concedat hęretico, aut cuiuis alteri, qui fuerit propter aliquod crimen ſuis bonis ipſo iure priuatus. Et ſi talem mihi oſtenderint, ex nunc promitto me cantaturum palinodiam. Si autem ipſi nullam talem legẽ proferre poſſunt, ratio euidens cogit eos, vt in meã ſe tranſferant ſententiam, niſi adeo indurati ſint, vt obſtinato animo velint ſine vlla ratione tueri ſuam. Quidam iuris ciuilis peritus, & mihi antiquo amicitiæ fœdere conũctus, videns ſententiam meã, quam de hac re in lib. 2. de iuſta hæreticorum punitione cap. 6. protuleram, mihi per literas (longe enim à me diſſabat)

ſcripſit

ſcripſit non placere illi meam illã ſententiam: & poſtquã ego illi reſcripſi, petẽs vt mihi legem aliquã proferret, quæ ſuorũ bonorũ poſſeſsione hæretico concederet, quouſque ille eſſet de crimine hæreſis damnatus, quia in illo cap. Cũ ſecũdum leges, ego apertè probabam illud expreſsè non concedi. His viſis, ille poſt diutinum ſtudiũ, et longã huius rei inquiſitionem, reſcripſit mihi non eſſe neceſſariũ vt hoc expreſsè hæretico concedatur, ſed ſatis eſſe, quòd cũm ille ante crimen commiſſum habuerit dominiũ & poſſeſsionẽ bonorũ ſuorum, & poſt crimẽ cõmiſſum ante ſentẽtiã à iudice datam, ius non priuet illũ niſi ſolo dominio & non poſſeſsione, videbatur illi inde conuinci, quòd hęreticus vſque ad datam ſententiã maneat in poſſeſsione bonorum ſuorũ. Huic reſponſioni nihil per literas obieci, quia videbã cõmode id me facere non poſſe, hoc tantũ reſcripſi, dicta illius, quanuis amiciſsimi & doctiſsimi viri eſſent, nihil me mouere, et me illi nõ per ſecretas literas ſed per publicã ſcripturã impreſsioni mandatã citiſsimè reſpõſurũ. Fateor quidẽ hæreticũ eſſe in poſſeſsione, et ideo non fuit opus tot illum amicũ meum hinc inde citare leges & doctorũ teſtimonia, vt probaret hęreticum, antequã ſit de ſuo crimine dãnatus, habere ſuorũ bonorũ poſſeſsionẽ. Nõ enim ſum tã hebetis ingenij, vt hoc nõ agnoſcã: nec tã effrons & induratus, vt hoc negare audeam. An iuſtam ille habeat poſſeſsionẽ eſt quæſtio, & non an habeat nudã poſſeſsionẽ. Nam etiã poſtq̃ fuerit declaratũ per iudicẽ illũ eſſe hæreticũ, imò etiã poſtquã iudex illũ expreſsè condemnaſſet ad priuationẽ bonorum, adhuc hæreticus haberet poſſeſsionẽ bonorũ ſuorũ quãuis nõ iuſtã, quouſque fiſcus illa caperet. Quia etſi fiſcus poſt datã à iudice ſententiã ſtatim illud habet ius ad apprehendẽdũ bona & capiendũ illorũ poſſeſsionẽ, nõ tamẽ ſtatim ſine vlla mora capit bonorũ poſſeſsionẽ, quia non ſtatim apprehendit illa. Et generaliter loquendo, omnis malæ fidei poſſeſſor rem poſsidet: quia niſi poſsideret, nec bonæ nec malæ fidei poſſeſſor diceretur. Hoc igitur ſolũ inquirimus, an iuſtè poſsideat bona ſua hæreticus, aut quicunque alius, qui propter crimẽ ſuum eſt bonis ſuis à iure priuatus. Et ego ſentio illũ iniuſtè poſsidere, qa nulla lex expreſsè concedit illi vt poſsit bona, quæ iam nõ ſunt ſua, retinere. & hoc in proximè ſequenti cap. Deo fauente, multo apertius probabo in reſponſione quarti argumenti quod contra me obiecit idem amicus. Quòd autẽ ille dixit non eſſe neceſſarium vt hoc illi expreſsè concedatur, falſum eſſe conuincitur per regulã ſuprà citatã ex Clem. Exiui de paradyſo, quæ ſic ait. Vbi aliquid alicui generaliter prohibetur, quod expreſsè non conceditur, intelligitur denegatũ. Sed retinere alienũ inuito domino, eſt hæretico perinde ac alijs omnibus generaliter prohibitum, ergo niſi ſit illi aliquid in hac parte expreſsè conceſſum, intelligitur denegatũ. Secundũ quod ait ius priuaſſe hæreticũ ſolo dominio & nõ poſſeſsione, ſi intelligat de nuda poſſeſsione ſiue iuſta ſiue iniuſta, verũ eſt quod ait: ſed ego (vt dixi) de tali poſſeſsione non contendo. Si verò intelligat de poſſeſsione iuſta, falſum eſt quod ait: quia eo ipſo, quo priuat' eſt dominio bonorũ, priuatus eſt iuſta poſſeſsione illorũ, ita vt licet poſsideat, non tamẽ iuſtè poſt talẽ priuationem dominij. Nã (vt dicit regula iuris in. 6.) Cũ quid prohibetur, prohibẽtur omnia quæ ſequuntur ex illo. Poſt crimen hæreſis pertinaciter cõmiſſum ab hæretico ius prohibet illũ eſſe dominũ bonorũ ſuorũ, ergo prohibet etiã iuſtũ eſſe vt ille bona ſua poſsideat. Quia ſicut ex dominio bonorum aliquorum ſequitur iuſtam eſſe illorum poſſeſsionem, ita ex priuatione dominij ſequitur priuatio iuſtæ poſſeſsionis, niſi alicui ſit ſpecialiter aliud conceſſum.

Secundo principali argumento probo eum qui à iure propter aliquod crimẽ priuatus eſt bonis ſuis, teneri in conſcientia reddere illa fiſco, cui ab ipſomet iure adiudicata ſunt, etiam antequam ſit de ſuo crimine damnatus à iudice. Si iudex definitiua ſententia declararet illum commiſiſſe crimen, propter quod eſt

ipſo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso iure suis bonis priuatus, statim sine alia cõdenatione teneretur in conscietia reddere bona sua fisco, cui ipso iure est traditum illorũ bonorum dominiũ: ergo ante talem sententiã criminis declaratiuã tenetur in cõscientia reddere illã fisco. Assumptum est ab omnib', præterq; ab vno Caietano concessum. Omnes enim præter Caietanum fatentur solã sententiã criminis declaratiuã esse satis ad executionẽ sententiæ à iure latæ. Caietanus autẽ (vt iam aliàs dixi) censet illam sententiam non esse satis, sed esse insuper necessãriam iudicis sententiam quæ reum damnet ad pœnam. Sed hæc illius opinio apertè conuincitur per illud cap. Cùm secundum leges, in. §. Confiscationis, vbi Papa ad executionẽ confiscationis, siue ad occupationem bonorum hæretici, nõ dicit esse necessãrium promulgari sententiam de pœna, sed solùm de crimine, & hanc satis esse dicit quia nihil amplius expectandum esse præcipit. Consequentia huius secundi principalis argumenti probatur per hoc, quòd illa sententia criminis declaratiua nullam nouam obligationem imponit hæretico: & inde euidentissimè sequitur, quòd si post datam talem sententiam est obligatus reddere, etiam ante illam sit obligatus: & si ante non est obligatus, nec etiam postea. Vt autem hoc apertissimum faciam, interrogare oportet quam ob causãm præcipitur talem sententiam criminis declatiuã dari ante apprehensionem bonorum, & quid illa operetur. Illa sententia nõ ob aliud dari præcipitur, nisi vt prius cõstet crimen esse commissum, & inde postea constet meritò illi pœnam infligi. Et meritò hoc ante bonorum apprehensionẽ fieri præcipitur: quia nisi ita decretum esset, fortè fiscus cupiditate ductus, sæpe fingeret crimen esse vbi crimen non est: & sic sæpe bona acciperet ab illis qui tali pœna essent prorsus indigni. Ne igitur tantæ cupiditati occasio aliqua præberetur, si liberũ esset fisco bona apprehendere, quando ille censeret talem pœnã esse meritò infligendã, non fisco sed iudici hoc cõmissum est, vt ille prius de crimine dicat sententiam, antequam fiscus bona apprehendat. Alioqui ipse fiscus esset simul actor & iudex, quæ duo nulli simul iure competere possunt, vt dicitur in cap. Multi. 2. q. 1. Ex his apertè conuincitur, vt licet hæc sententia, quæ crimen declaret esse cõmissum, sit in foro cõtentioso & in ordine ad fiscum necessãria, non tamen in foro conscientiæ in ordine ad ipsum qui crimen cõmisit, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus. Hæc consequẽtia probatur, quia multò magis constat suum crimen ante iudicis sententiam illi, qui illud cõmisit, quàm alijs post datam sententiam, ergo propter illum non est necessãria sententia declarans crimen esse cõmissum, sed solum propter alios. Nec propter alios iuxta sententiã Dominici de sancto Geminiano, est semper talis sententia necessaria. Quia (vt alias dixi) ille censet talem sentẽtiam non esse necessariam, quando factum est notorium. Hoc ideo dixit, quia iudicauit ad hoc tantum illam sententiam requiri, vt per illam esset manifestum crimen esse cõmissum: & cognouit posse alio modo aliquid esse manifestum quàm per sententiam: & ideo putauit idẽ fieri posse, si alio modo crimen esset manifestũ, ac si manifestaretur per sentẽtiam. In cap, Cũ olim, de verborum significatiõe Innocẽtius Papa tertius declarãs quid debeat dici manifestum, tres modos quibus id cõtingere possit, ostẽdit sic dicens. Offensam illam nos referibimus intelligere manifestã, quæ vel per confessionẽ, vel probationẽ legitimè nota fuerit, aut euidentia rei quæ nulla possit tergiuersatione celari, Hęc ille. Glossa in illo cap. in verbo, confessionem, addit quartum modum, qui est per sententiam. Sed nõ erat opus addere illum, quia includitur in illo modo secundo, qui est per probationem legitimè factã: quoniam sententiam sine probatione iudex ferre nõ posset. Si crimen est per aliquẽ aliorum duorum modorum manifestum, vt puta per cõfessionem, aut per facti euidentiam, non est opus sententiam declarantẽ crimen pronunciare, vt de crimine constare possit. Nam multò magis est notum, & multò magis apertè constat id, quod

C

Caietanus.

Dominicus.

quod per rei euidentiam cognoscitur, quàm si cognosceretur per sententiã iudicis, aut per confessionem delinquentis. Quoniam ea quæ sunt nota aut manifesta per sententiam, aut per confessionem, solùm cognoscuntur per notitiã abstractiuam, quæ habetur in absentia rei cognitæ. Quæ vero sunt nota per rei euidentiam, necessariò oportet cognosci per notitiam intuitiuam, quæ non nisi de re præsenti haberi potest: quoniam de re contingenti, quale est omne crimen quod committitur, non potest haberi euidentia, nisi per notitiam intuitiuã. Præterea, circa ea quæ tantummodo sunt manifesta per sententiam aut confessionẽ, potest esse error aut deceptio. Quoniam iudex iuxta allegata & probata iudicans, potest decipi à testibus, qui aliter quàm res se habebat, testati sunt, & ipse deceptus, decipiet sua sententia alios qui putabunt ita rem se habere, vt ab illo declaratum est. Is etiam qui se deliquisse ore proprio confessus est, metu tormẽtorum aut alia causã vrgente potuit fateri se fecisse quod nunquã fecerat, & sic auditores decipere. Circa illa verò quæ sunt per rei euidentiam manifesta, nullus decipi potest, alioqui non esset in illis rei euidentia. Ex quibus omnibus cõuincitur verum esse id quod dixi, multò magis esse notum & manifestũ id, quod per rei euidentiam cognoscitur, quàm si cognosceretur per sententiam iudicis, aut per confessionẽ delinquentis. Et inde sequitur, vt si sententia iudicis declarans crimen esse commissum ad hoc solum sit necessaria, vt per illam de crimine constet, non sit necessaria talis sententia, quando crimen est per rei euidentiam manifestum, prout Dominicus docet, & illi consentit Felinus in cap. Ganonum, de constitutionibus. Quia quod per rei euidentiam cognoscitur (vt iã probaui) multòmagis constat, quàm si cognosceretur per sententiam. Ponamus ergo, gratia exempli, Petrum hæreticum qui coram fisco & alijs cẽtum testibus obstinatissimo animo asserit & tuetur hæresim manifestissimam, de qua nec rusticissimus homo dubitabit hæreticam esse. Ponamus illum dicere Christũ non esse Deum nec crucifixũ, nec à mortuis resurrexisse, aut aliud simile æquè apertè hęreticum, vt præcedentia. Eo rerum euẽtu, iuxta Dominici & Felini sentẽtiã, fiscus nõ expectata iudicis sententia poterit bona Petri illo inuito capere. Quia multò melius illi & alijs videtib' & audiẽtibus cõstat de crimine Petri, qũã per solam sententiã cõstare poterat. Sed ista quæ ad fiscũ pertinent, propterea quòd ad forum contentiosum spectant, ego nunc prorsus omitto: & ad ea solùm quæ hæreticum in conscientia solúmodo circa bona sua tangunt, disputationẽ reduco. Nam quid ille de bonis, quibus est ipso iure priuatus, agere teneatur, non respicit forum cõtentiosum. Pro isto igitur dico non esse necessariã iudicis sententiam, vt ille bona olim sua reddere teneatur fisco. Quia ille melius nouit crimen suum quàm alij noscere poterunt post sententiam à iudice datam imò melius quàm alij qui audierunt illum pertinaciter suam hæresim defendẽtem. Quia etsi illi qui audierunt noscant per euidentiã illũ constãter tales hæreses asseruisse non tamen euidenter agnoscunt animum quo illas asseruit. Non enim possunt euidẽter cognoscere, an ita intus in animo sentiat, vt foris ore profert. Nã de illo Naaman leproso legimus, quòd postquam septies lotus in aqua Iordanis, mundatus fuit à lepra, reuersusque ad Heliseũ, dixit illi. Verè scio quòd non sit Deus in vniuersa terra, nisi tãtum in Israel. Et paucis interiectis subdit. Non faciet vltra seruus tuus holocaustum, aut victimã dijs alienis, nisi domino. Hoc autẽ solũ est, de quo deprecaris dominum pro seruo tuo. Quando ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret: & illo innitente super manum meã, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi dominus pro hac re. Qui dixit ei. Vade in pace. Si quis Iudæus videret Naamã in templo sic adorantem, iudicaret illum idololatram, putans illum intetius idem sentire quod foris ostendere videbatur. Qui autẽ sic de Naamã iudicasset, deceptus fuisset

A

B

Dominicus. Felinus.

4. Reg. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisset: quoniam licet in templo idoli adorabat, non tamen idolum, sed verum Deum Israel adorabat. Alioqui non illi concessisset Helisæus in tẽplo idoli adorare, si idolum adorare debuisset. Potuisset etiam nunc contingere, vt Petrus ob aliquam quamuis turpem causſam hæresim aliquam voce tantum constanter asſereret, aliud animo sentiens. Quisquis illum sic asſerentem audiret, iudicans illũ hæreticum, falleretur. Quia etsi grauiter peccaret non faciens ore confessionẽ ad salutem, & ob hoc meritò hæreticus ab ecclesia censeretur, propterea quòd illa non de occultis, sed solũ iudicat de manifestis: tamen in veritate coram Deo qui scrutatur corda, hæreticus non est. Quia hæresis non consistit in opere exterioti, sed in interiori mentis credulitate. At hæreticus aut quiuis alius, qui cõmisit crimen, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus, non potest decipi circa seipsum, quando res est crimen apertum. Nam ipse optimè nosci semetipsum, & melius scit sine iudicis sententia se rem perpetrasse, quàm alij scire possunt per iudicis sentẽtiam, imò melius quàm alij qui illum talem rem fecisse viderunt. Quia ipse animum suum quo rem illam peregit, quem alij scire non possunt, optimè nouit. Ergo vt ipse delinquẽs suum debẽtum agnoscat, nulla indiget sententia. Potest tamen contingere, vt licet ipse sciat se rem illam perpetrasse, nesciat tamen an tam malè rem gesserit, vt sit meritò connumeranda inter illa crimina, propter quæ priuatio bonorum est ipso iure inflicta. Tunc enim (vt cap. 5. huius secundi libri me dixisse memini) non teneretur reddere bona fisco, donec illi aut per iudicis sentẽtiam, aut per doctrinam virorum peritorum, quibus meritò credere teneatur, plenè constiterit crimen à se cõmissum esse ex illis, propter quæ est à iure priuatio bonorum irrogata. Si prorsus ignorat rem ab eo gestã esse crimẽ, talis potest accidere ignorantia, quæ illũ excusat à pœna sicut à culpa. Si dubitat esse crimẽ, tunc tenetur consulere viros doctos, & postquam ab illis intellexerit se crimen cõmisisse cui est ipso iure priuatio bonorũ inflicta, tenebitur reddere bona fisco, cui sunt ab ipso iure adiudicata. Sed hic posset dubitatio non leuis oriri, an ignorans talem priuationem bonorum esse ipso iure inflictam propter aliquod crimen, incidat in illam quum sciens commiserit illud. De hac tamen re quæ meo iudicio non est parum difficilis, nihil nunc dicã propterea quod postea vno integro capitulo de hac re dicere statui. Opus est iam vt hoc argumentum, quod tam latè protraximus, sub breuiore compedio colligamus, ne per tam latum orationis fluxum argumenti vires defluant, & minuantur. Reus post datam à iudice sententiam crimen declarantem tenetur reddere bona sua fisco: ergo etiam tenetur illa eidem reddere ante talem sententiam datam. Assumptum est manifestum & ab aduersarijs concessum. Consequentiã sic apertissimè probo. Quidquid sententia criminis declaratiua operari potest circa reum, illud habet in se reus absque tali sententia: ergo eandem obligationem ad reddendum bona habet ante talem sententiam, quam habet post illam datam. Consequentia ista vltima est notissima, quia si aliquam obligationem haberet reus post sententiam datam, quam non habebat ante illã, falsum esset quod in antecedente assumitur: reum in se habere absque tali sententia quidquid illa sententia criminis declaratiua operari potest circa eum. Sed assumptum illud sic probatur manifestè. Sententia illa criminis declaratiua nihil aliud operatur, nisi declarare crimen esse ab illo commissum, vt sic alijs constet illum incidisse in pœnam à iure inflictam. Nam ob hanc causſam sententia illa dicitur solũ criminis declaratiua, & non condemnatiua, quia per illam non condemnatur reus ad pœnam ad quã erat iam à iure damnatus, sed declaratur reũ cõmisisse illud crimen. Hoc autẽ ipse reus ante talẽ sententiã optimè nouerat: verũ est ergo reum omne illud secluſa sentẽtia criminis declaratiua habere in se, quod illa sententia posset in illo operari: & inde apertissimè cõmincitur, vt si post datam sentẽtiam criminis

criminis declaratiuã tenetur reddere bona fisco, teneatur etiã illa reddere ante talem sententiam datam: aut si ante talẽ sententiã non tenetur, non teneatur etiã post illam, cùm talis sententia nihil in ipso reo (vt dixi) faciat, quod ille sine vlla sentẽtia nõ habeat. Hoc argumẽtũ, nisi ego protinus delirio, nõ solũ suadet, sed rem verã esse velut digito demonstrat: quoniã adeò cõuincit vt nullã aduersarijs rimulã relinquat qua elabi possint, quin statim comprehendantur.

Tertio principali argumento eandem conclusionem sic probo, & statuamus prius fiscum per rei euidentiam, quę nulla potest tergiuersatione celari, scire Petrum commisisse crimẽ, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus. Si fiscus tunc ante sententiam criminis declaratiuam caperet à Petro, illo inuito, bona illius, non teneretur illi restituere: ergo Petrus antequam fiscus capiat, tenetur illi reddere. Consequentia est notissima, quia non potest esse vt res quæ non sit pluribus communis, sed vnus solũ est illius particularis dominus, possit ab vtroque duorum iustè possideri altero illorum semper inuito. Et hinc apertè cõuincitur necessarium esse, vt si Petrus ante sententiam datam iustè retinet sua bona, fiscus qui Petro inuito accepit, illa iniustè possideat, & teneatur illi restituere: aut si fiscus iustè accepit & non tenetur restituere Petro, necessarium est vt Petrus qui inuito fisco detinebat, iniustè possideret, & sic teneretur reddere fisco. Oportet igitur alterum illorum iniustè possidere, & teneri ad reddendum alteri, quum illo inuito talia bona possederit. At fiscus postquam bona Petri ante sententiam illo etiam inuito accepit, iustè illa possidet, nec tenetur illa Petro restituere: ergo Petrus ante talem sententiã iniustè possidebat, et tenebatur illa reddere fisco. Antequam probem fiscum iustè possidere, declaro me hic non loqui de iustitia completa quæ caret omni vitio & peccato, sed solum de illa quæ caret obligatione restitutionis: quomodo dicitur meretricem iustè possidere mercedem suæ prostitutionis: non quòd in ipso contractu non peccet, sed quòd non obligatur ad restitutionem eius quod sic accepit. Iuxta hunc modum dico fiscum iustè possidere bona per vim à Petro capta: quia licet sic accipiendo fortè peccauit, non tamen tenetur ad restitutionẽ illorum, quamuis sic per vim acceperit. Quòd nõ teneatur ad restitutionem, probatur apertissimè per. l. Quod à quoquam. ff. de regulis iuris, quæ sic ait. Quod à quoquam pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. At bona quæ fiscus exegit à Petro ob crimen ab illo commissum, pœnæ nomine accepit: ergo fiscus illa eidem restituere nõ cogitur. Nõ video quid huic argumẽto responderi possit, nisi fortè quis dicat legẽ illam nunc proximè citatam valere in foro contentioso, & non in foro conscientiæ: ita vt licet fiscus non sit in foro contentioso cogendus ad restituendum quod pœnæ nomine accepit, tamen in foro conscientiæ restituere cogatur. Sed iuxta hunc modum etiam dicere oportebit illum. §. Confiscationis, in cap. Cùm secundum leges, obligare solùm in foro contentioso, & non in foro cõscientiæ, aut ostendãt cur potius hæc lex quàm illa obliget in foro cõscientiæ. Philippus Decius in commentarijs suis super titulum. ff. de regulis iuris, interpretans hanc prædictam legem, Quod à quoquam, dicit illam non minoris potestatis & valoris esse pro foro conscientiæ quã foro contentioso, si id quod est pœnæ nomine exactum, fuerit delicto commensuratum. Et ibidẽ suã 1ã priorẽ sententiam quam asſeruerat in cap. Canonum, de constitutionibus, repetit ferè sub eisdem verbis quibus tunc illam protulerat, dicens pœnam à lege statutam, si iusta illa sit, & non excedat delictum, deberi in foro conscientiæ. Sententiam Philippi Decij laudat & sequitur Iohannes Ferrarius Montanus, qui in commentarijs quæ edidit super eundem titulum. ff. de regulis iuris, interpretans prædictam legem, ait. Sed quòd aliqui regulam nostram in foro pontificio (quem conscientiæ vocant) consistere nõ volunt, nisi me fallit opinio, vero haud consonat. Nusquam enim

Philippus Decius.

Iohannes Ferrarius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim inuenio etiam sacris canonibus expressum, quòd pœna non debeatur, tantũ abest vt exacta repeti possit, Hæc ille. Si illa regula iuris in fõro cõscientiæ vi suam & potestatem (vt isti interpretantur) exercet, inde apertissimè conuincitur fiscum non esse obligatum in conscientia ad reddendum Petro bona, quæ ille inuito propter illius crimen accepit ab eo ante sententiam à iudice datam. Ex quo vlterius sequitur Petrum ante talem sententiam teneri ad reddendum illa fisco. Præterea, ad maiorem huius argumenti confirmationem potest argui, per hoc quòd licet sententia criminis declaratiua sit necessaria ante apprehẽsionem bonorum, non tamen sic necessaria, vt si illa secluſa bona apprehendantur, talis apprehensio non valeat. Nam Innocentius qui summã inter iuris canonici interpretes tenet auctoritatem, in cap. Ex ratione, de appellationibus, dicit quòd si executio pœnæ fieret sine sententia, valeret. Et hanc Innocentij sententiam laudat, & dicit eam esse memoriæ commendandã Baldus, qui in cap. 1. de feudo sine culpa non amittendo hæc ait. Sed sine aliqua declaratione facta executio, non esset propterea iuri contraria, per ea quæ notat Innocentius de appellationibus, cap. Ex ratione, Vbi nota quòd in mera executione nulla est necessaria cognitio vel dilatio, quod dictum tene menti, Hæc Baldus. Hæc autem tam illustrium virorum sententia licet ab illis non probetur, probari tamen potest apertè per illum §. Confiscationis, in cap. Cùm secũdum leges, cui potissimum aduersarij innituntur ad probandum sententiam esse semper necessariam ante executionem. Nam in illo capitulo licet Papa præcipiat, vt bona non apprehendantur ante iudicis sententiam crimen declarantem, non tamen dicit irritũ esse & inane, si secus actum fuerit. Igitur cùm Papa non apponat decretum reuocans factum, solùm inde colligere licet fiscum peccasse, propterea quòd contra ecclesiæ præceptum bona Petri illo inuito ante iudicis sententiam accepit. Apprehensio autẽ, cùm illam Papa non dicat esse inanem & nullam, necessariò erit firma & valida. Si illa apprehensio valet ante iudicis sententiam, quum alias de crimine constat, consequens est, vt fiscus non teneatur restituere quod sic accepit: quoniam nihil prorsus illa apprehẽsio valeret, si fiscus quod sic accepit restituere teneretur. Et hinc conuincitur illam regulam iuris ex titulo digestorum citatam valere, nõ solum in foro contentioso, sed etiam in foro conscientiæ, vt fiscus quod pœnæ nomine accepit, restituere non cogatur, etiam si ante iudicis sententiam acceperit. Quia talis bonorum acceptio, licet sit a iure prohibita, non tamen est ipso iure reuocata & tanquam nulla declarata, quod erat summè necessarium, vt talis bonorum apprehensio esset obnoxia restitutioni. Si fiscus quod sic ante iudicis sententiam accepit à Petro illo inuito, iustè possidet & non obligatur restituere illi: Petrus ergo antequam fiscus apprehenderet, iniustè contra fisci voluntatem possidebat. Quia (vt suprà diximus) non est possibile, vt vterque illorum altero inuito iustè possideat. Si Petrus ante iudicis sentẽtiam iniustè possidet bona illa, ergo ante talem sententiam tenetur in conscientia reddere fisco. Quia nõ ob aliam causam iniustè detinet, nisi quòd possidet contra volũtatem fisci, qui ipso iure post crimen à Petro commissum est factus illorum dominus. Rursum, ad maiorem huius argumenti confirmationem ponamus fiscum volentem per vim capere bona à Petro ante iudicis sententiam, & Petrum illi resistentem. Ecce bellum inter illos duos inceptum, quod necessarium est, vt sit ex altera parte iniustum. Non est iniustum ex parte fisci, iniustitia quæ illum faciat restitutioni addictum: ergo est iniustum ex parte Petri. Simili argumẽto probat beatus Thomas in 2-2. quæst. 69. ar. 4. non licere ei qui iustè damnatus est ad mortem, se defendere ab illis qui mortem illi infligere nituntur. Si Petrus iniustè illa bona ante iudicis sententiam tuetur, ergo ante talem iudicis sententiam tenetur illa reddere fisco, vt contra illius voluntatem illa non possideat.

Innocẽtius.

Baldus.

Thomas.

Quarto

Quarto principali argumento eandem priorem conclusionem probo: & vt apertius agam, pono prius (vt in proximè præcedenti argumento feci) Petrum commisisse crimen, propter quod est ipso iure suis bonis priuatus, quod crimen fiscus nouit per rei euidentiam quæ nulla possit tergiuersatione celari, sed caret testibus quibus illud in iudicio probare possit. Fiscus tunc secretò potest capere ab hæretico quod potuerit in recompensationem bonorum, quæ se inuito ille tenet: ergo Petrus in conscientia tenetur illi reddere. Consequentia ista est nota, quia nunquam licet propria auctoritate compensationem ab alio sumere, nisi quando alius verè aliquid retinet quod reddere tenetur. Assumptum verò, ex quo tota huius argumenti vis pendet, probatur per hoc, quòd nunquam aliquis propter defectum probationis amittit ius quod verè habet, vt dicitur in. l. Duo sunt Titij. ff. de testamentaria tutela. At communis est Theologorum & iurisperitorum sententia, vnumquemque posse sibi ius dicere quando deficit sibi sui iuris probatio. Nam glossa in cap. Ius gentium, in verbo, Sedium, distinctione prima, dicit hominem propria auctoritate posse capere rem suam ab alio detentam quando illam per iudicem assequi non potest. Pro qua re citat primũ & secundum capitulum. 23. quæst. 2. In quibus locis id solum dicitur, bella posse iustè geri, & inde deducitur id quod glossa dixit. Quia nisi homo posset iudice deficiente capere propria auctoritate quod est suum, non posset bellum geri, cùm hac sola ratione bellum geri possit, quòd deficit iudex qui compensationem damni aut iniuriæ reddere possit. Citat etiam legem, Ait prætor §. Si debitorem. ff. Quæ in fraudem creditoris, vbi qui fugientem debitorem propter iudicis defectum capit, decernitur non esse puniendus. Guiliermus Altisiodorensis in sua summa theologiæ, in tractatu de restitutione, quæst. 6. dicit hominẽ posse propria auctoritate capere ab alio quod suum est, quando sine scandalo facere potest, & deest iudex cuius auctoritate id facere possit. Ob hanc causam Alexander de Ales. 4. parte. quæst. 86. membro secundo, dicit filios Israel, licet Deus hoc illis nõ præcepisset, potuisse capere ab Aegyptijs spolia quę ab illis acceperunt. Quia potuerunt compensationem sumere pro seruitio quo seruierũt in luto & latere. Hac eadem ratione motus Petrus à Palude, in quar. sent. d. 35. q. 1. art. 4. dicit coniugem innocentem certum de adulterio alterius si non potest probare adulterium posse repellere adulterum à toro: quia (vt inquit) defectus probationis non est ex culpa sua. Et dat exemplum de eo qui debitorem fugiẽtem accipit, & de illo qui furatus est mihi centum, & non possum probare, à quo dicit me non solũ posse tantundem retinere de suo, sed etiam occultè accipere. Dicit enim quòd quando iudicis copia haberi non potest, aut propter defectum iudicis, aut aduersarij, quem fortè ob illius potentiam timet, & ob hoc non audet illum ad iudicium vocare, aut aliter sine culpa sua aliquis non potest judicium et iustitiam impetrare, ille potest sibi ius dicere. Aliàs omnia bella (vt inquit ille) essent iniusta. Ob eandem rationem Adrianus in quodlibeto sexto, art. 1. generaliter dicit licere homini propria auctoritate rem suam vel æquivalentem dum sine scandalo & sine turbatione fieri poterit, recuperare. Quia ius humanum (vt inquit) hoc prohibet ne sequatur turbatio aut scandalum, & inde deducit, quòd si bene prospectum fuerit scandalo, nihil illicitum fit, cùm quis rem suam propria auctoritate capit. Et, quod magis notandum est, dicit quòd licet cum scandalo & per vim rem suam accepisset, quanuis peccaret, non tamen teneretur in foro spirituali acceptum restituere. Et probat quia. l. Si quis in tantam. C. Vnde vi. & .l. Extat. ff. Quod metus causa. & cap. Placuit. 16. quæstione, 6. & cætera huiusmodi humana iura non priuant hominem ipso facto, dominio, sed decernunt priuandum esse, vt notat glossa in dicta leg. Si quis in tantam, in verbo, Amittat, vbi dicit quòd per sententiam & non ipso iure.

Petrus à Palude.

Adrianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denique Iohannes Medina in suo codice de restitutione siue de contractibus, quæstione vndecima, multò latius & exactius de hac re disserit,& tandem istorum omnium sententiæ subscribit. Ex quo loco ego apertè conuinco illum secum pugnare, & quæ minimè cohærere possunt, in diuersis huius operis nunc citatis locis asserere. Et ne quis illi nimium affectus parum fortasis mihi fidat in illius sententijs citandis, putàs me falso hanc illi inurere notam, statui verba illius nec vno mutato citare, vt lector videat me fideliter citasse, & inde intelligat illum secum pugnantia dixisse. Nam in quæstione prima totius operis differens de rerum diuisione, circa finem eiusdem quæstionis vbi tractat de translatione dominij, postquam dixerat illam ex sola legis auctoritate fieri posse, & de hoc aliqua referens exempla, hæc quæ sequuntur, ait. Similiter idem apparet quando lex hominem ob culpam suam rebus suis ipso facto priuat. Vt si incidat quis in hæresim, aut crimen læsę maiestatis committat: nam ob hanc causam rerum suarum dominium ex legum voluntate perdit, & fisco applicantur, vt habetur in cap. Cùm secundum leges, de hæreticis, libro sexto. Aut etiam si quis cadat in commissum, puta in agro vectigali, ipso vectigali non soluto. Aut si quis occultauit merces, quarum vectigal erat soluendum, quia ipso facto rerum illarum dominium perdunt, & acquiritur fisco: Etiam si in his casibus res huiusmodi licitè retineri possint ante sententiam declaratiuam, sine qua sententia res huiusmodi possessoribus auferri non possunt, Hæc Iohannes Medina vbi suprà. Sed cum hac sententia adeo pugnant ea quæ in duobus alijs locis eiusdē operis asserit, vt nullo pacto in concordiam redigi possint.. Nam in quæstione vigesima secunda, differens de acquisitis in ludo alearum, & asserens contra Adrianum, quòd is qui in ludo perdit, non potest propria auctoritate compensationem pro re perdita surripere à lucrante, hæc quæ sequuntur ait. In pœnis quæ alicui certæ personæ per legem ipso facto, aut ipso iure etiā sine iudicis sententia applicantur, crederem compensationi locum esse, siue sit pœna conuentionalis siue legalis. Vbi tamen pœna huiusmodi non sic alicui certæ personæ ipso facto applicatur nisi præmissa partis repetitione & iudicis sentētia interueniente, tunc sicut pœna antequā repetatur illi non debetur, ita nec locū habet cōpensatio in conscientia, Hæc ille. Ex quibus verbis sequitur apertissimè fiscum posse salua conscientia cōpensationen propria auctoritate sumere ab hæretico, aut ab eo qui crimen læsę maiestatis commisit: quia pœnæ istorum criminū sunt per legem ipso facto & ipso iure sine iudicis sentētia applicatæ fisco. Nā (vt ipsemet Iohannes Med. in verbis suis, quæ primo citauimus, dixit) propter ista crimina bonorum dominium per solam legem sine iudicis sententia esse ipso iure translatū in fiscum. In illa enim prima quæstione articulo vltimo differens, quo pacto ab vno in alium transferatur dominium, dicit tribus modis id fieri posse, aut sola legis auctoritate, aut sola voluntate iudicis sententiam ferentis, aut ex voluntate ipsius possessoris. De primo modo qui fit sola legis auctoritate propo suit in exemplū illa crimina quæ retulimus propter quæ, vt ille cōfessus est, fiscus statim sine vlla iudicis sententia acquisiuit dominiū bonorū quę illi, cū crimen cōmiserunt, possidebant. Fiscus ergo, iuxta huius doctoris sententiam, quę in verbis secundo loco citatis explicatur, poterit propria auctoritate ab illis delinquentibus capere secreto cōpensationem, quando illam à iudice impetrare non posset, prout contingit in casu nostrę argumentationis. Sed hoc non cohęret cum eo quod ait in quęstione vndecima eiusdem operis, vbi differit de rebus per creditorem in recompensam debiti ablatis. Nā illo loco iuxta beati Bernardini sententiam, quam ille sequitur, enumerans conditiones quas ad iustam compensationem faciendam dicit esse necessario requisitas, hęc quę sequuntur ait. Prima conditio est, quòd debitū suum sit liquidum, & nō dubium:

alioqui

alioqui peccaret propria auctoritate volens satisfacere, Hæc ille. Ex quibus euidentissimè sequitur hæreticum, aut eum qui crimen lęsę maiestatis commisit debere & non obscurè sed clarè & apertè bona sua fisco: quoniam (vt nūc proximè ille dixit) nisi debitum esset liquidum non posset licitè pro illo compensationem sumere. Et quanuis ille non dixisset, manifestè probari poterat per. l. Debitor. ff. de verborum significatione, cuius hæc sunt verba. Debitor intelligitur is à quo inuito exigi pecunia potest. Sed ab eo qui cōmisit crimen propter quod est ipso iure bonis suis priuatus, potest fiscus illo inuito exigere bona illius, ergo ille qui crimen commisit, est debitor fisco. Si debet bona sua fisco etiam ante iudicis sententiam, ergo ante illam sententiā tenetur illa fisco reddere. Quia nisi quis debitum reddat, dum id facere potest, non potest salua conscientia cōsistere, quia Paulus ait, Reddite omnibus debita. Et iterum, Nemini quidquam Roma. 13 debeatis. Tenetur ergo nemini quidquam debere: Sed qui debitor est alicuius non potest se à debito illo liberare nisi soluendo illi debitū, aut obtinendo remissionem debiti ab illo. Igitur hæreticus aut qui crimen lęsę maiestatis commisit, vt se à debito liberet, tenetur bona olim sua fisco reddere, nisi remissionem ab illo impetrauit. Et certè ipsum debiti nomen obligationem quandam manifestat: quia nisi quis obligatus sit ad reddendum, nūquam debere dicetur. Quid enim homo debere potest alteri, si nihil est illi reddere obligatus? Hoc argumētum adeo mihi videtur aduersarium præsertim Iohannem Medinā vrgere & cōstringere, vt ingenuè fatear me nescire quo pacto se possit ab illo tueri.

A

Quinto principali argumento eandem principalem conclusionē sic probo. Omnis qui iustè possidet rem aliquam, possidet illā vno ex his quatuor modis, aut legis auctoritate, aut iudicis mandato, aut titulo proprij dominij veri vel iustè præsumpti, aut nomine alterius qui dominiū verum, vel iustè præsumptum habet in re illa: hæreticus nullo istorum modorum possidet bona olim sua: ergo hæreticus iniustè possidet illa. Consequentia ista est euidens, quia est syllogism⁹ optimè ordinatus in tertia figura in modo notissimo qui dicitur Baroco. Maior propositio quæ sumitur in antecedente, etiam est manifesta ex sufficienti partium enumeratione: quia non potest dari alius modus per quem res aliqua iustè possideri possit. Legis iustæ auctoritate res possidetur iustè: quia lex iusta sicut potest dare dominium, ita etiam possessionem, vt apertè conuincitur per. l. Raptores. C. de episcopis & clericis, & per. l. vltimā. C. de sacrosanctis ecclesijs, & per leges regni Castellæ, quæ Taurenses dicuntur, vbi lege. 45. præcipitur vt mortuo possessore alicuius primogenituræ eo ipso sine aliqua iudicis sententia, dominium & possessio eiusdem primogenituræ, transferantur ad illum, qui ex institutione illius primogenituræ debet succedere defuncto. Auctoritate iudicis res iustè possidetur, quando iudex auferens illam ab iniusto possessore, tradit eā illi cui iure debetur: aut quando ratione depositi illam tradit alicui. Auctoritas proprij domini ad iustam possessionem est adeo manifesta, vt non egeat probatione. Sed quòd in auctoritate illa dixi esse satis si dominium esset iuste præsumptum, quanuis non esset verum, propter illos dixi, qui bona fide rem aliquam possident putantes esse suam, quę tamen sua non est. Hi enim iuste possident, non tamen auctoritate veri dominij, quia illud non habent: sed auctoritate & titulo dominij quod meritò putat se habere. Hoc enim contingit in hærede, qui adiens hæreditatem inuenit in ea aliquid quod est alienum, & capit illud putans ad hæreditatem pertinere. Et idem contingit in eo qui bona fide emit aliquid à fure, existimans illum esse dominum rei venditæ. Nomine alterius iuste possidet rem aliquā, is cui verus aut iuste existimatus dominus eam locauit, aut mutuo, aut pignoris loco dedit. Sic igitur illa maiori propositione declarata constat illam esse verissimam: quia non est alius modus, quo iuste res aliqua

B

Universidad de Deusto
Biblioteca

posſideri poſsit. Quòd autem hæreticus aut quicunque alius ſuis bonis à iure priuatus, nullo iſtorum modorum ante ſui criminis declarationem bona illa poſſideat, facilè probatur. Nó enim poſsidet titulo veri dominij aut præſumpti, quia ille non habet iam bonorum illorum verum dominium, ſed fiſcus, prout aduerſarii fatentur: nec habet dominium iuſtè præſumptum quia (vt ſuppono) ille ſcit ſe eſſe ſuis bonis à iure priuatum. Deinde, non poſsidet nomine aut auctoritate veri domini: quia fiſcus qui eſt verus illorum dominus, non conceſſit reo, vt illa bona ſuo nomine retineret. Nec etiam poſsidet auctoritate aut mandato iudicis: quia nullus iudex habens rectè exploratum crimen illius, niſi iniuſtè iudicare vellet, concederet reo bonorum illorum poſſeſsionem, imò potius è contrario auferret ab illo, & traderet fiſco quem ſcit eſſe verum illorum dominum. Denique non poſsidet auctoritate legis: quia (vt in primo argumento probauimus) nulla eſt lex quæ reo ipſo iure ſuis bonis priuato, concedat illorum bonorum poſſeſsionem, quouſque ſit de ſuo crimine per iudicem competentem damnatus. Ex quibus omnibus apertiſsimè conuincitur illum iniuſtè talia bona poſsidere: quia nullo iſtorum modorum illa poſsidet. Et poteſt hæc argumentatio robuſtiſsimè confirmari, per hoc quòd nullũ eſt nomen quo hæc bonorum poſſeſsio, ſi iuſta cenſeri debet, meritò appellari poſsit. Nam omnis rei alienæ & cum notitia rei alienæ iuſta poſſeſsio, aut dicitur depoſitum, aut locatum, aut mutuũ, aut pignoris retentio, aut ſecreſtum, aut iuſta pro re propria compenſatio. Nec eſt aliud nomen quo alienæ rei poſſeſsio & cum notitia alieni poſsit iuſta cenſeri. At poſſeſsio illa eſt rei alienæ, quod ipſi aduerſarij fatentur: & eſt cum notitia rei alienæ: quia ſuppono illum optimè ſcire ſe propter ſuum crimẽ eſſe ipſo iure priuatum dominio bonorum. Poſſeſsio autem illa nõ poteſt dici depoſitum, nec locatum, nec mutuum, nec precarium, nec retentio pignoris ſibi dati, nec iuſta cõpenſatio pro re ſibi alias debita, quia ſuppono fiſcum nihil poſt crimen à reo commiſſum debere illi. Ergo poſſeſsio illa non poteſt dici iuſta. Iniuſta enim neceſſariò dicenda eſt, quæ nullo iuſtæ poſſeſsionis nomine cenſeri poteſt, niſi fortè velis dare medium inter iuſtam & iniuſtã poſſeſsionem: quod nulla recta ratio permittit. Quòd autem poſſeſsio illa nõ poſſit aliquo illorum nominum appellari, inde conuincitur quòd ſecreſtum, aut depoſitum ſemper ſit mandato iudicis aut domini, quorum neutrum eſt hic. Locatum autem aut commodatum, aut precarium, aut mutuum, aut pignoris retẽtio, ſemper ſit per traditionem à domino, aut ab alio nomine illius factam. At reus qui ipſo iure eſt ſuis bonis priuatus, non poſsidet illa bona ante ſui criminis cõdemnationem per traditionem illorum factam à fiſco, qui eſt verus illorum dominus. Ergo talis poſſeſsio non poteſt aliquo illorum nominum cenſeri: & per conſequens non eſt iuſta.

Præter hæc quinque argumenta quæ ex meo marte prodierunt, alia poſſem referre argumenta, ſed quia debiliora ſunt, omittenda eſſe cenſui. Solùm hic citare volo argumentũ, quo Abbas hanc ſententiã probare ſe credidit, cũ tñ nihil minus fecerit. Ille enim (vt mox dicemus) hanc quã ego tueor ſententiã docet, & vt illam conuincat eſſe veram, hoc argumento pugnat. In huiuſmodi criminibus ius eſt acquiſitũ fiſco, & pœna ipſo facto cõmiſſa exigitur ab hęrede, licet alias hęres nõ teneatur ex delicto defuncti. C. Ne ex delictis defunctorũ per totũ, Hæc ille. Hoc argumentum diſſoluit Philppus Decius in cap. Canonum, de conſtitutionibus, numero. 20. Sed quàm bene id fecerit, non eſt mihi animus nunc diſcutere. Satis enim mihi eſſe arbitror ſi oſtendero illius argumenti impotentiã, & illi, aliter quàm Philippus Decius fecit, poſſe melius reſponderi. Fateri quidem poſſet is qui contrariam tuetur opinionẽ, pœnã exigi poſſe ab hærede propter crimen defuncti, quando ille ipſo iure inciderat in pœnam. Nam pro hac re eſt textus

Abbas.

Philippus Decius.

eſt textus expreſſus in cap. Accuſatus. §. In eo verò caſu, de hæreticis, lib. 6. vbi præcipitur, vt ab hæredibus hæretici, qui morte interueniente, nõ fuerat de crimine dãnatus, poſsint bona illius poſt mortẽ eiuſdem capi. Sed per hæc nõ probatur, quòd hæreticus dum viueret ante cõdemnationẽ obligaretur in cõſcientia bona ſua reddere fiſco. Si probaret Abbas hæredes ante cõdemnationem defuncti eſſe obligatos in cõſcientia ad reddendũ fiſco bona quæ defunctus poſsidebat, optimè inde colligere poſſet defunctũ ante ſententiã ſui criminis declaratoriã fuiſſe obligatum ad reddẽdũ bona ſua fiſco. Quia hæredes ſuccedũt in locum defuncti, & non poſſunt ratione hæreditatis obligari ad reddendũ aliquid, niſi defunctus fuiſſet obligatus ad illud. Ex illis autem quæ Abbas citat in. l. Cõmiſſa. ff. de publicanis & vectigalibus, aut ex textu cap. Accuſatus, quod ego citaui, non poteſt probari hęredes, præſertim ſi illis nõ conſtat de crimine defuncti eſſe obligatos in conſcientia ad reddendum fiſco bona defuncti ante illius condemnationem: ſed ſolùm probatur illos eſſe obligatos in conſcientia ad reddẽdum fiſco bona defuncti poſtquam declaratum fuerit illum commiſiſſe crimẽ, propter quod fuit ipſo iure ſuis bonis priuatus. Et inde non licet colligere, niſi quòd defunctus eodem modo eſſet obligatus reddere fiſco poſt ſui criminis declarationem. Et ſic apertè oſtenditur debiliſsimum eſſe Abbatis argumentum. Quia arguens ab hæredibus ad defunctum, non maiorem poteſt hac ratione colligere obligationem fuiſſe in defuncto, quàm cõſtiterit eſſe in hæredibus. De hęredibus nõ cõuincitur per citata ab eo, quòd ſint obligati in conſcientia ad reddendũ fiſco bona defuncti, ante illius condemnationẽ, ergo inde nõ licet inferre talem obligationẽ fuiſſe in fiſco ante illius condemnationẽ. Et hinc ſicut ex multis alijs locis conſtare poteſt, quàm male argumententur iuriſperiti ob ſolã dialecticæ ignorantiam, quam ſi bene calluiſſent, multo melius argumentarentur quàm faciunt. Argumentũ illud ad hoc optimè valere poteſt, vt contra Archidiaconum probet hæreticum, aut quemlibet alium ſimilis criminis reũ eſſe à die commiſſi criminis ipſo iure priuatum, et nullum ex tunc in illis bonis habere dominium etiam ante criminis declarationem. Nam ſi hæreticus ſine condemnatione ſui criminis defunctus, tũc verum habebat bonorum dominiũ, neceſſariò cõſequens eſt, vt per mortẽ ſuam illud tranſtulerit in hæredem. Si poſt mortem hæretici hæres habet verum dominium, ergo licet hæreticus poſt mortem de ſuo crimine damnetur, nõ poterit iam hæres illius bonorũ illorum dominio priuari. Quia nunquam aliquis ſine culpa vera aut iuſtè præſumpta priuari poteſt dominio bonorum ſuorum.

Iam opus eſt vt proferam patronos, qui hanc meam ſententiam ante me docuerunt, & illam quoad poſſunt, tuentur, ne quis me ſolum in hac ſententia eſſe, & ob hoc illam contemnendam putet. Abbas nõ vno tantum loco hanc docet ſententiam, vt vel ſic oſtenderet ſe in illa eſſe conſtantem. Nam in cap. Canonũ, de conſtitutionibus, poſtquam generaliter dixerat legem pœnalem nõ obligare in conſcientia ad pœnam, hæc quæ ſequũtur ait. Hoc limitarẽ niſi lex imponeret pœnam ipſo facto, aut quia ipſo facto publicat bona alicuius: quia tunc non puto quòd poſsit retinere bona publicata cum bona conſcientia. Quia ius eſt ſtatim acquiſitum fiſco, vt notatur in. l. Commiſſa. ff. de publicanis, & in cap. 2. de præſcriptionibus, lib. 6. Hæc ille. Et eandem ſententiam repetit, & latius proſequitur in cap. Dilecti, de arbitris, ſic dicens. Prædicta ego limito, vbi pœna venit imponẽda per iudicem, ſecus puto vbi pœna eſſet impoſita ipſo facto. Pone exemplum in committente crimen læſe maieſtatis vel hæreſis. Nam in continenti bona confiſcantur, vt in cap. Vergentis, infra de hęreticis, & in cap. Cũ ſecundum leges, eodem titulo, libro ſexto, & in. leg. Quiſquis. C. ad legem Iuliam maieſtatis: Cùm enim hæc bona ſint iam applicata fiſco, & iſte criminoſus ſit

Abbas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

priuatus dominio, non videtur quod cum bona conscientia possit amplius illa bona retinere. Facit quod in simili notatur in l. commissa, ff. de publicanis, vbi pœna ipso facto commissa exigitur ab hærede, licet alias hæres non teneatur ex delicto defuncti. C. Ne ex delictis defunctorum, per totum. Hactenus Abbas, qui apertè meam tuetur sententiam, quanuis non bene illam probet.

Felinus. Felinus in cap. Canonum, numero. 43. citat opinionem Abbatis & laudat illam, & postea dicit in legibus pœnalibus, quæ sententiam continet à iure latam, requiri sententiam criminis declaratiuam, non ad hoc vt reus incidat in pœnam, quia sine tali sententia (vt ait) statim criminis reus incidit in illam, sed ad hoc vt fiscus possit apprehendere bona. Huius verba pro hac sententia non est opus impræsentiarum citare: quia in capitulo proximè præcedenti fuerunt iam per me citata. Sed post illa verba quæ suprà in alium finem citaui, statim alia dicit quæ huic sententiæ de qua nunc disputamus valde suffragantur, & sunt quæ sequuntur. Si delictũ est notoriũ, non est necessaria alia declaratio secundum dominum Abbatem in Clementina, Præsenti, de censibus, & capit. Cùm non ab homine, de iudicijs, & Dominicum in dicto capit. Cùm secundum leges. Si ergo pœna est debita ipso iure, licet non possit exigi, non restat quin quantum ad Deum reus non teneatur rem verè alteri debitam restituere. Alias enim esset parua differentia an pœna imponatur ipso iure, an per sententiam, si semper inciperet esse debita solùm à die declarationis, sed declaratio sit vt sciatur delictum, vt est dictum, Hactenus Felinus. In cuius verbis inter alia id potissimum ego annoto, quòd apertissimè fauet illi sententiæ pro qua ego tam vehementer pugnaui in primo principali argumento, in quo multis exemplis probare contendi hanc consequentiam nihil prorsus valere. Fiscus ante sententiam criminis declaratiuam non potest capere bona illius qui crimẽ cõmisit, ergo criminis reus non tenetur illa reddere. Et hoc idẽ nũc apertè dicit Felinus his verbis. Si pœna est debita ipso iure, licet nõ possit exigi, nõ restat quin quantum ad Deum reus non teneatur rem verè alteri debitam restituere. Quum in opere illo quod de iusta hæreticorum punitione inscripsi, hanc de qua nunc disputamus, sententiam asserui dicens consequentiam illam nullius prorsus roboris esse, testor Deum quod hæc verba Felini quæ modo citaui, non legeram: sed mea tantum minerua ductus id asserui, propterea quod aliud dici non posse firmissimè credebam, & apertissimè agnoscebã. Postea verò vidás me ob hãc causãm ab aliquibus iurisperitis & theologis impetitum, quòd male intelligerem capit. Cùm secundum leges, in §. Confiscationis, in quo ego negabam & hactenus nego concedi hęretico bonorum suorũ possessionem, vsque ad sententiam criminis declaratiuam, quotquot potui pro hac re euolui scriptores, quærens si fortè aliquis in illo §. Confiscationis, idẽ aduertisset quod ego. Et tandem inueni Felinum qui in eadem sententia est mecum, & illam annotare monet tanquam à nullo alio ante illum prolatam. Quod cùm ego legi, nimium fui exhilaratus, propterea quòd iam videbam me non esse solum in ea sententia, sed inuenisse socium non debilem qui mecum pro illa pugnaret.

Guilielmus Maynerius. Guilielmus Maynerius nouissimus omnium, quos ego de hac re differere noui in fertilissimis illis cõmẽtarijs quæ ædidit super titulũ. ff. de regulis iuris, Abbatis sententiam in hãc parte tuetur, nec latum digitum ab illa separatus. Nam in regula, Quod à quoquam, differens de lege pœnali quando & quomodo obligat ad poenã, postquã ex sentẽtia glossæ, in cap. Fraternitas. 12. quæst. 2. dixit legem poenalem non obligare ad poenam in foro conscientiæ, hæc quæ sequũtur subiungit. Prædicta tamen limitat Panormitan⁹, vbi poena venit imponẽda per iudicem: secus si à lege ipso facto reperiretur imposita, vt in læsa maiestate vel hæresi, vt in capitulo, Vergentis. extra de hæreticis, & Authentica, Gazaros. C. de hæreticis, & in capitulo, Cùm secundum leges, eodem titulo, libro sexto, & l. Quisquis, C. Ad legem Iuliam maiestatis, & notatur in leg. Post contractũ, ff. de donationibus. Nam illa bona ipso iure sunt applicata fisco, & criminosus priuatur dominio: ideo sine peccato illa retinere non potest. Facit. l. Commissa, cum sua materia, ff. de publicanis, vbi pœna exigitur ab hærede, licet alias non teneretur ex delicto defuncti, lege vnica. C. ne ex delictis defunctorum. Hactenus Gulielmus Maynerius, qui per omnia in hac parte consentit Abbati, & illius subscribit sententiæ, motus eodem argumento quo ille.

Paulus de Castro. Barbatius. Antonius Corsetus. Angelus de Perusio.

Præter hos iam citatos possunt etiam in hanc sententiam vocari, vt pro illa etiam testimonium dicant aliqui ex illis quos suprà in capite. 7. pro alterius cõclusionis probatione citaui. Nam Paulus de Castro (vt in verbis suprà citatis inspicere licet) dixit delinquentem antequam sit cõdemnatus, esse naturaliter obligatum ad pœnam delicti, quando illa est ipso iure imposita. Barbatius dixit quod vbicunque pœna est imposita à lege ipso iure, quis non potest retinere in conscientia ius alteri quæsitũ, & citat in suæ sententiæ fauorẽ Abbatẽ in illo sæpe citato capit. Canonum. Antonius Corsetus magistrum suum Barbatium secutus dixit, quod vbicunque pœna imponitur ipso iure à lege debetur, non solum in foro iudiciali, sed etiam in foro conscientiæ, seu pœnitentiæ. Sed multo apertius fauet nostrę sententię id quod Angelum de Perusio in Authẽtica de incestis nuptijs dicere suprà in eodem septimo capite retulimus. Nam postquam dixerat non esse necessarium hominis sententiam, vt reus sit suis bonis priuatus, quando lex ipso iure priuat illum: postea dixit, quòd si, tabellio est propter aliquod crimen priuatus ipso iure ôficio suo, non poterit etiam ante sententiam latam contra eum, conficere instrumenta: & si quæ confecerit, nullius prorsus erunt valoris. Quia (vt ille ait) ex quo lex priuauit illum officio, iure priuauit etiam eum fructu ipsius officij, qui consistit in instrumentorũ confectione. Et idẽ prorsus & eadem ratione dicere oportet de hæretico, & quouis alio similis criminis reo, quòd si ipso iure priuatus est bonis suis, etiam priuatus sit vsu illorũ & fructibus qui ex illis bonis prouenire possũt. Alios quos in cap. 7. citaui, dicentes non esse necessariam iudicis sententiam, vt quis incidat in pœnam à lege ipso iure impositam, nolo eos nunc in fauorem meum vocare, propterea quòd hoc, de quo nunc impræsentiarum disputamus, non ita apertè asserunt sicut illud. Fatentur quidem illi omnes hæreticum, aut læsæ maiestatis, aut cuiusuis alterius similis criminis reum, statim post crimen commissum, sine vlla alia iudicis sententia esse ipso iure omnibus bonis suis priuatum. An autem sicut sunt bonis suis priuati, ita sine iudicis sententia sint in conscientia obligati ad reddendum illa fisco, illi non expresserunt: & propterea eos impræsentiarum non voco, vt pro me hic testimonium dicant. Sed satis sunt mihi septem illi nunc proximè à me citati, qui apertissimè mihi suffragantur. Quos non ideo citaui vt sola illorũ auctoritate fretus aduersarios premere velim, sed ob hoc solum, vt omnibus cõstet hanc sententiam, pro qua hactenus in capitulo contendi, non esse adeo desertam, vt nullum præter me habuerit patronum atque tutorem. Ex quorum omnium testimonio apertissimè conuincitur, me iniustè à multis theologis & iurisperitis fuisse incusatum & diffamatum. Nam multi hoc mihi exprobrarunt, quòd tam asperæ sententiæ voluerim esse primus inuentor. Constat autem me non primum, nec septimum, sed multo posteriorem esse huius sententiæ tutorem. Et ideo iustius ego hoc illis exprobrare possũm, quòd illi quanuis iurisperiti sint, non viderint alios suæ facultatis doctores, qui hanc sententiam ante me dixerunt. Qua in re si gloriari licet, merito hanc gloriam mihi tribuere potero quòd hanc mihi & illis communem sententiam, apertius & clarius quã omnes illi

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi tractauerim, & fortioribus rationibus & argumentis illam probauerim, quã omnes isti qui ante me illam docuerunt.

Ex hac nostra assertione qua dicimus illũ, qui ob crimen suũ est ipso iure suis bonis priuatus, esse obligatum reddere bona sua fisco, multæ emergunt quæstiones, de quibus impræsentiarum nihil dicere statui. Primò quidẽ oritur quæstio: An is qui sic est suis bonis priuatus possit sibi aliquid ex illis bonis in suũ alimẽtum seruare, an verò obligetur omnia illa reddere nullo prorsus illorum sibi seruato. Deinde, an sit obligatus reddere simul oía, an satis esset redditionẽ illã per partes diuidere. Præterea, an statim postquam sciuit se essẽ omnibus suis bonis à iure priuatum sit obligatus reddere an possit expectare, vt ex bonis illis aliquẽ fructum capere possit, vt illo sibi seruato reliqua bona postea fisco reddat. Sed omnes hæ quæstiones & aliæ similes, quæ ex hac nostra sententia oriri possunt, non sunt illi propriæ ita vt nulli alteri negocio conueniãt: sed sunt communes omni disputationi, quę circa alienarum rerum restitutionem versatur. Et ob hãc causãm quòd nihil peculiare hæc res habet, quod non sit alijs restitutionibus commune, illam reliqui disputandam & definiendam ab ijs qui generaliter de omni restitutione differunt.

Respondetur rationibus & argumentis quæ possunt obijci ab ijs, qui contrariam tuentur opinionem. CAP. XI.

L ICET multis euidentibusque rationibus probauerim hæreticũ & quemcunque alium suis bonis ipso iure priuatum obligari in cõ scientia ad reddendum bona sua illi, cui ab eodem iure sunt adiudicata, sunt tamen adeò multi præsertim iuris humani periti, qui contrariam tuentur sententiam, vt operosum esset illos omnes re- D
censere. Sed non est operosum imò facile, & mihi valde iucundum respondere argumentis quibus suam opinionem tueri, & nostram oppugnare conantur. Quoniam aliqua ex illis tam debilia sunt, vt nec pilum è suo loco mouere valeant: alia verò in ipsosmet, à quibus obiecta sunt, retorquebo, & ostendam plus pro me quàm pro illis pugnare.

Primum argumentum. Primò quidem sic argumentantur. Si hæreticus redderet bona sua fisco diffamaret seipsum, Ecclesia autem non vult, imò fortè hoc non posset præcipere, vt quis seipsum diffamet. Ergo Ecclesia non obligat, nec obligare potest aliquẽ vt reddat bona sua fisco. Præterea, quilibet est magis obligatus ad suæ famæ, quàm ad reliquorum bonorum corporalium conseruationem, iuxta sententiam Salomonis dicentis. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Ergo etiam Prouer.22. magis obligatur famam suam quàm bona fisci conseruare, & per consequens quàm bona fisci, quę retinet, illi reddere. Consequentia ista vel ex eo probatur, quòd magis obligor diligere me quàm proximum. Sed hæreticus aut quiuis alius ipso iure suis bonis priuatus, quum reddit bona sua fisco, seipsum diffamat: ergo ne seipsum diffamet, obligatur non reddere bona sua fisco. Hoc argumentum obiecit contra meam opinionem quidam vir doctus theologus dum publicè in schola Salmanticensi theologiam doceret. Idem argumentũ audio in Cõplutensi publico Gymnasio fuisse obiectum à quodam docto viro illic theologiam interpretante. Sed (vt ingeniuè & candidè loquar) non possum non mirari quòd viri tam docti, quantum illi existimantur, & verè sunt, tam debili argumẽto sint persuasi ad reijciendum hanc quam ego tueor sententiã. Hoc argumentũ non

non est peculiare pro hæretico aut pro omni illo qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus: nec magis pro illo pugnat quòd pro fure qui aliqua in abscondito surripuisset à fisco. Ponamus enim (vt rem faciamus apertiorem) Petrũ, qui alàs ferè nihil in bonis corporalibus habebat, paulatim ex rebus furto
A à fisco sublatis ditatum esse. Quis negabit istum furem obligatum esse ad reddẽdum fisco omnia quæ ab illo surripuit? Imò etiam omnia illa in quibus factus est locupletior virtute rerum furtiuarum? Attamen fur ille, si restituerit fisco bona quæ ab illo surripuit, se ipsum diffamaret. Et ita simillima consequentia licebit inferre furem, ne seipsum diffãmet, non esse obligatum ad restituendum fisco id, quod furto surripuit ab eo. Sicut illi facilè respondere possunt huic argumento quod nunc pro fure feci: eodem modo ego etiam facilè respondere po- Responsio argumenti.
tero argumento quod illi pro hæretico faciunt. Vna est enim vtriusque argumẽti solutio, & illam nunc reddere volo. Et pro clariori responsionis intelligentia, oportet hic prius proponere ob oculos regulam quandam quam statuit Scotus Scotus in 4. sent. dist. 15. q. 1. art. 4.
de restitutione loquens. Nunquam aliquis tenetur ad restitutionem alicui certæ personæ faciendam, quando multo maius damnum patietur pro illius restitutione, quàm valere possit res ipsa illi cui est restituenda. Quia eo euentu ipse dominus rei debet velle ne res sua, quæ modica est, cum maximo damno alterius sibi restituatur. Debet enim quilibet magis velle, inquit Scotus, quòd vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quàm modicum incommodum suum. Et hinc deducit ille, quòd quando dominus rei est absens, & qui debet rem restituere multo maiores expensas facturus est, si illam mittat ad ipsum dominum, quàm res illa possit illi cui mittitur valere, non tenetur illi mittere: sed satis facit, si pauperibus illam dederit ad vtilitatem spiritualem illius cui mittenda erat. Quia (vt ille inquit) cùm corporaliter non potest, redditur spiritualiter, dãdo illam pauperibus pro vero illius dominio. Ex eadem ratione colligit posse restitutionem differri, quando ipsa restitutio vergeret in infamiã restituentis.
B Tunc enim optimè salua conscientia potest expectare temporis oportunitatem, vt sine suæ famæ detrimento possit rem alienam suo domino reddere. Hac tamẽ conditione dicit restitutionẽm posse differri, vt semper in voto habeat restituere quum primum sua fama seruata id facere potuerit. Et si non sperat sine suæ famæ læsione id facere posse, erit prorsus liber ab obligatione restitutionis. Quia (vt Salomonem dixisse memini) melius est nomen bonum quàm diuitiæ multę. Prouerb.22.
Ob hanc causãm ferè omnes Theologi conconcorditer sentiũt mulierem, quæ ex adulterio concepit, & peperit filium, non debere id reuelare marito aut filio suo, vt hac via filium ab hæreditate mariti excludat, in qua scit illum nihil prorsus habere: quia scit non esse sui mariti filium. Hæc enim mulier si crimen suum marito aut filio reuelaret, vt hac via hæreditas mariti veris illius hæredibus restitueretur, maius sibi damnum quàm hæredibus commodum inferret. Nam ipsa apertam famæ iacturam, & mortis periculum pateretur, quorum vtrunque est illi multo maius damnum quàm esset hæredibus mariti carere hæreditate illa. Sicut enim fama & vita corporalis sunt multo meliora omnibus diuitijs, ita è contrario infamia & mors sunt multo peiora quibuscunque diuitijs. Et inde sequitur, vt mulier adultera liberetur ab obligatione restituendi hæreditatem, quam filius eius spurius accepit aut accepturus est, si talem restitutionem sine famæ suæ dispendio facere non potest. Quia (vt dixi) non obligatur restituere, quando talis restitutio facienda est cum iactura rei multo preciosioris, quàm sit res ipsa restituenda. Tunc enim ipse creditor cui hæreditas ipsa restitui deberet, ex lege Charitatis obligatur magis velle se re illa carere, quàm illam cum tanto damno sibi restitui. Præterea, pauper in vltima vitę necessitate constitutus potest ad vitæ suę conseruationem, non solùm aliena retinere, sed etiam à diuite

surripere

Universidad de Deusto
Biblioteca

furtipere, ergo mulier adultera timens se à marito occidendam, si crimen suum illi detexerit, poterit filium suum spurium permittere, vt mariti sui hæreditatem capiat. Consequentia ista est nota: quia tantum est necessaria ad vitam huius mulieris adulteræ ista hæreditatis acceptio, quãtum ad vitam pauperi captio pecuniæ à diuite. Et inde euidenter colligitur, vt sicut pauper pro vita seruanda potest alienum capere, ita mulier adultera pro sua vita seruanda possit suum crimẽ tacere, & permittere vt filius suus spurius alienam hæreditatem capiat. Rursum, quando aliquis sic est perplexus, vt necessarium sit illi duorum malorum alterũ eligere, semper debet eligere minus vt euitetur maius. Hoc enim apertè docet Concilij Toletani definitio quæ habetur in cap. Duo mala, dist. 13. At mulier quę ex adulterio concepit & peperit, hac necessitate constringitur, vt quocunque se vertat, in alterum duorum malorum incidat. Si adulterium suum celat, eo ipso est causlà quòd filius suus alienam hæreditatem capiat. Si illud reuelat marito, mortem aut saltem infamiam patietur, quorum vtrunque est maius malum quàm alieni retentio. Quia si maius malum est famam proximi quàm illius diuitias rapere, multo maius malum erit famam propriam rapere, quàm alienas diuitias retinere. Nam sicut magis obligor me, quàm proximum diligere, ita magis debeo famam meam, quàm famam proximi illæsam seruare. Ergo ex illis duobus malis præstat, vt mulier permittat filio suo spurio alienam hæreditatem capere, quia hoc est minus malum, quàm seipsam infamare. Nec valet responsio Adriani cõtrariam opinionem tenentis, qui vt huius argumenti vires effugiat, interpretatur illud cap. Duo mala, intelligendum esse de malis, quorum alterum necesse sit hominem facere, & non quando vnum debet facere, & alterum permittere. In præsenti autem negocio dicit esse comparationem inter malum facere, quod est omittere restitutionem, & mala aliorum sinere. Et dicit minus malum esse aliorum mala permittere, quàm alorum mala suo crimine impedire. Sed in hac respõsione bis apertissimè errat Adrianus. Primo quidem errat, quum ponit differẽtiam inter illa duo, per facere & permittere, dicens vnum pertinere ad actionẽ, & alterum ad permissionem. Nam cùm vtrunque illorum eandem prorsus habeat facti cõditionem, oportet vt vtrunque illorum eodem etiam nomine censeatur. Sicut enim mulier adultera crimen suum occultum tegendo non præcipit filio spurio, aut consulit illi vt hæreditatem sui mariti capiat, sed solùm facit aliquid & omittit facere aliud, vnde sequitur, vt filius talem alienã hæreditatẽ capiat. Ita reuelando crimen suum occultum marito, non præcipit aut consulit illi, vt ipsam interficiat: sed solùm facit aliquid vnde verisimile est ipsius occisionem oriri. Et sicut reuelando crimen suum occultum marito potest impedire ne filius spurius accipiat mariti hæreditatem: ita tegendo idem crimen potest impedire suam infamiam, & sui occisionem. Ergo si reuelare crimen suum, est permittere sui occisionem, vt Adrianus censet: oportet vt tacere crimen suum, sit etiam permittere alienæ rei acceptionem, aut detentionem. Consequentia est manifesta quia vtrobique contingit nolle impedire quum possit: quod est verè permittere. Secundò, apertè errat Adrianus: quia etsi daremus illi mulierem adulteram tegendo crimen suum verè facere, vt filius spurius alienam hæreditatem capiat, aut retineat: multo maiori ratione fateri cogetur ipse Adrianus mulierem illam crimen suum reuelando facere ad infamiam suam, quanuis non sic faciat ad sui necem. Nam quum crimen suum reuelat, non solùm se habet omissiue non impediendo infamiam suam, quum posset, sed facit aliquid vnde talis infamia sequitur. Quanuis igitur talis criminis reuelatio ad occisionẽ relata posset dici permissio, ad infamiam tamen comparata non potest dici nisi actio: quia illa est prima & potissima caussa, quæ infamiam efficere valet. Omissa ergo illius mulieris interfectione, capiamus illius infamiam, & ad illam solam comparemus

Adrianus.

C

D

alienæ

alienę hæreditatis acceptionem, aut retentionẽ: & cũ vtrunque illorum sit facere, & necesse sit mulierem adulteram illorum alterũ facere, aut se infamare peccatum suum reuelando, aut alienum retinere peccatũ suum tegendo: oportebit necessariò vt crimen suum occultando alienum retineat, quod multo minus est malũ, quã se infamare, adulterium suum marito reuelando. Et ad hoc apertius cõuincendũ vehemẽte: vrget, quòd se infamãdo non est certa quòd vlterũ malum euitabit, videlicet alieni acceptionem, aut detentionem. Quia licet illa dicat marito, & ille credat, filius tamen non obligatur credere illi. Quia cùm sit natus in domo, & marito præsente, & nulla infirmitate impedito, ius præsumit illum esse filium mariti. l. Filium. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Et contra hanc iuris præsumptionem filius credere non tenetur, nisi veritas tam euidenter probetur, vt nulla possit tergiuersatione celari. Tunc enim licet in foro exteriori posset iuxta præsumptionem iuris agere, in conscientia tamẽ obligaretur agere iuxta veritatem sibi euidenter probatam: quia veritas semper est præferenda præsumptioni. Sed tunc filius & si credere teneatur matri veritatẽ dicenti & probanti, cupiditate tamen hæreditatis & honoris solicitante & vrgẽte fortè magis præsumtionẽ sequetur, quàm veritatẽ ne hæreditatem & honorẽ amittat. Cũ igitur liberum sit filio spurio non credere matri dicenti illũ non esse mariti sui filiũ, conuincitur vanum & frustraneum esse quòd vxor adultera reuelet marito suũ crimen. Quia licet maritus ob dictum vxoris excludat illum in testamento ab hæreditate sua, filius tamen poterit si velit cõtra testamentũ ex iuris præsumptione agere. Petrus Paludanus, qui (vt Adrianus refert) contrariã tenet sententiã respõdet huic argumento dicens, mulierem adulteram obligatam esse ad reuelandum crimen suum filio, vt hac via illum ab hæreditate reuocet, quanuis certò sciat filium minimè illi crediturum. Et dat simile de prædicatore qui tenetur prædicare veritatem impio, quanuis certò sciat illũ minimè crediturũ. Adrianus Paludanum in hac parte secutus dat aliud simile de illo, qui cũ pluribus alijs infamauit innocentẽ. Hic enim obligatur se infamare & palinodiam cantare, vt pro sua parte famam innocenti restituat, quanuis sciat sibi non esse præstandam fidem, propterea quòd videt alios, qui secùm illum infamarunt, in sua priori sententia perstitere. Sed nullum istorum similium habet plenam cũ negocio de quo nunc agimus similitudinẽ. Nam quod Petrus Paludanus de prædicatore dicit esse valde simile, fallitur, quia auditor prædicatoris veritatem prædicantis tenetur prædicatori credere, & ita prædicator obligatur ad prædicandum. Quòd si alius nõ crediderit, nullum ex tali prædicatione sequitur damnũ prædicatori. Filius verò spurius non obligatur (vt diximus) credere matri: & mater ex talẽ reuelatione magnũ patitur damnum, videlicet infamiã suam. Exemplum aliud quod obtulit Adrianus longissimè distat à præsenti negocio, tantum abest, vt perfectè simile dici possit. Nam is qui se infamat reuocando dictum suum vt alteri famam quã ab eo abstulit illi restituat, non infert sibi maius damnum quàm valet res quam alteri reddit: sed tantum solummodo ipse perdit, quantum alteri reddit. Nihil enim aliud illi reddit nisi famam, quam solam ipse amittit. Et ideo siue speret alios credituros siue non, obligatur famam illi restituere, & pro illa quantum potuerit laborare. Quòd si alios in sua sententia perstitere viderit, debet considere illos aliquãdo sententiã mutaturos, & sic ipse facit quod potest. Si vero ad restitutionem famæ alterius oporteret non solũ famam suam, sed etiam vitam cortitutionem famæ alterius oporteret non solũ famam suam, sed etiam vitam corporalem amittere, vt contingit in eo qui libellum famosum edidit, qui si se prodiderit, morte puniretur, si res de qua aliũ infamauit, digna erat morte l. Si quis C. de famosis libellis, tunc quibusdam videtur quòd non debet se prodere: quia restituendo alteri famam, mortem sibi pararet, quæ (vt illi aiunt) maius est malum quàm infamia. Sed alijs hoc dubium videtur, propter id quod ecclesiasticus

A

B

Adrianus.

Eccles. 20.

sapiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

sapiens ait. A tribus timuit cor meũ,& in quarto facies mea metuit,delaturã ciuitatis,& collectionẽ populi,& calumniã mendacem:super mortem omnia grauia.In quibus verbis apertè dicit calumniam mendacem esse morte peiorem.De qua re nihil impræsentiarum definire volo, sed liberum lectori iudicium relinquo. Mulier autem adultera suum peccatum reuelando multo maius sibi infert damnum, quàm verè valeat hæreditas quã filius spurius recipere aut retinere potest:& ideo etiam si confideret filium illi præbiturum fidem, nõ debet se vllo pacto infamare,vt hæreditas mariti veris illius hæredibus reddatur: sed alia via sine famæ suæ dispẽdio debet niti,vt legitimis mariti hæredibus tantundem,vel parũ minus reddatur.Quia nunquã(vt dixi)obligatur aliquis restituere,quando multò magis aliunde se ipsum lędit pro tali restitutione faciẽda, quà valeat res ipsa quę restitui deberet.Is autẽ qui pro tali damno euitãdo rem alienã possidet, non est dicendus tenere illam inuito domino. Quia licet dominus actu nolit rẽ suam ab illo retineri,tamẽ iuxta rectã rationẽ deberet velle illã retineri ab illo, ne cum tanto illius damno illam restituat: sicut petens ensem suum ab alio custoditum obligatur velle,vt non sibi reddatur à custode ad percutiendum innocentem.Et pro hac re quam de muliere adultera tractamus, est aperta definitio in cap.Officij,de pœnitentijs & remissionibus,vbi Papa præcipit non esse denegandam pœnitẽtiã mulieri adulteræ,aut quæ falsum suppossuit partum,sed dicit cõpetentem satisfactionem esse illi iniungendam. Et huius definitionis causãm glossator non intelligens,miratur quòd mulier illa verè pœnitere possit, quum semper retineat alienum, & objcit cap.Si res .14.q.6. Sed si verè causãm agnouisset,non miraretur: quia etsi alienum retineat, dominus tamen iuxta rectæ rationis iudicium deberet velle,ne cum tam graui damno, quale est famæ dispendium,illud sibi reddatur. Quòd verò Adrianus contra hanc sententiam objcit regulam illam iuris, Vtilius scandalum nasci permittitur,quàm quòd veritas relinquatur,nihil me mouet. Non tamen dico ego regulam illam esse intelligendam de solo iudice vel teste, & non de accusatore aut denunciatore, qualis est hæc mulier adultera quum crimen suum reuelat. Nam hoc modo dicit ille respondere Innocentium, & Hostiẽsem,& Pãnormitanum,quos refert hanc quã ego tueor docere sententiam.Sed certè si illam regulam,prout oportet,de veritate vitæ & iustitiæ necessariæ intelligamus, etiam est vera in accusatore & denunciatore,sicut in iudice & teste. Quoniã aliquando etiam obligatur denunciator ad denunciandum,sicut testis ad testificandum,& iudex ad iudicandum. Et tunc oportet etiam,iuxta regulam iuris, vt quanuis scandalum ex tali denunciatione oriatur,non omittatur talis denunciatio,nisi fortè scandalum quod nasci timetur esset maius malum,quàm illud quod denunciandum est,& quod per talem denunciationem vitari debet. Aliter ergo ad regulam respondeo,& dico regulam esse intelligendam non de omni veritate,sed de sola illa, quæ est ad salutem necessaria, siue illa sit veritas vitę, siue iustitiæ,siue doctrinæ. Alias enim sequeretur ex eadem regula,quòd interrogatus de crimine suo occulto de quo nulla habetur suspicio, obligaretur fateri illud & dicere veritatem, quanuis inde sibi scandalum immineret, quod tamen est absonum, quia nemo tenetur seipsum prodere, quando crimen est prorsus occultum,& omni suspicione carens. Sequeretur etiam confessorem de crimine pœnitentis interrogatum obligatũ esse ad propalandum illud: quod nullus catholicus cõcedet.Quia veritatẽ illam dicere non est sacerdoti necessarium, imò necessarium est illi tegere illã. Quando veritas,aut doctrinæ aut vitæ est ad salutem necessaria,núquam est illa relinquenda,quanuis inde scandalũ nasci timeatur.At mulierẽ adulterã reuelare suum crimẽ nõ est de huiusmodi necessarijs veritatibus,& ideo ad tollendũ scãdalum mariti,hoc est, vxoris ipsius necem, non est incõueniens veritatẽ illam

C

D

Innocentius Hostiensis. Abbas.

à muliere

à muliere illa relinqui.Deinde,regula illa est intelligenda de scandalo aliorum, & non de scandalo proprio. Quia si ex prolatione veritatis doctrinæ oritur mihi scandalum,hoc est, necessitas alterius maioris peccati, debeo relinquere
A veritatem, ad quam non est tanta obligatio,vt euitem aliud maius peccatum quod mihi inde necessariò paratur.Et hoc euenit in muliere adultera, quæ si dicit se concepisse illum filium ex adulterio, ex illius veritatis prolatione oritur scandalum animæ suæ,quod est, seipsam diffamare.Hoc autem(vt iam sæpe diximus)multo maius malum est illi, quàm tacendo retinere alienam hæreditatem.Debet ergo mulier adultera crimen suum tegere, ne famam suam, quæ cunctis diuitijs est melior, perdat:& famam suam seruans debet meliori qua potuerit via satisfacere de damno quod intulit his, quorum bona filius suus spurius retinet. Quod omnium iudicio melius esse iudicatur,est, vt filio suadeat ingressum religionis.Sed certè nisi religionem fratrum minorum aut aliam similem intrauerit,non euitatur damnum magis quàm si mansisset in seculo. Quia in alijs religionibus monasterium succedit in hæreditate quæ monachum fuire contingere posset.Si religio monachatus illi filio non placet, sed potius illam odio habet,quod melius ego puto,est,vt illa,si alios habet ex marito filios, eo pacto testamentum disponat, vt alijs filijs tertiam & quintam sui patrimonij partem relinquat.Nam hoc in regno Castellæ optimè iuxta eiusdem regni leges facere potest. Suadeat etiam marito vt tantundem ille faciat. Quod si impetrauerit à marito, minimum erit aut fortè nihil in quo reliquos filios lædet.Si res hæc in regno contingeret Aragoniæ,facillimum esset remedium: quia in illo regno parentes maximam habent libertatem disponendi de bo-
B nis suis.Nam etsi ditissimi sint & filios habeant, non coguntur relinquere alicui filio vltra quinque argẽteos solidos,qui vix constituunt quartam vnius ducati partem. Hoc autem ideo apud illos constitutum esse dicitur, vt hac via filij cogantur parentibus obedire,qui si scirent parentes nihil vltra quintam sui patrimonij partem posse filijs detrahere, fierent ipsis parentibus inobedientes, & insolentes.In eo igitur regno facillimum esset remedium, si mulier illa ex suis bonis tantum alijs filijs in testamento relinqueret, quantum filius spurius accepit ex patris hæreditate. Si verò ipsius adulteræ patrimonium tantum non est,vt hoc præstare possit, suadeat marito vt non plus filio spurio relinquat, quàm ipsa liberè alijs filijs testamento reliquerit. Et idem etiam fieri potest in ea Cantabriæ parte, quæ nunc Vizcaia dicitur: quoniam illic ferè similem habent parentes testandi libertatem.His igitur omissis qui proprijs legibus viuunt,de alijs disseramus qui iure communi in hac parte reguntur.Et circa illos omnes vnum mihi occurrit difficile dubium, quod semper hactenus me torquet.Si maritus vxoris adulteræ nullum habet filium, cui facienda erit restitutio pro hæreditate mariti quam retinet filius spurius? Si dicas hæredibus esse dandum,cùm nullus nisi filius aut in recta linea illi succedens sit hæres necessarius,sed ex sola voluntate testatoris pendeat,quis sit futurus illius hæres, deficientibus filijs, non potest cognosci quem ille relicturus esset hæredem, si sciret illum non esse filium suum.Fortè non reliquisset consanguineos, sed in pia opera totum suum patrimonium erogasset, & pauperes reliquisset hæredes,aut hospitale,aut monasterium aliquod. Tunc ergo, si vxor pro hæreditate à filio spurio retenta, consanguineis mariti ab intestato succedentibus restituat acceptum,constat illam lædere pauperes, aut hospitale, aut monasterium, quod reliquisset hæredem, si sciret illum non esse filium suum. Huic autem damno non video quo alio modo mederi possit,nisi quẽ ego nunc prodam.Si fortè maritus putans illum esse filium suum, fecit pro illo pupillarem substitutionem, tunc manifestum est adulteram debere restituere illi quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

maritus pro filio substituit. Quia maritus talem pupillarem substitutionem faciens apertissimè declarauit se fuisse relicturum hæredem, quem pro filio substituit, si sciret alium non esse filium suum. Sed quia hæc pupillaris substitutio non fit nisi in testamento, quod multi vsque ad horam mortis differre consueuerunt, ideo adultera semper solicita esse debet, vt à marito, dum sanus est, discat quem relicturus esset hæredem, si filium non haberet. Et quum id certò didicerit ab illo, id quod filius spurius retinet, restituet illi quem maritus reliquisset hæredem, si sciret se filium non habere, & non consanguineis succedentibus ab intestato. Quia etsi ille intestatus decessit, fuit propter dolum qui illum à constitutione testamenti impediuit. Et penes illam mulierem adulteram quæ optimè nouit sui mariti voluntatem, illa voluntas tam apertè & sine vlla fictione declarata satis est pro testamento. Et ita non possum aliud sentire, nisi quòd mulier illa non debet alteri restituere, nisi illi quem certò scit maritum suũ fuisse relicturum hæredem, si ille sciuisset se nullum habere filium.

His igitur omnibus de adultera sic declaratis, quæ oblata occasio me dicere coegit, opus est, vt ad primum huius disputationis caput orationẽ reuocemus, & ad obiectum nobis argumentum respondeamus. Primò ergo dico rem esse dubiam, & inter iurisperitos controuersam, an hæreticus aut quiuis alius similis criminis reus incidat in pœnas à iure latas, quãdo crimen illius sic est occultum, vt nullo modo probari possit. Sunt enim qui dicant nullum prorsus esse discrimen, quo ad pœnas quæ sunt ipso iure impositæ, inter crimen publicum & occultum. Sunt rursus alij qui censent crimen occultum nulli pœnæ canonicæ esse subiectum, quousque plenè de illo constiterit. De qua re ego impræsentiarum nihil definire volo, propterea quòd vno integro capitulo de illa postea differre statui. Sed interim gratia disputationis, vt experiamur quantæ sunt huius prioris argumenti vires, concedere decreui omnem illum cui propter suum crimen est ipso iure omnium bonorum priuatio irrogata, incidere in illam pœnam etiam si crimen sit occultum. Sed tunc ille non erit obligatus bona illa, quibus propter suum crimen est ipso iure priuatus, reddere fisco, si id sine famæ suæ dispendio efficere non valet, prout nunc proximè de muliere adultera diximus. Debet quidem meliori qua potuerit via procurare, vt salua fama sua bona illa reddantur fisco, prout feciſſet si illa furto ab eodem fisco clam surripuisset. Non sum enim adeò insipiens, vt dicens esse obligatum reddere bona sua fisco, intelligam illum propria manu debere illa reddere, & dicere se illa bona reddere, quia tale aut tale crimen commisit, propter quod fuit illorum bonorum dominio ipso iure priuatus. Hoc enim sentire summæ esset dementiæ: & quod de fure occulto, qui res ab alio clam surripuit, dicere non auderem, imò potius illum ab hoc proposito reuocarem, si viderem illum in eo esse firmum. Aliena manu & secretissimè illa tunc sunt reddenda, vt potius famæ propriæ quàm alieni restitutioni consulatur. Et si nulla patet via qua sine propriæ famæ læsione bona illa possint reddi, tunc censeo illum non obligari ad reddendum, sicut nec fur obligaretur ad restituendum, si tanta esset vallatus angustia, vt sine suæ famæ incommodo restituere non posset. Quia (vt à principio dixi) nullus restituere obligatur, quando ad talem restitutionem faciendam, maius aliunde cogitur damnum pati, quàm valeat res quæ deberet restitui. Diligentissimè tamen prius viam hinc inde inquirere debet, vt bona illa absque vllo famæ suæ periculo reddere valeat. Quam si inuenerit, absque dubio bona illa quibus est priuatus, obligabitur reddere, etiam si illum præteriti criminis pœniteat. Quia sicut per pœnitentiam (vt dicitur in capitulo, Vergentis, de hæreticis) non necessariò recuperatur bonorum dominium, quod fuerat per peccatum amissum, ita nec per eandem

pœnitentiam

pœnitentiam tollitur obligatio, quam ad reddendum bona habebat.

Argumẽtũ secundum.

Secundò principali argumento nostram sententiam oppugnant, sic dicentes. Ecclesia permittit hæreticum retinere possessionem bonorum quæ ante habebat, vsque ad sui criminis damnationem, ergo hæreticus ante sui criminis damnationem non obligatur illa reddere fisco. Consequentia probatur, quia cuicunque iuxta id quod sibi per legem permissum est, agere licet. Antecedens verò probant aduersarij per illud capit. Cùm secundum leges, §. Confiscationis, de hæreticis, libro sexto. Et confirmatur hoc argumentum, quia & si lex priuet hæreticum dominio, nulla tamen est lex, quæ priuet hæreticum aut alium similis criminis reum possessione bonorum suorum, ergo vsque ad iudicis sententiam licitè potest illa retinere. Hoc etiam argumentum (vt ab his quæ audierunt intellexi) obiecit contra meam sententiam in publico Gymnasio Complutensi ille idem vir doctus, de quo in præcedenti argumento dixi. Quantas autem vires hoc argumentum habeat, ex nostra responsione patebit. Sed vt melius & apertius illi respondeamus, oportet distinguere de permissione, cuius meminit in antecedente. Varia siquidem est permissionis significatio. Nam aliquando permitti dicitur id quod non punitur, etiam si malum sit. Sæpe enim mala dissimulantur & sine punitione relinquuntur, vt maius malum euitetur. Quoniam (vt dicitur in capitulo. Duo mala, distinctione 13.) licet omne malum sit vitandum, tamen si periculi necessitas vnum ex duobus perpetrare compulerit, id debet sumi quod minori nexu noscitur obligare. Et ob hanc causam tolerantur meretrices in populis, ne illis prohibitis multo maiora mala inde oriantur. Et iuxta hanc permissionis significationem (vt doctissimis aliquibus Theologis placet) locutus est Saluator noster, quum Pharisæis probare volentibus licitum esse viro dimittere vxorem suam, propterea, quòd Moyses iussit dari libellum repudij, respondit sic dicens. Moyses ad duritiam cordis vestri, permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non sic. Ideo tunc illud à Moyse permissum esse dicunt, vt homicidium, quod multo peius est adulterio, per hanc permissionem vitaretur. Et inde deducunt Iudæos tunc peccasse, quum prioribus vxoribus dimissis alias ducebant. Quia licèt sic facientes pœnam adulterij vitabant, non tamen excusabant culpam. Et huic sententiæ fauet apertissimè Chrysostomus, qui in opere imperfecto super Matthæum, homilia 33. interpretans illa Christi Saluatoris verba, quæ nunc proximè citauimus, hæc quæ sequuntur ait. Frequenter vobis Moyses propter duritiam vestram, iniustitiam quasi iustitiam præcepit, vt in Eremo hostias offerre Deo. Et paucis interiectis subdit. Videns itaque Moyses propter dilectionem carnalem circa studia sacrificiorum eos esse inclinatos, si mandasset eos recedere à sacrificijs, non fuerat audiendus. Quia annosa passio medicamento momentaneo non curatur. Iussit eos sacrificare quidem, sed iam non dæmonibus, sicut in AEgypto, sed Deo viuo. Dimidium mali permisit, ne totum perderet bonum. Hac ratione permisit vos dare libellum repudij, quia melius iudicauit permittente lege matrimonia solui, quàm odio compellente homicidium fieri. Permisit vobis mala facere, ne faceretis peiora. Ergo hæc vobis permittendo non vobis iustitiam Dei demonstrauit, sed à peccato abstulit culpam peccandi, vt quasi secundum legem agentibus vobis peccatum vestrum non videatur esse peccatum. Et post pauca iterum ait. Propterea bene dixit, quia Moses hoc permisit, non præcepit. Aliud est præcipere, aliud est permittere. Quod enim præcipimus, semper placet: quod autem permittimus, nolentes permittimus: quia malam voluntatem hominũ ad plenum prohibere non possumus. Hactenus Chrysostomus. In quibus verbis id video interpretatione indigere, quod dixit Mosen à peccato abstulisse culpam peccandi. Quibus verbis intelligit Mosen per

Permissionis modus primus.

Matth. 19.

Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legem suam abstulisse pœnã quæ meritò deberetur peccato, & reliquisse peccatum impunitum: & hoc est Chrysostomo, auferre à peccato culpam peccandi.

Hierony. Eidem sententiæ fauet etiam Hieronymus, qui in commentarijs super Matthæum prædicta Christi Saluatoris nostri verba interpretans ait. Moyses cùm C videret propter desiderium secundarum coniugum, quæ vel ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent, primas vxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quàm odia & homicidia perseuerare. Simulq; considera, quòd non dixit: Propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deus, sed

1. Corin. 7. Moyses: vt iuxta apostolum, consilium sit hominis, non imperiũ Dei. Hæc Hieronymus. In cuius verbis id potissimum annotandum est, quod ille considerare admonuit, illum viri ab vxore discessum non esse Dei, sed hominis permissionem. Nam per hoc facilè refelluntur ea quæ alij dicunt, vt tueantur talem viri ab vxore discessum fuisse in lege veteri, nõ solũ sine pœna, sed etiã sine aliqua culpa.

Permissionis modus secundus. Rom. 4. Alio modo dicitur aliquid permitti, quia quum possit impediri ne fiat, non impeditur. Et hoc iustè aliquando fit, non vt maius malum euitetur, sed vt maius bonum inde eliciatur quàm esset talis mali impedimentum. Nam etsi iuxta Pauli sententiam, non sint facienda mala, vt inde eueniãt bona, tamen bene possunt mala nõ impediri, vt maius bonũ inde eliciatur, quàm esset illius mali prohibitio. Non enim dicendus est facere malũ, qui illud non impedit, nisi fortè talis esset qui ex officio suo esset obligatus malum illud impedire. Sed tunc si maius aliquod bonum occurreret, quàm esset illius mali impedimentum, posset sine peccato non impedire: & tunc non esset facere malum, sed omittere minus bonum propter aliud maius. Hoc modo capitur nomen permissionis in cap. Iudæi, de Iudæis & Sarracenis. Nam ecclesia permittit Iudæos inter Christianos habitare, & antiquas illas legis cæremonias seruare, & non vult eos impedire ne suas seruent cæremonias: quanuis facilè id efficere posset: quia maximum est D bonum quod ex tali Iudæorum permissione ecclesia elicit. Nam ex tali cæremoniarum obseruatione ecclesia sumit ab ipsis hostibus testimonium ad confirmationem fidei catholicæ quam tenemus. Quia ea quæ nunc Iudæi obseruant, ostendunt fuisse olim in figura eorum quæ nunc fides catholica docet, & ideo tales cæremonias nunc seruari permittit, vt non sit opus aliunde testimonium petere, sed ipsis cæremonijs quasi præsentibus testibus vtatur ad probandum illas in figuram & prophetiam eorum quæ nunc habemus, olim fuisse man-

August. Genes. 25. datas. Vnde Augustinus enarrans psalmum quadragesimum prope finem, & declarans prophetiam illam: Maior seruiet minori, ait. Modo impletum est, modo fratres nobis seruiunt Iudæi, tanquam Capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi seruiunt, & non sine

Genes. 4. causa. Cain ille frater maior qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse populus. Apud illos sunt prophetæ & lex, in qua lege & in quibus prophetis Christus prædicatus est. Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc euenire modo in Ecclesia Christi, quod ante prædictum est de nomine Christi, de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his rebus quæ acciderunt, quas existimant nos conscripsisse quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum. Nempe lu-

Gregorius. dæi inimici nostri sunt. Hæc Augustinus. Eandem sententiam docet beatus Gregorius in quadam epistola ad Paschasium episcopum Neapolitanum, cuius verba citantur à Gratiano in capitulo. Quj syncera, distinctione 45. Hoc modo Deus etiam permittit multa mala à sceleratis hominibus fieri, quia illa non impedit ne fiant, quanuis id facillimè efficere posset. Et quanuis non impediat ne fiant, tamen postquam perpetrata sunt, ipsos illorum authores etiam in hac vita grauiter punit, vt testantur Pharao, & Antiochus, & Herodes. In his igitur

igitur non ideò mala permittere dicitur, quia inulta relinquit, sed quia ex illis bonum aliud multo maius elicere statuit, quàm esset illius mali prohibitio. Nam Deus omnipotens cui rerum est summa potestas (vt Augustini verbis vtar) August. in Enchiridio

A cùm summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeò esset omnipotens & bonus, vt benè faceret etiam de malo. Hæc autem Augustini verba non sic intelligenda sunt, vt putetur Deum malis ipsis virtutem & potestatem ad bonum aliquod producendum tribuisse: quoniam hoc sentire summæ esset dementiæ: sed quòd Deus pro immensa sua bonitate ex illis malis capta occasione facit bona, quæ nisi mala præcessissent, non fuisset facturus. Iuxta hanc permissionis significationem locuta est Iudith, dicens. Non Iudith. 13. permisit me Dominus ancillam suam coinquinari. Non permisit, quia impediuit Holofernem ne cum illa misceretur. Eadem vocis significatione vsus est propheta, quum in persona Dei loquens dixit. Dimisi eos secundum desi- Psal. 80. deria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Dimisisse dicit, quia reliquit eos in arbitrio voluntatis suæ, & noluit impedire illos ne mala perpetrarent. Et hoc idem est quod apostolus de gentibus loquens dixit. Tradidit illos Deus Rom. 1. in desideria cordis eorum. Tradidisse dixit: quia impedire noluit illorum desideria, ne illorum compotes fierent. Isti duo modi permissionis, qui fiunt aut non puniendo, aut non impediendo malum quod posset impediri, semper sunt respectu mali, & non respectu boni. Si quid igitur aliquo istorum duorum modorum permittitur, eo ipso conuincitur esse malum.

Permissionis modus tertius. Tertio modo aliquid permitti dicitur, quia concessum, siue id communi lege omnibus concedatur, siue priuilegio particulari contra communem aliorum legem sit alicui particulariter concessum. Et hæc est magis propria huius vocis significatio, & qua frequentius eloquentes viri vtuntur. Nam Tullius Cicero. in libro quarto Rhetoricorũ ad Herennium, in capite vbi de repetitione disserit,

B permissionem declarans iuxta hanc solam significationem illam interpretatur, sic inquiens. Permissio est, cùm ostendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere, & concedere alicuius voluntati, &c. Quoniam omnibus rebus ereptis solùm mihi supereſt animus & corpus, hæc ipsa quæ mihi de multis sola relicta sunt, vobis & vestræ condono potestati. Hæc Tullius. Ex quibus verbis constat permissionem pro concessione, aut condonatione accipi. Iuxta hanc significationem vsus est voce permissionis Lucas, quum enarrans qualiter Christus saluator noster eiiceret à quodam homine legionem dæmonum, qui corpus illius possidebant, dixit. Rogabant eum vt permitteret eis in porcos ingredi, & per- Lucæ 8. misit illis. Permittere dixit pro concedere, quanquam posset etiam dici positum esse pro non impedire. Hoc modo sumitur permissionis nomen in capitulo, Omnis, distinctione tertia, vbi dicitur permissionem legis esse, vt vir fortis petat præmium. Hoc modo Apostolus secundas permittit nuptias, non quia 1. Corin. 7. malas, sed quia nullo iure diuino prohibitas, imò potius per indulgentiam concessas. Hoc modo Gregorius papa permisit Anglis, qui tunc nouiter ad Christi fidem fuerant conuersi, vt intra quartum consanguinitatis gradum matrimonia contraherent, vt patet per eius epistolam quam Augustino Anglorum episcopo, de hac re scripsit. Permisit quidem illis talia matrimonia contrahere, non vt sic contrahentes solam pœnam & non culpam euitarent, sed potiùs sic permittens indulsit illis, vt sine peccato facerent, quòd alias sine peccato facere non possent. Huiusmodi permissio quasi quædam est iuris dispensatio.

Cùm igitur tam varia sit permissionis significatio, vt perfectè & clarè argumento mihi obiecto respondeam, opus est vt ab ipso arguente petam qua significatione permissionis vtitur in illo argumento, quum dicit ecclesiam permittere hæreticos, vt ante sui criminis condemnationem possideat bona, quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter suum crimẽ est ipso iure priuatus. Si capit in primo modo, vt idẽ valeat ac non punire, aut secundo modo pro eo quod est non impedire, certè in vtraq; istarum significationum seipsum destruit arguens, & pro me apertissimè pugnat, tantum abest vt suo argumento mihi noceat. Nam (vt diximus) vtraque illarum permissionum versatur circa id quod malum est, & peccatũ. Cùm enim solum peccatum sit punitione dignum, oportet etiam vt solum peccatum ob id permitti dicatur, quòd non punitur. Solum etiam peccatum est quod semper & vbique meritò prohiberi & impediri debet. Nam ea quæ non sunt peccata, etsi aliquando, & alicubi propter aliquas circunstantias prohiberi & impediri possint, non tamen sunt talia vt semper & vbique impediri debeant. Et inde euenit vt quod dignum est prohibitione & impedimento, quanuis propter aliquod maius bonum inde eliciẽdum tunc non impediatur, semper sit dicendũ malum. Et de his quæ vtroque istorum duorum modorum permittuntur, aut tolerantur, intelligendum est id quod Innocentius Papa huius nominis tertius ait in capit. Cùm iam dudum, de præbendis & dignitatibus. Multa, inquit ille, per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debeant tolerari. Hæc ille. Si arguens in suo argumento & dicens Ecclesiam permittere hæretico vt possideat bona quibus est ipso iure priuatus, intelligit de permissione iuxta primam aut secundam illius significationem, eo ipso fatetur possessionem illam esse malam & peccatum: quoniam nisi esset peccatum, non diceretur altero illorum modorum permitti. Si talis bonorum possessio est peccatum, ego hæreticus, vt tale peccatum euitet, obligatur non possidere illa bona, & per consequens obligatur reddere illa fisco, qui est verus illorum dominus. Prætereà, etiam si loquatur de permissione iuxta primã aut secũdam illius vocis significationẽ, falsum est quod Ecclesia permittit hæretico quousque sit de suo crimine dánatus, vt possideat bona quibus est propter suum crimen ipso iure priuatus. Nam si crimen est occultum & Ecclesia illud ignorat, nunquam dicetur illud permittere, quanuis illud non puniat, aut non impediat. Est enim permissio actus voluntatis, & ideo non potest esse circa id quod est prorsus ignotũ. Si crimen est publicũ, Ecclesia laborat quãtum potest ad illius punitionem, & impedimentum. Nam in cap. Vergẽtis, de hæreticis, postquam statuit in terris Papę quæ sunt temporali iurisdictioni illi subiectæ, bona hæreticorum publicari, postea hæc quæ sequuntur, ait. Et in alijs idem præcipimus fieri, per potestates & principes seculares, quos ad id exequendum (si fortè negligentes extiterint) per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelli volumus, & mandamus, vt nẽc ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri aliquis voluerit. Hæc Innocentius Papa tertius in illo capitul. Quis visa hac lege dicere audebit, Ecclesiam permittere hæreticis bonorum suorum possessionem, cùm ex eadem lege constet illam summè laborare, & totum quod potest facere, vt ab ipsis hæreticis bona quæ habent auferantur.

Innocẽtius

C

D

Fortè is qui hoc secundum principale argumentum cõtra meam sententiam obiecit, dicet se in argumento suo vsum fuisse voce permissiõnis in tertia sola illius significatione, qua solam concessionẽ aut condonationẽ exprimit. Si iuxta hanc significationem ille loquitur, tunc falsum esse dico quod in eodem argumento assumit, dicens Ecclesiã permittere hęretico vsque ad sui condemnationem, vt bona, quibus est ipso iure priuatus, possideat. Nã si hoc modo permittere idẽ est quod concedere, aut donare, oportet vt ostẽdat apertè vbi Ecclesia hoc cõcesserit, qui probare nititur ecclesiã hoc permittere. Nunquã autẽ Ecclesia (vt proximè præcedẽti capitulo argumẽto primo ostendimus) talẽ bonorũ possessionem hęreticis concesit, & inde sequitur vt neq; etiã permiserit iuxta tertiam permis-

permissionis significationẽ. Et certè hoc diligenter & curiosè cõsiderare oportet, quoniã hoc est primũ & præcipuum fundamentum, vnde tota huius disputationis structura consurgit. Nã si ostẽderint apertè Ecclesiã cõcessisse hæretico vsq; ad sui condẽnationẽ, vt bona quibus propter suum crimẽ est ipso iure priuatus, possideat: non amplius pro mea sententia contra hæreticum contendam. At cùm nõ possint ostendere talem concessionem fuisse ab Ecclesia factam, dignum esset vt aduersarij faterentur hæreticum mala conscientia possidere bona quibus est ipso iure priuatus. Deinde, & si gratis concederem Ecclesiã concessisse illud hæretico, nihil tamen inde colligi potest pro alijs qui propter alia crimina sunt ipso iure suis bonis priuati: quia Ecclesia nihil de illorum pœna statuit, nec fortè statuere potest, præsertim si sint crimina mere laica, & quę nullum prorsus respectum habent ad spiritualia.

A

Tertiò principali argumento nostra sententia oppugnatur, sic dicendo. Pœna consistit in passione, & non in actione, ergo quoties pœna imponitur à lege, ad solã passionem extẽdẽda est, & non ad actionem. At aliquẽ reddere fisco bona, quibus propter suũ crimẽ est ipso iure priuatus, actio est & nõ passio: ergo nullus, quãuis sit ipso iure suis bonis priuatus, obligatur illa reddere fisco. Hoc argumẽtum magni æstimat Caietanus, & dicit esse notatu dignum, vt apertè cognoscatur neminem vnquam obligari ad reddendum bona, quanuis fuerit ipso iure illis priuatus. Nam in commentarijs super 22. sancti Thomæ q. 62. arti. 3. inquirens quare in censuris à iure impositis nulla requiratur hominis sententia, cùm tamen in alijs requiratur, respondet in censuris nullam esse actionem, sed solam passionem, & ideo non requiri hominis sententiã. Alias tamen dicit esse pœnas ad quarum executionẽ semper est necessaria aliqua actio, & ideo dicit esse expectandam iudicis sententiam: quia ad talẽ actionem nõ obligatur reus ex virtute legis pœnalis, propterea quòd pœna (vt ille ait) consistit in pati & non in agere. Quibus per illũ sic declaratis tandẽ hæc quæ sequũtur ait. Et tu notabis & applicabis hęc ad iuriũ & statutorũ, tã ciuiliũ quàm canonicorũ intellectũ et rationẽ. Videbis enim quòd si pro quibusdam criminibus puta hæresis, læsæ maiestatis & huiusmodi pœnæ priuationis bonorum ipso facto incurrendæ imponantur, in quantũ claudunt in se priuationẽ, à lege infligi dicuntur: in quãtũ verò exigũt actionem, iudicis actũ expectant. Vnde dicuntur priuati dominio rerum à lege, non tamen tenentur ea assignare fisco, nisi interueniat actio iudicis. Hæc Caietanus. Certè miror quòd vir doctissimus, vt fuit Caietanus, tã debili & tã falso argumento fuerit victus. Sed dum ad mentem reuoco quòd non omnia possumus omnes, & quòd quandoq; bonus dormitat Homerus, statim mirari desino. Si argumentum illud alicuius esset momenti, etiam probaret illum qui per sententiam iudicis priuatus esset dominio bonorum suorum, non esse obligatum ad reddendum bona sua. Quia pœna ad quam damnatus est, consistit in pati (vt ille ait) & non in agere. Sed de hoc non est opus amplius disserere, quia iã de illo disputauimus capite 3. huius libri secundi. Dimissa ergo pœna imposita per iudicem, veniamus ad pœnam quæ est ipso iure per legem imposita, & videamus quàm parũ possit circa illã ratio Caietani valere. Consequentia illius argumẽtationis est pessima. Nam ex hoc, quòd pœna cõsistit in pati, non licet inferre, neminem ratione pœnæ obligari ad agendum. Quia inde sequeretur neminẽ posse obligari in pœnam delicti ad dandum eleemosynam, aut cantandum, aut legendum, aut scribendum: quoniam hæc omnia sunt actiones. Hoc tamen nullus vir doctus concedet, quia etsi omnia ad actiones pertineant, omne tamen agens (vt Aristoteles ait) in agendo repatitur. Et ideo licèt ea parte qua agens agit, non sit illi pœna talis actio: quaten' autẽ agẽdo repatitur, erit illi pœna talis repassio, prout iam suprà me declarasse memini in cap. 3. libri primi. Potest ergo aliquis

B

Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in pœnam criminis sui obligari ad legendum orationes aliquas, vt per talem repasionem pœnam sentiat legendo. Potest etiam obligari ad dandum eleemosynam: quia licet talis donatio sit actio, tamen propter repasionem, hoc est, propter priuationem bonorum, quæ tali donationi respondet, dicitur pœna non C
quatenus dat, sed quatenus priuatur eo quod dat. Et ob hanc causam nō est Deo pœna dare, quia quauis ille aliquid donet, nunquam tamen priuatur aliquo quod habebat. Hominibus autē pœna est aliquid dare: quia nō possunt dare nisi priuētur eo quod donant. Quatenus ergo donant, non est pœna, sed quatenus priuātur eo quod donāt. Alioqui eleemosyna nō diceretur opus pœnale quemadmodum ieiunium, nec per illam posset quis pœnas peccato debitas redimere. Sic etiam in proposito negocio, quum hæreticus aut quiuis alius similis criminis reus reddit bona sua fisco, quatenus dat, nō est illi pœna, sed quatenus sic dando priuātur possessione bonorum quę possidebat, est illi pœna. Fateor ergo pœnam consistere in pasione, sed sæpe talis pasio non oritur nisi ab actione propria, vt est pasio, quæ oritur ex lectione, scriptione, cantu. Deinde, multum interest a quo quis patiatur, & ita sæpe solet pœnam, quæ ex pasione oritur, augere conditio agentis. Libentius quis patitur magna ab vno, quàm parua ab alio. Nam hac ratione saluator noster suā exaggerauit pasionē, quòd à proprio discipulo
Psal. 54. fuerit traditus. Si inimicus meus (inquit ille) maledixisset mihi, sustinuissem vtique: verùm tamen homo pacis meæ, qui mecum dulces capiebat cibos, magnificauit super me supplantationem. Ita etiam non parum hominem torquet, quum à seipso pati cogitur, & ita augmentum est pœnæ, quòd ipse reddēs bona sua seipsum priuet bonis suis. Obligatur ergo sæpe reus ob hanc causam, nō solū ad patiendum priuationem bonorum, sed etiam ad reddēdum illa, vt per talem donationem factam à seipso, spolietur bonis suis, & sic tanto maiorem pœnam sentiat, quāto laboriosius est à se quàm ab alio pati. Et licèt ex lege disputationis mihi tāquam respondenti non incumbat probare quod dico, sed solùm respondere ad obiecta gratis tamen id efficere volo, propterea quia facilè id me facturum confido. Multa siquidem mihi occurrunt testimonia, quibus plenissimè probatur, reum in pœnam sui criminis obligari non solùm ad pasionem, sed etiam ad actionem: non solùm ad tolerandum quòd bona sua capiantur ab eo: sed etiam ad reddendum illi, cui per legem adiudicata sunt. Primò profero cap. Romana. §. Procurationes, de censibus, libro 6. vbi illi, qui pecuniam pro visitatione, aut munus aliquod præter id quod ad victū pertinet, receperint, obligantur in conscientia ad dupli restitutionem. Quòd autem illic sit perfecta obligatio in conscientia etiam ante iudicis sententiā, ex verbis in illo capitulo contentis apertissimè conuincitur, quia præcipit illic papa vt non absoluantur à delicto, nisi duplum restituāt. Præterea, in Clementina, Quoniam §. Sed & tales, de vita & honestate clericorū, papa prohibet clericis certum genus vestis, quod epithogium seu tabardum vocat, ne illud foderatum vsque ad oram portent, & tam breue, quòd vestis inferior notabiliter videatur, & qui contra hoc statutum tali veste vsi fuerint, statuit vt infra mensem teneātur illam dare pauperibus. In quibus verbis id potissimū annotare oportet, quòd nō precipit papa vt vestis capiatur ab eis & detur pauperibus, sed præcepit, vt illi teneātur dare pauperibus. Ex quibus verbis apertissimè cōstat, illos virtute & potestate illi⁹ legis pœnalis esse obligatos non solùm ad pasionem, sed etiam ad actionem: quia non ad hoc solùm obligantur, vt patiantur vestem tolli ab eis, sed vt ipsimet reddāt. Præter hæc duo clarissima testimonia, quæ nunc proximè ex cōmuni iure protulimus, sunt adhuc alia nō minus manifesta testimonia ex iure particulari. Nam in constitutionibus studij Salmanticēsis editis à Martino papa huius nominis quinto, multæ sunt pœnales constitutiones obligantes reos ad reddendum certam aliquam

aliquam pecuniæ quātitatem, etiam ante iudicis condemnationem. Vna illarum constitutionum est in cap. 18. Altera habetur in cap. 21. Et quòd vtraque illarum obliget in conscientia sine vlla alia iudicis sententia, ex verbis illarum apertissimè conuincitur: quia vtraque illarum præcipit, vt reus non absoluatur à sen- A
tentia excommunicationis, quam ipso facto incurrit, nisi illam pecuniā per legem taxatam reddiderit. Verba istarum constitutionum nolui hīc citare: quia suprà in sexto capite. §. 3. huius secundi libri pro alio negocio ea citaueram. Ad illum igitur locum mittō lectorem, vt ibi legat, si aliquid in eis videre desiderat. In illo eodem capitulo. §. 1. inueniet lector aliud non minus clarum testimonium ex ea concessione, quam dedit Adrianus papa huius nominis sextus collegio sancti Bartholomæi eiusdem vniuersitatis Salmanticensis. Nam illic pontifex præcipit, vt collega, qui electiones in eodē collegio faciendas, quouis modo per subornationes impedierit ne purè & rectè fiant, obligetur in conscientia sine alia condemnatione aut accusatione ad reddendum eidem collegio certam pecuniæ quantitatem illic expressam. Ecce quinque apertissima testimonia protuli, quæ euidentissimè probant legem pœnalem obligare non solùm ad passionem, sed etiam ad actionem: nō solùm ad patiendum ablationē bonorū, sed etiam ad reddendum ea. Falsum est igitur quod Caietanus ait, legem pœnalem nunquam obligare reum ad agendum, sed solùm ad patiendum. Falsum etiam esse cōuincitur quod ex illo fundamento elicit Caietanus, nunquam aliquem teneri ad reddendum bona sua, quauis sit illis ipso iure priuatus, sed semper esse necessariam iudicis actionem, per quam tollantur à reo bona illius.

Quarto principali argumento cōtra hanc meam sententiam sic argui potest. Hæredes hæreticorum possunt præscribere bona illorum, quæ spacio quadraginta annorum bona fide possederunt, etiam si bona illa ad Romanam ecclesiam spectarent: vt dicitur in capit. vltimo de præscriptionibus, lib. 6. At, sine
B possessione præscriptio non procedit, vt dicitur in regula 3. de regulis iuris, eodem libro. Ergo hęredes hæreticorum possident bona, quæ iure hæreditario ab illis acceperunt, & per consequens ipsi hęretici ante mortem possidebant: quoniam aliàs non possent morte sua tradere possessionem hęredibus. Et confirmatur per hoc, quòd hęreticus, aut quiuis alius similis criminis reus antequam crimen commisisset, habebat dominium & possessionem bonorum suorum: sed post crimen commissum lex non priuat illum nisi solo dominio, ergo relinquit illi possessionem, & per consequens quousque per iudicem priuetur illa possessione, semper habebit illam. Hoc est argumentum illud quod in proximè præcedenti cap. dixi, amicum quendam meum per literas suas, eò quòd longè à me aberat, mihi obiecisse. Sed hoc argumentum ante præuiderat Fe- Felinus.
linus, qui (vt dixi) hanc eandem mecum tuetur sententiam, & illi respondet. Nam in cap. Canonum, de constitutio. numero. 43. postquàm retulit Abbatis in hac parte sententiam, volens illam tueri & reijcere ea, quæ contra illam pugnare videntur, hæc quæ sequuntur ait. Nec obstat huic limitationi, licet ipse non dicat, quòd quis in conscientia retinet bona ipso iure amissa, vtendo præscriptione, cap. 2. de præscriptio. lib. 6. Quia ibi erat ignorantia pœnæ, patet ex textu, in verbo, bona fide. Hæc Felinus. Quantum hæc responsio valeat, ego discutere nolo, sed alijs inquirendum relinquo. Iniquum siquidem mihi videtur aut saltem inciuile & minus vrbanum, vt illos oppugnare velim, qui mihi fauere conantur: nisi fortè tam male fauerint, vt hostibus viam aperiant qua melius nos oppugnare possint. Aliter ergo, & nisi mearum rerum me fallit amor, multo melius quàm Felinus respondebo illi argumento, & in ipsosmet arguentes illud retorquebo. Fateor quidem hæredes hæreticorum, & ipsos hæreticos antequam sint per iudicē dānati & suis bonis spoliati, possidere bona

quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus propter suum crimen sunt ipso iure priuati: nec pro re tam manifesta est opus rationes & leges citare. Oportebat tamen probare hæreticum, aut quemuis alium similis criminis reum bona fide possidere bona, quibus est ipso iure priuatus, quoniã quę mala fide possidetur, iniustè possidetur, & sunt obligata restitutioni, & ideo nõ possunt præscribi. Est enim bonorũ possessio quasi quoddã genꝰ, quod duas sub se cõtinet species, videlicet possessionẽ cũ bona fide, & possessionẽ cũ mala fide. Ex hoc igitur quod hæreticꝰ possidet bona, quibus est ipso iure priuatꝰ, velle colligere illum iustè possidere, est arguere, à genere ad speciem, veluti si quis hoc modo argueret. Est animal, ergo est homo. Quæ consequentia quàm mala sit, trimestris dialecticus agnoscet. Et hinc patet quanti valoris sit hoc argumentum quartum, quod ex ratione præscriptionis pugnat. Quia & si ex illa conuincatur hæreticum possidere, non tamẽ conuincitur illum bona fide possidere. Sed dices. Præscriptio non potest esse sine possessione cum bona fide, vt dicitur in regula 2. de regulis iuris lib. 6. ergo hæreticus bona fide possidet. Concesso antecedente, nego consequentiam, quia hæreticus nunquam præscribit. Nam licet capitulum illud de præscriptionibus, lib. 6. concedat præscriptionem catholicis hæredibus hęreticorum, nunquam tamen hæreticis ipsis conceditur vt possint præscribere. Quòd apertissimè cõuincitur ex litera illius capituli, quæ non omnibus hæredibus hæreticorum cõcedit præscriptionem, sed solis hęredibus illorum hęreticorum, qui putabantur catholici dum viuerent. Et inde ex casu illo solum excepto arguitur in cõtrarium, quod hæredes illorum hæreticorũ qui dum viuerent existimati sunt hæretici, non possunt præscribere. Ex quo vlterius euidenter colligitur, vt ipsi hæretici multo minus possint præscribere. Sed quare hæredibus hæreticorum cõceditur præscriptio, ipsis autem hæreticis nunquam? Hæc diuersitas non aliunde prouenit, quàm ex diuersa vtriusque fide: quia hæredes possunt bonam fidem habere, hæreticus verò nunquam potest bona fide possidere bona quibus est priuatus. Nam illud vltimum capitulum de præscriptionibus, lib. 6. non concedit hæredibus hæreticorum præscriptionem, nisi bona fide possederint bona illorum spacio quadraginta annorum. Hanc autem bonam fidem nunquam hæreticus habet, quum possidet bona quibus est ipso iure priuatus. Et hinc ego sumo vires, vt possim hoc argumentum retorquere in ipsos arguentes, sic dicendo. Hæreticus non potest præscribere bona quibus est ipso iure priuatus, & non ob aliud, nisi quia mala fide possidet: ergo tenetur ea restituere domino illorum. Consequẽtia ista inde est manifesta, quòd omnis malæ fidei possessor est iniustus possessor, & peccat possidendo. Ex quo apertè colligitur illũ obligari ad restitutionem, vt sic euitet peccatum. Sed fortè aliquis contentiosus negabit hæreticum esse malæ fidei possessorẽ, & ideo ego tam apertè illud probare volo, vt nulla pateat via qua aduersarius elabi possit. Quòd vt apertius fiat, oportet prius statuere, quid sit bona & quid mala fides. Dinus interpretans titulum libri sexti de regulis iuris in regula secũda: quę ad hanc rem spectat, definire volẽs quid sit bona & quid mala fides, non reddit generalem definitionem, sed solùm exprimit quosdam particulares casus in quibus noscitur esse bona aut mala fides. Nam solum refert ea quę euenire possunt in possessione titulo emptionis: & ita nihil dicit præter id quod definitum erat in l. Bonę fidei, ff. de verborum significatione. Iohãnes Andreas in Mercurialibus suis interpretans illam regulam, Possessor malæ fidei, hanc quæstionem prorsus intactam reliquit, cùm tamen summè esset necessaria ad illius regulæ intellectum. Petrus Ancharranus eandem regulam multo prolixiori lectione interpretans, nihil prorsus de hac re dixit, tanquam si illa esset ab eadem regula extranea. Vt autem ego id, quod ab istis illustribus iuris interpretibus negligenter omissum est, perfectè definire valeam, opus est imprimis annotare fidem

Dinus.

Iohannes Andreas.

hoc

hoc loco non sumi pro virtute quę vna est ex tribus theologicis: nec pro actu illius virtutis, qui est quædam credulitas, aut firmus assensus quo quis credit, quæ de Deo & eius Ecclesia credere tenetur. Quia huiusmodi bona fides nihil A penitus agit ad iustam aut iniustam bonorũ possessionẽ. Nã fur, etsi perfectè credat omnia quæ credere oportet, nunquã tamen dicetur bona fide possidere ea quæ furto surripuit. Fides hoc loco capitur pro cõscientia, propterea fortè quòd ipsa consciẽtia quasi quædã credulitas est. Iuxta hãc significationem accepit nomẽ fidei Paulus, quũ de ciborũ delectu differens dixit. Qui autẽ discernit, si mã- Rom. 14.
ducauerit, dãnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Illud non esse ex fide dixit, vt doctissimi theologi interpretãtur, quod est contra conscientiam. Hæc fides est quæ sæpe iustitiam aut iniustitiam reddit possessioni, ita vt mala fides iniustam faciat possessionẽ, bona verò iustã aut saltem nõ iniustã. Mala ergo fides est conscientia siue iudiciũ, quo quis iudicat alienum esse quod possidet. Bona verò fides est iudicium, quo qui rem proprio nomine possidet, iudicat illãm esse suã. Hæc duo apertè colliguntur ex capit. Quoniam, de præscriptionibus, vbi postquã synodali iudicio definitur, vt nulla valeat absq; bona fide præscriptio tam canonica quàm ciuilis, tandem hæc verba subduntur. Vnde oportet, vt qui præscribit, nulla temporis parte cõsciẽtiam habeat rei alienæ. Ex quibus verbis apertè constat eum qui conscientiã habet rei alienæ, hoc est, qui scit rem quã possidet esse alienam, non bona sed mala fide possidere illam. Potest adhuc dari fides media, quæ nec bona sit nec mala, vt quũ possessor alicuius rei sic dubitat de illa an sit sua, an aliena, quòd non magis ad vnam partem flectitur quàm ad aliam. Et de hac media fide, aut dubia conscientia solet quæri, an illa sufficiat ad verè & iustè præscribendum. Glossa vltima in capit. vltimo, de præscriptionibus, dicit eum qui dubitat, an res quam possidet, sit sua, esse bonæ fidei possessorem, & posse iustè prscribere. Et huic sententię subscribit Panormitanus. Contrariam sententiã tuentur Antonius de Butrio in eodem B cap. vltimo, & Adrianus in quarto, et quidã alij. De qua re ego nihil impræsentiarum definire volo, ne longè à scopo discedam, satis mihi nunc esse existimo, quòd quæstionem proposuerim lectori, vt sic occasionem discendi accipiat. Ad id igitur, vnde digressi sumus, disputationem reuocãtes, ex his quę nũc de bona & mala fide diximus, conuincitur apertè hæreticum aut quemuis alium similis criminis reũ, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, esse malæ fidei possessorem: quia possidet illa bona cum conscientia rei alienæ, hoc est, sciẽs bona illa non esse sua sed fisci. Si mala fide possidet, ergo possidendo peccat, & per consequens tenetur reddere fisco, qui est illorum dominus, vt sic reddendo euitet peccatum. An autem is qui ignorat bona sua propter crimen ab eo commissum esse ipso iure amissa, et fisco adiudicata, peccet illa retinẽdo, nũc differere nolo, propterea quòd inferius vno integro capitulo de hac re tractare decreui. Ecce vides candide lector, quanti momenti sit hoc quartum argumentum, quod fortius contra ipsummet arguentem (vt nunc clarè ostendimus) quàm contra me pugnat.

Ex his quæ in solutione huius argumenti diximus, satis apertè constat, quid sit respondendum ad confirmationem eiusdem argumenti, qua dicitur hæreticum, aut quemuis alium similis criminis reum antequam crimen cõmisisset, habuisse dominium & possessionem bonorum suorum, & post crimen cõmissum ante iudicis condemnationem esse solum priuatum dominio bonorum, & non possessione. Ex quo colligere videtur, vt ante iudicis condemnationem habeat possessionem bonorum, quamuis non habeat dominiũ illorum. Si hoc argumentum à solis iuris humani peritis mihi obiiceretur, certè non valde mirarer, propterea quòd illi non sunt tam subtiles, nec tam circunspecti in argumentando,

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed quum audio hoc argumentum fuisse obiectum contra me à viro theologo, & in publico Gymnasio Complutensi theologiam profitente, non possum non vehementer admirari, quum tam aperta sit illius argumenti infirmitas & debilitas. Fateor quidem (vt iam dixi) hæreticum & quemuis alium, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, antequam à iudice damnetur, possidere C bona illa. Quis enim tam stupidus esset, vt hoc negare auderet? Nã etiã postquam fuerit à iudice damnatus, possidebit bona illa quousque re ipsa auferantur ab eo. Et hinc apparet illius argumenti defectus: quoniã si illud aliquas vires haberet, etiam probaret hæreticum, postquam à iudice competẽti dãnatus est, antequam fiscus bona illius apprehendat, iustè possidere illa, & non esse obligatum ad reddendum illa, sed solùm ad patiendum capturam illorum: quod nullus vnquam concessit. Sic enim formari poterit argumentum. Hæreticus ante crimẽ commissum habebat dominium & possessionem bonorum suorũ, sed post crimẽ commissum & illius condemnationem à iudice factam antequam fiscus capiat, non est priuatus à lege, aut iudice, nisi solo dominio: quia iudex solo imperio suo non priuat illum reali possessione bonorũ quousque apprehẽdat illa. Ergo antequam capiantur ab illo, adhuc possidet bona olim sua, & per consequens (vt arguens contra me colligebat) non erit obligatus reddere. Fatendum est ergo hæreticum aut quemuis alium, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, possidere bona illa, sed mala fide: & ideo inde inferre non licet, illum non obligari ad reddendum fisco, imò potius contrarium colligi potest, cùm omnis malæ fidei possessor sic possidendo peccet. Nam Iohannes Andreas in Mercurialibus suis interpretãs illam regulam, Possessor, citat Iohannem Monachum dicentem, ideo possessorem malæ fidei non præscribere, quia talis possessor peccat, & ideo iustum est, vt potius pœnam quàm præmium recipiat. Et huius sententiæ subscribit idem Iohannes Andreas. Sed fortè alia via contendet arguens intentionem suam probare, sic dicens. Hæreticus ante crimẽ commissum habebat dominiũ & D iustam bonorũ suorum possessionem: sed post crimẽ cõmissum antequã à iudice damnetur, non est priuatus à iure, nisi solo dominio: ergo antequam sit à iudice condẽnatus, relinquitur illi iusta bonorum possessio: & per consequens tũc non obligatur bona, quibus est ipso iure priuatus, reddere fisco. Respondeo consequentiam huius argumenti esse bonam, & maiorẽ quæ ponitur in antecedente esse veram: sed minorem dico esse falsam, quæ dicit hæreticũ post crimen commissum non esse à iure priuatũ, nisi solo dominio. Nam eo ipso quo priuatus est dominio, priuatus est iusta possessione bonorũ. Non est quidẽ eo ipso priuatus reali & nuda possessione: quia hãc (vt iam dixi) semper habebit quousque fiscus bona illa realiter capiat, aut ipse reus in alium possessionem transferat. Sed licèt non sit eo ipso priuatus illa qualicunque possessione, est tamen eo ipso priuatus iusta possessione, aut iustitia possessionis quę oritur ab ipso dominio. Quoniam (vt regula iuris libro sexto ait) cùm aliquid prohibetur, prohibentur omnia quę sequuntur ex illo. Sed ex solo dominio bonorum habebat hęreticus ante crimen commissum iustam illorum possessionem, ergo ablato dominio ab illo aufertur eo ipso iusta possessio, quæ à solo illo dominio pendebat. Sed fortè quis dicet legem, quæ ab hæretico abstulit dominium, dispensasse cum illo, vt ablato dominio possit possidere bona, quousque sit à iudice de suo crimine dãnatus. Huic ego respondeo quod iam sæpe me dixisse memini. Si talẽ legis dispensationem expressam mihi aliquis ostenderit, statim illi cedã, & gratias pro tanto beneficio reddã, tantũ abest vt pertinaciter contra illũ contendere velim. Sed certus sum quòd nullã talẽ apertã dispensationẽ proferre poterunt, prout in proximè præcedenti capitulo in argumento primo latissimè & apertissimè ostendi.

Iohannes Andreas.

Quintũ principale argumentũ quod contra meã sententiam obijcitur, hoc modò

modo se habet. Nullus potest esse simul reus & executor sententiæ contra eum latæ, sed si ille, qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, obligaretur ad reddendum bona, simul esset reus & executor sententiæ: ergo nullus A talis obligatur, nec obligari potest ad reddendum bona sua, sed oportet alium esse qui talem contra reum sententiam exequatur capiendo bona illius. Consequentia huius argumentationis est nota, minor etiam est manifesta, quòd videlicet sit reus & executor sententiæ, qui à lege priuatus suis bonis reddit illa, cui per ipsam legem sunt adiudicata. Maior verò, vnde tota huius argumentationis vis pẽdet, probatur per hoc, quòd personæ ad rectũ iudiciũ iustitiæ faciendum necessariæ debent esse sic distinctæ, vt vna officium alterius non sumat. Nullus enim potest esse accusator & iudex, prout docet Augustinus, & citatur à Gratiano in capit. Multi. 2. quæst. 1. Eadem ratione nullus potest esse reus & iudex: quia in causa propria omnes excutimus, & ideo mirum esset, si in illa non erraremus. Ob eandem causam neque actor, neque reus potest esse testis in causa propria, quia illius testimonium semper erit suspectum, & ideo merito dicetur illi: Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum Ioan.8. non est verum. A simili ergo videtur idem dicendum de executore, vt neque actor, neque reus possit esse executor sententiæ cõtra reum datæ. Hoc argumentum obiecit mihi hic Salmãticæ in familiari colloquio quidam vir doctus theologus amicus meus dum mecum de hac re disputaret, & tanti hoc argumentum æstimauit, vt hoc solo persuaderetur credere neminem vnquam obligari ad reddendũm bona, quibus fuerit ipso iure priuatus. At postquam me audiuit, non tanti, vt ante fecerat, suum argumentum æstimauit. Nam maiorem illam propositionem, ex qua tota (vt dixi) vis argumenti pendet, falsissimam esse illi per multa manifesta exempla euidenter ostendi. Omitto hic illud occultissimum iudicium, quo peccator suæ malæ vitæ penitudine ductus, seipsum iudicat, & seipsum pœna dignum censet, & pœnam, quam suo iudicio meretur, B sibiipsi infligit. Hoc est iudicium illud, quod in omnibus nobis desiderabat Paulus Apostolus dicens. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. 1.Cor.11. Huiusmodi iudicium, quo pœnitens seipsum pœna dignum iudicat, & sibipsi illam infligit (vt doctissimis theologis placet) ad iustitiam punitiuam pertinet. S.Tho.3.p. q.85.ar.3. Sco.in 4.d. 14.q.2. In hoc iudicio ipsemet pœnitens est reus, ipse est accusator, ipse idem est testis, ipse est etiam iudex, ipse denique est sententiæ contra se latæ executor. Quæ omnia testimonio Augustini comprobantur, qui in libello de pœnitentiæ medicina, de hoc pœnitentiæ iudicio differens ait. In hac pœnitentia maiorem in se quisque seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Domino, sicut ipse Apostolus ait. Si enim nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Adscendat itaque homo aduersus se tribunal mentis suæ, si timet illud quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisque quæ per corpus gessit, siue bonum seu malum. Constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur Deus hoc peccatori dicens. Arguam te & statuã contra faciem tuã. Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: inde quidem sanguis animi confitentis per lachrymas profluat: postremo ab ipsa mente talis sententia proferatur: vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertissimè constat pœnitentiam esse iudicium in quo ipse pœnitens est iudex, & idem pœnitentiæ executor. Sed hoc iustitiæ iudicium est metaphoricum & similitudinarium, & non propriè dictum, propterea quòd iustitia non est virtus ad se, sed virtus ad alterum. Pœnitentia autem quatenus per eam pœnitens punit quod male gesserat, non respicit alium sed seipsum. Quia tamen per eam sic punit se peccator, ac si

Universidad de Deusto
Biblioteca

alium recto iudicio punire debuisset, ideo ad iustitiam pertinere dicitur. Hoc igitur dimisso iudicio, aliud profero quod verè & propriè ad iustitiam pertinere cognoscitur, in quo citra vllam controuersiã idem est reus & executor. In auriculari confessione, in qua pœnitens peccata sua clanculo fatetur coram sacerdote, iudicium iustitiæ fit. Nam ibi pœnitens est reus, & non est opus alio accusatore aut teste: quia sicut euidentia patrati sceleris, ita etiam aperta confessio eiusdem non indiget clamore accusatoris. Iudex est confessor cui Christus soluendi aut ligandi tribuit potestatem, dicens, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. Quum absoluit à peccato, & pœnam in recompensum aut satisfactionem offensæ contra Deum facto, & pœnam iniungit, tunc sententiam dicit. Huius sententiæ executor non est alius, nisi ipse reus: quia si illi iniungitur ad sui delicti satisfactionem eleemosyna, non debet expectare, vt pauperes capiant ab eo, sed ipsemet illam reddere tenetur. Si illi iniungitur, vt Psalmos aliquos legat, non alius pro eo, sed ipse illos legere obligabitur. Præterea, circa pœnam impositam à testatore contra hæredem extraneum, propter mandati sui transgressionem, si hæres fecerit contra mandatum testatoris, tunc ipsemet hæres erit reus & executor: quia ipsemet obligabitur in conscientia ad exequendum in se pœnam à testatore expressam. Quoniam (vt omnes tam Theologi quàm iuris humani periti concorditer docent) pœna testamentaria obligat in conscientia hæredem, quando testator illam iustè imponere potuit. Nam Caietanus qui dicit neminem obligari ad pœnam, nisi postquam à iudice damnatus est ad illam, ab hac generali sententia excipit pœnam à testatore impositam, in qua dicit non esse necessariam iudicis sententiam, sed omni sententia iudicis secluſa censet hæredem esse obligatum ad pœnam. Et hinc optimè deducit vxorem quam maritus suorum bonorum vsufructuariam reliquit hac conditione quòd caste viuat, si illa non caste vixerit, obligari ad restituendum bona quæ consumpsit postquam non caste vixit. Et hoc probat per hoc quòd voluntas testatoris est implenda in omnibus: & sicut in alijs à testatore dispositis non est necessaria iudicis sententia, vt mandentur executioni, ita nec ad pœnam infligendam aut sustinendam. Potest adhuc melius (vt ego existimo) id probari si primo consideretur quòd inter testatorem & hæredem non necessarium, sed liberè electum est quidam contractus, qui dicitur do vt des, vel do vt facias. Testator in tali contractu se obligat ad dandum hæredi bona sua, si hoc aut illud fecerit. Hæres adiens hæreditatem consentit conditioni, & sic fit ratus & firmus contractus quo vtraque pars alligatur. Sicut ergo hæres acceptando hæreditatem cum adiecta conditione acquirit ius & dominium in illa, ita etiam se obligauit suo consensu ad conditionem illam seruandam, quia non data est illi sine conditione. Si ipse voluntate sua se liberè obligauit ad conditionem, ergo obligauit se ad pœnam illam reddendam: quia hæc erat illius hæreditatis conditio, vt si mandatum testatoris præteriisset, obligaretur hoc aut illud facere. Hæc igitur mihi videtur esse potissima ratio propter quam hæres in conscientia obligatur ad pœnam à testatore impositam: quia ipse acceptando hæreditatem eo ipso voluntate sua se obligauit ad pœnam in testamento positam. Si ille tem eo ipso voluntate sua se obligauit ad pœnam in testamento positam. Si ille in conscientia obligatur ad illam, constat quòd ipsemet erit reus & illius pœnæ executor. Et idem prorsus ob eandem rationem dicere oportet de pœna conuentionali, ad quam, is qui conditionem contractus præterijt, obligatur in conscientia, quia ipse ex ratione conuentionis propria voluntate se obligauit ad illam. Rursum, omnes concorditer docent, nec scio aliquem hactenus negasse, eum qui propter suum crimen est ipso iure suis bonis priuatus, postquam fuerit à iudice damnatus, obligari ad reddendum illa. In illo igitur rerum euentu (vt aper-

Ioan. 20.

vt apertissimè constat) ipsemet reus erit executor pœnæ contra eum statutæ. Ecce quàm multa exempla protuli, quibus manifestè probatur eundè esse reum & executorem sententiæ contra se latæ, & ex illis apertissimè cõuincitur falsam esse maiorem illam propositionem, ex qua tota huius quinti argumenti vis pendebat. Quòd autem ad illius probationem adductum est, nihil prorsus efficere valet. Fateor quidem personas ad rectum iustitiæ iudicium faciendum necessarias debere esse distinctas, ita vt vna alterius officium non sumat. Sed personæ istæ non sunt nisi quatuor, videlicet iudex, actor, reus, & testis. Nam executor sententiæ non est altera persona ab istis, sed sub iudicis nomine computatur, quoniam non suo, sed iudicis nomine sententiã exequitur. Et ita iudex ipse sine alio ministro potest per seipsum exequi sententiam suam quum sibi placuerit, & sæpe necessitate cogente id facit manu propria capiendo reum, & illum in carcerem mittendo, et cathenis vinciendo, aut bona illius capiendo. Aliquando executionem sententiæ iudex committit actori, prout contingit quando marito tribuit potestatem occidendi vxorem, quam in iudicio coram illo accusauit, & plenè probauit esse adulteram: aut quando filijs defuncti per violentiam à priuata persona occisi iudex concedit facultatem, vt vbicunque locorum homicidam inuenire potuerint, occidant. In his omnibus & id genus alijs, ipse actor est sententiæ executor, quam nomine iudicis & non suo exequitur. Et idem prorsus cõtingere potest in reo, ita vt lex aut iudex illi præcipiat, vt in seipso pœnam exequatur, dum modo illa nõ sit corporalis, & tam acerba, vt mortem inducat, aut quodam modo viam proximã aperiat ad illã. Nam huiusmodi corporales pœnas (vt cap. 3. huius secundi libri me dixisse memini) nec lex nec iudex potest homini quãtumlibet scelerato et mille mortibus digno præcipere, vt illas in seipso exequatur.

A

B

An iudex possit dispensare in pœna per legem statuta. CAP. XII.

DEclarata vtriusque legis pœnalis potestate, qualiter vtraque illarum siue quæ ferendam siue quæ latam continet sententiam, obliget reum ad pœnam, superest nũc inuestigare, an reus possit aliqua via ab huiusmodi legis potestate eripi, vt pœnam ab illa decretam non patiatur. Ad cuius rei inuestigationem duplici solum via, vt ego censeo, incedere oportet. Nam quòd reus impunis euadat, ex duplici solum causa oriri potest, videlicet ex indulgentia & remissione iudicis, qui reo pœnam inferre renuit, aut ex circunstantia ipsius delicti, quæ illum à pœna excusat. Primò ergo de indulgentia iudicis, qui reo pœnam condonat, postea verò de circunstantijs delinquentis, quæ illum à pœna excusare valent, differemus. Est ergo quæstio nunc discutienda, an iudex possit dispensare in pœna per legem statuta. Hæc quæstio non potest vnica & certa conclusione definiri, sed necessarium est, vt per multas & varias conclusiones illi respondeamus, propter multam ipsarum legum pœnalium varietatem. Nam aliquando lex pœnalis certam aliquam & taxatam pœnam statuit, aliquando nullam certam pœnam exprimit, sed solùm præcipit vt puniatur, & iudicis arbitrio committit qua sit pœna puniendus: Aliquando pœnam ipsam taxatam ipso facto & ipso iure infligit: Aliquando eandem pœnam taxatam iudici commendat, vt ab illo post plenam criminis cognitionem infligatur. De quibus omnibus sigillatim dicere oportet.

Prima conclusio. Nullus iudex etiam si supremus sit, vt papa, aut rex,

 potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest reum delinquentem contra legem pœnalem continentem sententiam latam eripere à pœna legis, ne incidat in eam: nisi antequam reus delinquat, iudex potestatem ad hoc habens eximat illum ab obligatione legis. Hæc conclusio est adeò nota ex illis quæ suprà definita sunt, vt sola illius declaratio satis sit C ad illam firmissimè comprobandam, præsertim si considerare volumus qualitatem & conditionem legis pœnalis sententiam latam continentis. Nam omnis huiusmodi lex (vt ex ijs, quæ capit. 8. & 9. huius secundi libri diximus, constat) obligat in conscientia sine aliqua iudicis declaratione. Et inde apertissimè sequitur, vt reus statim post delictum commissum incidat in pœnam ab huiusmodi lege decretam, etiam si nulla adsit iudicis sententia, quæ declaret delictum fuisse commissum. Ex quo euidenter conuincitur, iudicem in huiusmodi delictis non posse impedire, ne reus incidat in talem pœnam. Si iudicis sententia (vt alij docent) exigeretur ad obligationem legis pœnalis sentẽtiam latam continentis, posset iudex negligendo proferre sententiam declaratoriam, liberare reum à tali pœna. At quum iam probauerimus talem iudicis sententiam nõ esse necessariam, conuincitur inde, iudicem non posse eripere huiusmodi delinquentem, ne incidat in pœnam à lege statutam. Vt autem rem hanc clariorem faciam, vnum & alterum exemplum ob oculos ponere statui. Ponamus Iohannem iecisse manus violentas in clericum, propter quod est ipso facto & ipso iure excommunicatus, vt dicitur in capitulo, Si quis, decima septima, quæstione quarta. Stante tali vniuersali decreto non potest Papa impedire, ne Iohannes percutiens clericum incidat in excommunicationem. Quia excommunicatio (vt dicitur in capit. Pastoralis, in §. Verum, de appellationibus) trahit secum executionem. Si tamen papa ante delictum à Iohanne commissum concederet illi priuilegium, vt quanuis percuteret clericum, non esset excommunicatus, tunc eriperet illum à pœna legis, liberando illum à legis obligatione. Stante tamen Iohanne sub illius decreti obligatione non potest papa facere, vt Iohannes post D delictum illud commissum non incidat in excommunicationem. Quia stante tali decreto, naturaliter & necessariò oritur excommunicatio post delictum commissum. Idem per omnia dicẽdum esset, si Iohannes factus esset hæreticus, aut crimen læsæ maiestatis commisisset. Nam licet papa, aut rex, aut quæuis alia suprema potestas ante delictum cõmissum posset Iohãni priuilegium concedere, vt non incideret in pœnam priuationis bonorum, quanuis aliquod illorum criminum committeret: Iohanne tamen sub potestate illarum legum viuente, nec papa, nec rex, nec vlla alia potestas impedire poterit, quin Iohannes postquam aliquod illorum delictorum commisit, incidat in priuationem bonorum suorum. Quia dum tales leges suam retinent potestatem, naturaliter (vt dixi) & necessariò post delictum commissum infliguntur reis pœnæ per huiusmodi leges statutæ.

Abbas. Ex hac eadem ratione, qua præcedentem conclusionem probauimus, apertè conuincitur falsam esse sententiam Panormitani, qui in cap. 1. de treuga & pace, dicit legem pœnalem, quæ imponit pœnam ipso facto & ipso iure, posse dero-
Hostiensis. gari per contrariam consuetudinem, & reprehendit Hostiensem, qui in eodem capitulo docet contrarium. Quòd autẽ falsa sit Panormitani sententia, manifestè probatur per hoc, quòd nulla vnquam potest incipere contra huiusmodi legem consuetudo. Et, vt rem hanc manifestiorem faciamus, proponamus in exemplum legẽ illam, aut canonẽ illum proximè memoratum contra iniicientem manus violentas in clericũ, qui habetur in cap. Si quis, 17. q. 4. Nam de sententia illius canonis quòd lata sit, & non ferenda, nullus vnquam dubitauit, sed omnes concorditer docent, pœnã in illo canone decretam ipso facto & ipso iure post delictum commissum infligi delinquenti. De hac ergo lege pœnali

quærere

quærere oportet ab ipso Panormitano, quando vnquam aut quomodo poterit contra illã incipere consuetudo, cùm nulla iudicis aut prælati negligẽtia possit impedire, quin contra illam legem delinquens statim post delictũ commissum A incidat in excommunicationem? Nam (vt dicitur in illo cap. Pastoralis, in §. Verum, suprà citato) excommunicatio trahit secum executionem. Da ergo mihi primum qui percusserit clericum, & stante illo prædicto canone in suo robore, non inciderit eo ipso in excommunicationẽ. Sit, gratia exempli. Iohannes. Hic post delictum cõmissum statim incidit in pœnam illius canonis, quia sententia illius canonis est ipso iure lata, & non à iudice ferenda. Fortè dices Ecclesiæ prælatos & reliquos altaris ministros non cauere à Iohanne excõmunicato, & illũ ad sacra mysteria sic admittere, vt videantur illã excõmunicationem prorsus contemnere, & illam pro nulla reputare. Ex quo rei gestæ ordine videbitur fortasse Panormitano Iohannem non incidisse in pœnam illius canonis, propterea quòd illi, ad quos de illa censere spectabat, re ipsa ostenderunt, nullã post delictũ cõmissum fuisse subsecutam excommunicationem. Et quum idem circa Petrum, & Franciscum, & Antonium, & plures alios clericorum percussores contigisset, dicet fortè Panormitanus consuetudinem introduci contra illius canonis sententiã. Sed hoc falsum esse inde apertissimè conuincitur, quòd circa Iohannẽ clerici percussorem, qui primus fuit ab Ecclesiæ prælatis & reliquis altaris ministris dissimulatus, & ad sacra mysteria admissus, nihil agere potuit prælatorũ & aliorum ministrorum negligentia & dissimulatio, vt illum præseruaret ab excõmunicatione. Quia ante illorum negligentiam & dissimulationem iam ille inciderat in excõmunicationem. Et inde sequitur, vt qui illum euitare contẽpserunt, non fecerint excommunicationẽ, quæ iam verè fuerat inflicta, fuisse nullam, sed potius seipsos laqueo peccati inuoluerint. Et idẽ prorsus de Petro, & Francisco, & Antonio, & quouis alio posteriore clerici percussore est
B necessariò dicendum. Si sententia illius canonis esset non lata, sed à iudice ferenda, posset optimè iudex sua dissimulatione seruare delinquentem ne in pœnam illius canonis incidat. At, quũ non ferenda, sed lata sit illius canonis sententia, apertè conuincitur iudicis dissimulationem nihil agere ad præseruandum delinquentem, ne incidat in illius canonis pœnam. Quia antequam iudex dissimulare incipiat (vt dixi) iam is, qui contra canonem illum deliquit, incidit in eiusdem canonis pœnam. Ex quibus omnibus euidenter constat, nunquã posse incipere consuetudinem contra canonis illius sententiam, & inde vlterius deducitur, canonem illum per nullam posse consuetudinem derogari. Quæ ratio eaſdẽ vires habet, & eodem modo cogere potest de omni alio canone, qui sententiã excõmunicationis contra quẽcunque alium ipso facto & ipso iure infligendam statuit. Ex quo ego infero eos qui sine vlla papæ dispensatione ingrediuntur vltra portas domus alicuius monasterij sororum ordinis sanctæ Claræ, aut ordinis prædicatorũ, esse ipso facto excommunicatos, quanuis propter monasterij difformationẽ & dissolutionẽ, & superioris prælati negligentiã & dissimulationem, moniales ipsæ multis suæ domus portas aperire & liberam introeundi facultatem concedere consueuerint. Nã introitus ad huiusmodi monialium domos est sub excommunicationis ipso facto incurrendæ pœna apostolica authoritate interdictus. Illi ergo quibus non est ab eadem authoritate apostolica concessa facultas ad intrandum in huiusmodi monialium monasteria, ipso facto postquam eadem monasteria intrauerint, incidunt in excommunicationem: nisi fortè intrarent, propter ignorantiam inuincibilem, putantes id sibi licere. Nec illis potest vllo pacto suffragari longæua multorum sine huiusmodi licentia intrantium consuetudo. Quia etsi multi ad huiusmodi monasteria sine sedis apostolicæ concessione intrare consueuerint, non tamen con-

 sueuerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerunt sic intrantes ab excommunicatione præseruari, & ab illa liberi esse, sed quotquot sic intrauerunt, in excommunicationem inciderunt, præsertim cùm non in omnibus talibus monasterijs sit talis consuetudo introducta, sed multa alia sint similia monasteria, quæ omnem, quam debent, seruant clausuram. Nam si apud omnia esset introducta talis consuetudo, tunc (vt postea dicemus) C excommunicatio esset nulla, propterea quòd præceptum de non intrando talia monasteria, vnde excommunicatio pendet, esset per talem consuetudinem sublatum. Nam primus qui absque summi pontificis licentia ausus est aliquod istorum monasteriorũ intrare, vt ex dictis constat, ipso facto incidit in sententiam excommunicationis. Et in eandem sententiã incidit secundus, qui eodem modo ingressus est: quia post ingressum primi, potestas illius canonis non est vllo pacto diminuta, sed retinet easdem vires circa secundũ, quas habuit circa primum. Et idem propter eandem rationem necessariò dicere oportet de tertio, sicut de secundo, & de quarto sicut de tertio, & ita de omnibus consequenter. Quia per nullum proximè sequentem decrescit magis canonis aut legis potestas, quam per proximè præcedentem illum. Franciscus Zabarella Cardinalis in proœmio Clementinarum, §. Vniuersitati, refert Matthæum quendam hanc nostram tueri sententiam, dicitque illũ ad huius sententiæ probationem citare cap. Si quis venerit, de maioritate & obedientia, & cap. Vestra, de locato, & cap. 2. de constitutionibus libro 6. & cap. Catholica, 11. distinct. Sed certè (vt ingenuè loquar) nullus illorum textuum potest vllo pacto huic sententiæ fauere. Nam illud cap. Si quis venerit, licet probet homines posse cogi ad obseruationem episcopalis statuti, non tamen probat quòd ante talis statuti receptionem, aut post illius receptionem, succedente postmodum consuetudine contraria, incidant in pœnam ab eodem statuto decretam. Alij textus ab eo citati (vt notum esse potest cuicunque illos diligenter consideranti) nihil prorsus ad rem istam faciunt. Huius Matthæi sententiam sequitur Andreas Tiraquellus in commentarijs super legem, Si vnquam, C. de reuocandis donationibus, in verbo, Reuertatur, quum recenset differentia inter legem, quæ continet sententiam latam, & quæ continet ferẽdam, differentiæ. Sed nec iste meliora pro se adducit quàm Matthæus. Et quod magis miror non citat Abbatem, qui (vt diximus) contrariam tenet sententiam: qui tamen Tiraquellus aliàs solet esse in citationibus tam prolixus, vt sæpe fastidium præbeat. Sed videamus quid pro se offerat Panormitanus, vt suam sententiam meritò tueri videatur. Non enim gratis & sine ratione id dixit, sed motus ex sententia, cap. Cùm multæ, 15. q. 8. vbi concilium Toletanũ nonum, ex cuius capite decimo sumptus est ille textus, præcipit vt filij clericorum ex detestando connubio nati, maneant in seruitute eius ecclesiæ, de cuius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt. Hæc lex (vt Panormitanus ait) pœnalis est, & latam sententiam continens: per longæuam tamen consuetudinem derogata est, vt est manifestũ. Huic argumento multipliciter respondere possumus. Primò dicendo legẽ illã non obligasse vnquã, quia nõ à generali, sed à prouinciali concilio fuit condita, & fortè fuit per summum pontificem reuocata, aut per reges omnino repulsa, et minimè recepta. Quod vel ex eo suspicari licet, quòd ex nulla fide digna historia cõstat illius legis vsum fuisse vnq̃ in Ecclesia, nec saltẽ in Hispania, in qua fuit illud cõciliũ celebratum, & pro cuius remedio fuerat illud decretum conditum. Et certè ego libentius crederem legem hanc fuisse à regibus prorsus reiectam, quia nõ de ecclesiasticis personis aut de rebus ecclesiasticis, sed de meris laicis decernit, et subditos regiæ potestatis sine illius culpa minuit. Nam etsi clerici sint ecclesiasticæ potestati subiecti, illorum tamen filij antequam ad ecclesiæ ministerium admittantur, seculari potestati subdũntur. Cùm igitur illi in seruitutem ecclesiæ traduntur, constat iniuriam per hoc seculari potestate fieri, quia sine

Franciscus Zabarella.

Andreas Tiraquellus.

D

Responsio prima.

quia sine illius culpa subditi illius remouentur ab illa. Præterea, etsi concedamus potestatem ecclesiasticam potuisse talem legem, regibus etiam inuitis, condere, & aliquando executioni mandatam fuisse, nihil tamen per illam cõtra nostram A conclusionem agi potest. Quia lex illa, vt ex verbis illius facilè cognosci potest, non latam sed ferendam sententiam continet. Verba enim illius legis hæc sunt. Proles autem aliena pollutione nata non solũ hæreditatẽ nunquam accipiet, sed etiam in seruitute eius Ecclesiæ, de cuius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, iure perenni manebunt. Hactenus verba legis. In his verbis duæ pœnæ contra filios clericorum decernuntur. Prima est priuatio hæreditariæ successionis: & hæc per sententiam latam exprimitur. Quia licet per verbum futuri temporis pœna illa statuatur, tamen quia præcedit negatio vniuersalis, cõuincitur sententiam latam illic contineri, iuxta ea, quæ capite septimo huius secundi libri diximus. Secunda pœna est illa, per quam eosdem clericorum filios ecclesiæ seruituti subdit. Sed hæc sententiam ferendam continet: quia per verbum futuri temporis affirmatiuè positum & sine vlla præcedenti negatione statuitur. Nam huiusmodi verbum, vt capite primo huius secũdi libri diximus, semper sententiam denotat ferendam. Et si res est dubia, vt ibidem diximus, semper est interpretandum sententiã cõtineri ferendam, & non latam. Est ergo lex illa ita interpretanda, vt iudex, ad quem hæc res spectat, postquam legitimè cognouerit prolem esse à clerico in sacris constituto genitam, illam ecclesiæ seruituti adiudicet. Sed quia hæc lex pœnalis potuit per sententiam latam sicut per ferendam statui, & tunc maneret plena vis argumenti, ideo aliter adhuc & melius respõdeo. Dato igitur, disputationis gratia, quòd lex illa sententiam contineat latam, dico illam non fuisse derogatam per consuetudinem illi contrariam, sed quia ecclesia, ad quam illa filiorum seruitus pertinebat, non exigendo talem seruitutem, videtur apertè renunciasse iuri suo. Quando autem ecclesia cœpit non exigere illam seruitutem, B nihil contra legem faciebat, aut omittebat. Quoniam lex illa non præcipiebat ecclesiæ, vt seruitutem filiorum exigeret, sed solùm constituebat filios illos in seruitute ecclesiæ. Qua concessione ecclesiæ data, poterat illa nõ exigere seruitutem illam, satis sibi esse putans, quòd parata erat recipere illos filios in seruos, quum patres offerrent illi, aut ipsimet filij seipsos in seruos illi dederent. Et ita constat falsum esse quod postea in sui fauorem Panormitanus addit, dicens ecclesiã non exigendo contrauenire illi legi. Quia (vt dixi) lex illa non præcipit ecclesiæ vt exigat, sed solùm dat illi ius & potestatẽ ad exigendũ si velit, cui iuri illa renunciare videtur, cùm non exigit. Ex quibus apertè conuincitur, legem illam nõ esse derogatam per contrariam consuetudinem, sed per consuetudinem non exigẽdi derogatũ est ius quod ecclesia habebat ad exigendũ. Vt autem quod dico apertius ostendam, inspiciamus, vt suprà fecimus de excommunicatione, primã exactionis omissionem: quando videlicet primò neglexit exigere alicuius filij seruitutem. Per talem omissionem nulla incipit consuetudo contra legem: quia etsi ecclesia tunc non exegit seruitutem filij, filius tamen verè erat seruus ecclesiæ. Quia si lex illa (vt supponimus) continet sententiam latam, non indiget aliquo hominis ministerio ad illius executionẽ, & inde vlterius sequitur, vt antequam ecclesia exigat, ille filius sit ecclesiæ seruus, & ecclesia habeat verum illius dominium, licet non habeat illius possessionem. Nam simile contingit, iuxta omnium opinionem, in hæretico, aut in eo qui crimen læsæ maiestatis cõmisit, qui antequam fiscus ab illo bona exigat, ille est priuatus dominio bonorũ suorum, & fiscus habet dominium illorum, quãuis non habeat possessionem. Ad eũdem modũ etiam tunc quando ecclesia primò omisit exigere seruitutem alicuius filij clerici, ecclesia habebat dominiũ illius filij, licet nõ habebat possessionẽ. Ex quo apertissimè cõuincitur, quòd per illã primã exactionis omissionẽ, nulla incepit

Responsio secunda.

Responsio tertia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudo contra seruitutis legem: quia per talē omissionem ecclesia nō amisit dominiū illius filij clerici, quāuis (vt dixi) non acceperit possessionem illius. Eit idem per omnia dicere oportet de secunda exactionis omissione, aut negligētia: quia eadē est ratio de secunda, quæ fuit in prima: & de tertia, quę fuit in secunda: & sic consequēter de reliquis omnibus, quousque veniatur ad vltimā, quæ facit C complementū consuetudinis, id est, quæ simul cum alijs sufficeret ad perfectam producendū consuetudinem. Nā in qualibet illarum omissionū, aut negligentiarum vsque ad vltimam, semper Ecclesia quanuis non exigat seruitutē filij, habet illius filij dominiū. Eit inde sequitur, per nullam illarū omissionem incipere consuetudinem contra legē, quia per nullam illarū fit, aut omittitur aliquid contra legem, cùm lex illa (vt apertissimè cōstat) nō præcipiat fieri exactionē seruitutis, sed solùm constituat ipsos filios in seruitute, quæ seruitus in omnibus illis omissionibus & negligentijs (vt probatū est) semper manſit, quanuis talis seruitutis possessio (vt iam suprà dixi) non fuit tradita ecclesię. Sed dices, Quomodo igitur lex illa suas vires adeò amisit, vt nihil prorsus efficere valeat, si illa neque per legem aliā, neque per contrariā consuetudinē fuit reuocata? Respondeo, legē illam esse reuocatam per tacitam Ecclesiæ renunciationem, qua iuri suo se renunciasse ostendit. Hęc autem iuris renunciatio ex ipsa consuetudine non exigendi ostenditur. Consuetudo illa non exigendi ad hoc solùm valet, vt per illā intelligamus Ecclesiam renunciare iuri suo. Quia in qualibet exactionis omissione aut negligentia ostendit se renunciare dominio alicuius filij clerici, quod sibi erat lege cōcessum, et legis authoritate acquisierat, Postquam tot vicibus exigere neglexerit, quot sufficiant ad efficiendū in ea re consuetudinem, tunc apertè re ipsa declarat se renunciare iuri suo. Hac renunciatione per talem consuetudinē declarata, per ipsam renunciationem reuocatur lex, quę filios clericorum faciebat seruos ecclesiæ. Quia ecclesia nolente accipere filios clericorum in seruos, eò ipsa cessat lex, quæ illos faciebat seruos ecclesiæ. Nam vt quis assequatur nouū in re aliqua dominiū, non satis est quòd res sit illi donata ab eo, qui donare poterat, sed oportet D vt ille, cui donatur, illi donationi consentiat, & illam admittat. Quia si ille non consentit donationi, & illam recusat, non acquiret dominiū, quāuis alter donet. Quum igitur ecclesia per multas exactionis negligentias tacitè ostendit se nolle accipere in seruos filios clericorum, statim cessauit virtus legis, quæ illos ecclesiæ seruos faciebat. Reuocatur itaque lex per tacitam ecclesiæ renunciationem, qua illa renunciauit dominio, quod lex illi concedebat. Renunciatio autem illa innotescit per consuetudinem non exigendi, quod erat illi per legem cōcessum. Manet igitur firma & constans nostra sententia, qua dicimus legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, nunquam reuocari per solam consuetudinem.

Alterum ego volo contra hanc meam sententiam objicere argumentū, quod magis vrgere videtur quàm illud quod Panormitanus cōtra illā obiecit. Aliquæ sunt excommunicationis pœnæ per sententiā latam à iure statutæ, quę tamē per consuetudinem contrariam abrogatæ sunt: ergo lex pœnalis sententiam latā continens, potest derogari per consuetudinem. Consequentia est nota, & antecedēs probatur per exempla illarum excommunicationū, quæ olim (vt dicitur) latæ sunt contra nō reuelantes simoniā, & cōtra aliquid dantes pro impetrāda aliqua gratia aut iustitia in curia Romana, quę omnes, propterea quòd illarū vsus recessit, omniū consensu dicuntur esse sublatæ. Potest etiā dari exemplū de illa excommunicatione, quæ in vltimo cōcilio Lateranensi sub Leone decimo sessione nona lata est contra eos qui imprimunt, aut imprimi faciunt librū aliquem sine prævia legitima examinatione libri. Vt apertè ad hoc argumentum respōdeam, & clarius meæ opinionis sententia intelligatur, oportet considerare duo in huiusmodi legibus pœnalibus, quæ sententiam continent latam. Primū est id quod lege

lege præcipitur. Alterum est ipsa excommunicatio, aut quæuis alia pœna, quæ contra illius præcepti transgressorem statueretur. Si primum est sola lege humana & non diuina præceptum, prout est reuelatio simoniæ, & examinatio libri
A imprimendi, per consuetudinem poterit huiusmodi obligatio tolli. Ablata talis præcepti obligatione, eo ipso tollitur obligatio pœnæ, quę fuerat contra transgressionem præcepti statuta. Talis igitur obligatio pœnę non tollitur per consuetudinem, quæ sit contra solam pœnam, sed per consuetudinem cōtra id, propter quod fuit pœna statuta, & ex quo pœna pendebat. Et vt rem hanc manifestius declarem, suppono aliquem certum numerum operationum aut omissionum esse necessariam & sufficientem ad complendam consuetudinem, quæ valeat derogare legi. Sit igitur disputationis gratia tertia operatio aut omissio. Primus ergo, qui librum imprimendum examinare omisit, incepit consuetudinem contra examinationem libri faciendam, sed sic examinare ex industria omittens peccauit, & per consequens fuit excommunicatus. Quia circa primum illum lex illa plenam tunc habebat obligandi potestatem, cùm legislatoris potestas non penderet ex voluntate & consensu illius. Et idem dicendum est de secundo & tertio, qui librum imprimendum examinare sciens omisit. Nam vterque illorum sic omittendo examinationem facit contra præceptum de examinatione facienda, & peccauit: sed neuter illorum euasit excommunicationem. Ecce iam in tertio completam & perfectam consuetudinem contra examinationem librorum imprimendorū, & nōdū inceptam consuetudinē cōtra excōmunicationem. Quia (vt iam dixi) tertius qui omisit, fuit excōmunicatus. Si post istos tres, alius quartus omittat examinare librū imprimendū, iam ille sic omittendo non peccat: quia per consuetudinē quę (vt supposui) fuit completa in precedentibus tribus omissionibus, fuit taliter ablata obligatio præcepti de examinatione li-
B brorū, vt iam nullam habeat potestatē obligandi quartū. Tali ergo obligatione præcepti sublata, tollitur etiam potestas excommunicationis, quæ ex illa obligatione præcepti pendebat: quia excommunicatio non potest esse nisi pro peccato mortali. Ille ergo quartus est primus, qui omittens libri examinationē desijt excommunicari. Et inde conuincitur excommunicationem illam à iure latam non esse abrogatam per consuetudinem contra illam solam, cùm sit ille primus, qui excommunicari desinit: sed esse solùm abrogatam per reuocationem præcepti, ex quo pendebat excommunicatio. Præceptum ergo de examinatione librorum tollitur per consuetudinem non examinandi: potestas verò excommunicationis tollitur per reuocationem illius præcepti. Et hoc idem dicendum est de omnibus excommunicationibus, quę consuetudine accedente sublatæ sunt. Quod ergo dixi: legem pœnalem, quæ sententiam continet latam, non posse per consuetudinem derogari, ita intelligi volo, vt obligatio pœnæ non tollatur per consuetudinem, quæ sit contra ipsam pœnam solam. Nam si consuetudo sit contra præceptum, propter cuius trāsgressionem imponitur pœna, poterit ipsa pœna mediatè tolli per ablationem talis præcepti. Sed manente obligatione præcepti nunquàm per solam consuetudinem contra pœnā tolletur obligatio pœnę à iure impositæ. Si tamen lex pœnalis statuit pœnam à iudice inferendam, potērit derogari potestas legis in ordine ad pœnam inferendam per solam consuetudinem contra ipsam pœnam, manente adhuc obligatione eiusdem legis in ordine ad id, propter quod imponitur pœna. Vt, gratia exempli, si ad euitanda superflua & excessiua mulierum ornamenta, lex præciperet nullam mulierem portare monilia aurea, & quæ portauerit priuari illis, & insuper duodecim aureos ducatos soluere fisco: manente obligatione huius legis ad non portādum monilia, & manente virtute & potestate illius legis ad priuationem illorum, potest derogari potestas illius legis ad exactionem decem ducatorum aureorū per

solam

Universidad de Deusto
Biblioteca

solam consuetudinem non exigendi illos.

Secunda conclusio. Si lex pœnalis statuat pœnã aliquam contra reum certam & taxatam à iudice inferendã, non potest iudex sine culpa sua pœnam illã remittere. Hæc cõclusio multipliciter probatur. Primò ex primatu & principatu, quẽ lex habet supra iudicem, sicut supra eos, qui à iudice iudicãdi sunt. Non est enim lex subiecta iudici, sed iudex est subiectus legibus, vt secundũ illas iudicare teneatur, & non ex arbitrio suo: quia sæpe iudiciũ illius ira, aut odio, aut cupiditate, aut libidine deprauari potest. At lex postquam semel ex consilio & recta ratione instituta est, nullo istorũ affectuum subijcitur, sed semper in eodem permanet statu: & inde euenire necesse est, vt iudex secundũ illam iudicans errare non possit. Ideo Aristoteles in quinto Ethicorũ cap. 6. dicit non esse permittendum vt homo dominetur, sed ratio: quia homo in suam solùm vtilitatem ordinabit dominium, & fiet Tyrãnus. Et libro secũdo Politicorum capit. 8. iterũ sic ait. Non secundũ legem scriptam iudicare, sed secũdũ quod sibi videtur, periculosum est. Et libro tertio Politicorum rursum ait. Nihil adeò, vt leges rectè positæ, debet dominari. Ille autem qui reipublicæ præest, siue vnus hic sit, siue plures, in ijs potestatẽ habere debet, de quibus leges exactè cauere non possunt, ex eo, quia non facile fit generali sermone singulos casus comprehẽdere. Et capit. 11. eiusdem libri eandem sententiam fortius confirmat, sic inquiens. Qui legem præesse iubet, videtur iubere Deũ præesse & leges: qui autem hominem iubet præesse, adiungit & bestiam. Libido quippe talis est: atque ira obliquos etiam agit viros optimos, qui sunt in potestate. Propter quod mens absque appetitu lex est. Hactenus Aristoteles, qui tantam tribuit legi iustæ potestatem & gloriam, vt aliter quàm illa decernit, iudicare non permittat, & qui secũdũ illam iudicauerit, quasi Deum aut loco Dei præsidentẽ esse pronuncier. Et huic Aristotelis sententiæ consentit id, quod Pausanias Plistanactis (vt Plutarchus refert) ad quendam interrogãtem cur ex priscis legibus nullam mouere apud Spartiatas liceret, quia leges, inquit, hominũ, non homines legum dominos esse oportet. Ex quorũ omniũ sententia constat, leges esse ab omnibus seruandas, & non pro iudicis arbitrio infringẽdas. Peccat ergo iudex, qui pœnam à lege statutã reo infligere negligit, aut illi remittit. Quia leges humanæ (vt libro primo apertissimè probauimus) obligant subditos illarũ transgressores ad culpam aliquando venialem, aliquando mortalem: iuxta varietatẽ verborũ quibus illæ vtũtur, & rerum de quibus decernũt. Sicut ergo cæteri subditi peccant, quũ leges in his, quæ ad eos spectant, transgrediũtur: ita etiam oportet vt iudices peccent, quũ transgrediuntur leges in his, quæ illos facere oportet. Vbi autem lex pœnalis sententiam ferendã cõtinet, iudicem respicit, & non reum: & ad iudicem verba referuntur, & non ad reũ. Quoniam (vt capitulo 2. huius secundi libri diximus) quando lex sententiam ferendã cõtinet, reus contra legem agens, non tenetur sibi ipsi inferre pœnam, quãuis pecuniaria sit, nisi postquam fuerit à iudice ad illam damnatus. Obligat autẽ huiusmodi lex aliquem ad pœnæ inflictionem, & non reũ, ergo iudicem. Ab hac tamen sentẽtia excipere oportet eas leges, quæ ex intentione ipsius legislatoris manifestis verbis declarata, nõ obligant subditos ad peccatũ, prout sunt statuta fratrũ minorum, & fratrũ prædicatorum, quæ (vt libro primo diximus) non obligant ad culpam. Et sicut non obligãt subditos, ita nec eorum prælatos: & inde sequitur, vt istorum ordinum prælati remittentes reis pœnas in suis statutis expressas, ex sola ratione talium statutorum non peccent. Sed vbi leges obligant ad culpam præsides perinde ac subditos, peccaret iudex qui reo pœnã à lege expressam & taxatam remitteret. Et huic sententiæ fauet Augustinus, qui super illud psalmi 57. Molas leonum confringet Dominus, hęc ait. Iudex enim non potest nisi legibus suis iudicare. Hæc ille. Et idem dicit apertius in capitulo, In istis, quarta distinctione. Præterea, Iudex remittẽs reo pœnam à lege statutam, nocet illi, quem reus offenderat, & non reddit illi ius suum, ergo iniustè agit, & per consequens peccat. Nam ille, qui ab alio offensus est, ius habet petendi à iudice iniuriæ sibi illatæ satisfactionem. Deus enim ait se pro nobis vindicaturum iniurias nostras, & ideo præcipit, vt non sumamus manibus nostris vindictam de inimicis nostris, sed omnem nostram vindictam illi relinquamus. Non vosmetipsos defendentes charissimi (ait Paulus) sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. At, qui vindictam à iudice petit, à Deo, cuius loco & nomine iudex præest, petere videretur. Nam iudex ille (vt Paulus ait) Dei minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Quæ verba interpretans Anselmus in commentarijs super epistolas Pauli, ait. Ideo princeps seculi est minister Dei, vt vice eius interim vltionem faciat, & iudicium eius præfiguret. Quoniam fortia quæque crimina quæ vindicari vult Deus, non per antistites & rectores ecclesiarum, sed per mundanos iudices voluit vindicare. Et hoc sciens Apostolus, rectè eum ministrum nominat, & vindicem in eum qui malè agit, Hæc Anselmus. Ex quibus verbis constat eum, qui à iudice vindictam, hoc est, iuræ iniuriæ satisfactionem petit, ius suum petere: & per consequens iudicem obligatum ad hoc illi reddendum. Quod si non fecerit, iniustè faciet, & iniuriam passo nocebit. Quia non reddit illi iniuriæ recompensationem, quæ est per legem statuta. Lex enim, quæ iubet punire eum qui alteri iniuriam infert, quandam per hoc reddit illi, qui est passus iniuriam, honoris restitutionem, dum punitione illa declarat iniuriatorem iniustè fecisse, & offensum fuisse iniusta iniuria affectum. Et inde euidenter conuincitur iudicem, qui pœnam cõtra eum, qui alium offendit, à lege statutam remittit, iniustè agere, & per consequens peccare. Rursum, Iudex qui reo pœnam à lege statutam dimittit, etsi nemini particulari noceret, toti tamen reipublicæ, cui præest, nocere conuincitur. Expedit enim reipublicæ crimina publica puniri, vt alij pœnæ timore perterriti, à vitijs abstineant. Si autem crimen aliquod publicum impunitum relinqueret iudex, ipsa impunitate non paruam alijs præberet delinquendi occasionem, quæ magnũ inferret reipublicæ nocumentum. Ideo Deus in lege veteri, postquã præceperat vt is, qui populũ à Dei lege auertere curaret, interficeretur, & lapidibus obrueretur, statim causam huius punitionis explicãs subdidit. Vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei simile. Accedit ad hęc omnia, quòd iudex negligens punire reũ iuxta pœnã à lege statutam, punitur ipse à superiore, & aliquãdo eadẽ pœna, quam lex contra reum statuerat, & ipse reo inferre neglexerat. Nam facientes & consentientes par pœna cõstringit, vt docet Paulus sic inquiens, Non solùm qui talia agunt, digni sunt morte, sed qui agentibus consentiunt. Consentire autẽ, vt ibidem ait glossa, est tacere quum possis arguere. Ex quibus conuincitur Paulum Burgensem in additione prima super Leuitici caput vigesimum malè intellexisse literam illius capituli, & iniustè reprehendisse Nicolaũ Lyranũ, qui iuxta veram verborum significationem literam illam interpretatus est. Et vt apertius ostendam iniustam esse Pauli Burgensis reprehensionem, operæprecium erit ipsam sacram literam hîc oculos ponere. Postquam dominus præceperat vt populus occideret, & lapidibus obrueret eum, qui dedisset de semine suo idolo Moloch, statim contra populum hoc facere negligentẽ, hæc quæ sequũtur, ait. Quòd si negligens populus terræ, & quasi parui pendens imperium meũ dimiserit hominẽ, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponã faciem meam super hominẽ illũ, & cognationẽ eius: succidãque & ipsum, & omnes qui consenserũt ei, vt fornicaretur cũ Moloch de medio populi sui. Hactenus verba sacrę scripturę. Circa quã, indoctis & parũ in sacra scriptura versatis prospicere volens,

Prima ratio.
Aristote.
Pausanias. Plutarch.
Augustin.

Secunda ratio.
Rom. 12.
Deut. 32.
Rom. 13.
Anselmus.
Tertio.
Deut. 13.
Rom. 1.
Leuit. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

volens,ne quid à litera longissimè alienum suspicétur,admonere decreui, vt intelligant fuisse tunc apud gentes nefandam & horribilem idololatriam, qua parentes filios suos(quos hic appellat seminis nomine)dæmonijs sacrificabant: & hanc idololatriam hoc loco vocat fornicationẽ.Moloch autẽ erat nomen idoli, cui illud tam horrendũ sacrificium offerebatur. Hoc præmonito, veniamus ad C
Nicolaus Lyranus. sententiam Nicolai Lyrani,qui illam sacram literã interpretans,hæc ait. Ex quo patet,quòd illi qui debent corrigere crimina,si negligant, cõsentientes reputantur,& eandem pœnam incurrunt,Hæc ille. Quam sententiam reprehendere cupiens Paulus Burgẽsis in additione prima illius cap.hæc inquit.Ex hac litera non habetur,quòd negligentes crimina eandẽ pœnam incurrant,sed solũ si sunt consentientes.Dicitur enim in litera.Succidámque ipsum,& omnes qui consenserũt ei.Non enim dixit.Et omnes qui neglexerint,sed qui cõsenserint.Ex quo patet, quòd negligentes licet sint digni pœna,non tamen eandẽ pœnam incurrũt sicut
Paul' Burgensis. transgressores,nisi cum hoc sint consentientes, Hactenus Burgensis. Quo loco
Mathias Doctor. non possum nõ mirari,quòd Mathias Doring,qui Nicolai Lyrani patrocinium contra Paulũ Burgensem suscepit,nihil hoc loco,vbi iustam habebat tutelã, pro illo respondet,cùm tamen alibi iniustam sumens causam illum pro viribus tueri nitatur.Paulus Burgensis(vt ex illius verbis constat)putat nõ esse dicendũ consentientem,nisi qui præcipit,aut consulit,aut aliquid aliud simile facit: & nõ qui tacet cùm loqui deberet, aut qui omittit facere id quod erat facere obligatus. Qua in re illũ apertissimè falli conuincitur per id, quod ex glossa ad Romanos primo citauimus.Consentire est tacere cùm possis arguere. Et in cap.Qui alios, de hæreticis,sic dicitur. Qui alios ab errore non reuocat,seipsum errare demonstrat.Et in cap.Error.85.distinct.Error,cui non resistitur,approbatur, & veritas quũ minimè defensatur,opprimitur.Negligere quum possis, perturbare peruersos,nihil est aliud quàm fouere.Et multò apertius est quod ait Gregorius in cap. Cõsentire, eadem dist.Consentire,inquit ille,videtur errãti,qui ad resecãda quæ D
corrigi debent,non occurrit. Denique hoc ipsum apertè docet regula iuris in sexto,quę ait.Qui tacet,cõsentire videtur.Et certè si Paulus Burgensis diligenter (vt oportebat)literã illam sacrã supra citatam inspexisset, euidẽter intellexisset, eos illic dici consentisse qui fuerũt negligentes occidere hominẽ qui dederat de semine suo Moloch.Nam aliàs nulla illic statueretur pœna contra populũ illum negligentem.Quòd autem sic consentientes eadẽ sint pœna puniendi, qua facientes puniri deberent,apertè docet Paulus,qui de sic consentientibus(vt glossa
Rom.1. ibidem interpretatur)loquens, dicit eos dignos esse morte, perinde ac illi qui mala faciunt.Et in cap.Facientis.86.distinct.dicit Iohannes papa huius nominis octauus.Facientis culpam proculdubio habet,qui quod potest corrigere,negligit emendare,Hæc ille.Si eandẽ habet culpam,consequẽs est vt eadem sit pœna puniendas.Sed hoc licet semper obseruetur in iudicio diuino, propterea quòd illud sit certissima & infallibilis regula:in iudicio tamen humano non seruatur perpetuo tenore,sed aliquando eadem pœna, aliquando alia punit consentiẽtes, & per consequens iudices,qui pœnam à lege statutã reo infligere negligunt. Et hæc pœnarũ differentia inde euenit,quòd(vt aliàs dixi)nulla lege naturali, quæ eadem est apud omnes,probari potest aliquod crimen esse hac aut illa pœna puniendum.Quia licet lex naturalis sit vt crimina puniantur, qua tamẽ pœna sint illa puniẽda, lex naturalis non docet. Et ideo optimè potuit lex aliquando statuii, quæ iudices negligentes eadem pœna puniri præceperit,qua essent malefactores puniendi:& rursus alia,quæ aliquãdo iudices alios negligẽtes alia pœna præciperet esse puniendos.Eadem pœna punitur iudex, qui crimen punire neglexit in casibus legum hic expressarum,videlicet.l.Nulli.C. Ne sacrum baptisma reiteretur.l.Seruos.C.Ad legem Iuliam,de vi publica.l.vnica. C. de priuatis carce-

A carceribus inhibẽdis.l.Sancimus.C.de iudicijs.Et in capit.Vt clericorum mores, de vita & honestate clericorum.Ex iure regni Castellæ in cõpilatione antiquarum pragmaticarum,pragmatica 57.quæ est de præfectis vrbium,cap.25. præcipitur vt iudex,qui blasphemo pœnam à lege regni decretã infligere neglexerit, eadem pœna puniatur,qua blasphemus esset iuxta legem puniendus. Sed ex his particularibus legibus non licet inferre regulam generalem,vt semper iudex negligens punire reum,sit eadem pœna puniendus,qua reus puniri debuisset.Quia inde sequeretur iudicem, qui latronem aut homicidam occidere neglexit, esse morte puniendum : quod iure humano minimè probatur. Præterea, sunt aliæ particulares leges,quæ iudices negligentes non eadem pœna, sed alia longè diuersa punire iubent.Nam in l.Nemo venerantis. C.de paganis,iubetur vt iudex negligens inferre pœnam,quæ illic'contra idololatras decernitur, quinquaginta libras auri fisco reddere cogatur.Ex iure regni Castellæ iudex, qui clericorum concubinis non infert pœnam à lege eiusdem regni statutam, non punitur eadem pœna,qua illa esset punienda, sed alia longè diuersa: vt patet l.21.& 23.& 24.titulo tertio,libro primo ordinationum regalium. Ex quibus omnibus conuincitur falsum esse quod Felinus Hostiensem(vt ipsemet ait) sequutus dicit
Felinus. Hostiensis. in cap. Qualiter, 5.Ad corrigendos, de accusationibus, iudicem negligentem semper eadem pœna esse puniendũ,qua reus puniri debuisset . Quia licet in casu de quo decernitur in l.Nulli,C.Ne sanctum baptisma reiteretur, hoc fieri præcipiatur,ex illo tamen particulari casu non licet(vt dixi) colligere semper sic esse faciendum:præsertim cùm argumentum ab identitate rationis(vt libro primo capite septimo dixi)in legibus pœnalibus sit prorsus inualidũ. Sed his omissis,quæ occasio oblata me dicere coegit,oportet vt ad tertium principale argu-
B mentum,quo secundam conclusionem probare nitebar,meam reuocem disputationem.Nihil enim interest ad ostendendas illius argumenti vires,quòd iudex reum pœna legis punire negligens eadem pœna puniatur, qua ille puniendus esset,aut alia. Satis enim est quòd huiusmodi iudex semper siue eadem siue alia pœna puniri iubeatur,vt inde constet illum iniustè fecisse,& per cõsequens peccasse,quum pœnam contra reum lege statutam illi dimisit.Nam si illa pœnæ remissio non fuisset iniusta,non iuberet lex vt iudex propter illam puniretur.

Contra hanc secundam conclusionem argui potest ab exemplo Dei,qui sæpe peccatoribus pœnam,quam merentur,remittit in hac vita, quum eorum peccata dissimulat,vt vel sic eos ad pœnitẽtiam adducat. Nolo mortem peccatoris, inquit Deus,sed magis vt cõuertatur & viuat.Et ipsimet peccatores hoc agnoscentes,dicunt.Misericordia Domini,quia non sumus cõsumpti.Ergo iudex humanus poterit diuinam misericordiam imitari,& pœnam remittere,vt hac pietate & benignitate reũ ad emendationem adducat. Sed hoc argumentũ parum mouet:quia nõ licet in omnibus Deũ imitari,præsertim in illis,quæ potestatem respiciunt.Potest enim Deus pro arbitrio suo hominẽ occidere,quod nullus iudex etiam si princeps sit,licitè facere potest. Deus enim omnia potest, & punire & parcere quando voluerit:quia in his omnibus supremã ille habet potestatẽ,ita vt quodlibet istorũ propter nullam aliam causam sit iustũ dicendũ,nisi quia est à Deo volitum.Et ideo quia vtriusq; illorũ iustitia ex sola illius pendet volũtate, ideo vtrunq; illorũ iustè facere potest.Et hoc ipsum apertè ostẽdit sapiẽs, quum Sap.11. ait. Dissimulas peccata omnium,quia omnia potes.Ecce reddit rationem quare dissimulat & non vult aliquando punire peccata,quia omnia potest.Et inde sequitur,vt iudex humanus,quia non habet plenam potestatem,sed subditur legi, non possit pœnam à lege statutã remittere.Est tamen hac ratione aliquod inter iudices diserimen:quòd licet inferiores iudices propter defectũ potestatis,cùm sint legibus subiecti,nõ possint contra legẽ facere:princeps verò qui suprematn

Universidad de Deusto
Biblioteca

& plenam habet in republica poteſtatẽ, poterit in legibus ſuis diſpenſare, & per conſequens pœnam à lege ſtatutam remittere, quando hoc viderit reipublicæ, cuius curam gerit, expedire: dũ modo is, qui paſſus eſt iniuriam aut damnũ, velit pœnam remittere. Hanc ſententiam docet ſanctus Thomas. 2. 2. q. 67. art. 4. & poſt illũ Felinus in cap. Qualiter & quando. §. Ad corrigẽdos, de accuſationibus. Sed hoc loco admonere decreui lectorem, vt benè intelligat id, quod ex ſentẽtia ſancti Thomæ nunc dixi. Quoniã illæ duæ conditiones non ſunt ſemper ſimul neceſſariæ, vt princeps poſsit pœnã à lege ſtatutam remittere, ſed aliquando vna, aliquãdo altera, aliquando ambæ. Quæ diuerſitas oritur ex diuerſitate eorum, quibus pœna per legem ſtatuta adiudicatur, & qui ex tali pœnę remiſsione lædi poſſunt. Si pœna imponitur propter bonum publicum & priuatum, vt princeps talem pœnã remittere poſsit, ambæ conditiones ſunt neceſſariæ, videlicet quòd expediat reipublicæ talem pœnam remittere, & iniuriam paſſus conſentiat tali remiſsioni. Nam ſine illius conſenſu princeps non poſſet remittere, quia dãnum ſine culpa illius nõ poteſt illi inferre, niſi eſſet neceſſarium reipublicę: quia tunc commune bonum eſt præferendum particulari. Si pœna impoſita eſt à lege pro ſolo bono communi totius reipublicæ, tunc ſolus princeps qui bonũ commune curat, poterit pœnam remittere non expectato aut requiſito alterius conſenſu, quando id reipublicæ expedire cognouerit. Si verò pœna eſt à lege impoſita, & non toti reipublicæ, ſed ſoli particulari perſonæ adiudicata, princeps non poterit illam poſt crimen à reo commiſſum remittere ſine conſenſu illius, cui eſt per legem adiudicata, niſi (vt dixi) propter bonum reipublicæ commune illam remittere oporteret. Nam poſtquam reus crimen cõmiſit, ille cui lex pœnam adiudicauit: etſi non habeat ſtatim dominiũ & ius in pœna illa, habet tamẽ ius ad illam. Quo iure non poteſt princeps illum priuare ſine culpa illius. Ita ſentit & docet Felinus in loco proximè citato, & pro hac ſententia citat textum in l. Venia. C. de in ius vocando, & dicit Baldum, & Angelum, & Salicetum ſuper textũ illum idem docere. Citat etiam Dominicum in capit. Authoritate, de priuilegijs libro ſexto, & Baldum in l. Reſcripta, C. de precibus imperatori offerendis.

S. Thomas. Felinus.

Sed nunquid ille cui pœna eſt per legem adiudicata, poterit illam proprio arbitrio remittere? Alicui fortè videbitur illum ex arbitrio ſuo id ſemper facere poſſe, quia quilibet poteſt renunciare iuri ſuo, vt dicitur in cap. Statuimus, de regularibus. Sed contrarium fortè alij ſentient, quia talis pœnę remiſsio vergit in damnum totius reipublicæ, cuius intereſt vt crimina publica puniantur, ne alijs detur occaſio delinquendi. Et ideo licèt poſsit renunciare iuri ſuo remittendo pœnam, quæ ſibi eſt adiudicata, nõ tamen poteſt iuri totius reipublicę, cui expedit vt crimina non ſint impunita. Huic quæſtioni non poteſt dari vnica & vniuerſalis reſponſio, propterea quòd nihil eſt de huiuſmodi re vniuerſaliter lege aliqua definitũ. Hoc ſolum poteſt vniuerſali propoſitione ſecurè dici, nunquam hanc pœnæ remiſsionem poſſe iuſtè fieri, quando lege definitũ eſt talem remiſſionem non eſſe faciendam. Sunt autẽ leges aliquæ particulares tam ex iure communi quàm particulari, quæ huiuſmodi remiſsionem in rebus de quibus illæ loquũtur, omnino fieri prohibent. Nam in capit. Statutum, §. Si quid autem, de reſcriptis, libro. 6, hæc verba habentur. Nulla eorum quibus reſtitutio facienda fuerit remiſsione vllatenus profutura eidem. Et in capit. Exigit. §. vltimo. de cenſibus. eodem libro, hæc verba referuntur. Nulla eis in hoc dantium remiſsione, liberalitate, ſeu gratia valitura. In quibus duobus locis apertiſſimè prohibetur, ne is cuius intereſt poſſit pœnam remittere. Gloſſa in illo capitulo, Statutum, in verbo, Remiſſione, quærit an poſtquam ille recepit quod lege ſibi reddi præcipitur, poſſit iterum donare illi à quo recepit, & dicit ſe credere quòd poſſit donare. Quia (vt ait) hoc illi non prohibetur. Et poſtea in prædicto cap. Exigit,

Exigit, in fine mittit lectorem ad ea quæ dixerat in cap. Statutũ, tanquam idem putet eſſe dicendum in vtroq;. Quantum attinet ad caſum illius cap. Statutum, ego libenter conſentio gloſſæ dicenti illũ qui accepit quod iudex ſibi reſtituit, poſſe illud eidem iudici poſtea donare, præſertim ſi tunc ille nullam corã eodem iudice proſequeretur litẽ. Sed in caſu alterius cap. Exigit, ego puto non eſſe idem dicendum, quia in hoc cap. Exigit, non ſolũ prohibetur remiſſio pœnæ, ſed liberalitas, & gratia illius. Donatio autẽ etſi non cõprehendatur ſub nomine remiſſionis, benè tamẽ intelligitur nomine liberalitatis, & gratiæ. In Clementina, Nolentes, de hæreticis, præcipitur inquiſitoribus hæreticorũ, ne prætextu officij inquiſitionis quibuſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniã extorqueãt. Et poſtea hæc quæ ſequuntur verba ponuntur. Quòd ſi ſecus in his vel eorum altero fecerint, excommunicationis ſententiæ eos ſubiacere decernimus ipſo facto. A qua non poſſint abſolui, pręterquam in mortis articulo, donec illis à quibus extorſerint, plenè ſatisfecerint de pecunia ſic extorta: nullis priuilegijs, pactis, aut remiſſionibus ſuper hoc valituris, Hæc in Clemẽtina illa. In Concilio Lateranẽſi ſub Leone decimo celebrato, in ſeſſione nona præcipitur, vt nullus librum aliquem ſine legitima examinatione præuia imprimere audeat, & tandẽ hæc verba ponuntur. Qui autem ſecus præſumpſerit, vltra librorum impreſſorum amiſſionem, & illorum publicam combuſtionem ac centum ducatorũ fabricæ Baſilicæ principis Apoſtolorum de vrbe ſine ſpe remiſſionis ſolutionem, ac anni continui exercitij impreſſionis ſuſpenſionem, excommunicationis ſentẽtia innodatus exiſtat. Hæc ibi. In quibus verbis etiam prohibetur pœna remitti. Præter hos quatuor caſus mihi non occurrit alius in iure communi, quo prohibeatur is cui pœna eſt reddẽda, ne illam remittat. Sed ex iure ſpeciali ſcio eſſe alias multas leges, quarum aliquas hic citari decreui, vt inde diſcat lector quid de alijs ſimilibus ſentire debeat. In conſtitutionibus ſcholaſticæ vniuerſitatis Salmanticenſis editis per Martinum Papam huius nominis quintum, capit. 13. poſtquam præcipitur, vt quilibet doctor aut magiſter Cathedram primæ legens quolibet anno faciat vnam repetitionem de materia lectionum illius anni, tandem imponitur pœna per hęc verba. Quòd ſi non fecerit, de ſalario eidem aſſignato & debito decem frãcos ipſo facto amittat, applicandos vniuerſitatis arcę, nulla remiſſione eidẽ aliquatenus profutura, Hęc in conſtitutione illa. Et in cap. 21. ſtatuitur pœna contra doctorem aut magiſtrũ aut quemlibet alium ſtudentem concubinam publice tenentem, & contra rectorem aut ſcholaſticum, qui prędictam pœnam non mandauerit executioni, & tandem hęc dicit. Nulla ſibi aut alicui ex prędictis remiſſione aliquatenus profutura, Hæc ibi. Ex legibus regni Caſtellæ, eſt aliud exemplũ in compilatione pragmaticarum antiquarũ, pragmatica 46. vbi fures damnantur ad ſeptuplum Regis cameræ applicandum, Sed quia in aliquibus oppidis ex regis priuilegio eſt illud particularibus perſonis applicatũ, ideo lex præcipit, vt is cui pœna applicata eſt, non poſſit illam condonare.

In his pœnis quæ per huiuſmodi leges ſtatuuntur, cenſeo illum, cui pœna eſt per legem adiudicata, non poſſe illam remittere: quia hoc eſt illi per legem interdictum, & nõ poteſt contra legis pręceptum agere. Quòd autẽ dicitur quemlibet poſſe renunciare iuri ſuo, tunc ſolum verum eſſe fateor, quando non fuerit lege prohibitus. Nam ſicut lex prohibet aliquas perſonas, vt puta minores viginti quinque annis, ne donare poſſint, ita quum id viderit expedire, poterit prohibere alias perſonas ne poſſint remittere. In alijs autem pœnis quæ ſunt alicui certæ perſonæ per legem adiudicatæ, in quibus nulla lex talium pœnarum remiſſionem prohibet, credo quemlibet poſſe remittere pœnam, quæ ſibi fuerit per legem adiudicata. Quia in omnibus quæ diuinæ legi non repugnant, quod nõ eſt lege humana prohibitum, intelligitur conceſſum. Quòd autem obiicitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

talem pœnæ remissionẽ vergere in damnũ reipublicæ,cuius interest vt crimina puniantur,hoc parum mouet. Quia licet persona illa priuata cui lex pœnam adiudicauerat,eandem pœnam remittat, non propter hoc erit crimẽ impunitum, sicut esset si iudex qui est persona publica remitteret pœnã. Nam quando iudex damnauit reũ ad pœnam alteri soluendam,tunc puniuit eũ per talẽ condẽnationem,et sic non poterit verè dici impunitus. Quòd autem alius remittat illi pœnam sibi per legem & iudicem adiudicatam,nihil refert ad punitionem quæ publica fit authoritate & non priuata. Quoniam si ille recepisset pœnam sibi adiudicatam,& postea donasset reo,(vt glossam sentire diximus) etiam si esset prohibitus remittere,non malè fecisset,quia non erat prohibitus donare: ergo remittendo pœnam quando hoc non est sibi lege aliqua prohibitum,non malè facit. Quia secluſa omni prohibitione quantum ad punitionem attinet,nihil refert an pœna à priuata persona cui est adiudicata,remittatur,an postquam fuerit accepta, iterum illi donetur.

Ex his quæ de iudice in hac secunda conclusione dicta sunt, infero iudicem qui reo pœnam remittit sine cõsensu illius,cui ex decreto legis erat per iudicem adiudicanda,aut non vult condemnare reum ad illam,obligari in conscientia ad reddendum illi tantum quantum erat illius pœnæ æstimatio. Hoc corollarium apertè probatur per ea quæ definiuntur in capit. vltimo,de iniurijs & damno dato,vbi inter alia hæc habentur. Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata,seu alijs irrogantibus opem fortè tulisti,aut hæc imperitia tua, siue negligentia tua euenerunt,iure super his satisfacere te oportet. Hactenus verba textus. Iudex qui reo pœnam alteri adiudicandam remittit,peccat, vt in secunda conclusione dictum est,& damnum alteri infert, quia priuat illum commodo pœnæ,quæ ex legis decreto erat illi adiudicanda, ergo obligatur illi ad restitutionem. Si verò iudex non remittit,sed negligit condemnare reum ad pœnam à lege decretam,per hanc suam negligentiam infert damnum illi cui ex legis decreto pœna erat adiudicãda: ergo etiam obligatur illi ad restitutionẽ. Eadem ratione obligabitur ad restitutionẽ testis,ex cuius testimonio posset conuinci reus condemnandus ad pœnam alteri reddendam, si requisitus ab actore & mandatus à iudice noluit dicere verum testimonium, quando illud ex præcepto iudicis dicere tenebatur. Nam huiusmodi testis(vt re ipsa constat) damnum infert illi cui pœna,qua plecteretur reus conuictus,erat ex præcepto legis adiudicanda: & hoc damnum infert non sine culpa sua,sed cum magna culpa. Quia testis tenetur reddere testimonium quando superior cui subest, illud ab eo exigit iuxta ordinem iuris,videlicet in manifestis,& de quibus infamia præcessit. Nam de his intelligendum est,quod Augustinus ait in epistola ad Casulanum presbyterum. Vterq; reus est,& qui veritatem occultat,et qui mendacium dicit: quia et ille prodesse non vult,& iste nocere desiderat. Hæc Augustinus, & citantur à Gratiano in cap. Quisquis, 11.q.3. Circa hoc negotium,quod de testium obligatione nunc se per occasionem obtulit,volo referre rem gestam, de qua fui consultus,vt ad illius exemplum lector de alijs similibus censere possit. In multis regni Castellæ oppidis,lex quædam municipalis habetur regis authoritate confirmata,qua præcipitur,vt si debitor creditori obligatione manu notarij scripta adstrictus,noluerit illi infra tempus obligationis debitũ soluere,& creditor tũc petierit à iudice executionẽ fieri pro solutione habẽda,debitor cogetur à iudice soluere integrũ debitum creditori,& in pœnam delicti exiget iudex ab eodem debitore insuper decimam totius debiti partem. Vt si, gratia exempli, debebat centum ducatos,cogetur reddere integros illos centum creditori,& iudici alios decem ducatos. Contigit autẽ in quadã huius regni ciuitate creditorẽ quendam petere à iudice executionem contra debitorem suũ fieri,propterea quòd tempus quo ille

Augustin.

quo ille soluere tenebatur, iam erat elapsum. Debitor autem timens & apertè cognoscens se non solùm ad integrum debitum creditori soluendum,sed ad decimam insuper iudici reddendam fore cogendum,quia valde magna erat debiti quantitas,mendacium quoddam finxit, quo soluens creditori integrum debitum,à decimæ partis pœna quæ iudici iure debebatur, se posset eripere. Dixit iudici se non recusare solutionem,imò esse paratissimum ad reddendũ quicquid creditori debebat,& se non esse in culpa propter solutionem prorogatam: sed culpam fuisse creditoris,qui sæpe rogatus ab eo vt rationem cum eo poneret,& quod suum esse constitisset,reciperet. Et vt fides huiusmodi verbis daretur,protulit tres falsos testes,qui à iudice requisiti & iuramento præuio interrogati,dixerunt se istorum omnium testes fuisse. Quo audito testimonio iudex definitiua sententia illum à culpa & per consequens à pœna liberum esse pronunciat. Quidam istorum testium postea ad cor rediens culpam suam agnouit, & pœnitentia ductus cupiens scire quam in se portaret obligationem,me consuluit vt à me disceret an ad aliquam restitutionem faciendam obligaretur. Cui ego respondi,debitorem illum pro quo falsum reddiderat testimonium,esse in conscientia obligatum ad reddendum illi iudici decimã debiti principalis partem, quam illi ex legis decreto soluere tenebatur,& quam iudex ab illo erat paratus exigere,& exegisset nisi debitor falso testimonio se ab illa pœna liberasset. Si debitor ille hanc restituerit pœnam iudici, dixi testi ad nullam restitutionem illum esse obligatum iudici,sed solùm Deo quem per falsum testimonium offendit. Si verò debitor ille noluerit decimam quæ ad iudicem iure pertinebat, illi restituere,dixi testi illum esse obligandum ad restituendum iudici integram decimam partem, quam propter testium fallitatem amisit. Nam(vt dicitur in cap. vltimo,& vltimo,de iniurijs & damno dato)qui causam damni dat, ipsum damnum dedisse videtur. At falsi illi testes causam damni,quod iudici illatum est,dederunt,quia nisi illi falsum dedissent testimonium, iudex damnum illud non pateretur. Obligantur ergo illi ad integram damni satisfactionem,tanquam qui verè damnum dederunt,nisi debitor in cuius commodum damnũ alterius successit,restituere velit. Et ex hac sententia possunt multæ aliæ similes deriuari.

Tertia conclusio. Si lex pœnalis statuit pœnam à iudice inferendam, sed non certam aliquam aut taxatam,iudex potest aliquando pœnam temperare, prout qualitas & circunstantia delicti patitur. In his enim pœnis quæ non sunt per legem expressæ,sed iudicis arbitrio relinquuntur,oportet vt iudex semper præ oculis habeat id quod Iacobus Apostolus ait. Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium. Et in huiusmodi pœnis,quæ non sunt per legem diffinitæ, intelligendum est quod ait Marcellus iurisconsultus in l. Respiciendum. ff. de pœnis, Planè(inquit ille) in leuioribus cautis proniores ad lenitatẽ iudices esse debẽt: in grauioribus pœnis seueritatem legũ cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, Hæc ille. Quæ verba de pœnis,quæ sunt arbitrio iudicis relictæ,intelligenda esse puto,& non de alijs quæ sunt per legẽ expressæ. Hanc tamen lenitatem non potest præstare iudex post datam sententiam. Quia siue pœna fuisset à lege taxata, siue illi commissa,si semel sententiam dixit,iam nõ potest pœnam per suam sententiam declaratam,minuere: nisi esset in crimine hæresis. Nam in illo crimine hoc est speciale,vt definitum est in cap. Vt cõmissi, §. vltimò,de hæreticis,lib.6. In aliis autem criminibus solum ante datam sententiam,potest & debet iudex ex iusta causa legum seueritatem tẽperare,quando pœnæ sunt illius arbitrio cõmissę. Sed in his pœnis licet possit iudex temperare sententiã cum misericordia, non tamen potest omnẽ pœnã remittere. Quia etsi lex iudicis arbitrio cõmittat pœnæ qualitatem & quantitatem,non tamen illi liberũ relinquit vt puniat,vel non

Iacob.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

puniat. Et inde cõuincitur iudicẽ in hac parte esse legi subiectũ, et per consequẽs non posse totam remittere pœnam, nisi fortè crimen esset nimium leue & sine proximi iniuria, aut aliqua notabilis occurreret circunstantia, quæ merito conuinceret pœnam esse prorsus remittendam. Princeps autem qui (vt dicitur in l. Princeps. ff. de legibus) non est legibus subiectus, poterit omnẽ huiusmodi pœnam remittere, prout in secunda conclusione diximus de pœna per legẽ taxata. Pro qua sententia est textus in capit. Nisi specialis, de officio legati, quo loco Abbas post glossam annotat hunc textum optimè huic sententiæ fauere.

Sed si lex pœnalis statuat pœnam aliquam certam sub disiunctione, nunquid iudex poterit ex illis mitiorem semper eligere? Hanc quæstionẽ mouet Abbas, & respondet illi in cap. Inter cæteras, de rescriptis, vbi Cynum & Bartholum secutus sic distinguendo respondet. Si verba dirigũtur ad iudicẽ, vt puta dicendo. Puniat iudex reũ hac aut illa pœna, dicit optionẽ dari iudici, vt quam maluerit, eligat. Pro qua sententia citat l. Si fugitiui. C. de seruis fugitiuis. Si autem verba diriguntur ad reum, tũc datur electio ipsi reo, vt in l. Quicunque. C. eodẽ titulo, vbi glossa in verbo, vel viginti solidos, dicit electionẽ dari reo. Sed hoc vltimum dictũ Abbas limitat, nisi verba illa passiuè dirigantur ad reum: quia tunc (vt ait) non est electio danda reo, sed iudici. Nam in cap. Sicut, de Iudæis, ponitur pœna sub disiunctione per hæc verba. Si quis autẽ huiusmodi decreti tenore cognito (quod absit) contraire præsumpserit, honoris & officij sui periculum patiatur, aut excommunicationis sententia plectatur, nisi præsumptionẽ suam digna satisfactione correxerit. Et glossa hoc loco dicit in electione iudicis esse punire reum altera ex illis duabus pœnis, quam ille maluerit. Sed propter textũ illũ nõ erat opus, vt Abbas adderet talem limitationẽ priori sententiæ. Quia cùm actio & passio mutuas agentis & patientis relationes includãt, necessariũ est vt verba passiuè prolata insinuent ipsum agentẽ à quo pati dicitur, cùm patiens sine agẽte esse non possit. Verba igitur legis quæ passionem aliquam significant, potius ad agentem diriguntur quàm ad ipsum patientem, & per consequens magis ad iudicem quàm ad reum, præsertim quando actio illa à qua passio illa dependet, non potest reo, sed soli iudici cõuenire. Tales sunt passiones illæ quæ in illo cap. Sicut, exprimuntur: quoniã (vt apertissimum est) nullus seipsum potest excommunicare, nec potest seipsum authoritatiue & per sentẽtiã honore priuare. Quia tũc idẽ esset iudex & reus, imò idẽ esset in propria causa iudex, quod ordo rectę iustitiæ nõ patitur. Et inde cõuincitur verba illa proximè citata ex cap. Sicut, de Iudęis, non esse directa ad reum, sed ad iudicem, qui pœnas illas infligere debet.

An is qui apud iudicem pro reo intercedit, vt pœna per legem statuta illi remittatur, peccet & teneatur ad restitutionem faciendam illi cui pœna ex legis decreto erat adiudicanda. CAP. XIII.

EX occasione eorum quæ in secunda præcedentis capituli conclusione dixi, oritur quæstio non paruam aut inutilem continens difficultatem de illis qui pro reis intercedunt, vt iudices illis parcant & prorsus impunitos aut mitius punitos quam leges præcipiunt, illos dimittant. De talibus merito dubitatur, an sic intercedentes peccẽt. Quia si iudex pœnam remittens peccat, necessario sequitur, vt is qui pro hac causa apud iudicem intercedit, etiã peccet. Consequẽtia ista ex eo est manifesta, quòd nemini licet rogare aliũ vt faciat, quod iustè facere non potest. Nam qui sic rogat, apertè consentit facto alterius, & inde deducitur vt eiusdem sit con-

sit conditionis qui alium rogat, cuius est ille alius qui precibus istius flectitur vt aliquid faciat. Ex quo euidenter conuincitur, vt si is qui aliquid facit, peccat, etiã peccet is qui illum vt sic faceret, rogauit. Nam hac de causa omnes theologi concorditer docent consulentem esse enumerandũ, inter eos qui participes sunt peccati ab alio perpetrati, ita vt consulens peccet eodem genere peccati perinde ac alius qui facit. At, rogans multo fortius vrget quàm consulens: quia rogans, præter nudũ consiliũ quod consulens præstare solet, addit etiã preces, quæ potentissimæ esse solent, præsertim circa illũ qui benè afficitur erga rogantem. Hoc solum interesse video inter cosulentẽ & rogãtem, quòd consulens eo ipso quòd consulit, videtur dicere bonum esse quod consulit: rogans autem nõ semper hoc facit, sed aliquando, etiã si dicat esse malũ, petit vt fiat. Hoc tamen est illis commune quòd ambo sunt efficaces ad mouẽdum animos aliorum. Quisquis igitur alium vt male faciat, rogat, eodem illaqueatur peccato, quo si alius id quod ab eo precibus petiuit, fecerit. Et inde è contrario, ex oppositi consequẽtis inferendo oppositum antecedentis necessario etiã sequi oportet, vt si is qui rogauit, non peccet ille etiam qui rogatus facit, non peccet. Quòd autem is qui rogat, nõ peccet: inde probatur quòd multi sancti viri misericordia moti sæpe rogauerunt iudices vt sceleratissimis hominibus parcerent, & legum duritiam in illis non exercerent. Nam (vt alios multos qui hoc fecerunt, & quotidie faciunt, præteream) beatus Augustinus sæpe, quæ sua erat clementia, pro sceleratissimis hominibus (vt epistolæ illius testantur) iudices rogauit. Epistola siquidem 158. Marcellinum tribunum rogat vt Donatistas, qui propter grauissima quæ cõmiserant scelera, digni erant morte, citra mortis pœnam puniat. Epistola 159. iterum eundẽ Marcellinũ obsecratur vt Donatistas qui se atrocia crimina cõmisisse, fuerant in quæstione confessi, pœna mortis quam optimè merebantur, non puniret. Epistola 160. rogat Apringium iudicem, vt Circũcelliones grauissima scelera confessos, mitiori pœna, quàm eorũ crimina exigebant, punire dignaretur. Et multa alia sanctorum virorum exempla quotidie videmus, qui pro sua mansuetudine & clementia iudices rogant, vt sceleratis hominibus parcant, ne integro legis rigore eos puniãt. Hanc quæstionem olim proposuit Augustino Macedonius Iudex Cæsareus in Africa, vt constat ex epistola eiusdem Macedonij quæ est 55. in libro epistolarum Augustini. In qua epistola primũ quæstione proposita, deinde probare nitens iniustum esse pro malefactoribus intercedere, hæc quæ sequuntur ait. Quemadmodum nos possumus ex religione contendere, vt nobis qualecunque illud crimen fuerit, dimittatur, quod vtiq; cum impunitum volumus, probamus? Et si constat non minus authorem quàm probatorẽ teneri in omnibus quæ peccantur, certum est nos culpæ societati vinciri, quoties eum impunitũ esse cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea * accedit hoc quod grauius est, nam omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is qui reus est, correctionem promittit. Verùm nunc vt mores nostri sunt, & sceleris pœnã cupiunt homines relaxari. & id propter quod scelus admissum est, possidere. Pro his quoque interueniendum putat sacerdotium vestrum, de quibus adeò futuri nulla spes est, vt etiam in præsenti eadem criminis ratio perseueret. Nam qui tam peruicaciter tenet propter quæ crimen admisit, ostendit se vbi licentia fuerit, similia peccaturũ. Ob hæc igitur consulo prudentiam tuam, & hoc ambiguo quo laboro, absoluti desidero, nec ob aliam causam consultum te putes. Cæterum hoc mihi propositum est, vt intercessoribus, præsertim talis meriti qualis tu es, etiam gratiam agam. Pleraque enim quæ sponte facere videri nolo, ne remissio seueritatis alios armet in crimina, opto bonis intercessoribus relaxare, vt quod libens concedo, salua seueritate iudicij, alterius merito videatur indultũ. Hactenus Macedonius. Cuius verba tam prolixè citaui: quia mihi digna

* accidit

Universidad de Deusto
Biblioteca

visa sunt, vt ab omnibus præsertim iudicibus legerétur. Huic quæstioni per Macedonium motæ, Augustinus per valde longam epistolam respondet, quæ est 54. in volumine epistolarũ suarum. Sed quæ ille longa & prolixa epistola tractauit, ego quatuor conclusionibus, quæ totam illius sententiam cõplectantur, breuiter & ordinatè perstringam. Nam ex ijs quę ab illo Rhetoricorũ more diffusè tractata sunt, nullus nisi vir doctus & diligens, poterit plenam huius quæstionis definitionem colligere. Vt igitur minus doctis subueniam, decreui ea quæ Augustinus prolixa et diffusa disputatione tractauit, didascalico, hoc est doctrinali stilo in ordinem redigere, & aliqua insuper addere, quæ ad clariorẽ intelligentiam, & pleniorem huius quæstionis definitionem mihi vtilia sunt necessaria.

Conclusio prima. Prima conclusio. Nullus potest apud iudicẽ intercedere, vt homini scelerato tota pœna per legem constituta remittatur, nisi fortè pro illo roget à quo offensus est, non vt impunitus euadat, sed vt hac ratione ostendat charitatẽ quam ad illum habet, vt vel sic erubescat esse inimicus. Hæc conclusio iuxta hunc verborum tenorem, quo eam nũc proposuimus, non reperitur in Augustino, sed ex multis dictis & factis illius plenè colligitur. Prima huius conclusionis pars probatur eo argumento, quod nos in principio huius quæstionis fecimus. Non licet rogare iudicem, vt faciat quod iustè facere non potest. At totam remittere homini scelerato pœnam à lege statutam, iudici non licet: quia non esset misericordia, sed iustitiæ relaxatio: & inde omnibus malis daretur occasio, vt spe plenæ remissionis per intercessores obtinendæ, quæcunque scelera cõmittere auderent. Præterea, si iudex posset propter aliorũ intercessionẽ omnẽ remittere pœnam, periret omnis legũ authoritas, quia non deerit vnquam qui pro quouis scelerato homine intercedat. Protegunt enim se inuicem mali. Vnde beatus Gregorius libro 33. moralium, capite etiam 33. ait. Quos similis actus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis alterna sibi inuicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit, dũ admoneri vel corrigi alterum cernit: & idcirco cõtra corripientiũ verba vnanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Hæc Gregorius. Ne igitur omnis legũ pœnalium virtus & potestas per intercessores pereat, necesse est vt iudex ad nullius intercessionẽ possit totã pœnam à lege decretam remittere. Et si ille hoc non potest, consequens est vt nec intercessor possit pro hac re interuenire. Et hoc se sentire apertè innuit Augustinus, qui quoties per epistolas suas pro aliquo apud iudicem intercessit, nunquam rogauit vt nulla pœna puniretur, sed solùm vt iudicij seueritas mitigaretur. Nam in illis tribus suis epistolis quas suprà memorauit, videlicet, 158. et 159. et 160. nihil aliud à iudicibus rogat quàm vt Donatistæ, & Circumcelliones qui atrocia crimina confessi fuerant, pœna mortis non puniãtur. Et in epistola 54. vbi ex professo de hac re differit, semper dicit necessariam esse criminũ punitionẽ, quanuis non semper oporteat eam secundũ legũ seueritatem, sed aliquandò iuxta Christianam mansuetudinem exercere. Nam circa mediũ illius epistolæ, postquam aliqua ratione ostenderat non esse criminũ societate obstrictos, qui pro sceleratis intercedũt, hæc quæ sequũtur ait. Nec ideo sanè frustra instituta sunt potestas regis, vis gladij cognitoris, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominãtis, seueritas etiam boni patris. Habent ista omnia modos suos, causas, rationes, vtilitates. Hæc cùm timentur, & coercentur mali, & quietius inter malos viuunt boni: non quia boni pronunciandi sunt, quia talia metuendo non peccant (Non enim bonus est quispiam timore pœnæ, sed amore iustitiæ) verũ tamen non inutiliter etiam metu legũ humana coercetur audacia, & vt tuta sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis, dum formidato supplicio frenatur facultas, inuocato Deo sanetur voluntas. Hæc Augustinus. Et postea aliquibus interpositis eandem sententiam repetens ad illius confirmationem citat Paulum ad Romanos

Gregorius.

Augustin.

manos dicentem. Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autẽ non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Quòd si malum feceris, time: non enim frustra gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malũ agit. Et post hæc Pauli verba suam interpretationem subiungit Augustinus dicens. Hæc verba Apostoli vtilitatem vestræ seueritatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem iussi sunt tenentibus debere qui timent, ita dilectionem iussi sunt timentibus debere qui terrẽt. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi Charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter, Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertissimè constat illum in hac esse sententia, vt non velit omnem punitionem per intercessores excludi, sed solùm vt seueritas legum temperetur. Et multa alia ad hanc rem pertinentia in illa epistola dicit, quæ in secunda conclusione citabuntur, & ex illis veritas huius primæ conclusionis multo clarius elucescet. De hoc tamen admonere decreui lectorem, vt si illam Augustini epistolam legerit, aduertat illud ibidem ab illo dici impunitum, nõ quòd omni prorsus punitione caret: sed quòd multo mitius quàm criminis qualitas exigebat, aut quàm leges statuerant, punitur. Nam quia pœna quam patitur, si ad criminis meritum comparetur, ferè nulla est, ideo crimen tale impunitum esse dicit. Alioqui sibiipsi contradiceret, qui semper ostendit aliquam punitionem esse necessariam. Et hæc mea interpretatio quòd sit menti Augustini conformis, ex alijs illius verbis quæ infra citabo apertissimè constare poterit. Altera primæ conclusionis pars est, quòd ex fonte charitatis procedere potest, vt quis roget totam pœnam à lege statutam dimitti scelerato homini: vt, gratia exempli, cùm quis pro inimico à quo lesus est, orat ne pœna vlla illi irrogetur: quia ex animo & gratis dimittit offensam contra se factam, & insuper orat iudicem, vt reipũblicæ offensam illi remittat. Hic enim sic intercedens non solùm non peccat, sed magno apud Deum dignus est præmio: quia hoc faciens, impleuit simul & præceptum & consilium Dei dicentis. Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui sic ex charitate impunitatem inimici sui petit à iudice, non ideo peccatum impunitum esse orat, quia sibi placet: sed vt bonitate sua vincat malitiam alterius, & benefaciẽdo illi, cogat illum ad pœnitentiam peccati quo illum offendit. Quia ergo peccatum quod inimicus commiserat, illi displicet, & illud abominatur, ideo recusat facere quod alius fecit, & non vult vindicare offensam, nec reddere illi simile malum, sed bonum pro malo. Hanc enim solam causam reddit Augustinus Macellino tribuno scribens epistola 158. propter quam intercedit pro Donatistis hereticis, qui propter atrocia crimina quæ cõtra catholicos se fecisse fuerant confessi, optimè mortem merebantur, vt citra mortis supplicium punirẽtur. Sic enim ait. Pœna sanè illorum quanuis de tantis sceleribus confessorum, rogo te vt præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commẽdandam. Ipse enim fructus ad nos peruenit confessionis illorum, quia inuenit Ecclesia catholica vbi suam erga atrocissimos inimicos seruet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate quęcunque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod etsi modò quibusdam nostris illa atrocitate cõmotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentiæ simile, transactis tamen motibus animorum qui recentioribus factis solent turbulentius excitari, egregiè luculenta bonitas apparebit, & ob hoc magis eadem gesta legere atque ostendere delectabit. Hæc Augustinus. In quibus verbis duo potissimum annotare oportet. Primum est, quod dicit se ideo pro illis rogare, vt ecclesia suam erga inimicos charitatem

Rom. 13.

Matth. 5.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

charitatē ostendat,& luculenta bonitas illius alijs sit conspicua. Et propter eandem causam etiam rogasset omnem pœnam illis remitti, nisi crimina essent tam atrocia, vt apertè agnosceret non expedire reipublicæ illa esse impunita. Nam quum talia sunt crimina,& si pro illis Deum orare expediat, & sic res præmio digna: apud homines fortè non expedit pro illis quanuis inimicis sic pro illis intercedere, vt tota pœna illis dimittatur. Alterū illic annotandū est quod ait. In tanta crudelitate quęcunque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. In quibus verbis apertè ostēditur verū esse quod proximè antea admonui. Nam quia tanta est hæc lenitas, ideo epistola 54. hanc lenitatem vocat impunitatem. Sed hoc dimisso ad primū reuertamur, quòd de intercessione pro inimicis facienda diximus. Nam quòd hac ratione pro illis apud iudices intercedere sit bonū, vt ipsis inimicis charitas ostendatur, quatenus illi aut alij hoc exemplo prouocati iniurias dimittere discant, idem Augustinus iterum epistola 159. eidem Marcellino de eadem re scribens ait. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatū diligēter atq; instāter examināt, vt inueniant quibus parcāt. Vnde plerunq; necesse est, exerceatur acrius inquisitio, vt manifestato scelere sit vbi appareat māsuetudo. Omnia quippe bona opera amant in luce cōstitui, non propter humanam gloriam, sed vt videant, ait dominus, bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Et ideo non sufficit Apostolo monere, vt mansuetudinem seruaremus, sed vt eam etiam notā omnibus faceremus. Mansuetudo, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus. Et alio loco. Mansuetudinē ostentantes ad omnes homines. Hactenus Augustinus, qui apertè declarat quo fine et quā ob causam liceat p inimicis apud humanos iudices intercedere.

C

D

Matth.5.

Philip.4. Titum.3.

Conclusio secunda.

Secunda conclusio. Quando meritò speratur de emendatione hominis qui crimen aliquod commisit, licitè potest qui hanc spem habet, pro illo apud iudicem intercedere, vt mitiori pœna quàm a lege statuta est, puniatur, præsertim si pœna per legem statuta est pœna mortis. Sed ante huius cōclusionis declarationem & probationem volo admonere lectorem, vt non putet semper iudicē esse obligatum ad minuendū pœnam legis, quoties intercessor iustè pro illa intercedit. Quia iudex & intercessor valde diuersos habent fines, & circa diuersa obiecta versantur: & hinc euenit, vt quod vni licet, alteri nō liceat: & quòd vnus iustè petit, alius iustè neget. Intercessor siquidē, vt in plurimū, solùm respicit bonum proximi pro quo intercedit: iudex verò non hoc solùm respicit, sed totam rempublicam cuius curam gerit. Ex quo diuerso fine constat sæpe euenire posse, vt intercessor ex pietate motus & proximi emendationē intendens iustè pro illo intercedat, quia sperat indulgentia illi concessa fore emēdandū: iudex autē timēs ne ex tali remissione incommodū aliquod eueniat reipublicæ, quam tuendam suscepit, iustè neget quod alius petit. Quæ iudicem circa inflictionem pœnarum facere oporteat, proximè præcedenti capite diximus: nunc de ijs solùm quæ intercessoribus licent, differimus. Hac igitur admonitione præmissa meam hanc secundā conclusionem probo. Quilibet homo potest à iudice iustè petere vt faciat quod iustè facere potest. Iudex autem potest ex iustis aliquibus causis pœnā legis minuere. Ergo dū tales causę adsunt, quilibet iustè poterit apud iudicem intercedere vt legis rigorem temperet. Quòd autem iudex possit pœnam à lege decretam ex causa iusta minuere, omnes iurisperiti fatētur, & probāt per l. Quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de his qui notātur infamia: & per l. Et si seuerior, & l. Si Posidoniū, C. Ex quibus causis irrogetur infamia. Si verò iudex sine causa pœnam à lege decretam minueret, dicunt quidam illum effici infamem. Hoc enim tanquam rem notatu dignam annotat Felinus in capitul. Qualiter & quando, §. Ad corrigendos, de accusationibus: & dicit hoc idem annotasse Hostiensem in capit. De causis, de officio delegati. Et pro hac sententia citat textum, quē dicit esse

Felinus. Hostiensis.

esse optimum, in l. Seruos, C. Ad legem Iuliam de vi publica. Sed miror quòd textum illum dicat esse optimum ad probādum regulam illam generalem. Fateor quidem legem illam infligere pœnā infamiæ iudici, qui neglexerit punire reum iuxta eiusdem legis tenorem. Sed inde non est sumenda regula, vt semper iudex pœnam legis infligere negligēs, infamiæ notam incurrat. Nam hac ratione etiam oportet dicere omnem huiusmodi negligentem iudicem esse puniendum pœna quinquaginta librarum auri, quæ essent fisco reddendæ. Quia in l. Nemo venerantis, C. de paganis, tali pœna iubetur puniri iudex qui pœnam in eadem lege statutam infligere neglexerit. Non tamen oportet (vt apertè constat) hanc pœnam omni iudici negligenti imponere: & eadem ratione conuincitur, vt non oporteat infamem reputare omnem iudicem, qui pœnam à lege decretam sine causa minuerit. Nam ex singulari aliqua inferre vniuersalem propositionem, pessima est consequentia. Et hinc sicut ex multis alijs rebus apertissimè ostenditur vtilissimum esse iurisperitis, si antequam ad iuris vtriusque notitiam capessendam accederent, dialecticam plenè nouissent. Discerent enim optimè argumentari, & intelligerent se in his quæ non sunt apertè definita, sed ab eis per rationes & argumenta ex testibus deducuntur, sæpissimè falli. Ego itaq; intelligens argumentorum vim & potestatem, cogor propter hanc causam ab illis aliquando discedere, in his quæ non sunt per textū expressum definita, nec possunt bona consequentia ab illis deduci. Et ita in præsenti negotio censeo non esse dicendum infamem omnem iudicem, qui sine causa pœnam à lege statutam minuerit. Quia nulla est lex quæ hoc contra omnem iudicem vniuersaliter statuat, sed solùm contra illum particularem de quo loquitur prædicta l. Seruos. Quæ autem sint causæ iustæ, propter quas iudex potest minuere pœnā, explicat glossa in illa prędicta l. Quid ergo, §. Pœna grauior. Felinus autem in loco proximè citato enumerat septē causas, propter quas iustè potest iudex pœnam augere aut minuere: Sed illas omnes sic miscuit, & indistinctè posuit, vt non distinxerit illas, propter quas potest iudex augere pœnam ab illis, propter quas potest minuere. Non enim omnes eidem seruiunt negotio, sed aliquæ sunt iustæ causæ ad augendum pœnam, aliæ verò ad minuendū. Ego nunc non differo de augmento pœnarū quę sunt per leges statutę, sed de sola illarū diminutione: et ideo eas solas causas dinumerabo, propter quas iustè potest iudex minuere pœnā à lege statutā.

A

B

Prima causa est ętas vt puta senectus, vel pueritia. De pueritia definitur apertè in l. Auxilium, §. In delictis, ff. de minoribus. De senectute dicitur in l. Diuus Adrianus, ff. de termino moto. Et præter hæc legum testimonia, ratio naturalis docet iustum esse vt huiusmodi ætatibus pœna legis minuatur. Quia huiusmodi ætates non habent tantas vires, quantas habent adolescentia & iuuentus: & ideo illæ non sunt tam atrocibus pœnis puniendæ. Secunda causa est paupertas, ita vt si lege aliqua definita esset pœna pecuniaria contra alicuius certi criminis reum, & ille esset tam pauper vt non esset soluendo, aut data pecunia nihil aut valde parum sibi postea ad victum supereesset, iustum est vt iudex circa istum talem legem temperet, & minorem ab illo pecuniam exigat, aut prorsus remittat. Pro hac re est textus apertus in l. Illicitas, §. vltimo, ff. de officio præsidis. Quam legem Abbas in cap. Nisi specialis, de officio legati. notat tanquam singularem: & dicit eam valere ad hoc, quòd propter inopiam pœna pecuniaria non commutatur in corporalem. Et in hoc casu est aliud notandum, quòd ille cui propter inopiam est pœna pecuniaria diminuta, aut prorsus remissa, etiam si postea venerit ad pinguiorem fortunam, non tenebitur ad pœnam illam soluendam. Quia per inopiam illam non solùm fit inanis actio ad petendum pecuniam, sed remittitur debitum, & prorsus tollitur actio. Nam verba legis vltima hoc apertissimè

Prima causa propter quā iudex potest minuere pœnam legis.

Secunda causa.

Abbas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tissimè definiunt, sic dicentia. Remissa propter inopiam mulcta, à prouincias regentibus exigi non debet. Et hoc est particulare in solo debito quod cõtractum est ratione pœnę, quia in debito quod cõtrahitur ratione mutui, aut ratione emptionis, aut venditionis, aut alia simili ratione, quanuis propter inopiã debitoris cessẽt actio, non tamen ideo intelligitur esse remissum: sed quando debitor peruenerit ad pinguiorem fortunam, tenebitur soluere creditori, vt dicitur in cap. Odoardus, de solutionibus. C

Tertia causa.

Tertia causa esse potest doli defectus, vt puta quia non ex deliberatione aut præmeditato consilio, sed ex quodam impetu, aut subita animi perturbatione ex dolore concepta, crimen commisit. Tunc enim sicut culpa est leuior, ita ratio naturalis docet, vt pœna sit mitior. Et huic rationi naturali accedit legis decretum quod habetur in l. Absentem, §. vltimo, ff. de pœnis, cuius verba quia breuia sunt & notatu digna, hic inserere placuit. Refert, inquit Vlpianus iurisconsultus, an in maioribus delictis consulto aliquid admittatur, an casu. Et sanè in omnibus criminibus distinctio hæc pœnã, aut iustã eligere debet, aut temperamẽtum admittere, Hęc Vlpianus. Et propter hanc causam iustum esse puto, vt ille qui se defendendo, alium occiderit, quanuis aliter se defendere potuisset, mitiori pœna puniatur quàm illa quæ per leges cõtra homicidas statuitur. Quia etsi hominem occidit, & sic occidendo peccauit, id tamen non ex consilio & deliberatione, sed ex passione quadam fecit, vtpotè ab illo prouocatus ad iram. Hanc tertiam causam, quam nos dicimus doli defectũ, Felinus non enumerauit quum iustas causas mutandi pœnam legis, recenset. De qua re non possum non mirari cur illã omiserit, cùm tam manifestam in se habeat rationem, & tam aperta sit lex quæ illi patrocinetur.

Quarta causa.

Quarta causa esse potest consuetudo quæ non sit mala: ita docet Abbas in capitul. Ea quæ, de statu monachorum. Et pro hac sententia citat textum in cap. Cùm contingat, de foro competẽti, & capitulo, Inquisitionis, de accusationibus. Sed si cõsuetudo esset mala, vt puta quia imponit nimis leuem aut nimis grauem pœnam, dicit talem consuetudinem non esse iustam causam ad minuendum pœnam legis. Et hanc talem malam consuetudinem dicit reprobari in prædicto capitulo, Ea quæ. Et certè si consuetudo non est mala, ratio naturalis docet, vt per illam possit pœna legis minui. Quia si consuetudo potest in alijs derogare legi, consequens est, vt etiam possit derogare in pœna à lege statuta. Si lex statuit, vt qui sacrilegium committit, soluat triginta libras argenti, & longæua cõsuetudine seruatum sit, non solui, nisi decem libras, ipsa consuetudo cogit iudicem, vt legis seueritatem temperet non exigendo à sacrilego nisi decem libras. D

Quinta causa.

Quinta potest esse causa iusta minuendi pœnam à lege statutam, si iudex qui pœnam infligere debet, non habet potestatem infligendi pœnam legis. Vt gratia exempli, si qu's laicus commisisset crimen, cui debetur ex legis decreto pœna mortis, & iudex qui illum dãnare debet, est in sacris constitutus, nõ debet illum pœna mortis, sed alia mitiori pœna punire: quia iudici ecclesiastico sententiam sanguinis dicere non licet. Et pro hac sentẽtia est textus apertissimus in capitulo, In Archiepiscopatu, de raptoribus. Ex quo textu colligitur vnũ singulare etiam notandum, videlicet, quòd iudex delegatus potest minuere pœnam legis, quod aliâs non contingit, vt notatur per Iohãnem Andream in cap. De causis, de officio delegati. In casu autem illius capituli, In Archiepiscopatu, archiepiscopus ille delegatus à rege Siciliæ non poterat damnare ad pœnam mortis, ideo dicitur illi vt pœnam mitiorem imponat.

Alias causas refert Archidiaconus in cap. penultimo, dist. 82. & in cap. Innocens, 22. q. 4. sed eas omnes ex industria hic enarrare omitto, propterea quòd præsenti negocio non conueniunt. Nam ego impræsentiarum de illis solis causis differo,

differo, propter quas licet iudici pœnam legis minuere. Pœnæ autem, de quibus in prædictis locis Archidiaconus disserit, non mitigantur per iudicem, sed per alias posteriores leges, quæ priorum legum rigorem temperant. Aliæ etiam sunt causę ad augendum pœnam legis, sed quia præsenti argumento non seruiunt, ideo illas omnes prętermitto. Sed in omnibus istis causis hoc aduertendum est, eas tunc solùm esse iustas ad minuendum pœnam legis, quando lex ipsa non exprimeret, nullam aliam debere pœnam imponi: aut manifesta prohibitione prohiberet pœnã mutari, prout dicitur in cap. Super eo, de raptoribus. Tunc enim non liceret legẽ transgredi pœnã mutãdo. Declaratis igitur causis, propter quas iustè potest iudex pœnam legis minuere, opus est vt ad susceptum argumentũ, quod nobis præbuit occasionem prædictas causas dinumerandi, disputationem nostram reuocemus. Iudex potest (vt modò ostendimus) ex iustis causis pœnam legis minuere: ergo alius iustè poterit illũ rogare, vt aliqua iusta causa accedente pœnam legis temperet, prout nostra secunda conclusio definit. Præterea, is qui pro alio apud iudicem intercedit, vt per indulgentiam à iudice impetratam, illum à peccato conuertat, magnum opus charitatis facit, videlicet conuertere peccatorem à peccato, & illum emendare. Qui conuerti fecerit peccatorem, in- Iaco. 5. quit Iacobus Apostolus, ab errore vię suę, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Intercessor ergo, qui pro illo, quem sperat à peccato conuertendum, intercedit, non solùm hoc faciendo non peccat, sed potius meretur. Hoc tamen tunc solum verum erit, quando ille hac potissimum intentione pro illo orat, vt per impetratam à iudice pœnæ diminutionem, illum à peccato conuertat, & meliorem faciat. Multum enim interest, quo fine res hæc agatur. Nam licet intercessor speret alium de crimine emendandum, si tamen ille non ideo intercedit vt emendetur, sed vt malum aliquod per illum postea operetur, iniustè faciet: non tamen quia intercessio ex se mala sit, sed quia ad malum finem ordinata. Rursum, ad huius conclusionis probationem sunt multa Augustini testimonia, quibus ille apertissimè docet, quid & qua intentione apud iudicem pro sceleratis hominibus intercedendo petere oporteat. Nam in illa epistola. 54. respondens argumentis, quæ Macedonius per epistolam suam obiecerat, & reddens causas iustæ intercessionis, ait. Deo quippe, quantum facultas datur, pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, quum is, qui reus est, correctionem promittit. Hæc tua est, hæc & nostra sententia. Nullo ergo modo culpas quas corrigi volumus, approbamus: nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum esse, quia placet: sed hominem miserantes, facinus autem seu flagitium detestantes, quanto magis nobis displicet vitium, tanto minus volumus inemẽdatum interire vitiosum, Hæc Augustinus. In quibus verbis id aduertere oportet, quòd suprà in prima conclusione admonui, impunitum hoc loco ab Augustino nõ dici quod nullo modo punitur, sed quod non iuxta legis seueritatem punitur. Nam post hæc illius verba, quæ modo citauimus, pauculis interiectis subdit. Morum porro corrigendorum nullus alius quàm in hac vita locus: nam post hanc quisque id habebit, quod in hac sibimet conquisierit. Ideo compellimur humani generis charitate interuenire pro reis, ne istam vitam sic finiant per supplicium, vt ea finita non possint finire supplicium, Hæc ille. Et in his verbis id annotare oportet illum dicere hoc solùm rogare pro reis, ne mortis supplicio puniantur. Non enim omnem, sed solam mortis excludit pœnam, et ob eam solam causam vt per huius indulgentiæ medium illi emendentur, & sic mortem æternam euadant. Et postea differens quomodo Deus parcat peccatoribus eorum peccata dissimulans, & quomodo sic dissimulando (vt Paulus ait) per patientiam suã adducit eos ad pœnitentiam, hæc ait. Ad hanc volumus adduci pro quibus

A

B

Augustinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

interuenimus, non eorum peccatis vel parcimus vel fauemus. Nam quosdam, quorum crimina manifesta sunt,& vestra seueritate liberatos, à societate tamen remouemus altaris,vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant,seque ipsos puniendo.Nam nihil aliud agit,quem veraciter pœnitet,nisi vt id quod malè fecerit impunitum esse non sinat.Eo quippe modo sibi non parcenti ille parcit,cuius altum iustumque iudicium nullus cõtemptor euadit, Hęc Augustinus.Et post multa in eadem epistola dicens instam esse potestatem gladij,& punitionem, qua per talem potestatem mali feriuntur, statim subdit. Sed huic ordinationi rerum humanarum contrariæ non sunt intercessiones episcoporum.Imò verò nec caussa nec locus intercedendi vllus esset,si ista non essent. Tanto enim sunt intercedentium & parcentium beneficia gratiora,quanto peccantiũ iustiora supplicia,Hæc ille. Si episcopi intercederent vt reis omnis prorsus remitteretur pœna,contrariæ procul dubio essent episcoporum intercessiones potestati regis. Verũ quia non omnem,sed aliquam pœnam remitti petunt, ideo Augustinus censet non esse contrarias, sed idem sentientes, veluti misericordia puniens, & iustitia parcens. Nam hoc ipse postea aliquib⁹ interiectis declarat,sic dicens.Prodest ergo & seueritas vestra,cuius ministerio quies adiuuatur & nostra : prodest & intercessio nostra,cuius ministerio seueritas temperatur & vestra. Non vobis displiceat quòd rogamini à bonis : quia nec bonis displicet quòd timemini à malis.Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantum de iudicio futuro,verùm etiam de potestatibus vestris secularibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem diuinæ prouidentiæ pertinere, Hæc Augustinus.Et citantur hæc vltima verba à Gratiano in cap.Prodest.23.q. 5. Et post pauca iterum denique ait. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec intercessoris religio contemnatur:quia plectendo & ignoscendo hoc solùm bene agitur, vt vita hominum corrigatur,Hactenus Augustinus.In quibus verbis id, quod in duabus præcedentibus conclusionibus diximus, complexus est. Dicit enim non esse dandam integram pœnæ remissionem, sed plectendo & ignoscendo bene tunc agi. Dicit etiam quo fine vtrunque agere oporteat: quia vt vita hominũ corrigatur. Nã hac ratione intercessor intercedere,& iudex punire simul & parcere debet, vt reus corrigatur. Et quia post mortem non est corrigendi locus aut tempus,ideo hoc solum petit, & pro hoc solo intercedit,& intercedendum esse docet,vt is,de quo spes emendationis habetur,quanuis crimẽ morte dignum commiserit,mortis pœna non puniatur, vt tempus illi ad pœnitentiam & emendationem concedatur.

Rom.13.

C

D

Sed fortè contra hanc nostram secundam conclusionem quis arguet non esse licitum intercedere, ne pœna mortis puniatur reus ille, qui dignus est illa. Quia talis intercessio sub tam grauibus pœnis est per legem interdicta,vt ex ipsis pœnis, iuxta ea quæ libro primo, capite quinto diximus, facilè constet prohibitionem illam obligare ad culpam mortalem.Nam in.l.Quisque cum militibus.C.Ad legẽ Iuliã maiestatis,Imperatores Honorius & Archadius postquã graues pœnas statuũt contra eos,qui coniurationem contra principẽ fecerint, aut dederint vel susceperint iuramentũ de morte, non solùm imperatoris, sed etiam virorum illustrium,& senatorum,hæc quæ sequuntur addunt. Denique iubemus etiam eos notabiles esse sine venia,qui pro talibus vnquã apud nos interuenire tentauerit, Hoc imperatores ili.Quæ verba citãtur à Gratiano in cap. Si quis.6.q.1. Ecce vides pœnam infamiæ intercessori impositam, quæ non nisi pro peccato mortali inferri potest: & inde videtur colligi,vt qui sic intercedit, mortaliter peccet. Hoc tamen argumentum parum nos mouet, quia etsi lex illa ab imperatoribus illis condita quoad forum exterius aliquid valeat, quoad forum tamen secretum, quod ad conscientiam spectat, nihil prorsus valet.

Non

Non enim potest imperator prohibere, ne quis opera charitatis & pietatis faciat. At rogare pro reo vt ille remissione data postea dignam faciat pœnitentiam,& emendationẽ suscipiat(vt in principio huius secundæ conclusionis ostẽdimus)opus est charitatis : non potest ergo Imperator prohibere ne fiat. Deus permittit,& (vt verius dicam)præcipit aut consulit vt oremus pro ijs qui illum offendunt : & Imperator non permittet se orari pro illis à quibus offensus est? Diligite inimicos vestros(ait Christus redemptor noster) benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Qui proximum persequitur,Deum procul dubio offendit : Deus ergo præcipit,aut consulit vt illum oremus pro illis à quibus offenditur. Cur ergo non patietur Imperator se rogari pro illis à quibus offensus est? Nõnne Deus maior est Imperatore?Nõnne offensa contra Deum est multo maior offensa contra imperatorem? Sed ne legem illã omnino iniustã esse accusemus; & Imperatores de nimia arrogantia aut seueritate notemus,in eorũ excusationem dicimus,ideo tales intercessiones ab eis merito prohiberi, quia non possunt cognoscere corda intercessorum,& ideo nescire possunt qua intentione pro alijs interueniãt, an videlicet vt illi emendentur & dignam Deo pro suo peccato satisfactionẽ reddant ; an verò vt amplius lædere possint.Et quia eorum intentio cognosci non poterat,in tam atrocis criminis detestationem & horrorem potuerunt omnem intercessionem prohibere. Deus autem qui optimè corda omnium intuetur ; nõ solùm nõ prohibet, sed præcipit aut consulit vt illum oremus pro peccatoribus qui illum offendunt. Hac igitur ratione moti admittimus prohibitionem illam quæ continetur in prædicta.l. Quisquis cum militibus,esse iustam : sed non inde trahenda est consequẽtia vniuersalis ad omnia crimina,ità vt in nullo crimine pro reo intercedere liceat.Nõ est enim æquum vt eadem de omnibus criminibus ratio habeatur.In illis igitur crimimbus,in quibus lex intercedere prohibet, fateor non esse licitum pro reis intercedere,præsertim apud homines,qui corda nõ possunt agnoscere. In alijs verò criminibus, vbi nulla est prohibitio, ipsa intercessiõ hac ratione intelligi potest esse concessa, quòd non est prohibita. Præterea, contra eandem secundam conclusionem arguitur ex prohibitione diuina: quia non solùm homo,sed etiam Deus aliquando prohibet orare pro peccatoribus. Nam quia filij Israel idola colebant, ideo iratus dominus ait Hieremiæ prophetæ. Tu ergo noli orare pro populo hoc,nec assumas pro eis laudẽ & orationem. In quibus verbis videtur dominus prohibere Hieremiã vt non oret pro populo Israel,qui idola colebat,& inde propter eandẽ rationẽ videretur colligi, vt pro nullo homine idola colente sit orandum. Et inde vltrà sequi videretur, vt pro nullo tali sit apud homines intercedendum. Respondeo, illa verba domini ad Hieremiam non dicunt prohibitionem,sed solam admonitionem, quod ex his quæ sequuntur,apertissimè constat. Nam caussam reddens cur non debeat pro populo illo orare,ait. Quia nõ exaudiam te. Admonet igitur illum,vt pro illo populo non oret,ne tempus in tali oratione terat,cũ talis oratio nihil sit profutura illi,pro quo rogaret.Quòd si adhuc contendat quis in illis Dei verbis,non solam admonitionem, sed præceptum aut prohibitionem manifestari, nolo super hac re contendere cum illo, sed dico Deum talem orationem prohibuisse, quia populus ille in suo peccato perstebat adeò obstinatus,vt de emendatione illius nulla iam haberetur spes.Et iuxta hunc sensum interpretatur locum illum beatus Hieronymus, sic dicens. Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat: præcipit Deus,ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam deprecetur, Hæc Hieronymus. Ex cuius interpretatione constat, nihil contra meam secundam conclusionem agere, quod Deus Hieremiæ prophetæ prohibuerit orare pro populo:quia mea secunda conclusio tunc

A

B

Matth.5.

Hier.7.

Hieron.3

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit licere pro reo intercedere, quando de illius emendatione ſperatur, vt puta quia illum de peccato pœnitet, & emendationem promittit, quorum neutrum in populo illo tunc erat.

Conclusio tertia.

Tertia concluſio. Quando reus aliquis emendationem recuſat, & ſic eſt indu- C
ratus in peccato quod commiſit, vt de illius correctione meritò deſperetur, non licet orare pro eo, etiam ſi ſit mortis pœna plectendus. Hæc concluſio ſequitur ex alia proximè præcedente. Nam ſi hac ſola ratione (vt pluribus Auguſtini teſtimonijs in ſecunda concluſione probaui) licet pro reis orare, vt illi corrigantur, ergo quando meritò de illius correctione deſperatur, non licebit pro illis orare. Præterea, iudici nõ licet talibus reis parcere, ergo nec interceſſori licebit pro talibus intercedere. Cõſequẽtia iſta eſt nota ex illo, quod à principio huius capituli probaui, rogantem pro alio eiuſdem eſſe cõditionis, & meriti, cuius eſt ille, qui precib' eius motus aliquid facit. Quia qui rogat (vt ibidem diximus) potentior eſt cæteris paribus, quàm qui conſulit. Antecedens probatur per cap. Facietis. 86. diſtinctione. Nã qui tali in peccato obſtinato parceret, non miſericors, ſed potius crudelis diceretur. Eccleſia enim Chriſti ſponſi ſui lenitatẽ imitari cupiens, etſi circa multos ſceleratos viros manſuetudinem ſuam oſtendat, circa illos tamen, de quorum emendatione deſperat, ſeueritatem exercet. Nam ob hanc cauſſam hæreticum relapſum iudicio ſeculari tradit ab illo damnãdum: quia cenſet illum indignum, cui amplius venia concedatur, propterea quòd de illius emendatione deſperat. Propter eandem cauſſam clericum incorrigibilem tradit etiam poteſtati ſeculari ab illa iudicandum, quia cùm incorrigibilem eſſe agnoſcat, venia indignum eſſe iudicat. Nullus ergo pro aliquo intercedere debet, vt venia illi concedatur, quem Eccleſia venia indignum eſſe iudicat. Rurſum, Deus etſi pientiſsimus ſit, & ſæpe peccata hominum diſsimulet propter pœnitentiam, non tamen vult vt rogemus illum pro ijs, qui in peccato perſiſtunt, & emendari nolunt. Vult quidem Deus orari pro peccatoribus, D
vt ipſe dignetur illis pœnitentiam inſpirare, & ad illam faciendam iuuare: non tamen vult Deus rogari, vt illis non pœnitentibus & in peccato perſiſtentibus parcat. Nam qui ſic Deum oraret, iniuriam illi faceret, putans illum tam remiſſum vt peccatoribus obſtinatis indulgere, & mala impunita relinquere velit. Verebar, inquit Iob, omnia opera mea, ſciens quia non parceres delinquenti. Iob 9. Gregorius.
Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait. Delinquenti dominus nequaquam parcit: quia delictum ſine vltione non deſerit. Aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus ſine vindicta relaxatur, Hæc Gregorius. Iniuſtum ergo à Deo peteret, qui illum oraret, vt peccatorem in peccato obſtinatum ſine vlla ſui peccati vltione inpunitum relinqueret. Nam propter hanc ſolam cauſſam (vt in præcedenti concluſione ex Hieronymi teſtimonio probauimus) Deus præcepit Hieremiæ prophetæ, vt non oraret pro populo Iſrael, quia in ſuis peccatis perſeuerabat, & emendari nolebat. Si Deum, qui pientiſsimus & ſummè potens eſt, orare non licet, vt parcat illi, qui in peccato perſeuerat, multò minus licebit intercedere pro tali apud iudicem humanũ, qui hanc non habet poteſtatem, vt tali peccatori parcere poſsit: præſertim quum iudex humanus precibus flecti poſsit ad iniuſtum aliquid faciendum. Et hæc Auguſtinus.
concluſio etiam eſt ex mente Auguſtini in illa epiſtola quinquageſima quarta, vbi ſic ait. Plurimum autem intereſt, quo animo quiſque parcat. Sicuti enim eſt aliquando miſericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nã, vt exempli gratia manifeſtum aliquid ponam, quis non crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obſtinatiſsimè de ſerpẽtibus ludere? Quis autẽ nõ miſericordem qui talia prohibẽs, contemptorẽ verborũ verberibus emendauerit? Et ideo

non

non vſque ad mortem protendenda eſt diſciplina, vt ſit qui prodeſſe poſsit, Hęc Auguſtinus. In quibus verbis id potiſsimum annotare oportet, quod ait, crudelem eſſe eum, qui puero in malo obſtinato parcit: & miſericordem, qui verberibus emendat. Crudelis ergo cenſendus eſt interceſſor, qui pro peccatore A
in peccato obſtinato interuenit vt non puniatur: & miſericors eſt, qui petit illum puniri, vt punitus emendetur. Et poſt aliqua in eadem epiſtola, poſtquam de illis, quorum emendatio ſperatur, diſſeruit, de quibus nulla emendationis ſpes meritò haberi poteſt, hæc quæ ſequuntur ait. Quòd ſi tanta eſt peruerſitas & impietas, vt ei corrigendæ nec diſciplina poſsit prodeſſe nec venia, à bonis tamen intentione atque conſcientia, quam Deus cernit, ſiue ſeueritate, ſiue lenitate, non niſi officium dilectionis impleatur. Quòd autem in epiſtola ſequitur, vbi dicis: Verùm nunc vt mores noſtri ſunt, & ſceleris pœnam cupiunt ſibi homines relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt poſsidere, peſsimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino non prodeſt. Si enim res aliena, propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſsit non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur, nõ remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed (vt dixi) cùm reſtitui poteſt, Hæc Auguſtinus. Ex cuius verbis conſtat illum in hac eſſe ſententia, vt nec iudex poſsit pœnam aliquam remittere, nec interceſſor pro illa remittenda iudicẽ rogare, quando is, pro quo rogatur, non vult recedere à peccato, propter quod eſt infligenda pœna. In eadem ſententia eſt beatus Hieronymus, imò Paulus in epiſtola ad Philemonem, quam idem Hieronymus interpretatur, & in qua Paulus Philemonem rogat pro Oneſimo ſeruo illius fugitiuo, qui fugiens, aliqua rei domeſticæ ipſius Philemonis ſurripuerat, & illa omnia luxuriosè viuendo prodegerat. Sed poſtea Paulum Romæ & in vinculis prædicantem audiẽs, credidit in Chriſtum, & ab eodem Paulo baptizatus dignam fecit pœnitentiam, qua veterem vitam Hieron.
B
adeò renouauit, vt de illius conuerſione ipſe Paulus dignatus ſit reddere teſtimonium. Pro hoc itaque Oneſimo ſeruo ad Philemonem illius dominum epiſtolam ſcripſit Paulus per eundem Oneſimum miſſam, in qua pro illo intercedit Paulus hæc inter alia dicens. Gaudium enim magnum & conſolationem in charitate tua, quia viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu, imperandi tibi quod prodeſt propter charitatem, magis obſecro, cùm ſis talis vt Paulus ſenex, nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti. Obſecro te de meo filio, quem genui in vinculis, Oneſimo: qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & tibi & mihi vtilis eſt, quem remiſi tibi. Tu autem illum, id eſt, mea viſcera ſuſcipe, quem ego volueram mecum detinere vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelij. Sine conſilio autem tuo nihil volui facére, vt non quaſi ex neceſsitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium, Hactenus Paulus. Super hanc Pauli epiſtolam Hieronymus valde luculentam edidit interpretationem, & inter alia interpretans verba illa: propter quod multam fiduciam habens &c. hæc ait. Quantum igitur ad peccatum & ad faci- Hieron.
nus pertinet, quo dominum læſerat, veniam non meretur: quantum verò ad Apoſtoli teſtimonium, qui ſcit eum plenè eſſe conuerſum, grandi pondere premitur qui rogatur vt qui è ſeruo fugitiuo atque raptore, miniſter Apoſtoli factus erat (Quòd autem aliud habebat Apoſtolus miniſterium nili euangelij Ieſu Chriſti?) iam non quaſi à domino, ſed quaſi à conſeruo, & coeuãgeliſta, ignoſcetur ei, qui ſeruus eſſet Chriſti, ſimiliter & miniſter, Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis conſtat Oneſimum illum, ſi in peccato perſeueraſſet, fuiſſe indignum, cui venia concederetur, & per cõſequẽs vt pro illo rogaretur: poſt pœnitentiam verò & melioris vitæ conditionem, dignum eſſe effectum vt pro illo rogaret Paulus, & veniã impetraret. Et certè ſi Pauli verba diligẽter inſpiciãtur, Ad Philemo nem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc ipsum apertè declarant: quoniam pro Onesimo seruo intercedens, non refert serui ætatem longæuam, aut ęgritudinem, aut multos labores in fuga perpessos, sed solùm offert serui conuersationem, tantamque illius emendationem, vt ex fugitiuo seruo & fure sit factus minister Apostoli in vinculis existentis. C

Conclusio quarta.

Quarta conclusio. Nullus licitè potest pro reo intercedere, vt illi venia cõcedatur, quando ex veniæ concessione proximo damnum infertur. Potest enim in multis casibus proximus lædi in pecunijs aut aliorum similium bonorum possessionibus ex hoc solo quòd reo parcitur, & pœna, qua dignus erat, illi remittitur. Si pœna, qua reus iuxta legis præceptum puniendus est, sit per eandem legem Petro adiudicata, & iudex precibus alterius inclinatus, reo pœnam illam remitteret, Petrus ex tali pœnę remissione læderetur. Quia id quod lex illi concesserat, sine culpa illius auferretur ab eo. Idem contingeret, si fur aliquis surripuisset à Petro aliquam auri aut argenti quantitatem, aut mutuo eam à creditore accepisset, & postea captus diceret se nihil habere ad restituendum furtum, aut ad reddendum mutuum, & ob hanc causam iudex ab intercessione alicuius victus illum liberum abire sineret. Nam ex tali dimissione apertè læditur Petrus, si fur ille habet vnde restituere aut reddere possit. Et nisi manifestis indicijs illius inopia demonstrari posset, semper de fure præsumendum est, illum negare quod habet, vt sic negando possit furtiuè retinere quod furto surripuit. Quia (vt dicitur regula octaua de regulis iuris in sexto) Semel malus semper præsumitur esse malus. In his aut alijs similibus casibus, in quibus proximus læditur, si reo pœna remittitur, nõ potest aliquis pro reo intercedere vt pœna illi remittatur aut minuatur. Quia etsi pro reo intercedere sit aliquãdo op⁹ charitatis, & pietatis nõ tamen quando per talẽ intercessionẽ alter læditur proximus. Qui enim veram vni vult exhibere pietatem, oportet vt illam sine alterius damno impendat, ita vt non sit vni misericors, & alteri crudelis. Nam (vt ait Paulus) non sunt Rom.3. facienda mala, vt inde eueniant bona. Malum quidem est proximum lædere, D hoc ergo facere nõ licet, vt hac via alteri proximo charitatem aut pietatem exhibeamus. Qui præcipit nobis vt proximum diligamus, non vnum aut alterum tantum dixit, sed omnem. Non minus obligatur quisque diligere proximum, qui læditur ex indulgentia reo concessa, quàm ipsum reum, & inde sequitur, vt etiam obligetur non intercedere pro reo, ne si id, quod pro illo petit, impetrauerit, alterum proximum lædat. Præterea, Iudex (vt in proximè præcedenti capite probauimus) non potest remittere aut minuere pœnam reo, si inde alius læditur proximus, & si contra ius remitteret, peccaret & obligaretur in conscientia ad plenam damni restitutionem alteri faciendam. Ergo is, qui pro huiusmodi reo intercedit, etiam peccat & obligatur ad restitutionẽ damni illati perinde ac iudex. Consequẽtia ista probatur per ea quæ in principio huius capituli diximus, vbi apertè ostendimus rogantem tantundem valere ad mouẽdum animum alterius & plus quàm consulentem. At de consulente omnes Theologi cõcorditer sentiunt illum esse obligatum restitutioni perinde ac ille, qui consilio eius persuasus, intulit alteri damnum. Nam inter multos, quos cum fure currentes aut participantes dicunt, etiam consulentem enumerant. Et hæc omnia apertè probantur per capit. finale, de iniurijs & damno dato. §. vltimo, vbi hæc verba habẽtur. Qui occasionem damni dat, ipsum damnum dedisse videtur. Sed quod de intercessione dixi, tunc solùm intelligendum esse volo, quando iudex non remisisset pœnam, nisi fuisset ab intercessore attractus et allectus. Nam si iudex fuisset absque alterius precibus facturus, quanuis intercessor pro huiusmodi pœnæ remissione rogans peccet, non tamen obligatur ad illius damni restitutiAugustinus onem, quia tunc ipse non est occasio illius damni. Et hęc sententia pluribus Augustini testimonijs comprobatur. Nam in illa epistola. 54. postquam dixerat pœniten-

pœnitentiam non agi, sed fingi, si res aliena, quæ male et cum peccato ablata est, non restituatur, cùm restitui potest, hæc quæ sequuntur adiungit. Plerunque enim qui aufert amittit, siue alios patiẽdo malos, siue ipse male viuẽdo, nec aliud habet vnde restituat. Huic certè nõ possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi A cùm habere credimus & negare. Vbi quidem si aliquos sustinet repente cruciatus, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est vnde luat ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per molestias corporales redhibere cõpellitur, peccati, quo male ablata est, pœnas luit. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum. Non ad hoc vt minimè restituant aliena, sed ne frustrà homo in hominem sæuiat, ille præsertim, qui iam remisit culpam, sed quærit pecuniã, etsi fraudari metuit, non expetit vindicari, Hæc Augustinus. Et paucis interpositis subdit. Sed pro istis magis apud eos, qui repetunt, quàm apud eos, qui iudicant, intercedere conuenit, ne ipse videatur auferre, qui cùm habet potestatem, non cogit reddere, quanuis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ne amittat humanitatẽ. Illud verò fidentissimè dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem quantum honestè potest, ad restituendum nõ compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quàm impẽdimus, Hæc Augustin⁹. Et post aliqua iterum ait, Ad summam igitur neque apud tales, si qui reperiuntur qualem te esse gaudemus neque apud ipsos, qui magno studio aliena ac nihil profutura, multoque etiam periculosa ac pernicioſa petunt, neque apud cor meũ, cui testis est Deus, ausim dicere, sentire, decernere, interueniendum esse pro aliquo, vt quod scelere abstulit, sceleris impunitate possideat. Sed vt remissa iniuria, quod iniuriosè abstulit, reddat, si tamen habet quod abstulit, vel aliud vnde illud restituat. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis constat, pro quo reo, & quando, & quantum intercedere liceat. B

An reus excusetur per ignorantiam à pœna per legem statuta.

CAP. XIIII.

POSTQVAM in duobus præcedẽtibus capitulis declarauí quãdo & quomodo reus possit ex iudicis arbitrio & potestate à pœna per legem statuta iustè eripi: nunc iam opus est vt differã de circunstantijs delictorum, quæ meritò possunt delinquentes à pœna legis liberare. Et primo de ignorantia differam, deinde de criminis occultatione: quoniam hæ duæ solæ sunt, quæ aliquam videntur præstare posse pœnæ excusationem. Vt autem de ignorantia certam aliquam sententiam reddere valeam, oportet prius annotare multiplicem esse ignorantiam, multiplicẽque pœnam. Pœna quidem, quæ ad præsentem spectat disputationem, duplex esse potest: vna est quæ propter peccatum & ad illius punitionem statuitur, & hæc est quæ sola (vt alias dixi) verè & propriè dicitur pœna. Altera est, quæ non propter peccatum, sed propter aliquam iustam causam statuitur, & infligitur, prout est irregularitas, interdictum, indignitas ad sacerdotium, aut prælationẽ, quas omnes frequenter sine peccato, quanuis non sine iusta causa, multi patiuntur. Ignorantia autem multo magis est varia, & multo plures habet distinctio- Aristoteles libro 1. posteriorum. cap. 12.
nes atque diuisiones. Primò quidem ex parte ipsius ignorantis illã diuidit Aristoteles in ignorantiam negationis, & ignorantiam dispositionis. Ignorantia negatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

negationis est sola priuatio notitiæ alicuius rei aut circunstantiæ illius. Et hæc ignorantia ab alijs vocatur nescientia. Ignorantia dispositionis vocatur ab Aristotele illa, qua quis iudicat de re aliqua aliter quàm illa se habeat, quam ignorantiam ipse Aristoteles dicit vocari deceptionem, & nos possumus etiam illam vocare errorem. Hæ duæ ignorantiæ per hoc ab inuicē distinguūtur, quòd qui iuxta primam illarum rem aliquam ignorat, nullum prorsus de illa habet iudicium, siue verum, siue falsum: qui verò iuxta secundam ignorantiæ speciē rem ignorat, aliquod habet de illa falsum iudicium. Iuxta primam ignorantiam, quę negationis dicitur, intelligendum est id, quod dominus per Hieremiam prophetam ait. Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Iuxta secundam ignorātiæ speciem, quæ dicitur deceptio, aut error, intelligitur id, quod damnatos falsa & inutili pœnitentia ductos apud se dicere refert sapiens. Ambulauimus vias difficiles, viam autē Domini ignorauimus. Nam damnati, dum in hoc mundo viuebant, non solam priuationem scientiæ, sed deceptionem & errorem habuerunt, putantes vitia, quibus erant affecti, nihil illis obstare, quo min⁹ ad æternam peruenirent felicitatem. Secundò adhuc, ex ratione eorum, quæ ignoranti accidere possunt, diuiditur ignorantia in affectatam & crassam siue supinam. Ignorantia affectata dicitur illa, quam aliquis diligit scientiam recusans, & illam odio habens, ita vt nō solùm nesciat, sed ipsam nescientiam procuret fugiendo ab omnibus, à quibus discere posset. Et hæc bifariam contingit: quia aliquando aliquis vult ignorare, ob hoc solùm, quòd putat scientiam fore noxiam, & ita vult ignorare, nō vt malum faciat, sed potius vt malum euitet. Talis fuit Paulus, qui nolebat audire doctrinam Christi, & persequebatur eos, qui illam prędicabant: hoc tamen non faciebat vt liberius peccaret: quia (vt ipse testatur) abundantius æmulator existebat paternarum traditionum: sed ideo ignorare volebat, quia putabat se offendere Deum, si talem didicisset doctrinam. Alio modo contingit ignorantia affectata, quando quis propter hanc solam caussam vult ignorare, vt liberius peccet. Nam qui sic obstinatus est in peccato, vt in illo persistere firmissimè decreuerit, non vult, sed potius abhorret scire illa, per quę posset à voluntate peccandi reuocari. Nam de huiusmodi pessimo peccatore loquebatur propheta regius, quum dixit. Noluit intelligere vt bene ageret. Quare autem noluit ad bene agendum intelligere, verbis sequentibus declarauit, hic inquiens: Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni vię non bonæ, malitiam autem non odiuit. Ideo noluit intelligere malum esse quod agebat, ne hac ratione reuocaretur ab iniquitate, quam operari statuerat, & quam vnicè diligebat. Huiusmodi enim homines sunt, qui (vt ait Iob) dicunt Deo. Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Ignorantia crassa siue supina est, qua quis propter negligentiam aut pigritiam addiscēdi nescit ea quæ scire deberet. Recusat itaq; addiscere, nō quidem propterea quòd odio habet scientiam, sed quia horret pœnam, quam subire oportet in addiscendo. Et propter hanc negligentiam & desidiam, vnde hæc ignorantia ortum habet, vocatur ipsa ignorantia supina. Nam quia illi, qui supini iacent, ociosè, molliter atque negligenter, & sine vlla cura degere videntur, ideo à re ipsa sumpto vocabulo, ipsi ociosi & negligentes supini dicuntur. Et inde eadem ratione deductum est, vt supina dicatur ignorantia, quæ ex ocio & negligentia oritur, & ab eisdem fouetur. l. Nec supina. ff. de iuris & facti ignorātia. Dicitur etiam crassa hęc eadē ignorantia, propterea (vt ego arbitror) quòd ociositas & negligentia, minimaque rerum cura, solet crassos homines facere. Abbas in capitulo, Apostolicæ, de clerico excōmunicato ministrante, reddit aliam istorum vocabulorum rationem, quam hic referre contempsi, propterea quòd à proprietate latini sermonis longissimè abest. Petrus Ancharranus in capitulo

Hier. 5.
Sapi. 5.
Gal. 1.
Psal. 35.
Iob. 21.
Petrus de Ancharra.

capitulo, Vt animarum, numero tertio de constitutionibus, libro sexto, definiens ignorantiam supinam siue crassam, solū illam definit per particulare exemplum, sic inquiens. Crassa & supina ignorantia est, quando quis ignorat quod publicè factū est in ciuitate, vt notatur. 38. distinctione in principio: & infrà. Qui matrimonium accusare possunt, cap. Cùm in tua: vel nō intelligere quod omnes intelligunt, Hæc ille. Per hanc definitionem ille comprehendere voluit ignorantiam crassam & supinam tam facti quàm iuris: ita vt ignorare quod publicè factum est in ciuitate, sit ignorantia facti: non intelligere quod omnes intelligunt, sit ignorantia iuris. Quàm pessima sit hæc definitio, facilè quisque intelliget, si aduertat in illa definitione solos aliquos particulares casus explicari, in quibus ignorantia crassa & supina reperitur, sed nō reddit id, quod omni ignorātiæ supinæ & crassæ conuenire possit. Est enim aliqua crassa & supina facti ignorantia, per quam quis ignorat, non quod publicè, sed quod occultè fit in ciuitate. Nam si episcopus sine vlla præuia examinatione de doctrina aut scientia Petri idiotæ præsbyteri, & prorsus ignorans illum esse doctum aut indoctum, conferret illi beneficium cum animarum cura, talis ignorantia, quam episcopus haberet de dignitate Petri, esset crassa & supina, quanuis illa indignitas non esset publica toti ciuitati. Potest etiam è contrario contingere vt aliquis non habeat crassam & supinam facti ignorantiam, quanuis ignoret quod publicè factum est in ciuitate. Quia si aliquis iudex omnem, quam potest, impendens diligentiam, vt sciat quis fuit patrator criminis alicuius publicè in foro commissi; & nullus viginti testium, qui aderant, vult iudicare criminis auctorem, nec crimen ipsum, tunc iudex non dicetur habere ignorantiam crassam aut supinam, quanuis ignoret id, quod publicè factum est. Nulla enim ratio patitur vt ille dicatur crassam aut supinam habere ignorantiam, qui omnem adhibuit diligentiā, vt sciret quod ignorat. Imò posset esse vt iudex ignorans quod publicè factum est, non dicatur crassam aut supinam facti ignorantiam habere, quanuis nullam ad sciēdum præstiterit diligentiam. Nam si omnes viginti testes, qui crimen publicè committi viderunt, coniurent de secreto seruando, ita vt nullus eorum velit alicui alteri reuelare crimen commissum, tunc iudex nullam poterit accommodare diligentiam, vt crimen & illius patratorem agnoscat: cùm nullus ad illum de crimine commisso rumor peruenerit, propter nimiam eorum, qui viderunt, taciturnitatem. Et inde conuincitur, vt iudicis illius ignorantia non sit dicenda crassa aut supina, quanuis publicè factum sit quod ignorat. Quia ignorantia crassa & supina semper est cum negligentia, & cum culpa, quando est (vt postea dicemus) circa id, quod quis scire obligatur. Vbi igitur nulla potest notari negligentia, ibi non potest esse crassa aut supina ignorantia. Eodem modo potest conuinci. malam esse illam definitionem pro alia parte, quæ respicere videtur ignorantiam iuris crassam, qua dicit ignorantiam crassam esse non intelligere quod omnes intelligunt. Nam qui sine culpa sua est mente captus, non intelligit quod omnes intelligunt, & tamen non habet ignorantiam crassam, aut supinam. Quia talis ignorantia semper est cum culpa, quam non potest habere mente captus. Potest etiam aliquis crassam iuris habere ignorantiam, quanuis non omnes, sed paucissimi sciant quod ille ignorat. Nam si pauci essent episcopi, pauci etiam curati, qui scirent ea, quę ad suum statum sunt necessaria, & reliqui omnes ignorantes nollent diligentiam ad discendum adhibere, omnes illi dicerentur crassam habere ignorantiam, quanuis de nullo illorum verè dici possit illum ignorare, aut non intelligere quod omnes intelligunt. Ex quibus omnibus apertissimè conuincitur, ignorantiam crassam aut supinam male definiri per comparationem ad scientiam, quam ferè omnes alij habent de re illa, quæ est ab aliquo ignorata. Per hoc solum crassa declaratur alicuius ignorantia, si nullā aut valde

modicam

Universidad de Deusto
Biblioteca

modicam ille adhibuit diligentiam, vt sciret quod scire debebat. Probabilis ignorantia dicitur illa, quæ remanet postquam aliquis debitã adhibuit diligentiã vt sciret: prout fuit ignorantia Iacob putantis se dormire cum Rachele, quando pro illa fuit supposita Lya. Hic tamen annotare oportet, non esse necessariam supremam & nimis curiosam diligentiam ad sciendum, sed satis esse mediocrẽ, vt quis non dicatur crassam, sed probabilem habere ignorantiam. Quia non omnis negligentia, sed solum summa est quæ facere potest crassam ignorantiã. Nam in.l. Nec supina .ff. de iuris & facti ignorantia, supina ignorantia, & scrupulosa inquisitio reijciuntur tanquam duo extrema vitiosa, inter quæ duo est tanquam medium necessarium diligentia mediocris. Deinde in.l. Regula. §. Sed facti. ff. eodem titulo, apertè declaratur illam solam ignorantiam, quę secũ habet summã negligentiam, esse dicendam ignorantiam supinam. Nam dicit hanc solam facti ignorantiam, quæ ex summa oritur negligentia, posse nocere. Et in illa prædicta.l. Nec supina, dicitur supinam facti ignorantiam non esse ferendam. Ex quibus duabus legibus conuincitur tunc solùm crassam aut supinam dicendam esse ignorantiam, quando valde magna fuerit negligentia ad sciendum quod sciré oportebat. Tertiò potest diuidi ignorãtia ex parte obiecti, circa quod versatur: ita vt quædam dicatur ignorantia facti, altera dicatur ignorantia iuris. Hãc diuisionem reddit, & de vtraque præbet exempla Paulus iurisconsultus in.l. prima. ff. de iuris & facti ignorantia. Ignorantia iuris est illa, per quam aliquis dicitur ignorare id, quod est à iure decretum, videlicet iuris præceptum aut prohibitionem. Hæc autem ignorantia est multiplex, iuxta multiplicitatem iuris, quod ignorari potest: est enim ius naturale, & ius diuinum positiuum, & ius humanum. Ius naturale est illud, quod ex ipsius naturæ institutione prouenit, & hoc est omnibus commune, vt dicitur in capitulo, Ius naturale, distinctione prima. Et hoc etiam est ius diuinum, quia Deus ipse, qui naturam condidit, est iuris naturalis auctor & institutor. Si igitur ius illud ad conditorem referas, diuinum dicetur: si verò ad tempus sui ortus illud comparare velis, naturale dicetur: quia simul cum ipsa oritur natura, & non postea per aliquam siue humanam siue diuinam legem. Nam licet præcepta legis naturalis sint à Deo in Decalogo legis expressa, ante tamen quàm Decalogus ille in tabulis lapideis scriberetur, fuerat in tabulis cordis scriptum, simul cum ipsa natura formatum. Et hinc est, quòd licet nullum fuisset ius scriptum, semper tamen maneret ius naturale: quia illud perire non potest, eò quòd sit necessarium, & ab ipsa natura inseparabile. Ius diuinum positiuum est ius non necessariò coniunctum naturæ, sed ab illa separabile, & à Deo pro tempore conditum, prout est præceptum de baptismo, aut de confessione in lege euangelica, & multa præcepta ceremonialia pariter & iudicialia, quæ fuerunt olim solis Iudæis data. Ius humanum est illud, quod non à Deo, sed ab homine conditum est, siue illud sit ecclesiasticum, siue ciuile. De his omnibus contingit haberi ignorantiam, aliquando culpabilem, aliquando inculpabilem. Ignorantia iuris naturalis nunquam potest esse sine culpa præcedente: quia vt illud quis sciat, non habet opus exteriore aliquo præceptore, à quo illud discat, sed ab ipsamet natura quisque illud discere potest. Cùm enim gẽtes (inquit Paulus) quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Et ob hanc causam libro primo capite primo dixi non esse opus aliqua publicatione pro lege naturæ, sicut pro alijs legibus pro tempore conditis. Aliquando tamen hęc iura naturæ ab aliquibus peccatoribus ignorantur quia nimia illorum malitia sic obscurauit eorum intellectum, vt non intelligant ea quæ natura docente sunt per se clarissima. Nam furtum facere, ius naturale prohibet. Lacedæmones tamẽ (vt Plutarchus est auctor) furta facere non solũ non prohibue-

Rom. 2.

Plutarchus in vita Lycurgi.

prohibuerunt, sed persuaserunt, hac tamen lege id facere suadebant, vt si quis in furto fuisset deprehensus, multis verberibus flagitio afficeretur, propterea quòd negligenter, inepteque fuerit visus furari. Adulterium facere, etiam lex naturalis prohibet, tamen Plutarchus refert eosdem Lacedæmones suas vxores amicis suis communicasse. Dicit etiam licuisse apud illos probo cuique viro, qui fœcundam aliquam pulchramque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere, vt cum ea ipse coiret, tanquã in solo fertili & pulchro bonos filios saturus atque facturus. Gentes quasdam in Africa, Augilas dictas, refert Pomponius Mela, quorum fœminis solenne esse dicit, vt nocte, qua nubunt, pateant stupro omnium, qui cum munere aliquo accesserint: & illã, quæ cum pluribus concubuerit, maius decus conquisisse ait, & in posterum ad perpetuam pudicitiam legibus seueriſsimis illas cogi testatur. Parentes reuereri ius naturale docet: at Garamantici Aethiopes (si Solino credimus) contrariam consuetudinem perpetuo seruant. Nam (vt ille ait) matrimonia priuatim nesciunt, sed omnibus vulgo in venerem licet. Inde est quòd filios matres tantum recognoscunt. Nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Ea propter GARAMANTICI Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immeritò, quia afflicta caſſitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt, Hactenus Solinus. Hæc tamen tam improba ignorantia ex pessima illorum malitia, quæ illorum excæcat intellectus, ortum habet. Nam hanc esse tam pestiferæ ignorantiæ certissimam originem, testatur Paulus Apostolus, qui de huiusmodi gentibus differens ait. Quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Hæc Paulus. Iuris diuini positiui ignorantiam posse haberi, apertissimè probatur exemplis tam multarum gentium, quæ prorsus ignorant baptismum, & confessionem in peccatorum remissionem. An autem talis ignorantia possit sine culpa haberi, an non, quæstio est non parum difficilis, & quæ longiorem requirit disputationem. Sunt aliqui non cõtemnẽdæ auctoritatis theologi, qui dicunt nunquam posse contingere, vt aliquis sine culpa sua ignoret præceptum diuinum de baptismo, aut aliud simile diuinum ius positiuum. Ad quod dicendum hac mouentur ratione, quòd si is qui ius diuinum ignorat, facit quod in se est, vt illud sciat, vt puta cauendo reliqua peccata, & scientiam sibi necessariam petendo à Deo, tunc Deus illuminabit illum aut interna inspiratione, aut mittẽdo illi hominem qui illum doceat: prout factum esse cõstat cum Cornelio illo Centurione, ad quem Deus misit Petrum Apostolum qui illum doceret. Si verò is qui ius diuinum ignorat, non facit quod in se est vt illud sciat, tunc hæc negligentia erit illi peccatum, quia non se præparat ad discendum ea quæ sunt illi necessaria. Præterea, facienti quod in se est, Deus semper subuenit: quia (vt Augustinus ait) benefacere semper Deus paratus est, sed malitia hominum prohibetur. Et propheta regius ait. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate: deprecationem eorum exaudiet. Ex quibus verbis apertè conuincitur illum qui iuris diuini sententiam à Deo (vt decet) petit, impetraturum quod optat. Rursum, Iohannes Apostolus ait. Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnib⁹, & verum est, & non est mendacium. Hæc Iohannis verba apertissimè probant illum qui est in gratia & habet spiritus sancti vnctionem, scire omnia quæ sunt ad suæ animæ salutem necessaria: quia si aliquid tale ignoraret, non esset in gratia, aut illud non esset necessarium ad animæ salutem. Et inde econtrario sequitur, vt si aliquod tale ignoret, non sit in gratia. Sed hæc omnia argumenta non bene probant prædictam sententiam quæ dicit ignorantiam iuris diuini non posse esse in

Pomponius Mela lib. 1. cap. 8.

Solinus cap. 43.

Rom. 1.

Act. 10.

Psal. 144.

1. Iohan. 2.

aliquo

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquo, sine culpa illius. Fateor quidem illum qui non facit quod in se est, vt ius diuinum sciat, peccare: quia non apponit eam quam obligatur facere diligentiam. Sed quòd debitam diligentiam adhibenti, & facienti quod in se est, Deus per se, aut per alium statim et sine vllo interuallo reuelet ius diuinum, argumenta nõ probant. Bene quidem probant argumenta necessario alterum duorum sub disiunctione euenire, quòd Deus reuelabit facienti quod in se est, aut quòd non imputabit illi ad culpam talem ignorantiam. Nam licet facienti quod in se est statim sine vllo temporis interuallo Deus concedat gratiam, non tamen statim sine temporis interuallo, sed potius temporis successiu sui iuris scientiam reuelat. In qua temporis successione ille ignorans (vt cõstat) est sine culpa, præsertim mortali: quia iam fecerat totum quod in se erat, vt se à peccato mundaret. Et vt rem hanc manifestiorem faciam, ipsum Cornelium Centurionem quem ad suæ sententiæ probationem afferunt, in exemplum propono. Hic enim non in eo temporis articulo quo eleemosynas dedit, nec continuo post orationes ab eo factas reuelationem fidei accepit, sed iussum est illi vt mitteret viros in Ioppen, & accerseret Simonem qui vocatur Petrus. Quo Dei mandato audito mittit viros, qui vocarent Petrum, quo aduenientẽ & docente, Cornelius didicit quod scire cupiebat. In illo medio tempore quo Cornelius seruos suos misit vocare Petrũ, antequam Petrus veniret, Centurio ille ignorabat ius diuinũ, & fidei nostræ mysteria, hæc tamen ignorantia erat sine culpa sua, quia illo tempore medio Cornelius fecerat quidquid facere tenebatur pro culpa depellenda. Nam (vt sacra de illo testatur scriptura) iam tunc erat vir religiosus, & timens Deum, & faciens eleemosynas, & deprecans Deum semper. Quæ omnia apertè declarant illum esse virum iustum, & Dei gratiam secum habentem, qui tamen eo tempore legẽ Dei ignorabat. Sed ignorantia illa non imputabatur illi ad culpam, quia pro illa depellenda fecerat quidquid facere obligabatur. Et fortè hoc animaduertit Iohannes Gerson in lectione secunda, de vita spirituali animæ, quando non absolutè, sed sub disiunctione dixit, apud facientem quod in se est nullam esse ignorantiam inuincibilem facti aut iuris in lege diuina, aut agentem ex tali ignorantia nunquam peccare. Posset igitur dici Deũ non permittere, vt faciens quod in se est longo tempore laboret ignorantia iuris diuini, sed ante modicum tempus illuminabit illũ, aut per se aut per alium. Nec miretur aliquis quòd ad hanc doctrinam præstandã aliquod temporis spacium decurrat, quia solenne est Deo petita non statim dare, sed aliquando differre, vt magis desiderentur, & postea accepta magis æstimentur. Vnde Augustinus super Iohannem interpretans illa Christi verba: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, ait. Accepit autem quando debet accipere: quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore, differuntur, Hæc Augustinus. Hoc tamen annotare oportet, quod sicut dicimus Deum nõ permittere facientem quod in se est, diu laborare ignorantia legis diuinæ, ita oportet dicere Deum non permissurum, vt ille sic ignorans moriatur antequam sit de fide Christi sufficienter instructus, vt in illo spem suam ponere sciat, sine cuius meritis saluari non potest. Nam nisi ita faciendum esse dicamus, angustiæ nobis erunt vndique: quoniam necessarium erit fateri illum sine fide mediatoris saluari, aut cum gratia decedentem condemnari, aut facientem quod in se est carere Dei gratia, quorum quodlibet asserere impium esset & hæreticum. Hæc de ignorantia iuris diuini obiter per occasionẽ dicta sufficiant, nec volui hac in parte longiorem facere disputationem, ne longissimè à scopo principalis quæstionis discederem. Nam hoc solũ in præsenti capitulo potissimum quæritur: An ignorantia possit reum à pœna per legem statuta excusare. Ad cuius quæstionis definitionem nihil aut parum iuuat scire, an ignorãtia iuris diuini possit alicui sine culpa sua cõtingere. Quia etsi illa cõtingere

Act. 10.

Iohannes Gerson.

Iohan. 16. Augustinus.

posset

posset, solũ liberaret à pœna æterna, de qua nos impresentiarũ nõ quærimus, sed de pœna temporali per legẽ humanã statuta. Ius humanũ posse ignorari, manifestius est quã vt probari oporteat, sed an illud possit ignorari sine peccato, ab aliquibus dubitatur. Et fortasse alicui videbitur talẽ ignorantiã esse peccatũ, quia in. l. Leges sacratissimæ. C. de legibus, dicitur leges debere ab omnibus intelligi, vt vniuersi præscripto earum manifestius cognito vel inhibita declinẽt, vel permissa sectentur: & cap. 1. de constitutionibus, præcipitur vt canonum statuta ab omnibus custodiantur, nõ possent autem ab omnibus custodiri, nisi ab omnibus sciantur, ergo omnes illa scire tenentur. Contrarium tamẽ fortius persuadetur, quia si ignorantia iuris humani semper esset peccatum, vix vllus sine peccato esset: quia nullus est qui totum ius humanum memoriter teneat. Deinde, obligare omnes ad sciendũ omnia statuta humana, esset iugũ grauissimũ & importabile super ceruices subditorũ imponere, imò esset laqueũ cõscientijs illorũ parare, à quo nullus eripi posset. Nã tanta est legũ & canonũ multitudo, vt si oẽs essent sub pœna peccati mortalis obligati ad sciendũ illa omnia, ferè omnes damnarentur, & charitas quæ est finis cuiuslibet legis etiã diuinæ læderetur. Omnis autem lex eatenus præcise est bona, & obligare potest, quatenꝰ participat de charitatis lege, quæ est finis præcepti, & iuxta quam cætera moderari debẽt. Pro certa huius quæstionis definitione admonere prius oportet lectorẽ vt aduertat, nõ omnes leges humanas obligare ad peccatũ mortale, sed multas esse quæ nullã peccati præsertim mortalis, obligationẽ in se continẽt: quia materia illarum est letis, & indigna, vt propter illam culpæ mortalis obligatio statuatur, aut verba quibus vtitur legillator non sunt talia, qualia erant necessaria ad similem obligationem exprimendam, de quibus omnibus suprà disserui libro .1. capit .5. Huiusmodi leges, sicut nullam habent peccati obligationem in ordine, ad id quod per illas decernitur, ita non obligant vt sciantur. Quia hac sola ratione leges obligant subditos ad illarum scientiam, quia obligant ad illarum obseruationẽ. Vbi igitur illarum obseruatio non obligat ad peccatum, consequens est, vt nec illarum scientia obliget ad peccatum. Aliæ sunt leges obligantes ad peccatũ mortale, & istæ sunt duplices. Quædã sunt quę nõ omnibus statibus, sed aliæ alijs personarum statibus cõueniunt. Nam quędam sunt leges quę solis prætoribus vrbiũ, alię quę solis præsidibus prouinciarũ, aliæ quę solis notarijs et tabellionibus, alię quę solis aduocatis, alię quę solis tutoribus, alię deniq; alijs solis particularibus personarũ statibus datę sunt. Has leges particulares illi soli, ad quos illę diriguntur, scire tenentur. Tutor obligatur scire eas leges quę illum ad peccatum obligant, quoniam si illas ignoret, minimè illas seruare posset. Idem dicendum est de aduocato, in illis quę ad illum pertinent, & de tabellione circa illa quæ tabellionatus officium respiciunt, & de monacho circa illa, quæ ad sui monachatus professionem attinent, & de episcopo circa illa quę canones illũ facere præcipiunt, & cõsequenter idẽ dicere oportet de reliquis omnibus personis in particulari aliquo statu, aut officio constitutis, circa ea quę ad suum statum aut suum officium spectant. Omnes enim (vt beatus Thomas docet) tenentur scire ea quę ad suum statum pertinent. Quia omnes tenentur scire illa, sine quibus non possunt opus ad quòd obligantur, exequi. Si quis autem aliquod quod iuxta suum statum illi lex facere præcipit, ignorauerit, talis ignorantia est illi peccatum. Alię sunt leges vniuersales, quę non de aliquo statu particulari, aut de aliquo speciali statuunt, sed in vniuersum quid sit ab omnibus faciendum, decernunt. Et huiusmodi leges, si tales sunt quę ad peccatum mortale obligent, omnes scire tenentur illas, sub pœna peccati mortalis, nisi fortè quis velit abstinere ab illis operationibus, circa quarum iustitiam leges illæ versantur, disponendo qualiter illas iustè facere oporteat. Nam in talibus operationibus, etsi huiusmodi

1 ho. 1. 2. q. 76. ar. 2.

Ee sint vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint vt ab omnib⁹ fieri possint, nullus obligatur leges, quæ de reb⁹ illis disponũt, scire, nisi quando voluerit illa exercere de quibus leges illæ decernunt. Si quis, gratia exempli, non vult conducere, neque locare, non obligatur scire eas leges quas necessario seruare oportet in conductione iusta, aut locatione. Qui verò conducere aut locare vult, antequam aliquod illorum faciat, obligatur scire eas leges quarum obseruatio est necessaria ad iustam conductionem aut locationem. Et si illas nescit, obligatur interrogare de illa re aliquem iurisperitum vt ab illo discat ne id quod facere tentat, iniustè faciat. Si quis non vult cum alio pacisci, non est illi opus scire eas leges quæ ad iusta pacta facienda sunt necessariæ. Si verò pacisci optat, ne pactum iniustum faciat, obligatur scire id quod est necessarium ad iustum pactum faciendum. Et, vt semel dicam, quisque obligatur scire illam humanam legem, cuius obseruatio est necessaria ad iustè faciendum id quod facere aggreditur. Et de his solis legibus intelligere oportet id, quod dicitur in illa prædicta l. Leges sacratissimæ C. de legibus. Nullus enim tenetur scire omnes leges humanas, sed illas solas quę sunt necessarię ad iustè faciendum quod facere decernit, aut ad fugiendũ ab eo quod fugere oportet. Et iuxta hunc modum non erit necessarium multas scire leges humanas, nisi quis velit multis se miscere negocijs, quia hic eo ipso quòd se multis et varijs inserit negocijs, se obligat ad sciendum omnes illas leges, quæ ad illa omnia negocia iuste exercenda sunt necessaria. Iuxta hunc modum obligationis contingat etiam non esse nimium graue, aut importabile legum humanarum iugum, sed illum sibi ipsi imponere iugum graue, qui se multis & varijs negocijs libenter immiscet. Hoc tamen de solis legibus ciuilibus dictum esse volo, à quarum exercitio & scientiæ obligatione multi facilè se subtrahere possunt. Nam de ecclesiasticis legibus, præsertim de illis quæ excommunicationes, aut suspensiones, aut irregularitates statuunt, multi viri doctissimi & verè pij ante me conquesti sunt: & deplorarunt tantam excommunicationum, & suspensionum, & irregularitatum multitudinem, vt multo magis graue putauerint esse nunc iugum legis ecclesiasticæ, quàm olim fuit legis Mosaicæ. Nam (vt alios multos præteream, qui de tanta excommunicationum, & suspẽsionum, & irregularitatum multitudine conqueruntur, & dolent) Iohannem Gersonem virum vtique doctissimum & verè pium in testem profero, qui lectione quarta de vita spirituali animæ, corollario. 14. hæc ait. Audiui de Papa Vrbano quinto quòd gloriabatur se Papam esse ob hanc præcipuè causam, quòd nullis pœnis excommunicationum & irregularitatum erat obnoxius. Qui si dilexisset proximos suos sicut se ipsum & hoc aduertisset, relaxasset fortassis tot laqueos, tot onera, tot pericula ab eorum cernicibus, vt aliquali, et si non pari ad ipsum, libertate gratulari potuissent. Hæc Iohannes Gerson.

Regula optima.

Iohannes Gerson.

Ignorantia solum facti est illa per quam, habita iuris scientia, ignoratur rem aliquam esse iure præceptam aut prohibitam. Scit enim optimè aliquis neminem posse se, sicut nec alium hominem, occidere: ac proinde scit non licere sibi cibum venenosum aut mortiferum sumere, sicut nec alteri porrigere. Hac tamen scientia stante nescit aliquem certum cibum esse mortiferum, & per consequens ignorat cibum illum esse sibi iure diuino prohibitum. Hæc ignorantia dicitur solius facti ignorantia. Scit etiam idem esse diuino iure prohibitam omnem fornicationem, hoc est omnem coitum cum ea quæ non est sua, qua scientia stante potest ignorare illam cum qua coit, non esse suam, prout contingit patriarchæ Iacob, cui nocte nuptiarũ pro Rachele supposita est Lya. Hæc ignorantia qua fuit deceptus Iacob, dicitur solùm ignorantia facti. Scit etiam alius licere sibi in bello iusto occidere hostem: sed stante hac scientia ignorat Petrum, qui verè est amicus, esse hostem, propterea quòd vidit illũ hostilia

Gen. 29.

signa

signa gestantem. Talis ignorantia censetur solius facti ignorãtia, & si hac sola ratione illũ tunc occidisset, ex sola ignorãtia facti illũ occidisse diceretur. Ex quibus colligo ex tot rationibus posse contingere ignorantiã facti, quot possint esse circunstantiæ in facto ipso, quarum quęlibet posit augere, aut minuere bonitatem, aut malitiam actus. Potest enim esse, vt quis sciens optimè ius diuinũ interficiat aliquẽ, nesciẽs an ille esset sacerdos, & an esset pater, & an locus in quo illũ occidit esset sacer. Potest etiam aliquis dare eleemosynam alicui, ignorãs illum esse verè pauperem, & inimicum, & ignorans illum per talem eleemosynæ susceptionem fore à peccato reuocandum, quorũ quodlibet poterat augere bonitatem illius eleemosynæ, si sciretur. Hæc tamẽ ignorantia facti potest esse peccatum, si ante operis executionem non adhibetur diligẽtia debita, vt cognoscatur id circa quod versari debet ipsa operatio. Dicitur autem ipsa ignorantia peccatum, siue facti sit siue iuris ignorantia: non quidẽ propterea quòd ipsa ignorantia sola in se considerata sit peccatũ: quia talis ignorantia cùm sit in intellectu, sicut scientia cui illa opponitur, non potest esse peccatũ. Quia peccatũ non est in intellectu, sed in voluntate, in qua etiam est meritũ. Dicitur ergo ignorantia peccatũ (vt optimè dicit S. Bonauentura) propter negligentiã illi coniunctã, & à voluntate procedentem: quia videlicet voluntas nõ voluit adhibere diligentiam vt sciret, quod scire tenebatur. Et ita ignorãtia quæ est peccatũ (vt ille ait) non tantũ dicit scientiæ priuationem, sed etiam negligentiam ad scientiam necessariam acquirendã. Nam ille solus ignorãdo peccat, qui obligatur scire quod ignorat. Et hinc est quòd malitia ipsius ignorantiæ mensuratur per magnitudinem aut paruitatem negligentiæ, circa id quod necessario scire oportebat, & per magnitudinem obligationis ad scientiam habendam. Si obligatio ad scientiam est sub pœna peccati mortalis, ipsa ignorantia erit peccatũ mortale. Et de hac sola ignorantia intelligendum est quod Paulus ait. Ignorãs ignorabitur. Ab hoc autem ignorantiæ peccato tanto magis excusabitur ignorans, quãto maiorem adhibuit diligẽtiam vt disceret. Si nullam adhibuit diligentiam pro scientia acquirenda, nullam etiam habebit sui peccati excusationem.

Bonauentura in 2. senten. dist. 22. art. 2. q. 2 ad quart.

Quarto modo ignorantia diuiditur ex ratione obligationis ad scientiam, & sic diuiditur per ignorantiam vincibilem & inuincibilem. Hanc diuisionem reddit magister sententiarum in. 2. distinctione. 22. qui tamen non declarat quid sit vnaquęque illarum. Ignorantia inuincibilis est illa quam homo vincere non potest, faciendo quod tunc facere tenetur ad scientiam acquirendam. Ignorantia vincibilis est illa quam homo vincere potest, faciendo id quod tunc facere obligatur vt scientiam acquirat. Ex quibus definitionibus sequitur ebrium aut furiosum consummatum habere ignorantiam inuincibilem eorum quæ facit, quia licet culpam habeat, ex hoc quod se inebriauit, aut se in furiam iecit, postquam tamen iam factus est ebrius aut furiosus, non potest vincere ignorantiam, faciendo quidquid tunc ad vincendum illam facere tenetur. Dicitur autem ignorantia vinci per accessum scientiæ, quia illa accedente recedit ignorantia, & manet victa: sicut homo qui cum hoste pugnans fugit à loco pugnæ, & cedit arenæ, dicitur victus. Ad vincendum autem ignorantiam, id solùm quisque facere tenetur, quod tenetur facere vt habeat scientiam oppositam. Quia igitur multa sunt quæ homo scire non tenetur, ideo etiã multa sunt quorum ignorantiam vincere non obligatur. Quid autem homo facere debeat, vt ignorantiam vincere possit, alij aliter sentiunt. Sunt enim qui putant satis esse cuilibet, vt viros doctos interroget, & sic ab illis discat quod scire tenetur. Et si illos interrogans fuerit ab illis deceptus, dicunt non esse illi imputandam hãc ignorantiam. Ita sentit Landulphus Neapolitanus. 4. distin. 15. Sed hæc illius sententia nimis blanditur ignorãtibus. Si ignorantia esset circa ea quę sunt

Landulphus

Universidad de Deusto
Biblioteca

solũ iuris humani, tolerari non posset quod ait, quanto magis si ignorantia esset circa illa q̃ sunt iuris diuini, in quib⁹ multo fortior est obligatio qùã in illis quæ sunt iuris humani. Fateor quidem necessarium esse illi qui ignorat, vt viros doctos de re illa interroget. Quia sicut is qui corporali morbo præsertim graui & periculoso laborat, obligatur quærere medici corporalis consilium, quod si quęrere neglexerit, dicetur tentare Deum: ita qui spirituali morbo, hoc est, ignorantia laborat, tenetur spiritualium medicorum, hoc est, virorum doctorum consilium quærere, alias dicetur tentare Deum. Sed hac in re sunt multa adhuc consideranda, quę ad ignorantiam vincendam sunt prorsus necessaria. Primò quidem ad omnem ignorantiam depellendam, siue illa sit iuris humani, siue diuini, non satis est vnum virum doctum consulere, sed oportet multos interrogare, præsertim si res est grauis & magni momenti, & de qua non inter omnes conuenit. Nam si res esset leuis & parui momenti, fatuum putarem & nimis curiosum atque scrupulosum velle omnes, aut multos viros doctos consulere. Sicut fatuum etiam esset pro quolibet leui morbo corporali medicos interrogare. Si tamen res esset grauis longè aliter facere oportet. Tunc enim non satis est vnum consulere, & illius consilium sequi, si audit alium ex aduerso stare qui oppositam sententiam doceat, sed oportet vt multos interroget, & plurimorum consilio acquiescat. Neque hoc satis, sed oportet ipsorum doctorũ quos consulit, vitã & merita interrogare, quia si fama publica est illos malam habere conscientiam, non sunt interrogandi. Nõ est enim præsumendũ, vt quis alijs melius quàm sibi consulat. Qui sibi nequam (ait sapiens) cui bonus erit? Qui igitur virum aliquem doctum de re graui, & quæ conscientiam onerare possit, consulere vult, prius de illo interroget, an sit bonus ac timens Deum perinde ac doctus. Si fama est illum male viuere, aut alijs in rebus laxiorem habere conscientiam, non est interrogandus. Si multi tales cõcorditer de re aliqua senserint, non est propterea illorum sententia securè suscipienda, si constat alios viros bonos perinde ac doctos contrarium sentire, etiam si hi pauciores sint numero quàm alij. Nam (vt sapiens Ecclesiasticus ait) anima sancti viri enunciat aliquando vera quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandũ. Pro qua re efficax testimonium est Michæas propheta, cuius solius sententiam res ipsa declarauit fuisse veriorẽ, quàm ferè quadringentorum prophetarum, qui contraria prædicebant. Si fortè contingat doctores pares numero, & doctrina, & bonitate contrarias tenere sententias, & necessarium sit illarum alterã sequi, illa quæ securior videbitur, erit suscipienda. Si non est necessarium illarum alteram sequi prout contingit in contractu de vsura suspecto de quo alij aliter sentiunt: tunc securius est à tali contractu abstinere. Deinde, præter consilium virorum doctorum & bonorum, si ignorantia est circa ea quæ sunt iuris diuini, ad illam repellendam & vincendam, obligatur homo orare Deum, & per pœnitentiam peccatorum, si quę habet, pręparare se ad suscipiendam scientiam, vt sic dignus fiat cui Deus, per se aut per doctores quos ille interrogat, reuelet quod obligatur scire. Nam peccatoribus exprobrat dominus quòd sine iustitia & bonitate, scientiam viarum Dei petant. Me etenim (inquit Deus per Esaiam prophetam) de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non dereliquerit. In quibus verbis apertè nos docet Deus eos qui iustitiam non faciunt, & iudicium Dei sui derelinquunt, indignos esse vt illis Deus viarum suarum scientiam manifestet. Neque hoc solũ nocumentum ad vincendam ignorantiam præbent peccata, quòd indignos faciunt peccatores, vt Deus illis scientiam necessariam per se reuelet, sed omnem insuper illis viam præcludunt, per quam possent illam rectè ab hominibus discere. Nã eorũ peccata sæpe sunt causa, vt Deus illis malos reddat doctores,

Eccle.14.

Eccle.37.

3. Reg.22.

Esa 28.

à quibus

à quibus, ad suorum peccatorum pœnam, decipiãtur. Pro qua re apertissimũ testimonium præbet Paulus in posteriore ad Thessalonicenses epistola sic dicens. Pro eo quòd charitatẽ veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio. Et hoc ipsum quod Paulus minatur ludæis incredulis, de quibus tunc loquebatur, olim iam factũ esse probatur apertissimo exemplo pessimi Achab regis Israel, cui in pœnam suorũ peccatorum dedit Deus (vt sacra regum narrrat historia) spiritum mendacem, qui deciperet quadringentos prophetas quos ille consulturus erat. Erat quippe Achab rex pessimus, et ideo suis peccatis exigentibus dedit illi Deus similes illi prophetas qui illum deciperent, iuxta id quod postea perpetua lege se facturum minatus est per prophetam Ezechielem dicens. Qui posuerit immundicias in corde suo, et scandalum iniquitatis sue statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego dominus respõdebo ei in multitudine immundiciarum suarum. Et paucis interiectis subdit. Et propheta cùm errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum. Et extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, & portabit iniquitatem suam, iuxta iniquitatem interrogantis iniquitas prophetæ erit. Hactenus verba Dei per Ezechielem prophetam. Nec solùm malos mittit doctores, sed bonos si quos fortasis peccator consuluerit doctores, non permittit vera dicere, mutos illos faciens, & doctrinæ sermonem ab illis subtrahens. Pro qua re testis esse potest idem propheta Ezechiel, cui dominus dixit. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec vt vir obiurgans es: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentarijs super eundem prophetam, ait. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgãtem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccãtes qui à domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Denique (vt omnis peccatori obstinato obstruatur via qua ad scientiam peruenire possit) ũ vir doctus & bonus quem peccator consulit, rectè respõderit, Deus sæpe permittit, vt peccator in sui peccati pœnam illum aut male aut nullatenus intelligat. Fiat mensa eorũ (inquit regius propheta) in laqueum, & in scandalum, & in retributionem. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Et Esaias propheta ait. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis suis, & auribus audiat, & corde intelligat. Quæ verba nõ sunt deprecantis, sed prædicentis ea quæ futura cernebat. Et iuxta hunc modum idem propheta in eandem sententiam iterum in alio capitulo ait. Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti literas, dicent: lege istum: & respondebit, nõ possum: signatus est enim. Et dabitur liber scienti literas, dicetúrque ei, lege: & respondebit, nescio literas. Quæ verba interpretans Hieronymus in cõmentarijs super Esaiam, ait. Significanter non dixit, quòd visio omnium prophetarum signata sit cunctis legentibus, sed vobis, inquit, erit signata, quibus nunc loquor, quibus hæc futura prænuncio: siue oculos principum vestrorum, qui sese iuxta .70. abscondita & arcana videre iactabant, claudet in perpetuum. Eritque, ait, vobis omnis scriptura sancta clausa atque signata, vt vos qui legitis literas, & prophetarum vaticinia nosse vos existimatis, & diebus ac noctibus volumina scripturarum indefesso ore meditamini, non intelligatis quod legitis, Hæc Hieronymus. Ex his omnib⁹ sacræ scripturæ testimonijs apertè conuincitur summè necessarium esse peccatori omnium suorũ peccatorum pœnitentiã, vt ad verã eorum quæ sunt saluationi suæ necessaria, scientiam pertingere possit. Nolo tamen dicere tãta pro hac re esse opus animi præparatione, quanta exigitur ad sanctissimæ Eucharistiæ sumptionem. Non enim

1. Thess.2.

3. Reg.22.

Ezech.14.

Hieron.7.

Psal.68.

Esa 6.

Esa 29.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic peto sacramentalem suorum peccatorum confessionemm, quæ in qualibet Eucharistiæ communione est necessaria. Neque hic exigo anxiam & diligentẽ suorum peccatorum inquisitionem, vt omnium illorum pœniteat. Hoc solùm ab illis, qui viam certam æternæ beatitudinis scire optant, requiro vt se peccasse doleant, & deinceps vitam mutare firmiter statuãt, & suorum peccatorum veniam à Deo precentur. Quod si fecerint, & Deum pro veritate agnoscẽda orauerint, non est dubium quin deprecationem eorum exaudiet dominus: quoniã
Pſal.144. prope est semper omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocãtibus eum in veritate. Si omni huiusmodi diligentia adhibita, quis aliquid ad ius diuinum pertinens ignoraret, diceretur ignorantia inuincibilis. Hęc omnia quę hactenus dixi esse requisita ad necessariæ veritatis scientiam acquirendam, ad solã iuris diuini scientiam referenda sunt. Quoniam ad scientiam iuris humani habendã non est opus pœnitentia peccatorum, sed satis est viros in ea re doctos consulere.

Ad scientiam facti non tanta requiritur diligentia, sed satis est, vt eam quisque circa obiecti, aut illius circunstantiæ cognitionem adhibeat diligentiam, quam prudentes & non nimium scrupulosi viri frequenter in ea re facere solẽt. Non oportet vt quoties maritus lectum vxoris accedit, cum ea dormiturus lumine adhibito exploret, an illa quæ in lecto illo cubat sit vxor sua: quia hoc prudentes viri rarissimè faciunt, nisi cùm aliqua se obtulit iusta inquirendi ratio. Non est opus vt de quolibet cibo quem edere homo vult, medicum consulat, vt ab illo discat an ille letalis sit: quoniam hoc nullus vir prudens facit, nisi quũ fortè cibus aliquam habet infamiæ notam, aut quando ob ægritudinem suam iustè timet ne cibus sibi peculiariter noceat, qui alijs benè valentibus nocere nõ solet. Non est necessarium vt quicunque rem aliquam emit, petat à venditore titulum dominij quod in re illa habet, aut veri domini commissionem ad vendẽdum: quia hæc non est virorũ prudentũ consuetudo, nisi in re magni momenti, aut quando iusta subest suspicio, furem esse illum qui vendit. Si quis personam ad beneficium aut officium aliquod eligere debet, eam debet adhibere diligentiam vt personæ qualitatem & merita agnoscat, quam pro re alia paris momentẽ ad se pertinente ipse fecisset, aut quam vir prudens & non nimium scrupulosus in re simili adhibere solet. Si ipse optimè personam nouit, & idoneus est per se ipsum illius merita perscrutari, illum tentet de his quæ ad officium aut beneficium benè curandum necessario exiguntur. Si ipse per se solum personæ merita penetrare non valet, vnum & saltem alterum virum bonum & prudentem qui personam agnoscãt, consulat, & iuxta illorum consilium eligat. Nec opus est omnes viros prudentes & bonos circa personæ examinationem consulere: quia hoc nimis anxium & scrupulosum est, & viri boni & prudentes nunquam hoc facere solent. In his omnibus aut alijs similibus ignorãtia quæ simili adhibita diligentia occurrisset, diceretur ignorantia facti inuincibilis: quia ignorans non tenebatur plura facere quàm fecit, vt illam vinceret.

Quinto modo denique ignorantia diuiditur per comparationem ad opus quod fit ab ipso ignorante. Et ex hac ratione diuiditur ignorantia in causalem ignorantiam & concomitantem. Causalis ignorantia est illa ex qua tanquam ex
Aristot. 3. Ethicorum. cap. 5. causa procedit aliqua operatio. Et hanc ignorantiam Aristoteles vocat antecedentem, & merito: quia præcedit, saltem natura, ipsam operationẽ, velut causa suum effectum. Dicitur autem ignorantia causa, non positiua sed priuatiua, eo
Idem in. 2. Phisicorum. modo quo Aristoteles dicit absentiam nautæ esse causam submersionis nauis. Hæc autem priuatiua nunquam dicuntur esse causæ alicuius effectus, nisi quãdo positiua illa quorum sunt priuationes, impedirent effectum. Absentia nautæ nõ dicetur causa submersionis nauis, nisi quando præsentia eiusdem nautæ impediret submersionem illius nauis. Nam si ipso nauta præsente nihilominus submergeretur

mergeretur nauis, absentia illius non potetit dici causa submersionis. Ad eundem modum dicendum est de ignorantia, quæ est quædam scientiæ priuatio, vt tunc illa dicatur causa alicuius operationis aut omissionis, quãdo scientia cuius est priuatio, impediret illã operationem, aut omissionẽ. Si enim scientia assistens
A non impediret operationem, aut omissionem, tunc ignorantia illius non diceretur causa illius operationis, aut omissionis. Vt, exempli gratia, si Petrus ignorans simplicem fornicationem esse peccatum, fornicatur, idem tamen facturus quanuis sciret esse peccatum, talis fornicationis non dicetur ignorantia esse causa. Si Iohannes ignorat crastina die esse ieiunium ab Ecclesia institutum, & ieiunare omittit, ita tamen vt quanuis sciret non magis ieiunaret, talis ignorantia non est causa illi' omissionis ieiunij. Et hæc ignorãtia quæ nõ est causa, dicitur concomitans, alia verò quæ est causa vocatur ab Aristotele (vt dixi) antecedẽs. Vbi est ignorantia causalis dicitur ignorans agere ex ignorantia & per ignorantiam. Vbi ignorantia non est causalis, aut antecedens, sed solùm concomitãs, ignorans non dicitur agere ex ignorantia aut per ignorantiam, sed cum ignorantia. Ex his omnibus facilè cognosci potest quid sit peccare ex ignorantia. Est enim peccare propter carentiam scientiæ, quæ si adesset, nõ fuisset perpetratum peccatum. Si ignorantia est talis, vt merito valeat ignorantem excusare à peccato, tunc ignorans non dicetur peccare ex ignorantia: cũ re vera non peccet, sed dicetur facere opus propter ignorantiam licitum, quòd si scientia adesset, fuisset illicitum. Hæc omnia, quæ ad multiplicem pœnæ & ignorantię varietatem spectãt, tam latè dixisse oportuit, quoniam istorum omnium cognitio est summè necessaria, vt perfectè definiri possit quæstio in principio huius capitis oblata. His igitur omnibus sic declaratis, ad propositam quæstionem respondeo per duas principales cõclusiones, iuxta duas pœnarum species quas in principio huius capitis distinxi, ita vt de vnaquaque illarum pœnarum sit vna conclusio declarans, quid de illa in hac parte sentire oporteat.

B Prima pincipalis conclusio. Nulla iuris aut facti ignorantia excusat hominem habentem vsum rationis à pœna iuris quæ incurritur sine peccato. Quæ sint à iure institutæ pœnæ non propter peccatum, sed propter aliam iustam causam, iam in principio huius capitis declarauimus, nec opus est nunc repetere. Hæc conclusio ex eo euidenter conuincitur esse vera, quòd nulla ignorantia potest tollere id, ex quo tanquam ex causa necessario, stante lege, sequitur eiusmodi pœna. Ex quo apertissimè sequitur, vt nulla ignorantia possit tollere eiusmodi pœnas: quia quod non potest tollere causam, neque etiam potest tollere effectum, qui necessario causatur ab illa. Assumptum primum huius consequentiæ, ex quo tota huius argumenti vis pendet, facilè cuique erit euidens, si consideret quisque, quæ sint illa, & cuius conditionis, propter quæ homines in huiusmodi pœnas incurrunt. Nõ sunt peccata (vt diximus) illa propter quæ huiusmodi pœnæ à iure infliguntur: sed sunt operationes aliquæ, aut certæ personarum qualitates & conditiones. Vt, exempli gratia, bigamia quæ sine peccato esse potest, est operatio ex qua iuxta legis dispositionem necessario sequitur irregularitas. Irregularitas quæ ex homicido procedit, non oritur semper à culpa homicidij, sed aliquando à solo actu libero occisionis hominis. Nã si à peccato quod illi actui occisionis coniungitur, necessario oriretur, tunc secluso peccato, prout euidenter secluditur in iudice iustè præcipiente hominem occidi, non causaretur irregularitas. Constat autem illam in tali iudice causari, ergo illa non à peccato, sed à sola nuda occidendi operatione causatur'. Et idem contingit in illo qui pugnans in bello iusto occidit aliquem: quoniam ille, etsi occidendo non peccet, efficitur tamen irregularis, quia voluntariè occidit. Quanuis ad euitandam clericorum fornicationem statutum sit, vt illorum filij indigni sint ad beneficia

ecclesiastica

Universidad de Deusto
Biblioteca

ecclesiastica suscipienda, illa tamen fornicatio non est caussa indignitatis in filio. Quia licet illum pœniteret præteritæ fornicationis ante filij conceptionem, nihilominus filius postea natus esset indignus ad beneficium suscipiendum. Qualitas et cõditio existens in filio, quæ est defectus legitimę filiationis, est quę causat in illo talem indignitatem. Et ad hunc modum censendum est de multis alijs similibus, in quibus sola operatio est caussa irregularitatis & non culpa. Hic tamen admonere oportet lectorem, vt non putet me sentire nullam irregularitatem pendere à culpa tanquam à caussa sua. Nam scio aliquas tales irregularitates esse in iure, quæ ad sui constitutiam necessario prærequirunt culpam præcessisse, vt est illa quam incurrit qui scienter celebrat in loco interdicto, vt dicitur in capitulo, Is qui, de sententia excommunicationis, libro sexto, & illa quę infligitur propter scitam iterationem baptismi, vt dicitur in capitulo, Ex literarum, de apostatis & reiterantibus baptisma: & talis est etiam irregularitas quæ irrogatur homicidio non ex publica, sed ex priuata auctoritate facto. Nam talis irregularitas semper requirit peccatum propter quod illa infligitur. Et vbi nullum præcessit peccatum, talis irregularitas non inuenitur. Si quæras, quare iudex sine peccato occidens hominem est irregularis, & priuatus homo sine peccato occidens nõ est irregularis, huic quæstioni respondeo quòd iudex quãdo officio publico vtens occidit hominem, voluntariè occidit, & ipsum homicidium vult, & ideo efficitur irregularis. At priuata persona quando sine peccato occidit hominem, non occidit voluntariè, nec vult per se ipsum homicidiũ, sed à casu præter intentionem contingit illi occidere, & ideo occidendo non fit irregularis. Ego in hac mea prima & principali conclusione non loquor de huiusmodi irregularitatibus quæ propter peccatum infliguntur, sed de alijs, quę quoniam possunt sine vllo præcedente peccato irrogari, constat illas non à peccato, sed ab aliqua indifferente operatione aut qualitate oriri, vt sunt illæ quas suprà retulimus. Huiusmodi autem operationes aut qualitates, à quibus illę irregularitates causatæ sunt, non possunt (vt est euidens) per vllam facti aut iuris ignorantiam tolli. Quia ignorantia qua iudex ignorat irregularitatem incurri per iustam hominis occisionem, non potest facere quin talis occisio præcesserit, quam ille fieri præcepit. Similiter ignorãtia qua quis ignorat se esse filium clerici, non potest facere quin ille verè sit filius clerici. Si nulla ignorantia valet tollere huiusmodi operationes, ex quibus solis irregularitates oriuntur, conuincitur inde apertissimè, vt post illas operationes nulla ignorantia possit impedire, quin tales irregularitates prodeant ab illis operationibus. Quia huiusmodi irregularitates, necessariò stante lege, causantur ab illis operationibus, aut qualitatibus. In his igitur omnibus non magis tollit irregularitatem ignorantia, quàm tolleret scientia, si adesset. Quia scientia nihil facit circa id, vnde pendet huiusmodi irregularitas, nisi vt faciat ipsas operationes esse humanas & liberas. Licet enim nullũ prærequiratur peccatum ad irrogandas huiusmodi irregularitates, requiritur tamen vt operationes illæ, à quibus oriuntur istæ irregularitates, sint humanę, hoc est, ex iudicio rationis, & nõ ex sola sensualitate procedẽtes. Quia cùm homo non quatenus sensualis, sed quatenus rationalis est, incurrat irregularitatem, necessario consequens est, vt operationes illæ, propter quas irregularitas est infligenda, sint rationales, hoc est, ab homine habente vsum rationis factę. Et hinc est quòd licet ignorantia quæ non priuat vsu rationis, non excusset hominem ab huiusmodi irregularitatibus, illa tamen quę priuat vsu rationis bene excusat ab illis. Ex quo infero infantem aut dormientem aut plenè ebrium, aut quemuis alium mente captum, non incurrere irregularitatem occidendo aliquem. Quia omnes isti carent vsu rationis, & inde sequitur, vt operationes ab huiusmodi factæ tales nõ sint, quales necessario requirũtur ad infligẽdam irregula-

irregularitatem. De infante, & dormiente, & furioso, apertè definitum est in Cõcilio Vienensi, sub Clemente Papa huius nominis quinto, cuius definitio habetur in Clementina vnica, de homicidio voluntario. De ebrio autem, propterea quòd nihil in illa Clementina de illo apertè dicitur, aliqui ausi sunt dicere illum incurrere irregularitatem. Nam Cardinalis Zabarella in Clementina illa, de homicidio voluntario, quæstione octaua, dicit ebrium si alium occidat aut mutilet, incurrere irregularitatem: Ad quod dicendum hac ratione mouetur, quòd si Papa voluisset idem de illo intelligi quod de furioso & dormiente, expressisset. Citat etiam in huius sententiæ confirmationem capit. Inebriauerunt. 15. quæstione prima. Iohannes de Imola in eadem Clementina de homicidio refert aliquos esse qui dicunt ebrium non incurrere irregularitatem occidendo hominem, & postea citat Matthæum quendam contrarium docentem, cuius sententiam dicit esse meliorem. Et pro hac sententia citat capitulũ, Sanè, & capitulum, Inebriauerunt. 15. quæst. 1. & I. Respiciendum §. Delinquunt. ff. de pœnis: & l. Omne. §. Qui se. ff. de re militari. Sed hæc illorum opinio, vt aliquam veritatis similitudinem habere possit, de illo solo ebrio intelligenda est, quanuis illi non exprimant, qui se per culpam suam inebriauit. Abbas in capitulo, Quia diuersitatem, de concessione præbendæ, dicit ebrium nunquam incurrere irregularitatem occidendo alium hominem, siue culpa sua, siue absque illa fuerit ebrius. Et suam sententiam probat per hoc, quòd ebrius etsi culpa sua ebrietur, illa culpa quæ fuit in voluntate aut volendo inebriari, aut non adhibendo diligentiam ad vitandam ebrietatem, non est caussa proxima & immediata illius occisionis, sed caussa mediata & remota. Quia illa culpa fuit caussa immediata ebrietatis, ebrietas verò fuit caussa occisionis, ex quo videtur concludi culpam illam priorem fuisse mediatam caussam occisionis. Et inde vlterius sequitur occisionem illam non oriri proximè & immediatè à caussa libera, sed à caussa naturali, vt puta ab ebrietate. Ex quo deducitur necessario ebrium per talem occisionem non incurrere irregularitatem: quia illa quæ à voluntate tanquam à caussa remotè procedun, non sunt censenda libera perinde ac si fuissent proximè volita ab illa. Et pro hac sententia citat Abbas capit. De occidendis. 23. quæst. 5 & capit. De cætero, de homicidio, cũ glossa quæ ibidem annotat oportere caussam occisionis esse propinquam & immediatam. Arguit etiam ex illo capitulo, Quia diuersitatem, vbi dicitur quòd ille qui propter suam culpam excommunicatur, aut suspenditur, non imputatur quòd beneficium intra tempus debitum non contulerit, nisi fuerit in mora petendæ absolutionis, quia culpa præcedens nõ est caussa immediata, sed excommunicatio, quæ non est culpa, sed pœna. Et inde arguit à simili, quòd licet nimia potatio fuerit immediata caussa priuationis vsus rationis, non tamen homicidij vel alterius peccati. Et huic Abbatis sententiæ ego libentissimè subscribo, quia (vt iam dixi) necesse est operationes illas, propter quas est infligenda irregularitas, esse humanas, hoc est, factas ab homine habente vsum rationis. Quia alias infans & furiosus, & dormiens possent in huiusmodi irregularitates incidere cuius contrarium est apertissimè definitum in illa citata Clementina de homicidio. Si dicas latum esse discrimen inter ebrium & illos, quia ebrius sua culpa priuatus est vsu rationis, illi autem absque culpa vsu rationis carent. Fateor infantem, & dormientem sine culpa sua esse priuatos vsu rationis: sed nunquid euenire potuit, vt quis sua culpa fieret furiosus? Si hoc contingat, tunc furiosus & ebrius erunt per omnia similes: & inde sequi oportet, vt si vterque occideret hominem, vterque sit irregularis, aut neuter. Fortè quis fatebitur furiosum illum incidere irregularitatem, & Clementinam dicet intelligi debere de illo furioso, qui sine culpa sua patitur amentiam. Sed hoc tolerari non posse ipsamet litera textus cogit, quæ sine vllo prorsus furiosi discrimine

loquitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquitur. At vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, prout libro primo, capite septimo, documento secundo, apertè probauimus. Et in pœnis, quando litera ipsa permittit, benignior semper est interpretatio facienda, vt dicitur in regula, In pœnis, de regulis iuris, libro sexto. Constat autem benignio- C
rem fieri illius Clementinę interpretationem, si illam de omni furioso interpreteris, quàm si de altero tantum: præterea, si ebrius ideo dicendus est incidere in irregularitatem, quia mediatè & remotè voluit occidere dum voluit inebriari, oportebit etiam fateri dormientem occidentem hominem posse ob hoc fieri irregularem. Nam potest esse vt quis vigilans adeò vehementer irascatur contra alium, vt illum occidere aggrediatur, quanuis facere non possit: & hac necis cupiditate affectus dormiat, & postea plenè soporatus somniet ea, quæ in vigilia acciderunt, & ab hac fantasia motus, surgat adhuc dormiens, & capiat ensem, & accedat ad lectum in quo alius dormit, & illum occidat. Si hoc contigisset, pro-
Petrus de Palude in 4. dist 32. q 1. art. 3. ut aliàs contigisse refert Petrus de Palude, constat illam occisionē mediatè procedere à libera voluntate, quæ fuit in vigilia. Nam ex illa vehementi volitione aucta est imaginatio sensus, & creuit appetitus sensualitatis. Quæ omnia, cùm maneant in dormiente, possunt tunc membra ad opera illa exteriora exercenda mouere. Oportebit igitur, iuxta aliarum sententiam fateri, dormientem illum incidere in irregularitatem perinde ac ebrium: quia tunc erunt dormiens & ebrius per omnia pares. Hoc tamen argumentum parum mouet Petrum Paludanū: quoniam in loco proximè citato libentissimè hoc fatetur de illo dormiente, & dicit illum sic occidendo fieri irregularem. Sed re vera hoc contradicit definitioni illius sæpe citatæ Clementinæ, quæ apertissimè excusat dormientem ab irregularitate, quanuis aliquem hominem occiderit. Nec valet interpretatio, dicendo textum illum intelligi de illo solo dormiente, qui nullam in vigilia ante dormitionem habuit occidendi voluntatem, prout alij dicunt de ebrio: quia te- D
xtus ille sine vlla dormientis distinctione loquitur, & inde necessariò consequens est vt quod lex non distinxit, nos minimè distinguere debeamus, præsertim cùm iuxta iuris regulam oporteat odia restringere, & fauores ampliare. Cōstat autem fauorabilem esse illam Clementinam, quæ furiosos & infantes, & dormientes excusat ab irregularitate, quanuis eorum quilibet aliquem occidisset: oportet igitur, vt interpretationem latam potius quàm restrictam illi reddamus. Quæ autem pro se citat Cardinalis Zabarella, & Iohannes de Imola, nullius sunt prorsus momenti, & aliqua eorum plus meæ, quàm illorum opinioni faueāt. Primò quidem proferunt cap. Sanè. 15. q. 1. quod si rectè inspiciatur, potius meæ, quā illorum fauet sententiæ. Dicit enim illic Ambrosius apud sapientes iudices veniam dari his, qui per vinum deliquerunt, & de sola leuitate illos damnari dicit. Et glossa illo loco interpretatur veniam dari, quia minori pœna puniuntur, quàm si ex certa scientia fecissent. Oro te lector, vt diligenter aduertas, quomodo illius capituli litera potius meæ, quàm illorum opinioni faueat. Nam si ebrius occidendo minori pœna puniendus est, quàm si ex certa scientia occidisset, potius inde sequi videtur illum non debere puniri pœna irregularitatis, quàm contrarium. Deinde proferunt cap. Inebriauerunt, quod habetur eadem cautelā & quæstione. Et certè miror quòd illud capitulum pro se citent, quia apertissimè meæ fauet sententiæ, tantum abest, vt illis quouis modo patrocinari possit. Et vt rem hanc apertiorem faciam, ipsam capituli literam, quæ
Zabarella. Iohannes de Imola.
Augustinus. est sumpta ab Augustino libro. 22. contra Faustum Manicheum, cap. 44. ob oculos proponere volo, quæ talis est. Inebriauerunt Loth filiæ eius, & se nescienti miscuerunt. Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum ebrietas illa meretur, Hæc Augustinus. In quibus verbis nihil prorsus est, ex quo, possit aliquo modo suaderi, nedū conuinci ebriū incurrere irregu-

irregularitatem, si hominem occideret, & valde multum est, quod in meæ sententiæ fauorem dicit. Si Loth inebriatus est cū filiabus suis coiens, non est culpandus quantum incestus. sed quantum ebrietas meretur, prout Augustinus ait, A
hoc non aliunde euenire potest, nisi quia ille coitus fuit extra vsum rationis factus, & non fuit plenè liber, nec à voluntate proximè & immediate imperatus. Et inde consequens est, vt non possit proprio peccati nomine appellari, sed solo nomine suæ causæ, hoc est ebrietatis, à qua non liberè sed naturaliter fuit causatus. Nam etsi liberè se habuit respectu ebrietatis, non tamen liberè se habuit respectu illius coitus: quia non voluit aperta & expressa voluntate coire cum filiabus suis, quanuis expresse aut interpretatiue voluit inebriari, sed talis coitus fuit velut quidam effectus per accidens illius voluntatis prioris. Ex quo sequitur illum coitum non esse voluntarium in se, sed solùm in sua causa, videlicet ebrietate, à qua fuit causatus. Quæ autem non sunt voluntaria per se & ratione sua, sed per accidens ratione suæ causæ, non sumunt illam bonitatis aut malitiæ denominationem, quæ illis conueniret, si essent in se ipsis voluntaria, sed illam denominationem, quæ conuenit causæ, in qua dicuntur esse volita. Et ideo coitus ille (vt beatus Augustinus dixit) non culpatur ratione & nomine incestus, sed nomine ebrietatis, veluti circunstantia quædam ebrietati coniuncta. Et huic sententiæ consonat beatus Bonauentura in secundo sententiarum, distinct. 22. Bonauētura.
art. 1. q. 3. vbi ait, nec furiosum, nec ebrium, quanuis vterque illorum sit sua culpa vsu rationis priuatus, posse committere nouam culpam, sed omne malum, quod durante furia aut ebrietate factum fuerit, dicit esse circunstantiam, quæ aggrauat ebrietatis aut furiæ peccatum. Nam peccata (vt ille ait) possunt aggrauari ex euentu sequenti. Eidem sententiæ fauet sanctus Thomas, qui in prima secundæ, quæstione. 20. articulo. 5. docet peccata aggrauari ex euentibus, qui postea S. Thomas.
seccedunt, non solum quando illi sunt præcogitati, sed etiam quando præter intentionem successerunt, si illi euentus per se & necessario sequuntur ex priori B
opere, aut saltem vt in pluribus ita illa eueniunt. Ex his omnibus conflat illos coitus Loth cum filiabus suis non esse incestus dicendos, sed ebrietatis circunstantias illam aggrauantes. Ad eundem modum dicere oportet, si quis per ebrietatem, in quam sua culpa se iniecit, hominem occidisset, talis operatio non esset nomine homicidij culpanda. sicut nec fornicatio Loth nomine incestus culpatur, sed diceretur euentus post ebrietatem sequens, & circunstantia ebrietatis illam aggrauans. Et inde necessario sequitur, vt ille sic occidens non fiat irregularis. quia vt quis in talem irregularitatem incidat, oportet præcessisse operationem, quæ verè dicatur homicidium. Ecce vides lector quàm male illis faueant quæ pro se citarunt Zabarella & Imola. Sed videamus reliqua, quæ solus Imola ad suæ sententiæ probationem affert, & apertè cognoscemus illa eiusdem esse farinæ, nec maiores vires habere quàm ea, quæ nunc reiecimus, in lege, Respiciendum. §. Delinquunt ff. de pœnis, dicit iurisconsultus Marcellus impetu delinquere ebrios, quum per ebrietatem ad manus vel ad ferrum venūt, sed per hoc non probatur, ebrium si occiderit hominem, incurrere irregularitatem. Quia etsi ebrius hoc faciendo delinquat, non tamen eadem specie delicti, qua delinqueret, si absque ebrietate & ignorantia idem fecisset. Et huic consonat, quod omnes iurisperiti docent, crimina ab ebrio perpetrata esse mitiori pœna puniенda, quàm si facta essent à sobrio & non ignorante. Hoc docet Cynus in lege, Cynus.
Si quis non dicam rapere, Codice de episcopis & clericis. Idem asserit Salicetus in lege prima, Codice ad legem Corneliam, de sicarijs. Eidem sententiæ fauet Salicetus. Abbas.
Abbas in capitulo secundo de constitutionibus.

Iuxta hunc modum etiam intelligendum est quod Aristoteles tertio Ethicorum capite quinto ait, ebrijs duplices pœnas esse institutas, alteram propter Aristoteles.

ebrietatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ebrietatem, alteram propter crimen in ebrietate commissum. Nam eam, quæ propter crimen infligitur, mitiorem esse oportet, quàm si crimen absque ebrietate si fieret minori pœna talia crimina punienda esse fatentur, ergo occisio hominis ab ebrio facta non punietur pœna irregularitatis, prout puniretur si facta fuisset à sobrio, & non ignorante. Hoc tamen hac conditione intelligi volo, si ille hac intentione non fuit inebriatus, vt inebriatus occideret. Quia si ille hac intentione se inebriauerit, vt occideret, iam tunc homicidium esset per se volitum, & non per accidens. Et ita esset irregularis, si homicidium per talem ebrietatem perpetraretur, perinde ac si sobrius occidisset. Manet igitur firma & constans nostra prima principalis conclusio, qua dicimus, nullam facti aut iuris ignorantiam excusare hominem habentem vsum rationis ab illis iuris pœnis, quę propter nullum peccatum infliguntur: benè tamen excusare ab eiusmodi pœnis illam ignorantiam, quæ est in homine carente vsu rationis.

Corollariũ primum.

Ex hac conclusione sic declarata vnum & alterum volo deducere corollarium, vt ad illorum exemplar de multis alijs lector censere possit. Primò quidẽ infero illum, qui ignoranter contraxit cum corrupta ab alio, putans illam esse virginem, post consummatum matrimonium incidere in irregularitatem, quanuis tanta ignorantia laboret, vt etiam postquam cum illa coiuit, putet esse à se primò corruptam. Hoc corollariũ apertissimè deducitur ex nostra prima principali conclusione: quia cùm irregularitas ex bigamia contracta non infligatur propter peccatum aliquod (vt est apertissimum) sed ex solo actu bigamię, sequitur necessariò, vt nulla ignorantia possit magis illum excusare ab huiusmodi irregularitate, quàm si sciens contraxisset cum corrupta. At qui scienter cõtraxit cum corrupta, eo ipso post consummatum matrimonium efficitur irregularis. Quia (vt colligitur ex cap. Debitum, de bigamis: & ex cap. Curandum. 34. dist.) oportet vxorem illius, qui ad sacros ordines promouendus est, à nullo alio fuisse carnaliter cognitam. Nec refert an illa fuerit cognita ab alio marito, an à fornicatore, quia etiam si vxor illius fuisset ab alio marito corrupta, postquam ille suum cum illa consummauit matrimonium, non poterit ad sacros ordines promoueri, vt dicitur in cap. De bigamis, eodem titulo. Nam cuius matrimonium non verè representat matrimonium Christi & Ecclesiam, indignus est vt ad altaris ministerium accedat, in quo eiusdem Christi sacerdotium representari debet. Illud autem matrimonium, quod quis contrahit cum fœmina ab alio corrupta, non integrè representat matrimonium Christi cum Ecclesia, quod est vnius solùm cũ vna et virgine. Christus enim vnicam tantum habet sponsam, Ecclesiam videlicet catholicam toto orbe terrarum diffusam, quę virgo est & speciosa, & sine vlla (vt Paulus ait) peccati mortalis macula aut ruga. Ille igitur, qui non virginem, sed ab alio corruptam ducit vxorem, imperfectè & diminutè representat matrimonium Christi cum Ecclesia, perinde ac ille, qui duas simul aut successiuè habet vxores, carnem suam cum pluribus diuidit, ita illa, quæ postquam fuit ab vno corrupta, alteri nubit, carnem suam diuidit cum pluribus viris. Et inde conuincitur illum, qui contraxit cum fœmina ab alio corrupta, esse irregularem, quemadmodum si cum duabus simul aut successiuè contraxisset. Ex quibus omnibus sequitur, vt in eandem incidat irregularitatem, quanuis ignorauerit illam esse ab alio corruptam, imò putauerit esse virginem. Quia cùm hæc irregularitas illi infligatur, sine vllo suo peccato mortali præcedenti, nulla ignorantia (vt dictum est in prima principali conclusione) poterit illum ab huiusmodi irregularitate excusare.

Ephes. 5.

Corollariũ secundum.

Secundò ex eadem prima principali conclusione infero illum, qui vxorem, quam duxerat virginem, cognouit post eiusdem vxoris adulterium, effici irregularem, quanuis ignorans adulteriũ vxoris cognouerit illam. Hoc corollarium apertissimè

apertissimè deducitur ex illa prima cõclusione, si ostenderimus illum qui sciens vxoris adulterium, illam cognouit, & sibi reconciliat, esse irregularem. Hoc autem apertissimè probatur per capit. Si cuius, & capit. Si laici. 34. distin. Quo dato, euidenter ex prima conclusione colligitur hoc nostrum secundum corollarium: quia si sciens vxoris adulterium incidit in irregularitatem, quando vxori carnaliter miscetur, ergo etiam incidet in irregularitatem, quando id fecerit ignorans adulterium vxoris. Et hanc sententiam docet Petrus de Palude in quarto sententiarum, distinctione vigesima septima, quæstione quarta, articulo secundo. Et post istum eandẽ tuetur Abbas in capitulo secũdo de bigamis, & in capit. Si vir, de adulterijs. Huic tamen sententię obuiare videtur, quod in illo capitulo, Si cuius proximè citato dicitur requiri, vt vxoris adulterium sit euidenter probatum. Sed hoc nihil nos mouet, neque nostræ sententiæ contradicit, quia hæc facti euidentia ad hoc solum dicitur requiri, vt si ipse tentaret sacros ordines recipere, iustè possit ab illorum susceptione repelli: non autem ad hoc, vt ipse sit irregularis. Quia etiam si ipse sacros ordines non petat, erit nihilominus irregularis: & ad hoc non opus est, vt adulterium vxoris sit euidenter probatum, vt textus ille dicit. Deinde, possibile est, vt vxoris adulterium sit alijs euidens, & ipse maritus ignoret, quo rerum euentu constat verum esse, quod in nostro dicitur corollario, etiam si euidentia adulterij, quæ in illo capitulo exigi mandatur, adsit. Quia simul cum illa potest stare ignorantia mariti, quæ nullatenus excusabit illũ ab huiusmodi irregularitate, quæ prouenit ex bigamia. Propter hæc & alia similia, quæ frequẽter accidere possunt, dicit Petrus de Palude loco proximè citato, multos esse bigamos, qui suam bigamiam ignorant.

Petrus de Palude.

Abbas.

Corollariũ tertium.

Tertiò ex eadem prima principali conclusione infero filium illum, quem mulier nupta concepit ex presbytero, esse indignum sacerdotio, quanuis ipse ignoret se esse filium presbyteri, & putet esse filium mariti matris suæ. Hoc corollarium tam manifestè colligitur ex illa prima conclusione, vt non sit opus alia deductione, nisi solùm vt consideretur, hanc pœnam non esse filijs presbyterorum à iure inflictam, propter aliquod proprium illorum peccatum, sed propter hoc solum, quod sunt presbyterorum filij, quod illis non potest ad culpam imputari, cùm ipsi non potuerint illud vitare. Ab hac igitur iuris pœna, quæ non infligitur propter aliquod peccatum, nulla ignorantia (vt prima docet conclusio) poterit aliquem excusare. De hoc tamen admonere oportet lectorem, vt nõ putet aliquem istorum, qui ignorantes incidunt in irregularitatem, peccare mortaliter, si tali ignorantia existente, promoueantur ad ordines sacros, & promoti ministrauerint in illis. Quia illorum ignorantia inuincibilis, quanuis non possit excusare ab irregularitate, potest tamen (vt in sequenti conclusione declarabimus) excusare à culpa. Aliud enim est irregularem esse, & aliud est in irregularitate constitutum promoueri ad sacros ordines, aut promotum ministrare. Primum est sine culpa, & ideo ab illo non excusat ignorantia. Secundum non fit sine culpa, quum scientia adest, & ideo ignorantia, quæ scientiam excludit, poterit ab huiusmodi culpa excusare.

Conclusio secunda principalis.

Secũda principalis cõclusio. Omnis ignorantia quæ excusat aliquẽ à peccato, excusat etiam illũ à pœna quę est à iure statuta propter illud peccatũ, siue illa sit ipso iure inflicta, siue per iudicem inferenda: ignorantia autem, quę non excusat à peccato, nec etiam excusat à pœna, quæ est propter illud peccatum à iure statuta. Hæc conclusio duas habet partes, quarum prima euidenter probatur per illam communem, & ferè omnibus notam philosophiæ regulam, quæ ait. Deficiente causa, deficit effectus, qui necessariò pendet ex illa. At omnes irregularitates, de quibus hæc nostra conclusio loquitur, procedunt necessariò ab aliquo peccato, tanquã ab illarũ causa necessaria, ergo vbi nõ præfuit peccatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessarium est non esse irregularitatem, quæ ab illo & non ab alio causari poterat. Multa autem sunt opera, in quibus illorum actores per solam ignorantiam excusantur à peccato, ergo in omnibus illis ijdem actores excusantur à pœnis, quę sunt à iure propter illud peccatum, & in pœnam illius statutæ. Alioqui fieret necessariò, vt quis iure sine peccato pateretur pœnas illas, quas nunquam lex aut iudex alicui sine proprio peccato infligit. Et confirmatur hæc sententia per id, quod dicitur cap. 2. de constitutionibus. Res quę culpa caret, in damnum vocari non conuenit. Eodem argumento à contrario inducto probatur secunda pars prædictæ conclusionis. Si causa aliqua naturaliter & necessariò producit aliquem effectum, nullum agens creatum, poterit impedire, ne stante illa causa oriatur effectus. Sunt aliqua peccata, ex quibus stante lege, naturaliter & necessariò oritur irregularitas, ergo nulla ignorantia poterit efficere, vt stante aliquo illorum peccatorũ in homine simul cum lege, non oriatur illa irregularitas quam lex statuit post peccatum commissum ipso iure infligi. Sed quia dixi peccatum esse necessariam causam irregularitatis, admoneo lectorem, vt intelligat illud dici & esse causam irregularitatis in ordine ad productionem, non autem in ordine ad conseruationem. Quoniam etsi irregularitas illa nõ possit sine peccato produci, potest tamen sine peccato conseruari, vt constat in homicida, aut in celebrãte in loco interdicto, aut in eo, qui ex industria iterauit sacrum baptisma, qui post aliquod illorum crimen commissum, plenè dolet propter illud, & nollet se commisisse. In hoc enim etsi desit iam peccatum, non tamen deest irregularitas, quæ ab illo traxit originem. Posset etiam è contrariò tolli irregularitas, quanuis non tollatur peccatum, à quo illa processit, prout cõtingere potest, si Papa dispensaret in irregularitate cum illo homicida, quem nullo modo verè pœnitet homicidij perpetrati. Peccata itaq; sunt necessariæ causæ huiusmodi irregularitatum respectu productionis illarum, & non respectu cõseruationis. Et inde sequitur, vt ignorantia, quæ prorsus tollit ab opere aliquo peccatum etiam tollat pœnã, quæ iure ab illo opere processisset, si illud fuisset ex industria factũ: & è contrario ignorantia quæ non excusat à peccato, non excuset etiam à pœna. Hic tamen admoneo lectorem, vt intelligat me hoc loco nõ disserere de excusatione à pœna in ordine ad forum contentiosum, sed solũ de excusatione in foro cõscientiæ, cuius iudex est solus Deus, quia ille solus est, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Multi excusantur apud Deũ à pœna iuris propter peccatum impositа, qui tamen apud humanos iudices nõ excusantur, prout contingit quando aliquis per falsos testes cõuincitur de crimine, quod nõ commisit, aut quando ius ex sola præsumptione aliquem damnat. Multi etiam è contrario excusantur apud homines, qui tamen apud Deũ non sunt excusati, vt sunt illi, qui commiserunt crimen, quod coram iudice probari non potest. Ego impræsentiarum velut theologus de illa sola excusatione à pœna, quæ fit apud Deum, dissero: quoniam aliam, quæ respicit forum contentiosum, iurisperitis disputandam relinquo. Hæc nostra secunda principalis conclusio, prout à nobis declarata est, non indiget vlteriori probatione, ad manifestiorem tamen illius intelligentiam hoc solum supereſſe video, vt ostendam quæ & qualis sit ignorantia, quæ excusare possit à peccato. Nam si hoc ignoretur, necessarium erit ignorare, quomodo per ignorantiam possit quis excusari à pœna. De hac tamen re, quia non potest aliquid certum vniuersaliter definiri, propter multas & varias ignorantiæ species, quas supra iam enumerauimus, ideo necessarium esse censui per aliquot propositiones huic quæstioni respondere. Id tamen breuiter faciam, propterea quòd hæc quæstio non est primum & potissimum huius disputationis caput, sed oblata occasio nos de illa aliquid obiter dicere coegit.

Prima propositio. Inuincibilis ignorãtia iuris excusat à peccato. Hęc propositio probatur

probatur per hoc, quòd opus ex tali ignorantia factum non est voluntarium in se, neque in sua causa. Nihil autem potest dici peccatum, nisi sit voluntarium, dicente Augustino. Peccatum adeo est voluntarium, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum. Quòd non sit voluntarium in se, apertè probatur ex eiusdem Augustini sententia dicentis, Nihil volitum, nisi præcognitum. Quòd non sit voluntarium in sua causa, quæ est ignorantia, apertè conuincitur ex definitione ignorantiæ inuincibilis, quam suprà dedimus. Nam si illam vincere non potuit, faciendo quidquid facere tenebatur ad vincendũ illam, euidenter conuincitur talem ignorantiam non esse vllo modo volitam. Sicut hæc ignorãtia excusat à peccato, ita etiam excusat à pœna iuris, quæ propter peccatũ infligitur. De hac ignorantia intelligitur cap. Vt animarum, de constitutionibus, libro sexto, vbi Papa decernit, vt ignorantes statuta ordinariorum, non ligentur sententijs per statuta illa prolatis. Nam post hęc verba statim addit Papa declarans qualem oporteat esse illam ignorantiam, & sic dicens. Dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina. Ex quibus verbis constat oportere ignorantiam esse inuincibilem, quæ debet excusare ab excommunicatione. Neque hoc est particulare in statutis episcoporum, sed etiam in omni particulari statuto cuiuscunque superioris, prout illic annotauit glossa, & probatur apertè per. l. finalem. ff. de decretis ab ordine faciendis. Si tamen statuta essent generalia canonum aut legum, dicit glossa in illo capitulo ignorantiã non excusare. Sed glossa illa mihi non placet, sicut nec multis alijs, quia si modò Papa, aut imperator generale faceret statutum, & aliquis faciendo id, quod facere tenetur vt discat, adhuc ignoraret illud, nulla ratio permittit, vt ille sic ignorans incidat in pœnam statuti. Nam cùm talis ignorantia sit sine culpa, non est iustum vt in dãnum vocetur: quia esset contra id, quod dicitur in capitulo secundo de constitutionibus. Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. Si quis plæbeius homo semper accedens ad audiendum sermonem illis diebus, quibus in Ecclesia prædicari solet, & omnem diligentiam debitam adhibens vt discat, quod ad suæ animæ salutem est necessarium, ignorauerit quartum consanguinitatis gradum esse lege prohibitum ad matrimonium contrahendum, et sic ignorans publicè & in facie Ecclesiæ bannis legitimis præmissis contraxerit cũ ea, quam scit esse in quarto consanguinitatis gradu sibi cõiunctam, ita tamen vt si sciret hoc esse lege prohibitũ, non faceret, nullus sanæ mentis accusabit illum de peccato, nec damnabit illum ad pœnam positam in Clementina vnica de cõsanguinitate & affinitate. Quia fecit quidquid facere tenebatur, vt disceret: & inde necessariò sequitur, vt ignorando non peccet: quia aliàs obligaretur ad impossibile. Si ignorantia non est peccatum, ergo opus quod ab illa tanquam à causa fuit ortum, non erit peccatum, & per consequens erit excusatum à pœna quæ peccato debetur. Necessarium est ergo, vt Clementinam illam de consanguinitate & affinitate, quæ excommunicationis pœna punit eos, qui in gradibus prohibitis scienter contrahunt, interpretemur non solùm de scientia facti, sed etiam de scientia iuris, ita vt qui inuincibiliter & iustè ius illud ignorat, etiã sit liber ab illa excommunicatione, sicut excusaretur si sciens ius inuincibiliter ignoraret factum. Nam excommunicatio non potest fieri nisi pro peccato mortali, quod constat non esse in eo, qui inuincibiliter ignorat. Et hoc non solùm est verum de ignorantia iuris humani, sed etiam de ignorantia iuris diuini, præsertim quando illud non est de apertis & manifestis iuris diuini, sed de alijs obscuris, quæ non nisi à doctis & per subtilem discussionem intelliguntur, prout sunt aliqua quæ ad contractus pertinent, in quibus est aliqua latens vsura, quam non nisi doctus vir agnoscere potest. Si rusticus aliquis in paruo rure habitans, & volens talem contractum facere, interrogauerit sui loci presbyterũ, an

Universidad de Deusto
Biblioteca

contractus ille sit bonus, & audiens ab illo nihil mali esse in tali contractu, faciat illum tali animo, quod si sciret esse peccatum, non faceret, non puto rusticum illum peccasse in contractu illo. Quia Deus non damnat facientem id, quod in se est. Fecit autem homo ille quod debuit vt sciret: quia non tenetur pro quolibet contractu faciendo quærere viros doctissimos, quos pro re illa consulat, præsertim quum putat esse facilem, & quæ merito à sui loci parrhoco sciri deberet. Iste sicut excusatur apud Deum à culpa ita apud homines excusari deberet â pœna, quam lex contra vsuræ peccatum statuit. Et si postea consultis doctis Theologis iudex cognosceret talem contractum esse vsurarium, malè ageret, condemnando rusticum illum ad vsurarij pœnam. Quia hoc faciendo, præter id, quod damnaret illum sine culpa, videretur exigere à rustico. vt maiorem ille agendorum scientiam haberet, quàm ipsemet iudex. Nam possibile est vt iudex ipse, etiam si in iure ciuili sit doctissimus, ignoret contractum illum esse vsurarium.

Sicut dictum est in illo citato capit. Vt animarum, ignorantes inuincibiliter statuta excusari à sententia excommunicationis, idem dicere oportet de suspensione aut irregularitate, aut quauis alia pœna, quæ erat infligenda per peccatum. Nã ab omnibus illis excusatur omnis ille, qui excusatur à peccato propter quod solum erat pœna infligenda. Quoniam eadem est omnium istorum ratio, hæc videlicet, quòd deficiente causa necessaria (vt diximus) oportet vt etiam deficiat effectus. Sed difficultas est non modica de statutis humanis, quæ statuunt pœnam aliquam propter factum lege diuina prohibitum, an faciens opus illud lege diuina prohibitum, & nesciens statutum humanum, quod imponit pœnam, incidat in pœnam à iure statutam. De hac re varia est doctorum sententia. Scotus in. 4. sent. distin. 6. q. 8. dicit illum incidere in pœnam iuris, nec excusari per ignorantiam: quia (vt ait) tenetur scire ius diuinũ. Eandem opinionem tuetur Sũma Rosella in titulo de excommunicatione. Contrariam opinionem docent Iohannes Andreas, & Dominicus in capitulo, Vt animarum, de constitutionibus, libro sex. Summa Angelica in titulo, Excommunicatio. 7. casu vltimo, & Summa Syluestrina, titulo de ignorantia, quæst. 8. Et istorum opinio multò magis mihi placet, quia apertè probatur per illud cap. Vt animarum, de constitutionibus, libro sexto. Quia statutum de quo illud capitulum loquitur, excommunicabat fures, & tamen non excommunicabat ignorantes, quanuis furtum esset legediuina prohibitum. Nec valet argumentum Scoti, quia per illud solum probatur, illum non excusari à peccato, quod est contra legem diuinã: sed non probat quod non excusetur à pœna, quia statutum humanum, quod pœnã imponit, poterat inuincibiliter ignorare, quia humanum. Fortè contra hanc primam propositionem quis obijciet id, quod dicitur de regulis iuris, libro sexto. Ignorãtia facti, nõn iuris excusat. Sed regula illa nihil contra meę primę propositionis sententiam asserit, quia de re valde diuersa differit. Nam illa regula solùm loquitur de excusatione facienda in foro contentioso, in quo sæpe secundum solam iuris præsumptionem agi solet, vnde frequenter euenire solet, vt iudices in sententijs ferendis sæpe fallantur, quia ex sola iuris præsumptione iudicant. Mea verò propositio (vt in declaratione secundæ principalis conclusionis præmonui) loquitur de excusatione in foro conscientiæ, in quo non præsumptiones, sed per plenam veritatis cognitionẽ rem omnem definire oportet. Et inde euenit (vt suprà dixi) vt aliqui apud Deum sint excusati, qui apud iudices humanos non excusantur. Potest enim contingere, vt quis legem aliquam nouam, post elapsos duos menses, ab illius proclamatione & diuulgatione sine culpa sua ignoret quia licet sit in ciuitate, est tamen ab hominum tumultu sequestratus, & circa alia multò meliora studia occupatus, & ideo

Scotus

Summa Angelica & Sylueſtrina,

& ideo nihil vnquam audiuit de re illa, quanuis aliquando eos, qui per ciuitatem vagantur, interrogauerit, an aliquid nouum contigerit, quod sit scitu dignum. A Ius præsumit hunc scire legem illam nouam, propterea quòd in eadem ciuitate, in qua ille moratur, fuit publicata, & duo menses post illius publicationem sunt elapsi. Sed re vera ille sine culpa sua ignorat, quia nec affectatam, nec crassam, nec supinam habet ignorantiam, & ideo apud Deum excusatus. Deinde, si quis contenderit illam iuris regulam esse etiam de excusatione apud Deum, & in foro conscientiæ intelligendam, ne pro hac re contendamus, dicam illam nõ de omni iuris ignorantia, sed de sola ignorantia vincibili esse intelligẽdam, quæ nec apud Deum, nec apud homines excusat à peccato, & per consequens nec à pœna. Quoniam ignorantia vincibilis (vt superius in principio huius capitis declarauimus) est illa, quam aliquis vincere potest, faciendo id, quod facere debet, ad discendum. Ille autem, de quo in casu proximo loquuti sumus, inuincibilem legis nouæ ignorantiam habebat, & ideo sicut apud Deum est excusatus, ita excusabitur apud iudices humanos, si illis suam potuerit ignorantiam persuadere. Nam illa præsumptio, qua quilibet præsumitur scire legem post duos menses à publicatione illius (vt dicit Abbas in capitulo secundo de constitutionibus) non est iuris & de iure, sed contra illam admittitur probatio. Abbas. Qualiter autem quis suam possit ignorantiã probare, varia est inter iurisperitos sententia, de qua re optimè differit Abbas in illo capitulo secundo de cõstitutionibus. Communior iurisperitorum sententia est (vt mihi videtur) ignorantiam posse probari per iuramentum, præsertim quando est aliqua verisimilis coniectura, quæ suadeat verum esse quod iurat. Nam hanc sententiam docet Petrus Ancharranus in capitulo, Nulli licere, numero quinto, de electione, libro sexto, & citat Archidiaconum eodem loco idem dicentem. & eandem sententiam iterum asserit in cap. Vt circa, numero septimo, eodem titulo, & libro. Cardinalis Zabarella in Clementina de consanguinitate & affinitate, quæstione. 8. hanc etiam sententiam tuetur, & citat Laurentium quendam idem docentem, & hac ratione motum, quòd cùm agatur de re secreta, & quæ intra ipsum hominẽ in cordis penetralibus latet, non potest per testes probari, sed per solum iuramẽtum. Iohannes de Imola in eadem Clementina hanc sententiam amplectitur eadem ratione motus, qua Laurentius ille: & citat Guillermum quendã, & nescio quem Stephanum, eidem sententiæ fauentes. Abbas in capitulo citato, & si hoc iudicis arbitrio committat, citat tamen Antonium de Butrio, dicentem ignorantiam optimè probari iuramento, si adsit verisimilis coniectura, quæ possit vtcunque iuramentum adiuuare. Glossa in capit. Propositum. 82. distinct. eandem sententiam tuetur. Denique glossa in capit. Eos qui, de ætate & qualitate, & ordine præficiendorum, libro sexto, huic opinioni fauet, sed addit quod contra iuramentum potest probari scientia per probabiles coniecturas. Sed hoc vltimum huius glossę dictum non mihi placet, nisi cõiecturæ essent nimium violentæ, & adeo apertæ & manifestæ, vt rem ipsam quasi indice demõstrare videantur. Nam aliàs magis existimo credendum esse iuramento, quàm mediocribus coniecturis, quia non est facilè credendum esse aliquem suæ salutis tam immemorem, vt peierare velit.

Petrus de Ancharrano Archidiaco.

Zabarella.

Iohãnes de Imola.

Secunda propositio. Inuincibilis ignorantia facti excusat à peccato, quod ratione rei ignoratæ prouenire posset, si illa esset perfectè cognita. Pro clariori intelligentia huius propositionis oportet reuocare ad memoriam id, quod suprà dixi, multas in eodem facto posse contingere ignorantias. Si id, quod ignoratur, tale est vt ab ipso solo pendeat tota malitia operationis, tunc illa ignorãtia excusabit operantẽ à toto peccato. Hoc modo excusatur patriarcha Iacob à peccato, dormiens cum Lya, quia putauit illam esse Rachelem, quæ sibi fuerat Geneſ. 29. data

Universidad de Deusto
Biblioteca

data in vxorem. Si sciens illam non esse Rachelem coiuisset Iacob cum Lya, quę erat aliena, peccasset ex hoc solo, quòd ad alienam accesisit: cùm igitur ignorauerit illam esse suam, meritò excusatur à toto peccato, quia ab illo solo tota peccati malitia pendebat. Si id quod ignoratur, tale est quòd ab illo non tota malitia pendet, sed solùm aliqua malitiæ circunstantia, quæ peccatum augere posset, tunc ignorantia non excusabit à toto peccato, sed solùm ab illa grauitate peccati pendente ex circunstantia ignorata. Vt, gratia exempli, si quis ex ira occideret sacerdotem aliquem, ignorans illum esse sacerdotem, & si sciret non occidisset, talis ignorantia, etsi inuincibilis sit, non excusat à peccato homicidij, quia is qui occidit, verè sciuit illum esse hominem: sed excusat à tota sacrilegij circunstantia, quia ille inuincibiliter ignorauit illum esse sacerdotem. Si quis etiam coiret cum aliqua moniali, nesciens illam esse monialem, quod si sciret, nullatenus illi carnaliter misceretur, talis ignorantia, quanuis sit inuincibilis, non excusat à peccato fornicationis: quia ille qui sic cum moniali coiuit, bene sciuit illam non esse vxorem suam: sed excusatur à tota circunstantia sacrilegij, aut incestus, quia inuincibiliter ignorauit esse monialem. Hæc propositio probatur eodem argumento, quo primam probauimus. Nihil enim potest esse peccatum, nisi sit voluntarium: id quod procedit ex ignorantia inuincibili, non est voluntarium, ergo illud non est peccatum. Dicitur autem esse inuoluntarium id, quod ab ignorantia procedit, non quidem propterea quòd illud non sit volitum, quia verè est volitum. Sed dicitur inuoluntarium, quia est contra volitionem, aut nolitionem, quæ haberetur sine tali ignorantia. Ex quo sequitur illud non esse voluntarium sub illa ratione, qua ignoratur. Et inde vlterius sequitur, vt tantum aliqua operatio excusetur à peccato, quantum habet de ignorantia, & per consequens de inuoluntario. Si id totum, à quo peccati malitia pendet, fuerit inuincibiliter ignoratum, tunc (vt dixi) ignorans excusabitur à tota malitia peccati. Si verò id, à quo non tota, sed solum partialis malitia pendet, inuincibiliter ignoratur, tunc ignorans excusabitur nõ à tota peccati malitia, sed ab illa sola, quę pẽdebat ex illa circunstantia ignorata. Quia tantum præcisè habet de excusatione peccati, quantum habet de inuincibili ignorantia, & non amplius, nec minus.

C

D

S. Thomas. Nec refert, quatenus ad hanc rem spectat, an sic ignorans det operam rei licitæ, an illicitæ: quia si ignorantia est inuincibilis (vt optimè docet sanctus Thomas in prima secundæ, quæstione. 76. articulo tertio) semper excusat à toto peccato, quod proueniret ab illo, quod ignoratur, si fuisset plenè cognitum. Et eodem loco Caietanus egregiè annotauit illam beati Thomæ sententiam esse vniuersaliter intelligendam, siue ignorans det operam rei licitæ, siue illicitæ. Quia cùm vtrobique (vt ille ait) sit eadem causa, puta ignorantia inuincibilis & inculpabilis, oportet vt vtrobique sit inuoluntarium: & inde vlterius necessariò sequitur, vt etiam vtrobique sit excusatio totius peccati, quod proueniret ab illo ignorato, si bene cognosceretur. Differentia enim, quæ in materia de ignorãtia poni solet inter illum, qui vacat rei licitæ, & qui dat operam rei illicitæ, solùm habet locum, quando vterque illorum habet vincibilem ignorantiam, indirectè volitam, prout est ignorantia crassa aut supina. Nam ignorantia directè volita, qualis est ignorantia affectata, eandem habet scientiæ conditionem, & idem operatur, quod operaretur scientia si adesset. Hoc annotat glossa in capitulõ, Eos qui, de ętate, & qualitate, & ordine præficiendorum, libro sexto. Et post glossam idem asserunt Petrus de Ancharrano, & Dominicus in eodem loco. Et de hac ignorãtia dicit beatus Thomas in quæstione prædicta, articulo. 4. quòd talis ignorantia potius auget peccatum, quàm excuset, quia talis ignorantia non diminuit de voluntario, sed auget illud. Nam ex nimia voluntate peccandi oritur quod aliquis velit ignorare, ne per scientiam reuocetur à peccato.

Caietanus.

Petrus de Ancharrano Dominicus.

Sola

Sola igitur ignorantia crassa aut supina est, quæ non potest ignorantem excusare à peccato. Et in hac facti ignorantia diligenter considerare oportet, an is qui ex tali ignorantia aliquod malum agit, det operam rei licitæ, an illicitæ: quoniã aliquid inter vnum & alterum interest. Nam malum, quod ex ignorantia vincibili, hoc est crassa & supina, fit ab eo, qui dat operam rei licitę, non est per se voluntarium, sed tantum per accidens. Quia malum illud non per se & necessariò, nec vt in pluribus oritur à bona illa re, cui operam dabat. Malum enim nunquã ex natura sua oritur à bono, sed tantum per accidens. Malum ergo illud est solummodo volitum in ignorantia vnde oritur, quæ etiam non est directè volita, sed interpretatiuè: quia noluit adhibere diligentiam, quam tenebatur. Et quia magna est illic diminutio voluntarij, ideo oportet vt magna etiam sit excusatio peccati. Est enim tanta, vt malum illud non permittat manere in eadem specie peccati, in qua fuisset, si ex scientia fieret. Vt, exempli gratia, si Iacob quãdo dormiuit cum Lya, quæ non erat sua, ignoraret ex crassa ignorantia illam non esse suam, vt puta quia ancilla aliqua soceri sui admonuerat de illusione futura, & ex negligentia noluit explorare lectum, tunc Iacob dormiens cum Lya, non fuisset omnino excusatus à peccato, quia re vera peccasset: sed fuisset excusatus à peccato fornicationis, propterea quòd dabat operam rei licitæ. Non enim dicere, tur Iacob commisisse fornicationem, quia non fuit ab eo per se volita, nec intenta. Quod ex eo conuinci potest, quòd si ille sciuisset non esse suam, non accessisset ad illam. Et sicut ille excusaretur à peccato fornicationis, aut adulterij, aut incestus, ita excusaretur à pœna, quæ propter aliquod horũ criminũ esset à iure imposita. Nã si alicui vxorem habenti modò ex ignorantia crassa contingeret, quod olim ex ignorantia inuincibili Iacob, non posset illum vxor à thoro propter adulterium repellere, vt dicitur in capitulo, In lectum mariti. 34. quæstione tertia. Quia etsi peccasset, non tamen peccato adulterij, sed solùm peccato negligentiæ, quæ fuit ab illo interpretatiuè volta. Peccatum autem adulterij erat necessarium, vt vxor iustè posset illi debitum negare. Idem prorsus dicendum erit de illo, qui vacans iustæ venationi occidit hominem ex ignorantia crassa, putãs illum esse feram, quia debitam non adhibuit diligentiam. Ille enim etsi peccasset occidendo, non tamen peccato homicidij, quia ille non intendit occidere hominem, sed præter intentionem & præter spem euenit. Quæ autem præter intentionem, & per accidens eueniunt, non eisdem censeri debent nominibus, quibus censerẽtur ac si essent per se volita. Et sicut in istis aut alijs similibus casus ille excusatur ab specie peccati, ita excusatur ab ea iuris pœna, quæ propter talem peccati speciem est à iure decreta. Ex quo sequitur, vt si ille sic occisus esset clericus, is qui illum occidisset, non esset excommunicatus, quia talis excommunicatio non pro quolibet peccato, sed pro vera clerici percussione, quæ dolum habet, infligitur: vt patet in cap. Si quis suadente. 17. q. 4. Non tamen excusaretur ab irregularitate, quia illa (vt suprà dixi) non requirit propriam speciem peccati, sed solam homicidij operationem, quę si est à persona priuata, vt irregularitatem inducat, semper debet habere aliquam peccati malitiam secum connexam. Nam qui omnino excusatur à peccato, etiam est excusatus in iure à pœna irregularitatis ex huiusmodi homicidio prouenientis: & qui non omnino excusatur à peccato, etiam non excusatur ab irregularitate. Similis enim casus habetur in cap. Ad audientiam, de homicidio voluntario, vbi is, qui præter intẽtionem occidit, dans operam rei licitæ, non excusatur ab irregularitate, quia eam quam tenebatur, non præstitit diligentiam, vt homicidium vitaret.

A

B

Gene. 29.

Longè aliter sentire oportet de illo, qui dans operam rei illicitæ, facit malum ex crassa aut supina ignorantia. Nam malum quod ille ex tali ignorantia facit, non est ab illo per accidens, sed per se volitum. Quia apertè volebat rem illam

illicitam

Universidad de Deusto
Biblioteca

illicitam,cui operam dabat: & volens illam eo ipso censetur velle id, quod per se & necessariò sequitur ex illa. Et inde sequitur, vt ignorantia crassa istius non adeo diminuat de malitia operis, vt valeat illud transferre de vna specie peccati in aliam, sed permittit illud in propria specie peccati, in qua collocaretur, si esset ex industria factum. Sed licet in eadem specie illud permittat, aliquid tamen diminuit de illa malitia, quam haberet si ex industria fieret. Vt gratia exempli, si Petrus accedat ad meretricem, quam ex ignorantia crassa ignorat esse suam consanguineam, peccabit non solùm peccato simplicis fornicationis, sed peccato incestus, sicut peccaret, sciens illam esse consanguineam. Sed incestus ille nõ induit tantam malitiam, quantam induisset, si sciuisset consanguinitatem, quæ est inter illos. Quia ex hoc, quòd ille dabat operam rei illicitæ, euenit vt ignorantia illa crassa, licet valeat aliquantulum peccati malitiam minuere, non tamẽ tantum, vt possit de vna in alteram speciem transferre. Et inde sequitur, vt sicut ignorantia illa nõ valet opus malum ex ipsa factum de vna in alteram peccati speciem transferre, ita etiam non valeat liberare illud à pœna iuris, quæ est propter tale peccatum statuta. Si Petrus contendens cum Iohanne, quem ex ignorantia crassa ignorat esse sacerdotem, occideret illum, sicut peccaret peccato homicidij, ita etiam peccato sacrilegij, & per consequens esset excommunicatus. Non autem imputaretur illi sacrilegium, & per consequens non esset excommunicatus, si illa ignorantia non fuisset crassa aut supina, sed inuincibilis, vel (vt iuristpriti loquuntur) probabilis, vt patet in capitulo, Si verò. 2. de sententia excommunicationis.

Hic tamen admoneo lectorem, vt aduertat id, quod dicimus dantem operam rei illicitæ non excusari à peccato, quod fit ex ignorantia crassa, nec à pœna illi ex iure debita, debere intelligi de sola malitia obiecti, circa quod versatur, aut de alijs, quæ illi per se & immediatè iunguntur, aut ex illis necessariò sequuntur. De alijs autem, quæ per accidens oriuntur, à re illa mala, circa quam versatur, excusabitur ignorans, quanuis det operam rei illicitæ, & ignorantia illius sit crassa & supina. Quia illa, quæ per accidens eueniũt ex opere aliquo & tanquam effectus remoti proueniunt ab illo, non imputantur illi siue ad bonitatem siue ad malitiam. Hoc prudenter quidem & egregiè annotauit Petrus de Palude in. 4. sententiarum, distinctione. 32. quæstione prima, articulo tertio. Ex qua sententia ille colligit virum, qui scit vxorem esse menstruatam, nescit tamen an ex tali coitu soleat generari monstrum, non peccare, præsertim mortaliter. Quia (vt ait) quod præter spem alicui accidit, etiam si ille det operam rei illicitę, non imputatur illi ad culpam nec ad pœnã, quæ oritur ex peccato, quanuis aliquando possit imputari ad pœnam irregularitatis, quæ non propter peccatum, sed propter actum aut defectum infligitur. Et glossa in capitulo vltimo, de homicidio voluntario vel casuali, dicit casus fortuitos, qui præuideri non possunt, nõ esse imputandos: quia illos nullum hominum consilium præuidere potest. Et certè nisi ita dicendum esset, oporteret fateri artificem, qui ex ferro & calybe furto sublatis conficeret ensem, esse homicidam & irregularem, si ille, qui ensem ab eo emit, postea illo ense aliquem occidisset, quia licet cùm ensem vendidit, ignoraret homicidium futurum, tamen dabat operam rei illicitæ, cùm illum ex materia furtiuè susceptа confecit. Hoc tamen nullus fatetur: quia ille ensem cõficiens & vendens, nullam dedit homicidio propinquam causam, sed valde remotam: cui imputari non debet neque ad culpam neque ad pœnam, id quod remotè, & per accidens ab illa procedit. Eadem ratione credo non esse irregularem sacerdotem, qui polluit per adulterium vxorem alicuius, quãuis ob hanc causam maritus illius illam occidat. Quia sacerdos ille per adulterium suum non intendebat mortem mulieris illius, nec homicidium illud sequitur per se & necessariò

Petrus de Palude.

necessariò ex adulterio, sed solùm occasionaliter: & ideo sacerdos ille non est dicendus esse vera causa illius homicidij, cùm non sit cooperatus ad illud, nec de illo præceptum, aut consilium dederit, nec illi quouis modo fauorem præstiterit. Et inde consequens est, vt quanuis rei illicitæ operam dederit, non sit illi imputandum homicidium, quod ipso ignorante contigit, quia hoc non per se & necessariò, sed per accidens oritur ab adulterio. Nam poterat ignorari à marito, & quanuis maritus sciret, non est necessarium maritum adeò ob illud irasci, vt vxorem occideret, cùm multi vbique sint, qui vxores suas viuere sinãt, quanuis optimè sciant illas esse adulteras.

Ecce iam manifestam differentiam inter ignorantiam inuincibilem, & vincibilem: & rursum perstistendo in ignorãtia vincibili & crassa inter illum, qui dat operam rei licitæ, & qui illicitæ. Quæ omnia licet propter nimiam eorum difficultatem, vt clarius ab omnibus intelligi potuissẽt, valde diffusè & prolixè tractauerim, tamen vt facilius possint memoriæ commendari, ea iterum sub breui compendio per propositiones quatuor repetere statui. Nulla ignorantia siue iuris siue facti excusat à pœna iuris, quæ non propter peccatum, sed propter actũ aut defectum est à iure statuta. Ignorantia crassa illius, qui dat operam rei illicitæ, non excusat illum à peccato, nec à pœna, quæ propter illud peccatum est à iure decreta. Ignorantia crassa illius, qui dat operam rei licitæ, licet nõ omnino excusset à peccato opus ex tali ignorantia factum, sic tamen diminuit malitiam illius, quòd non permittit illud in propria specie peccati in qua fuisset, si ex industria fieret, sed transfert illud in aliam mitiorem speciem peccati, hoc est, in ipsum peccatũ ignorantiæ, à qua processit. Et sicut excusat à propria specie peccati, ita excusat à pœna, quæ est propter peccatum à iure statuta. Ignorantia inuincibilis semper excusat à culpa, & ideo semper excusat à pœna quæ propter peccatum à iure imponitur, siue ignorans det operam rei licitæ, siue illicitæ, & ideo ebrius si per ebrietatem occidat aliquem, excusatur (vt dixi) ab irregularitate. Quia licet dabat operã rei illicitæ, quum occidit, habebat tantam homicidij ignorantiam eo tempore inuincibilem.

Ex hac vltima propositione multa possunt inferri corollaria, è quibus aliqua pauca proferam, vt melius ea quæ generaliter diximus, per particularia exempla intelligantur. Primò quidem sequitur, quòd si aliquis vxori minimè alligatus cognouisset aliquam consanguineam aut affinem suam, ignorans inuincibiliter illam esse affinem suam aut consanguineam, prout contigit Iudæ coeunti cum Thamar, quanuis peccasset peccato fornicationis, quia cognouisset illam quam sciebat non esse suam, non tamen peccasset peccato incestus, quia inuincibiliter ignorabat esse suam consanguineam. Et inde vlterius sequitur, vt si ille vellet matrimonium contrahere, posset sine vlla dispensatione id licitè facere, quanuis incestuoso sit à iure inflicta pœna, vt matrimonium non contrahat, in cap. De incestis, & in cap. Nec eam. 35. q. 2. & 3. Posset etiam ab vxore debitum licitè petere, si matrimonio alligatus aliquam cognouisset, quam inuincibiliter ignoraret esse fuę vxoris consanguineam, quod tamen illi non liceret, si sciret illam esse sibi affinem, prout dicitur in capitulo. Transmissæ, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Quia sicut in vtroque istorum casuum excusatur ille ab incestu propter inuincibilem consanguinitatis aut affinitatis ignorantiam, ita etiam ex consequenti excusatur à pœna quæ propter incestum est à iure statuta.

Secundò ex eadem propositione infero illum, qui ex odio & rancore percussit clericum, quem inuincibiliter ignorabat esse clericum, non esse excommunicatum, quanuis esset excommunicatus si sciret illum esse clericum, vt dicitur in cap. Si quis suadente. 17. q. 4. Quia licet non excusetur à peccato percussionis,

Gene. 38.

excusatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

excusatur tamen à peccato sacrilegij propter inuincibilem clericatus ignorantiam, prout definitum est in cap. Si verò, el. 2. de sententia excommunicationis. Et eodem modo excusaretur ab illa excommunicatione quanuis non ab irregularitate, si illum per talem ignorantiam occidisset. Quia per talem ignorantiam C non minus excusaretur à sacrilegio si occideret, quàm si percuteret. Ab irregularitate autem non excusaretur, quia ad illam non requiritur sacrilegium, sed satis est homicidium quod ille verè perfecit, cum sciuerit esse hominem quem interfecit. Sed si illum occidit, putans ex ignorantia inuincibili illum non esse hominem, tunc sicut excusatur à peccato per inuincibilem ignorantiam, ita etiam excusatur ab irregularitate per eandem ignorantiam. Et hoc annotauit Petrus de Palude in quart. sentent. distinctione. 35. quæstione prima, articulo. 4. vbi ponit generalem regulam hęc dicentem. Iusta ignorantia in irregularitate homicidij semper excusat, non autem in bigamia. Et ratio est, quia irregularitas in bigamia non infligitur propter peccatum, sed (vt superius dixi) propter defectum sacramentalis significationis. Irregularitas autem homicidij licet in persona publica infligatur sine peccato, in persona tamen priuata semper est cum peccato, & illic omnis ignorantia quæ excusat à peccato, excusat etiam ab irregularitate, prout constat ex toto titulo, de homicidio voluntario, vel casuali, in decretalibus, & in sexto, & in Clementinis.

Tertiò ex eadem propositione infero illum qui se esse excommunicatum, aut suspensum, aut interdictum inuincibiliter ignorat, non effici irregularem, quanuis celebret diuina. Quia talis ignorantia (vt ex dictis constat) excusabit illum à peccato, & per consequens ab illa irregularitate, cùm talis irregularitas non nisi pro peccato præterito infligatur. Hoc expresè definitum est in capit. Apostolicæ, de clerico excommunicato ministrante. Quam definitionē glossa in eodem loco interpretatur, & bene, esse intelligendam de illo solo qui habet D ignorantiam probabilem, quam theologi appellant inuincibilem. Multa alia similia possem inferre corollaria, sed ne prolixiorem faciam disputationē, ea prudenti lectori relinquo, quoniam hæc satis mihi esse videntur, vt quisque ad illorum exemplum de multis alijs similibus ferre possit iudicium.

An is qui crimen aliquod commisit, liberetur ab omni pœna à iure statuta, si crimen illius sit occultum.

CAP. XV.

VT promissioni meæ, qua de potestate legis pœnalis in hoc opere dissērere statui, plenè satisfaciam, hoc solum mihi superesse video, vt de illo, qui crimen aliquod occultum commisit, inquiram, an sit liber ab omni pœna quam lex contra tale crimen decernit. Quę res, postquam diligenter illam sum perscrutatus, visa est mihi multo difficilior quàm à principio putaueram, quum illam ex facie tantum aspexeram. Est enim res hæc, propter multiplicem illius varietatem, tam perplexa, vt nihil certum possit vniuersali definitione, quæ omnia crimina & omnes pœnas complectatur, de illa pronunciari. Nam in re hac magis quàm in aliqua alia experior verum esse id quod lib. 1. cap. 7. me dixisse memini, pœnam non esse dilatandam vltra casum in lege expressum, nec valere argumētum à similitudine rationis in lege pœnali, præsertim in illa quæ sententiam latam continet. Sūt enim aliquę iuris pœnæ, à quibus reus nunquam liberatur, quanuis crimen illius sit occultum.

occultū. Sunt rursus aliq; à quibus reus est omnino liber, si crimen illi' nō possit probari. Quæ diuersitas nō ex natura ipsarum pœnarum, sed ex sola legislatoris voluntate pendere videtur. Oportebit igitur huius perplexæ quęstionis definitionem per multas & varias conclusiones partiri, vt certam illam reddere valeamus. Sed ante omnia pro clariori huius rei intelligētia oportet aliqua annotare, sine quibus non poterit huius quæstionis definitio plenè intelligi. A

Primò quidem admoneo me in quæstione illa non inquirere de pœna illa, quæ est per iudicem inferenda, etiam si sit per legem statuta: quoniam de pœna illa non est cur aliquis meritò dubitare possit. Nam cùm illius pœnæ inflictio pendeat à iudicis voluntate, constat reum tandiu forè liberum à tali pœna, quam diu crimen illius fuerit occultum iudici, quatenus iudex est. Si crimen iudici fuerit reuelatum, non quatenus est iudex, sed quatenus priuata est persona, non poterit illum punire; quia non potest simul esse testis & iudex. Oportet enim, vt qui iudicis officio fungitur, tanquam iudex, hoc est, per aliorum testimonium noscat crimē, quod in publico iudicio punire debet. De hac sola cognitiōe, quā per testium relationem habet iudex, intelligitur id quod Salomon ait. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est. Postquam crimen fuerit iudici iuxta iuris or- Prouerb. 29. dinem reuelatum, & plenè ab illo cognitum, tunc pœnæ inflictio adhuc ex sola iudicis voluntate pendet, quoniam si ille remisse & negligenter agere velit, poterit, quanuis iniustè, iuxta ea quæ capite. 12. huius secundi libri diximus, pœnam reo dimittere. Non est igitur huius nostræ quæstionis sensus de pœna per iudicem inferenda, sed de pœna à iure ipso inflicta, an reus ab illa liberetur quando crimen illius est occultum. Et de hac est difficultas, quia lex ad pœnæ inflictionem non requirit testium probationem aut alium iuris processum, sicut iudex, sed sine vllo teste, & sine vllo iuris processu pœnam infligit.

Secundò annotare oportet crimen occultum, ea ratione qua occultum est, multiplex esse & varium. Nam est aliquod ex se & ex sua natura occultū, est aliud per accidens & contingenter occultum. Et hoc iterum variat per maiorem aut minorem illius occultationem, quoniam aliquod est omnino occultum, aliud est nō omnino occultum, sed ferè occultum. Hæc distinctio inter occultum natura, & occultum per accidens est valde notanda, quia ex ignorantia aut inaduertentia illius multi viri docti iurisperiti errauerunt vnum cum altero confundentes, & ideo putantes eandem esse de vtroque rationem habendam. Sed credo quòd longè aliter sensissent diuersam de illis ferentes sententiam, si bene aduertissent latissimum esse inter hæc duo discrimen. Crimen ex se & ex natura sua occultum est illud, quod ex se & ex natura sua nihil habet, vnde possit naturaliter ab aliquo homine cognosci. Talia sunt illa crimina quæ in corde solo committuntur, & ad nullum opus exterius dicto aut facto perueniūt. Hæc enim ex se & ex sua natura sunt adeò occulta, vt à nullo homine possint via naturali cognosci. Quis enim hominum, ait Paulus, scit quæ sunt hominis, nisi spiritus 1. Cor. 2. hominis qui in ipso est? Et meritò hoc ait Paulus, quia homines (vt dicitur in primo Regum) vident ea quę foris patent, Deus autem intuetur cor. Si quis fortè vnquam cogitationes hominum nouit, prout sanctis aliquibus contigisse est 1. Reg. 16. manifestum, id non propria virtute, sed Dei reuelatione aut speciali Dei auxilio factum est. Crimen occultum per accidens est illud, quod non à solo corde committitūr, sed voce aut opere per aliquod corporis membrum exercetur exterius. Nam hoc postquam ex latebris cordis prodit exterius, ex natura sua hoc habet vt possit videri, aut audiri ab eo qui esset propinquus operanti. Si à nemine videtur aut auditur, hoc per accidens illi contingit, quia nullus erat præsens qui illud posset videre aut audire. Hoc autem potest multipliciter contingere propter maiorē aut minorem criminis occultationē. Est enim aliquod omnino B occultum

Universidad de Deusto
Biblioteca

occultum, quod distinguitur contra probabile, & tale non sic dicitur propterea quòd à nemine sciatur, sed quia non potest legitimè in iudicio probari. Nam si aliquod crimen esset ab vno solo notum, nihilominus quantum ad forense iudicium spectat, diceretur omnino occultum, quia ad illam cognitionem, quæ requiritur ad sententiam ferendam, nihil prorsus agit vnius solius testis dictum, prout dicitur in cap. Veniens, & in cap. Licet, de testibus. De hoc occulto fit sermo in cap. Vt nostrum, vt ecclesiastica beneficia, &c. Aliud dicitur occultum, non quia sit omnino occultum, sed quia penè est occultũ, propterea quòd pauci sint testes qui illud probare possiunt, & nondum est deductum ad iudicium. Et hoc distinguitur contra notorium, & aliquãdo est idem quod manifestum, aut manifestabile. Nam manifestũ (vt ait glossa in cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum) dicitur illud quod per aliquot paucos testes probari potest. Sed quandiu res non est per testes probata, verius (vt ego censeo) dicetur manifestabile, quàm manifestum. Postquam verò crimen est per testes probatum, tunc ego dicerem esse iam manifestum. Notorium crimen (vt dicit Gregorius nonus in cap. vltimo, de cohabitatione clericorum & mulierum) est illud quod cognoscitur per sententiam iudicis definitiuam, aut per confessionem in iudicio factam, aut per euidentiam rei quæ tergiuersatione aliqua celari non possit. Hæc quæ de crimine penè occulto diximus, ex sententia Speculatoris in cap. de notorijs criminibus. §. 7. & Abbatis in cap. Ex literarum, de temporibus ordinationum, & cap. Vestra, de cohabitatione clericorum & mulierum, dicta sunt. Hi enim simul cum glossa in illo cap. Vestra ponunt medium inter notorium & occultum, & vocant illud manifestum, aut penè occultum. Nam occultum est quod probari non potest. Manifestum aut penè occultum quod probari potest per paucos testes, & nondum est deductum in iudicium. Notorium verò quod iam in iudicio declaratum est, aut per sententiam iudicis, aut per confessionem, & hoc vocant notorium iuris: aut per rei euidentiam, quæ nõ possit aliqua tergiuersatione celari, & hoc vocant notorium facti. Sed Lucius Papa huius nominis tertius, in illo sæpe citato cap. Vestra, nullum inter illa duo ponit medium. Nam diuidens crimen, solùm diuidit illud per notorium & occultum. Deinde, definiens crimen penè occultum, dicit esse illud quod ab ecclesia toleratur. Quanuis igitur crimen aliquod possit per iudicem aut viginti testes probari, dommodo non sit per facti euidentiã, aut per ipsius rei iudicialem cõfessionem notum, semper, iuxta Lucij Papæ sententiam, dicetur penè occultum, quousque per iudicis ecclesiastici sententiam sit damnatum. Nam hoc illic Papa dicit ab ecclesia tolerari, quod per ecclesiasticum iudicem non damnatur. Sed de hac diuersa criminum appellatione ego contendere nolo, propterea quòd parũ referre mihi videtur, an hoc an illo nomine crimina censeri debeant: & semper mihi visum est inutilem esse quæstionem, quæ non de re ipsa, sed de rei nomenclatura contendit. His omnibus prænotatis ad quæstionem propositam per aliquot conclusiones respondeo.

Prima conclusio. Is qui commisit crimen aliquod ex se & ex natura sua occultum, vt est illud quod sola mente perpetratum est, nullam propter illud pœnam iuris incurrit. Hæc conclusio fortè videbitur alicui pendere ex illa multorum opinione, quæ ait ecclesiam non posse obligare ad actus animæ interiores: de qua nõ inter omnes theologos conuenit, nec ego de illa impræsentiarum disputare volõ. Quoniam talis disputatio nullo modo iuuat ad probandum meam hanc primam conclusionem: propterea quòd licet daremus gratis ecclesiã posse directa ad hoc intentiõe obligare ad actus animæ interiores, nihilominus tamen maneret firma nostra conclusio quod propter crimen occultum, quod in sola mente latet, nullus incidit in pœnam à iure decretã. Nam etsi propter peccatum quod

A quod intra cordis latebras occultatur, peccator incidat in obligationem pœnæ æternæ, propter illud tamen nunquam incidet in obligationem pœnæ temporalis ab humano iure statutæ. Quia pœnam æternam infligit Deus, qui est cordium scrutator, & cognoscit optimè talem peccatorem esse illa pœna dignum. At pœna temporalis à iure decreta, non potest infligi, nisi ab ipso iure aut ab homine illius ministro. Homo autem non potest cognoscere crimen intra cordis recessus absconditum, ergo non potest propter illud pœnam infligere. Consequentia ista ex eo est nota, quòd nullus iudex potest aliquem punire, nisi propter crimẽ quod fuerit sibi iuris ordine notum. Iniustè enim ageret iudex qui alicui pœnam inferret, nesciens, an ille sit tali pœna dignus. Nec satis est ad pœnam infligendam quòd ipse solus iudex sciat, sed oportet vt iuris ordine sciat, hoc est per testium relationem, qui de re illa testimonium dicant: quia (vt in primo notabili dixi) non potest idem esse testis & iudex. Oportet igitur vt non soli iudici, sed multis alijs sit notum crimen quod est iuris ordine puniendum. Fortè hic aliquis respondebit dicens hoc verum esse in pœna à iudice infligenda, sed non in pœna à iure inflicta, quia ad hanc non requiritur processus, sicut ad illam. Sed hæc responsio non tollit, nec minuit nostri argumenti vim: quia etsi ad pœnam à iure inflictam non requiratur causæ processus, requiritur tamen legislatoris auctoritas & potestas, quæ ad illa sola se extẽdit, quæ licet sint illi incognita, tamẽ ex illorum natura nõ obstant quin possint ab illo cognosci. Et quia natura eorũ quæ intra mentẽ nostram occultantur, obstant ne possint ab homine cognosci, ideo illorum etiam natura obstat ne humanæ subsint iurisdictioni & potestati & inde necessariò sequitur, vt nõ possint ab aliquo iurẽ humano puniri. Et hanc sententiam confirmat id, quod licet Iurisconsultus Vlpianus in .l. Cogitationis. ff. de pœnis. Cogitationis pœnam nemo patitur.

Contra hanc conclusionem primam obijci potest id, quòd in Clementina. ra
B §. Verùm, de hæreticis, dicitur, vbi sententia excommunicationis innodatur inquisitor hæreticorum, qui odio aut lucri spe aliquem innocentem puniuerit, aut amore & fauore hæreticum persequi omiserit. Ex qua definitione videtur colligi pœnam esse inflictam à iure propter crimen in corde occultum, quia odium & spes lucri intra cordis arcana continentur. Et glossa in illa Clementina ex sententia illius colligit, certum esse Ecclesiam posse ligare & punire crimen omnino occultum quod in corde latet, & nunquam ad exteriorem actum processit. Hanc glossam laudat Abbas in capit. Si sacerdos, de officio iudicis ordinarij. Et huic glossæ consentit Adrianus in quolibeto. 8. art. 1. Mihi tamen multò magis placet aliorum multorum theologorum opinio, quia communior, & magis rationi consona. Argumẽtum autem quod glossa & Adrianus ex litera illius Clementinæ sumunt, parum agit contra nos. Quia Papa non ponit illic sententiam suspensionis, aut excommunicationis propter solum odium, ac propter solam lucri spem, neque hoc facere posset, sed propter persecutionem aut afflictionem innocentis, ex odio aut spe lucri procedentem. Constat autem quòd licet odium & spes sint prorsus occulta, persequutio tamẽ & afflictio innocentis ex odio aut spe lucri procedẽs, nõ est sic occulta quin possit apertè ab hominib⁹ videri. Et inde apertissimè conuincitur Clementinam illam non imponere pœnam, propter sola peccata occulta quæ in mente latent, qualia sunt odium & spes: sed propter actus exteriores qui ab hominibus videri possunt, quales sunt falsa criminis impositio, incarceratio, tortura, & alia quæuis similis vexatio. Nihil igitur Clemẽtina illa obstat nostræ conclusioni, imò potius fauet illi, quũ non propter solos actus animę interiores, sed propter exteriores, qui illis iunguntur, & ab illis oriuntur, suspẽsionis aut excommunicationis sententiam dederit. Fateor quidem cogitationem & animum aliquando puniri, vt in lege,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis non dicam rapere.C.de episcopis & clericis,sed ibi nõ sola cogitatio,aut nudus animus punitur: quia non punitur propterea solũ quòd mente concipit raptum virginis,sed quia illum perpetrare incepit, quanuis non consummauit. Et idem contingit in omnibus illis casibus,in quibus leges aut canones præcipiunt puniri affectum,quanuis non sequatur effectus, vt in cap.Pro humani.§.Sacri,de homicidio libro.6.& alijs similibus: quia illic non punitur solus affectus occidendi,sed mandatũ homicidij,et receptatio,& occultatio,& defensio homicidæ,quæ omnia cõsistunt in opere exteriori, quod apertè ab hominibus videri potest.Et idem cõtingit in casu.l.Quisquis.C. Ad legem Iuliam maiestatis:quia illic(vt eodem loco annotat Accursius)non sola cogitatio punitur, sed factum. Quod autem in cap.1. de schismaticis,dicitur excommunicatum esse omnẽ illũ qui præsumpserit contraire decreto illius capituli,non est intelligendum de illa præsumptione animi quæ in corde latet,sed de illa quæ per aliquod opus exterius est demonstrata.Et eodem modo intelligendum est quod dicitur in cap.vnico,de schismaticis.§. omnem,lib.6.vbi Papa Bonifacius huius nominis octauus excommunicat omnem qui quosdam Petrum & Iacobum habuerit & tenuerit pro cardinalibus : quia illud non est intelligendũ de illa existimatione qua quis solo corde reputaret illos cardinales,sed de illa existimatione quę per aliqua signa exteriora demonstraretur, vt puta appellando illos cardinales,aut talem honorem & reuerentiam illis exhibendo, qualis,nisi cardinales essent,illis non foret exhibenda. Nam si talis existimatio in solo corde mansisset, nec excommunicatione nec alia quauis pœna potuisset ab homine puniri.Nã(vt dicitur in cap. Cogitatio,de pœnitentia,dist.1.)cogitatio non meretur pœnam quando suis terminis contenta est, id est,quando cogitatio non se prodit exterius per aliquod opus . Quia si cogitatio procedit ad aliquod opus exterius quod ostendat saltem criminis initium,punietur ipsum opus & non sola cogitatio. Et hanc sententiam apertè confirmat id quod iurisconsultus ait in.l. Fugitiuus.ff.de verborum significatione.Fugitiuus est(inquit ille)non is qui solùm fugiẽdi à domino consilium suscepit, licet id se facturum iactauerit, sed qui in ipso facto fugæ, vitium mentis deduxerit.Nam & furem,& adulterum,& aleatorem,quanquam alia significatione,ex animi propositione cuiusque sola dicere quis possit,etiam eum,qui nunquã alienam rem inuito domino subtraxerit, qui nunquã alienam matrẽfamilias corruperit, si modo eius mentis sit, vt occasione data id cõmissũrus sit: tamen oporteret hæc eadem crimina assumpto actu intelligi: & ideo fugitiuũ quoque & erronẽ non secundũ propositionẽ solã, sed cũ aliquo facto intelligi constat,Hactenus iurisconsultus.Ex cuius verbis constat hominẽ quemque ex solo peccandi proposito peccatoris nomen suscipere, pœnam tamen legis non debere suscipere nisi propositum opere cõpleuerit. Quæ autẽ glossa in illa Clementina.1.de hæreticis,pro se citat,nihil probant intentionem,& ferè illis omnibus respondimus.Et si quę omisimus,facilè illis per ea quæ diximus,responderi potest.Nam illa omnia hoc solùm probãt quòd Ecclesia potest punire crimẽ occultũ per accidẽs,vt est illud quod exterius cõmissum est,et caret testibus quibus possit probari.Nihil autẽ probant de crimine quod est ex natura sua occultum,prout est illud quod in solo corde perpetratum est. Et quia glossa & qui illam sequuti sunt, non aduerterunt quantũ sit inter illa duo occulta discrimen,ideo decepti sunt putantes idem de vno,quod de altero,esse dicendum.

Secundò,contra eandem primam conclusionem argui potest per cap.Dolentes,de celebratione missarum,vbi Concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum postquã dixerat multos esse clericos non solũ minores,sed etiã prælatos qui nec missas audiũt,nec diuinũ officiũ dicũt, aut si dicũt,id tñ negligẽter & indeuotè faciũt,tandẽ hæc quæ sequuntur ait. Hæc igitur & similia sub pœna

suspensionis penitus inhibemus,districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinũ officiũ nocturnũ pariter & diurnũ,quãtũ eis dederit Deus, studiosè celebrẽt pariter & deuotè,Hęc concilium Lateranense.Ex cuius verbis videtur colligi pœnã suspensionis esse positã illi qui sine diligentia & sine deuotione officium diuinũ dixerit.Et inde vlterius sequi videtur, vt propter crimẽ in solo corde latens sit pœna iuris statuta. Quia sicut deuotio est in corde,ita oportet vt illius priuatio sit in solo corde:quia priuatio et habitus sunt circa idẽ subiectũ.Pro solutione huius argumẽti nõ est opus differere de intelligentia illius cap.Dolentes,an per illud inducatur obligatio peccati mortalis ad habẽdũ deuotionẽ,quũ diuinũ officiũ deo psoluitur. Nã siue obliget ad deuotionẽ illã sub pœna peccati mortalis, siue nõ,parũ refert ad argumenti vires augendas aut minuendas. Quoniam etsi nulla sit obligatio peccati mortalis ad deuote dicendum officium diuinum,nihilominus manere posset illa obligatio ad pœnam illic expressam,quæ si imposita est propter defectum duotionis, inde argumentum sumet vires, vt probare videatur aliquam pœnam esse à iure impositã, propter peccatũ in solo corde perpetratum. Omissa ergo illa disputatione, dupliciter ad argumentum respõdeo,& primo nego pœnã suspensionis illic statui contra illos qui sine deuotione officium diuinum persoluerint,sed solũ contra illos clericos qui raro missam audiunt, & rarissimè dicunt, & quando choro intersunt fabulis & alijs collocutionibus laicorum intendunt,noctes illicitis fabulationibus expendunt, vt postea vix illis tempus relinquatur ad matutinũ officium dicendũ.Nam postquam in principio illius cap.dixerat hæc omnia à multis clericis fieri,tãdem hæc omnia sub pœna suspensionis prohibet.Post illam prohibitionẽ præcipit,vt diuinum officium nocturnum pariter ac diurnum quantum eis dederit Deus studiosè celebrent pariter & deuotè : sed tunc nullam adiecit pœnam contra hujus præcepti transgressores. Iuxta hunc modum interpretatur illud cap. Adrianus in quodlibeto.8.art.1.vbi reprehendit quorundam iurisperitorum opinionẽ per Abbatem in eodem cap. citatam, quæ dicit pœnam illam suspensionis esse referendam,non solũ ad prohibitionem præteritorum, sed etiam ad obseruantiam præcepti subsequentis.Secundò respondeo,quòd licet gratis dare vellem pœnã illam suspensionis statutam esse contra illos, qui indeuotè diuinũ officium Deo persoluunt, nihil tamẽ ageret illud cap.cõtrà meam primã conclusionem. Quia pœna illic decreta non est ipso iure inflicta,sed est per iudicem inferenda. Nam illa verba,sub pœna suspensionis,quæ in illo cap.collocantur,(vt capite.1. huius secundi libri diximus)non sententiam à iure latam,sed solùm à iudice ferendam declarant.Si pœna illa est à iudice infligenda,necessarium est vt antequam iudex reum ad illam damnet, plenam per sufficientes testes habeat notitiam de indeuotione & negligentia,quam reus habuit quum diuinum persolueret officium. Et inde confingitur vt indeuotio quæ in cap. illo puniri præcipitur, non sit illa quæ intra cordis secreta occultatur,sed illa quæ per confabulationes, aut alia signa exteriora manifestatur. Quia illa quæ in mente latet, non potest per testium relationem esse iudici nota, & inde consequens est, vt non possit ab eodem iudice ad pœnam damnari. Quomodo poterit iudex damnare ad pœnã quod nõ cognoscit esse pœna dignum?

Ex ista prima principali conclusione sic declarata apertè colligitur hæreticũ mentalẽ,hoc est,qui hæresim suam sola mente concepit nullatenus illã signo aliquo foris manifestando,nõ esse à iure excõmunicatũ, nec dominio bonorũ suorũ priuatũ,nec alicui alteri pœnę à iure cõtra hæreticos statutæ subiectũ. Quia Ecclesia nõ potest punire crimẽ,quod ipsa nullo modo potest agnoscere. At hæresim mẽtalẽ,quæ in corde hois latet Ecclesia nõ potest cognoscere:ergo illã Ecclesia punire nõ potest.De talibus enim quæ intra cordis secretũ latẽt, & à solo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo cognoſcuntur, prohibet Paulus iudiciũ ab hominibus dari, propterea quòd illa à ſolo Deo iudicanda ſunt, & illi ſoli ſeruantur. Nolite, inquit Paulus, ante
1. Corint. 4. tempus iudicare, quoadusq; veniat dominus, qui manifeſtabit cõſilia cordium, & illuminabit abſcondita tenebrarũ. Si quis autẽ de huiuſmõdi occultis iudicare
C contenderit, illum tanquam propriæ diuinę iuriſdictionis vſurpatorem, Deo in-
Ambroſius. iuriam facere teſtatur Ambroſius, qui prædicta Pauli verba interpretans, ait. Monet illos ne iudicent, cùm iudicandi ſint, & habeant duplex peccatum, ſicut
Matth. 7. ait Dominus. Nolite iudicare, vt non iudicemini, ſed expectate diem iudicij, ac ſi fideles & boni ſint. Iniuria enim iudicis eſt, ſi ante cognitionem eius, à ſeruo procedat iudicium aut ſententia, Hæc Ambroſius. Huic ſententiæ maximè fa-
Matth. 13. uet illa Chriſti Saluatoris noſtri parabola de malo ſemine, quod inimicus homo ſuper bonum ſemen ſeminauit, quod dum miniſtri colligere vellent, & ad hoc faciendum licentiam à patrefamilias peterent, idem paterfamilias reſpondit illis, ſic dicens. Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum: ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. Sed quare ille paterfamilias prohibuit ne eradicarent zizania? Quia illi non poterant ante meſſem diſtinguere inter triticum & zizania, & metuit ne per ignorantiam triticum pro zizania eradicarent. Et idem prorſus faciendum eſt in punitione peccatorum occultorum, quæ vſque ad diem iudicij differenda ſunt, & Deo relinquẽda ab illo punienda, ne dũ homines illa punire volũt, bonũ pro malo puniant. Et hoc ipſum apertè docet
Hieronym. Hieronymus, qui in cõmẽtarijs ſuper Matthæũ prędictam Chriſti parabolã interpretans, ait. Inter triticum & zizania, quod nos apellamus loliũ, quandiu herba eſt, & nondum culmus venit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt: & in diſcernendo, aut nulla, aut perdifficilis eſt diſtantia. Præmonet ergo Dominus ne vbi quid ambiguum eſt, cito ſententiam proferamus, vt cùm dies iudicij venerit, ille non ſuſpitionem criminis, ſed manifeſtum reatum de ſanctorũ cœtu eijciat, Hęc Hieronymus. Si ille, de quo ſola habetur ſuſpicio (vt Hieronymus ait) non eſt ab
D Eccleſia puniendus, multò minus puniri debet ille, cuius peccatum eſt tam occultum, vt nulla meritò poſsit de illo haberi ſuſpicio, qualis eſt hæreſis in corde latens, quæ nullatenus ſe aliquo exteriori ſigno foris manifeſtauit. Si autem illa aliquo modo foris prodijt, vt puta ſi hæreticus ſecum tacitè ſine vllo teſte illam loquatur, aut ſcribat, tunc propter illam erit eo ipſo ſine dubio excõmunicatus. Quia licet talis hæreſis ſit occulta, non tamen ex ſe & ex natura ſua eſt occulta, ſed ſolùm per accidens propter defectum teſtium: quia ſi teſtes adeſſent, optimè illam videre potuiſſent. Et licet hoc non ſit ſatis, vt quis poſsit à iudice damnari, eſt tamen ſatis, vt poſsit damnari à iure. Quia ius non requirit proceſſum, & teſtium relationem, quemadmodum iudex, vt pœnam infligere poſsit. Sed opus eſt vt reſpondeamus gloſſæ in Clementina. 1. §. Verum, de hæreticis, quæ aſſerens hæreticum mentalem eſſe ipſo iure excommunicatũ, profert ad huius ſententiæ probationem cap. Excommunicamus §. Crẽdentes, de hæreticis, quo loco credentes hæreticorum decernuntur excõmunicationi ſubiacere. Ex quo videtur colligi pœnam eſſe à iure inflictam, propter peccatum in mente occultum quia talis credulitas qua illi hæreticis credunt, intra cordis ſecreta occultatur. Sed gloſſa ex textu illius capituli arguens maximè fallitur, quia credentes qui in illo capitulo excommunicatione ligantur, non ſunt illi qui in corde ſuo occultant fidem quam hæreticis præbent, ſed illi qui verbo, aut ſcripto, aut alio quouis exteriori ſigno oſtendunt ſe hæreticis fidem præbere, & bonam de illis habere exiſtimationem. Nam (vt libro primo de iuſta hæreticorum punitiõe cap. 17. me dixiſſe memini) neceſſarium eſt credulitatem ſuam aliquo exteriori ſigno declarare, vt aliqui dicantur credentes hæreticorum. Quod de hæretico mentali diximus, idem & ſub eadẽ ratione de ſimoniaco mentali dicere oportet

ita vt

ita vt iſte non ſit alicui pœnæ eccleſiaſticæ ſubiectus, ſicut nec hæreticus. Hactenus de crimine ex ſe & ſua natura occulto, quale eſt illud quod intra cordis ſecre-
A tum retinetur, dixiſſe ſufficiat: nunc opus eſt, vt de alio per accidens occulto, quale eſt illud quod ex cordis latebris foras prodijt, ſed non habet teſtes quibus probari poſsit, dicere incipiamus. De hoc tamen non poſſumus certam aliquam & vniuerſalem proferre ſententiam, prout de alio occulto, in præcedenti concluſione fecimus, ſed oportebit iuxta varietatem pœnarum varias de illo dicere ſententias, quæ per ſingulas concluſiones ſuo ordine ſigillatim declarabuntur.

* Secunda concluſio principalis. Quicũque commiſit crimen aliquod, propter quod eſt ipſo iure impoſita excommunicatio, incidit in excommunicationem illam, etiam ſi crimen ſit omnino occultum per accidens, hoc eſt, carens teſtibus quibus poſsit probari. Hæc concluſio probatur per cap. Porrò, de ſententia excommunicationis, & per cap. Clericis, de immunitate eccleſiarum, libro. 6. & in extrauaganti. Cum deteſtabile, de ſimonia. Fortè aliquis dicet in nullo iſtorum capitulorum, quæ nunc proximè citauimus, regulam generalem dari, quæ dicat eum qui crimen occultum commiſit, incurrere ſententiam excommunicationis à iure latam, perinde ac ſi illud idem publicè cõmiſiſſet: ſed ſolùm caſus aliquos particulares illic exprimi, in quibus excommunicatio contra crimina occulta infertur à iure. At, ex particularibus illis ſententijs (vt ego ſæpe aliàs dixi) colligere ſententiam generalem, peſsima eſt conſequentia. Fateor quidem, vt obijcitur, malam eſſe conſequentiam, quæ ex particulari infert vniuerſale, ſed ego in præſentiarum non ſic argumentor, nec ad hunc finem illa capitula citani, vt ex illorum teſtimonio regulam generalem colligerem: ſed protuli illa in exemplũ, vt illorum teſtimonio probarem ita in particularibus illis exemplis contingere quod concluſio mea vniuerſaliter aſſeruit. Sed dices. Quomodo igitur proba-
B bis tuam illam vniuerſalem concluſionem, cùm nullus ſit textus in iure canonico expreſſus, qui ita vniuerſaliter definiat? Reſpondeo quod licet textus expreſſus deſit, nõ tamẽ deeſt ratio aperta & manifeſta, quę ita dicere cogat. Ratio autem iſta pendet ex conditione & qualitate ſententiæ à iure latę, quæ longè alia eſt à conditione ſententiæ ferendæ à iudice. Sententia à iure in genere lata nunquam eſt ſuper peccato præterito & iam commiſſo, ſed ſuper peccato futuro quod committendum fore timetur, & timore pœnæ caueri ſperatur. Sententia verò ab homine lata contrariam habet conditionẽ: quia nunquã eſt de peccato futuro, ſed ſemper de peccato præterito & verè cõmiſſo. Et hinc euenit alia inter hæc duo diuerſitas: quia ſententia à iure lata non requirit proceſſum, nec vllam cauſſæ cognitionem, vt ſententia ipſa ſuum ſequatur effectum: ſed ſolùm requirit crimen eſſe perpetratum: & eo ipſo ſine vlteriori cognitione eſt ſententia ſuper illud à iure lata. Sententia hominis vt iuſta ſit, requirit proceſſum & cauſſæ cõgnitionem, quia debet iudicare ſecundum allegata & probata. Si ſententia à iure lata non requirit proceſſum nec cauſſę cognitionem, ſed ſolam delicti perpetrationem conſummatam, ergo quotienſcunque fuerit perpetratũ crimẽ, ppter quod eſt excõmunicatio à iure lata, toties illius criminis perpetrator erit eo ipſo excõmunicatus, quãuis illius crimẽ ſit occultũ. Cõſequẽtia iſta eſt manifeſta, quia per hoc quod crimen eſt occultum, non tollitur quòd verè ſit crimen, aut quod verè ſit perpetratũ: & inde neceſſariò ſequitur, vt nihil illius perpetratori deſit ad ſententiam excommunicationis ſuſtinendã. Contra hanc rationem argui poteſt, quod ſi illa eſſet efficax ſequeretur inde nunquam ſententiam excommunicationis poſſe ab homine dari cõtra peccatorem occultum: quia cùm ille ſit occultus, non poterit iudex contra illũ via iuris procedere, nec crimẽ illius poterit per teſtes probari. Falſitas autẽ huius cõſequẽtiæ probatur per cap. Quidam maligni ſpiritus. 5. quæſtione. 1. vbi beatus Gregorius

Universidad de Deusto
Biblioteca

priuat communione corporis & sanguinis quédam, qui libellum famosum cõ
tra Castorium eius notarium nocturno silentio in publico ciuitatis loco posuit,
& si illud percipere attentasset, anathematis vltione percussit. Antequam ad hoc
argumentum respondeam, prænotare oportet dupliciter contingere posse pec
catorem aliquem esse occultum. Potest quidem esse vt peccator sit occultus,
simul & crimen eius: ita vt non solum ignoretur patrator criminis, sed crimen
ipsum. Alio modo potest peccator esse occultus, ita vt crimen sit manifestum,
sed ignoretur quis sit illius criminis auctor. Si primo modo peccator sit occul-
tus, vt non solùm sit occultum illum fuisse criminis auctorem, sed etiam crimen
esse perpetratum: tunc non poterit iudex sententiam excommunicationis con-
tra illum vllo modo dare. Ratio enim naturalis cogit, vt iudex non possit excõ-
municare illum, quem penitus ignorat crimen aliquod commisisse. Nam (vt cõ-
stat ex illo ordine quem ad excommunicationem ferendã seruandum esse Sal-
uator noster statuit) non potest iudex aliquem excommunicare, nisi pro pecca-
to mortali, & trina monitione præmissa. At, is qui sic omnino occultus est, non
potest ab homine de peccato suo moneri, ergo nec propter illud ab homine ex-
communicari. De huiusmodi enim solis occultis intelligendum est cap. Erubes-
cant. 32. distinctione, & cap. Consuluisti. 2. quæst. 5. & cap. Si omnia. 6. quæst. 1. &
cap. Christiana. 32. q. 5. & cap. Sicut tuis, & cap. Tua nos, de simonia, & reliqui
omnes textus, qui dicunt occulta soli Deo seruari ab illo iudicanda. Si verò ser-
mo nunc fiat de peccatore secundo modo occulto, cuius crimen est manifestum
sed nescitur quis sit patrator illius, dico illum bene posse ab homine excommu-
nicari. Et hoc bene probatur per illud suprà citatum capit. Quidam maligni
spiritus. Quia ille de quo in illo capitulo fit sermo, erat hoc secundo modo oc-
cultus, & non primo modo. Nam crimen ab illo perpetratum erat manifestum,
quanuis ignorabatur quis esset illius criminis auctor. Et expressius probatur per
cap. Si sacerdos, de officio iudicis ordinarij. Et hinc (vt Abbas in hoc capitulo
ait) oriuntur excommunicationes illæ, quas quotidie à iudicib⁹ inferri videmus
propter furta, quorum ignorantur auctores. Quia in talibus etsi criminum au-
ctores sint in se occulti, sunt tamen aliquomodo manifesti in operibus suis, pro-
pterea quòd effectus aliquatenus manifestat suam causam, & propter hanc ma-
nifestationem potest iudex procedere contra reum, vt illum puniat. Sed cùm
iudex hoc facere tentat, duo sunt illi maxime necessaria, quorum alterum ipsam
excommunicationem præcedere, alterum illam comitari debet. Antequam sen
tentiam excommunicationis iudex contra reum occultum ferat, opus est vt pri
us illum in genere moneat, sic dicendo. Quicunque hoc aut illud crimen com-
misit, abstineat: & si damnum intulit, satisfaciat, alioquin excõmunicabitur. Et
hoc annotauit glossa in illo cap. Quidam maligni spiritus, sic dicens. Nõnne de-
buit admonitio præcedere excommunicationẽ, vt. 11. quæst. 2. indigne? Sed fortè
hic præcessit: & quia illud tẽpus huc nõ adijcitur, vsq; ad quod tẽp⁹ teneatur ex-
ire statim tenetur exire: quod si nõ fecerit, ex quo est in mora, statim incidit in
excõmunicationẽ, Hæc in glossa. Sed si bene litera illius cap. inspiciatur, facilè ex
illa constare poterit, quod licet nulla præcesserit monitio, antequam Papa illum
priuaret communione corporis & sanguinis domini, tamen præcessit monitio
antequam illum anathematis vltione percuteret. Alterum quod requiritur in
ipsa excommunicatione est, vt illum in genere & non nominatim excommu-
nicet. Quia si ipse iudex solus sciret Petrum alijs occultum esse furti manifesti
auctorem, & dominus rei peteret à iudice, vt excommunicationis sententiam
contra furem daret, poterit illam in genere & suppresso nomine furis pronun-
ciare, sed non nominatim illum publicando. Et hoc expresse definitur in illo
capit. Si sacerdos, de officio iudicis ordinarij, vbi Papa ad huius sententiæ con-
firmationem

firmationem adducit exemplum de Iudã, quem Christus à communione nomi-
natim repellere noluit, quãuis sciebat illum esse proditorem: sed illum in genere
suppresso nomine admonuit dicens. Vnus vestrum me traditurus est.

A Circa istos sic occultè excommunicatos siue sint à iure, siue ab homine ex-
communicati, duo per occasionem annotare decreui. Primum est, quòd ille qui
sic est occultè excommunicatus tenetur vitare alios, quanuis alij non teneantur
vitare illum. Alij quidem non tenentur vitare excommunicatum à iure vel ab
homine, antequam nominatim per sententiam contra illum datam sit excom-
municatus, nisi illum tantum, qui pro sacrilega manuum iniectione in clericum
in sententiam à canone latam adeò notoriè incidit, vt factum non possit aliqua
tergiuersatione celari, nec aliquo iuris suffragio excusari. Nam Martinus quin-
tus in extrauagante, ad euitanda scandala, quam Constãtiæ edidit, hac benigni-
tate vsus est, vt citra culpam aliquam liceret omnibus & vbicunque locorum
cum excommunicatis à iure vel ab homine in omnibus & per omnia com-
municare, donec esset per publicam sententiam nominatim declaratus, & nul-
lum casum excepit præter illum de iniectione manuum violenta in clericum.
Sed hinc non licet inferre, vt ipse excommunicatus, quanuis occultus sit, non
teneatur vitare alios: quia magis (vt dicitur in cap. Illud, de cler. excom. minist.
obligatur excommunicatus ad vitandum alios, quàm alij ad vitandum illum.
nam ipse excommunicatus propter proprium delictum, & in pœnam illius ob-
ligatur ad vitandum alios. Alij verò non in pœnam sui delicti, sed in pœnam ip-
sius excommunicati tenentur vitare illum. Et inde sequitur, vt magis peccet ipse
excommunicatus communicando alijs, quàm alij communicando illi. Hanc ta-
men sententiam de obligatione occulti excommunicati ad se subtrahendum à
communione aliorum, hac conditione intelligendam esse volo, si ille sine scan-
dalo, & sine sui proditione se ab aliorum communicatione subtrahere possit.

B Quoniam si absque peccati sui, aut suæ excõmunicationis manifestatione id fa-
cere non possit, credo quòd non obligatur à tali communicatione abstinere:
quia sic abstinendo se ipsum proderet, quod nemo facere tenetur, nisi quando
talis sui peccati reuelatio esset necessaria ad faciendam restitutionem famæ, quã
aliquis iniustè alteri abstulit, prout contingit in casu illius cap. Quidam malig-
ni spiritus. 5. q. 1. Nam in casu illo, quia fama, quæ per libellum famosum ablata
fuerat, non poterat plenè restitui, nisi is, qui libellum iactauerat, se ipsum publi-
casset, & de mendacio contra alium iactato publicè accusasset, ideo Papa
Gregorius, cuius est textus ille, præcipit illi, qui libellum famosum iactauit, vt
publicè peccatum suum cofiteretur, quod si non fecisset, eo ipso esset priuatus
communione corporis & sanguinis domini. Si enim talis reuelatio propriæ per-
sonæ non esset necessaria ad alienæ famæ iniustè ablatæ restitutionem faciendam
nunquam etiam Papa præcipiente se prodere deberet, quanuis (vt glossa male
textum illum intelligens ait) crimen esset manifestum. Nam glossa illic dicit hoc
esse speciale in illius criminis detestationem, aut ideo sic præceptum esse vt se
publicaret, quia crimen erat manifestum, quanuis auctor illius esset occultus.
Sed neque fuit speciale ob solam criminis detestationem, neque ideo præceptũ
fuit, quia crimen erat manifestum: sed iustè & necessario sic præceptum est, imò
quanuis illi non præciperetur, ipse erat obligatus ad se publicandum: quia non
poterat famam, quam iniustè abstulit, restituere, nisi se publicando. Nam si id
per scripturam suo nomine sine testibus subscriptam, facere vellet, scribens in
ea se esse illius libelli auctorem, & mentitum esse in illo, non plenè satisfaceret
famæ, quam iniustè abstulit. Quia meritò quisque suspicari posset illam scriptu-
ram esse ab infamato aut ab amicis illius confictam, vt vel sic famæ suæ consu-
leret. Oportebat igitur se prodere, vt famæ quã abstulit, plenè satisfacere posset:
& ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ideo Papa illud præcepit, quia aliter ille satisfacere non poterat.

Alterum, quod circa occultè excommunicatos mihi videtur annotatione dignum, est, quòd licet excommunicatus sit eo ipso ab omni exercitio actuum legitimorum suspensus, quales sunt, iudicare, testificari, accusare, eligere, electum esse, & reliqui alij similes: tamen si est occultè excommunicatus, ita vt publicè ab omnibus reputetur pro non excommunicato, quidquid in exercitio talium actuum legitimorum fecerit, valet, etiam si postea manifestetur illum fuisse excommunicatum, quando illud fecit. Hanc sententiam docet Richardus in. 4. sent. dist. 18. art. 7. q. 1. in responsione ad secundum principale argumentum. Et probat hanc suam sententiam primò auctoritate cap. Exceptionem, de exceptionibus, & cap. Consultationibus, de iure patronatus. Deinde addit rationem, dicens. Nisi sic fieri oporteret, multa orirentur quotidie animarum pericula, quibus nullus mederi posset. Nam sæpe contingit, vt quis recipiat beneficium ab occultè excommunicato, & si talis collatio beneficij non esset valida, nec ille audire posset confessiones subditorum, quia non essent illi subditi: nec posset fructus beneficij percipere. Et in multis alijs casibus multa alia similia aut maiora prouenirent animarum pericula. Glossa in cap. Ad probandum, de sententia & re iudicata, huic etiam fauet sententiæ, dicens quòd quia communi opinione liber & absolutus habetur & creditur, quidquid interim facit, valet. Et pro hac sententia citat. l. Barbarius. ff. de officio prætidis, & .l. primam .C. de testamentis. Addit insuper vnum in speciali Richardus dicens, quòd si latenter excommunicatus alicui electioni interesset, & postea ante electi confirmationem detegeretur eius excommunicatio, quanuis propter hoc non irritaretur electio, si electus illo secluso habebat sufficientem suffragiorum aut votorum numerum, tamen suffragium illius reputaretur nullum. Et ideo si votum aut suffragium illius erat necessarium ad complendum sufficientem numerũ, illius electio erit inualida propter illius defectum. Si tamen post electionis confirmationem detegeretur cuiuscunque eligentis excommunicatio, nihil obstaret electioni. Panormitanus tamen in cap. Veritatis, de dolo & contumacia, distinguit inter ipsos actus: quia quidam eorum (vt ait) geruntur auctoritate publici officij, vt iudicare, tabellionatus officium, aut procurationem exercere. De istis dicit generaliter verum esse, quod tales facti per excommunicatum occultum semper valent, siue illi actus sint ciuiles, siue spirituales. Valent instrumenta confecta per occulte excommunicatum, valet electio facta per eum, valet sententia illius, valet collatio baptismi, & ordinis sacri. Sed circa actus ciuiles hoc specialiter annotat, quòd si is, in cuius fauorem sunt facti, erat conscius de illa excommunicatione occulta, erunt omnes illi actus retractandi. Neque his obstat quod Papa dicit in cap. Veritatis, de dolo & contumacia, vbi definit alienationem rerum ecclesiasticarum, factam ab episcopo excommunicato, esse nullam: quia ille episcopus, de quo Papa in illo capitulo talem protulit sententiam, erat publicè excommunicatus, & ideo alienatio rerum ecclesiasticarum per illum facta, ipso iure erat nulla: si tamen ille fuisset occultè excommunicatus, valuisset illa alienatio, & quidquid aliud simile per illum gestum fuisset. Sed est dubitatio de illo qui recepit ordines sacros ab occultè excommunicato, an possit actus illius ordinis sine dispensatione exercere, postquam sibi constiterit episcopum à quo ordines recepit, fuisse tunc excommunicatum. De hac re non inter omnes iurisperitos conuenit. Nam glossa in capitulo, Ab excommunicatis. 9. quæst prima, dicit quòd ille, etsi recipit ordinem, non tamen ordinis executionem. Innocentius tamen in capitulo primo de schismaticis, dicit, quòd non solùm recipit sacrrmentum, sed sacramenti executionem, si ille, à quo recepit, erat occultè excommunicatus, aut hæreticus: sed ab ecclesia toleratus. Et certè hęc opinio mihi

Richardus.

Panormita.

mihi magis placet, quia sicut in collatione sacramenti non attenditur malitia ministri, sed potentia Dei, qui per malum ministrum confert sacramentum: ita in collatione executionis sacramenti non attenditur malitia ministri, qui non habet executionem, sed attenditur potentia Ecclesiæ, quæ sacramenti sic suscepti executionem concedere potest. Nam in collatione sacramenti sacerdos aut episcopus est solùm minister, & Deus est, qui illud sacramentum confert prout Iohannes Baptista de Christo loquens, dixit. Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ad hunc modum in collatione executionis ordinis Ecclesia est, quę dat executionem, & episcopus est illius minister. Quandiu ergo Ecclesia ministrum illum tolerat, tandiu per manus illius videtur concedere ordinis executionem. Omnia autem iura, quæ dicunt ordinatos ab excommunicatis non recipere ordinis executionem, interpretanda sunt de publicè excommunicatis, qui ab Ecclesia non tolerantur.

A

Alij sunt actus ciuiles, qui non geruntur auctoritate publica, sed priuata, vt sunt, emere vendere contrahere. Et de istis refert Panormitanus duas opiniones: Alteram Innocẽtij, dicentis omnes illos actus valere in occultè excommunicato, si non sunt spirituales: sed si sunt spirituales, vt electio, dicit non valere. Alteram opinionem refert, quæ est Hostiensis, dicentem nunquam actus illos ab occultè excommunicato gestos, valere, quando vergunt in commodum ipsius excommunicati: sed si cedunt in commodum alterius non excommunicati, dicit eos valere. Vt si contractus emptionis & venditionis fiat inter occultè excommunicatum, & non excommunicatum, non valebit contractus, si ille cedit in lucrum excommunicati: sed si ex illo contractu lucratur non excommunicatus, dicit valere contractum. Et hanc suam opinionem confirmare nititur Hostiensis multis rationibus & auctoritatibus: sed eas omnes soluit Abbas in dicto cap. Veritatis, de dolo & contumacia, vbi pro viribus tuetur opinionem Innocentij. Mihi etiam multò magis placet opinio Innocentij, quàm Hostiensis, sed magis placet sententia Richardi, qui (vt suprà retuli) generaliter & indistinctè de omnibus actibus ab occultè excommunicato gestis, siue sint ciuiles, siue spirituales, dicit illos omnes valere, etiam si postea detegatur illius excommunicatio. Nam de electione in speciali dicit esse validam, si confirmatio illius electionis fiat, dum est occulta eligentis excommunicatio.

B

Tertia principalis conclusio. Quicunque commisit crimen aliquod, propter quod est à iure decreta pœna suspensionis, aut depositionis, aut irregularitatis, est liber ab omni tali pœna, si crimen illius est omnino per accidens occultum. Hæc cõclusio sic generaliter prolata conceditur multis iurisperitis: sed glossa in cap. vltimo, de temporibus ordinationum, excipit ab illa irregularitatem ex homicidio contractam: quia homicida, quantumlibet occultus (vt illa ait) ministrare non potest, etiam post peractam pœnitentiam. Et hanc suam sententiam probare nititur per cap. vltimum, de temporibus ordinationum, & per capit. Inquisitionis, de accusationibus. Et glossę consentit Summa Syluestrina in titulo, Homicidium. 3. quæst. 8. Summa Angelica citat quendam Vincentium dicentem, quòd si homicidium est omnino occultum, & egit pœnitentiam, ministrare potest in ordine suscepto, & promoueri ad alium superiorem sine dispensatione. Quia (vt ait) Ecclesiæ non est obnoxius, cùm peccatum illius sit occultum, vt dicitur in cap. Christiana. 32. quæst. 5. nec tenetur Deo, quia iam illi per pœnitentiam satisfecit. Huic Vincentij opinioni (vt eadem Summa Angelica refert) consentiunt alij duo, videlicet Iohan. & Laud. hoc tantum addentes, quòd dispensatio episcopi sit necessaria, quanuis Papæ dispensatio non requiratur. Et eandem opinionem tuetur Abbas in capit. Ex tenore, de temporibus ordinationum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nationum, sed in suæ opinionis declaratione est aliquantum obscurus. Dicit enim, quòd si crimen homicidij est omnino occultum, vt distinguitur contra probabile, id est, sic occultum, vt nullatenus possit legitimè probari, tunc si habeatur respectus ad legem promotionis publicã, nõ est opus aliqua dispensatione, vt promoueatur ad ordines sacros, & in susceptis ministret. Si verò respiciamus legem conscientiæ informatam ex lege positiua, tunc dicit necessariã esse dispensationem, non tamen declarat quis possit talem dispẽsationẽ dare, an episcopus, an solus Papa. C

Summa Angelica in titulo, Homicidium, quinto, quæstione prima, declarat sententiam Abbatis esse intelligendam de dispensatione episcopi, ita vt illa sola sufficiat vt homicida omnino occultus, quanuis voluntarius possit in susceptis ordinibus ministrare, & ad superiores promoueri. Et reddit causam ipsa Summa Angelica, quare hæc episcopi dispensatio sit necessaria, sic dicens. Ne quis constituat se iudicem in causa propria, existimando omnino occultum, quod fortè non est. Sed in verbis Abbatis est vnum difficile intellectu, videlicet quid ille appellet legem conscientię informatam lege positiua. In principio illius cap. Ex tenore, dicit legem conscientiæ informari aliquando à lege diuina, aliquando à lege positiua. Ex quibus verbis videtur colligi illum ponere tertiam quandam legem, videlicet legem conscientiæ distinctam à lege diuina, & à lege humana, quam solam ille appellat positiuam. Deinde, legem ipsam positiuam distinguit in duas partes, quarum vna informat (vt ille loquitur) conscientiam, altera publicum iudicium. Itaque legem conscientiæ informatam lege positiua ille dixit, pro eo quod nos Theologi alijs verbis clarioribus dicere solemus, legem humanam, quatenus respicit forum cõscientiæ. Est ergo sententia Abbatis quòd si homicida occultus agat in foro iudiciali petendo promoueri ad ordines aut ministrare in susceptis, nõ indiget dispensatione, vt alterum horum iuridice petere possit: quia licet dispensatione careat, non poterit illi petitio denegari. D Sed licet non possit in foro iudiciali repelli, quia occultum est crimen illius, ille tamen, quia optimè agnoscit crimen suum, in foro conscientiæ sine dispensatione episcopali aliquod illorum agens, peccat. Et hanc Abbatis opinionem, quæ (vt dixi) est etiam Vincentij, & Iohan. & Laud amplectitur Summa Angelica, & dicit illam esse notatu dignam.

In hac controuersia fateor me diu fuisse dubium, & nescisse in quam me verterem partem, propterea quòd quælibet illarum multos & doctos habet tutores, qui illam multis testimonijs ex iure canonico sumptis probare contendunt. Sed postquam rem ipsam diligenter perscrutatus sum, & textus ex vtraque parte pro se oblatos accuratius inspexi, non potui non probare hanc Abbatis & aliorum eiusdem factionis sententiam, propterea quòd plures & fortiores mihi videntur esse pro illa quàm pro alia rationes. Nam in illo cap. Ex tenore, de temporibus ordinationum, quęstio est de illo, qui peccatũ aliquod occultum tam graue commisit, quod si publicum esset, degradaretur ab ordine, quem suscepit, & amplius non posset ad superiores ordines promoueri. Et nullum exprimitur in quæstione peccatum, sed omne in confuso proponitur peccatum sub prædicta circunstãtia vestitum. Huic quæstioni Papa respondet, mandans vt illius peccati perpetratori condigna pœnitentia imponatur, & suadeatur illi vt parte pœnitentiæ peracta, ordine suscepto vtatur, quo contentus existens, ad superiores amplius non adscendat. Verũ tamen quia peccatum erat occultum, præcepit Papa, vt si promoueri voluisset, nulla ratione prohiberetur. Et in hac responsione Papa nõ excepit homicidium, sed sicut quęstio de crimine in cõfuso prædicta circunstantia vestito sine vlla expressione quæsiuit, ita etiam Papa de omni crimine talem circunstantiam habente, sine vlla exceptione respondit. At si homicida

homicida excipiendus esset, Papa illum expressè excepisset, prout aliàs illum fecisse ostendemus. Vbi igitur lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, prout dicitur in cap. Solitæ. §. Notandum, de maioritate & obedientia, &. l. Imperator. ff. de postulando. Prætera, etsi illius capituli litera esset dubia, illam tamen deberemus iuxta benigniorem sensum interpretari, vt dicitur in regula, In pœnis, de regulis iuris, libro sexto. Constat autem benigniorem esse illius capituli interpretationem, si dicamus etiam homicidium perinde ac reliqua crimina in illo comprehendi, & homicidium non esse ab illa vniuersali definitione exceptum. Oportet igitur literam illius capituli ita interpretari, vt ab illius definitione non excludamus homicidium. Rursum, multi sunt textus in iure canonico, qui apertissimè docent Ecclesiam de occultis criminibus non capere vindictã, vt in cap. Sicut tuis, & in cap. Tua nos, de simonia, & cap. Christiana. 32. q. 5. At si homicida omnino occultus eo ipso incideret in suspẽsionẽ et irregularitatẽ, iam Ecclesia caperet de crimine omnino occulto vindictã. Deinde, quod hãc nostrã opinionem fortissimè confirmat, est, quòd nullus est in toto iure canonico textus, qui homicidam omnino occultum excipiat ab ea lege & conditione, quã reliqua crimina suspensioni & irregularitati obnoxia tenent. Ergo sicut alia, quum sunt omnino occulta, sunt libera ab omni suspensione, & irregularitate, ita oportet vt etiam homicidium, quum fuerit omnino occultum, sit liberum ab omni suspensione, & irregularitate. Nam cap. Inquisitionis, de accusationibus, quod glossa & alij, qui contrariam tuentur opinionem, pro se citant, nullo modo illis fauet, quoniam in illo capitulo (vt ex illius litera apertissimè constat) non fit sermo de crimine omnino occulto, sed de crimine penè occulto, prout est illud, quod licet possit aliquibus paucis testibus comprobari, nondum tamẽ fuit deductum ad publicum iudicium. Nam quæstio, quæ in illo capitulo proponitur Papæ ab illo definienda, B est solùm de crimine per secretam inquisitionem probato, de quo si quis fuisset in iudicio accusatus & conuictus, deponeretur propter illud. Et huic quæstioni respondet Papa, in homicidio, & simonia, & alijs similibus, si quæ fortè alia sunt, quæ ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficij post peractam pœnitentiam impedirent, esse id faciendum per viam inquisitionis, quod fieret, si per viam accusationis procederetur. Sed quod per viam inquisitionis probatum est, iam non est omnino occultum, vt nunc de occulto loquimur. Et inde constat longè aliud esse negocium quod in illo cap. definitum est, ab illo, quod nunc impræsentiarum tractamus. Si homicidium est non omnino, sed penè occultum, fateor illud non excusari à suspensione aut irregularitate. Et hoc est aliquid nõ parũ, in quo homicidium & simonia reliqua crimina excedunt: quia reliqua omnia crimina, quanuis non sint omnino sed solùm penè occulta, excusantur à suspensione & irregularitate. Et hæc sola est intentio illius cap. Inquisitionis, quæ longè alia est ab intentione nostrę præsentis disputationis, in qua solùm de peccato omnino occulto differimus. Profert adhuc alia opinio pro se cap. Quæsitum, de temporibus ordinationum, sed hoc non magis probat quàm cap. Inquisitionis, de quo nunc differimus. Nam etiam in illo cap. Papa differt solùm de illis criminibus, quæ sunt penè occulta, id est, quæ non sunt ordine iudiciario comprobata, vel aliàs notoria non sunt: & de istis definit quòd non debent impedire illorum auctores, ne post pœnitentiam in iam susceptis vel suscipiendis ordinibus ministrent. Ab hac sententia excipit solos reos homicidij, & ita videtur hæc decretalis aliquid magis concedere quàm illa, quæ est in illo citato cap. Inquisitionis. Quia illa excipit etiam simoniam perinde ac homicidium: hæc autem, quæ ponitur in cap. Quæsitum, solum excipit homicidium. Et ita ista, velut posterior, videtur pro hac parte reuocare illã priorẽ. Nã illa, quæ est in cap. Inquisitionis (vt ex illius inscriptione constat)

Universidad de Deusto
Biblioteca

constat)fuit condita ab Innocentio Papa huius nominis tertio: hæc autem, quæ est in cap. Quæsitum, fuit edita à Gregorio Papa huius nominis nono, quem cõstat esse Innocentio posteriorem. Est ergo solum homicidij crimen inter illa, quæ non sunt notoria, quod non excusat illius auctorem à suspensione & irregularitate. Sed hoc nihil obstat nostræ sententiæ, quia nos dicimus crimen homicidij tunc solùm esse ab irregularitate excusatum, quando fuerit omnino occultum. C

Postquam ego opus hoc in publicum edideram, conuocatum est iterum à Iulio Papa huius nominis tertio concilium generale Tridenti, quod à Paulo tertio illius prædecessore fuerat suspensum. Sessione igitur quarta huius concilij sub Iulio habita, multi canones ad ad mores pertinentes dati sunt, quorum septimus ad homicidij pœnam spectat, & sequentibus verbis exprimitur. Cùm etiã qui per industriam occiderit proximum suum per insidias, ab altari auèlli debeat, qui sua voluntate homicidium perpetrauerit, etiam si crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, neque illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam non habeant animarum, conferri liceat: sed omni ordine ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si verò homicidium non ex proposito sed casu, vel vi vim repellendo, vt quis se à morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob caussam & ad sacrorum ordinũ & altaris ministerium & beneficia quæcunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex caussa metropolitano seu viciniori episcopo, qui non nisi caussa cognita et probatis precibus ae narratis, nec aliter dispensare possit, Hactenus concilium Tridentinum, Hoc igitur decreto dato iam mea sententia, quam proximè protuleram iuxta verum antiquorum canonum sensum, necessariò est reijcienda, & eam ex nunc reijcio: quia Ecclesiæ nouum decretum statuenti necessariò obedire oportet. Ex hoc tamen nouo concilij Ttidentini decreto vehementer persuadetur meam sententiam de pœna homicidij occulti fuisse ante hoc concilium magis conformem iuri canonico antiquo. Nam si ex antiquo iure homicida omnino occultus incurrisset pœnam irregularitatis, non fuisset opus aliud de hac re in concilio Tridentino statuere decretum. Concilium Tridentinũ. D

Ex hac tertia conclusione infero, quòd si filius presbyteri ex matre coniugata genitus sciat secretè per vtriusque parentis relationem se non esse filium mariti matris suæ, sed filium presbyteri, dummodo hoc sit omnino occultum, poterit sine vlla dispensatione ad sacros ordines promoueri, & beneficium curam animarum habens recipere. Hoc corollarium probatur, quia si crimen occultum, propterea quòd occultum est, non inducit suspensionis aut irregularitatis pœnam in ipso criminis auctore, mulltò iustius est, vt illam non inducat in alio, qui non est particeps peccati. Præterea, caussa propter quam crimen occultum non iuducit irregularitatem est, ne propter hanc caussam infametur peccator, qui erat occultus: sed etiam diffamaretur, si pro filio esset petenda dispensatio, ac si pro se ipso peti deberet: ergo sicut ipse excusatur propterea quòd crimen suum est occultum, ita etiam filius excusabitur propterea quòd crimen parentum est occultum, ne hac ratione aliquis illorum infametur.

Iuxta ea, quæ in hac tertia conclusione principali diximus de auctoribus criminum occultorum, quòd excusantur ab irregularitatibus, in quas incidissent, si crimina publicè commissisent, dicere etiam oportet de violatione ecclesiæ, quæ indiget reconciliatione. Nam si crimen, per quod fuit violata ecclesia, est omnino occultum, non est opus ecclesiam reconciliare, sed absque reconciliatione poterunt in ea diuina celebrari mysteria, etiam ab eo, cui crimen alijs occultum

occultum fuit in secreto reuelatum. Hanc sententiam docet doctor subtilis Scotus in quart. sent. distinct. 13. quæstione secunda: & post illũ Iohannes Andreas in capit. vnico, de consecratione ecclesiæ, libro sexto, & glossã in eodem loco, quæ pro hac sententia nihil aliud ex iure canonico affert, nisi quòd ecclesia non iudicat de occultis. Potest etiam hæc sententia probari ex ipsa ratione consecrationis aut reconciliationis ecclesiæ. Nam ecclesia (vt docet sanctus Thomas) non ideo consecratur, quia illa sit gratiæ susceptiua: sed quia ex ipsa consecratione assequitur quandam spiritualem virtutem, per quam apta redditur diuino cultui, vt videlicet homines deuotionem aliquam ex loci reuerentia concipiãt, per quam paratiores fiant ad diuina peragenda. A Scotus. Iohannes Andreas. Tho. 3. p. q. 83. art. 3.

Duplici itaque ratione (vt ille ait) templum materiale consecratur. Prima est, vt per illam consecrationem repręsentetur sanctificatio, quam ecclesia catholica toto orbe terrarum diffusa consequuta est per passionem Christi. Altera est, vt per illam ostendatur quanta sanctitas sit necessaria, vt quis Deum in se dignè susciperе debeat. Et idem dicendum est de reconciliatione ecclesiæ consecratæ, quæ postquam sanguinis, aut seminis humani effusione, aut alio quouis modo violata fuerit, est iterum consecranda, vt dicitur in cap. Ecclesijs, de consecratione, distinctione prima. Talis enim reconciliatio aut consecratio post violationem tam multo ceremoniarum apparatu ornata, non ideo fit, quia templum illud materiale sit capax peccati, sed ad hunc finem potissimum dirigitur, vt inde intelligat peccator, qui templum cordis sui, quod iuxta Pauli doctrinam per peccatũ violauit, quãta diligentia illud mũdare & purificare debeat, vt Deũ in illo dignè susciperе possit. Si talis ecclesiæ recõciliatio nõ ꝓpter ipsã fit, sed ꝓpter solos peccatores erudiendos, vt inde discãt se ꝓpter peccatũ effectos esse Dei hospitio indignos: inde colligi videtur talem materialis templi reconciliationem non esse faciendam, quando peccatum fuerit occultum. Quia per illam reconciliationem non possunt peccatores doceri, quantum oporteat eos laborare ad mundandum corda sua. Nam cùm peccatum sit adeò occultum, vt manifestari non possit, non intelligetur talem reconciliationem in odium peccati fieri. Sed dubium esset, si crimen esset nõ omnino sed penè occultum, ita vt pauci scirent crimen esse commissum, & auctor illius non esset de crimine accusatus, an tunc oporteret ecclesiam reconciliare. Ego credo quòd non, quia si crimina omnia præter homicidium, & simoniam, secundum aliquos, cùm sunt non omnino, sed pœnè occulta, excusant (vt diximus) illorum auctores ab omni suspensione & irregularitate, multò magis excusabit templum materiale, quod nullum commisit peccatum, nec est capax illius, ab obligatione reconciliationis. Et potest probari per cap. Significasti, de adulterijs, in quo ecclesia reconciliari præcipitur propter hoc, quòd mulier adultera publicè coram iudice suum adulterium detexit. Ex quo à contrario sensu videtur sequi, vt quando crimẽ nõ fuerit publicũ, non sit opus reconciliatione. Publicum autem hoc loco idem est quod notorium. Sed nunquid, si post celebrationem missæ in tali ecclesia factam, publicaretur in iudicio crimen, & fieret notorium, quod ante missæ celebrationem fuerat occultum, oportebit tunc ecclesiam reconciliare? Credo quòd non: quia celebratio missæ, quæ post secretam violationem successit, pro sufficienti reconciliatione tunc erit reputanda. Nam cùm per missæ celebrationem Deus ipse corporaliter in ecclesia assistat, talis corporalis assistentia sufficere mihi videtur ad omnem purgationem, & reconciliationem perficiendam. B

Quarta principalis conclusio. Quicunque commisit aliquod crimen, propter quod est aliqua pœna ciuilis ipso iure imposita, etsi crimen sit omnino occultum, non est liber ab illa pœna. Pœnam ciuilem hic dico illam, quæ non est

Universidad de Deusto
Biblioteca

purè ecclesiastica, prout est excommunicatio, suspensio, depositio, irregularitas: neque est pœna corporalis. Pœnam ergo ciuilem appello illam solam, quæ est circa diuitias, aut laica officia, aut dignitates laicas.

Circa hanc conclusionem sic declaratam varia est doctorum sententia. Abbas in capitulo, Absolutos, de hæreticis, citat Philippum quendam dicentem, tunc hæreticum occultum incidere in pœnam à iure impositam, quando illius hæresis probari potest, quia tunc potest manifestari, licet actu non sit manifestata. Post hùius Philippi sententiam refert Abbas Iohannem Andream tenere eandem opinionem, hac tamen addita conditione, quòd processum fuerit ad probationes: quia probatio (vt ait) facit delictum manifestum, vt in capit. Cùm olim, de verborum significatione. Si tamen non esset processum ad probationes, dicit illum non esse pœnæ subiectum. Hi duo, Philippus & Iohannes Andreas in hac sunt sententia concordes, vt si delictum sit omnino occultum, non incidat in pœnam illius capit. Absolutos, de hæreticis. Hanc sententiam etiam docet Iohannes Gerson in lectione tertia de vita spirituali animæ. Verùm hic non videtur loqui de illo occulto, de quo nos impræsentiarum loquimur, sed de illo occulto, de quo in prima principali conclusione loquuti sumus, quod videlicet intra cordis secreta latet. Eandem Iohannis Andreæ sententiam tuetur Summa Angelica in titulo, hæreticus. §. decimo quinto. Eidem fauet Summa Syluestrina in titulo, Hæresis, primo, quæstione octaua. Abbas tamen in prædicto loco contrariam sententiam docet, statuens regulam generalem, quæ sic ait. Pœna ipso iure imposita afficit delinquentem quantumcunque occultum. Andreas Tiraquellus in commentarijs super .l. Si vnquam, in verbo, Reuertatur, Codice de reuocandis donationibus, eandem statuit regulam generalem, & ad illius probationem citat Dominicum in capit. Perpetuo, versu, super dubio glossæ, de electione, libro sexto. Hanc Abbatis sententiam, quatenus solum hæreticum respicit, ego tutatus sum in illo opere, quod de iusta hæreticorum punitione edidi, libro secundo, capitulo septimo. Nunc verò quia non de solo crimine hæresis, sed de omni crimine occulto dissero, illam vniuersaliter statuere decreui, dicens cum Abbate pœnam ciuilem ipso iure impositam afficere delinquentem, quanuis crimen illius sit omnino & per accidens occultum. Hæreticus igitur, & læsæ maiestatis reus, & quiuis alius similis criminis auctor, quanuis crimen illius sit omnino occultum, est ipso iure priuatus dominio bonorum suorum. Et potest hoc probari per capitulum Accusatus. §. In eo verò casu, de hæreticis, libro sexto, vbi Papa præcipit procedi ad confiscationem bonorum hæretici, qui dum viueret, non fuerat per sententiam declaratus. In quibus verbis id annotare oportet, quòd Papa non præcipit vt post mortem bona confiscentur, sed vt procedatur ad confiscationem per solam sententiam criminis declaratiuam. Ex quo apertè conuincitur, bona illius, quando viuebat, & peccatum fuerat occultum, esse extunc confiscata: quia alias post mortem illius quando peccatum fuit detectum, non satis esset sententia criminis declaratiua, sed oporteret illius bona per sententiam à iudice latam publicare & confiscare. Præterea, probatur hæc conclusio eadem ratione, qua superius probauimus secundam conclusionem principalem, quæ de excommunicatione differit.

Qui crimen aliquod occultum commisit, & verè consummauit, habet in se quidquid iure requiritur vt incidat in pœnam ipso iure contra illud crimen inflictam: ergo ille necessariò, tali lege stante, incidet in illam pœnam. Consequentia ista est notissima, & assumptum per hoc probatur, quòd ad executionem pœnæ à iure latæ non requiritur processus, nec cognitio causæ: quia aliàs sententia à iure lata nihil differret à sententia per iudicem ferenda: sed solũ requiritur

Abbas.

Iohannes Andreas.

Gerson.

Tiraquellus.

C

D

requiritur vt crimen sit consummatum & post criminis consummationem ipso iure infligitur pœna. Quando autem crimen est occultum, æquè potest esse consummatum, ac si committeretur in publico: ergo tunc etiam incidet in pœnam illius criminis auctor, ac si peccasset in publico. Quia nihil aliud ad pœnam à iure inflictam (vt dixi) requiritur, nisi vera criminis cosummatio. Fortè illi qui dicunt ad executionem sententiæ à iure latæ semper esse necessariam sententiam criminis declaratiuam, respondebunt non satis esse quòd crimen sit consummatum, vt quis incidat in pœnam à iure inflictam, sed requiri sententiam declaratiuam criminis, qua data, iam crimen erit notorium, & non occultum. Hæc tamen responsio nullatenus minuit huius nostri argumenti vires. Quia licet iuxta illorum opinionem requiratur sententia criminis declaratiua, ad hoc vt fiscus bona apprehendat, non tamen requiritur talis sententia ad hoc vt hæreticus sit priuatus dominio bonorum suorum. Quia omnes illi, præter solum Archidiaconum, fatentur hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dominio bonorum suorum, quanuis non sit extunc priuatus possessione illorum.

A

Ad solam igitur priuationem possessionis secundũ illos, requiritur sententia criminis declaratiua, & non ad priuationem dominij. Si ad priuationem dominij non requiritur sententia criminis declaratiua, ergo quando crimen hæresis, aut læsæ maiestatis, aut aliud simile fuerit occultum, auctor illius erit ipso iure priuatus dominio bonorum suorum. Quia ad illam pœnam nulla requiritur criminis sententia, aut causæ cognitio, sed sola criminis consummatio, quæ etiam est in occulto, sicut in publico. At, illa dominij priuatio est, quæ ipso iure contra talia crimina infligitur, & non priuatio possessionis: quia hæc per iudicis sententiam infligitur. Vera est ergo nostra quarta principalis conclusio, quæ dicit omnem criminis occultè consummati auctorem incidere in pœnam à iure propter illud crimen inflictam. Si pœna esset à iudice inferenda, tunc manifestum est in illam non posse incidere peccatorem occultum, quia iudex debet iudicare secundum allegata & probata. Quando ergo iura dicunt Ecclesiam non iudicare de occultis, nec de illis vindictam sumere, intelligẽda sunt de iudicio ab homine faciendo, quia ille antequam iudicet requirit causæ cognitionem, quam non potest de criminibus occultis habere. At in iudicio aut sententia iuris bene potest Ecclesia iudicare de occultis, quæ extra cordis secreta prodierunt, quia ad tale iudicium ferendum, nulla requiritur facti cognitio. Contra hæc omnia fortè aliquis mihi obijciet, quod ex probatione huius quartæ conclusionis destruitur tertia principalis conclusio, quæ liberat occulti criminis consummatorem ab irregularitate & suspensione. Nam eodem modo arguet quòd suspensio aut irregularitas quæ est ipso iure inflicta, non requirit processum nec causæ cognitionem, sed solum crimen consummatum, quod cùm ita bene consummetur in occulto sicut in publico, ita bene causare oportebit irregularitatem si committatur in occulto ac si committeretur in publico. Fateor quidem, & negare non possum, quod si argumento & sola ratione, & non auctoritate & decreto esset hæc res definienda, idem dicere oporteret de irregularitate, & suspensione, quod de excommunicatione in secunda conclusione principali diximus, & nunc in hac quarta principali conclusione de alijs ciuilibus pœnis asserimus. Sed iura per indulgentiam & benignitatem voluerunt hoc expressè permittere criminibus occultis, vt illorum auctores à suspensione & irregularitate, quæ ex illis prouenire possent, essent liberi. Et quia hanc libertatem circa alias pœnas iura noluerunt criminibus occultis apertè concedere, oportet necessariò iuxta iuris depositionem facere, quod in Clementina, Exiui de paradyso. §. Porro, ait. Vbi aliquid alicui generaliter prohibetur,

B

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod expresse non conceditur, intelligitur denegatum. Hoc igitur loco sicut in alijs multis verum esse probatur quod glossa dicit in regula, In pœnis, de regulis iuris, libro sexto. In pœnis non valet argumentum ad similia, quod potissimum veritatem habet in lege pœnali, quæ sententiam continet latam. Et huic C loco etiam seruit, id quod libro primo, capitulo septimo, me dixisse memini, In lege pœnali potissimum veritatem habere, id quod legislator dicere solet. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nec tamen ideo hæc dixit, quòd sine vlla ratione decretum esse credam, vt criminis occulti auctor & consummator sit liber à suspensione & irregularitate, & nõ ab alijs pœnis. Nam magna hæc videtur esse ratio vt sic decerneretur, quia nisi ita fieret, innumera oriretur pericula animarum, & valde multi scrupuli quotidie suscitarentur, qui hominum conscientias vehementer vexarent. Vt igitur hæc animarum pericula tollerentur, & iusta conscientijs securitas daretur, iustè & rationabiliter ecclesia noluit peccatores omnino occultos subijci suspensionibus, & irregularitatibus. Et quia circa alias pœnas non tot, nec tanta imminebant animarum pericula, ideo noluit illas peccatoribus occultis dimittere.

Circa has pœnas in quas peccator occultus incidit, annotare oportet vnum simile illi quod circa excommunicatum occultum superius dixi. Si quis tabellio aut quiuis alius in simili officio constitutus commisisset crimen, propter quod esset ipso iure priuatus officio quandiu crimen esset occultum, non teneretur renunciare officio suo, si id sine famæ suæ dispendio facere non potest, quia non debet se ipsum infamare. Nam ob hanc caussam (vt capite decimo huius secundi libri in solutione primi argumenti dixi) si res quæ possidetur esset non solùm dimittenda, sed etiam alteri reddenda, non teneretur illam reddere, si illam sine famæ suæ iactura reddere non posset. Deinde, si ille tabellio propter famæ periculum non renunciat officio, quanuis sit ipso iure priuatus illo, quandiu tamen crimen est occultum, & officium retinet, valebunt instrumenta per illum confecta. Idem prorsus dicendum est, si prætor D propter crimen aliquod occultum esset ipso iure priuatus officio: quia omnia quæ illo tempore gessit, nisi alia ratione infirmentur, erunt propter publicam vtilitatem valida, quæ nihil prorsus valerent, si crimen esset publicum. Hoc apertè docet Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptijs, numero quinto, & pro hac sententia citat. l. Barbarius. ff. de officio prætoris. Possunt etiam pro eadem sententia adduci ea quæ in secunda principali conclusione diximus ad probandum actus legitimos ab occultè excõmunicato gestos, esse propter publicam vtilitatem validos.

Angelus de Perusio.

Ab hac nostra quarta principali conclusione excipiendam esse censeo infamiam, quoniam, etsi inter pœnas ciuiles illa sit numeranda, & aliquando ipso iure inferatur, si tamen crimen fuerit omnino occultum, nunquam propter illud in talem incidet pœnam. Quia sicut fama ex publica bonorum operum notitia oritur, ita etiam infamia quæ est illi contraria oritur ex publica notitia criminis perpetrati. Et hoc apertè probatur per di quod Callistratus iurisconsultus ait in .l. Cognouimus .ff. de varijs & extraordinarijs cognitionibus. Existimatio, inquit ille, est dignitatis illæsæ status legibus ac moribus comprobatus, quæ ex delicto nostro auctoritate legum aut minuitur aut consumitur, Hæc ille. Ex quibus verbis constat famam ex bonis moribus, infamiam verò ex delicto nasci. Neutrum autem sine publica rerũ notitia contingit, quod apertè ostendit Virgilius dicens.

Virgilius 4. Aeneidos.

Extemplo Lybiæ magnas it fama per vrbes.
Fama malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Et Cicero

Et Cicero ad Quintum fratrem scribens dixit. Quod ita esse constanti fama atque omnium sermone celebratum est. Et idem in Topicis dixit. Fama Cicero. A vulgi quoddam multitudinis testimonium est. Ex quibus omnibus constat famam esse publicam bonorum existimationem, & infamiam esse publicam existimationem, quæ de crimine alicuius habetur. Et inde apertissimè conuincitur, vt si crimen sit omnino occultum, in nullam propter illud incidat facti infamiam. Nam de iuris infamia aliter dicere oportet, propterea quòd illa ex vulgi opinone, aut existimatione non pendet. Et inde sequitur, vt per criminis occultationem ab illa non liberetur.

FINIS.

LOVANII.
Ex officina Antonij Maria Bergagne, Typog. Iurat.
ANNO. 1557.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca